

Approved for Class And Library use.
Fort St George Gazette 27--5--41 page 159 (1937) No 16

2733

H. 258

462

ప్రొద్దుటూరు

శ్రీ జానకీ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

1934 ప్రథమ ముద్రణము 500 ప్రతులు.

1935 ద్వితీయ ముద్రణము 1000 ప్రతులు.

ప్రొద్దుటూరు

శ్రీ ప్రకాశ్ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

1950 తృతీయ ముద్రణము 500 ప్రతులు.

894-8/21

RA 5

మంగళాశాసనములు.

నాటి శీనాటి సీమలో-వాటమగు నీతి పాటనముఁ గాంచినది
 'శీరల' వంశమని యాపేరే నూచించు చున్నది! ఈ వంశమునాడు
 తొలుతటినుండియు నుగళ సంపన్నులైన సంపన్న గృహస్థులు. వారిలో
 శ్రీ-పేదల నాగిరెడ్డిగారు రెడ్డి కులాలలకాదులు.

వీరు గొప్ప భూస్వాములు-పలువ్యాపారము లనలంటించి పెక్కు
 గ్రామ తపనోపాసనములు గల్గించి యుపకరించుచున్నారు. ప్రత్యేక
 యోగకాగ్యసిగతులు - మంత్రమున విద్యావ్యాప్తి కెంతయో శోధి
 పడిన యుదాహరణ-ధనిక పురోగాము లయిన లక్ష్మీనాథులు.

చిరంతన. శీనారెడ్డి శ్రీ నాగిరెడ్డిగారి కుమార రత్నము-పిఠేయ
 సర్విష్టువు-నర్సిష్టువు. పదమూడు సంవత్సరముల తేజస్వయశువాడయ్యును
 సౌజీన్య సంపన్నుడు-ఉన్నత పాఠశాలా విద్యార్థియై 5వ భాగమున
 జదువుచున్నాడు. కొంతకాలము నుండి యంతేనాసియై నాకు సంతో
 సము గూర్చువాడు. ఈ యువవాడు.

నా రచించిన 'రాజప్రతాప చరిత్రము' తృతీయ ముద్రణమున
 కేర్పాటు చేయవలెనని గ్రహీతనాడు మద్రాస్ శాలాభిజాని టిటిపిరిచి
 నేను ముద్రించుచున్నాను. అప్పుడు చెరతనుండి చి|| శీనారెడ్డి నన్నుజూసి
 'మోతరెడ్డిగారిని బ్రతాపదేవుడెడ నపొందెను భక్తగురు-మూర్త
 ధము నాయన పలుసోములు స్వాధీనాపూర్వకముగాఁ బ్రస్తుతించగా
 పొనియున్నాను. పొరిగినాఁకే పెక్కు రాజ్యములు గలిగి నాని నన్ని
 టిని ముద్రింపించి యున్నాడు. ప్రతాపకావ్య తృతీయ ముద్రణ భారత
 మేము నహింతుము. నాకేర్పాటు నిజమే - కావున ననుగ్రహించి
 యనుమతిచ్చు'డనెను. ఈపిన్నవాడినిత మనక్రియముగ నింత ప్రత్ర
 పేయముగఁబలికినందుకై నేనాశ్చర్యపడితిని. నామూల మార్కెటిగా
 ముగిసెఁగదా చి|| శీనారెడ్డి కొంతసేపటి కుండి వచ్చెను.

ਚਿਰੰਜੀਵ

ਪ੍ਰੋ. ਜੀ. ਆਰ. ਚੌਧਰੀ

శ్రీ రాజా ప్రతాపసింహ చరిత్ర

రాజశేఖరకవిప్రణీతము.

కవిత్వము = తన్మయత్వము

శ్రీ శ్రీ చెల్లపిళ్ల వెంకటశాస్త్రి గారి
విపుల సమీక్ష.

ప్రస్తుత గ్రంథాన్ని ఆంగ్లభాషా నిష్ణాతులు శ్రీ కట్టమంచి రామలింగా రెడ్డిగారు మిక్కిలి మెచ్చుకొన్నారంటే నాబోట్ల లెక్కేమిటి? యీయన పేరు రాజశేఖరుడు. యీపేరు పరమేశ్వరునిదే. కాని, ప్రస్తుత గంధర్వచనా సందర్భంలోవున్న కొన్ని ఘట్టాలను బట్టిచూస్తే ప్రతాపసింహునికి వర్యాయ మేమో అని ప్రతిసవ్యాదయునికి గోచరిస్తుందని నానిశ్చయం. కవులలో తన్మయత్వం కలవారు కొందఱే వుంటారు. ఆధునికులలో యీ రాజశేఖరకవి తన్మయత్వంకల కవి అని రచన వ్యాఖ్యానిస్తూవుంది. వుదాహరించ వలసి వస్తే గ్రంథంలో నూటికి 50 పద్యాలేనా వుదాహరించవలసి వస్తుంది. కనుక కొంచెం మాత్రమే వుదాహరిస్తాను.

మ॥ రవి యాస్తాద్రిని మొల్చుగా! కఖల పా • రా వారముల్ కుగ్రిగుఁగా!
కవనీ చక్రము వీరలు గాక! చెడుగా • కాకాశ! మయ్యగ్రంథై
రవుఁడై లోకముఁ గాల్చుఁగాని లవము • రాగావ్రతాపుండు గా
రవముఁ గోల్పడి మర్త్యమాత్రునకు శీ • ధ్వం బాగ్గ జెప్పట్టునా!

యీ మాటలు ప్రతాపునిమంత్రిన్ని కులవృద్ధున్నూ పరమ పూజ్యు
డున్నూ అయిన “సలుంబా”-కృష్ణసింహుడు” అగ్గురుచక్రవర్తికి సర్వసేవాధి

వతిన్నీ బావమఱుదిన్నీ అయిన మానసింహ రాజన్యన కిచ్చే జవాబులోనివి
మానసింహుని తండ్రి భగవాన్దాసు తాత్కాలిక సుఖంకోసం తన కూతూర్ని
(దిగ్గిరిక్) ఆగ్బరు చక్రివర్తికిచ్చి పెండ్లి చేసి - కులగౌరవాన్ని కాపాడు
కొంటూ వనవాసం అనుభవిస్తూ వున్న ప్రతాపసింహుణ్ణికూడా తమలోపాటు
చక్రివర్తికి లోబడవలసిందని రాయబారాన్ని తెచ్చిన సందర్భంలోనిది.
ప్రతాపుని అభిప్రాయాన్ని వ్యాఖ్యానించే చిన్న పద్యంకూడా మోకటి వ్రుటం
కిస్తాను.....

ఈ రెండు చిన్న పద్యాలిస్తే యేం తేలుతుంది! అయీ పద్యాలున్న
దిత్యయాశ్వాసం కి30 పద్యాలున్నూ వుదాహరిస్తే బాగా తృప్తి కలుగు
తుంది. ప్రతాపదుడుడ్రికి ప్రతాపసింహుడు దీటు మాత్రమే కాదు - హెచ్చు.
కవి ఆ కవికి లోచ్చైనను, తన్నయత్వంలో - హెచ్చు. లోగడమాటలు
ప్రతాపరాణావారి మంత్రివి. ఈ మంత్రిని సర్వవిధాలా భీష్ముడే అని చెప్ప
డంలో అతియొక్తి కనపడదు. ఆ ఈగ్రంథంలోవున్న సాత్రీలన్ని యొకట
కము లేనివిగా కవి చిత్రించి వున్నాడు. రాణప్రతాపుణ్ణి రాముణ్ణి
త్రాసులో పెట్టి తూస్తే ప్రతాపుడే అసిధారావ్రశంలో చాలా మొగ్గు
తాడు. కుశలవులు రాముణ్ణి యెత్తి పోచిచారు. ప్రతాపుణ్ణి అయితే యెత్తి
పొడవలేరనే తోస్తుంది తగిన పదార్థానికి తగిన పాచకుడు లభిస్తే దుచి కలి
గినట్లు ఈ రాజశేఖరకవివల్ల ప్రతాపుడి ప్రతాపం శోభించింది. మొక్కడ
యెంతవఱకు వ్రాయడం అనసరమో అక్కడ అంతవఱకే వ్రాసి చదువరు
లకు విసుగులేని పద్ధతిని గ్రంథరచన సాగించడము సుఖ సుఖాల కట్టు
బడికాదు. ఆపద్ధతి ఈ రాజశేఖరకవికి లభించింది. ఈ గ్రంథంలో వచ
నాలులేవు. అన్నీ ఛందోమయాలే. సుప్రసిద్ధమైన పద్యాలే. సుమారు
యేడనిమిది రకాలు వాడబడ్డాయి. వుదాహరించవలసివస్తే చాలా స్థలం
అక్రమిస్తుంది సీసపద్యం.....

రాజశేఖర కవిగారి రచనలో, యెంతసేపు కరిశించినా పొల్లు
మాటలు కనబడవు; కవిత్వం, మూడు వంతులలో మోక వంతు మాత్రమే

దరహంమీద, తెలుగు పదాలు కలదిగా వుంటుంది. తక్కిన రెండువంతులూ తత్సను పదాలుగా వుంటాయి. కాని, ప్రసాదగుణ భూయిష్టంగా వుండే ధార కావడంచేత కదలిచాకంగా అందరికీ అందుబాటులో వుంటుంది.

ధారాశ్రమైన ధారతో చదువరులకు చదివినకొద్దీ చదవాలనే కోరికని గలిగించే శైలిలో వున్నప్పటికీ అఈ కథ భారత - రామాయణాల మాదిరిగా సర్వే సర్వత్ర తెలిసింది కాకపోబట్టి వాట్లమాదిరిని ఈ కవితం వ్యాప్తికి రాకపోయింది గాని, అలాగే కాకపోతే, ఈ రాణాప్రతాపచరిత్ర రామాయణంలాగ వ్యాపించ తగ్గది. ఈ ప్రతాపుడు రాముడికంటే ఏ సుగుణంలోనూ తీసిపోడు. ఈ రాజశేఖరకవి కవిత్యం రామాయణగాథ తెలుగులో రచించిన కవుల కవిత్యానికిన్నీ తీసిపోడు.

మ॥ అమరోద్భావమువోలె నెల్లడ సమం ♦ గ్రానంధము బెంచి వో

కముఁ గల్యాణపు మండపంబటు వెలుం ♦ గన్ జేయు స్వాతంత్ర్య ధర్మ మహాదేవత మొన్గెఁ గిల్చిష సము ♦ ద్రంబందునన్! రక్త హస్తములన్ లేపిన లేచు! లేవ దణు నూ ♦ త్రొక్ రిక్తహస్తంబులన్.

నాలుగో చరణంలో వున్న “రక్తహస్త — రిక్తహస్త” శబ్దకూడిక మిక్కిలి హృదయంగమం. యుద్ధభాగంలో ఈ కవి కవిత్యం తిక్కనసోమయాజిని జప్తికి తెస్తూ వుంటుంది.

ఉ॥ అత్తటి విక్రమించి భయం ♦ దాహవశోర్ముడు శ్యామసింహ భూ

భృత్తిలకుండు శీర్షకము ♦ భేదిల మోదుచు ఖాను ఖడ్గము

ద్వీప్తి వియత్తలంబునకు ♦ ద్రేవ్వఁగఁగొట్టి హయంబుఁగూర్చు నో

రెత్తక వాఁడు మానము వ ♦ హించుచుఁ గాజెను నేల దూఁకుచున్

ఈలాటి పద్యాలు వరుసవెంటడిని వుదాహరించ వలసిన వున్నాయి. కవి అధునాతనుడే అయినా కవిత్యం అధునాతనంగా వుండదు.

అయీ పుస్తకం వీరరస ప్రధానం. రాజపుత్రులకూ మహమ్మదీయులకూ సంబంధించిన యుద్ధకథలని తెల్పేది. కవి మన ఆధును. రాయలసీమ వాడు. ఇంటి పేరు దుర్భాకవారు. దుర్భాక వెంకటాచలశాస్త్రిల్లుగారిని

మేము అడియారు ఆనేబిసంటు సభకు వెళ్ళినప్పుడు యిప్పటికి యేభైయేళ్ళ
 క్రిందట సందర్శించివున్నాం బహుశః ఆదుబ్బాకవారున్నూ యీదుబ్బాక
 వారున్నూ వొకరే యేమో! భవతుః మొత్తం కవి మహమ్మదీయులకు
 అనుకూలించేవాడు మాత్రం కాదు. అయితే మాత్రం, రెండూ రెండుకట్ల
 గానే చూచుకొని రచన సాగించాడు గాని, పక్షపాతంగా కలం నడప
 లేదు. అగ్బరు గుణాతిశయాన్ని శత్రువులచేతసూడా చక్కగా అనువదింప
 జేశాడు. సందేహంలేదు. కాని, యుద్ధవర్ణనలో మాత్రం రాజపుత్రుల
 యందు నలుసంత పక్షపాతంగా కలం (అవశేంగానే-అనుకుందాం) నడిచిం
 దేమో! అని నాకు అనుమానం.... బాహుబలాధ్యులున్నూ, పౌరుషప్రధా
 నులున్నూ అయిన రాజపుత్ర వీరులు - లక్షలకొలది మహమ్మదీయులతో
 వేలకొలదిగా మాత్రమేవున్న తాము సుమారు 25 యేండ్లు నిలిచి పోరాడి
 నిర్వహించ గలిగా రన్నది పరమార్థం. రాజపుత్రులది తమదేశంలో మట్టుకు
 తమ స్వాతంత్ర్యం నిల్చుకొనే ప్రయత్నమే కాని అగ్బరు చక్రవర్తి ప్రభు
 త్యాన్ని యీ దేశాన్నుంచి ఆసీమాంతం చెపుదామనే ప్రయత్నంకాదు.
 చక్రవర్తికో? తన గొడుగుతప్ప యింకోగొడు గెక్కడా వుండనే! గూడగనే
 గౌరవాకాంక్ష. అవును. అతడు సార్వభౌముడు కదా! వాపం ఆబిరుదం అర్థ
 వంతం కావాలంటే యింకోశూరుడు తనకు మొక్కనివాడు వుండడం వల్ల
 కాదు. యీదోషం మహానుభావుడైన అగ్బరుది కాదు. అది అతడు దరిం
 చిన సార్వభౌమ బిరుదాని దనుకోవాలి. ఆయీ బిరుదే చాలా ఘోరాలు
 చేయించింది అగ్బరుచేత. గ్రంథకర్త ప్రతాపుణ్ణింత చక్కగా కాసాడి దిద్ది
 తీర్చాడో అగ్బరు చక్రవర్తినికూడా అంత శ్రద్ధాభక్తులతో దిద్ది తీర్చి ధీరో
 దాత్త నాయకా గ్రేసరుణ్ణిగా ప్రకటించాడు. వాల్మీక్యాదులు రావణాదు
 లను యింత చక్కగా చిత్రించనే లేదన్నా తప్పు లేదనుకుంటాను.

ప్రతాపుని గుణగణానికి లొంగి పోయిన అబ్దురహిమాను మొగలైస
 పాదుషా మంత్రుల న్యాయైకదృష్టిని యీ కవి బహుచక్కగా ప్రక
 టించాడు.

తే॥ మనుజపతిమూళి మన్నధ • మన్నధుండు
 చైతకాశ్వముపైన సా • తూత్కరించి
 దిన్యదర్శన మిచ్చె! వా • తేజమునకు
 నంజలి ఘటించి యాహ్లోప • హార మిడుదు.

అబ్బూరహిమాను అనే పెద్దమంత్రి అగ్బరు చక్రివర్తితో మహా
 సభలో మూల్గాడే మాటలను వివరించే పద్యాలు సుమారు 25టి దాకా
 వున్నాయి. ఆ పద్యాలలో యిది వొకటి. పద్యంలోవున్న చైతకం రాణా
 ప్రతాప సింహునికి ప్రాణతుల్యమైన వాహనం. అబ్బూరహిమాను యెం
 తటి సహృదయుడూ కాకపోతే తన్ను యుద్ధంలో యెదుర్కొనడానికై
 సర్వసన్నాహంతో వచ్చిన (శత్రువు) ప్రతాపుణ్ణి అంతపేర్నితో తన
 ప్రభువు సమక్షంలో నిర్దేశించగలడా? యింకో పద్యంకూడా వ్రదాహ
 రిస్తాను.

ను॥ అకటా! నీవలె ధర్మమూలం వెలిసి గా • జ్యంబేలు గా లేడో! ను
 చ్చికడై భూప్రజల బుతులబలె గృహ • శ్రీ జూడగాలేడో! వా
 యక సగ్గాశ్రమ ధర్మపద్ధతి తీరం • బై నిల్వ గా లేడో! యెం
 దుకు వాతెందు స్వతంత్రుడై నిలువ గా • నో యానతి గోరెడ.

యింత నిర్భయంగా నిష్పక్షపాతంగా - చక్రివర్తితో - (చాటునా
 మాటునా కాదు) మహాసభలో శత్రుగుణాలను వ్యాఖ్యానించే రాజ
 కీయోగ్యోగులు వుంటే వుంటే సేమా కాసి విసి సహించడమే కాకుండా
 అభినందించడంకూడా వున్న సార్వభౌముడు ఒక్క అగ్బరేకాని యిం
 కొకడు లేడనే చెప్పొచ్చు. రాణా ప్రతాపసింహ చరిత్ర అనే పేరుతో
 కవి దీన్ని రచించినా 'అగ్బరు చక్రి' అనే వామూరిరంతోదీన్ని పిలిస్తే
 పిలవవచ్చుననే నే ననుకొంటున్నాను. నిజానికి అగ్బరు అట్టి మహాను
 భావుడో? కాదో? కాసి గ్రంథకర్త రచన అతల్లి నిషధయోగ్య - చక్రి
 వర్తి శిరోభూషణంగా చిత్రించింది! బిల్లులు డేమన్నాడు? రావణాసురుణ్ణి
 దుర్బాక్షుణ్ణి చేసినవాళ్ళో కవులే. రాముణ్ణి మహామహుణ్ణి చేసినవాళ్ళో

కవులెరిన్నాడు. (విక్రమాంక చరిత్రచూ) దాదాపు రెండువేల పద్యాలు
యీ కవి యీచరిత్రలో లిఖించాడు. చేదస్తంగా పెంచిన ఘట్టం వకటి
లేదు. ఋతువర్ణనకు గాని సూర్యోదయ - సూర్యాస్తమయాలకు గాని
వొక్కక్క పద్యంకంటే ఖర్చు పెట్టి నట్లులేదు.

... ..

ఈ మాదిరి పద్యాలు సర్వత్రా వున్నాయి. చదువరులు చూచు
కోవలసిందేగాని వ్రదాహరించవలసినస్తే వ్యాసం తెనులదు. సూత్ర
ప్రాయంగా సుమారు పదేళ్ళకు పూర్వం యీ పుస్తకాన్ని నేను చదివి
యిచ్చిన అభిప్రాయం మూడు నాల్గు పంక్తులు మాత్రమే - దానికి యీ
విమర్శనం బాష్ప్యం వంటిదేకాని అన్యం కాదు...

ప్రస్తుత గ్రంథకర్త తురుష్క భాషాపదాలు చాలా వాడవలసి
వచ్చింది. ఆయా రాజుల నామధేయాలు దేశాలపేళ్లు పట్టణాలపేళ్లు స్త్రీల
పేళ్లు సమస్తమూ ఆభాషలోనే వున్నాయి. వాట్లని మార్చడం యెల్లా!
కొన్ని సంస్కృతభాషా సంపర్కం కలిగివున్నా (తేజసిగు వగైరా
అవిన్నీ అపభ్రంశంగానే వున్నాయి. అట్టిశబ్దాల విషయంలో గ్రంథకర్త
బాధ్యుడు కాడని విజ్ఞు లెరిగినదే. యెన్నో లోకోక్తులు సమయోచితంగా
రసోచితంగా యీయన వాడివున్నాడు. అందులో కొన్ని గోదావరీమం
డలంవారికి అపరిచితాలు. అట్టిది ఒకటి చూపుతాను. యీ లోకోక్తి
“పాండవ బీడు” ఈప్రాంతంలో “అయ్యవార్లంగారి నట్టిల్లు” పర్యాయం
గా వుంటుందేమో అనుకుంటాను. ఇది వాడిన చోటు

గీ॥ వట్టి పాండవ బీడు మే • వాడ నీమ!

సందర్భాన్నిబట్టి చూస్తే శుద్ధదర్పిద ప్రదేశమనియ్యేవే జేయ
వుంది. యీకా కొన్ని యీలాటివే వున్నాయి.

స్థానీపులాకంగా ఈ రాజశేఖరకవి కవిత్వాన్ని గూర్చి కొన్ని
మాటలు వ్రాశాను. ఈయన దేశభక్తి పరవశుడే కాని కులాచారాల
యందు పట్టుదల కలవాడు. ఈవిషయం కవిత్వంలో సర్వత్రా గోచ
రిస్తుంది. సంస్కృతభాషలోకూడా మంచిప్రవేశం కనపడుతుంది. తెలుగు

మెట్రిక్యులేషన్ వఱగూ చదివిన పాఠశాలలోనే అభ్యసించి వుండాలి. కీ॥ శే॥ గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారు మొక్కక్షణముకూడా వ్యర్థం చేయకుండా జీవితాన్ని భాషకోసం వ్యయించిన నిష్కల్గష్ట హృదయుడు. ఆయీ రాణాచరిత్రం ఆయన చూచివుంటే చాలా సంతోషించేవాడు. యెంతేనా వ్రాశేవాడుకూడాను. నాకు తెలిసినంతలో విమర్శించాను. యీనాటి ధన్యకవులలో యీయన చిటి కెన వ్రేలి మీదికి వచ్చేవాడుగాని అల్లాటప్పా వాడు కాదు.

శ్లో॥ కవిః కరోతి కావ్యాని । లాలయ త్యుత్తమో జనః

తరుః ప్రసూతే పుష్పాణి । మరు ద్వవాతి సౌరభం ।

మ॥ భగవంతుండగు రాజశేఖరుడు నీ • పట్లం గలారాదాంధ్రముం

దగనేయుం బగు కీర్తి నీగల ప్రతా • పాదీశు చారిత్రము

సాగసారీతి రచించి సత్కవుల మె • చ్చుల్ హెచ్చుగా గొరిగివె

తగ వర్ణితును రాజశేఖర కవి • ధన్యుండ నీ వన్నిట.

—

రాణా ప్రతాపసింహ చరిత్ర

= విశ్వనాథ సత్యనారాయణ =

—

“భారతము” దేశభక్తిని పెంపొందించునని రష్యను దేశస్థులు తమ భాషలోనికి అనువర్తించు కొనుచున్నారట. భారతమున కాశక్తి యున్నచో “రాణాప్రతాపసింహ చరిత్ర” కును ఆశక్తి కలదు

రాణాప్రతాపుడు పేరునకు రాజపుత్రుడు. ఆంధ్రుడు కాదు. దర్భరా జాంధ్రుడా! కృష్ణు డాంధ్రుడా! రాము డాంధ్రుడా! శంకరు డాంధ్రుడా! నారందలు భారతీయులు. అందుచేత ఆసేతుశీతనగము వారి కథలు పాడిరి. అట్లే ప్రతాపుడును.

భారతము పూర్వకాలము కథనే చెప్పును. అందులో నున్న ధర్మముమాత్రమే మనజాతిది. ఆ విషయము ద్వాపరయుగము నాటిది. మన పరిస్థితులతో సంబంధము లేనిది. ప్రతాపసింహచరిత్ర మన ధర్మమునేగాక మన పరిస్థితులుగూడ చెప్పును. అశ్వరు చక్రవర్తితో పాతిక యేండ్లు హోరాహోరి పోరాడి-స్వదేశమువదిలి-కొండలలో గుట్టలలో నివసించి తిండిలేక గడ్డిరొట్టెలు తిని-దైవవశమున మఱల స్వాతంత్ర్యము సంపాదించిన మహాపురుషుడు. రాణాప్రతాపుడు ఆయనకన్న ధర్మ రాజాదు లేమియు నెక్కువవారుకారు. వస్తురమ్యతకుఁగాని, కథా చమత్కారమునకుఁగాని, ఇందలి భిన్నపాత్రల భిన్నతా విశిష్టతకుఁగాని భాగతమున కీగ్రంథము తీసిపోదు.

వస్తు విషయవంటిది. కవి-యెటువంటివాఁడు? వ్యాసునకు తిక్కన్నకు నెంత వీరరసావేశ మున్నదో యంత వీరరసావేశము గలవాఁడు. వెనుకటికి బి. శ్రీ॥ చెల్లపిల్ల-వెంకటశాస్త్రిగారిని ఎవరో ప్రశ్నించిరట — “భాగవతము పోతన్నగారు వ్రాయనిచో, మఱి వ్రాయుటకు సమర్థులెవ”రని. కాసుల పురుషోత్తమకవియని వారే సమాధానము చెప్పిరట. నన్నెవరైన భారతములోని యుద్ధపంచకము తిక్కన్నగారు వ్రాయక యుండుచో మఱియెవరు వ్రాయఁగలుగుదురని ప్రశ్నించినచో నేను “రాజశేఖర-శతావధానిగా”రని సమాధానము చెప్పెద. ఈగ్రంథములో చివరి నాల్గవశ్వాసములు యుద్ధము తప్ప వేరే లేదు. యుద్ధవర్ణన మెచ్చుటచూచినను తిక్కన్నగారి రచనతో, దులదూగుచున్నది.

✓✓ ఈ గ్రంథము అస్వతంత్ర జాతికొక స్ఫుటిగ్రంథము వంటిది. రాణాప్రతాపుని భద్రాకరణప్రతిజ్ఞ చూడుడు..... ఈ ఘట్టము ద్వితీయాశ్వాసములో నున్నది. ఈ ఘట్టము చదివినచో సారతంత్ర్య జాతికి ఇది స్ఫుటిగ్రంథ మన్నమాట కర్థము తెలియును.

రాణాప్రతాపునకును, మహాత్మునకు గల సామ్యము - భారత జాతికిగల అస్వతంత్రత. మహాత్మునిది కత్తిలేని సాత్త్వికపుషోదు-ప్రతాపునిది కత్తిగల సాత్త్వికపుషోదు ప్రతాపసింహుఁడు అశ్వరును జముండు.

వలెనని యుద్ధము చేయలేదు. పోరుషశక్తితో గెలువలేనని యూయనకు తెలియును. కాని వట్టి ధర్మము కోసము యుద్ధము చేసెను. భారత జాతీ యధర్మము వగులకు లొంగిపోదు—చచ్చిపోదు—అని గుజువు చేయుటకే యుద్ధము చేసెను.

“కాన విజయంబు ముఖ్యంబు • గాదు మనకు!

ధర్మ నిర్వహణంబు క • ర్తవ్య మిపుడు.”

ఇది ప్రతాపుని యూహ. ఈ ఘట్టము చదువవలెను. నేటి సత్యాగ్రహమునకు అనాటి ప్రతాపుని యుద్ధధర్మమునకు భేదమేలేదు.

ప్రతాపీయులు — అన్నము తినలేదు - నీరు త్రావలేదు - నిదుర పోలేదు. ఇది బలవంతులము చేతగాదు - నశితము చేత.

ఈ కథకు మన కథకు వేరు పోలికలు// అన్నిటి కన్న గొప్ప పోలిక అష్టారహిమా - ఈయన అశ్వరు చక్రవర్తి సర్వ సేనాని. వీర రసారాధకుడు. ప్రతాపునకు పృథ్వీ సింహుడు వ్రాసిన యుత్తరము కవియైన యూముసల్లాను సేనాని వ్రాసిపెట్టినది. ఆయన యెంత వీరుడో యంత కవి. రవిధ్వజము—గరుడధ్వజముగా, శృవాణము—నందకముగా, కనచము—పట్టుబట్టగా, వాల్మీఖులు యుద్ధమున తనకు “ప్రతాపగాజ నాగాయణుడు రన్మన మొసంగె” నట. అతఁ డశ్వగుహో ననుచున్నాడు. ఆ ప్రతాపుడు.....

మ॥ “అకటా! నీవహ ధర్మముల్ తెలిసి గా • జ్యోతి బేలుగా లేడో! మ చ్చికమై భూప్రజల బుత్తుల బలెగ్గపా • శ్రీః జూడగా లేడో! పా యక వక్తాశ్రీను ధర్మవద్ధత తిరగ • బై నిల్చుగా లేడో! యె దుకు నాపుండు స్వతంత్రుడై నిలువ గా • దో! యానతిగోరెద.”

ఈ రహిమానుడు మణియు ననెను. ఆ ప్రతాపునకు తాము సమకాలికు లగుటయే గొప్పతనమట. ఇట్టి రహిమానులు నేటి పాశ్చాత్యులలో నెంతమంది లేరు! ఆ పాశ్చాత్యులలో నశ్వరు చక్రవర్తి లేరు. అశ్వరు చక్రవర్తి ప్రతాపుని గురించి గుట్టనెను:—

“ఆ మహానాయక వతంస • మా ప్రతాపుఁ

డెన్నిగతుల యోజించిన • నన్ను బోలు

కోటి సార్వభౌములు చేరి • కొలువఁ దగిన

తాత్రసిధి యనుమాట వ • జాల మూట”.

“నాదు జీవితశేష మం • తయుఁ ప్రతాపు

సేవ గడిపినఁగాని దు • స్మీర్తి పోదు.”

“మన బ్రతుకులు పోరులనె తెల్ల • వారిన వకటా!

ఇది అశ్వరుయొక్క సాశీల్యము.....

ఈకవి యఖండమైన క్రొత్త పలుకుబడులు గలవాడు

“ఇతడు బాడబానలము పారమింగు మ • హా బలుండు”

“పిడుగుల్ వేళ్ళ నటకు భయద శౌర్యులు”

“మొదలక నెత్తురు వంచుకొం చనుజుడై • పుట్టొండె”

“ఒకకాడక జనియించు రెండుపువు ల • ట్లొప్పారి”

“దురదృష్టం బది యెల్ల నాపయిని గం • తుల్ పెట్టె”

“అశ్వరు విజయరథము కాడిమోసిరి స్వాతంత్ర్య • ఘనతమణిచి”

“పుడిసెం చూపిరి మేన నుండు వఱకు • బోరాడి”

“మూటలను గట్టి యాయువు • బుట్టకెత్తి

శాశ్వత బ్రహ్మకల్ప మీ • జగతి నుందుమో!”

ఈమొదలైన వనేకములు-ఇంక సందర్భానుసారముగ ఈకో
క్తులు మొదలైనవి కుప్ప తెప్పలుగానుండి గ్రంథము ఆంధ్రసరస్వతీదేవికి
క్రొత్త భూషణముగా నున్నది.

ఈకవి రాజపుత్రయోధుల శౌర్యాదుల నెంత వర్ణించునో ముస
ల్మానుల శౌర్యాదుల నంతే వర్ణించును. హుమయూనుని వర్ణించుటయు,
జేబువద్ద కప్పములు వ్రాయుటయు నొక ముసల్మాన్ కవి యెంత యభి
మానముతో వ్రాయునో యీయనయు నట్లే వ్రాసెను. ఈరచన భాగత
మును దలపించుచున్నది. ఉదయసింహునకు 25 మంది కొడుకులు - రెం
డవవాడు సూక్తుడు - మూడవవాడు సాగరుడు - చిద్దనాడు ప్రతాప

సింహుడు - జగమల్లుడు మణిమొకడు. ఇతడు శౌర్యహీనుడు. ఇతనికి రాజ్య మీయవలయునని రాజు తన సరదారులతో చెప్పిపోయెను.

మ॥ 'కమలాప్తాన్వయమా! భవత్కృత మహా • ఘంటేమో! రాముండుపూర్వము కొన్నేడులు మానియుండవలసె • బట్టాభిషేకంబు! చండమహీనాథుడు లేమో చనియె! నీ • నాడిప్రతాపుండు సర్వము గోల్పోయెను! దుర్బలుల జనకు లా! రా! యెంతకు గర్తలో॥'

అని బంధుజనులు విషాద మొందిరి. సలుంగాకృష్ణుడు అచ్చటి తీర్పరి రాజుతో 'సరే' యనెను. కాని చివరకు ప్రతాపునే రాజుచేసెను. జగమల్లుడు డభ్యంతర పెట్టెను. ఈకవి చాలచోట్ల నన్నయగారిని పోలి నట్లు వ్రాయును. రాజసూయమున సహదేవుడన్న మాటలకు, ఇచ్చటి సలుంగాకృష్ణుని మాటలకు పోలిక చూడుడు.

'గానార్థ బొనరించు శాధ్వత సలుం • శ్రావారిధి మాట యీక్షోణి గల్గిన వారెఱుంగుదురు! ఇ • చోన్నే బ్రతాపు మహా గాణాగా నొనరింతు! గూడదను ధీ • రగ్రామణుల గల్గిన బాణే బైకగ నెత్తు! డిప్పుడె యెదు • ర్న వత్తు నత్యుద్ధతి.' జగమల్లుని త్రోసిరాజని కృష్ణుడు ప్రతాపునే సింహాసన మెక్కించెను.

'పరిపుల్ల రుచిర సరసిజ తరంకరలు నెరపినటు స • భాభవనం బ ప్పరజనముల నెచ్చాముల బరమామోదమున నపుడు • భాసిలుచుండె ఇది మఱుల నన్నయ్యగారి రచన. ఈవట్టాభిషేకోత్సవ మంతయు ప్రబంధ సగతి నడచెను.

రెండవకొద్దుకైన నూర్తుడు సలుంగాకృష్ణునివద్ద పెంఖబడెను. ప్రతాపుడతనిని దనవద్దకు పంపుచునెను. శ్రీకృష్ణుడు పంపెను.

"నాస్వామి స్నేహముమోలఁ దుచ్చములు సప్రదీప్త సామ్రాజ్యముల్" వనగత కాలము వచ్చెను ఎల్లరాజులు ప్రతాపునకు కానుకలు పంపిరి. మఱుల నన్నయ్యగారివలె వ్రాయుచున్నాడు.

మ॥ "తలపెన మగతా తురాయి వెలుగొం • ద ధాళధళ్యంబు రంజలు భిక్షంబులు వ్రేల, చొచ్చునుమగే • జీలెక్కి యోధాళి చెం

తల నేతేర, బ్రతాపసింహుఁ గొలువన్ • నానానుహీమండ లే,
దుర్జులువేంచేసి రుగాదికానుకలు దొం • తుల్ దొంతరల్ తెచ్చుచున్'

అప్పు డందఱు వేటకుఁజూయిరి. ఈవేటకు బోయినపుడు గాజ
పురోహితుడైన హరభట్టుగూడ వెళ్లెను. ఈపురోహితులుగూడ వీరు లే.
రాజులకు ప్రాణములు ధారవోసినవారు. ఐహికాముష్మికములకు చేయూత
యైనవారు...

వేటయైన తరువాత కూర్చుండి మాటలాడు కొనుచుండఁగా నొక
వరాహము వారి నడిమికి వచ్చెను. దానిని అన్నదమ్ము లిద్దఱు - స్వాస్తి
డును - ప్రతాప సింహుడు-తమ శాణములతో గొట్టిరి. నేను చంపితి
నన నేను చంపితినిని తగవులాడిరి. సూక్తుడు ప్రభువుతో నన్నగారితో -
వివాదము పెంచెను. సలుంగొ కృష్ణునిగూడ లెక్క నేయలేదు. హర
భట్టు సూక్తునకు నీతి నుపదేశించెను. ఆ పురోహితునితో స్వాస్తిఁడిట్లు
పొగరు పోతు తనము ప్రకటించెను.

“తనదా శక్తికిమీఱు కార్యములకున్ • దాక్కొన్న చో ముప్పు వ
చ్చును! మాయద్వర లోన నొక్కఁడు రణ • త్రోణి మృతిగన్పచ్చి
రును రావచ్చును! నేడ్వవచ్చు! మఱి పా • రోహిత్యము జేయ వ
చ్చును! లబ్ధి గొనవచ్చు! నిప్పు చనవ • చ్చున్ దాటి దూరంబుగన్.

అంత హరభట్టు వారి యుద్ధ మాపలేక వారి నడును తాను కట్టి
వెట్టుకొని పొడుచుకొని చచ్చెను.

‘నాటి కష్టదశ దీ • ర్ష బూని యాత్సార్పణం

బు నొనర్చె హరభట్టు త్యాగనిధియై • ముల్లోకముల్ మెచ్చఁగన్.”

అంత యుద్ధము సమసి పోయెను. “గురు రుధిరంబు దాటుగను
కూడదు” అని ప్రతాపుడు యుద్ధమును మానివేసెను. సూక్తుడు దేశ
మును వదిలి పోయెను. ఎచ్చటికి బోయెను?

“తా. నరిగెను ఢిల్లీతోవకు! కు • లాంతకు లందఱు పోవు తావుకున్’

ఇచ్చటినుండి ప్రతాపుని శౌర్యాన్ని రాజు మండి, యత్యుగ్రుణ్ణు,
పాతికయెండ్లు తగులబెట్టిన ఘట్టము. ఆశౌర్యము, ఆయుద్ధములు, ఆప్రతి

జలు అపియన్నియు వాసినిచో పట్టగానంత గ్రంథముగనును. ఈ కవిసా
ర్వభౌముడు ఈ ఘట్టము చిత్రచిత్రములుగా వ్రాసెను. మొదలునే చెప్పి
తినిగదా “ఈ గ్రంథము యుద్ధపంచకమువలె చున్న”దని. ప్రతాపుడు
దేశమంతయు బీడుపెట్టించి తన్ను సేవించు నందరిని వెంటగిరికొని కుంభ
ల్లియగు దుర్గమున గూర్చుండును. సలుంబాకృష్ణుడు - భానుసిం
హుడు - మనస్సింహుడు - శ్యామసింహుడు - శేజసింహుడు - రామచం
ద్రదేవుడు - భిల్లనాయకుడైన భీమచాందుడు వీరందఱు తమతమ గాజ
భక్తులను తెల్పిరి. వారి గాజభక్తి - తెలుపుటలను చదివితే చూడవల
యును. ఈ ఔరాగియైన ప్రతాపునకు - ఆనుహరాజైన అశ్వరునకు
విరోధము. బోగనవ్వాసమున - ప్రతాపుడు, రాజ్యతృప్తిచేత - అశ్వరు.
తన చేతిలో చిక్కిన మోగలు స్వేచ్ఛమును ప్రితాపుడెన్నిసారులో వదలి
పెట్టెను. ప్రతాపుని యొకట్టు దిట్టములు చూచి అశ్వరు భయపడెను.
ప్రతాపుని గెలువలేవని కాదు; ప్రతాపుని మీదికి పోయినచో తన
కండగానున్న రాజపుత్రసేనాసులుకు కోపము వచ్చునని. అతడు దీక్ష
దగ్గి - అప్పుడి కప్పుడు భీమము పన్నుట కాకపోయినను భవము పుట్టు
టకు నొక పన్నాగము పన్నెను .....

“ననుగడు బేర్చివ్రాగనుచు • నాప్రభుతా మదిచుచ్చి కన్య ని
చ్చిన మిమునరిగివారి నెలి • చేసి ప్రతాపశృంగుడు పంక్తి భా
జనమున కైన నిచుకయు • సైవక శౌరిక చేసి చూచె! మీ
ఘనతకు హాని వచ్చినను • గల్గవె నాకు విమాద వేదన!”

ప్రతాపుడి కులము చెడినవారిలో భోజనము చేయఁడు. కులము
చెడుట తప్పని ప్రతాపుని యుద్ధము. ఒక జాతియున్న జాతీయతగా
వర్ణభేద మంతర్భూతమని నాగి యుద్ధము .....

“మరి నాగియదను నేగునామపశులు • మనాదనుగి గావనో!
ధరణిభాగము చేయనో! నిలిచి నిగ • ధవ్యము చేసూర్వనో!
చిరమైత్రీ వివారింపనో! నృపులు నా • సేవించి చేదమి మీ
సిరి! తానంతటి మోక్ష ముమిడిక దా • త్తే భిష్టగాజులుడే!

ఇంత రాజనీతి అక్కరు ప్రకటించెను. ఇట్టి రచన సామాన్య కవి చేయునదికాదు. ఇది తిక్కనాదులు చేయదగ్గది. మానసింహుడు ప్రతాపుని యొద్దకుఁబోయి అక్కరును గుఱించి యెంతయో పొగడెను. మానసింహుని వంశమునకు ప్రతాపుని వంశీయులు గురువులు. ప్రతాపుఁడు మానసింహుని పొగడిక విని అక్కరు రాజనీతి మానసింహునికి విశదించెప్పెను.

“నిగూఢ మాతని మనోవ్యాపార లీలాగతుల్.”

“అల్లుడె-బావయె-మామ • యైన తన్ను
వెలితి గననీక శ్రీ మహా • విష్ణు వల్లు
భారతీయులు కొలుతు ర్థా • భావ మెఱిగి
అక్కరలు చేసె! హేతు వ • న్యంబు గలదె!”

అని చెప్పెను. అంత చల్లగాఁ బాలించు నక్కరు రాజ్యములో ఘోరర దేశమున ట్రామము. అక్కరొకవంక దిగ్విజయమును చేయుచున్నాడు. ధనేశ్వరమ్మన సన్న్యాసులలో- సన్న్యాసులకుఁ బోజ్జాటపెట్టి తానొక పక్షము చేరి వారందఱిని నాశనము చేసినాడు. యిందు ప్రతాపుని యొక్క ధర్మమనెనేమో: నిజమైన రాజెట్లుండ వలయునో, ఆ ప్రతాం, డెట్లు నిజమైన రాజో, ఈఘట్టమంతయు చదివినచో, దెలియును. ప్రతాపుడు ప్రకృతి బిడ్డ. భోగవిముఖుడైన రాజు. భోగాభిముఖుడైన రాజు వలన లోకములో, గొంత భాగము తిండి లేకుండఁ బోవును.

“ఆకాపట్యము లాదరస్థితము లా • యశాదార్య మావియ్య మా
మోకాల్ మొక్కులు నాచమూవిభవ మా • ముప్రొద్దు సేవించుటలే
నాకెత్తు దలనొప్పి పట్టణము ల • న్నక! మీకు నెట్లుండునో!
నాకీ కొండలువోలె సౌఖ్య మిడు శాం • తస్థానముల్ లేవుపో!”

ఇది ప్రతాపమూర్తి అనిన, మానసింహుడు,

ఈ యేరిలు పాటఁజొచ్చె నెదు • రీద నెవండు సమర్థుడో! వృథా
పొరుగు మున్నదంచు బడ • బాజ్వలనంబును బాటమీరిగదే!”

అవ, ప్రతాపుఁడు ఒక చిన్నకథ (Parable) చెప్పెను. ప్రతాపుఁడు గాంధీ వంటివాఁడు-యేసుక్రీస్తు వంటివాఁడు-మహర్షుల వంటివాఁడు.

చివరకిట్లనెను. “నారాజ్యమరణ్యము - మేము సన్న్యాసులము మీయక్కగు
నకు మమ్ము గెలువనలెనని పట్టుదల ఏమి!

“అప్రతిహతముగా ♦ నక్కరొక్కడె యేల ట్టిని దేవుడు సృష్టి ♦
చేయలేదు. ప్రజ లతనిచే జంపబడుటకుఁ బుట్టలేదు - రాజకన్యక లతని
భోగపరత కుద్దేశింపఁ బడలేదు - అతని రాజ్యతృష్ణమును సర్వజగత్తు
“పారతంత్ర్యమున మునుఁగుటెల్ల పాడిగాదనుచు నక్కరెంత యెఱిగిన
జగమున కంతమేలు”

చివరకు భోజనవేళ మానసింహునకు గోవము వచ్చెను. నిష్ఠు
గోవు లాడెను. మిమ్ము నాశనము చేసెదనని చెప్పి లేచి పోయెను.

ఇది యవనసేనతోఁజేయు ♦ కదనమో స్వ
జనముతోఁజేయు కదనమో ♦ శంక గలిగె”

ఈశంక ఆనాటినుండి ఈనాటివరకు అట్లే యున్నది. ఈ యుద్ధ
ములో ప్రతాపుని సైన్యములు చెదిరిపోయినవి. ప్రతాపుని తమ్ముడు
సూక్తుఁడు ప్రతాపుడు అవతార పురుషుడని గ్రహించెను. మఱల నన్న
గారి వై పే చేరెను.

చివరకు తనబిడ్డ మోలుగడ్డితో జేసిన రొట్టె తినుచుండగా నడవి
పిల్లి వచ్చి దానిని గిరి రొట్టె నెత్తుకొని పోయెను. ప్రతాపుఁడు చక్ర
వర్తి నాటు నెలలు గడు వడిగను. ఉత్తరమిచ్చి భిల్లుని వంపెను.
ఆయుత్తరమును చూచి యక్కరు పొందిన సంతోషమునకు మితిలేదు.
అక్కరు సభలో పృథ్వీసింహుఁడు ఆయుత్తరమును ప్రతాపుఁడు వ్రాయనే
లేదనెను. నాడును వీరును వినాదపడిరి. ఆయుత్తరము తెచ్చిన భిల్లు
నితో పృథ్వీసింహుడును భార్యయు నిట్లనిరి.

“చెప్పుము చిత్తమిచ్చి యిదె ♦ శ్రీసృపలోక జగద్గురుండు మా
యప్ప ప్రతాపదేవుని ను ♦ బాంబురుపాంబున జంద్రబింబ మం.
దొప్పడి నెన్నెల ప్లింగు ♦ నుత్తమమా దరహనశేఖ తా
నెప్పటియట్ల పాయక ర ♦ హించుచు నున్నదె భిల్ల శేఖరా!

ఈపద్యము భాగవత పద్యమువలె నున్నది. కృష్ణుఁడు సుఖముగా

నుండేవా యని ధర్మరాజు అర్జును నడిగిన ఘట్టముగోని వద్యమువలె నున్నది.

శ్రీశృవలోక జగద్గురుండు-మాయప్ప-ప్రతాపదేవుడు”

ఇందు రసధ్వని వేయిమూర్తుల రూపు గట్టుచున్నది. హృదయము నుండి వచ్చిన భావ యనగా నిది. వట్టి యక్షరములుగా మాటలుగా గనిపించునుగాని ప్రతాపుడుగా మూర్తిగట్టిన వృద్ధీసింహుని స్వాతంత్ర్యాభిలాష యంతయు ధర్మ వీర రసమంతయు ఆమాటలలో నున్నది. ఇట్టి రచన మహాకవులే చేయగలరు.

అబ్దురహిమాన్ వ్రాసిన యుత్తరము ఆతడు వృద్ధీసింహునితో జేసిన సంభాషణ— ఆయుత్తరమును చదివి తీరవలయును — అందులో కొన్ని భాగములు

“భరత ఖండంబు నుద్ధరిం ♦ పగ జనించు
ధూర్జటివి నీవు! రాజమా ♦ తుండ్రు గావు!”

“తనదు నేల్బడి సంత హైం ♦ దవ మహత్త్వ
మక్ష్మ రంతయుఁగొను దొడ్డ ♦ యడితికాదు!”

“స్త్రీల బురుషుల రాజ్యంబు ♦ దేశమెల్ల
విలుచు నీయక్ష్మరను గొప్ప ♦ విలువకాదు!”

ప్రతాపుఁ డిట్టివాఁడు——ఇంక అక్బరు ఇట్టివాఁడు.

“ఈవు విశ్వప్రపంచముం ♦ దీశ్వరుని య
సంతలీలాగతులు గొని ♦ యాడె చెప్పును!”

“విలువఁ గట్టుచు రాజ్యంబుఁ ♦ గొలుచు నక్బు!
రెవరి గొప్పతనం బెంతో ♦ యెఱుఁగు జగము!”

ప్రతాపుడు మఱల యుద్ధమును ప్రారంభించెను. కొండలలో దాగి పొంచుచు పైబడుచు చీల్చుచు కలచుచు విటతాటనముచేయుచు తుర్రులో చాటగుచు నిట్టి యుద్ధము చేసెను. (Guerilla warfare). అయినను గలువలేక పోయెను. ప్రతాపుని దారిద్ర్యమున కంతు లేక పోయెను.

చివరకు ప్రతాపుడు దేశమే వదలిపెట్టి పోదలచెను - భామా
సాహి వచ్చెను. ధనమిచ్చెను - ప్రతాపుడు మఱల నైన్యము సమకూ
ర్చెను - మఱల తన రాజ్య మంతయు గెలుచుకొనెను.

అంతయు నైనది... కాని, ఓయి ప్రతాపా! శ్రీనృపలోక జగ
ద్గురూ! మాయపా!

నీ॥ అశ్వరు విశ్వంభ ♦ రాధీశ మూర్తిది

ధనసేవ! నీయది ♦ దైవసేవ!

హాతని దెల్లప్పు ♦ డాత్మవైభవము! నీ

యది నిరంతరము నా ♦ శ్లావ భోధ!

మతని కుండిన దెల్ల ♦ నైహిక బలము! ని

న్నాశ్రయించిన దెల్ల ♦ నాత్మబలము!

నతని దండఱ కన్ను ♦ లలరించు భోగంబు!

నీది జగము మెచ్చు ♦ నిండు త్యాగ!

మతడు జగము గెలిచె! ♦ నాత్మ గల్పితివి నీ

వారఁ డితర జనుల ♦ నాశ్రయించు!

నీవు స్వాశ్రయఁడవు! నీకు నాతని కెన

లేదు జగము క్రిందు ♦ మీదటైన.

ఇంక నొకమాట. ఈరసప్రవాహములో ప్రవాహము వెంటనే
పోయి విమర్శించితిని. వేరొక గతి లేదు. కాని ప్రవాహము నడుమను,
తీరము వెంటను, నంగుళ మంగుళమును, గల తామరపూలు, కలువ
పూలు, నీటి జెగ్గురులు మొదలైన ప్లోభలు పాతకులే చూచుకొనుచు
చదువు కొనవలయును. ఇది పరమోత్తమ గ్రంథములలో నొకటి.

అభినందనము.

మ॥ అలఁతిఁ జూని స్వతంత్రతాగరిమముఁ ♦ ద్యాగంబు ధర్మాబు ను
జ్వలమా వర్తన మెంతకాలమొ యను ♦ స్థానంబుఁ గావించి త
త్ఫలపాకంబున వ్రాసెనాఁడవు ప్రతా ♦ పక్షాపు కావ్యంబు! న
ట్టులె కాకుండినఁ దన్మయత్వ మది యె ♦ ట్లుగల్గుఁ గొండంతఁగ

సీ॥ ఈవె చారిత్రక కవుల ♦ కెల్ల మూల
పురుషుఁడవు! మార్గదర్శివి! ♦ బుధవరేణ్య
లరసి “కవిసార్వభౌమ” న ♦ ద్భిరుద మిడిరి!
నీ సుకృత విశేషంబు వ ♦ ర్ణివఁ దరమె!

మ॥ తెనుఁగుఁ దల్లి శిరః కిరీట మని కీ ♦ ర్తి గన్న యాభారతం
బున నందందును గొన్ని తావుల రసం ♦ బుఁ దక్కువైయుండు న
చ్చును! బందొమ్మిది నూర్లు పద్యములు మ ♦ చ్చుఁ జల్లి యోగ్యత
టిని సాగించితి! ప్రాతఁ-కౌత్త కవిఁ ♦ టిఁ సాటి లేకుండఁగ

ద॥ తఱుగని దేశభక్తియును ♦ ద్యాగము సత్యము ధర్మనిష్ఠయుఁ
గరుడుగఁ గట్ట వ్రాసితి జ ♦ గన్నత కావ్యము! పక్షాపు
దెరఁ దొలగించి చూచినను ♦ దిక్కనకు “సరిచేయి” గాజ
ఖర కవిసార్వభౌముఁ డనఁ ♦ గాదగు సంచొకయూహ దోచెను.

కట్లు,

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ. కళాప్రపూర్ణ - కావ్యస్ఫుటితీర్థ - అభినవవ్యాస -
ఆంధ్రవాల్మీకి జనమంచి - శేషాద్రిశర్మ,

My dear Raja Sekhara!

I must have already told you that I am an admirer of your book. If I have not done so, it is an unconscious and unintended omission. You are one of those few poets who have been able to treat an episode taken from real 'History' and present it to the world as excellent literature of which the Telugulanguage has every reason to be proud. Your Rama Pratap Singh Charitra is one of the most memorable of modern productions. I congratulate you on your closeness to facts and a style that never flags.

With best regards,

Yours sincerely,

C. R. REDDI, M. A. (Contub)

క॥ చదివిన భాగత మేకద

చదువంగా వలె నటన్న ♦ సామెత వృథయై

సోదలుఁ బ్రతాప చరిత్రము

చదివిన వారలకు నెందు ♦ సత్కవి తిలకా!

చ॥ పలుకులఁ దేనె లుట్టిపడు! ♦ భావములందు స్వతంత్ర నీప్తి శో
భిలు! విను వారి వీనులకు ♦ విందు లొసంగుఁ గథావిధాన! మి
య్యలఁ దులలేదు నీకవిత ♦ యెంతయు దిక్కన భారతంబె! యశాఁ
దలలఁ గదల్చుఁ జేయు విబు ♦ ధ్రువకరంబున కంచుఁ దెల్పెదన్.

కడప.

23-12-1933.

కావ్య పురాణతిర్థ, విద్వాత్,
జనమంచి వెంకటసుబ్రహ్మణ్య శర్మ,
ఆస్థోపాధ్యాయుడు.

పరశ్శత ప్రణామములు

తమ రచన చాల గొప్పది. ఒకానొక కాలమున నేనును ప్రతా
పరాణ చరిత్రమును పద్య కావ్యముగ వ్రాయు నుత్సాహపడి యుత్తర
మించి యుండిన వాడను. సుమారు 300 పద్యములు వ్రాసి నడుమం
త్రమున వదలితిని. వ్రాత గ్రంథముగూడ నావద్ద లేక నశించినది.
తమ గ్రంథముఁ జదువ మొదలిడఁగానే నా ప్రయత్నము నిరవశేష
ముగా నశించుట యెంతో మేలే యాయె ననిపించినది. ఇంత గొప్ప
గ్రంథమును ఒకటే ధారతో అందదుకులు తొడుకులు లేక రచించి
యింపఁ గల్గిన తమశక్తి సామర్థ్యముల కాశ్చర్యపడి యభినందించు
చున్నాను. తమది ప్రబంధముల పక్షతతోఁ గూడిన పురాణశయ్య,
క్షైలిలో నిశ్చయముగాఁ దామొక పురాణమునే వ్రాసియుండిన నట్లుం
డిదో యని యాశపడుచున్నాను. ఈ స్థితిలో నీ కావ్యము నింత రసవం
దముగాఁ బఠనీయముగాఁ జేయ శక్తులు చాలమంది లేరనుట నిస్సం
శ్కమైన విషయము. ఎక్కువ విన్నవింపలేను. యథావకాశముగా
గ్రంథమును బూర్తిగాఁ బఠింతును.

మొసూరు.

30-8-34

రాశ్యపల్లి అనంతకృష్ణశర్మ

చ. తఱచిన భారతంబొకఁడు ♦ తక్క నిజానకు వీరకావ్య మీ
వఱ కుదఱుంపలేదు మన ♦ వాఙ్మయముం దొకఁడైనః జాతికి
బరువము మాతృదేశమున ♦ భక్తి మదిఁ బురికొల్పి నేటి కా
తఱుఁగు భవత్ప్రతాపు చరి ♦ తంబునఁ దీఱిన దోయి! మిత్రమా!

సీ॥ అలచిత్రకారు రం ♦ గులమాటి రాణా ప్ర
తాపసింహత్నాపు ♦ రూప పటము
ననరాదుకానిః నీ ♦ యమృతాక్షర న్యాయ
మూర్తిముం దది వెఱ ♦ బొమ్మ మాత్ర!
బ్రహ్మ కల్పము దాక ♦ వన్నె మాయని యట్లు
లాత్మయఁ కొలిమి వీ ♦ రాగ్ని బలిమి
కవనంపు మూసలొ ♦ గఱఁగి మల్సీసాన బా
తీయతా ముద్ర ♦ పోత పోసి

గీ॥ వీరరాణా ప్రతాపరా ♦ డ్విగ్రహమును
దెలుఁగుఁగోవెలఁ బ్రాణప్ర ♦ తిష్ఠ చేసి
నిలిపితివి! చేరి మనసారఁ ♦ గొలుచు నాంధ్ర
వీరసంతతి వాంఛ లీ ♦ డేరుఁగాక.

కవితా కళానిధి: బలిజేవల్లి లక్ష్మీకాంతకవి.

✓✓ అధునికులగు తెలుఁగు కవులకు దేరభక్తి-దేశభి మానములు
కూన్యములు వారి గ్రంథములలో దేశ ప్రబోధకములగు రచనములు
అక్కువ. చరిత్రాత్మకములు కడుంగడు దక్కువ. చరిత్రాత్మకములై
దేశభక్తి సుద్దీపింపఁ జేయు పద్యకావ్యములు లేనే లేవు. వేలసంఖ్యను
మించు తెలుఁగు కవులలో దేశమును దలఁచు కొనువా రరుదు. భావక
వులు కీ గొడవ వట్టనే లేదు. ✓✓

నిడుదవోలు.

మంగిపూడి వెంకటశర్మ.

గీ॥ “తెలిసె! తెలిసె! నివ్వును తేట • తెల్ల మయ్యె!
 నేల రాఁడొ మా యన్నయ్య • యిల్లు గదలి
 యేల పాల్గొనఁడో ప్రిజా • హితము లైన
 పనులయం”దని నామనం • బునఁ దపింతు!
 నాతపసు పండె! హేతు వీ • నాఁడు తెలిసె!
 నే ననుకొను రీతిగ గుడి • లోన దేవుఁ
 డున్నటుల మిన్న కింటఁ గూ • ర్చుండలేదు!
 మేలు! మేలు! చిత్తోద్గ్రదు • నేలు చుండె!
 దివిరి స్వాతంత్ర్యరక్షణ • దీక్షతోడ!
 దుర్నిరీక్ష వేజమున శ • త్రువు నెదిర్చి
 ప్రబల శత్రు వర్జగు ఢిల్లీ • పాదుసాహి
 యెత్తివచ్చిన తొనఁకక • కత్తి గట్టి
 ధైర్యలక్ష్మీతోడ కొలంది • దండుతోడ
 లావు మెఱసి యసంఖ్య బ • లంబు గలుగు
 శత్రువీరుల గుండియల్ • జలదరింపఁ
 జైతకాశ్వమునైరి న • తుములపైన
 గొరిజ మోవఁగ దుమికించి • యురవడించి
 యొర దిగిచి కత్తి కుత్తుకల్ • నఱకి నఱకి
 నెత్తురు వసంత మాడి లో • కోత్తరముగ
 హల్దిఘాటాదిగా నను • రాంగణముల
 సలిచి వీర విహారముల్ • సలిపి మేనఁ
 దొరగు రక్తముల్ జడివాన • గుఱిసి రాజ
 పుత్రకాయము లొగి గాయ • ములుగ మాఱఁ
 జెట్టుగీడ సాధము • గడ్డి-రొట్టె తిండి
 వట్టుపానై శిలాతతి! • యశ్లే పండి
 వట్టపుండేని బిడ్డలు • చుట్టఁ గొలున

నబ్బురంబుగఁ దాను సిం ♦ హంబు వలె న
 యడ్డులేని యరణ్యరా ♦ జ్యము వరించి
 యక్ష్మ కీజూచు నీవుల ♦ కాస పడక
 యేక్షణమ్మును స్వాతంత్య్ర ♦ దీక్ష విడక
 చాలునని పాదుసాహి వే ♦ సారువలకు
 “అన్న యక్ష్మరు తోడఁ బో ♦ రాడుచుండె!”
 ఏల రాఁడొ మా అన్నయ్య ♦ యిల్లు గదలి!
 ఇందుకే సుమి రాఁడని ♦ యిప్పుడు తెలిసె!
 దప్పని సరిగ రాణాపృ ♦ తాపసింహుఁ
 డిచటఁ గవిసింహమై పుట్టె! ♦ నిది నిజంబు!
 సిద్ధముగ దొడ్డ యారాజ ♦ శేఖరుండె!
 యిప్పుడు డీ. రాజశేఖర ♦ మే సుమండి!
 కత్తి కలమయ్యె! విశ్రాంతి ♦ గాంచి శ్రమము
 బాసి స్వీయచరిత్రము ♦ వ్రాసె వనుడు!
 భావపుష్టి, వదాచితి, ♦ పద్యగతుల
 నితరు లేగుణముల మెత్తు ♦ రేని-నేను
 మని శతవధాని పూర్వజ ♦ న్నంబుగోని
 చర్య మఱువని జ్ఞాపక ♦ శక్తి మెత్తు!

ప్రొద్దుటూరు.

17-12-33

ఇల్లు, మచ్చుకొన

ఏ. కె. ముని,

చ॥ తెనుగున భారతంబు మఱి ♦ దిక్కన దాటినమీద నీ ప్రణా
 పుని చరితంబు బోల్ రచన ♦ ముక్ నినుబోలిన సత్కవీంద్రుని
 గని విన దాంధ్రభూమిసుమి! ♦ గ్రంథము రెండవ భారతంబె! నీ
 పు నవరతిక్క యజ్వవని ♦ పూజ్యులు వల్కుట తధ్యమే యగు.

సి. సుబ్రహ్మణ్యశర్మ.

ప్రతాపునివలెనే యీకవియు వీరప్రతుఁడేమో యనిపించునట్లు. ఎంతకాలమునుండియో అంతరితమైయున్న ప్రతాపవహ్ని ఒక్కమారుగా బైకుబికి వచ్చినదా యేన్నట్లు నడిచినది కావ్యము. ప్రతాపుని అతని ప్రతిస్పర్థులనుగూడ సమదృష్టితోఁ గాపాడగలినది కవి మనీష. పిడికెడు మట్టిని జేకొని మేవాడవీరులు మాతృభూమిని శిరసావహించునట్లు చిత్రించిన యీకవి చాతుర్యము వర్ణనాతీతము.

18-8-34

“కృష్ణావతరిక”

శ్రీ బి. టి. కృష్ణశాస్త్రిగారు,

కాంపు - బెనారసు.

సమగ్రగుణపోషణము బలమునఁ బ్రతాపసింహుని పాత్రము శ్రీరామచంద్రుని పాత్రము నన్నివిధముల మీఱుచున్నది!

పాటేశ్వరి మాటలు విను నపుడు - పాటేశ్వరి ప్రతాపులలో నెవ్వరు వీరరసము నెక్కుడుగఁ బంచుకొనిరాయని ప్రతిసహృదయు నకు శంక గలుగక మానదు. ఆమె సకల విధముల భర్తకుఁదీసి పోవునదికాదు. సాక్షాన్మహిషాసుర మర్దని. ప్రత్యక్ష రణదుర్గ. ‘భార్యయెక్కుడా? భారతదేశ మెక్కుడా’ యని యడిగిన ధీరహృదయ. ఈ వాక్యములో బ్రహ్మాండమంతి యర్థ మిమిడి యున్నది.

భామాసాహి-శతవృద్ధ-విక్రమానలజ్వాళి. చలమువట్టిన-శేషాహిమూర్తి. తప్పక ప్రతాపరాణాకు గురువుగ నుండఁదగిన పోరాడ-అంతర్ముఖ-బ్రహ్మవేత్త.

వీరక్షాత్రముల పట్టునఁ దేజస్సింహుఁ డభిమన్యునకుఁ బైచేయు. శత్రువులపాలికి యుగ్రనరసింహమూర్తి. యవనసేనలఁ బాణమ్రుంగిన యపమృత్యువు.

సలుంగు కృష్ణసింహుఁ డందఱులోఁ బూర్వాభి గణ్యుఁడు. ఇట్టి సర్వోత్కృష్ట మహాపురుషమూర్తి పూర్వాధునిక కృతులలో లభించుట దుర్లభము.

ప్రతి పక్షనాయకుల గుణము లొకించుక యుపేక్షించుట మన గ్రంథకర్తల కలవాటు. అభిమానవత్ శత్రుపక్షములందలి పాత్రముల గుణములఁ గుప్పలుపలేదు. లోపములఁ జూపక మానలేదు. మానసిం

హుని ధైర్యనైర్యములు గాంభీర్యము మాటబలమి లోనగు గుణములను న్యాయముగ నిరూపించి కవి యాపాత్రమునకు వన్నె చేకూర్చెను.

ప్రశస్తములగు జాతీయములు నసదృశములగు నలంకారములు నడు గడుగునకుఁ గానఁబడుచున్నవి - వానిలోఁ బెక్కులు కొత్తలు, ఈ గ్రంథమున నాశ్వాసమున కాశ్వాసమున రస మారోహణమున నున్నది. గ్రంథముఁజదివిన నెంతటి దేశద్రోహియైనను దేశభక్తుఁడుగ మాటకపోడు.

కవిలోకపూజ్యులు— చెల్లఁజిల్ల—వెంకటశాస్త్రిగారి చరిత్రమునకు విపుల సమీక్షవ్రాసి ప్రశంసించుట నిక్కముగ మహాభాగ్యము.

వీరులు దైవోపహతులై దేశత్యాగము గావింపవలసి వచ్చినపుడు మాతృవందనముచేసి చేరెడు మట్టిని దీసికొని కనుల నద్దకొని రుమాలునఁగట్టి శిరసావహించిన దేశభక్తుఁడొకఁడైన నింతవఱకుఁ గనఁబడలేదు. ఈ సంఘటనము ప్రతాపుని పాత్రమున కనన్యపాధారణ గుణగౌరవము గలిగించినది.

కవి యపారప్రతిభ యెంతవఱకుఁ గనఁగొనియూడవలెను విశ్వదీగ చూడామణియగు శ్రీరాముఁడు ప్రతాపుని మోలను రామాయణ భారతంబు లీకావ్యము మ్రోలను వెనుకబడు ననవలసియున్నది. పురాణ కవితకు భారత గ్రంథమువలె నవీన దేశ చరిత్రాత్మక పద్యకవిత కీ ప్రతాపచరిత్ర మార్గదర్శక మగుచున్నది. అన్నిగ్రంథము లొక్క యెత్తు-ప్రతాపచరిత్ర మొక్కయెత్తు—

కవిబ్రహ్మ చతుర్వేదుల అమరేశ్వరశాస్త్రిగారు నవరసములలో శృంగార కరుణములు రెండును సమప్రధాన్యములని యాలంకారికు లుద్ఘోషించినను-శృంగారమే ముఖ్యతమమని కాళిదాసాదులును—కరుణమే ముఖ్యతమ మని భవభూత్యాదులు నెంత వాటకములాడినను వీరమేసర్వాధిశాయి రసమని మన రాజశేఖరులు తమ ప్రబంధమున జాటి నిర్ధరించిరి.

ఈగ్రంథముఁ జదువునపుడు మూలనున్న ముసలమ్మయు-మూఁడు కాళ్ల ముసలమ్మయుఁ బ్రళయ కాలి కాల ధైరవ ప్రతాపజ్ఞాంభితులు

కాకపోరు. ముఖ్యముగఁదానే ప్రతాపదేవుఁడై కవి కావ్యము ప్రపంచించెను.

ఈగ్రంథమును బట్టిచూడ - ఋణము దీర్చికొన నవతరించిన హరభట్టారకుఁడో - మోగలు సార్వభౌములకడ మంత్రిత్వమువలంబించిన యంకమును బరిహరించుకొన నవతరించిన పృథ్వీరాజో - తనకును దనకవితకు నమృతత్వ మావహింపఁజేసికొన నాలుగు శతాబ్దములు తవస్సు చేసి సిద్ధింగని యవతరించిన యబ్ధారహీమానుఁడోయై యుండవలెగాని కానిచో మన రాజశేఖరుల కీట్టి సర్వవిషయ సాక్షాత్కార ములవడి యుండదు

‘నభవిష్యతి’ యనఁబోను. కాని ‘నభూతః ప్రతాప చరిత్రః ప్రతిమః ప్రబంధ’మనుటకు మాత్ర మించుకయు శకింపను.

కవి ససధన్యః కవిరాజశేఖరః

ప్రభు స్తో ధన్యతరః ప్రతాపవాన్

తతోపి తద్వాగ్మయ వీర్యగర్వితో

జన శ్చిరాద్ధన్యతమో య మాస్థిః

శా॥ రాణా నైతి నో నే నటంచును విత + ర్కంబేల! కావ్యాండ ని
ర్మాణోదీర్ఘత నక్బరీంద్రుఁడు సలుం + బ్రాకృష్ణుఁడబ్ధారహీ
మానుగము మఱి మానసింహుఁడల భా + మాసాహియు నీవయై
రాణమీఱవె! యెట్లు మాఱినను మా + జ్జ్ బోక బ్రహ్మాస్థితిఁ.

మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు

రాజశేఖరముగారు తొలుత కవియై తరువాత శతావధానియై - పిమ్మట మహాకవియై దేశమున యశస్సు నాజ్జించినారు. శ్రీ కవిగారి కాంధ్రభూమి వింశత్యధిక బిరుదములనిచ్చి బ్రహ్మాండమైన గౌరవము చేసియున్నది. బహిరంగ సన్మానములేకాక ప్రతి రసిక వృద్ధయును రాజశేఖరముగారిని నిరంతరము గౌరవించుచున్నది. ఇతోధికాధికముగ సన్మానింపఁదగిన యోగ్యత వారి కవితలో నున్నది. ఈగ్రంథము తరువాత నిట్టి కబ్బములు కొన్ని బయలు దేరినవి. రాజశేఖరకవిగారుమార్గదర్శకులుగాని యొకరిదారిఁబడి నడిచినవారు కారు. గ్రంథము గడమట్ట

జదువుదాక నీ కావ్యములో వాయకుడు ప్రతాపుడు - యశ్వరో పాఠకులకుఁదెలియదు. ఏ సందర్భమునను అశ్వరును నీసి కట్టుగా వర్ణింప నచ్చగింపని కవిగారి యుదారహృదయమునకు మహమ్మదీయులుగూడఁ గృతజులై యుండవలెను.

ఈనవయుగమునఁ బ్రత్యక్షప్రతాపుడు మనకుఁ గవిగాఁదే! కవిగారి చరిత్రమే ప్రతాపుని చరిత్రము. అంత తాదాత్మ్యమున రచింపఁబడిన కృతి యిది. నిజముగా తానే ప్రతాపుడై యా యా ఘట్టములు చదిపి వినిపించుచు నానందాశ్రవులు రాల్చు చుందురని కవిగారిని గూర్చి చూచినవారు చెప్పఁగా విన్నాను.

నీ సములలో నొకతూరి శ్రీనాథుడు మఱొకసారి తిక్కన-తెలుచుగా నన్నయ ప్రత్యక్ష మగుచుందురు.

చారిత్రక కావ్యనిర్మాతలలో నీయన మొదటి వాడనుటగో నాజ్ఞేప ముండఁగూడదు!

శ్రీ సా ద్రి ర మ ణ క వు లు.

కథానాయకునకు మహాన్నత గుణములన్నియు నాపాదించుట-ప్రతినాయకునకుఁ బ్రపంచమున లేని యవగుణము లాగోపించుట గ్రింథకర్తల కలవాటు. రాజశేఖరకవి తన్నయత్వమునొంది తానే ప్రతాపుడై-ప్రతాపుడేతానై కృతికీయ నిర్వహించెను.

రాణప్రతాపచరిత్రమును గవి మిక్కిలి ప్రేమించును-కావుననే,

“కామేశ్వరీ నమ సుతా-ప్రతాపో మమపుత్రకః”

యని సగర్వముగ జూమ్ము విటుచుకొని చెప్పినాడు. రాజశేఖరకవి సుప్రసిద్ధుడు. శైలి కేవలము ద్రాక్షాపాకము.

ఈకవి టాడ్ మహాశయుని చరిత్రాంశముల కమృతభిక్ష పెట్టినాడు. రాజశేఖరుడే రాణప్రతాపుడు. రాణప్రతాపుడే రాజశేఖరుడు. ఈకవి మానసింహ పాత్రము లోకొత్తరముగఁ జిత్రించినాడు. మానసింహుని రాయబారము భారతములోని కృష్ణ రాయ బారమునకంటె విలువ గలదిగఁ జేసినాడు!..... కవి యాఘట్టమున దిక్క-ప సోమ

యాజ్ఞ రచనా నై పుణ్యమునకు మెలుగు వెట్టినాడు. మూడన యాశ్వా
సమునఁగవి వీరరస ప్రధానకావ్యము రచించుటలోఁ దిక్కన సోమయాజికి
దీటును కీర్తిదక్కినది. మాతలంపు తిక్కన సోమయాజికిఁ బై చేయుయనికూడ
ననవచ్చుననియే.....తన ధనమంతయు నొడ్డి మేవాడ రాజ్యము
నిలుపవలెనని భామాసాహి పట్టుదల వహించెను. ఈఘట్టమున గవి
చూపిన ప్రతిభకు విలువగట్టుట సాధ్యముగాదు. ఇక్కడినుండి కవితకొక
విధముగ మెలుగు వచ్చినది-శాంతి పర్వములో తిక్కన సోమయాజికివలె
ధార నిగ్గు దేరినది.

ప్రతాపచరిత్రమున నీరసపద్య మొక్కటేని గానరాదు. సజీవ
ముగ గథనుఁ జిత్రించుటలో నీకవి సిద్ధహస్తుడు. ఇట్టి శక్తి యాంధ్ర
వాంగ్మయమున దిక్కన సోమయాజికి పింగళిసూరకవికి మాత్రమే కలదు.
రాజశేఖరకవియెడ నీకవితాశక్తి పరిణతిఁ గాంచినది. రాజశేఖరకవిది
మనోహర ద్రాక్షాపాక సమలంకృతమగు పురాణశైలి. రాణప్రతాపుడు
భారతపీఠులం దుత్తమోత్తముడు. ఈచరిత్ర ముత్తమలక్షణ లక్షితమగు
మహాద్యనము.

ఒక్కమాటలో ముగింపవలెననిన-ఆంధ్రభాషలో నిట్టి యుత్తమ
కావ్యము ఇంతవఱకు “నభూతో-నభవిష్యతి” అనిన చాలును.

There is hardly any epic written in recent times that
can compare with Pratap. You have approached Tikkana in
the execution of the work.

D. Subramanya Sarma.

భగవత్సదృశులును బ్రహ్మణ్యులు నగు వ్యాసాదుల నాటి
కవితాబీజము లింకను పొల్లువోక దేశమునందుండుట బ్రహ్మనందము.
మీ కవితాధార కవి బ్రహ్మయగు తిక్కనామాత్య భారతకవితను
దలపించు చున్నది. మీగ్రంథము పలు తావుల నన్ను గంటనీరు వెట్టఁ
జేసినది.

28-7-44.

రాజా. వి. విశ్వసుందరరావు బహద్దర్.

✓✓ మీ రాణ ప్రతాపచరిత్ర దేశ భక్తులకు శిరో భూషణము.
భారత జాతికి సంజీవి. జాతీయ పునరుద్ధవమున కిట్టి చరిత్ర లాభార
ములు. ఈ చరిత్ర వ్రాసి మీరు కృతకృత్యు లైతిరి....దీనివ్యాప్తికి
తోడ్పడుట మావంటి వారికి విధ. చిరంతనానందస్వామి

SREE

Rayalaseema Kala Parishat, Hindupur.

RAO SAHEB

(Inaugurated 1--1--43)

SRI. R. RAJARAO, President B.A., B.L.,**SRI Y. V. ASWATHANARAYANA**

Secretary.

B.A.

SRI. D. KRISHNAYYA, C.L.S.,
Asst Secretary.**Reception Cdmmittee**

(First Session)

PENUKONDA*President:-* 16--12--44 to 18--12--44

Sri Roddam Venkoba Rao,

Vice Presidents:-

Sri. P. T. Krishnamacharya, B. A.,

Sri. C. Ranga Rao, B. A. L. L. B.,

Rao Saheb Sri. D. Bheemiah Setty,

Sri. Paidi Lekshmiah, B. A., B. L.,

Sri. D. Sriramulu, B. A., B. L.,

Sri. Katta Venkataseshiah.

Joint Secretaries:-

Sri. G. Janakiram Sarma, B.A., B. L.,

Sri. K. Hanumantha Rao, M.A., B. L.

Sri. Roddam Hanumantha Rao B. A., B. L.,

Sri. K. Krishna Rao, B. A., B. E. D.,

Sri. V. Prahlad Rao, B. A.,

Sri. K. N. Aswathanaraniah.

శ్రీ రాయలసీమ కళా పరిషత్, హిందూపురము.
(స్థాపితము 1—1—43)

వృథమ వార్షికోత్సవము 16, 17, 18 డిశంబరు 44

పెనుకొండ.

సన్మాన పత్రము

“కవి సార్వభౌమ” శ్రీ శ్రీ శ్రీ. దుర్భాక

రాజశేఖర శతావధానిగారికి.

ప్రొద్దుటూరు. [కడవ జిల్లా.]

అర్యా!

నమస్కృతులు. తమ దర్శనభాగ్య మిదివఱకు కలుగకున్నను
తమ దివ్య కవిత మా మనస్సుల గాఢముగ నాకర్షించినది.

సుకవిశేఖరా! రాజశేఖరా!

తమ విశ్వవీర, “రాజావ్రతావ” చరిత్ర, చారిత్రక ప్రబంధములలో ప్ర ప్రథమ స్థానము నాక్రమించినది. అందు వలన తమరు ‘చారిత్రక ప్రబంధ పరమేశ్వరు’ ల రై తిరి. ఆధ్రలోకమునకే మార్గదర్శకులు. విశ్వ కళాపరిషత్తు తమ గ్రంథముల నాదరించినది. తమ కవితకు జోహారులు! బహు కావ్యములను రచించి సత్కిర్తులను ధశదిశలను వ్యాపింప జేసితిరి—చేయుచున్నారు. వీరవనితల దివ్య చరిత్రములు లోకమునకు ఆదర్శముగా నుండుటకు తమ “పద్మావతి” “వీరమతు” లే ప్రబల నిదర్శనములు. భీష్మచరిత్రమును మించిన చండనృపాల చరిత్రమును తమ రాంధ్రలోకమున కాచంద్ర తారార్కముగ నన్నించితిరి. మీకు మాధన్యవాదములు. తమరు రసవత్కావ్య నిర్మాణ చాతురీధు రీణులరు! సుఖవి రాజశేఖరులరు!! శతావధాని శిరోమణులరు!!! సకల సుకవి సార్వభౌములరు!!!! తమ కవితా నైపుణ్యము రాయలసీమ యందంతటను వ్యాపించినది. మా సన్నాన పత్రము నందుకొని మమ్ముల నాశీర్వాదింపుడు.

స్వర్ణసుయ, రత్నఖచిత, కిరీటమును, ‘కవి సార్వభౌము’లకు సద్భక్తితో సమర్పించు. చున్నారము. స్వీకరించి మమ్ము దీవింపుడు. పరమేశ్వరు తమకు, తమ కుటుంబమునకు, వంశమునకు సర్వ సౌఖ్యముల నొసంగుఁ గాత!

ఇట్లు విన్నవించు.

రాయలసీమ కళా పరిషత్, హిందూపురము.

సటచక్రివర్తి నాట్యకళాప్రపూర్ణ

రావుబహదూరు టి. రాఘవ, B. A., B. L.,

ప్రథమ వార్షికోత్సవాధ్యక్షులు

శ్రీ శ్రీ శ్రీ కళాప్రపూర్ణ జమంచి శేషాదిశర్మ,
కవి-పండిత సమావేశాధ్యక్షులు.

అయ్యంకి వెంకటరమణయ్యగారు

మహాసభాధ్యక్షులు.

— విశాఖానంద —

శ్రీ. రాజశేఖర శత్రుఘ్నాని

విజ్ఞప్తి.

—

—

రాజా ప్రతాపసింహ కావ్యరచనా కాలమునందే “హృదయ
కౌశ్యల్యమునలన నేను జబ్బుపడి గ్రంథము ముద్రింపింపఁ గలుగునునా
యని సందేహించితిని. 1933 వ వత్సరాంతమున బ్రథమ ముద్రణము
పూర్తియయ్యెను. విశ్వవిద్యాలయాధికారులు ఆంధ్ర-అన్నామలే-మద
రాసు-వైసురులలో బి. ఏ. ఇంటర్ విరాడియేటు పరీక్షలకుఁ గాఢ
ముగా నిర్ణయించి గ్రంథమును బోత్సహించిరి.

1935 అంతమున ద్వితీయ ముద్రణ మయ్యెను. మాచి చీకటి
జీల్లాలు-గ్రంథవ్యాప్తి మందము. ఆస్థితికి నాయనారోగ్యము స్థూలకార
ణము.

ఈ నడుమంతరమునఁ గవి సమాస్థితులు శ్రీ చెళ్లపిల్లవాడు చిర
వాణ్యల్యమున నా కనుగ్రసించిన మిత్ర మందార మూర్తులు. కవిలోక
కల్పకులు, గాఢస్నేహమయమూర్తులు, శ్రీ శ్రీ శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనాథా
యణగారి వాత్స్యభాగ్యము నాకు లభించె. కొదువ తొలగె. గ్రంథ
ములు దేశ దేశములకు బయసించె.

ఆంధ్రదేశమున నుదార హృదయులు వందలు వేలుమంది గలరు.
నేను స్వయముగా చెల్లఁజూకున్నను నాయాపురిముల సభ లేర్పాటు
చేసి గ్రంథముఁ బఠింపించి వారి వారికి దొరికిన బిరుదములు నాకు
పాయనముగఁ బంపుకొనిరి. అట్టి మహానీయులలో శ్రీ జి. మాధవరావు
శర్మగారు, తెల్లవర్షుల శివశంకరశాస్త్రిగారు, సీతారామ భట్టాచార్యులు
గారు, శ్రీశ్రీశ్రీ కొండపల్లి గోపాలరావు బవాద్దరుగారు జి. జోసపు
కవిశేఖరులును, కొందఱు.

మూఁడేండ్ల క్రితమే గ్రంథము తృతీయ ముద్రణము కావలసి
యుండెను. ఎట్లొనరించుక యోషక చేసికొని మొన్న మొన్న మూఁడవ
ముద్రణము నారంభించి పూర్తి చేయించితి.

ఈముద్రణము నెడ నాకు సాహాయ్య మొనరించిన శ్రీ. చి. శివా
రెడ్డికి—పూవులు సరిచూచి యుపకరించిన ఏ. వై. సీలయ్య, బి. ఎ.,
బి. టి. గారికి నా కృతజ్ఞత

నాకావ్యమున గుణమున్నదో లేదో కాని చదివి యానందించితిమని చెల్లెపిల్లవారు 34 పుటలును, విశ్వనాథ మహాకవిచూడామణులు 16 కాలములును అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యకవులు 60 పుటలును శ్రీ శేషాద్రి రమణకవులు 70 పుటలును శ్రీ జె. టి. కృష్ణశాస్త్రిగారు [బెనారసు] 30 పుటలును విపులసమీక్షలు వ్రాసి ప్రకటించియు నాకుఁబోషియుఁ బోత్సహించిరి. వారి మృదు హృదయములఁ గొనిపూడుచున్నాను.

నాయుపాస్యజేవుఁడు ప్రతాపసింహుని కుమారుఁ డమరసింహురాణా చరిత్రము 1700 పద్యములు 11 ఆశ్వాసములు కావ్యముగా వ్రాసినని విన్నవించుకొనుచు నింతటితో నుపరమించుచున్నాఁడను.

ఇట్లు,

కవిసార్వభౌమ డి. రాజశేఖర శతావధాని.

శ్రీ

శ్రీ మహావైష్ణవ సత్యము

రాజాస్తతాపసింహచరిత్ర

మౌనస్థితిః

శ్రీ నాభాభవాను తెవ్యసి న్నాను • శ్రీ సాదమ కేయహ
 ధ్యానానందనసాల్లిదేలి కృతకృ • త్యత్యోబుః బ్రాపించుచు
 దా) నీహార నగాత్మజాప్రియును ని • త్యానందుః జారోగ్య వి
 జ్ఞానశ్రీ లిడి చంద్రశేఖరుఁడు వి • శ్వంబెల్ల రక్షించుతన.

1

సీ॥ అబ్జతనయనుని • యత్త వాద్యుఁడు
 కలశపాక్షరాశి • గర్భమగుదు
 వజ్రచూక్తికపాక్షి • పగువని పగుపుట్ట
 పేజర్జిల్లుదు మణి • ద్వీపమగుదు
 రవిరశ్మి నిరత హా • రంగసిని కదలు
 తరురాజవనము మ • భ్యంబునగుదుఁ
 బ్రాభాతసూర్యప్ర • భా భాసమానమా
 చింతామణి భద్ర • సింహపీఠి

సీ॥ ద్రిదశకోటి కిరీట సం • దీప్త రత్న
 రాజి నీరాజిత వదాబ్జ • మై జగంబుఁ
 బాలన మొనర్చు మాంయమ్మ • బ్రస్తుతింతు
 రమ్యగుణధన్య శైలాధి • రాజకన్య!

2

సీ॥ పుంజీభవించి యు • ప్సాంగి శైలములు శృంగములెత్తి దివిని బాగ్ • కంగఁజనిన,
రంగదుత్తుంగ త • రంగసంఘములతో
నీరధి కలఁగి ఘూ • గిలుచున్న,
హామకుండముల న • హారాత్రముల నూర్ధ్వ
శిఖల నగ్ని తపంబు • సేయుచున్న,
గులశైలములు పెల్ల • గిలఁ బ్రభంజనుఁడు జ్వర
భించి భీకరధాటి • వీచుచున్న.

తే॥ శబ్దగుణమాధి నవ్యయ • సరణి నభము
విఘ్నపదమై తనర్చిన, • వీసమైన
నేజననిశక్తి మాహాత్మ్య • మెఱుంగ; వట్టి
భవునికొమ్మను మాయమ్మ • బ్రస్తుతింతు!
సీ॥ ఏమహామహాదు సం • స్కృతపాండితిని గొప్ప
పర్వతంబని నుతుల్ • వడయఁగలిగె!

నేఘనుం డాంధ్రమం • దెల్లపండితులచే
ద్విగంతియనుచుఁ గీ • ర్తింపఁబడియె!
నేసద్గుణార్ణవం • డెల్లెడఁ దర్కసిం
హుండటంచుఁ బెనుకీర్తి • నొందఁగలిగె!
నేకళావిదుఁడు వై • యాకరణుల నిట్టి
ఘనుఁడులేడనుచు వి • ఖ్యాతఁగారచె

తే॥ నట్టి కండాళ్లవంశ సు • ధాంబురాశి
చంద్రుఁడైన దాసాచార్య • సత్తముండు
గురుఁడు! దైవంబు! తత్పాద • సరసిజములు
స్వాంతమున నెంచువాడ న • పారభక్తి!

మ॥ తననాథుం డొనరించు సత్కృతుల కు • త్సాహమ్మున నోడుసే
యనుగాంక్షించి సహస్రహస్తముల శి • వ్యశ్రేణిఁ బోషింప నే
ర్చిన మత్సద్గురుమానిసీతిలక మా • శ్రీ రంగమాంబామహా
జననీరత్నముఁ గొల్తు నెల్లపుడు సా • త్మాదిదిరాజేవిగె.

ఉ॥ తనసౌజన్యము నజ్ఞుల పొగడ ని • త్యంబుక సదాచారవ
ర్తన మొప్పార. గురుండు దైవమగుచు • బ్రహ్మాపదేశాది పా
వనకృత్యములు నాకొనర్చిన ఘనుక • బ్రహ్మతచారితుని మ
జ్జులకు పొకటరామయ్య మదిలో • సద్భక్తి భావించెదక.

తే॥ మూర్త్యదేవోభవ యటన్న • మహితనూక్తి

మఱువరానిది! నిరతము • మజ్జసనిని

దొడ్డముత్తైదువను మన • స్తోయజమునఁ

గొలిచెదను సుహృదరాంబు స • ద్గుణకదంబు!

7

మ॥ నను గారామునఁజేర్చి యాంభమున నో • నామాలు మెట్రిక్యుతే
షనుపై నాంగ్లము నేరిపించి తనకా • సర్వస్వమర్పించి షెం
చిన కారుణ్యరసార్ద్రమానసుఁడు మా • చిన్నయ్య సంశీవరా
యని దుర్భాకకులాభిసోముని మదిక • భ్యాసిత నెల్లప్పుడుక.

8

తే॥ గీ॥ భాగతీనాభు నపరావ • తారములనఁ

గావ్యజగము సృష్టించి లో • కమ్ము మనుపు

నన్ననూది కవీంద్రుని • దార తరుల

నాధ్రభాషాగురు నిత్య • మభినుతెందు!

9

తే॥ ప్రకృతితత్త్వరహస్య స • ర్వస్వ మెఱిగి

నవనవోన్మేషమైన పరి • జ్ఞదనరంగఁ

గృతులు విరచించి లోకోప • కృతులు పెంచు

నార్యకవికోటి నిత్యవి • ద్వాత్మగణము!

10

తే॥ సూతనోష్ఠమిచ్చు పా • భాత దక్షి

గానిలము సోకఁగా మేడ • పైన “బాష్ట్ర”

దొర రచించు రాజస్థాన • చరిత మెత్తి

యొక్కనాఁడేను జదువుచు • నున్నయపుడు,

11

తే॥ శతశతవధాన వాగ్మితా • స్థానదత్త

కనక జయఘంటికా సింహ • కంకణరవ

ముఖరితాశాంత సద్యయః • పూర్తి-సుకవి

సింహబిగుదుండు వెంకట • శేషశాస్త్రి.

12

క॥ చనుదెంచి నన్నుఁగని వం
దనమని వచియించి నిలువఁ + “దమ్ముడ! రార”
మ్మని కౌఁగిటఁ జేరిచి చెం
తను నేఁ గూర్చుండుమన, న + తఁడు కూర్చొండెన్ 13

తే॥ స్వాంతమునఁ బొంగిపొరలెడు + హర్షభరము
వికసిత మఃఖాబ్జములపైన + వెల్లివిరియ,
మాటలాడితి మలపును + మలపులేని
కుశల సంప్రశ్నములఁగూర్చి + కొంతసేపు! 14

చ॥ చిటునగ వాస్యసీమ విక + సింహఁగ వెంకటశేషశాస్త్రి “సా
దర! మును నన్నయాదికవి + తల్లజు లెల్లపురాణ సంతతుల్
సరసపదార్థ భావరస + సంభృతమై తగు మంచిశైలిలో
విరచనచేసియుండి రవి + విశ్వజగన్నుతమై తనర్చుడిన్ 15

క॥ పిదపఁ బురాణాంతర్గత
విదిత వివిధకథలఁ గొనుచుఁ + బెద్దన్నాదుల్
పదునెనిమిది వర్ణనములు
గదియించి రచించి రఖల + కావ్యశ్రేణుల్. 16

ఉ॥ కాలముకొంత యిప్పగిడిఁ + గావ్యయుగంబుగ నాఁగె;దానిలోఁ
బూలవనంబు, లయ్యుమృత + పుక్తనెలయేఱులు, నిగ్గుటాగిము
త్యాలబెడంగు, మేల్గొడుగు + లచ్చపు వెన్నెలసోగలోయనన్
జాలిన మేటికావ్యము ల + సంఖ్యముగా జనియించె ప్రేల్మిడిన్. 17

ఉ॥ ఆవలఁ గొన్ని నాళ్లరుగ + నంతటనంతట సారవంతమా
త్రోవలుతప్పి కాంతిచెడి + దుర్గమదుర్గములట్లు, భీకరా
శ్రీవిషమున్న పేటికల + చెల్వునఁ, గాననరాజిమాడ్కి గా
వ్యావళులున్ వికాసగు + మంతయుఁ గోల్పడె బీటువోపుచున్. 18

క॥ పెక్కాచుడ కొక్కఁడుగా
నక్కడలిని వెలయు దీవు + లట్టులు కైతల్
చక్కఁగ లిఖించువార్గల
రిక్కాలంబునను నొక్క + రిరువురు పెద్దల్. 19

మ॥ ప్రతిభాపూజ్యులు వాడు వాసిన నుహా • గ్రంథంబు లత్యంతపు
ణ్యతమంబుల్ గద! వానినట్లునిచి య • న్యగ్రంథముల్ చూచినన్
మితియో మేరయో యేమనవలయు! స్వా • మీ! వద్దుచాల్ చాల్ సర
స్వతికిన్ వాతలుపెట్టిన టలరెఁ బా • పంశాంత మిప్పట్టునన్ 20

చ॥ చుతులు వనాళి, ప్రాసములు • నాయుధశాలల, లక్షణంబు ల
శ్వతతి, రసంబు వైద్యుకడ, • బాకము వంటలలోన, నయ్యలం
కృతులు పడంతులందు, మఱి • రీతులు రోతల, శయ్య మేడ, ని
ట్లతికిన కావ్యముల్ గనిన • నయ్య! యెడల్ దహించినట్లగున్. 21

శా॥ ఈవిన్నాణము లెన్నియేని గల వా • యీయంశముల్ కొంతమే
తైవ ర్తించు! ముసళ్ల పండువది ముం • దైయున్నదన్నాడ్కిఁ జె
త్తై విశ్వం బగలించుచున్నయది యా • హా! గ్రాంథికగ్రామ్య భా
షావాదంబు తుణతుణంబునకు హే • చ్చుకొచ్చె నీవేళలో? 22

తే॥ దేశమంతటఁ బాంబు స • దీమతల్లి
నంటినగు వ్యావహారిక • భాష! దాని
నచ్చటచ్చట దేశంబు • నలముకొనిన
మంచయును జెడ్డయును నాశ్ర • యించి యుండు! 23

ఉ॥ ఊరక భాష కేమిటికి • నుత్తమయోగ్యత గల్గు? దానసం
స్కారబలంబుగల్గి యథి • కారముగల్గిన ప్రాజ్ఞకోటి భా
షారచరంబుఁబూసి కృషి • నల్పినఁ గల్గెడి! రిక్తుఁ బూసినన్
బాధము ముట్టునే! గజము • పైఁ జవుడోలు ఖరంబు మోచునే! 24

వి॥ ప్రేమతగును బాస లోనయి
యునుడమి బుధకోలులెల్ల • 'నవనికి పారే
యుమునాపితే' యను గతి
భ్రమగొని దెసలకును విడిగి • పారుడు రొక్కటన్. 25

ఉ॥ భావకవిత్వవైఖరి శు • భంబుగు! భావములేన్నికత మాం
ధ్రావనిఁగా ది కేయవని • నైనను గల్గద! కల్గెనేని యా
ప్రోవు కవిత్వమంచు బుధ • పుంగవు తంతురే! యేటిమాటలో!
భాన మభావమా కవిత • ప్రాణమువీడిన బొంది గాదాకో! 26

ఉ॥ పేరెదియైన నేమి! మఱి ♦ బేరున యోగ్యతవచ్చునే! రసం
బూరెడునట్టి కైతమది ♦ యుత్తమ! మన్య మయోగ్య! మెల్లెడన్
సారభపూరముల్ దెసలఁ ♦ జల్లుచునుండెడు మల్లెపూవు నే
పేరునఁ బిల్చినన్ గుణము ♦ వీసము హెచ్చునో! లేక తగ్గునో! 25

తే॥ అలరుఁడే నెల మఱుపించు ♦ పలుకుఁబొందు—

పలుకుఁబొందున కుచితమా ♦ భావపుష్టి—

భావపుష్టికిఁ దగు రస ♦ వైభవంబు—

గూర్చు ధన్యుండెపో కవి ♦ కూడగుండు! 27

చ॥ పరువడిఁ బద్యకాన్యములు ♦ వ్రాయుట మోటదనంబటంట! నా
గరకతకెంతో లోపమట! ♦ గద్యమొ గేయమొ సద్రసోత్తర
స్ఫురణముఁ జూపునంట! మఱి ♦ బొత్తము పెద్దదిగాఁగ నుండినన్
బరువట! చిన్ని పాత్రములు ♦ నాడెముఁ గూర్చునటంట! వింటిరే! 26

సీ॥ భాషామహాదేవి ♦ వాచ్యులీ యొనరించు

మానితనందనో ♦ ద్యానచయము!

సాహిత్యలక్ష్మి వి ♦ శ్రాంతి కేర్పరచిన

హాటకవివిధసా ♦ ధాగ్రతతులు!

బహుళవిధ్యాధన ♦ ప్రకరంబునింప నీ

పించు భాండాగార ♦ సంచయములు!

భాగోగు బోధించి ♦ ప్రజ నుద్ధరించెడు

విజ్ఞాన సర్వస్వ ♦ వేశ్వవీతతి!

తే॥ పద్యకావ్యసమూహసా ♦ భాగ్యగరిమ

మిట్టేదని వివరింపఁగా ♦ నెవరి తరము!

లోకకల్యాణవిజయ సు ♦ శ్రీక దివ్య

పారిజాత ప్రసూనైక ♦ హరసమితి! 30

తే॥ నేటిసారస్వత స్థితి ♦ నెగడు నిట్లు!

మాటవరుస కంటినిగాక! ♦ మనకు నేల

దాని జర్చింప"ననుచు మం ♦ దస్మితంబు

గొలుపు నాతనివదన మే ♦ గలయఁజూచి,

తే॥ పూర్వకాలఁపుఁ బాండిత్య • పుంబ్రతేస్తి
కాన్యముల భావగాంభీర్య • గౌరవములు
కొఱతనడ నిష్టపడనట్టి • గొప్పవాఁడ
నగుట నితటిఁ బరితాప • మందె దీవు!

32

చ॥ తలకొకబుద్ధి! బుద్ధికిని • తగ్గ తలంపు! తలంపులోపల
వెలువడు భిన్నభిన్నగతిఁ • తిక్కులు యోజన! లింక నేగతి
బలుపుర కైకమశ్యమది • పట్టు! స్వతంత్రత ముఖ్యదైవమై
నిలిచిన నేటికాలమున • నీహితబోధ మెవండు చేకొనున్.

33

చ॥ వెలిసింపట్టి బాలుఁ దొక • తీటు పఠించుచు మాతృభాషలో
పూఁ నగు నొక మొందెడు ప్రి • భంధము లియ్యెడ నాలుగేనియన్
వెలునడ పెట్టిసాప మొకొ! • నేర్చెడు విద్యయుఁజూడ నూటికి
నలునదికన్న • నక్కువగు • గుణంబులు వచ్చిన—వాఁడు నెగ్గెడిన్.

34

తే॥ నాలి వాల్చీకి కేమికా • వలయుననుచుఁ
గైక కైకసిచ్చెల్లలు • గాదె యనుచుఁ
గర్జుఁ డాకుంభకన్లుని • కడపటి కొడు
కగుఁగదా యనియడుగు విద్యా • ధ్ధ లుండ్రు!

35

చ॥ “క్రూరమృగంబు! వాడిగల • కొఱలు! పెద్దదితోడ! యాత్రికా
తీరననంబులకదిగుఁ • దీనిని మన్యులు పట్టలే”రటం
చాటవ ‘ఫారము’ జదువు • సర్వకుఁడొక్కరుఁ డావిభీషణున్
గూరిచి వ్రాసె! నెట్లులు! క • నుంగొననేర్చెద విట్టిరోతలన్.

36

మ॥ “అభిమే దుస్సహమైన యాకలి? రవం • తన్నంబిడన్ బోనిచో
నిలువలే”నని స్రుక్కు పెండ్లికొడుకు • వీక్షించి వాత్సల్యపే
శలుఁడె పాండితిఁజూపుకోర్కె దరహ • సశ్రీసముల్లాసరో
చుల ‘నిష్టేస్సహభుజ్యతా’మను రస • జ్ఞుల్ తండులన్ జూడవే!

37

మ॥ క్రమతన్ రెండవ ‘క్లాసు’ బాలుఁడు ‘మిమో • రాండంబు’నగల్గు వ
ర్ణములన్ విచ్చుచు శబ్దమున్ బలుక ‘నీ • నక్కిన్లు రాల్గాక? స
వ్యముగాఁబల్కుటెఱుంగ వెన్నఁడు! మయా • రాండంబటంచుండుఁగా
ని మిమోరాండము గాదు పొమ్మనిన తం • డ్రిగూర్చి యేమందువో! 38

క. ఇదియెంతగఁజెప్పిన ను

న్నది! ప్రకృతము ననుసరింత! • మస్కన్ననమం

దుదయించినట్టి కోరిక

నిదె తెలిపెద! నాలకింపు • మీ శ్రద్ధమొయి.

39

తే. సప్తపంతానములఁ బ్రశ • స్తమయి ఖిలము

గాని దొకకృత్యమున్న స • త్కవులమూట!

కలికి పదియారువన్నె బం • గారుమూట!

రమ్యతరమైన రితనాల • రాచబాట!

40

సీ. జ్ఞానంబునకు మూల • సారమా నాత్మకా

వ్యకవిత్వమని వద్దు • వర్త నుశివే!

సత్యంబునకు సౌఖ్య • సంగంబు చేకూర్చు

జాలిన కళయంచు • 'జాన్స'ననియె!

నతులసంగీత ర • సాత్మకంబయిన భా

వాలాపమనుచుఁ 'గా • ర్తెలు తెలిపె!

బ్రతిభావిలాసంబు • వాక్యదేహమ్ముదా

ల్పిన రూపమనుచు 'మె • ల్లి'వచించె!

తే. హద్సనాదిగ నెందఱో • యాంగ్లకవులు

పద్యకవితకుఁగల గౌర • వప్రశస్తి

యట్టి దిట్టి దనుగ రా • దని సహస్ర •

ముఖముల నుతింప విన మొక • పూర్వమందు!

41

తే. దేశభక్తియుతంబు నీ • తివ్రబోధ

కంబు లోకోత్తరము పద్య • కావ్యమొకఁడు

సరసజనములు మెచ్చ, ర • సంబు హెచ్చ

స్పష్టిసేయంగ నిపుడు యో • జించుచుంటి!

42

క. విరచించు నెడలఁ గల్గున

బెరయకయును నతిశయోక్తి • మెవొందకయు

జరిగినది జరిగినట్లులు

మెఱయుటచే దేశ చరిత్ర • మెప్పు వహించు.

43

క॥ అదిగా కార్యవర్తము
త్రిదశులకును బావనమగు • దేశము! దాన
బొదలెడు స్వపులు నుపేంద్రుని
మది మెచ్చగు పుణ్యవిభవ • మాత్యలందున్.

సీ॥ మేవాదరాజ్య ల • క్షీపదాంభోజాత
ములను గొల్చిన దత్త • పుత్రికుండు!
బాలగోవింద వి • ప్రసాదమి శిష్యుడై
తవిలి మొక్కిన మేటి • ధర్మమూర్తి!
స్వస్థ రక్షాబంధ • బద్ధుడై బూందీ మ
హారాజు సేవించు • ననుగ్రహింపు!
కథలు ప్రజాగణం • బభినుతుల్ గావించు
రామసింహుని రాజ • రక్షకుండు!

తే॥ తీవ్రరూజ పెచ్చుపెరిగి నా • ధిందుమన్న
మృగియు మేవాడ విడబోని • దౌష్టమగడు!
భరతఖండాభిమాని స • త్రపువతంస!
మాన్యమణి టాడ్డుదొర నిత్య • మభినుతింతు!

45

మ॥ సరసాగ్రేసర చక్రవర్తియును నా • స్కాల్తుండు సంవాసియున్.
వరకారుణ్య రసార్ద్రమానసుడు క • ర్మల్ జేయు బాధ్యుడితుం
డిగువై రెండగునేండ్లు హైందవమునం • దింపార నుగోగియై
చరియించె గిరుల బురంబులును రా • జస్థానదేశంబునన్.

46

ఉ॥ పీఠరసార్ద్రమా కథలు • పీనులు సోక నమస్కరించి పూ
జారతి వీరులగొలుచు • సజ్జనులను రాజపుత్ర ధా
తీరమగాలి సత్కథలు • రేయుబవల్ గడియించి యాంగ్లభా
షా రమణీయకావ్యముగ • శ్రద్ధమొనరి రచియించె నాతడున్.

47

సీ॥ సర్వసన్నతము రా • జస్థానదేశంబు
మాతృదేశము మించి • మహాలభక్తి
గొలిచి శక్తినా • నుల బంధువులపోల్కి
బోమించుటను జేసి • పృథ్వీజనులు

పాశ్చాత్యుడైన నె • వృటికి టాడొర రాజ
 పుత్రుడే యనుచు స • మోదమంది!
 రతఁడును రాజపు • త్రావనికొఱకుఁ బా
 ణములైన నిచ్చు చం • దమునమెలఁగె!
 తే! నామహాత్ముండు వ్రాయు గ్రం • థంబునందా
 వీరరస తరంగములతో • క్షీరజలధి
 కరణి మాధుర్యములు పెంచు • చరిత్ర లెన్నో
 కలవు! కలవారి యిండ్ల బం • గార మట్లు!

48

శా॥ ఆకర్ణద్యయ పావనంబగు చరి • త్రాంశంబులం దెల్లఁ గ
 న్నాకై. దివ్యరసాల వాలమయి వి • శ్వాశీత తేజోయుతం
 బై కన్నబైడి నాప్రతాపుచరితం! • బద్దాని నే గోస్త సి
 పాకంబొప్పఁగ నొక్కదొడ్డ కృతిగా • వ్రాయు బ్రయత్నించెదన్" 49

మ॥ అన, "మీమాటలు వేదవాక్యము లవ • శ్యం బిట్లు రాణాప్రతా
 పుని గీర్తింపుడతండు వీరజనతా • పూర్వాభిగణ్యుండు! క
 మ్మని మీకైతకు నమ్మహాప్రభుని ధ • ర్మశ్రీరతుల్ హరినం
 బునకు సారభపూరముల్ గలుపు సా •ంపు గాంచి వాసిక గనున్" 50

క॥ అని, పోత్సహించు మతి నని
 యెను వెకటశేషశాస్త్రి! • యేనంత బ్రతా
 పుని చరిత్ర కావ్యరూపము
 గను వెలయుంపంగ వ్రాయఁ • గా మొద లిడితిన్.

51

క॥ ఉత్తమ మితివృత్తము! సము!
 దాత్తము చిహ్నరుపురి! ప్ర • తాపుడు ధీరో
 దాత్తుడు! కైతము మెత్తసి!
 దిత్తటి మెత్తురని తలఁతు • నెల్ల బుధేంద్రుల్!

52

శా॥ నాధారాళ కవిత్వమందుఁ గల వి • న్నాణంబు లట్లుండ. నీ
 గాథల్ కర్ణయుగంబుఁ బట్టుకొని యా • కర్షించు లోకంబు! వి
 ద్యాధుర్యుల్ విని చిట్టుబుస్సనక యా • ప్లాదింతు! విశ్వైక కీ
 ర్త్యాధారంబులు రాజపుత్రవృత్తశౌ • ర్యావార్య హేలాకళల్.

53

శా॥ ఈపొత్తంబున నించుకేనియు గుణం ♦ బెండేని మెహంద శ్లా
ఘాపీఠంబది 'జేమ్ము పూడ్డు'దని లో ♦ కంబెంచి వార్పించుఁగా!
కేపట్టైన వికాన మూడి రసమెం ♦ తే దక్కువైయున్న నా
లోపందబంతయు నాదిగా దలఁపఁ గే ♦ లు మోడ్చి ప్రార్థించెదన్ 54

మ॥ వినమే మున్ను ప్రతాపునంతటి మహా ♦ వీరుండు లోకమ్మునన్
గనుపింపండని పూజ్యులెల్లఁ బలుకం ♦ గా! నట్టి రాణాప్రణా
పుని గీర్తించెడుపట్ల నెట్లు కవనం ♦ బు సాఁగఁగాఁజేతువో
నిను సేవెంతు విరించిరాణి! సుమపా ♦ ణీ! వాణి! నన్నోముని! 55

సీ॥ రచియించియుంటి పీ ♦ రమతీ చరిత్రంబుఁ
దిరుపతి వెంకటే ♦ శ్వరులు మెచ్చఁ!

గృతియొనర్చితిఁ జూడ ♦ నృపమాళికభ దేశ
చరితముర్ శోధించి ♦ సరసు లలరఁ!

దగఁగూర్చియుంటిఁ బ ♦ ద్వావతీ విజయంబు
వీరంబు హాస్యంబు ♦ పెల్లివిరియ!

వ్రాసియుంటి సమగ్రీ ♦ రామాయణము నాట
కములుగా విబుధ లో ♦ కంబుపొగడ?

తే॥ నిన్ని యొకయెత్తు! మఱి ప్రతా ♦ మేద్రుచరిత
మొక్కయెత్తు! సుధారసా ♦ బొలుకుచుండు
నొక్కచూ పెక్కుదుగఁజూచి ♦ యుద్ధరింపు
శైలరాజేంద్రకన్య! సా ♦ జన్య ధన్య! 56

ను॥ జననంబుదినదాది యేడునెల ల ♦ స్మదేహసీమన్ విను
తన కల్యాణ దరస్మిత ప్రభలు ని ♦ త్యంబు బ్రసరించి దే
నిని నాన్నిధ్యముఁ జేరగాఁజనిన నా ♦ పుత్రుండు కామేశ్వర
య్యను ముఖ్యాణసమాను నేదలఁతు లో ♦ కాష్ఠాది సద్విగ్రహున్ 57

చ॥ కుదురగు ప్రేమ నొక్కలత ♦ కూనను గాచితిఁజైత్రవేళ! న
య్యది తొడిగెన్ హోయల్ గులుకు ♦ నర్బలి మొగ్గను! దానిఁగాంచి నా
మెద మెలిచెన్ మనోరథము ♦ లెన్నియే! గాలికినూడి దేవి శ్రీ
పదములరాలె మొగ్గ! యది ♦ వంశ్యమే! తజ్జని ధన్య మాటచే! 58

ఆ! పూర్ణచంద్రమూర్తి • పుత్రుఁ డుద్భవమొంద
సమరు లయిన వలవ • దనరు సరియె!
యిచ్చినట్టి దేవుఁ • డెత్తికొంపోయినఁ
బొగులనేల! వగవు • మిగులనేల!

59

తే! అవగుణంబులు మిగుల మా • యంగఁజేసి
సుగుణములను వేయంత తె • చ్చుగనుజేసి
ప్రణయరతులైన నరుల దే • వతలఁజేతు!
హోవియోగము! నీవృత్త • ముత్తమంబు!

(6)

మ! జననీ!నీవు దయాసముద్రమవు! యు • ష్మద్భక్తు నేవేళలు
దున నేరీతిని గష్టసౌఖ్యముల యం • దుఁ దేల్పు గానుండు!వా
పనుల నీవయి తీర్చఁగా ననుభవిం • పఁ వంతగుఁగాక! వ
ల్దన నేనెంతటివాఁడ! నాకెపుడు నీ • యాజ్ఞల్ శిరోధార్యముల్!

61

నీ! స్థిరమగువానిలో • స్థిరతమంబగు చోట!
జరపుణ్యరతులు వ • సిండు చోట!
నాశ మెప్పుడును గ • నంగఁజూవని చోట!
నానందనిలయమై • యలగు చోట!
వ్యాధులించుకయును • బాధసేయని చోట!
సత్యంబు స్థాయిగా • జరుగు చోట!
గైవల్యలక్ష్మీకే • గాపురంబగు చోట!
జిత్తుంబునను శాంతి • చెడని చోట!

తే! బ్రేమ యమృతరూపమున వ • ర్షించుచోట
నామణిద్వీప రత్నసిం • హాసనమున
ఐభవానీ పదంబుఁ జే • రితివి! కాన
నేల నీకయి వగవఁ గా • మేశ్వరయ్య!

62

తే! జర నమలుచున్న యస్థిపం • జరము నాది!
యంక సుఖమొందఁగల యాస • లెందు లేవు!
మధుర దరహాస వదన వ • ద్మంబు నీది!
మఱచి పోవుద మన్నను • మఱపు రాదు!

63

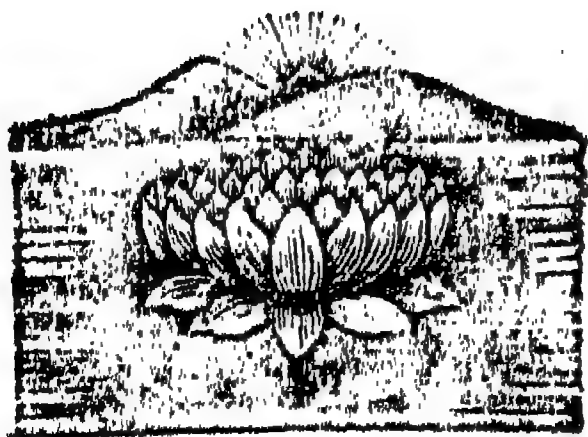
సీ॥ కలశ పాథోరాశి ♦ గర్భమందు జనించు
 నలల బంగారు టు ♦ య్యాలలాడు!
 నలచతుర్దశలోక ♦ ములను గాననమౌచుఁ
 దనరు మణిద్వీప ♦ తటములందు!
 గొడుగులు వంచి న ♦ ట్లడరు కదంబ వృ
 క్షవితాన శీతల ♦ చ్ఛాయలందు!
 శ్రీలఁ జెన్నారెడు ♦ చింతామణి భద్ర
 సింహాసనము పార్శ్వ ♦ సీమలందుఁ!

ఆ॥ బాలకడలి చలువ ♦ దేలు తెమ్మెరలందు!
 నీమలేని పసిడి ♦ మేడలందు!
 గారి లోకజనని ♦ కామేశ్వరస్వామిఁ
 ద్రిప్పి కూర్చి నాద ♦ రించుఁ గాక!

64

క॥ ఈమహనీయ గ్రంథముఁ
 గైమొడ్చుచు నంకితమ్ము ♦ గానిచ్చెద నే
 జేమిఁ బెనుపనోచని నా
 కామేశ్వరు నెత్తి పెంచు ♦ కామేశ్వరికిఁ.

65

నీ మిత్రమై తుదల విచ్చి యుదాగ గంభీరకాంతు నీను వెడందకనులనోడఁ
 బగువంపు బుగ్గల్పెన గెక్కినుమీసల వెలుంగు మోమువాలకమునోడఁ
 వీరమహాలక్ష్మీ విహరించు గుగ్గమై విరిసిన బలితంపు టురమునోడఁ
 దలమొత్తు వాఁడికుంతముఁ గలనూఁది ఛీరత యుట్టిపడ నిల్చు రాణనోడఁ
 నోదలఁ దురాయి, వీర శేఖోదూరీక్ష-వదనమునఁ గుంకుమాంకము, వజ్రవర్మ
 మొడల వెలుఁగొంద నలరునీహూర్తిఁ గంటి! నెంత కళగలతండ్రి,వోయీ ప్రతాప!

(శ్రీ)

కా మే శ్వ ర్యై న మః .

రాణాప్రతాపసింహచరిత్ర.

ప్రథమాశ్వాసము.

.....

శ్రీ మత్కందుకమట్ల గుండ్రమయి వా ♦ రికరెండునాల్గొక్కపా
ల్భూమిక సిండియు సూటునర్వదియుఁ గో ♦ ట్లుక మర్చు లొప్పారఁగా
వోమంబంబు నగాధిరాజ నివహం ♦ బుల్ మీఱ విశ్వంబు శో
భామూల్యస్థితినొప్పు నీశ్వరు ననం ♦ తైశ్వర్యముల్ చాటుచున్ ! 1

నీ॥ కాంచన శృంగభా ♦ గము కిరీటము గాఁగఁ

గాశ్శీర మాన్యపం ♦ కజముగాఁగ!

సింధు గంగానదుల్ ♦ చేదోయి గాఁగ!నా

ర్యావర్త దేశం బు ♦ రంబుగాఁగ!

వింధ్యాచలేంద్రుంబు ♦ బెడఁగు మధ్యము గాఁగ!

గౌతమి కనక మే ♦ ఖలయుఁగాఁగ!

మలయ సహ్యాదుల ♦ మలు గాఁగ! సింహళ

ద్వీప మంభోరుహా ♦ పీఠ గాఁగ!

గీ॥ లవణ రత్నాకరము సరః ♦ ప్రవర మగుచుఁ

జెలఁగు భారత దేశ ల ♦ క్షి సమగ్ర

భాగ్య సాభాగ్య వైభవ ♦ ప్రాధవమ్ము

లిట్టివని వివరించుగా ♦ నెవరి తెరము!

శా! జానొందక బహుళాంబు పూరము వనా • శా శంబళల్ నింప స
స్యానీకంబు సమృద్ధమై యెదిగి భా • గ్యస్ఫూర్తి హెచ్చింప, ల
క్షీనిత్యోత్సవ మందిరంబయి తన • ర్చ్య విశ్వసర్వోన్నత
స్థానంబంది సమస్త వైఖరుల రా • జస్థాన మవ్వేళలో!

సీ॥ ఇట్టిరాజస్థాన • మెపుడు స్వతంత్రుల
జనపాలమణుల పా • లనమునొందు

దేశంబు లిరువది • దీపింప వెలుగొందు!

వానిలో నెల్ల మే • వాడదేశ

మగ్రగణ్యము; దాని • యధిపతియగు వాని

‘రాణా’యని జనులు • ప్రస్తుతింతు!

గతఁడు మతాధి ప • త్యమున నెల్లరకు జ

గద్దురుండగుచు వి • ఖ్యాతిఁగొంచు!

గీ॥ నగరములలోనఁ గాశికా • నగర మట్లు

చిరయశముఁగొంచుఁ జిహ్నాదు • పురవరంబు;

నచటి రాణాయు నందఱ • నగ్రపూజ్యఁ

జెల్ల సురలందుఁగాశి వి • శ్వేశుమాడ్కి!

సీ॥ హఃరావళీ పర్వ • తావళి విరివిగా

నింద్రానీల శిలల • నిచ్చుచుండ!

సాంబారు లూనీ వి • శాల ప్రదేశముల్

సహజమా లవణం బొ • సంగుచుండ!

గను తెల్లెడల మర • కతములు రత్నముల్

సోవీరమును మంచి • స్ఫటికములును

జంద్రాకాంత శిలల • స్వర్ణరౌప్యంబులు

నెడతెగకయె యెప్పు • డిచ్చుచుండ?

గీ॥ భాగ్యము లొసంగి యేలిన • వారియిండ్లు

బంగరుంగొండలట్లు చే • యంగఁగలిగి

‘రత్నగర్భ’యటన్న సా • ర్థకపదంబుఁ

బడసి మేవాడ దేశంబు • పరిభవితై!

ప్రథమా శ్వాసము.

శా॥ ఆవిశ్వాన్నత పుణ్యవైభవ యశో • హారాళి హారావళి
గ్రావోత్తంసము తూర్పునఁ సరసిజా • రామంబునఁ బొల్పు ల
త్తివామఁబలె రాజధానియగుచుఁ • జత్తూర్పురం బొప్పుఁగా
మేవాడ్డేఁమువీరఖండ మగుచుఁ • మించుఁ ధరాస్వర్గపై!

సీ॥ సచరాచరప్రపంచ • ప్రపాణమగు సూర్య
భగవానుఁడాది ను • వంశకర్త!

త్రిజగధానుష్క • దీపకుండైనరా
ముని సుతుఁడు లవుండు • మూలపురుషుఁ!

డలయగస్త్యాశ్రమ • ఖ్యాత మాబూగిరి
నేకలింగేశ్వరుం • డిష్టదైవ!

మతి పావనము లయో • ధ్యా వల్లభీసీమ
లాదికాలము నాఁటి • యాటపట్టు!

గీ॥ లా శిలాదిత్య కనకసే • నాది రాజ
రాజపరమేశ రణ విహా • రప్రతిష్ఠ
ఖండఖండాంత నగర వి • ఖ్యాతి హేతు!
వట్టి మేవాణ్ణపుల నెన్న • నలవి యగునె!

దు॥ సమమైయొప్పు విశాలశైల శిఖర • స్థానంబునఁ రాజపు
త్రమహీకాంతకు వజ్రభూషణ మటున్ • రాణించు చిహ్నరుసం
ద్రము మధ్యంబునఁ గోటలేడు కొమరొం • దఁ బైకిఁగన్పట్టు దు
ర్గమ లంకాపుర పూర్వవైభవము జో • కల్ జ్యోతిఁ బెచ్చుచుఁ

గీ॥ ప్రక్కప్రక్కనఁ బదిబుడ్లు • వరుసగాఁగ
నరుగ ననునైన వైశాల్య • మతిశయిలఁగ
నహిత్యదుర్భేదమగు గోడ • లలరు గోట
లేడుచుట్లు చిహ్నార్పురి • కెనఁగియుండు!

సీ॥ విపణిమార్గములతో • వీధుల తుదినొప్పు
శివకేశవాలయ • శ్రేణి తోడ!

నారామముల తోడ • నపరంజి తాఁపిన

సముదార భవనాంగ • ణముల తోడఁ!

జతురంగముల తోడ • నతి విశాలంబైన

వివిధాయుధాగార • వితతి తోడ!

మణివితర్దికలతో • మధుర నానాజాతి

ఫలమహిరుహ కదం • బకము తోడ!

గీ॥ సౌధములతోడ, బహుసర • స్సమితి తోడ!

రచ్చగమితోడ వారి యం • త్రముల తోడ!

భరత ఖండైక లక్ష్మీని • వాస భూమి!

నగరమాత్రంబె చిత్తూరు • నగర వరము!

మ॥ వనితాశీలము నిల్ప శత్రువుల యెదుం • పక్షనేడు చిత్తూరు ద

ప్పిన నీలోకము శూన్యమంచు గరముల్ • వేయెత్తి మోషించెనో

యన సూర్య ధ్వజకోటు లెల్లడ సహ • స్సాంశుల్ పిసాళించి న

రైన మాడు మృదులానిలంబు తమ మీ • దక్ష సోక హేలాగతి. 11

సీ॥ నవ్వనేర్వక మున్నె • క్రొవ్వి నరిపుకోటి

బాటంగదోలి న • వ్యంగ నేర్పు!

కూర్చుండుటకు మున్నె • కోర్కొగ్రశత్రు వ

క్షోదేశ మెక్కి కూ • ర్చుండ నేర్పు!

నడువకమున్నె చం • డ విపక్షమకుట సం

తతులఁ బాదము లుంచి • నడువ నేర్పు!

పరువులెత్తక మున్నె • పరిపాధి తతి నొంచి

తలుముచు వెనువెంట • బరువ నేర్పు!

గీ॥ రాడుటకు మున్నె మోర ర • గాంగణముల

నరిశిరంబులతో బంతు • లాడ నేర్పు!

కార! చిత్తూర్పురి జనించి • నట్టి వారు

శైశవము దాటుటకు మున్నె • శౌర్య మపిండు! 12

కా॥ ఇంద్రప్రస్థముగాదు! ద్వారకయుగా • దే కాశియుగాదు! ని

ంద్ర ప్రాభవ కీర్తి శోభిత మయో • ధ్యా పట్టణంబేని గా!

దిండ్రోపేంద్ర సమానులౌ నృపులు తా • మేలంగఁ జిత్తూర్మహ

స్సాంద్రశ్రీలను గుత్తము గొనిన యా • చంద్రులు దీపించెడు. 13

సీ॥ హరితమాసింద్రు పా • దా బాత యుగళికి
 శిష్యుడై శుశ్రూష • చేయఁగలిగె!
 వ్యాఘ్రశైలంబు తా • పసు కూర్చిఁగని ద్విధా
 రా ఖడ్గమును బొంది • రాణ మెఱసె?
 బ్రమరులగెలిచి 'భా • రత సూర్యుడని 'విశ్వ
 పతి'యని బిరుదముల్ • పడయఁగలిగె!
 ఖండహా రిస్సహా • కాఫరి స్థానాది
 యవనసీమలు గెల్చి • యశముఁగాంచె!

గీ॥ వందలకుఁ బైనఁ బుత్తులఁ • బడసి సూర్య
 వంశమును నిల్చి సావర్న • పర్వతమునఁ
 దపముఁ గావించి ముక్తి కా • తను వరించె!
 బహురాఘ మేవాడూర్భప • వంశకర్త!

14

—॥ భరతఖండముపై యవనుల దండమాత్రాలు. ॥—

సీ॥ తను యువసదుల సు • తతులెల్ల వెండి రే
 కులువోలె నెల్లెడ • నలముకొనఁగ
 జహ్నుకన్యాసింధు • సలిలపూరములు
 సారతఁగూర్చ బం • గారు పండు
 రసఖండమై పచ్చ • రా బయలులమాడ్కి
 లలిత సస్యశ్యామ • లంబునగుచుఁ
 బిడికెడు చోటైన • వెలిబోవనట్టి యా
 ర్యవర్త బహుళ భా • గ్యాంక కథలఁ

గీ॥ జెవులు చిల్లువోఁబార • సీక యవన
 ఖండహా రిస్సహాను బా • గ్గాడు మొగలు
 గజ్జిపతులు మిడతదండు • క్రమ్మి నట్లు
 దాడి వెడలిరి తండోప • తండములుగ!

15

గీ॥ ఎనిమిదవ శతాబ్దాగ్రంభ • మునఁ గలిపు
 'వాలిదు' తొలుత ఖాసిము • బంపె; నతఁడు
 సింధుదేశమ్ము దాటి కా • శీపురంబు
 వలకుఁ గలసీమ లన్నియు • బాడుచేసె!

16

మ॥ ఒక బాగ్దాదు నరేంద్రచంద్రుడు కలీప్ ♦ 'ఓమా'రబుల్ హాసు సే
 నకధీశు బొనరించి స్త్రీందవముపై ♦ నక బంపఁగా దూరమెం
 చకయే యామడయడ్డుగా నడిచి రా ♦ జస్థానము జేరి భూ
 ప కులారణ్యముల దహించె నతఁడు ♦ వైశ్వానర ప్రాయుఁడై 17

మ॥ ప్రళయాంభోధరపంక్తి చందమున గ ♦ ర్జల్ సేసి తచ్చైన్యముల్
 దళమై యాయజమీరుపై నడిచె; దూ ♦ లారావు తోరుష్కుయో
 ధులు మూన్నాళ్లు బడల్ పడక మెలఁగి శ్రాం ♦ తుండై యబుల్ హాసు ను
 జ్వలహేతి ప్రహతి దెగె రిపుజనో ♦ త్సహంబు రెట్టింపఁగె. 18

సీ॥ తత్సరసర సైక ♦ తస్థలిపై దోడి

బాలురతో నంత ♦ వఱకు నాడు

కొనెడు దూలారావు ♦ కొమరుఁ డేడేడ్డలా
 టుఁడు తండ్రియు శిరంబు ♦ డుల్లి ధాత్రిఁ
 బడుటఁ గన్గొని రక్త ♦ ముడుకెత్తి చేరువ
 భటుచేతఁగల పెద్ద ♦ బారుటీపె
 గుంజకొం చరిగి చెం ♦ గున దాట్టిడుచు నబుల్
 హాసు గుడియ లవి ♦ యంగఁదాఁకె!

గీ॥ నిరువురును బోరి రొండొరు ♦ నిచ్చమెచ్చ!
 కంత లాటుఁ డరిక గూల్చి ♦ నుతనివెంట
 నరిగె దివికి హితాహితు ♦ లంద “ఋతఁ
 డొర! యభిమన్యు పై ♦ చేయి” యని నుతింప! 19

సీ॥ లాటు చుత్తమ గుణా ♦ లయుఁ డమానుష వీర
 పురుషమూర్తి యని యం ♦ దఱకుఁదోఁచె!

జోవాణు లాబాల ♦ శూరుని విగ్రహం
 బులు రచింపించి దే ♦ వుని విధానఁ
 బ్రతివత్సరము భక్తి ♦ వఱల జ్యేష్ఠబావద
 శీ దినమందుఁ బూ ♦ జించు చుందు!

రాలాటు డనిచేయు ♦ నపుడున్న కాలి గ
 జైల నెల్ల జనులు ద ♦ ర్పించి పోదు!

—|| గజినీ మహమ్మదు దండయాత్ర. ||—

ఆ|| వె|| రాదినంబు నుండి ♦ యీదినంబునకుఁ జొ

హాణ కులంబు వార ♦ లాత్మజులకుఁ

గాలి గజ్జయలను ♦ గట్టరు! లాటుసి

యెడల వారి భక్తి ♦ మెట్టి దొక్కొ!

సీ|| భాగ్య సౌభాగ్య సం ♦ భావ్యముల్ సింధు ఘూ

ర్జర దేశములను వ ♦ ర్తకముఁబెంప

‘టైగ్రిస్’ నదీ కృషి ♦ ట పవిత్రమైన య

రాబియా పాలించు ♦ రాజుగోక

మణి, కలీఫ్ ఉస్మాను, ♦ మఱి కలీఫ్, ఆలి; యే

జీదు ఖొరాసా ను ♦ క్షితిపమాళి,

యబ్దుల్ మలీకు నై ♦ న్య సముద్రములను బొం

గించి హైందవమును ♦ ముంచి తేల్చి!

గీ|| రటుపయిసి హర్మా ఆల్లాశ్చి ♦ దను కలీఫ్ అ

రాబియా మొదల్ కాశి ప ♦ ర్యంత మేలె!

నవ్వల సెనాక్తజ్జి వచ్చె! ♦ నతఁడు ప్రళయ

భైరవుని మహమ్మదుఁ దెచ్చె ♦ వానికొడుకు!

21

మ|| తడ వింతేనియు లేక వీరభటు సం ♦ శానంబు తన్మొల్చి వెం

బడిరా సింధునది దరించుచు మహా ♦ మ్మద్ గజ్జి గజ్జీవిభు

డడవుల్ గాల్చుచు భస్మమూ సలుపుదా ♦ హగ్నీ బలె బొంగుచు

దుడిచె భారత దేశ పట్టణము లం ♦ దు గల్లు సర్వస్వము! 22

మ|| కడుసౌభాగ్యము గల్గు రాష్ట్రముల వం ♦ క న్ముంత కన్నెత్తిచూ

డఁడు! బంగారము పండు నేలలను జూ ♦ డం! డట్టె పేర్వాసిఁగాం

చెడు దేవాలయ లింగముల్ పెటికి గ ♦ జ్జీ సాధ సుదోహ మె

క్కెడు సోపాన చంద్రులు జేసె విహితల్ ♦ కీర్తింప వేధంగుల 23

మ|| అనయోత్సాహముతో మహమ్మదు చలం ♦ బారంగ సౌరాష్ట్రమం

దున విచ్చేయుచు సోమనాథపుర మం ♦ దు సోమనాథేశ్వరా

ది నిలింప ప్రకర ప్రపూజ్యమగు • జ్యోతిర్లింగ సంఘాతము
మనియల్ చేయుచు ద్రవ్యరాసులను దొంగ • తుల్ దొంతులు జేకొనెన్ 24

సీ భువన వీరసమూహ • మున మేటి యితడంచు
యశ మొందగనిన మ • హాభుజుండు!

కొండపల్లెను మార్చి • గొప్ప సామ్రాజ్య సం
స్థగజేయు రాజతం • త్రజ్జమాళి!
కన్న కొడుకునైన • గడికండలుగఁ జీల్చి
ధర్మంబు నిలుపు ను • దారబుద్ధి!
విశ్వకళాశాల • వెలయించి దేశదే
శముల విద్యను నించు • జ్ఞానమూర్తి!

గీ కవుల పాలిటి ముంగిటి • కల్పకంబు
విగ్రహారాధనము పైన • వెగటు వలన
గజని మహామదు దండెత్తె • గాకయున్న
నంతవాడెట్లు జనహింస • కనుమతించు!

25

గీ ఇటులు పండ్రొండు మార్లు దం • డెత్తి వచ్చి
ధన కనక వస్తుతతిఁ గొని • చనుటె కాని
భరతఖండంబు శాశ్వత • వాసముగను
జేయఁదలపక నిజసీమ • జేరుకొనియె!

26

==॥ ఘోరీ మహమ్మదు యాత్రలు. ॥==

ఉ! ఆకడగండ్లు వాసి, భర • తావని కొంతకుఁ గొంత కోల్పోనన్
బోకయమున్నె వేటొక రి • పుండు మహమ్మదు పేరివాడు ఘో
రీకులుఁ దాత్కవాహినులు • క్రీక్కిరియంగను గోరుచుట్టుపై
కోకటిపోటునా బ్రళయ • రుద్రుని కైవడి వచ్చె నుద్ధతిన్.

27

తా! ఆకాలమ్మన సార్వభౌముడయి యా • ర్యావర్తము బృద్ధిరా
జేకచ్చత్రముగాఁగ నేల! నతఁ డ • య్యింద్రాత్మజు బోలె ను
శ్రీ కల్యాణ పరాక్రమోన్నతుడు ఘో • రీవంశజు దాకి చీ
తాకై పాటఁగజేయ నైవ్యమాల నా • యత్తంబు చేసెన్ వడిన్.

28

గీ! చేరి హమ్మిర గంభీర • సింహ నృపులు
కాకసన్ పర్వతమునుండి • కాశిదాక
నూటయెనమండు క్షీతిపుల • మాటమాత్రా
బిలుచుకొని వచ్చి పృథ్వీశుఁ • గొలుతు రెపుడు! 29

మ! అతితేజోబలభానుఁ డాసమరసిం • హత్కూతలేంద్రుండు వం
దిత నానాజనపాలలోకుఁడగు పృ • థ్వీభర్తకుఁ సోదరీ
పతి! వజ్రాయుధకోటి మ్రింగఁగల మే • వాడేశ రాహుత్తులు
గృతహస్తౌ తనుఁగొల్ప వచ్చె నని కే • కీభూత చేతస్కుఁడై! 30

గీ॥ భరతఖండంబు నాకృమిం • పంగఁ దలఁచి
యేడుమాటులు ఘోరి దం • డెత్తి వచ్చె!
మఱఁదియును బావయును దాటు • మాటు చేసి
యతని వెనుకకు నంపించి • రాటు మార్లు! 31

సీ॥ త్వార్వంశ భవులైన • ధరణీతలేశ్వరుల్
పూర్వ మింద్రప్రస్థ • పురిని సార్వ
భౌములై యేలి! ర • వ్వారిలోన 'ననంగ
పాలుండు' కడపటి • వా!ఁ డతండు
పుత్రసంతతి లేక • పుత్రికలను నిర్వు
రను గాంచె! మొదటిదా • నిని గనూజ
బీజపాలునకును • బిడపటిదాని సో
మేశున కజమీరు • దేశ పతికి

గీ! నిచ్చె! వారికి జయచంద్ర • పృథ్వీవిభులు
గలిగి! రయ్యనంగుఁడు కొంత • కాలమునకు
వ్యాధి పీడితుఁ డగుచు ని • జాత్మజులను
మనుమలను బిల్చుకొని చెంత • నునిచి కొనియె! 32

గీ! ఒక్కనాఁడు పట్టాభిషే • కోత్సవంబు
జరుప సామంత నృపుల నం • దఱును జేర్చి
యయ్యనంగుఁడు 'డిల్లిసిం • హాసనంబు
నెక్కు' మన నెక్కి కూర్చుండె • బృథ్వీవిభుఁడు. 33

సీ॥ “ఇరువుర మేము దా • హితులమైయుండు!
 మప్పు సెల్లెండ్రకు • నాత్మజలము!
 పదియు నెన్నిదియేండ్ల • ప్రియ మందున్న నా
 వదలి యెనిమిదేండ్ల • వానిఁ బృథ్వి
 సింహాసనాసీనుఁ • జేయు టధర్మ! మీ
 తని యధికార మే • ననుమతింప!
 నాక్షేపణ మొనర్తు” • నని ధిక్కరించి యా
 జయచంద్రుఁ డేగె నా • సభను వీడి!

గీ॥ యతనివెంట నాబూపర్వ • తాధికారి
 వ్యాఘ్రరాజేంద్రుడును బట్ట ణాధినాథుఁ
 డసమబలుడు భోలాభీముఁ • డాక్షణాబ
 కదలిపోయి రాస్థాన రం • గంబు వదలి!

34

సీ॥ తుహినాద్రినుండి సే • తువుదాఁకఁ దనరు న
 ఖండ భారతఖండ • మండలంబు
 సకల మేకచ్ఛత్ర • సామ్రాజ్యముగ ధరి
 త్రీ రాజ్యమేలఁ బృథ్విన్మసాలు!
 డావీరవరు సహ • సాధిక యుద్ధముల్
 ధర్మసంస్థాపన • తత్సరతయు
 నతని సామంత ధ • రాధీశ్వరుల భూరి
 పౌరుష విక్రమ • ప్రాభవములు

గీ॥ చంద్రభట్టారక సుకవి • చక్రవర్తి
 వ్రాసె శతసహస్రాధిక • గ్రంథమందు
 రససమృద్ధిని బర్వప • ర్వంబునకును
 జీవకళ లుట్టిపడఁగ రం • జిల్లు చుండు!

35

—॥ సంయుక్తా స్వయం వరము ॥—

॥ అమిత విశాలమై సిరుల • నంతముగాఁగల శాన్యకుబ్జరా
 జ్యము మును దక్షిణాపథము • నందును వ్యాపన మొందె; రాజసూ

యము నల ధర్మనందనుని • యవ్వల నీజయచంద్రుఁ డొక్కఁడు
క్కుమిగిలి చేయనేర్చె నృప • కోటి యొనర్ప సమస్త కార్యముల్ . 36

గీ॥ అవలఁ దనపెంచు సంయుక్త • యనెడు కన్య
పరిణయ మొనర్పఁగా స్వయం • వరముఁ జూటి
సకల దిగ్దేశవర్తి రా • జన్యులకును
బంపె వైనాహి కాహ్వాన • పత్రములను. 37

సీ॥ తనకెకా దింక భూ • స్థలి రాజులకు నెల్లఁ
బెద్దయకా రారాజు • పృథ్విరాజ
మూలి కాహ్వాన మం • పమి యట్టులుండ హ
స్యమునకై యొక పెద్ద • యట్టచేత
నామహాప్రభు విగ్ర • హము రచింపించి సే
వకు దుస్తు లిడును ను • ద్వాహమండ
పము నుహాద్వారంబు • పరగడ మోడ్పుచే
తులతోడఁ దలవాల్చి • నిలువఁజేసె!

గీ॥ నల స్వయంవరాహూతులై • యచటఁ జేగు
భూమిపతులెల్లఁ దుచ్చునా • బొమ్మఁ జూచి
సంభ్రామాశ్చర్య చకితులై • చాలఁ దడవు
నిలిచి రనిమేములగుచు బొ • మ్మల విభాః! 38

సీ॥ “నృపమకుటములు త •న్ని జనించె నామహా
భాగు సేనకుఁజేయఁ • బాడి గాదు!
భువనోన్నత ప్రాభ • ఘండైన మేటి యా
తని కెగ్గుచేయుట • తగవు గాదు!
రణరంగ ఫల్గున • ప్రఖ్యాతి గల వీర
మూలి నొప్పరికింప • మేలు గాదు!
శ్రీరమాగను ణావ • ణారు జగద్వంద్యు
నవమాన మొనరింప • ననువు గాద!

సీ॥ యతః డిడి యెఱుంగునేని ద • తౌధ్వరంబు
రూపుమాయుప వెడలురు • దుగ్ధయి దూకి
జ్జగము సర్వసంహారము • సలుపుఁ గాని
యోర్వఁ డవమానలేశ మా • యోధమాళి!

39

క॥ అని వగచుచుఁ దమతమ యా

సనములఁ గూర్చుండి! రవల • సభయెల్ల మహా
జన నివహముచేఁ గిక్కిరి
సెను! బిడప ముహూర్త వేళ • చేరఁగ వచ్చెన్.

40

మ॥ అతిలావణ్య విలాస విభ్రమ సురూ • పాయత్త దివ్యాంగనా
తతుల మెచ్చని లోకమోహినులు కాం • తారత్నముల్ నల్వరున్
జతురస్వాంతలు కొల్చి మెట నడువన్ • సంయుక్త తారాగణాం
చిత జైవాత్మక బింబమో యనఁ బ్రవే • శించెన్ సభావేదికన్.

41

చ॥ కలకలలాడె నెల్లసభ! • కప్పుననుండియు వింతయంత్రముల్
జలజల రాల్చెఁ బూలు! నృప • సత్తములు జెలి గారవించి రౌఁ
దలలను వాల్చుచున్! మృగమ • దంబు పునుంగు జవాది గందముల్
వలపులఁ జల్లె నెల్లడ స • భాసదు లెల్లరు నుల్లసిల్లఁగన్!

42

సీ॥ జయచంద్రన్మృపమాళి • సంయుక్తతోడ ముం
దునకురాఁ బారోహి • తుండు నృపుల

వేటువేటుగఁ జూపి • వారివారి సమగ్ర

పౌరుష ప్రాభవ • వైభవములు

విపులంబుగా నిరూ • పించి వర్ణనచేసెన్!

గన్నె యొక్కనివైనఁ • గన్ను లెత్తి

కనుఁగొనకయె ముందు • కై సాగి నృపపీఠ

ములు దాఁటి నడిచె! వి • పుగ్గిండు నవలఁ

సీ॥ గల మహామాత్యులను బ్రభు • పులను నైనన్య

పతుల నుద్యోగులను జూపెఁ • బడఁతి ముందు

కరిగె! జయచంద్రుఁ డతిక్రుద్ధుఁ • డగుచు మండి

కొను మహాద్వారమున కీడ్చు • కొనుచుఁ బోయి!

43

మ॥ “ననుఁ దప్పించి మహేంద్రయోగ్యమగు నిం • ద్రప్రస్థ సామ్రాజ్య మొం
దిన తుచ్చుడు గులామును శకుఁడు పృ • థీనాముఁ డవ్వాని బొ
మ్మను బెండ్లాడు” మటంచుఁ దోసె! జెలి కం • పంబొంది తద్దాటి భో
రన నేలబడె సస్యలందఱు నుహా • గ్రీ కొధముఁ జెందఁగఁ. 44

గీ॥ అవిర శాస్త్రీయ పూర్వ పు • ణ్యముల రాసి
యెడతెగక తానువలచు వే • యొడ్ల పైరు
ముందుఁగని లేచి సంయుక్త • బొమ్మకు సుమ
దామమును వైచె! సిగ్గునఁ • దలను వాల్చె!

45

సీ॥ పుష్పహారము నోక • బొమ్మ తద్దయుఁ బెద్ద
ధ్వనితోడఁ బైస మ • స్తకమునుండి
పాదాగ్రమున దాఁక • బరియలై యందుండి
క్షణమున భువన వి • స్మయముగాఁగఁ
దలపైచ వింత విం • తల రంగులీకల

కాంతార మట్టి భం • గములు నోలె
నటునిటు తూగాడ • నసమాన శతకోటి

మన్నధ సౌందర్య • మహిమ వెలయ

గీ॥ ముందడుగు వైచుచును మహా • పురుషమూర్తి
విమత సమవర్తి శ్రీమహా • విష్ణు వట్లు
చారుమూర్తి పృథ్వీసింహ • చక్రవర్తి
జగము లానందమొద సా • త్కారించె!

46

మ॥ అమృతాంశుఁ గని పొంగు సంద్రముకీయఁ • త్కాశీశు లానంద సం
భ్రము లౌచు జయనాదముల్ సలుప వి • శ్వతాత పృథ్వీంద్రుఁ డ
కొమఁ జేతఁ గొని యశ్వమెక్కిఁ యిదిగో • గొంపోవుచున్నాఁడ! ధై
ర్యము మీకుండిన నన్ను దాఁచుఁడని దా • యబోయె డిల్లదెసఁ. 47

మ॥ సమరోర్వితల ఫల్గును డితఁడనఁ • సత్కీర్తి దిగ్దేశ భా
గములఁ నిండిన యామహాప్రభువుఁ దా • క ధైర్యముల్ లేక స

రవమహీనాథులు వాని సాహసములఁ ♦ వర్ణించి తత్తన్నివా
సములఁ జేరఁ బ్రయాణమైరి త్రిటిలో ♦ సరంభ శూన్యస్థితిఁ. 48

మ! 'అకటా! గర్భవిరోధి దుష్టుఁడు శతుం ♦ జ్ఞా పృథ్విసింహుండు క
న్యకఁగొంచుఁజనె మోసగించి! పెను వం ♦ తఁ నైపఁగాఁజాలఁ! ద
ప్పక వానిఁ దెగటార్చి నాయునురు ని ♦ ల్వఁ బెట్టరే' యంచు నో
వికజాతఁ జయచంద్ర భూవిభుఁడు త ♦ బృబ్బింది వాపోయినఁ; 49

సీ! ఆబూధరాధీశు ♦ డగు జయత్సమరుండు,

ప్రబలుండు మండూరు ♦ వ్యాఘ్రరావు.

కాన్యకుబ్జంబు ల ♦ క్షణసింగు, విశ్వేశ

సింహవిభుండు కా ♦ శీధరాధి

పుడు, మహాబానేత ♦ పూర్ణమల్లుండు, ధా

రామహీనాలుండు ♦ రామసింహుఁ

దాలాయు నుదిలుండు, ♦ నాజయచంద్రుండు

మదినమ్ము వాఁ డిటి ♦ మాడుఖానుఁ

గీ॥ డొక్కకరుఁ డైదువేలేమంది ♦ యోధులఁగొని

త్వరితగతి బయల్ దేటి! ర ♦ వ్వారి కెల్ల

సర్వసేనాధిపతి యశాచు ♦ జగ మద్రువఁగ

ముందుఁ గదలె బోలాభీను ♦ భూవిభుండు! 50

సీ! మూఁడునాల్గ ప్రయాణ ♦ మున డస్సియుండెఁ జో

హణసేన! దాని సు ♦ ఖ్యయుఁ గొలంది!

పైఁ జిచ్చుటెండ! లో ♦ పల మండుకొను శ్రుధ!

వీని మించుచుఁ గ్రొత్త ♦ పెండ్లికొమరి

తను సున్నితముగాఁగఁ ♦ గొనిపోవవలయు భా

రము! కాన్యకుబ్జ నై ♦ న్యము లపార!

మవ్వని నడపు నా ♦ యకులు పెక్కురు! భీముఁ

డుద్దండతర విక్రీ ♦ మోగ్రమూర్తి!

గీ॥ గడియ ప్రొద్దుండు వేళకే • కాన్యకు^{బ్బ}
దళము డిల్లివైనయము డాసె! • దానిఁ దా^క
వేగురు భటుల నిలిపి పు • ధీ^వ విభుండు
ముందు నడిచె! యుద్ధము ఘోర • ముగను రే^గ!

గీ॥ అహితులను నూర్లు వేలుగా • నణఁచి ఢిల్లి
భటులు కడతేటి రంద! ఆ • వ్వలి దినంబు
వెడలి రాఱోడు లలమిరి! • పృథ్వీసింగు
భట సహస్రద్యయము నిల్చి • పఱచె నవల!

52

క॥ అరివీరభుటు లనేక్షుల[ఁ]
బొరిగొని వారెల్లఁ దెగిరి • మూఁడవనాఁడా
యిరువాఁగులు మఱుల్ దా
సిరి కాశిందీతటంబు • చేరువ సీమా.

53

మ॥ అరుగుఁడెంచెను యోగినీపురవరం • బందూండి పృథ్వీందు[ఁ] సో
దరుఁడు వీరుఁడు చంద్రరావు చముపుల్ • తన్మోల్య, రాఱోడ్బటో
త్కరము[ఁ] దా^క నతండు! యుద్ధము మహో[ఁ]గంబై విజృంభించె!దొం
తరగా మ్రొగెను రెండుపక్షముల యో • ధశ్రేణి నిశ్చేషమై!

54

ఉ॥ ఐదవనాడు పృథ్వీ వసు • ధాధి పుఁ డాత్మపురంబుఁజేరి ని
త్యోదయ భాగ్యశోభన ము • హూర్తమునందున విశ్వవైభవ
శ్రీ దయివాఁడ న్నభిల • సిందిన కన్యను బెండ్లియాడె! స
మ్మోదముతో ధరావలయ • ము బరిపాలనఁజేసె దక్షతఁ.

55

సీ॥ అభిచార హోమంబు • లాచరించెమవారిఁ
బిలిపించి నూర్లును • వేలు నొసఁగి,
హంతకులను గూడి • మంతనంబు లొనర్చి
లక్షలు లక్షలు • లంచ మిచ్చి.
పఠిసర నృపకోటిఁ • బురికొల్పి కోటానఁ
గోట్టిచ్చి పయి కుసి • కొలిపి పంపి,
రాజోత్సవముల మా • రణ యంత్రములు పన్ని
పొంచి పేల్పించి చం • పించ నెంచి

గీ॥ యోదటనో యాశ్రయించి యె + న్నెన్నో గతులఁ
గుట్రిలు కుతంత్రములు చేసి + కోర్కె లెల్లఁ
జెడుచు జయచంద్రుఁ డుటక కృ + శించుచుండె!
నీర్వృ తనుజేర్చువాని ద + హింప కున్నె!

56

సీ॥ ఇంకొక్కమాటు దం + డెత్తిరమ్మని యతం
డర్థించె హోరీమ + హమ్మదు విభు!
నావార్త విని యనం + ఖ్య చమూతతులు కొల్వ
నరుదెంచె సమరసం + హ పృథుండు!
మూఁడుకోసుల దూర + మునకేగి పృథ్వీంద్రుఁ
డడుగులకును మొక్కి + యతనిఁ దెచ్చె!
'గడ్డా'ర్నదీ తట + డ్దోసీమ యవన నై
న్యం బుండె! డిల్లి నై + న్యములు వచ్చె!

గీ॥ నాపులును దాను జయచంద్రుఁ + డాయవనులఁ
గదిసె! నుదయ మయ్యదిచూచి + కదలి వె
తండి మృదుపాదములకు వం + దన మొనర్చి
యుదిలకొని మహారాజ్ఞి సం + యుక్త యపుడు!

57

సీ॥ భరత మహామహీ + స్వాతంత్ర్య ముడుప శ
తు్రిలు వచ్చి! రదినిల్పఁ + దూడర వచ్చె
నాప్రాణవిభుఁ డఖం + డ ప్రాధచ్చాడు! నే
నుండ వేర్వేలా మీ + కుండఁదగు నె!
ధర్మపక్షము మాది + దయచేయనయ్య! పృ
థ్వీవిభు నర్థాగిఁ + బిలుచుచుండె!
జెడుగులే దీవు వ + చ్చిన! సత్కరించు నా
భర్త! నిన్ వైరము + వదల జేని

గీ॥ నేగుము కనూజ! కటలు పో + వేని భార
తావనిని దాస్యమునఁ దోయు + నపయశంబు
ననుభవించు వా చంద్రితా + రాజ్క' నునుచు
మొక్కి - జయచంద్రుఁడును గడుఁ + గుర్తిండ్లు వగుచు, 58

సీ॥ కమనీయ భారత • ఖండ సామ్రాజ్య సా
భాగ్యలక్ష్మీ విధానః • బరగు మంగ
ళోదారమూర్తి సం • యుక్త సాగిలపడి
యుండ భూదేవ మం • త్రోక్తి పూత
కంధిజలాభిషే • క పవిత్ర మామేమూ
ర్ణము నట్టె వామచా • దమునః దన్ని
'కదలి సో! నాసము • ఖమున నుడకు' మంచు
ద్రోసిన, లేచి యా • దొడ్డతల్లి

సీ॥ 'తెలిసినది విన్నవించితి! • దీన నీదు
హృదయము కటంగకున్న నే • నేమి సేతు'
నని కదలి వచ్చె! నుభయ నై • న్యములకును ర
ణంబు ఘోరంబుగా మూఁడు • నాల్గు జరిగె!

50

సీ॥ సమరసింహుండు పడియె! నై • న్యములు చెడియె!
రాజపరమేశ్వరుండు వీ • రప్రభుండు
పృథ్వీరాజేంద్రుండును ఢిల్లీ • రిపుల శారీ
బడిరి భారతదేశ చా • ర్భాగ్యకలన!

60

సీ॥ 'నుత రమాఖండ భా • రతఖండ గగనాగ్ర
రంగ మధ్యాన్నా మా • ర్తాండమూర్తి!
బుష్పరాయాన్వ యా • భరణ మత్తీశన్న
పాలక కుల భూరి • వజ్రముకుట!
యరిగెనే ననుఁబాసి • చెఱవడె నాపృథ్వీ!
మఱుద లెందరిగెనో • యెఱుంగరాదు!
పదమూఁడు నేల్గొంది • భటులతోఁ గల్యాణ
సింగు నాపుత్రుండూ • ర్జిత పరాక్ర

సీ॥ మూఁడు స్వయంవరమునకట్లు • నడిచె దివికి
నిచటఁ బనియేమి మీరాద • తేగు పిదప'
నని పృథాదేవి వచ్చి ని • న్ననుగమింప
సమసి తే శత్రుగజహింహ! • సమరసింహ!

61

మ॥ తొలుత సాయము చేసినట్టి జయచం • ద్రుఁ గాఁకె ఘోరీయు; దు
 ర్బలుఁడై రాజ్యము వాఁడు వీడిచ నెఁ; దా • ర్తార్వీరులు వెంబడి
 గలయఁ దూఁకిరి; దిక్కులే కతఁడు గం • గావాహిని దూఁకియ
 వ్వలి కేగెఁ;దలఁ ద్రుంచి చంపిరి రిపుల్ • వైవస్వతప్రాయులై! 62

సీ॥ “ప్రాగ్ధింతు వలవ దీ • పని” యంచు సంయుక్త
 కొనకాళ్లఁబడి వేడు • కొనిన వినక
 ఘోరీని బిలిపించి • కొంప కగ్గి ఘటించి
 నృపచంద్రు సమరసిం • హేంద్రుఁ ద్రొంగి
 పృథ్వీశు నట్టేట • నిడి కుంకుమూడ్చి సం
 యుక్త వైధవ్య సం • యుక్తజేసి
 యర్వి యన్నంతకు • నుగ్రాహకీర్తిమై
 రాజ్యంబు పారతం • త్ర్యమున నిడితె!

గీ॥ కటకటా! కోటి యుగములు • గడచుఁగాక
 పృథ్వీవిభవంతి రాజరా • జేలులఁ గలుగు!
 భరతభూమి స్వాతంత్ర్యమై • బృంగిఁ బాలుచు!
 జెనఁటి జయచంద్ర! నిబిడ దు • ష్కిర్తి రుంధ్ర! 63

గీ॥ “చెట్టుపైఁ బక్షిశిరమును • జెండు” మనినఁ
 బృథ్వీరాజు మూఁడుశరంబు • లెత్తి పులుఁగు
 గళము దానివెంట నె ఘోరి • గళము ద్రొంగి
 యాత్మహృదయమ్ము భేదించి • యరిగె దివికి! 65

గీ॥ పృథ్వీనృపమాళి గృహము-ఘో • రీ గృహంబు-
 సమరసింహు గృహము-జయ • చంద్రు గృహము-
 నాల్గు గృహములు మొదలంట • నాశ మయ్యె
 దుష్టుఁడగు నొక్క దేశ వి • ద్రోహి కతన! 65

క! కుతుబుద్దీ సేవక సం
 తతివాఁడు సమర్థుఁడగుటఁ • దగునని ఘోరీ
 పతి భారతసామ్రాజ్యం
 బరని వసము చేసి పోయె • నాత్మనగరికి. 66

ఉ॥ జంభవిరోధి వైభవ వి • శాలత భూప్రజ నేలి శాశ్వతో
జ్వంభిత కీర్తిచంద్రికలఁ • జిమ్ముచు వాఁడు 'కుటుబ్మినార్' శిలా
స్తంభము నొక్కదాస జయ • సంభృతమై పాలుపొంద నిత్తు! వి
శ్వంభరఁ బొల్చు నయ్యదియు • సప్తవిచిత్రము లందు నొక్కఁడై. 67

మ॥ పరిపాలించిరి వానివెక్క ధరణీ • భాగంబుఁ బెక్కుర్ నృపా
లురు! ఖల్లిశులుఁ డొక్కఁ డాదట జలా • లుద్దీను దుస్తంత్రము
ష్కగుఁ డప్పుడిన ఢిల్లీరాజు శిరము • ఖండించి యేత త్పురీ
వరముఁ జేకొని రాజ్య మేలఁ డొడఁగె • బట్టాభిషిక్తుండునై! 68

క॥ అవల నలాయుద్దీనను
యవనుండు పరాక్రమకర్త • మాటోపుఁడు పా
ర్థివుఁ డయ్యె! దేశ మంతయుఁ
దవిలి వసము చేసికొన న • తఁడు గాంక్షించె. 69

గీ॥ సమరకోవిదుఁ డతఁడు మా • శ్వమును దేన
గృహమును విహారదేశమ్ము • గలిచి తృప్తి
పడక లయకాలరుద్రుని • పగిది వెడలి
యల రణస్తంభపుర దుర్గ • మాక్రమించె! 70

మ॥ కమలాదేవి రతిస్వరూప యని యా • కర్ణించి యాతండు నై
స్యముతో ఘూర్జరదేశ మేగి యనిగో • న్ దన్నహీనాభు శీ
వములగౌపి లతాంగిఁ జేకొనియె! • నా • పై నాసినా మధ్యభా
గమునందుండియు వచ్చి ఢిల్లీపురి ల • గ్గల్ వట్టి గామోగలుల్. 72

మ॥ ఉరుశౌర్యంబునఁ బెక్కుమాణులు నలా • యుద్దీను మోగల్ రిపూ
త్కరము యుద్ధములందు మార్కొనుచు న్న • క్క జేసి మోదించె! గా
తీరి స్వస్థానముఁజేర వారు భరతో • ర్వి వీక్షి! ఢిల్లీశుఁడు
ధరణీరాజ్యము వృద్ధిచేసికొను చు • దం బెంచుచుండె మది. 72

సీ॥ మేవాడరాజ్య ల • క్షీనాభుఁడయిన ల
త్కూణసింగు బాబుఁడౌ • కారణమున
భీమసింగతని • పినశండ్రి ప్రతిసిధి
యగుచు రాజ్యము నేల! • నతఁ డశేష

బలశౌర్యయుతుఁడు! సిం • హాశరాజ్య మేలు హ
 నిరశంకరుని య • ర్మిలి తనూజ
 చతురబ్ధి వలిత వి • శ్వధరిత్రీక్షల తలో
 దగులందు మేటి సౌం • దర్యరాశి

గీ॥ యైన పద్మిని బెండ్లాడె! • నామె యశము
 దేశమెల్ల నిండెను! రాజ్యతృష్ణకన్న
 నంగనా తృష్ణ యెక్కుడౌ • యవనవిభుఁడు
 తరుణి గోరి చిహ్నూరిపై • దామ విడిసె!

73

మ॥ ఒకసంవత్సర మాఱుమాసము లలా • యుద్ధీను దుర్గంబు పై
 న్య కదంబంబులతోడఁ జుట్టుకొనుచు • సంగ్రామము జేసి యిం
 చుక గెల్పొందఁగ లేక తీరని వ్యధ • శోషిల్ల సాగె! లయాం
 తకులై పోరిరి రాజపుత్రు లసనూ • న తూత్ర దీక్షారతి.

74

స్త్రీ॥ కడకు 'బద్ధినిఁజూప • విడుతుముట్టడి' ననె
 యవనేంద్రుఁ! 'డద్దంబు • సందుఁజూడు'
 మని రాజపుత్రకు • లని! రలాయుద్ధీను
 విచ్చేసి సతిఁజూచి • వెనుక కరుగు
 నప్పుడు భీమసిం • గరిగె వీడ్కొల్పుచు!
 గోటదాటగఁ దురు • మ్ములతనిఁజెఱ
 బట్టి 'పద్మిని నీయ • వదలెద'మని! రేడు
 వంద లాందోళికల్ • బయలుదేఱె!

గీ॥ వెలది గడసారి దర్శింప • భీమసింగు
 పంపఁబడె! నాతఁ డశ్వంబు • పైనఁ గోట
 దూఱె! యవనుల్ విజృంభించి • దూకిరపుడు!
 రాజపుత్రులు పోరి ర • బ్రంబుగాఁగ!

75

మ॥ స్థిరమా పత్రభుభక్తియుక్తి నిజరా • జ్ఞ మాన సంత్రాణ ధ
 ర్మరసావేశము పొంగి పైబొరల గో • రాసింగు బాదూలు సిం
 గు రణాగ్రంబున వైరి వీరుల తలల్ • గోటానఁ గోట్లు వసు
 ధరరాల విహరించి రమ్యుడఁ గృతాం • త ప్రాయులై యిర్వురు. 76

క॥ వీరావేశము పొంగంగ

దౌరుష్క భటాళిఁ దగిలి ♦ తలలు నలుకుచు

గోరాసిం గనిఁ బడియెను

వారిధిఁబడి యస్తమించు ♦ వనజాపు క్రియ.

77

క॥ బాదూలుసింగు బాలఁడు

దౌదళ వర్షములవాఁడు ♦ తౌరుష్కుల శౌ

ర్యోదయుడై దునుమాడుచు

నాదిన మొక్కరుడై యింటి ♦ కరుగంగ గలిగె.

78

మ॥ అమితోత్సాహముతోడఁ బో రెసంగఁగా ♦ నానాఁడు మేవాడ రా

జ్య మహాసాధమునందు స్తంభముల యో ♦ జ్జబొల్చు లోకైక వి

క్రమ ధౌరేయుల నొక్కడేని మిగులం ♦ గాఁబోక సంగ్రామ రం

గమునన్ వీరవిహారముల్ నెఱపి స్వ ♦ ర్గంబేగి రొక్కుమ్మడి.

79

చ॥ పడతులు వేపుగు గొలువఁ ♦ బద్ధిని వహిని జొచ్చె; నైరులు

గుడులును రాజసాధములు ♦ గోపురముల్ కొలువుల్ గృహంబులు

బుడమిఁ బడంగఁ జేయఁ బుర ♦ ము సిరి దప్పె గజంబులు జొరం

బడి కలఁప గలంతవడు ♦ పద్మసరః ప్రవరంబు చాడున.

80

మ॥ అనహుల్ వారయు బూంది దేవగిరి ధా ♦ రావరతులు మారువా

రును మండుపుర మాజసల్మియగు గో ♦ గోర్ దేశముల్ పెక్కు లొ

య్యన నొక్కొక్కఁడుగాఁ దురుష్క నరచా ♦ బాధిశ్వరుగొల్చి యా

తని రారాజుగ నమ్మించెఁ బరతం ♦ త్రత్స్వంబుమై గ్రుంగును.

81

—॥ అజేయ సింహుని పాలనము ॥—

సీ॥ బహు కాలమునకుఁ బూ ♦ ర్వమున రాజస్థాన

వసుధయంతయు భిల్ల ♦ వంశజులది!

వారి దూరముతోలి ♦ బప్పరాయ నృపాలుఁ

డధికుడై మేవాడ ♦ నాక్రమించె!

నదిమొదల్ భిల్లుల ♦ కాగాజపుత్రుల

కణఁగి నైరాగ్ని ♦ యతిశయిల్ల!

నొకరి దేశమునైన • నొకరుఁడు దండెత్తి
పలుమాఱు పోరుట • వాడుకయ్యె!

గీ॥ గెలవారా మహాటవుల్ • కదిసి వేట
సలుపుచో వారువీరును • గలిసిరేని
నిరు దెగల నాయకులను ని • ర్వుణ్ణొ కడకు నొ
కరుఁడొ మడియుట తప్పక • జరగుచుండె?

82

సీ॥ చిహ్నూరు రాజ్య ను • జేయసింహుం డేలు
చుండి యోలగముండి • యొకదినమున

నాత్మజుల్ సుజన సిం • హజిత సింహుల
బదునేను బదునాల్లు • వత్సరముల
వారలఁ గని” భిల్ల • పతిమూంజుఁ డెనిమిదేం
డ్లకుముందు వనమున • నన్నుఁదాఁకె!

వానిఁ దప్పకొన ను • పాయములేక య
ఞ్ఞాడితి! విడక వాఁ • డట్టె పొదివి

గీ॥ కుంతమునఁ గ్రుమ్మె! దలనాటి • గొప్ప గాయ
మయ్యె! నా నూయువది గట్టి • దగుట నెఱ్ఱ
పురముఁ జేరితి! నేటికి • శిరము నిమురు
చో నిదిగొఁ బెద్ద గుంట చే • నొకచుండు!

83

క॥ నాఁ డదరిన యీగుండియ

నేడును దిటవ్రాన! దతఁడు • నిదుర గనఁబడు!

వాడి సగమైతి! మూంజుని

గూడిన వగ! బయికిఁజెప్పు • కొన లేకుంటే!

84

మ॥ చతురంగ ధ్వజనీపతుల్ గొలువఁగా • సన్నాహ సర్వాయుధాం
చితులై మూంజుని గూడెముఁ దఱిసి త • చ్చీర్వంబు ఖండించి యా
ప్తతతోనాభయ ముజ్జగింపు” డనుచు • దైన్యంబుతోఁ బల్కుడ
త్సుతులులేనగ వాస్యబింబముల యం • దుఁ బెల్లు తొల్కొడఁగె. 85

మ॥ “తనియ బిల్లల బాపలక గని ధరా • ధృతుండవై భోగభా
గ్యనికాయంబులమాఁగి వృద్ధవగు నీ • వానంద సంపత్తి నిం

టను గూర్చుండుచుఁ బెండ్లి పేరటము మా టల్ మాని దుర్వార మృ
త్యునిభూడై చనుమూంజునిఁ దొడర బొం డోయంచు వేధితువే! 86

ఉ॥ కాటికిఁగొల్లు చాచితివి! డ కావలెనన్న ను మూంజుతోడి సో
రాటము నీవె చూచుకొను! డ మాడకు కాటులు! నిన్నుఁజూచినఁ
బొటలుగూడ నవ్వెదరు! డ పొమ్మ"ని పల్కిరి! చెంతనొక్కచో
నాటలమున్ది సైవిషయ డ మంతయు విన్న హమీరసింహుఁడు, 87

అ॥ వె॥ ఆయ జేయసింహు డ ననుజుని కొడుకు ప

దేండ్ల గాలుఁ డటకు డ నేగు దెంచి
చేతనున్న చిన్ని డ సింఘాణితో గాణ
సమితో ధరిత్రిఁ డ జాఁగి మొక్కి,

88

క॥ “ఒక యశ్వము నొక కుంతము

నొక ఖడ్గము నిచ్చి పంపు డ మో తండ్రి! న

ప్రక చని నే మూంజుని మ

స్తకముఁ దరిగి తెచ్చి యూతుఁ డ జరగాజ్జములఁ”.

89

చ॥ అనుచు నుదాఁగి వీరరస డ మచ్చపడఁ వచియించు చిన్నినం
దనుని నజేయసింగు గని డ “తండ్రి! భవద్వచనంబు కొటి నే
యును! చని నీవు వైరిశర డ మూడిచి తెచ్చినయాత సంతసం
బొనరెను! నీవుసోవలన డ దుండుము నాకడ” ననిచుఁ బల్కినఁ, 90

మ॥ “ఇదె తండ్రి! పలుమాటలే నెఱుంగ! రెం డ జేమార్గముల్ నాకు! నీ
మదవద్వైరిని భిల్లునిఁ దునిమి త డ న్నస్త్రాబునుఁ దెచ్చి నీ
పదముల్ చేర్చెద! లేనిచో మఱల మే డ వాడేశమం దెందు నా
పదముఁ మోవక! దూరసీమల వసిం డ పఁ బోదు” నంచాడుచు. 91

గీ॥ అంతనొక ఖడ్గ మొకకుంత డ మశ్వముఁగొని

గాలి కన్న హమీరు శీ డ ఘ్రముగఁబోయె!

జనె దినములు పక్షములు మా డ సములు గడచె!

సతఁడు చను తేరికిని జ్జి డ యందులేదు!

92

నీ॥ కొన్నాళ్ల కవ్వలఁ ♦ గొండలోయను గద
 యట్టి యాయుధ మూని ♦ యాశ్వకుండు
 చేరరాఁగ నజేయ ♦ సింహుండు నాతని
 కొలువువారును జూడ్కి ♦ గొలిపి! రంత
 నాహమీరుఁడు బల్లె ♦ మవనిపై నిడి తండ్రి
 శ్రీపాదముల నమ ♦ స్కృతి యొనర్చి
 “గుఱుతింపు నీమూంజు ♦ శిర” మన! ప్రేడు పు
 త్రకుని ముద్దాడి యె ♦ త్తుకొని సింహ

గీ॥ పీఠ మెక్కించి తిలకంబు ♦ పెట్టి రాజు
 సలిపి నిజపుత్రయుగము దే ♦ శమ్మునుండి
 తఱుమఁగొట్టె! ద్వితీయ పు ♦ త్రకుఁడు మడిసె!
 గైలవారా గిరీంద్ర శృం ♦ గాటకమున!

93

గీ॥ చుక్కతెగిపడ్డ కై వడి ♦ సుజనసింగు
 వారిలోఁ బెద్దవాఁడు స ♦ త్పదము తప్పి
 దక్కనున భారతాంబ పా ♦ దములఁ బడియె
 వాఁడెసో! శివాజీరాజు ♦ వంశకర్త!

94

గీ॥ సింగపుం గొదమ విధాన ♦ సింహాపీఠఁ
 జేరి కూర్చిండిన హమీర ♦ సింహభూమి
 పాలక ప్రవరుండు సం ♦ వర్త సమయ
 ఘన ఘనాఘన గంభీర ♦ నినద మలర,

95

నీ॥ “భిల్లులు తఱచుగా ♦ వేటల కరుదెంతు
 రని సాద్రీ విపినమం ♦ దణఁగి యుంటిఁ!
 బండిఁ దఱుముకొంచుఁ ♦ బరివారములు లేక
 మూంజుఁ డొక్కఁడె వనం ♦ బునఁ గనఁబడె!
 నడిగె “నీవెవ్వఁడ” ♦ వని నన్ను! “నీవెవ్వఁ”
 డని యంటి! ‘మూంజుఁడ’ ♦ ననెడు నంతఁ
 దల నాదు ఖడ్గధా ♦ రల నూడి యిలరాలె!
 గుంతంబు కొనఁ దలఁ ♦ గ్రుచ్చియెత్తి

గీ॥ శీఘ్రముగ నీపదంబులు • చేర వచ్చి
నాడ" నన నెల్లరపుడు సు • తసము నొంది!
రీతఁ డటువదియును నాలు • గేండ్ల దాకఁ
బాలన మొనర్చె నవల మే • వాడనీను!

96

చ॥ అతని కుమారుడు మనుమ • డౌలఘుఁ, డవ్వల రాజు తాచు శా
శ్వత బళాభివృద్ధి కొన • సాగఁగ నేలిరి దేశము; లఘు
క్షీతిపతి 'జానరా' ఖనుల • సీసము వెండియు లోనుగాఁగ ధా
తుతతులఁ ద్రవ్వజేసి తిటి • తో ధనరాసులఁ జేర్చె మెండుగఁ. 97

మ॥ జనకుం డాడిన యొక్కమాటకయి త • త్సామ్రాజ్యము దాని ప
జ్జను లావణ్యసిధానమై వెలయు హం • సాదేవినిక వీడి త
మ్ముని రారాజు నొనర్చి భీష్ముచరితం • బు దాబ్రదర్శించె జం
డనృపుం డీలఘురాజు పుత్రుడు ప్రచం • డ ప్రాభవోద్ధండుడు. 98

క॥ ముకుభుడు లఘురాజు కుమా
రకుఁ డాతని వెనుక నేలె • రాజ్యము! తత్పు
త్రకుడు గు విదళిత రిపుహ
స్తి కుంభుఁడౌ కుంభసరప • తి శ్రేష్ఠుండు.

99

—॥ మహా రాణా కుంభుని పరిపాలనము. ॥—

మ॥ జనమూల్ మెచ్చఁగ నేబడేడ్లితడు రా • జ్వంబేలె; మేవాడ్ధరి
త్రిని నయ్యెన్బదినాల్గు కోటలను దా • త్రింశన్నహాసఖ్య యీ
తనిచే నిర్మిత మయ్యె; నన్నిటఁగడఁ • దార్థ్యంబు వెళుల్యము
గొని యవ్వీర వతంసుపేర నిలుచు • గుంభల్మియర్ దుగ్ధము. 100

సీ॥ మాళవపతి మహా • మ్మదీఖల్జి వాగ్ధి త
రంగముల్ వలె జతు • రంగ బలము
గొలువ ఘోరర రాజు • గూడి దండెత్తి రా
నొక లక్షయుక్తమా • శ్వక దళంబు
పదునాల్గు వేలుకా • ల్బలముతో నరుదెంచి
యెదిరించి వారిజ • యిచి మాశ్వ
ధరణీశుఁ దన రథ • స్తంభంబునకుఁ గట్టు
కొనుచు జగ్మార్పురం • బునకు దెచ్చి

గీ॥ కాపుగా నైఋముల నిచ్చి • కాన్క లిచ్చి
తగిన గౌరవ మిచ్చి స్వా • తంత్ర్య మిచ్చి
యెడద గరుణకు జోటిచ్చి • విడిచి పుచ్చె
గుంభరాణా సమాను లీ • క్షోణిగలరె?

101

మ॥ తన సంపూర్ణజయంబు దెల్పుగ జయ • స్తంభముల భక్తి పెం
పును సూచింపగ గోవెలత్ నిలిపె • నాబూశ్యంగ శృంగాటకం
బున; వ్యాఖ్యాన మొకండు వ్రాసి యనయం • బుగ్గీత గోవిందము
జను లాబాలము నేర్వజేసె గవితా • నందైక సంభాతయై.

102

గీ॥ కత్తి కలములచే రెండు • గతుల గీర్తి
కాంత గొలిచిన మేటి భూ • కాంతులందు
నింత దొడ్డవాడున్న వా • డే యటంచు
క్షోణి జనులెన్న మనియె నా • కుంభ నృపతి!

103

సీ॥ సాధ్య మిరానాయి • సౌజన్య ధన్య కుం
భవసుంధరాధీశు • పట్ట మహిషి!
జగదేక పావిత్ర్య • సంపద కీలేమ
పర్యాయపదము! గో • పాలకృష్ణు
నడుగులు తలచి భ • క్త్యావేశమున బొంగి
యమృత గీతములు పె • క్కాలపించె!
దన్దాధురికిఁజొక్కి • తలలూచి యాతల్లి
స్మరింప నట్టి య • న్నరులు లేరు!

గీ॥ ద్వారకాపురి మొదలుగా • వారణాసి
వఱకు దేవాలయముల గో • పాలదేవు!
గూర్చి కీర్తించి యాయమ్మ • కూరుచున్న
చోటులను నేటికిని గూడ • జూపుచుండు!

104

—: రాణా సంగ్రామసింహుని పాలనము :—

మ॥ చరితార్థుండగు కుంభపాత్త్రుడవల • సంగ్రామసింహుండు భూ
వరుడయ్యె రణమన్న బండుగు వలె • భావించు శౌర్యాధ్యు! డీ
పురుషశ్రేష్ఠుడు పెక్కు ఘోరసమరం • బుల్ చేసి వైరి క్షితి
శ్వరుల గెల్పుచు దేశమందు నినిచె • సౌభాగ్య భాగ్యోన్నతి. 105

సీ॥ ఏదువందలు కరు ♦ లశ్వంబు లెనుఁబది
 వేలు సామంతులు ♦ పెక్కు మంది
 యనుసరింవఁగ జయ ♦ యాత్ర సాగించె! నం
 బరు మారువారు లో ♦ బడియె! గ్వాలి
 యరు లోఁగె! నజమేరు ♦ చరణముల్ గొలిచె! శి
 క్రియుఁగాల్చి తలలొగ్గి ♦ ప్రియము నెఱపె!
 నారామ పురము చాం ♦ దేరియుఁ బులుమేసె!
 గోగోను దలవంచు ♦ కొనుచు నిలిచె!
 గీ॥ నయ్యె నంకితుఁ డాబూ ధ ♦ రాధి నేత!
 బూంది దిగులొంది తత్కృప ♦ నొందె ముందె!
 చుట్టు గలదేశములను జే ♦ పట్టుకొనుచు
 వసుధ సంగ్రాముఁ డేలె వై ♦ భవము తనర!

106

మ॥ ముజఫర్ షా యను మాశ్వభూపతి బలం ♦ బుల్ గొల్వ పైకెత్తి రా
 గజము దాఁకెడు సింహమట్లు తఱుమం ♦ గా వాఁడును రాజధా
 ని జొఱుబాఱె! విడుగఁబో కచట వా ♦ నిబట్టి చిహ్నూరుఁ జే
 ర్చె జగంబుల్ జయపెట్ట! నమ్మిఁడయి య ♦ ర్థింపగ వీడె వడి, 107

మ॥ స్థిరశౌగంధును డిల్లివిశ్వపతికి ♦ సేనాని బాహుబల
 ధూరుఁడౌ 'అలి' సమస్త వైన్యములతో ♦ దుర్గంబు రక్షించు చు
 డ 'రణస్తంభ పురంబు' పై నడచి కో ♦ లగెల్చి పేరొందె నీ
 భరతోర్వి దనకు సముండొరుఁడు గ ♦ న్నట్టం'డటం చెల్లెడ. 108

క॥ అమితబలులు యవనులు శం
 డములయి జాక్సరిటీన్ త ♦ టంబులఁ గలదే
 శమునుండియు భారత ఖం
 డముపై దండెత్తిరాఁదొ ♦ డగిరవ్వేళ్ల.

109

—: బేబరు దండయాత్ర. :—

శ॥ ఛెంగిన్ ఖానుమూర్తె సంతతి జనిం ♦ చె ముందు ధైమూరు, స
 ర్వాంగీణ స్ఫుటిశక్తితో సమర ఖం ♦ డా ధీశుడై, దాన దృ

ప్రిం గాంచంగనుబోక భారత మహా • దేశంబును గెల్చె, స
త్సంగుం డీతని రాజ్య మింతని వచిం • చజాల రెవ్వారలు. 110

శా! “ఔమూర్లేము” పృపాతృ పుత్రుఁ డతిశి • ప్తస్తుత్య సౌజన్య వీ
లామందారము ద్వాదశాబ్దముల కా • లంబందె “బేబర్” నృపుం
డై మోగల్ క్షీతినేలఁ బూని రిపుగో • త్రాధీశులదాఁకి యు
ద్దామ ప్రాణిని వారిఁ బోదఱిమి సం • స్థాపించె దద్రాజ్యము. 111

సీ! “జాక్సారిటీసు” శ్రే • వృతమందె కాని జా
హ్నవియొ లోకైక పూ • జ్యతకు తావు!
‘టర్కీ’ ప్రశస్త మం • డలమానుగాని, యా
ర్యావర్త మమృత ర • సాత్మకంబు!
‘ససురఖండ’ మతియో • గ్యమకాని, ఢిల్లీ పు
రము స్వర్గమనకు స్వ • ర్గమగు తావు!
తురకలు స్వజను లౌ • దురుకాని, భారత
ప్రజలు లోకోత్తర • ప్రాభవాంకు!

గీ! లింటనుడిన విశ్రాంతి • యెసఁగుఁగాని
రామమాంధాత లేలిన • భూమిగెలువ
ఘనతైశ్వర్యములు గల్గి • గణన గలుగు”
ననుచు బేబరు దండెత్తి • యరుగుదెంచె. 112

శా! ఆకాలమ్మున ఢిల్లీ పట్టణ నృపుం • డా యిబ్రహీంలాడి తా
నాకర్ణించుచు వీనిరాక దశల • తూసికినుల్ త్కౌస్థలం
బాకంపింపఁగఁ జేరవచ్చి యని నే • యజొచ్చె! బేబర్ విభుం
డా కాలాంతకుడట్లు శాత్రువులఁ జెం • డాడె మహాద్రగుఁడై. 113

మ! గడియల్ మూడగు నంతలో రణము త • గ్గసాగె! నాయుబ్రహీం
వడియె! సేనలు భిన్న భాండగతుల • బ్రాపించె! బేబర్ మహీం
ద్రుడు ఢిల్లీపురి నాక్రమించుకొనె! పిం • దూడేశ సర్వస్వ మ
ప్పుడు దానోహ మటంచు దత్పదయుగం • బు గొల్చె నిర్వర్యులు 114

—॥ సంగ్రామసింహునితో—బేబరు యుద్ధము. ॥—

మ॥ అరులగెల్పుచు సార్వభౌముడను రా • జ్యంబేలి సంగ్రామ భూ
వరు సంగ్రామ తలంబున గెలిచి మే • వాద్దేశము జేకొన
ద్వరమై నుగ్రమృగేంద్ర వీర్యులగు యో • ధ శ్రేష్ఠులు గొల్వగా
నరిగె బేబరు! సూర్యవంశమణి యు • ధాయత్తుఁ డయ్యెవడి. 115

సీ॥ డోంగరీశుడు బలో • త్తుంగుండుదయసింగు,
రత్నసింహుడు సలుం • గ్రావిభుండు.
రణమల్ల నృపుడు మా • ర్వారు నాయకమౌళి,
మేత్రావిభుండగు • క్షేత్రసింగు,
ఝాలానృపాలుఁడు • జయసింగు, సోనెగు
జ్జిమహేంద్రుఁడైన యా • రామదాసుఁ,
డల ప్రమరుండు గో • కులదాసు, చంద్రభా
నుండు, మాణిక్య చం • ద్రుఁడు శిలాదుఁ

సీ॥ డును, హుసే నిబ్రహ్మ సాహి • తనయుఁ డొకఁడు
స్వామి సంగ్రామసింహు వెం • బడిని బోగి
చచ్చుటో గెల్పుటో వేఱు • జాడలే ద
టంచు సేనలతో వచ్చి • రని యొనర్చు! 116

సీ॥ రెండు వాహినులు కా • ర్తిక శుద్ధ పంచమి
నా బయానా ప్రిత • మందుఁగలిసె!
రాజ పుత్రస్థాన • రాజు లాదలు పెట్టి
నడువ సంగ్రాముఁడు • న్నత పరాక్ర
మము మీఱి యవనసై • న్య ముఖాగ్రభాగంబు
చించి చెండాడి తో • ట్లిల్లజేసె!
బేబరు తనసేన • వెనుకకుఁ ద్రిప్పి ద
స్మృతేణి పోటుకా • చుకొని నిలిచె!

సీ॥ గ్రాస్తసేనల దెప్పించు • కొనియె! నవియుఁ
జెడవితిగి పాటె! గడకొక్క • యెడదుపాకు

లను బిరంగుల ముండిడి • కొనుచు మాన

నియతి బదునేను దినములు • నిలిచియుండె!

117

శా॥ వీరావేశముపొంగి రక్త ముడుక్క, • వేమాటు తత్తచ్చమూ
పారంబు దరిజేరి బేబరు రణో • పన్యాసముల్ చేసినన్

గారాకైనను డుల్లకుండె! జయముల్ • గాంక్షించి యెన్నెన్నో వ్యా
పారంబుల్ బొనరించి నిస్పృహ జని • పన్ డీల్చుడన్ బెల్లుగన్. 118

గీ॥ తన బలముఁ దూచు! గెలుపుకై • కనులు వాచు!

నాప్తతతి నేచు! దిగ్గన • నప్తలేచు!

విసివి తలరాచు! జేతులు • వెలికిజూచు!

నకట! బేబ రెవ్వఁడు గాచు • ననుచుఁ జూచు!

119

సీ॥ తన ప్రయత్నము లన్ని • యను నిష్ఫలబైన

దైవంబు స్మరియించి • త్యాగ మొంది

తా ననుదినమును • దాక్షిణ్యరసముఁ బ్రాప్తు

రజిత పౌవర్ణపా • త్రముల నేల

విసరి తున్కలుచేసి • పెంకులు బైరాగు

లకు బీదలకు యోగు • లకును బంచె!

నాక్షణంబుననుండి • మానవ మనుచరుల్

దాను ద్రావకయుండ • మాని వేసె!

గీ॥ నవలఁ దనయేలు బడినున్న • యవనరాజ్య

ములప్రజల పన్నులొక కొన్ని • తొలఁగఁజేసె!

దైన్యమును భయమునె కాని • ధైర్య మొసఁగు

పలు కొక్కండేని వినరాక • పలవరించె!

120

మ॥ నెలలెన్నో గమియించె! బేబరు మడి • భీతిల్లుచుఁ ఢిల్లి మం

డలము దాటకయుండునట్లును బయా • నాసీమయుఁ గొన్ని ల

క్షులు కప్పుంబు నొసంగు నట్లు నిక సం • గ్రామేంద్రుతో యుద్ధముల్

నిలుపన్ బోయెడునట్లు సంధికే బ్రయ • త్నించెన్ మనస్ఫూర్తిగన్ 121

క॥ ఈయత్నము విఫలంబై

పోయె! దుదకు సామధాన • ములఁ గాని పనిన్

జేయఁ దలఁచె యవన మహీ

నాయకుఁడును ద్రోహబలము • నామది నిడుచున్. 122

గీ॥ స్వామి పదసీమఁ దెగి నిజ • ప్రాణమైన

ధారసోయు పవిత్ర హైం • దవులయందు

నకటకట! శిలాదుఁడు గాక • యన్నముఁ దిను

నాతఁ డెవఁడు స్వామి ద్రోహ • మాచరించు! 123

గీ॥ కడవటి దినాబు నిరు మొనల్ • గలిసి నపుడు

బలముతో శిలాదుఁడు బే • బరును గలిసె!

నని తుముల మయ్యె! బెక్కుఁగా • యములు తగిలి

యవల సంగ్రాముఁ డరిగె! నై • న్యములు విటిగె! 124

మ॥ కడుదీక్షంపుఁ బిరంగి గుండొకఁడు మో • కాలఁ బ్రవేశించె; మం

డెడు నుగ్రంపు దుపాకిసోకి కనుటా • టిజెందె! నమ్మేనిపైఁ

బొడమో గాయము లెన్న! దిట్లు రుధిర • మ్ము జమ్మి పుష్పించియుం

డెడు బంధూక మహీజముఁ దెగడ తో • జీనేత సంగ్రాముఁడున్. 125

మ॥ “చనఁ జిహ్నారికి గెల్పులేక” యని బు • స్సప్రాంత మందుండె; న

ప్పెను గాయంబులఁ జేసి శక్తిచెడి ని • ర్వీర్యంబునై దేహ మ

జ్జన నాథేశ్వరుఁ డొక్క వత్సరమున • స్వగృహఁడయ్యె విక

ర్తనుఁ డస్తంగతుఁ డైన కైవడిఁ బ్రజల్ • దెన్యంబునఁ గ్రుంగఁగన్. 126

క! అరి రాజాంతకుఁడై శో

బరు సంగర జయము నొంది • భారత ధరణి

శ్వరులకును రాజరాజు

పరిపాలింపఁ దొడంగె • వసుధా తలమున్. 127

చ॥ ఒకసమయంబు నందు హుమ • యూనును వ్యాధియు సోకి యంతకం

తకుఁ జెలరేగె! బేబరును • “నన్నొని నాసుతుఁగావు దేవ”యం

చకుటిల బుద్ధి వేడుకొనె! • నట్లులే వ్యాధియు వాని సోకి పు

త్రొకుఁడును వ్యాధి బాసె! నొక • రాతిరి ప్రాణము వాసె బేబరున్. 128

క॥ ఘనశౌర్యుడు సంగ్రాముని
వెనుక నతని సుతులు రత్న • విక్రమ సింహుల్
మనుజేంద్రులై మహీతల
మును బరిపాలించి రథిక • మోదము తోడన్.

129

మ॥ అనలాస్త్రగులు వాడినన్ జయము త • ధ్వంబంచు నావిక్రము
దును గొన్నింటిని దెచ్చె! వీరభటులెం • తో మూర్ఖులై 'వీనిజే
కొన! మశ్వంబులనుండియు దిగను! నీ • కుగూర్చు నెవ్వనినై
న నియోగింపుము వీని బూన్ప! నని మం • దప్రజ్ఞులై యాడుచున్ 130

==॥ చిత్తురు - రెండవ ముట్టడి ॥==

చ॥ పెడమొగమైన నన్యులను • విక్రముడు నియమించె; సేనలు
జెడ నిరుపాయలై యొకరి • నిన్ మఱి యొక్కరు మెచ్చకుండ! నీ
దుడుకుదనం బెఱిగి బహ • దూరను ఘూర్జర దేశ భర్తయు
వెడలె మహాచమూ తతులు • మోటఁ జనంగను జిత్తురిగొనన్ 131

మ॥ తనుశత్రు డొకఁ డిట్లు చిత్తురుపయ్య • దండెత్తునన్ మాట త్రో
త్రములలోకిన రాజపుత్ర నృపతుల్ • దొడవ్వు లందుండి సై
న్యములన్ దోడ్కొని వచ్చి కొండొరువు లా • తగ్గేగముల్ తే! దండ
దములన్ జిత్తురనంగ నెంత యభిమా • నం బున్నదోవారికి! 132

నీ॥ రాద్రకేసరి కేస • రముల నుయ్యెల బూగు
నతిబలాధ్యులు దేవ • నాధిపతులు!
కులపర్వతముల డి • కొని పిడిగాఁ జేసి
యంబుధిఁ గలుపు ఝా • లావనీంద్రు!
లుంకించి తాకిన • నుర్వీతలంబు పై
కెగిరించు సోనెగు • జ్జ్వలరులును!
ఫాలాక్షుతో మెడ • పట్టులు పట్టి గె
ల్వంగఁజాలిన హర • వంశ్యమణులు!

గీ॥ జగము సర్వసంహారంబు • సలువఁ గలుగు
నసమశౌర్యులు చోండావ • దన్వయులును

నడచు సంద్రంబు లనంగ నై ♦ నల్లమూలఁ గొనుచు
వచ్చిచేరిరి చిత్తారు ♦ పుం వరంబు!

133

గీ॥ పదము వెన్క మఱల్పుని ♦ పటు పరాక్ర
మైకధన్యులు గొలువ ను ♦ రేళ మల్లు
నుతుడు “భాగ్య” తరలి వచ్చె! ♦ నితఁడు బాడ
బానలముఁ బాఱుమింగు మ ♦ హాభుజుండు!

134

గీ॥ అఖిల జగముల లోని శౌ ♦ ర్యంబు ముద్ద
చేసి దుర్గంబునిండ నుం ♦ చిననుగాని
కూర్మలగు పరంగుల పిరం ♦ గులకు ముందుఁ
దూఁచుకొన రాయి నిలుచుట ♦ దుర్లభంబు!

135

సీ॥ లాభిభాగ బిరుద మ ♦ లంకరించెడు ప్రోడ
గోతులు త్రవ్వించి ♦ కూరిమందు
వహ్ని రవుల్కొల్పి ♦ పగిలించె! నీతండు
బహదూరుసాహి సే ♦ వలను దనుపు
బుడుతకీచు పరంగి! ♦ ముందు ‘వాస్కోడిగా
మా’ వెంట నడుదెంచె! ♦ మందుగుండు
పరగించి యగ్నిప ♦ ర్వతముపొంగిన యట్లు
పొంగించి బహుదుర్గ ♦ ములను గూల్చె

గీ॥ వైరి దుశ్చేద మైన చి ♦ త్తూరికోట
దక్షిణపు గోడ డుల్లి రం ♦ ధ్రంబు వడియె!
నూర్జిత జగన్నుత పరాక్ర ♦ మాన్యునుండ
రాతులను దాకి యర్జున ♦ రావు మడిసె!

136

గీ॥ ఐదు వందలు హర వంశ్యు ♦ లతనితోడఁ
బడిరి! మధ్యాహ్న మార్తాండు ♦ పగిది మండి
యరులఁ దాకి దుర్గారాయఁ ♦ డస్తమించె
నఖిల చోండావదన్వయు ♦ లనుసరింప!

137

గీ॥ అవల దేవరభటులు య్గూ ♦ లాన్వయులును
తీవము లొసంగి!రంత భా ♦ జ్జయు వచ్చి

ప్రళయ కాలాంతకుని బోలు • భటులఁ గూడి
కదన మొనరించి పండె నా • గండి దండ!

138

సీ॥ తగువాత రాజమా • తయు జవాహిరి నాము
రాణోడుసుత తను • త్రాణ ఖడ్గ
ముల నూని యాస్థలం • బునఁ బోరిమడిసె! న
వ్వలఁది కీర్తిని జరి • తల సువర్ణ
పరమాక్షరముల న్రా • సిరి పూజ్యలాదినం!
బంతలో దుర్గమా • వంత యవల
విజిగె! లోపలి వీర • వరుల సంఖ్యయుఁ దగ్గ!
నుదయసింహ కుమారుఁ • పొకఁడు తప్ప

గీ॥ రాజ వంశమంతయు రణా • గ్రమున మ్రగ్గె!
నతని సురధాని రాయల • కప్ప గించి
వెలికి చాటించి మిగిలిన • వీరు లొక్క
స్థలము చేరిరి కార్య ని • శ్చయము కొఱకు!

139

సీ॥ గందంపునుంచి చె • క్కల నొక్క పోవుగాఁ
గూర్చి తైలముపోసి • కుప్పలుగను
గర్భార రజము పై • గప్పి యగ్నిరగల్గి
వెలఁదులు పదమూఁడు • వేల మంది
జలకంబు లాడి దు • వ్వలువలు సొమ్ములు
దాలిచి పూచిన • తంగెడులటు
వెడలి పెడ్లికిఁ బోవు • విధమున గుంపులై
చిటునవ్వు మోముల • సిరులు సింప

గీ॥ బంగరు సలాకలట్లు పా • వకునిఁ జొచ్చి!
రీవెలఁదులఁ గర్ణావతీ • దేవి నడిపె!
నామె యుదయసింహ కుమారు • ననుఁగుఁదల్లి
దుర్జయార్జునరాయని • తోడఁ బుట్టు!

140

మ॥ తమ కౌతామణు లెల్ల వహ్నిఁబడి మ్రం • దా దేవరస్వామి దు
ర్గము నందుండిన యోధులఁ గొనుచు నూ • ర్యద్వారము దీసి సిం

వాము మాడ్కి వెలిఁ దూఁకి శాత్రువులు చీ • కాకొంద వర్తించి నై
స్యములు దానును సర్వశూన్యముగ నం • తంబొందె నవ్వేశలో 141

—|| కర్ణావతీదేవి తనకు సాయపడుమని హుమాయూను నర్థించుట ||—

స॥ దురము భయంకరం బగుచు • దుర్గము నిల్వదటంచుఁ దోచు ముం
దర నవరత్న సంతతులు • దాఁసిన తోరము రాజ్ఞి ఢిల్లీ భూ
వరుకడ కంపె; గవ్వములు • వచ్చిన యప్పుడు రాజపత్ను నీ
కరణి నొనర్చి సాయమును • గాంచుట వాడుకయై తనర్పెడున్ 142

సీ పరిసర గ్రామ సుం • వాసినులగు వెలు
దులు వేయిమంది యా • తోరము నొక

కనకపుం బల్లెరం • బున నుంచి పూవు ల
క్షతలను బెట్టి పూ • జల నొనర్చి
నడచుచు వెల్లి యం • దలు ఢిల్లీజేరిరి!
హుమాయూను వంగదే • శమున నుండె!

నటకేగి దర్శించి! • రతఁడు వార్తించి హ
స్తమున రక్షాబంధ • నము నొనర్చి,

గీ॥ “సారసదళాక్షు లార! యీ • తోర మంది
నపుడె కర్ణావతీదేవి • కన్న నైతి!
నామె నాచెల్లె! బుదయసిం • గల్లుఁ డయ్యె!
వారి సేమమె నాసేమ • మై రహించు 143

గీ॥ భువన వంద్యుండు సంగ్రామ • భూప మణికి
ముందు మాతండ్రి కూర్చిన • కూడు దీతి
నతని దేవేరినిఁ గుమారు • నాదరించి
నామొగల్ వంశమును బావ • నం బొనర్తు! 144

గీ॥ అఖిల నృపులకుఁ బాదుసా • యనుట కన్న
రాజపుత్ర మహాదేశ • రాజ మాత
కన్న యనుటయె! కడుగౌర • వాస్పదంబు!
పయనమై వత్తు! బహదూరు • పంచి పుత్తు! 145

మ॥ స్ఫురదీందీవర నేత్రాలార! యిందె నా • పుణ్యంబు వర్ణింపఁగాఁ
దరమే! నేటి విపత్తు దీర్చుటకు నిం • ద్రప్రస్థమేయైన బా
గ్య రమాకాంతము నాదు రాజ్యమయిన • గాదేని నాప్రాణ మా
పరమోత్కృష్టగుణాఘ్న పాదము కడ • భక్తి సమర్పించెదన్. 146

మ॥ ధర పుష్పాందిన దాది నిందనుక నే • తొరుష్క భూపాలుఁడి
భరతోర్వి బడయంగఁ జాలని కడు • బ్రత్యేక మర్యాద కా
కరమైతి! భువన ప్రపూజ్యయగు నా • కర్ణావతీదేవి స
చ్చరణాబ్జులు జన్మజన్మమును నే • సద్భక్తి సేవించెదన్” 147

మ॥ అని యత్యుత్తమ భక్తి భావ రతితో • సవ్వారి పాదంబులన్
దన శీర్షంబిడి మొక్కి వీడ్కొలిపి యా • ధన్యాత్ముఁడు జైత్రయా
త్రను జాలించి యపార నైశ్యసముద • గ్రహాత్ర విస్ఫూర్తి బో
రన బ్రహ్మాండము వ్రక్కలై పడఁగఁ జే • రన్ గాత్ర ఢిల్లీదెసన్. 148

మ॥ చని వైసంబు నెఱింగి “యక్కటకటా! • సర్వంబును మించి పో
యెను! దుర్గం బరిచేతఁ జిక్కెను! బలం • బెల్ల నశించెన్! గృహ
ఖని నన్గోరిన దొడ్డతల్లియగు నా • కర్ణావతీదేవి యే
మని చింతించెన్! మందభాగ్యునకు నే • లా దక్కు తప్పేవనన్. 149

మ॥ అకటా! సూర్యుఁడు వంశకర్తయట! శ్రీ • కార్ణివల్లె బూజ్యమై
యకలంకంబగు గొప్ప వంశమట! ధ • న్యాత్ముండు సంగ్రామ సిం
హు కుటుంబంబట! సుంత సాయపడఁగా • నొక్కొంత తావున్నఁ బా
యక మత్కిర్తి వెలింగియుండుఁ గద బ్ర • హ్మాండైక సుస్థానిగన్. 150

సీ॥ ఆతల్లి బదులు త • దాత్మజుఁ గొలిచి దే

హము ధన్య మొనరితు • నని తలగచి

‘చిహ్నారు పురి విస • రించి ఘూర్జర మేగు’

మని బహదూరున • కాజ్ఞ బంపె!

నామూర్ఖుఁడు తదాజ్ఞ • నొదలఁ దాల్చక

సమర సన్నాహముల్ • జరుపఁ దొడఁగె!

బాదుసా తుడిలేని • బలములతో దుర్గ

మును నాల్గు వైపుల • ముట్టడించె!

గీ॥ నా మహాసేనా జూచి, భ • యంబు లేచి.
నీరు సోకు నుప్పువలె గ • స్నిప కేన
బలముతో బహదూరు! మా • శ్వమును ఘోర్
రము హుమాయూన్ జయించె! నై • న్యముల నుంచె. 151

గీ॥ పూన్ని చెడి దేశములు వట్టి • పోయి నట్టి
వెకలి విక్రమ సింహుని • వెదకి తెచ్చి
సింహ పీఠి బునప్రతి • స్థితుని జేసి
దీవెనలు పోసి ఢిల్లీకి • దెరలిపోయె! 152

సీ॥ జననమో పటుతురు • మ్మ నృపాల కులమున!

భావమో. రాజ్య సం • పాదనంబు!

ప్రాయమో. సకల ప్ర • పంచంబు తనదని

పోరాడ వలసిన • పూర్వ వయసు!

అరిది రాజస్థాన • మాత్స్యకము! కాని

రాణి యర్థింప సా • భాత్ర మూసి

వంగభూమిని దన • పని మాని, యొకవేయి

మైళ్లగు దెంచి ధ • ర్మము వరించి,

గీ॥ స్వకులు బహదూరు శిక్షించి • పంచి దేశ

మందః భయమును డించి, సా • ఖ్యంబు నింది.

వట్టి చేతుల వెనుకకు • వచ్చె! నట్టి

సరళ హృదయుండొ హుమాయూను • చక్రవర్తి! 153

— ॥ మేవాడకు వనవీరుడు పాలకుడగుట. ॥ —

మ॥ ఒకయేడాదిగ రాజ్యమేల్కొనెనొ లే • దో యెల్లసేనాధి నా
యకుల బాధల ముంచె! నీకృతి సలు • గ్రాధీశు డాత్మక సహిం
పక రాజ్యచతుఃజేసి విక్రమిని, మే • వాద్దేశమేలంగఁ బూ
నికమీఱు వనవీరుఁ దెచ్చి నిలిపె • సింహాసనం బందుచక. 154

సీ॥ వనవీరుఁ డవని పా • లన మశాత్రవము సే

య నుదయసింహుఁ గూ • ల్పను దలంచె!

బున్నాయనెడి దాది • ముందెట్లొ సడివట్టి
 యొకపూల బుట్టలో • నుదయసింహు
 నుంచి భటులవెంట • నూరివెల్పులి కంపి
 తనపుత్రుని నుంచెద • త్థానమందు!
 వనవీరుఁ డుదయసిం • హుని జూపుమని వచ్చె!
 సతి నిజాత్మజుఁ జూపె! • నతఁడు పొడిచె!

గీ॥ బుత్ర శోకంబు దిగమింగి • పున్న వెడలి
 స్వామి నొడినుంచి దేశదే • శములు తిరిగి
 వర్తకుం 'ఉసాసా' కడ వానిఁ జేర్చి
 సకల లోకక విఖ్యాతి • సంతరించె!

155

క॥ తను నెంత కాచి కుడిపినఁ
 దనసుతుఁ బరుసుతుని కొఱకు • దారుణ ఖడ్గం
 బునఁజేల్చు గనిన వెలఁదుల
 వినియుంటిమె పున్నదక్క • వేఱొకదాని?

156

క॥ వనవీరుఁడు దాసీనం
 దనుఁడును, హంతకుఁడు! సాహి • దా సన్ముండో
 జనపతి లేమి నుహీపా
 లన మతఁ డొనరింప నెగ్గు • లక గనఘండో!

157

—॥ ఉదయ సింహుఁడు రాణా యగుట. ॥—

సీ॥ పాలించె నతఁడు మే • వాడేశ మైదేడు!
 లొక వత్సరము వసం • తోత్సవములు
 సకలవైభవముల • సాగు పిదప వన

వీరుఁడు సామంత • విభులఁ జేర్చి
 “కొనుఁడు ప్రసాద” మం • చని తొందరించె! స
 లుంబ్రాధిపతి కోప • లోహితుఁడయి
 యఖిల ప్రజాగణం • బభినుతుల్ సేయంగ
 వాని సింహాసన • భ్రష్టుఁ జేసి,

ఆ॥ వే॥ యుదయ సింహుఁ దెచ్చి • యుర్వీశ్వరుని జేసె!
 సోనెగుఱ్ఱ విభుఁడు • సుగుణరాశి
 యఖిలసింహుఁడు సుత • నా కరుణాదేవి
 విభవ యుక్తి నొసఁగి • పెండ్లి చేసె!

158

నీ॥ విలయ రణక్షేత్ర • ముల సర్వసేనాధి
 నాభుఁడై యెవఁడు నై • న్యముల నడుపు!
 నఖిల సామంత గో • త్రాణీశు లెవ్వని
 యాజ్ఞ తొదలఁ దాల్చి • యవధరింతు?
 స్పృహనూళి రాజధాని • నిని దాఁట రాణివా
 సము రాజ్య మెవని పో • వకత నిలుచు!
 బరహ శిశోదీయా • న్యయ భూపతుల నిల్చు
 నడఁప నెవ్వఁడు స • ర్వాధికారి!

గీ॥ యెవని యనుమతిలేక ధా • త్రీశుఁ డప్త
 సచివు లుద్యోగులెల్ల మా • వప్రమాణ
 మవని దానంబు చేయ యో • గ్యతయె కాంచ!
 రతఁడు సామాన్యుఁడే సలు • శ్రాధినేత?

159

మ॥ పదమూఁడేడుల చిన్ని లేవయసు! మే • వాడ్రాజ్య భారంబును
 గుదురై మోచెడు వీరులెందఱొ నిజాం • ఘృల్ గొల్తు! డిల్లీశుఁడు
 సదయాంతః కరణుఁడు! నేర్పుమెయి రా • జ్యంబేలు నాసక్తి పెం
 పొదవన్ బోక జడాత్ముఁడై యుదయసిం • హుండుడె బోగొప్పిమె. 160

మ॥ సమరోత్సాహము లేదు! విక్రమకళా • సంపత్తియు లేదు! దు
 ర్దమ ధైర్యోన్నతి లేదు! చిత్తురు మహా • రాజ్యంబు పాలింపఁ బూ
 జ్యమయా సద్గుణ మొక్కఁడేనియు రహిం • చన్ బోదు! నైయాఘ్ర గ
 ర్భమునన్ మేక విధంబునన్ బొడమె సం • గ్రామేంద్రు గర్భమునన్ 161

మ॥ ఉదయాస్తాచల మధ్యగంబగు జగం • బుల్బూత లూఁగించె బె
 ట్టిదుఁడొ పుత్తుఁడు! ఘోర సంగర కిరీ • టిపాయుఁడై కీర్తిసం
 పద నాజ్ఞించెను తండ్రి! యెట్లితఁడు మే • వాడ్రాజ్య మందార శా
 ఖఁ దిన్దజొచ్చిన పుష్పియట్లు వొడమె • గీర్తి గళంకించుచున్. 162

చ॥ వరుసగ ముప్పుడే డ్లితఁడు • పాలనము బొనరించె! నందులో
నిరువదియైదు శాంతముగ • నెట్టులో సాఁగె! ననంతరమ్మున
దరతరముల్ తపింపఁగను • ధారుణ ఘోర విపత్తు దేశము
బారిగొని గౌరవంబు నుడి • పోవఁగఁ జేసె నరుతు దమ్ముగఁ. 163

మ॥ అనఘు విక్రమసింహు భూరనుణఁజే • యగల్గి ఢిల్లీపురం
బున కేగెఁ హుమాయూను! వంగమున రా • ణ్ముఖ్యుఁడు సామంతుడై
చను షేర్ఘాను స్వతంత్రరాజ్యమును సం • స్థాపింప యత్నించి నా
డను వార్తల్ విని పాదుసా వెడలె నై • న్యాయుత్తుడై వానిపై! 164

—॥ రాజ్యచ్యుతుడై హుమాయూను కడగండ్లు పడుట. ॥—

ఉ॥ అంతములేని నైశ్యముల • సంబుధిచాడ్పున నిల్చియున్న సా
మంతుని దాకి పోరుట పృ • మాదకరం బని సుధిఁగోరి వృ
త్తాంతము నంపె; షేర్ములుఁడు • తానును సమ్మతిఁజూపె; గ్రుంకెఁబ్రొ
ద్దంతట; రెండు నైశ్యములు • నచ్చట నిల్చెను నిద్ర నొందగఁ. 165

చ॥ కొసరి కసాయి మేకలను • గొంతులు గోయు విధాన మార్యము
మసఁగినయట్లు మృత్యువును • నాలుక సాచిన భంగి, ఢిల్లీపై
న్యసమితి పైనవ్రాలి తును • మాడఁగఁజొచ్చిరి నిద్రోకోపు చుం
డు సమయమందె వంగసుభ • టుల్ తమనాథుని యాజ్ఞసంపునఁ. 166

మ॥ హుమాయూ నంతటఁబాటె ఢిల్లీదెస; క • త్యుగ్రుండు షేర్ఖాన్ ససై
న్యముగా వెంటనుఁదాకె; నేమియును జే • యలేక యందందు మా
ర్గమునఁ జిక్కిన వారిఁ జేర్చుకొని పా • టఁజొచ్చె; బాంచాలదే
శము దాయంగనె రెండునైశ్యములమఁ • సంగ్రామ మయ్యెఁ పడి! 167

నీ॥ రణమంచు వినిన మ • రణమంచు బెదరి డి

జ్ఞార్గంబులకుఁ గొంత • మంది నడువ!

సమదశాత్రవ పరా • గము దృష్టిగతమైన

మది కలంగియుఁ గొంత • మంది పాట!

విమతనైశ్యము దర్శ • నము దండధరదర్శ

నంబని యడలి కొం • దఱు తొలంగ!

మొదటి పిరంగి చ ♦ పుడయి నంత నె గుండె
లఱిసి నీరయి కొంద ♦ జవలి కుఱుక

గీ॥ నాహుమాయూను త్రోవలో ♦ నడ్డమైన
జనులఁ జేర్చి చేకూర్చిన ♦ నైనయెల్లఁ
జేయి జారిన కడవయై ♦ చిన్న మయ్యె!
పేరుఖాన్ ఢిల్లీ పట్టాభి ♦ సిక్కుఁ డయ్యె!

168

మ॥ చమువుల్ లేక మహామహివలయ రా ♦ జ్వం బూడిపోవంగ నా
హుమాయూను వెనువెంటనే తగిలి లా ♦ హోర్దాఁకఁ బోసేక నై
న్యములక దోడ్కొని పేరుఖాను దఱిమె! ♦ వాఁ డంతటక దేశ దే
శములక గ్రుమ్మరె నెచ్చటేనిఁ దలఁదా ♦ చవచ్చునం చాసతో. 169

మ॥ స్తిమితత్వంబు వహింపకేగి యొకచో ♦ ‘పేకల్లి’ యక బారసీ
కమహాయోగిని గాంచి యాతఁ డడుగం ♦ గాఁ దెల్పె నాత్మీయవృ
త్తముఁ; దత్సన్నిధి నున్నవానిసుత ‘యు ♦ ద్వాహమ్ము గావించుకొం
దు మహాభాగుని వీనినే’ నన నతం ♦ దుక వాని కిచ్చె నుతక. 170

సీ॥ ఏలుటకు మహాను ♦ హివలయము లేదు!

కొలుపు సేయఁగ భట ♦ కోటి లేదు!

కాంచనాదిక ధన ♦ గ్రామంబులును లేవు!

సముదార దివ్యభో ♦ గములు లేవు!

వసియింపఁగా దొడ్డ ♦ భవనంబులును లేవు!

తాల్పు ననర్హు వ ♦ స్త్రీములు లేవు!

వాహ్యాభి యొనరింప ♦ వాహనంబులు లేవు!

శ్రమ దీట గంట వి ♦ శ్రాంతి లేదు!

గీ॥ కేవలము హుమాయూన్ పడు ♦ క్లేశ మెంచి

మనసు గరగించు సౌజన్య ♦ మహిమ నెంచి

కోరి యర్థాంగమును బంచు ♦ కొనియె! నట్టి

పావనాత్మికయో హమీ ♦ డా నగనాటి!

171

మ॥ వనితక యోధులఁ గొంచు యాధపురికే ♦ వచ్చెన్ దలదాప! వ
ద్దనఁ దన్నేత! జసల్మియార్ ప్రభువు పొ ♦ మ్మంచాడె! మార్వార్ నృపుం

దును బంధిపఁగఁజూచె! గొన్ని నెల లి • ట్లు జెల్ల రా రాజు దూ
జెను దూరమ్మున సింధుదేశపు తెడా • రిక్ దైవము దూఱుచు. 172

సీ వైశ్యానర జ్వల • జ్వాలా సమూహంబు
చిమ్మి సూర్యుఁడు ప్రకా • శించు చుండ!

నుక్వతలంబెల్ల • నుజ్జూతలూఁగ జ్ఞా
భించి వాయువు పెల్లు • వీచు చుండ!

సుడికట్టి నుండుటి • సుక లేచి మిన్నంది
వ్రాలి పాంథుల ముంచి • వైచు చుండ!

బెక్కు యోజనములు • వెడలిన నాల్కపైఁ
జేర్చు జుక్కయు నీరు • చిక్క కుండ!

గీ॥ నరులు దఱుచుంగ! ననుచరు • లంత మొంద!

స్వర్ణసౌధంబుల నసించి • పరమ సుఖము

మీఱఁదగు నిండుచూలా లె • డారి యందు

నా హామీడాలతొంగి యె • ట్లరుగ నేర్చె!

173

గీ॥ రాచటిక మది బరువయ్యె • రాజమాళి!

కనుచరత్వంబు బరువయ్యె • ననుచరులకు!

నున్న వారెల్ల బరువైరి • మొంటియలకు!

నొక హామీడ మాత్రము చలిం • పకయె నిలిచె!

174

మ॥ హుమయూ నెక్కిన మొంటెయు మడిసెన • తృప్తగ్రాతపవ్యాప్తిఁ; గూ

రిమి భృత్యుండని మొంటె నిమ్మనుచు 'టా • ర్డీబేగు'! నర్థించె; గ్రూ

రమర్తి వాఁడు తిరస్కరించి చనె! నిం • ద్ర ప్రస్థరాజ్యంబుఁ బూ

ర్ణముగా నేలిన మేటి నీరమున క • న్న బల్చనయ్యె గటా!

175

గీ॥ తురకతేనికె గప్తముల్ • పెటిగెఁ గాని,

పెక్కు విశ్వయత్నములు న • ల్పిననుగాని

కానరాదయ్యె వట్టి వె • క్కసము తక్క

నిండుదప్పి నార్చగ నొక్క • నీటి చుక్క!

176

గీ॥ చూలుపండిన యా హామీ • డాలతొంగిఁ

జిచ్చుటెండ కెడారిలో • దెచ్చుటెల్లఁ

బూచపిందెల కొమ్మావి • మొక్క నకట!
 తీవ్ర దావాగ్నిలో నీడ్చి • తెచ్చుటయ్యె!
 సీ# తడిలేక యెండి కొ • అడుగట్టి నాల్క నా
 భినిజేర దిగగుంజ • కొనుచు బోవ!
 నెంజేని జలియించి • హృదయకోశం బట్టె
 కుత్తుక కెకతొట్టు • కొనుచు రాగ!
 మెదడు నీరసమయి • ప్రిదిలి పైత్యోద్రేక
 మునను బ్రలాప సం • ధిని వెలార్ప!
 క్షీతితలంబెల్ల మ్రిం • గినగాని తీరబో
 దనిపించు మరణ వే • దన కలంప!

177

గీ॥ నున్న కష్టంబు లట్టులే • యుండ యవన
 భటులు దాహమార్చగ నీరు • పడయలేక
 పిచ్చియెత్తుచు గేకలు • వేసి కొనుచు
 బాటి రెల్లెడ నిసుక మె • డారి నడుమ!

178

చ॥ కని రొక బావి వేరువచు • గన్నులపాడువు గాఁ గదాన మో
 ట నీడి జలంబు దోలెడు నె • డ వడి నెడ్లను దోలుకొంచు బో
 వు నతని కొక్కచోబయికి • బొక్కెన వచ్చెనటన్న మాటలు
 వినబడబోమి బెద్ద రణ • భరిని గొట్టు టవశ్యమై తగె!

179

సీ॥ అతిదాహమున నోరు • లట్టై తెరిచియున్న
 జనులు బొక్కెన నూతి • కొనను నిలిచి
 నిలువకమున్నె దా • నిపయి బడి జలంబు
 ద్రావబోయిన యంత • ద్రాడు దెగుచు
 బావిలో బొక్కెన • పడె! దానివెంట గొం
 దలు నూతంబడిరి! కొం • దలు మహాగ్ర
 తాప మోర్వక సై క • తస్థలి బడి మ్రగి!
 రికగొంద జూనూతి • నెక్కి-దూకి!

గీ॥ రంత గొందలు చేది తో • యమ్ము ద్రావి
 గుండె బరువెక్కి కూలిరి! • కొంద జైట్ల

‘యమరకోట’కు నాటి సా ధి యంతనంబు

నడచి కన్గొని రచటి రా ధి ణా ప్రహారు!

180

—|| అగ్గురు జననము. ||—

మ! మనుజాశేషుడు వారినందఱును స ధి న్నానించె సౌఖ్యం బెల
ర్పను; నైదు బది వందలు నలువ దా ధి పై నింక రెండైన యే
టను నాకార్తికజీవవారము హమీ ధి డాబాను బేగంబు పు
త్రుని నీల్లాడె నుదాత్తలక్షణయుతు ధి దుర్వార తేజోన్నతు ధి! 181

శా! పెద్దల్ గోత్రజు లక్కుమారకునకు ధి బీర్తి మహమ్మజ్జలా
లుద్దీ నక్కరు నానుముంచిరి; హుమా ధి యూపాదుసా చూచి యా
ముద్దుంగుఱుని కీర్తివల్లి దెసల ధి బుష్పింప గాక్షించుచు
ముద్దల్ ముద్దులు పంచె నాపులకు స ధి మ్మాదంబుమో గస్తురి. 182

చ! తను గడుజేరదీసి తల ధి దాచుకొన నెల విచ్చి పేర్ని న
క్కినంగ మెలంగు నయ్యుర ధి కోట నృపాలునిమొద్ద నాత్మమో
హనసతీయా హమీడను ని ధి జాత్యజు నక్కరు నిల్చి వెంట న
య్యనుచరు లేగుదేరంగ బ్ర ధి యాణ మొనర్చె నతండు వెడిచు. 183

మ! త్వరమై నాతడు పారశీకమును గాం ధి ధారంబు కాబూల్ నను
ధరల జేకొనె! గాని రాజ్యము స్థిర ధి త్వం బందకే సాగె; ని
కరణి దా బదునాలుగేడులు కడు ధి గష్టంబులం బొంది నం
దురె; నీలోపల గొన్ని మార్పు లచట ధి దోతెంచె ఢిల్లీపురి. 184

మ! అలషేర్ఖా బలశౌర్యశోభితుడు రా ధి జ్యం బెల్ల గౌళల్యముల్
వెలయ బాలనచేసె;వాని పిదప ధి బృధ్వీపతుల్ చాల దు
ర్బలులు గ్రూరులు నౌట రాజ్యమది స్థి ధి ధ్యంబూడె గొన్నేండ్ల క
వ్వల రాజయ్యె సికంద!కితడు సురా ధి పాన క్రియాలోలుడౌ! 185

మ! స్థితి యిట్లుండు తెఱింగి దండుగొని డా ధి నె దా హుమాయూను! హు
రతముండుగ్రహరాక్రమక్రముడు బై ధి రాంఖాను వచ్చె జమూ
వతి! పండెండవయేటనున్న సుతు ధి కృగూడ నేతెంచె! ను
ద్ధతిమై యుద్ధము సాగె ఢిల్లీని సికం ధి దర్సా చమూపాశితో. 186

మ॥ కడులేఁబ్రాయపుఁ జిన్నికుట్టఁడగు న • క్షర్ ముందు నిల్చుండి యె
క్కుడు శౌర్యం బుసికొల్చి పూన్ప సుభటుల్ • ఘోరంబుగాఁ దాఁకి ర
య్యెడ ఢిల్లీపతి యోడిపాతె! విజయం • బింపారఁ బట్టాభి సి
క్తుఁడునయ్యెహుమాయూనిజాపులునుసంఘోషించియుప్పొంగఁగఁ

—॥ అక్కరు సింహాసన మెక్కుట. ॥—

సీ॥ షేర్మండలంబను • స్నిగ్ధసాధంబున
హుమయూను కూర్చుండి • యొక్కనాఁడు
పాత్రముల్ చదువు న • పుడు పార్థనము చేయు
కాలంబుఁ దెలుపుచు • గంట మోగె!
వడివడి దిగిరాఁగఁ • దొడఁగె నాతఁడు!నును
పై యున్న మెట్లపై • నడుగు జాఘె!
బైనుండి క్రిందికిఁ • బడుట గాజు విధానఁ
దలయును వేయుప్ర • క్కులుగఁ బగితె!

గీ॥ నవలఁ బంజాబునందున్న • యక్క రటకు
వచ్చె! బదు నైదువంద లే • బదియు నాఱు
నగు శరత్తున నతనిఁ గ • ల్యాణపురిని
ఢిల్లీపతిఁ జేసి రుద్యోగు • లెల్లఁ గలిసి.

188

మ॥ ప్రవిశేష ప్రకట ప్రభావుఁడగు బై • రాంఖాను తాత్రైక ధ
ర్మవిదుం! డాహుమయూను కోడలు సలీ • నూదేవిఁ బెండ్లాడి బాం
ధవుఁడై యక్కరు గౌల్యమూడి తరుణ • త్వంబొందు నందాఁక రా
జ్యవిధానంబును నిర్వహింపఁదొడఁగె • సంరక్షకుండైతగఁ

189

—॥ బైరాంఖా విజయములు. ॥—

సీ॥ కాశ్మీరమందు సి • కందరుసాహి వై
న్యము ప్రోవుచేసి • రణంబుఁ గోర,
నచటఁ గాబూలులో • నక్కరు ప్రతినిధి
తరుణంబు వీక్షించి • తిరుగఁ బడఁగ,
మాశ్వదేశాధీశ • మణి ఢిల్లీపైఁ బడు
తెప్పు డెప్పుడటంచు • నెగురు చుండఁ.

బులివంటి పోడ హే • ముఁడు ఊణఊణమును

దండెత్తి రాఁగాలు • ద్రవ్వచండ,

గీ॥ నల్ల కాబూలుకొఱ కేగ • ఢిల్లీ పోవు;

ఢిల్లీకై చూడఁ గాబూలు • చెల్లి పోవు;

వెనుక నూలు ముందర గోలు • యనుట యయ్యె

శౌర్యధనుఁడు బైరాంఖాను • సైన్యపతికి.

190

క॥ తొలుత సికందరుసాహిని

గలియుచు బైరాముఖాను • కల్యాణా రణ

స్థలమున నోడిపఁగ సతఁ

డలఘుగతి శివాల కద్రు • లందున డాగె.

191

సీ॥ లక్ష పదాతి ద • శంబు కరుల్ వేయుఁ

దనవెంట నేతేర • దండు వెడలి

హేముఁ డాగ్రాపురి • కేగి చేకొనిదాని;

నవల ఢిల్లీపురం • బాకమించె;

బైరాముఖానుఁ డ • కృరు ససైన్యముగ ని

ద్ధంబైరి పానివ • ట్టంబు నొద్ద!

నుభయ సైన్యములకు • యుద్ధం బెసఁగె; దురు

మ్ములు శత్రుసేన వ్ర • యలుగఁ జేసి

గీ॥ హేము బంధించికొనుచు బై • రాముఁ జేర్చి;

రతఁడు కారుణ్యమును మాని • యశ్వరుఁ గని

‘శత్రు’శేష ముపద్రవ • సమితిఁ దెచ్చు;

శీఘ్రముగ వీనిమస్తంబుఁ • జెండు” మనియె!

192

శా॥ “నామేల్కూర్చి వచించు నీనుడిఁ దలక • చాల్పంగనోఁ గాని, యీ

హేముం డోడినవాఁడు; పట్టువడినాఁ; • డీనాఁ డవధ్యుండు; నా

కై మన్నింపు” మటంచు నకృరనె; ఖి • డ్లం బెత్తి ఖండించె బై

రాముం డత్తటి హేము మస్త మిలపై • రాలక భటుల్ భీతిలక.

193

సీ॥ ట్రాత్రప్రధాన ని • శాత వర్తనుఁడౌట

నావేశ మది కొంత • యలరుఁ గాని

బైరాముఖానుఁ డ • కృరుఁ బెక్కుగురువుల
వేర్వేరి నియమించి • వివిధ విద్య
లభ్యసింపఁగఁజేసె; • నాతని వేయి క
న్నులఁజూచి వేయి చే • తులను గాచి
ధరణి రాజ్యం బూర్జి • తము చేసె; గాబూలు
చేకొనె; గాంధార • సీమ గెలిచె;

గీ॥ జాఁపురం బజమిఁగఁపడే • శములు గొనియె;
గ్వాలియరు పట్టుకొనియె; మా • ర్వారు నొంచె;
క్షణము విశ్రాంతిఁ గొనక రా • జ్యములు గెలిచె
నకృరున్నతి పరమ ల • క్ష్యముగ నుంచి;

194

—॥ అకృరు సమగ్ర రాజ్యాధికారము నొందుట ॥—

మ॥ అరుదెంచె బదు నెన్నిడేడులగు ప్పా • యం; బప్పు డకృరు వసు
ధరఁ దానేలఁ దలంచె; సేవకతర్తి • ద్రవ్యంబు నర్పించి సం
బర మొప్పారఁగ నాత్మరక్షకుని నా • మక్కాకుఁ బంపించె ద
గ్గర నబ్దురహిమాను దత్తుతుని వే • డ్క నిల్చి సోషించుచు. 195

సీ॥ ఆజాను దీర్ఘ బా • హర్గళయుగళుఁ! డు
దృత్పద్మ పత్ర సే • త్రముల వాడు!
ఘనసారస్వభౌమ ల • క్షణ లక్షితుండు! ప
సన్నమనోహ రా • స్యంబు వాడు!
బలశోభితా రోగ్య • వచ్చరీదుండు! నీ
రద సామ్యగంభీర • రవము వాడు!
శాంతిప్రధాన వ • ర్చశోభితుండు! ద
యాపూర్ణ మృదు హృద • యంబు వాడు!

గీ॥ కష్టము సహింపఁగల ధైర్య • గరిమ వాడు!
వితరణ వికాసముల వాడు! • వేయు నేల!
భరతఖండ మేలిన సార్వ • భౌము లందు
నింతవాఁ డింక లేడను • నంత వాడు!

196

సీ॥ అంచెలమార్పుచు • నశ్వంబులను, స్వారి
యిరువదైదా మడల్ • పఱచియుండె!
ఘూర్జరమ్మునఁ ద్రోవ • గొప్ప బెబ్బులిరాఁగ
నద్దానిఁజేతఁ జూ • పృథఁచియుండె!
విడక 'ఖండిరా' వ • నెడి మత్తకరి నెక్కి
యైదామడలదూర • మరిగియుండె!
నాడు సింగము పిల్ల • లైదు మండుటెడారి
యందుఁబైబడఁ బీచ • మణఁచియుండె!

గీ॥ నిరువురను దనసందిట • నిటికి కొనుచు
గోట గోడలపై నెక్కి • దాటియుండె!
నప్రతీప ప్రతాప భై • ర్యములు దేహ
బల మితని సొమ్మనుచు మెచ్చ • మెలఁగియుండె! 197

మ॥ భగవాన్ దాసుఁ డొసంగె నాత్మసుత న • కృష్ణనేత కుద్వాహమం!
దగరాడ్డిరుఁడు వాని సోదరు సుతుం • డౌ మా నసింహుండు వీ
ర గరిష్ఠుండయి ఢిల్లీఁజేరి పరరా • వ్త్ర శ్రేణులఁగెల్చి కీ
ర్తి గురుత్వంబు వహించి యక్బరుకడఁ • దీపించె సేనాసైన్యం.

సీ॥ ముప్పాలుప్రజ హైంద • వులుగాన వారిసే 198
మము తనకెప్పు సే • మమని తలఁచె!
నని జయించుచుఁ బట్టు • కొనినవారిని బాని
సలఁజేయు చట్టంబు • నిలిపివైచె!
యాత్రలకేగు భ • క్తావళితోఁ బన్ను
గొనరాదనుచు దానిఁ • గొట్టివైచె!
జిరకాలముగను వే • నెడు జట్టుపన్ను న్యా
యవిరుద్ధమని దాని • నవలఁ ద్రోసె!

గీ॥ హైందవంబున యవనరా • జ్యంబు నిలుప
నెన్నియత్నముల్ వలయుఁ దా • నన్ని చేసె!
మంచుమలనుండి కన్యాకు • మారి దాత
వసుధ నెల్లఁ బాలింప న • కృరు దలంచె! 199

—|| అశ్వరు - దిగ్విజయములు. ||—

క॥ కొనె మేత్రాదుర్దము! చే
కొనె గోగోక్షకోట! యింక ♦ గోవిందవనం
బను దేశము గెలిచెను! గో
టను నాగ్రాపురమునన్ దృ ♦ ఘమ్మగఁ గట్టెన్. 200

క॥ శరణని మాశవపతి దరి
కరుదేరఁగఁ గూర్చిఁగని స ♦ హస్రహయాధీ
శ్వర సేనాధీశుగ నా
దరమున నాస్థానమున న ♦ తనిఁ జేర్చుకొనెన్. 201

క॥ తపతీనదిపైఁ గల బ్ర
హ్మపురంబును విజయగృహము ♦ నతిరయమారన్
స్పృహకులదీపకుఁ డశ్వరు
కృపకును లోనగుదు మనుచుఁ ♦ గ్రేల్లరిక వడిన్. 202

క॥ రావలపిండి సమీపము
లో విలయాంతకున్ కైన్ ♦ లొంగని గక్కా
రావీరుల కావర ముడి
వోవఁగఁ బంజాబుదేశ ♦ మును గెల్చుకొనెన్. 203

క॥ తూరుపుసీమల దృష్టిని
సారింప నడేల్ కులుండు ♦ చానార్ దుర్గ
ద్వారములు దీసి యశ్వరు
భూరమణుని పాదకమల ♦ ములు పూజించెన్. 204

క॥ నరసింగపూరు చౌరా
ఘరు మఱి హిసాసంగశాదు ♦ క్రమమొప్పుగ న
శ్వరు పాదుసాహి చరణం
బురుహంబులు శరణమనుచుఁ ♦ బొగడుచు నిలిచెన్. 205

క॥ 'రండో వీరోత్తమ!' యని
ఖండిషుగృపుండు కాల్గ్ ♦ గడిగి తనూజన్

మండల రాజ్యంబు నృపా

ఖండలునకు నప్పగించెఁ • గడు భక్తిమెలుక.

206

గీ॥ చతు రనంత బలంబులు • సందడింప

సింధు గంగానదల మధ్య • సీమలందుఁ

జైత్రయాత్రా పరంపరల్ • సలిపి దిగి

జయము సాగించె నక్కరు • చక్రవర్తి!

207

—॥ చిహ్నారు - మూడవ ముట్టడి. ॥—

గీ॥ 'భరతఖండక భాగ్యమై • పరగు రాజ

పుత్ర రాజ్య మేలని వాని • పొడవు వృధయె'

యని నడిపె సేన! తద్భార • మాగలేక

యరగనాయకు ఫణము లు • ట్టూతటూగె!

208

గీ॥ మహిత ధైర్యుండు తోడర • మల్లు, మేరు

శిఖరమట్టి ఖాసింఖాను; • సింహ మట్టి

బిరుదు 'ఖాఖానను' పిడుగుల్ • ప్రేళ్ల నలుపు

భయద శౌర్యులు నడిచి ర • కృరును గొలిచి!

209

మ॥ అలఘుప్రాభవ కీర్తివిక్రమ యుతుం • డౌ మానసింహుండు, కొం

డలఁ బిండిఁ బడఁగొట్టు మేటి భగవాన్ • దా, సిందు నందున్న యో

ధులకు వృద్ధపితామహుం, డిరువురు • దోతెంచి; రీతండ్రి కొ

డ్కులు దర్శించిన నడ్డుపాటు గలదే • తోణేతలం బందునన్!

210

క॥ ఈమెయి నక్కరు నడుపు చ

మూమానం బింతయనఁగ • బుద్ధి జొరదు; బు

స్సా మొదలుగఁ బొందోనీ

సీమ వలకుఁ బదియుమైల్లు • సేనలు నిండెన్.

211

సీ॥ జలధులంతటి సర • స్సులు పెక్కు లుండెన్! గ్రిం

దట వనాశానది • నడచు చుండెన్!

దరగని బహువిధ • ధనధాన్య తతు లుండెన్;

బైరు కొత్తఁగ నెక్కి • వచ్చు చుండెన్;

గోటలేడును జట్టు • కొని దృఢముగనుండెన్;

సప్తమహాద్వార • సమితి యుండెన్;

గురుతరాయుధ పరం • పర చెంత నుండె; యో
ధతతి చిత్తములందు • ధైర్య ముండె;

గీ॥ నక్కరునకె కా దవాని • యబ్బకైన
దగ్గక రణంబు సాగింప • దగ్గ యన్ని
సాధవము లుండె; లేమి యె • చ్చటను గలుగ
దుదయసింపరాణా లేమి • యొక్కడు తక్క;

212

ఉ॥ అంగడి నున్నవన్ని శని • యల్లుని నోరనటన్న మాట వా
సింగన జేసి యయ్యదయ • సింహుడు యుద్ధమటన్న భీతిచే
గుండుచు “రాజపిప్పలి”ని • గోహిలువంశ్యులయొద్ద డాగె; నై
వం గనరాదు లోపము ర • ణం బొనరించెడు యోధకోటికి.

204

నీ॥ అల సలుంబ్రాధీశు • డగు సాహదాసు, శౌ
ర్యాన్వితుండగు దేవ • రాధిపతియు
భేల్వాప్రభువు శుద్ధ • కీర్తి పుత్తనృపుండు,
బేడ్లా కొటేరియా • పృథ్వివరులు,
నింక మడేరియా • నృపతి దూడాసింగు
పావనాత్ముండు ధూ • లా విభుండు,
ఝూలూరినేత యీ • శ్వరదాసు, పోనెగు
జ్జేంద్రుడైన కరుణా • సాంద్రరాజు,

గీ॥ గ్వాలియరుదేశపతి లోను • గా మహిపులు
పగిలెడు పిరంగి గుండుకు • వక్ష మిచ్చు
ధైర్యహేమాదుగ్రిలు విశేష • దళము లలర
బోయి నిల్చిరి గెలుపొ చా • వో యటంచు!

215

క॥ అల్ల యనుభటుల గేరెడు
బల్లిదులగు భటులు గొలువ • వైదుల మానముల్
తల్లడిలగ వచ్చెను జయ
మల్లుడు రణరంగిపార్థ • మహిత యశుడై.

215

నీ॥ ఇతడు మార్వార్కహీ • పతి మాళదేవుని
సుతుడు; బాల్యమునందె • సొరలోక

చూడామణియన వి • శుద్ధకీర్తి గడించె;
 దండ్రీ కీతనికి భే • దంబు వచ్చి
 చిననాఁడు తనదేశ • మును వీడి వెడలె; నీ
 తని భుజాటోప దు • ధ్ధాంతత విని
 చిత్తూరిరాణాయ • జేయిచ్చి మన్నించి
 బదనూరు సంస్థాన • పతిగఁ జేసె;

గీ॥ మహితధైర్యంబు వజ్రీ వ • ర్ణంబు గాఁగఁ
 దనదు రాఢోన్మహా వీర • తతులఁ బూన్చి
 తగిలి బ్రహ్మాండమైనఁ బిం • డిగ నొనర్చు
 రాద్రతరథాటిఁ గాలాగ్ని • రుద్రుఁ డితఁడు.

216

క॥ కృప నాదరించు చిత్తూర్
 నృపచంద్రుని పనులు మేని • నెత్తురు కండల్
 విపులముగ దారవోసి జ
 రుపు స్వామిస్నేహ బంధు • రుల్ వీరెల్లక.

217

సీ॥ సమర మనేకమా • సము లయ్యె; నక్కరు
 పెక్కురు పనివాండ్రు • బిలువ నంపి
 దుర్గంబుక్రింద గో • తులను ద్రవ్వించి నొ
 ప్పించి యగ్నిరజంబు • ప్రేలిపించె;
 జిత్తూరిసేన కా • చిన నూనియలు శిలల్
 గుప్పుచు వైరులఁ • గూల్చుచుండె!
 యవనులు తలలపై • శవకోటిఁ గప్పిదు
 ర్గము క్రిందఁ ద్రోవంగఁ • గడఁగుచుండి;

గీ॥ రెప్పుడును గాని యాగోడ • లెచటఁగాని
 పగులుటయుఁగాని సేన లో • బడుట గాని
 కానరాదయ్యె; నక్కరు • గడియ గడియ
 తెట్లు తెట్లు లటంచు వినుగు నొం • దుటయ కాని!

218

సీ॥ ఉన్నమం దంతయు • నొకమాటె పెక్కుతా
 వులఁబోసి కూరి ని • ప్పును ఘటింప

నొకగని ప్రేలె;ముం • దుండిన మోగలుల్
 కూలిరి; గోడయుఁ • గొంత యురలె;
 దానితోఁ గొందఁ జుం • తమునొంది; రీవలా
 వలివారు నుందుకుఁ • గలయ దూఁకి;
 రంత బ్రహ్మాండంబు • నగలించు నొక పెద్ద
 ధ్వనితోడ నొండాక • గనియుఁ బ్రేలె;

గీ॥ చాన యవన హైందవుల గా • త్రములు గాలిఁ
 గలిసె శతశ సహస్రశః • ఖండము లయి;
 విటిగె నొకగోడ; యచటఁ బె • క్కురు యవనులు
 హైందవులు చేరి; రయ్యె ఘో • రాహవంబు!

219

క॥ రణరంగ మృగేంద్రులు చో
 హణవీరులతోఁ గొఱిరి • యా బేడ్లా రా
 ణ్ణులు లాసమ్మర్ద రణా
 గణమునఁ దెగి స్వర్గసీమఁ • గట్టిరి గృహముల్.

220

క॥ హరవంశ్యుల నడుపుచు నీ
 శ్వరదాసును దేవరాధి • పతియును రూలే
 శ్వరుఁడును బెండ్లికి నడిచిన
 కరణిని నని కేగి మడిసి • కనిరి యశంబుఁ.

221

క॥ దురమున దూడాసింగును
 గరుణాసాంద్రుండు వైరి • గణ మస్తములఁ
 దఱుగుచు రాసులు వోసిరి
 పరలోక ద్వారసీమ • వఱ కవ్వేళఁ.

222

క॥ భండనశతఘ్నులనఁ దగు
 చోండావ ద్భటులతో వి • శుద్ధ యశస్సాం
 ద్రుండైన సాహిదాసుఁడు
 ఖండితుఁడై యొరగె భటులు • కళవళ మందఁ.

223

క॥ చండనృపాఖండలు కుల
 మండనుఁ డరిదండధరుఁ డ • మాతృ డితండుఁ

బండినమెడ నీనాటి క

ఖండ స్తంభం బొకండు • గననై యుండు.

224

-|| పుత్ర - యుద్ధము ||-

ఉ॥ ఆవిధి సాహిదా సరుగ • నాతని స్థానమునందు నెప్పు చోం
డావతుడెక్కఁగావలయు • నన్ విధి చొప్పున భారమెల్ల భే
ల్వావిభుడైన పుత్రపయి • వ్రాలె! వఘాయతుడై వివాహ తం
త్రావృతుడై సహస్ర వని • తావృతుడై యతఁడుండె వేడుకన్. 225

మ॥ అకలంకంబుగ సాగె నాకబలి! పు • ణ్యస్త్రీలు కల్యాణ దీ
పకముల్ దిప్పిరి! పుత్ర వరుడై • పద్మావతి గూడి నే
దికపై నుండెను! వారి ఫలముల దీ • ప్తి బెంచె ముత్యాల బా
సికముల్! మంగళ వేదమంత్రములు ఘో • పించె శ్రవఃప్రీతిగన్. 226

సీ॥ అపు డొక్కనైననా • యకుఁ డరుదెంచి 'దే

వా! సాహిదాసుగా' • రనుచు మొక్కె!

గని చివాలునఁ బీత • మున నిల్చి కర్తవ్య

మెఱుఁగుదు! క్షణములో • నరుగుదెంతు!

నని యందుఁగలుగు స్త్రీ • లందఱకును మొక్కె

తల్లి దీవన లంది • తరలి, సేన

కథిపతియకాచు సూ • ర్యద్వారమున విజృం

భించుచు నాకొత్త • పెండ్లికొడుకు

గీ॥ గొట్టియల మందఁజొచ్చి గ • గ్గోలు పఱచు

బెబ్బలి విధానఁ దురకల • పిండు నటికె!

నామహాబాహు బాహు శౌ • ర్యంబుఁ గాంచి

యుభయనైన్యంబులును దల • లూచి నిలిచె!

227

మ॥ అనుఁగుగోడలిఁ బుత్ర తల్లి గని "ప • ద్మా! పుత్ర యుద్ధంబు సే

యను వేంచేసె! నతండుతేని ధర శూ • న్యంశాను నాపాలి! కిం

దున నేనుండను! వానినే యనుసరిం • తున్! నీవును రమ్ము! క

ల్లును బేర్వాసియు! భర్తతోడిది గదా • లోకంబు పద్మాక్షికిన్. 228

సీ॥ అనఁ బద్మ “తల్లి! నే ♦ జనియించు ప్రమరాన్వ
యమున భీరులు పుట్టు ♦ వందలేదు!

గర్భస్థ శిశువు సం ♦ గరమన్నఁ బులివోలె
వెలిదూకి రిపుల జ్ఞం ♦ భించి తాఁకు!

సంగీతమునకన్న ♦ సామగానముకన్న
రణగర్జ మధురత ♦ రమ్మనాకు!

సెలవైన వెంటవ ♦ చెప్పద నంచు బలికి పు
ణ్యాంగనలను జేరి ♦ “యక్కలార!

గీ॥ యనుచులింపుడుఁ కదన క ♦ ల్వాణయాత్ర,
కనుచు మ్రొక్కిన వారెల్ల ♦ రతి విశాల
ధవళ నేత్రాబ్జముల బాష్ప ♦ ధార లొరసి
వెలఁదిఁ గొఁగిటఁ దొరసి దీ ♦ వెనలఁ గురిసి;

229

మ॥ అల చిహ్నార్పుర వీధులందు నిబిడం ♦ బై మూఁగి వీడ్కొల్పు, వా
రల మోముల్ గని పద్మ ‘యల్లదిగొ నూ ♦ ర్యద్వారముఁ దాటి శ
త్రుల వక్షంబులపై నిజాశ్వఖురముల్ ♦ ద్రొక్కించె! నానాధుని
గలయఁ బోవలె నిల్వఁడి’యని నమ ♦ స్కారంబులఁ జేయుచు. 230

సీ॥ ముద్దుమోమున నాణి ♦ ముత్తైపు బాసికం!
బద్దంపుఁ జెక్కిళ్ల ♦ యందు మెఱుఁగు
గాఁకుక చుక్కయుఁ! ♦ గాళ్లఁ బారాణియుఁ!
బసపువన్నియ పెండ్లి ♦ వస్త్రములును
సకలకల్యాణ భూ ♦ షణరాజితోఁ దను
త్రాణంబుఁ దొడిగి హ ♦ స్తమున ఖడ్గ
మలరఁ బ్రాణేశ్వరు ♦ నండ నిల్చుచు సత్య
నరకు సేనల నట్లు ♦ నతికె రిపుల!

గీ॥ వెన్నముద్ద పిరంగియై ♦ వెడలి వచ్చె!
హరిణశాబము బెబ్బలి ♦ యగుచు దూఁకె!
నబ్జినీలత బ్రహ్మస్త్ర ♦ మగుచు దాఁకె!
నన రణ మొనర్చె నాపుత్త ♦ యునుగుఁ బడఁకె!

231

ఉ॥ గాలికి నెండుటాకు గుమి ♦ కైవడి శాత్రవ వీర శీరముల్
వేలును నూలులు గగన ♦ వీధులలో నెగురంగ జేసి ము
ప్పాలు తురుష్కయోధులఁ గృ ♦ పాణము పాలొనరొచ్చుచు మహా
కాళిక చామృత రణము ♦ ఖమ్మనఁ ద్రిమ్మరై బుత్తతల్లియు 232

గీ॥ పుత్తయు నవోధ తల్లి యు ♦ ద్వైతై బోరి
దస్యగళరక్తముల వసం ♦ తమ్ము లాడి
తల్లి చిత్తూరులక్ష్మి పా ♦ దముల నొటిగి
సమసి రుభయ నైన్యములు బా ♦ ప్పములు విడువ! 233

సీ॥ ధనధాన్య వసన వా ♦ హనము లియ్యఁగ వచ్చు!
గోరిన తిండి చే ♦ కూర్చ వచ్చు!
గందంబు మెయినిండఁ ♦ గా రాయఁగా వచ్చు!
బెక్కు భూషణములు ♦ పెట్ట వచ్చు!
దుదిలేని విద్యలు ♦ చదివింపఁగా వచ్చు!
విభవంబు లెన్నేనిఁ ♦ బెంపవచ్చు!
గ్రింద మన్నని శిర ♦ మందుఁ జేర్చగవచ్చు!
నమరాద్రి తెచ్చి యి ♦ య్యంగ వచ్చు!

గీ॥ గాని రణదుర్గ కర్పింపఁ ♦ గన్నకొడుకుఁ
గోడలిని బంపి దీవించి ♦ తోడు వచ్చి
శత్రుశన కోటిపై వీర ♦ శయన మందె!
బుత్త! నీతల్లి మొంతటి ♦ పుణ్యవతియై! 234

సీ॥ పృథులప్రపంచ చ ♦ రిత్రముల్ శోధింప
నం దెందఁజెందఱో ♦ త్యాగనిరతు
లసమప్రతాప గు ♦ జైక శోభితులు దే
శారాధకులు నుండ్రు! ♦ వారిలోన
నగ్నితాంబూల ము ♦ ర్యాదార్థులగుచుఁ బ
ద్మయుఁ బుత్తయును వాని ♦ తల్లి పొల్తు!
మేవాడనేకాక, ♦ యీవిశ్వభరతఖం
దప్రజాగణ రక్త ♦ నాశములను

గీ॥ గట్ట కడపటి బిందు వొ డ్ క్కడును గాని
పాఱుచుండ, నీమువ్వుర డ్ పరమ భువన
మహాత పావన నామముల్ డ్ మఱపులేక
తల ధరించుచుఁ బూజించి డ్ కొలుచు టొప్పు!

235

—॥ జయమల్లుని యుద్ధము. ॥—

సీ॥ తూత్రధర్మైక ని డ్ శ్చలుడు రాఠోద్వంశ
జలకెల్ల ఘనయశో డ్ జ్యోతి యైన
జయమల్లుఁ డవ్వలి డ్ తుణమె సూర్యద్వార
సీమకు నడచుచుఁ డ్ జిచ్చువోలె
బరసేనఁ దాకి కొ డ్ బృరకాయల విధానఁ
దలలు కుప్పలుగాఁగ డ్ నిలను రాల్చి
దత్తాధ్వర ధ్వంస డ్ దాగుణ కృతిఁ బెంచు
వీరభద్రుఁడు వోలె డ్ వెలుఁగఁ జొచ్చె!

గీ॥ “నకట! నాభాగ్యమున సూర్యుఁ డ్ డస్తమించి
యాఁగె రణఃమీతనికి గంట డ్ వ్యవధి యున్న
సేన సర్వ సంహారంబు డ్ చేసి యుండు”

ననుచు నక్కరు వెఱగొందె డ్ నతిని కృతికి!

236

మ॥ ప్రళయారంభమునాఁడు లోకములఁ గూ డ్ ల్భవచ్చు నారుద్రునిక
దలఁపక జేయుచు నుర్నివారబలవ డ్ దాటి సమారంభమై
యలఘూద్య జయమల్లమందర మమి డ్ త్రావీకినీ నారిధిక
గలఁపక జొచ్చెను! బ్రొద్దు క్రుంకి రణమం డ్ తం బందె నానాటికి 237

ద॥ పలుచని పాల వెన్నెలలు డ్ పైన్దొలయక జయమల్లుఁ డాత్మ యో
ధులఁ గొనుచుక బరాహ్ణమున డ్ దుగ్గము గూలినచోట రాలు స
దులనిడి బాగుచోయుటను డ్ దూరమునక గని యప్ప రయ్యెడక
గొలిపెను గుండు; “సంగి”మను డ్ గొప్ప తుపాకినిబట్టి నేల్చుచు 238

మ॥ విదితాగ్నిప్రభలొప్పు మండుచుఁ గడుక డ్ వేగంబు హృత్కోశమం
దది దూఱక జయమల్లసూర్యుఁ డకటా! డ్ యస్తంగతుండై భయా

స్పద మఃఖాంధతమంబునన్ విడిచె మే ♦ వాడూభ్రప్రపంచంబు; నె
 ల్లదళంబుల్ స్పృహ తప్పి బెండువడి నే ♦ లల్ వట్టై దైన్యంబునన్ 239
 మ॥ అకటా! సింధుకు బ్రహ్మపుత్రకును మ ♦ ధన్యగల్గు సీసర్వభా
 త్రికి రారాజపు! యుద్ధ మాపు తఱి! రా ♦ త్రి! గార్యనిర్మగ్ను! జౌ
 ర్లకృత్తి జంపితి వెచ్చరింపకయె వీ ♦ రవ్రాతశాస్త్రాలు నే
 టికి సీగొప్పతనంబు ధర్మమును బా ♦ టింపంగ లేకున్న చో! 240
 చ॥ విలయకృశానుమూర్తు లిటు ♦ పెక్కుగు నాథులు గూల ధైర్యముల్
 నిలువక యోధు లండలును ♦ నిల్చిరి జీవములేని బొందులున్
 వలెదరుణీజనుల్ పడిరి ♦ వహ్నిని! నెన్నిదివేలు రాజపు
 త్త్రు లపుడు తమ్ములమ్ముగొని ♦ తోడ వసంతము లాడి ముందటన్ 241

క॥ సూర్యద్వారము ధైర్యా

హార్యములై యపుడు దెఱచి ♦ యవనుల విజయా

వార్యుల నఱకుచుఁ దామును

శౌర్యము రాజిలఁగఁ బోరి ♦ సమసిరి వరుసన్. 242

-॥ చిత్తూరు సామవడుట. ॥—

ఉ॥ కూలిరి వేపు రంగనలు ♦ కూలిరి నూర్వురు రాజబంధువుల్
 కూలిరి వీరపుంగవులు ♦ గొబ్బున ముప్పదివేలమంది! య
 వ్వేళను బెక్కువంశముల ♦ పెద్దలు గూలిరి! త్వారువంశ్యుఁడౌ
 గ్వాలియరీశుఁ డొక్కరుఁడె ♦ ప్రాణముతో మనియుండా! నేమనన్ 243

సీ॥ సంవత్సరములు క ♦ ప్తముచేసి గెలిచిన

చిత్తూరిలోఁ బ్రవే ♦ శించి యుచు

సాధరాజములు పాఠి ♦ సాదాబులును గుల్ల

గొప్పకట్టడములు ♦ కూలఁదొడ్రి

పెదపెద్దవగు రణ ♦ భరులు డంకాలు

గొని భవానీదేవి ♦ కోవెలఁ గల

స్వర్ణ దీపస్తంభ ♦ సమితియుఁ జిత్తూరు

నగరమ్ము ద్వారబం ♦ ధములు గొనుచుఁ

గీ॥ గుంభవిశ్వంభరాధీశ ♦ జంభవైరి
దగు జయస్తంభ మాదిగా ♦ నచట నున్న
పూర్వరాజ విక్రమచిహ్న ♦ ముల నఖలము
వీడ కక్కరు బగ్గము ♦ పాడు చేసె!

244

గీ॥ తనకు లొంగక తవిలి మా ♦ స్కొనిన రిపుల
కన్నివిధముల సాయమై ♦ రనుచు దుర్గ
వాసు లందఱ నఱికి ము ♦ ప్పదియు వేలు
పండువంటి సంసారముల్ ♦ పాడు చేసె!

245

మ॥ తనచుట్టు గల రాతిగోడ హిమవం ♦ తంబట్లు దుర్భేదమా
నని శత్రుల్ భయమంది పాట నొకవే ♦ యబ్దంబులు గీర్తిమో
సిన విశ్వోన్నత పట్టణప్రవర మా ♦ చిత్తూర్ కటా! కాంతు తె
ల్లను గోల్పోవుచుఁ గాడుగా నిలిచె! గా ♦ లం బింక నెఱ్ఱిగిదో! 246

సీ॥ చిగురైనఁ జిదుమ నొ ♦ చ్చెడుచోటు! ముప్పది
వేలమందినిఁ గూల్చు ♦ జాలి తెట్లు!
కఱవె భేదలు నీకు! ♦ గడుపు నిండెనె! ప్రాత
తోల్కుక్కలే! కాని ♦ దొరక గలదె!
దివ్వెకంబముఁ గొంటె! ♦ తీతెనె నీదరి
ద్రత! కటా! భూరి సా ♦ మ్రాజ్య పతిని!
కోట గెల్చితి గాక! ♦ కుంభ జయస్తంభ
మేల కూల్చితి! లాభ ♦ మేమి నీకు!

గీ॥ గుడుల దివ్వెలార్చెడు పచ్చి ♦ కూళ తైనఁ
జేకొనరె! యెట్లు చేయాడె ♦ జిత్తురుపురి
ద్వారబంధముల్ గొనఁ జల్ల ♦ పడెనె కనులు!
సరస గుణధామ! యశ్వరు ♦ సార్వభౌమ!

247

సీ॥ చిత్తూరు నగర ల ♦ క్షీ భాగ్య సాభాగ్య
మానాఁటితోడనె ♦ యంత మొందె!
నవల మేవాడ రా ♦ జ్యమున కయ్యది రాజ
ధానియై విభవ ముం ♦ దంగలేదు!

కోటల నెవరు బా • గువడజేయగ లేదు!

భేరి ధ్వనులు విని • పింఛ లేదు!

పుడమితేం డైప్పు డం • దడు గిడినదియు లే!

దొకయింట దీపంబు • నుండ లేదు!

గీ॥ యవనపతి చేసి చనిన ము • హావకార

మనుదినము చాటు చిప్పటి • కల్లు భయద

మృగములకుఁ గంటకావృత • వృక్షములకు

వాసమై యున్న! దెంతటి • పాతకంబా!

248

గీ॥ మహిత చిత్తురు నగర సా • మ్రాజ్య భవ్య

నాట కాభ్యంతరమున నీ • నాటి కకట!

కట్ట కడతెర వ్రాల మం • గళము వాడె

ననఁగ ధ్వని లేపుచుండు వి • హంగ తతులు!

249

క॥ పదునైదు వందలును న

రవ్వియెనిమిది నాఁగ సకల • పరిభవముల కా

స్పృహమవి మేవాడప్రజ లా

పదమును నేటికిని వినఁగఁ • గాల్పిడ రకటా!

250

సీ॥ అఖిలలోకముల దే • వానురాదుల నోమి

యజ్ఞాన బహుళ గా • డాంధకార

మణచి కృతఘ్నఘ్నఁ • డనుపేరు నెఱపు స

ర్వారాధ్యుడవు లోక • సాక్షి వైచ

యో సర్వదేవాత్మ • కా! సూర్యభగవానుఁ

డా! నీకులంబు ధ • న్యముగఁ జేయు

వితత ప్రతాప శో • భితులు శిశోదియా

హంశసంభవులు నీ • భక్తవరులు

గీ॥ విష్ణుపద మధ్యమున నీవు • వెలుగుచుండఁ

బట్టవగలు నీ పేరిటి • వాసరమున

వరితతుల కోడఁ జిత్తురు • పురము వాడు

వడఁగ నెట్లొర్చితో రూక్ష • పరత మాని!

251

సీ॥ ఆరణంబున నక్క ♦ రజరామర ఖ్యాతిఁ
గను శౌర్యధను లిద్ద ♦ అనుచు మెచ్చి
జయమల్లు పుత్తల ♦ సత్కీర్తికై వారి
విగ్రహంబులు రచిం ♦ పించి డిల్లి
లో మహాద్వారంబు ♦ సీమ నిర్వంకల
వాని రెండేన్లుల ♦ పైన నునిచి
హితులును బంధులు ♦ నేతేరఁజూపి వా
రల శౌర్యకథనముల్ ♦ బెలుపుచుండుఁ!

గీ॥ గొండ లట్లుండు నమ్మేటి ♦ కుంజరములు
వానిపై నున్న యవ్వీర ♦ వరులు నేటి
కట కరిగి చూచువారల ♦ స్వాంతసమితి
నెంత వెఱపు గూర్తురా డేవు ♦ డే యెఱుంగు!

252

చ॥ కదనము నిల్చిపోయెననఁ ♦ గ్రమతీవచ్చి తటాకమున్ ముదా
స్పదముగఁ గట్టి పే రుదయ ♦ సాగరమం చిడి చెతనే వసిం
చెదనని కట్టె ని ల్లుదయ ♦ సిగహుండు! పెక్కురు కట్టి ఛేరి రం
దుదయపు రాభిధానమున ♦ నొప్పె బురం బది వానిపేరిటన్!

253

క॥ చిత్తూరురాజ్య మంతయు
ముత్తునియలుగాఁగ నుదయ ♦ పురరాజమ స
ర్వోత్తమము చాలు నంచని
యిత్తటి నయ్యదయసింహుఁ ♦ డేలఁ దొడంగె

254

క॥ సుతు లిరువదియైదుగురై
సతతము బహుపుత్రకులకు ♦ జనకుండని సం
స్తతికెక్కఁ గాని రాజ్యో
న్నతి కేమియుఁ జేయ డితఁ డ ♦ నామకుఁ డగుచున్

255

సీ॥ ఉదయసింహుండు పూర్వ ♦ మొకనాఁడు కొలువుండ
నొకకత్తి లోహకా ♦ రకుండు తెచ్చె!
నది పద్మనైవదో ♦ యని చూడ నొకపుల్లఁ
గొంచెము చివ్వి యం ♦ దుంచె గత్తి

యచటనుండిన సూక్తుః ♦ డైదేండ్ల బాలుండు

కత్తు లొరుల నటు ♦ కంగన కాని

పుడకలు చివ్వ నే ♦ ర్పడవంచు దనదు హ

స్తముః జీల్సే! వాన గొ ♦ ట్టమునః జిమ్మి

సీ॥ నట్లు వేడి నెత్తురు గాటి ♦ యచటి రత్న

కంఠశం బంత రక్తసి ♦ క్తమంగ నయ్యె!

నంద తాశ్చర్యమగునై! ♦ రక్కుమారుః

డచలుఁడై చూపు తండ్రియా ♦ స్యమున నిలిపె, 256

ను॥ కడు లేబ్రాయమునందె యిట్టులు కడుక ♦ గ్రౌర్యమ్మునక మండు మూ

ర్గుడు బ్రాయంబునునొందఁ దండ్రినగు నక ♦ గోధించి కంఠంబుఁదీ

సెడు నేమో యను భీతి “నీతని శిర ♦ చేదంబు గావింపుఁడి

ప్పు”డటం చాజ్ఞ యొసంగెఁ జూపట మనం ♦ బుల్ తల్లడం బందఁగ 257

సీ॥ అధిపునాజను శిరం ♦ బాదుఁ చాల్చి మెలంగ

పలసిన సుభటు లా ♦ బాలుఁ గొనుచు

దక్షిణ దిశ నున్న ♦ చారుణాటవిఁ జేరి

వధ్య శిలాస్థలి ♦ వాని నుంచి

తలఁదీయ యత్నించు ♦ తఱిని నూటిగ సలుం

బ్రాకృష్ణసింహ భూ ♦ వరుఁ డచటికి

రాఁ దటస్థించి వా ♦ రలను వాగించి బా

లుని దన మందిరం ♦ బునకుఁ బనిచె!

గీ॥ రాజచానినిఁ జేరి కా ♦ ర్యములు నడిపి

యుదయసింహుని గద్దించి ♦ యోర్పు నేర్చి!

నాడు మొదలుగ నాత్మ నం ♦ దనుని కరణి

సూక్తు నెనలేని ప్రేమతోఁ ♦ జూచుచుండె!

258

—॥ ఉదయసింహుడు జగమల్లుని రాజు చేయఁగోరుట ॥—

సీ॥ చిత్తూరి దుర్గంబు ♦ చెడిన నాల్గేండ్లకు

వసుధేశునకుఁ బెద్ద ♦ వ్యాధి గలిగె!

మఱుదులు సచివ సా ♦ మంత శాంధవ జనుల్
గనుగొన వచ్చి రొ ♦ క్కడినమందు!
నుదయసింహుడు వారి ♦ నొద్దకు బిలిచి “నే
మనబోను! నానోట ♦ మాటయున్న
యపుడె నావెన్న మీ ♦ రాచరింపగఁ దగ్గ
పనులఁ దెల్పినను మే ♦ లనుచు వోచె!

గీ॥ గొడుగు లిర్వదెదుగురు నా ♦ కును గలిగిరి!
సూక్తుడు ద్వితీయుఁ! డైదేండ్లు ♦ చొచ్చినపుడె
చేరఁగొనిపోయి యాకృష్ణ ♦ సింగు పెంచు
బరమవాత్సల్యమున సలుం ♦ బా పురమున!

గీ॥ చందురునినిండ జోత్సన్ యిం ♦ పొంది నట్లు
నగవు మొగమునఁ గులుక నుం ♦ తయుఁ గలఁగక
తన గళంబున వేడిర ♦ క్తంబు నైన
నేలు పాటింపఁగల కడుఁ ♦ గూర్చు డతఁడు.

260

క॥ అదయుం డతఁ డిలువెడలుట
పదికొట్లని యుంటి! నానిఁ ♦ భార్గవుగాఁ జే
యఁదగునె! దేశము సర్వం
బు దహించు నొకింత యనల ♦ మును లేకుండఁ

261

॥ మూడవవాడు ♦ సాగరుడు! ♦ మూర్ఖులలోఁ బ్రథముండు! నిర్వణా
నేడులు వచ్చె! నుండఁ డెప్పు. ♦ డేనియు నాకడ! నాల్క వేడి! యే
నాడును ద్రవ్య మిచ్చియును ♦ నన్ రణముఁ గొనితెచ్చిపెట్టు! మే
వాడధరిత్రీ నాకొఱవి ♦ పాలన చేసిన మీగు నచ్చునే?

262

॥ నరహరి! వీడు నాసుతుల ♦ నాల్గవ వాడగు! మింట బెట్టినన్
గురియదు వాన! నేల నిడ ♦ గోల్కొనబోవదు పైరు! పిల్చినన్
దరియఁడు! చెంతకేగిన క్షు ♦ ణంబునఁ బర్విడు! వట్టి యగ్నియా!
నరహరి గాడు! ప్రాణహరి ♦ నా కతఁ డియ్యల నేల నర్హుడే!

సీ సకలమేవాణ్మహీ ♦ చక్రభారముఁ దాల్చి
పాలింప వలసిన ♦ ప్రథమపుత్రుఁ

దాపితాపుం డెప్పు ధి డతి సాహసికుడు! యు
 ధ్ధంబన్న విందని ధి తలచు చుండు!
 నొరులతోఁ బలుకడు! ధి పరులను బిలువడు!
 నవ్వడు నొవ్వఁ డే ధి నాడుగాని!
 యనుకొన్న పనిని జే ధి సిన దాక వదలడు!
 నామాట యనిన నుం ధి తయును జెల్ల!

గీ॥ దిల్లనక వాకిలనక రే ధి యెల్లఁ దిరుగు!
 మన రిపులు భిల్లపతులతో ధి మైత్రి సేయు!
 నిది పెదనిదాటు పల్లని ధి వదలినాడ!
 నేమి చేయుదు! నాభాగ్య ధి మిట్టు లుండే!

264

చ॥ ఇరువదియైదు మందికిని ధి నిర్వది నల్వరు పుత్రు లిట్టు లుం
 డిరి! జగమల్లుఁ డొక్కఁ డిది ధి నీదని నాదని కొంత కాపురం
 బెఱిగిన బుద్ధిశాలి! యెపు ధి డిటనె యుండి సమస్త కార్యముల్
 జరుపుచు నుండు! నందఱును ధి జక్కఁగఁ బిల్చియు మాటలాడెను 265

చ॥ అదియును నాడవారని య ధి నారద మూనక యమ్మ యప్ప యు
 చెద గఱఁగఁ జరించు! నెపు ధి డేనియు శౌర్యము గీర్యమంచు ను
 వదరడు! బైటఁ బోడు! భయ ధి భక్తులు గల్గిన సోద! సద్గుణా
 స్పదుడని మీ రెఱుంగుదురు ధి వాని నొకించుక సేపు చూచినఁ, 266

చ॥ కొడుకుల శ్రేయముకొ దలచి ధి గొప్పగఁ దండ్రులు చెప్పఁగూడ! దా
 తఁడె సకలావసీభరముఁ ధి దాల్చఁగ యోగ్యుడు! నాదు మాటలఁ
 బెడచెవిజోప కాదరముఁ ధి బెంచుచు నాదు ననంతరమ్ము మీ
 రుడుగక సింహపీఠిపము ధి నుంచుచు వానిని రాజుఁ జేయుడే! 267

మ॥ మఱియొక్కం! డధికారమంతయుఁ సలుం ధి శ్రానాథుడుక నాయనం
 తరమందుక వహించి యేర్పఱచు రా ధి నానొక్కనిక! గాన ని
 త్తఱి నాతో 'జయమల్లు భూపతిగ సం ధి స్థాపింతు'నం! చాతఁ డిం
 దఱలోఁ జెప్పఁచుఁ జేతఁ జేయిడినచో ధి నాయాత్మ శాంతి గను 268

మ॥ అనుచుక బల్కినఁ గృష్ణసిం గుదయసిం ధి హాధీశ్వరుక 'నీయను
 జ్ఞు బాలించిన మేటి భాగ్య మగు! రా ధి జస్థాన సింహాసనం

బునఁ జూతున్ జగముల్లు! నేకొట మనం • బున్ జేరఁగా నీకు! దే
వుని ధ్యానించుచు శాంతినొందు”మని సం • బోధించె న య్యందఱు 269

చ॥ త్వరపడి కృష్ణసింగు వసు • ధాపతి మాటల నొప్పినంచు నం
దఱును నతృప్తిఁగాంచి వగఁ • దాఁకొని కుందిరి! కాని, కత్తివా
దర కరణిక్ బ్రతాపగుణఁ తన్నయుఁ డాపులిరాజు మ్రోల నె
వ్వ రిదియుఁగాదు కూడదని • పల్కుఁగ నేర్తురు ధైర్య మూనుచున్! 270

మ॥ శిరముల్ వాల్చుచుఁ బ్రక్కప్రక్కలకు వి • చ్చేసెన్ మహామండలే
శ్వర సంఘంబు! ప్రతాపు మామ యగు నా • ఝాలూరిరా ‘వల్లుడ
ద్దిర! రాజౌనను నాన లూఁడ’ నని చిం • తించెన్! మహారాజ్యయుక్
గరమున్ శోషిలె! బంధు లందఱును బా • క్కజొచ్చి రవ్వార్తకున్! 271

మ॥ “అవురా! పుత్రులలోన జ్యేష్ఠుఁడు ప్రతా • పాలంకృతుం డాప్రతా
పు వృథా చేసెనె రాజ్యహీనునిగ నీ • భూమిశు! డాకృష్ణసిం
గవలీలన్ దల మెట్టులూఁపె! నెటు చే • య్ వచ్చు! నెద్దీనె న
న్న వెసన్ గొట్టమునందుఁగట్టుడను చం • దంబయ్యెనేడెంతయున్! 272

మ “కమలాప్తాన్వయమా! భవత్కృత మహా • ఘంబేమొ! రాముడు పూ
ర్యము కొన్నేడులు మానియండ వలసెన్ • బట్టాభిషేకంబు! చం
డ మహీనాథుఁడు లేకయే చనియె! నీ • నాఁడీప్రతాపుండు స
ర్వముఁగోల్పోయెను! దుర్బలుల్ జనకు తా • రా!యెంతకున్ గర్తలా”!

చ॥ అని వగనొంది బంధుజను • లందఱుంతుదమా విషాద వే
దనలను బొంది కుందిరి! ప • దంపడి నజ్జననాథు జబ్బుపా
చ్చెను! మఱునాటికా యుదయ • సింహుఁడు తాఁబగఁగోక యాత్రకే
గెను సుతులు సతీజనము • కేవల దుఃఖపయోధి మున్గఁగన్. 274

చ॥ నియమ మొకండు పూర్వులు గ • ణించిరి! దానినిబట్టి ధారణీ
దరుతుఁడు నంత మొందఁగ నె • తచ్చవము గొనిపోవుచున్ నిజా
లయమునఁ జేర్చి వేదవిధు • ల్ దలఁదాల్చుచుఁ బార లొకిక
క్రియలు పురోహితుండు పాస • రించెను దండికి కొనర్చునట్టులన్. 275

క॥ వరసాధము నొ చోకి న

గరులోఁ బట్టాభిషేక • కార్యక్రమముల్

జరుగఁగఁ దొడఁగె! ముహూర్తము
త్వరపడి జగముల్లుఁ డలరఁ ♦ దరియఁగ వచ్చెన్.

276

-|| పట్టాభిషేకోత్సవము. ||-

సీ॥ పన్నీరు పునుఁగు జ ♦ వాది యత్తరు దెచ్చి
యెల్ల వీధులయందు ♦ జల్లి నారు!

ప్రతిగృహంగణము కం ♦ బముల రంభాస్తంభ
నివహంబులను దెచ్చి ♦ నిలిపి నారు!

సౌరభం బొలుకు మం ♦ దార మంజుల మాలి
కలు తోరణంబులు ♦ గట్టి నారు!

‘భువనగురుం డొందు’ ♦ బూర్ణ వైభవ’మంచు
స్వాగతాక్షరములు ♦ వ్రాసి నారు!

గీ॥ దివ్యముగ రంగవల్లులు ♦ దీర్చి నారు!

పెక్కెడలఁ జల్వపందిరుల్ ♦ వేసి నారు

బీదలకు నన్న మేర్పాటు ♦ పెట్టి నారు

సిరులఁ జిమ్మంగఁ బురమెల్ల ♦ జేసి నారు

277

సీ॥ సౌభాగ్యలక్ష్మీకా ♦ స్థానమొక్కొ యనఁ
బలు విధాలంకార ♦ ములను గూర్చి

నిత్యరమోత్సవ ♦ నిలయమై యలరార

నాస్థానమండపం ♦ బలవరించి

సమచతుష్కీణ వి ♦ శాల వితర్దిపై

నవరత్న దివ్య సం ♦ తతులు గలిగి

కనకమయంబు ను ♦ త్కటకాంతిమంతమా

నొక్క సింహాసనం ♦ బొసర నునిచి

గీ॥ దాని కవ్వల కోభావ్ర ♦ ధానమైన

పీఠపంక్తులు వరుసగాఁ ♦ బెక్కు నిలుప

నిందుని సుధర్మయో యన ♦ ననఁగె సుప్ర

భాస్థలమ్మగు రాణా స ♦ భాస్థలమ్ము

278

గీ॥ సమచతుష్కణ వేదికాం • తమనఁ దూర్పు
కొనను సింహాసనమునకు • వెనుక నొక్క
వేయి యపరంజి కిరణముల్ • వెలుంగ నలరె
నతిత రానందదంబు నూ • ర్యధ్వజంబు!

279

నీ॥ గ్వాలియర్ పతి మొదల్ • గాంగలిగిన రాజ
పరమేశ్వరులు కుడి • పక్కె దనగ!
జిహ్మారురాణాల • సేవించు సామంత
జనపతుల్ వామ పా • ర్యమున వెలయ!
నున్నతోద్యోగ సం • పన్నులై శూరులౌ
రాజబంధులు వెన్న • ప్రస్క వెలుగఁ!
గవులు దైవజ్ఞులు • గాయకుల్ చారణుల్
సింహాసనము ముందు • జెలంగు చుండ!

గీ॥ బహుళ సంఖ్యాకులగుచు భూ • ప్రజలు వికసి
తాస్యములతోడ వచ్చి యం • దందు నిలువ!
నిత్యకల్యాణ మందిర • నియతి నొప్పి
యాసభామందిరం బప్పు • డందగించె!

280

—॥ జగమల్లు సింహాసనము నెక్కుట. ॥—

మ॥ అరుదెంచె జగమల్లుఁ డందమగు స్వ • ధ్ధాలంకృతుల్ మేన న
చ్చెరువుగొల్పఁగ దాల్చి; యాక్షణమున • సింహాసనం బెక్కి భా
స్వర శోభాకర రాజదండమును హ • స్తంబందుఁ గీలించి “యం
దటు నన్గొల్వఁడు! మీకు నెల్లరకు రా • ణానైతి నే నిత్యతీ.” 281

మ॥ అని మోతొయధికారయుక్తువలె నం • దాసీనుఁడౌ వాసి భో
రన దూరంబుననుండి చూచుచు సలుం • భాకృష్ణసింహ ప్రభుం
డనువౌ మాటల ‘సింహాపీఠ మిది వ • త్సా! నీదిగా దాప్రతా
పుని!దవ్వెనుఁడు వచ్చు! లేచి యటు నీ • వురమ్ము దూరమ్ముగఁ. 281

క॥ అదియు నృపుఁడు కాదగువాఁ
దుదయం బభిషేక మై • ముహూర్తము దరియఁ

గదియదగు సింహపీఠం

బిది తగునే ముందె వచ్చి ♦ యిటు కూర్చుండఁ!" 282

మ॥ అని పల్కఁ జగముల్లుఁ "డేమ నెద వా ♦ హా! నాఁడు మాతండ్రి చె
ప్పిన యాచొప్పున సమ్మతించియును నీ ♦ వేళ నను లేచి పొ
మ్మని యెట్లాజెదు! ధర్మసూక్ష్మముల నా ♦ వంతైన బాటింప! వె
వ్వని రాజు బొనరించె దండ్రీ యతఁడే ♦ పాలింప నర్హుడగు" 283

ఉ॥ ముప్పదియేడు లేలిచనె ♦ భూమిని! దండ్రీ యనుజ గాక నీ
విప్పుడు చెప్పిన వి నెద ♦ నే! యివి యేటికి వెట్టి మాట! లే
నొప్పును! నన్నువీడి చను ♦ మూఱక! వద్దని గద్దరింప నీ
కెప్పుడు గల్గె భాధ్యత! యి ♦ నీ! జగముల్లుఁడు నీ కలంతియే!" 294

మ॥ అని కోపమ్మునఁ బల్కు నాతని సలుం ♦ బ్రాధీశుఁడు జూచి "నీ
జనకుం డక్కట! ధర్మము విడిచి రా ♦ జ్యంబందు నిన్నుంచుమీ"
యన నాఁడో మఱునాఁడో చచ్చు! నపుడే ♦ లా యామహీనాథు నా
జ్జ నిరోధింప నటంచు మంచిదని శీ ♦ ర్షంబూచి దాటించితి" 285

మ॥ అటుగా కుండిన నాపృతాపుఁ డఖిల ♦ త్సాధీశ్వరుల్ గొల్వఁగాఁ
బటుదర్పింబున సార్వభౌముడగుచు ♦ బాలించు న మాట నీ
కెటుల జ్ఞప్తికి లేదు! బంధువులు భూ ♦ మీశుల్ హీతుల్ భూజనం
బెటు మాన్యుగల! రమ్మనోత్తుని బలం ♦ బేమంచు భావించితో! 286

మ॥ అతిపూజ్యంబని తండ్రీమాజ్ఞకు శిరం ♦ బట్టొగ్గి కూర్చుండఁ గా!
కతఁడే రేగిన దేవదైత్యులకు శ ♦ క్యం బొనె వారింప! నీ
చతురంభోనిధి సంవృతాఖిల మహీ ♦ చక్రింబును భస్మసా
త్కృతము జేయఁడే! కుయ్య మొట్టొయనిన ♦ దిక్కుండునే పిమ్మట!

నీ! జననమాదిగ వేయి ♦ కనులతో నాతని

వీర వర్తనముఁ గ ♦ న్నెట్టి యుందు!

రవికులొద్భవ రాజ ♦ రాజ శిరోమణి

కాదగ్గ గుణకోటి ♦ గల దతనికి!

మేవాడఖినిని జ ♦ న్నించిన మణులలో

నింత తేజముగల ♦ దేది లేదు!

చిత్తూరు రాజ్య ల • త్తే భాగ్యవశమున
నేకలింగేశుడే • యిట్లు పొడమ!

గీ॥ నుర్విరవి చంద్ర తారక • లుండుదాక
నవతరింపబో • డట్టి మ • హామహుండు!
కోటిబ్రహ్మాండములనైన • గోట మీటి
పట్టభద్రుని జేతు నా • ప్తాణ మాన!

288

మ! అనిశోత్సాహ వరాక్రమస్ఫురణ రా • జ్యం బేల! సంగ్రామసిం
హునివెస్కా బలహీను డయ్యుదయసిం • హుం డెక్కిరాకుండఁ దీ
ప్ర నిశాంతాప్రతిమప్రతాపుండు ప్రతా • పస్వామి సింహాసనం
బునఁ గూర్చుండెయె యున్నఁ జిత్తురుపురి • బోగొట్టి యిట్లేడ్తుమే! 289

ఉ॥ ఏమని రాజ్యభారము వ • హించెనో నాటనుగోలె ముప్పులే
సీమకుఁ దెచ్చె! యుద్ధమనఁ • జేటెడు గుండెలుగాఁగఁ బాతె నూ
తామడ! కాల మెల్లొచ్చెనీ! • నాతఁడు మేలనిపింతు వీవు! నీ
తో మహారాజ్యమా! కొఱవి • తోఁ దలగోకిన యట్లు లుండదే! 290

ఉ॥ ఇప్పటి దేశ కాలముల • నెంచిన, నప్రతిమాన శౌర్యుఁ డా
యొప్పులకుప్ప సర్వసుగు • ణోన్నతుఁ డింకఁ బ్రతాపుఁ డొక్కఁడే
తప్పక రాజుగాఁ దగిన • దార్ధ్యము గల్గిన బుద్ధిశాలి! ని
న్నిప్పుడు నిల్పినఁ జెఱుతు • వేమియుఁ జేతికి జిక్కకుండఁగ 291

ఉ॥ కాన మదీయబోధనముఁ • గైకొని ప్రక్కకు రమ్మ! మార్భ్యము
మాను! “నుటన్న లోకమున • మంచియుఁ జెడ్డ యెఱుంగనట్టి య
జ్ఞాని యతండు” “నీనుడలు • సాగవు! పొమ్మిక నన్ను వీడి! యే
మైనను సింహాపీఠ విడి • యవ్వలికేగ నొకించు కేనియు.” 292

మ! జనకుం డాజ్ఞ గ్రహుసంగె! నక్కతన రా • జస్థానసింహాసనం
బునఁ గూర్చుండఁగ నేనె యర్హుడ! నను • బోనాడుచుఁ బ్రక్కకం
ప్పిన సామంతులు భూజుల్ కినిసి యి • డ్దే నిన్ను శిక్షింతు! రా
క్కని వీ! విందఱ నేమి చేసెదవా! చ • క్క జూతుఁగా కియ్యెడ 293

క! అని పెదవిపైన వేలిడు

కొని యాశ్చర్యము ముదురు • కొన సభ్యుల వం

కను దృష్టిని సారించుచు

దన రాచటికంపు తీవి ♦ దళము కొనంగ,

294

శా॥ ఏమయ్యా! యిటు చూచుచుండెద! రిదే ♦ మీ చోద్య! మాడంగు లెం
తో మేలే! యొక యక్రమంబు తమక ♦ న్నుల్ చూడఁగా సాగ నీ!
రేమో యాయన ప్రేల బీలిఁగొనఁ గా ♦ నేలా! యదల్పుండు! మీ
కేమే బ్రాణభయంబు గల్గినను నే ♦ నిందుండి కాపాడెద.

295

ఉ॥ ఈనిన సింహమట్లు పయి ♦ కీతఁడు దూకెడి నమ్మచెల్ల! వృ
ద్ధైన యొకండు తానె బల ♦ మంతగఁ జూపిన, మీరు పల్వు రెం
డేనియు బట్టు పట్టినను ♦ నెంతలు వుట్టునో! ప్రేలు వాచి రో
లైనను రోలు వాచినఁ గ ♦ లా! మితియు మఱి మేరయుండునే! 296

—॥ కృష్ణసింహ ప్రభువు కోపోద్దీపితుం డగుట. ॥—

మ॥ అని పీఠమ్మున వెస్క నానుకొని సా ♦ ఖ్యాసీనుడౌ నాతని
గని కృష్ణం డను “మేలు! తాతకును ద ♦ గ్గ నేర్చు ధీశాలివౌ
మనుమం డెతివి! వీర లందఱు నిను ♦ బట్టాభిషిక్తు బొన
ర్చి నను దాకెడువారె! నికుఁబలె వా ♦ రి వెట్టియు సొకెనే! 297
శా॥ “రాణాల్ బొనరించు గాధ్యత సలుం ♦ గ్రావారిదనే మాట ము
క్షోణి గల్గిన వా రెఱుంగఁగల! రి ♦ చొ నే బ్రతాపు మహ
రాణాగా నొనరింతు! గూడదను ధీ ♦ ర గ్రామణుల్ గల్గిన
బాణిన్ బై కెగనెత్తు! డిప్పుడె యెదు ♦ ర్ప వత్తు నత్యుద్ధతిన్. 298

మ॥ ఇది నాయుంటికి నాదు వాకిలికినె ♦ యేజేయు కార్యంబె! యి
య్యదన యోగ్య సమర్థ భూధవుని జే ♦ య నిత్యకల్యాణముల్
పొదల రాజ్యము సౌఖ్యము గనెడి! న ♦ ట్లు గానిచో జెందు నా
వద! లచ్చాపము పెద్దపే రలరుటన్ ♦ వ్యాపించు మాబొంట్లకున్. 298

మ॥ పనియే మొక్కరితోడ నాకొక! సలుం ♦ బ్రాకృష్ణు డన్యాయముల్
తనమోలన్ జరుగంగ నోర్వఁడని పె ♦ ధ్దల్ చేయు నాశీస్సు కే
వినయం బూనెద! నిన్ను గాని మఱియున్ ♦ వేతెన్వరి గాని మ
న్ననలక జేయ! బ్రతాపునికె ఁతిగ సుం ♦ స్థాపింతు మేవాడకున్ 300

ఉ॥ మేత్తని మంచి మాటలివి! • మేలని వైశమ లేచి రమ్మ లే
దిత్తటి లేవనన్న నిను • నెత్తుచు దూరము చేర్తు" నన్న నా
యుత్తముఁ డింతయున్ గదల • కుండినఁ గృష్ణవిభుడు చేతితో
నెత్తి మృగేంద్రపీఠి విడి • యేగఁగజేసిను బట్టి తోయిచున్, 299

ఉ॥ తోసిన నేమిచేయుటకుఁ • దోపక యాజగమల్లుఁ డీసును
రోసము తగ్గలంప, వడి • రోజుఁచుఁ గేసరిరాజు చేతిలో
గాసిలి దానిఁ దప్పుకొను • కైవడిఁ గానని గొట్టమాడ్కి నా
లో సభవీడి యశ్రుతత • లోచనుడై చనె బీద మోముతో! 300

మ॥ అవురా! యెంతటి పూజ్యచిత్తుఁడు సలుం • బ్రాధీశుఁ డివేళలో
నవకాశంబు లభించు మాత్రమున న • న్యాయంబు నారించి ని
క్కున మేపారఁగ సింహపీఠము పయి • గూర్చుండ యోగ్యుండు భూ
వరవంద్యుండు ప్రతాపుడే' యనియె ని • ర్దాక్షిణ్య చిత్తంబునఁ. 301

మ॥ అమృతంబున్ మలయాద్రి మందపవనం • బద్దంబులున్ స్వచ్ఛభా
వముఁ గోల్పోయినఁ బోవవచ్చును! సలుం • బ్రాకృష్ణు మాలిన్యలే
శమునున్ సోకదటం చెఱిగియు నజ • స్రస్వచ్ఛ మాధీయ చి
త్తమునున్ దప్పదలంచియుంటి! మపరా • ధం బయ్యెనెంజేనియున్. 302

చ॥ వనితలఁ జేరి వంటయిలు • వాయని యాజగమల్లు వీడి మా
మనసు హరించినట్టి యభి • మానధురంధరు విక్రమైకవ
ర్తను రవివంశవర్తనుఁ బ్ర • తాపు ధరాధిపుఁ జేయ నుండెడి!
మనియెడుఁగాత మీతఁ డతి • మానుషకీర్తి సవాసన వర్షముల్" 303

-1 కృష్ణసింహప్రభువ్రసింహసన మధిష్ఠిపరమ్మని ప్రతాపసింహునర్థించుట. 1-

మ॥ అని సామంతులు భూప్రజాభులు సలుం • బ్రాధీశు వేనోళ్లఁ గీ
ర్తనముల్ చేయ'శుభాభిషేకము నొన • ర్పణ బోద'మం చంద్రున్
దనవెంట గొని కృష్ణసింహ విభుఁ డా • స్థానంబునందుండి భూ
ప నివాసంబును జేరి యచ్చటఁ బ్రతా • పస్వామికిఁ మ్రొక్కుచున్. 304

సీ॥ కృష్ణసౌఖ్యము లొక్క • గతిఁ జూతు! యుద్ధంబు
గాదిపండుగ యట్లు • గాంచు చుందు!

సాహసికాగ్రత ♦ స్పరుడవు! పరుల శా
 ధలు సూచి యోర్య నీ ♦ తరము గాదు!
 వీరపూజ్యము నీయు ♦ దాగత దేవ! నీ
 తండ్రి మౌర్యముగాఁగ ♦ దప్ప దలచి
 జ్యేష్ఠపుత్రుడ నౌట ♦ జెందఁగా వలయు మే
 వాడేత సామ్రాజ్య ♦ భరముఁ బాపి
 గీ॥ మేరువును నెత్తి కెత్తు కు ♦ మూరు డనుచు
 నల్ల జగమల్లున కొసంగు ♦ నునియె! నప్పు
 డుఱక వాదేల యని తల ♦ యూచి యుంటి!
 సమయ మైనపు చూచుకొం ♦ దమని తలచి!

305

శా॥ ఆరంభంబుననుండి నీపయిన నా ♦ యాశాభరిం బెల్ల దై
 వార్థుఁ నాదగు విన్నపంబుఁగొని రా ♦ జ్యశ్రీని దోస్తంభ కే
 లీరంగంబున నిల్చి ధర్మమున శా ♦ లింపఁబ్రయుత్నింపు పు
 స్పారామంబటు సౌఖ్యసౌరభములు ♦ వ్యాపింప దేశంబునక". 306

మ॥ అని వాక్రుచ్చిన వాప్రతాపుడు సలుం ♦ శాగ్రీధీశు నీక్షించి "మ
 జనకాభీష్టము దీర్చకుండినను నా ♦ చంద్రార్క ముగ్రాపకీ
 ర్తిని నేనొందనె! ధర్మమారగుడనై ♦ దేవేంద్ర ధోగంబులు
 గనుకంటె నిరుపేదనై మనుట యో ♦ గ్యంబంచు భావించెదక 307

ఉ॥ ధారిణి రాజ్యముక్తి సీరమే! ♦ ధర్మము దేవునియట్లు సుస్థిరం
 బై రహించు! ధర్మమును ♦ నాదట మీఱఁగనోప! దండీకి
 మారట తండ్రి! వందఱకు ♦ మాన్యుడ! వీ వొనరించు నాజ్ఞలక
 దూరముసేయ నోప! నెటు ♦ తోపక చిత్తము తత్తరించెడుక. 308

చ॥ మృదుహృదయుండు నాజనకు ♦ డెప్పుడు నీదు మహాభుజంబె యా
 స్పదముగ రాజ్య మేలెను! భ. ♦ వత్కృప సుత తొలంగియున్న నీ
 యుదయపురంబును నిలిచి ♦ యుండదు! మేమును నిల్చియుండ! మో
 సదయ! భవ న్మహావక్తరి ♦ సర్వ జగన్నుతి పాత్రమై తగుక." 309

చ॥ అని యెటుచేయఁదోప కిటు ♦ లాడు ప్రతాపుని జూచి "దేవుడే
 నిను సృజించె సర్వధర ♦ ణీస్థలికి బతిగాఁగ జ్యేష్ఠ సం

దనునిగ! నీవు రాజగుట ♦ ధర్మము! భూప్రజ యే యుదాత్తవ
ర్తను వరించుచునో యతఁడె ♦ రాజుగనిల్చుట ధర్మమేకదా!” 310

మ॥ అని కృష్ణప్రభుఁ డాడుచుండఁ గని య ♦ ప్పండున్న సామంతులున్.
జను లొక్కుమ్ముడి నైకకంఠ్యముగ “రా ♦ జస్థాన సింహాసనం
బునఁ గూర్చుండి ప్రతాపుఁడే నృపతియై ♦ పూర్ణప్రజామోదమున్
గని పాలించెడుఁగాక నిర్మల యశః ♦ కల్యాణముల్ చేకురన్. 311

శా॥ మేమై కోరిన యీతనిన్ విడుచుచున్ ♦ మేలగుచు నీవల్ల సు
త్రాణున్ దెచ్చిన శౌరిఁదెచ్చిన సమా ♦ భానంబు మాకుండ! దే
మో మమ్మందఱ నుద్ధరించు ననుచున్ ♦ ముం దెంతకాలంబుగా
నో మాకున్నవి కోర్కు!లి ప్దితని నో ♦ హూ!వీడఁగా నేర్తుమే! 312

ఉ॥ ఎప్పు డితండు రాజగునో! ♦ యెప్పుడు కన్నుల విందుగాఁగఁ మా
యప్పను జూతుమో యనెడి ♦ యాసలు కొండలువోలె నుండు! నీ
యొప్పుమి నేమియున్ బలుక ♦ నోడితి! మింతకు నీప్రతాపుఁడే
తప్పక రాజు గావలయు! ♦ దప్పదు! తప్ప”దటంచుఁ బల్కినన్. 313

చ॥ ‘కనుఁగొనియుంటివే ప్రజల ♦ కొతుక!మిందఱ కోర్కె త్రోసివే
య నగునె! సన్నహూర్తము ర ♦ యంబున డాసె!శుభాభిషేకమున్
బొనరుతు!సమ్మతింపు’మని ♦ మొక్కి- వచించెడు కృష్ణసింహు ప్రా
ర్థనమును ద్రోయఁజాలక ప్ర ♦ తాపుఁడు సమ్మతిఁ జూపె నయ్యెడన్ 314

- || పట్టాభిషేకము, || -

క॥ కొంగులమూడి యలరాఁరగ
బంగరుపీటల విభుండు ♦ పాతేశ్వరియున్
జేంగటనె యమరసింహుఁ డ
నంగనిభుఁడు గూరుచుండి ♦ రతిహర్షమునన్. 315

మ॥ హరభట్టారక ముఖ్య భూసురులు మం ♦ త్రాసీకముల్ పల్కి బం
గరు కుంభంబుల నుండు పార్థిజలమున్ ♦ గంగా పవిత్రాంబు ల
బృరమున్ గొల్పుఁ బ్రతాపసింహునకునై ♦ మూర్ఖాభిషేకంబు చే
సిరి సంపూర్ణవిశుద్ధచిత్తముల నా ♦ శీర్వాదముల్ చేయుచున్! 316

సీ॥ సారభ సురభిః ♦ వారిపూరమ్ముల

జలకంబుఁ దీటిచి ♦ జిలుగుఁ బట్టు

వలువలు ధరియించి ♦ తలను ముత్తైపుసరుల్

కలకల లాడు పా ♦ గా ధరించి

విలువ వజ్రాల సా ♦ మ్ములు మేన నిడి సుగం

ధ ద్రవ్యములను గా ♦ త్రిమున నలఁది

మందార కుసుమ దా ♦ మము వక్షమునఁ నాల్చి

సూర్యదేవుని మ్రొక్కి ♦ స్తుతు లొనర్చి

గీ॥ యేకలింగేశ్వరు పదంబు ♦ లెడఁ దలంచి

భక్తిమెయి భవాసీదేవిఁ ♦ బ్రస్తుతించి

గురుల హారచంద్రభట్టార ♦ కులను గొలిచి

యాప్రతాపుఁ జాస్థానము ♦ నందుఁ జేరె!

317

క॥ పరిపుల్ల రుచిర సరసిజ

పరంపరలు నెఱపి నలు స ♦ భాభవనం బ

పురజనముల నెమ్మోములఁ

బరమామోదమున నపుడు ♦ భాసిలు చుండె!

318

సీ॥ దైవజనులు త ♦ దేవ లగ్నంబంచు

సమయంబు జూచి హె ♦ చ్చరిక చేయ!

వేదభూసురులు దే ♦ వీంకాచ మను మంత్ర

ముచ్చైస్వనమున వా ♦ కుచ్చుచుండె!

జారణుల్ పూర్వమ ♦ హీరమణాభిషే

కప్రసంగములు వే ♦ డ్కను బిఠింప!

వందులు జయజయ ♦ భావన పూర్వముగఁ బ్ర

తావశబ్దమ్ము సం ♦ దడిగఁ బొగడె!

గీ॥ జంద్రభట్టారకుండు ర ♦ సంబు గురియు

పెక్కు కల్యాణ వృత్తముల్ ♦ ప్రీతిఁ జదువ!

మోత! సంతోష భరమొకో! ♦ యెవ రెఱుఁగుదు!

రందఱును మేను మఱచుచు ♦ నవశు లైరి!

321

క॥ కలనాదము లలరఁగ మం

గళ తూర్యము లెల్ల మ్రోఁగ ♦ గాయకులును బా
టలు వాడ, నాప్రతాపుడు

కొలువున సింహాసనమున ♦ గూర్చుండెదగఁ.

322

గీ॥ ఆమనానీన్నత శుభ సమ ♦ యమున హర్ష

సరభసములైన బహుళ హ ♦ స్తములనుండి

యాసభాస్థలి నెల్లఁ బె ♦ ల్లాక్రమించి

కురిసె మెఱుగారు బంగారు ♦ విరుల వాన!

323

గీ॥ బంగరుం బల్లెరమున జ ♦ వాది పునుఁగు

పచ్చికస్తురి మెదిపియు ♦ దెచ్చి యూయ

నాప్రతాపుని వికసి తా ♦ స్వంబు నందుఁ

దిలకమును సలుంబ్రాభర్త ♦ దిద్దె నపుడు.

324

మ॥ అమితోత్సాహముతో ఫణీశ్వరుని చా ♦ య వెల్లు దుర్దాంత ఖ

ద్గము మధ్యంబునఁ గట్టి రత్ననివహా ♦ క్రాంతంబునౌ రాజదం

డము హస్తంబునఁ జేర్చి హటక కిరీ ♦ టంబు దెసల్ నిండు తే

జముతోడఁ మిఱుమిట్లు గొల్పఁగను సా ♦ స్థాపించె మూర్ధమున్ 325

సీ॥ “అలఘు సలుంబ్రాహు ♦ హారాజ్యమేలు న

పార చోండావ ద ♦ న్వయమునకును

నేటి జీవత్పతి ♦ నిధిని శ్రీ శ్రీ సలుం

బ్రాహ్మస్థసింహ భూ ♦ వరుడ నేను

వంశక్రమాగతా ♦ వార్య సర్వాధికా

రోన్నతి నుదయసిం ♦ హువి కుమారుఁ

డతి విక్రమోదారు ♦ డగు ప్రతాపుని మహా

జనులైన మీమోల ♦ జగము మోల

గీ॥ నీదినం బీక్షణంబు ధా ♦ త్రిశుఁ జేతు!

జంద్ర రవి పంచభూత న ♦ క్షత్ర గణము

లెంత వఱకుండు నీప్రభుఁ ♦ డంత వఱకు

నాయురారోగ్యములు గల్గి ♦ యలగు గాక!

326

మ॥ అరుదా ప్రాభవయుక్తితో, గళలతో, ♦ వ్యాపార సంపత్తితో
సిరితో, బంటలతో, బద్ధాంతులతో, ♦ సేనా సమూహముతో,
జరమశ్రేయముతో, ననారతము మే ♦ వాడేశ సామ్రాజ్య మీ
పురుషశ్రేష్ఠుని యాజమాన్యమున నొ ♦ ప్పూ విశ్వసంస్తుత్యమై.” 327

మ॥ అనుచు బావులమాలలక గళమునం ♦ దర్పించి సౌవర్ణ నూ
తన భూషాలి నలంకరించి “కడుశ్ర ♦ ద్ధాభక్తులక గొల్చి భూ
జను లీభూపవతంసుఁ గొల్వఁ”డని హ ♦ స్తద్వంద్యముక మోడ్చి సాఁ
గి నమస్కార మొనర్చె శీర్ష మిలపై ♦ గీలించి ముమ్మాటులు. 328

గీ॥ గొడుగు పట్టినట్టులు చల్వఁ ♦ గూర్చ నేర్చు!
రామరాజ్య మీతని దని ♦ ప్రచుర పలుపఁ
బట్టిరి సితాతపత్ర! మ ♦ ప్పట్ల గదలఁ
జామరగ్రాహిణుల హేమ ♦ చామరములు. 329

గీ॥ భూధరేంద్రాత్మజను బోలు ♦ పుణ్య సతులు
దొడ్డ ముత్తైదువలు హస్త ♦ తోయజముల
వరుస బంగారు దీపాల ♦ పల్లెరముల
తో నివాళించి రపుడు భూ ♦ జాని నచట! 330

గీ॥ గత్నముల నొక్క కనకపా ♦ త్రమున బోసి
హారతుల నెత్తి యంగన ♦ లనని బోసి!
రవి వెలిగె నాకసము నిండ ♦ నలము కొనిన
వివిధ తారకా కోరక ♦ వితతి మాడ్కి! 331

ఉ॥ అంతట నొక్క రొక్కరుగ ♦ నాన్మప శేఖరు పాద పంకజ
ప్రాంతముఁ జేరఁబోయి విన ♦ య మ్మలరార నమస్కరించి సా
మంతులు భూజనంబులు కృ ♦ మమ్మున రత్నములుక విభూషణుక
దొంతరలాడఁ గాన్క లిడి ♦ తోరపు హర్షము లొంది రయ్యెడక! 332

మ॥ హరభట్టారకుఁ జంద్రభట్టకవి వ ♦ స్త్రీలంకృతుల్ పెట్టుచు
బరితోపింపఁగఁజేసి యల్లన సలుం ♦ బ్రాహ్మమికి మొక్కి” యీ
చరణాబ్జంబులు నాకు సేవ్యముల మా ♦ చండక్షమానాథు శ్రీ
చరణంబుల్ వలె” నంచు బీతమున హ ♦ ర్నంబొప్ప నాసీనుడై. 333

శా॥ మందార ద్రుమ మంజరీ మధుర్గురీ ♦ మాధుర్య సంపాది వా
కృందోహం బలరణ బ్రతాపవిభుః డా ♦ స్థానస్థ సామంత రా
ణ్ణందాదుల్ ప్రజలు జమూపతులు నా ♦ సందాబ్ధి నోలాడుచున్.
మందస్సేర ముఖాంబుజ ప్రభలతో ♦ మన్నించి యాలింపఁగన్. 334

మ॥ ‘పువులు మూచి సమస్తభూతలము న ♦ వ్యుగొల్పెనన్ మాడ్కి నూ
త్నవికాసస్ఫురణంబు వెంటఁగొని చె ♦ త్రంబు బ్రవేశించె!రా
ణ్ణివహంబుల్ ప్రజ లేగుదేరఁగ భనా ♦ సీమాతకున్ బ్రీతిగాఁ
గ నరాహంబుల వేట లాడ నరుగం ♦ గా నెంచితిన్ గానకున్.” 335

మ॥ అని తేడాడిన గృష్ణసింహుడును ‘దే ♦ వా! వైశ్రామాసోదయం
బున, నూత్నంబుగఁ బట్టభద్రు లయిన ♦ పుక్ వేటకై కానకున్
జను టాచారము తొల్తనుండియు! భవ ♦ చ్ఛాపంబునన్ నేడు గూ
లిన సత్వంబులఁ బట్టి భావిఫలమున్ ♦ లెక్కింతు ట్తోజేజనుల్. 336

—॥ సాగరసింహుడు ప్రతాపసింహు నాక్షేపించుట. ॥—

చ॥ ఇది శుభసూచనం బిప్పుడె ♦ యేగుద”మంచన నెల్లవారు నొ
ప్పెద మను సంత గోడపముఁ ♦ బిల్లి విధంబున దూకి సాగరుం
డెదురయి వచ్చి ‘యేటి పని! ♦ యెచ్చటి కేగెదు! రాజ్యలాభముల్
కుదిరె నటంచు సంతసము ♦ గొప్పగఁ గల్గెనె! నీకు నియ్యెడన్. 337

మ॥ అరరే! యాజగమల్లుఁ బోదరిమి యు ♦ న్యాయంబుమై ధారుణీ
భరమున్ గొంటివి! మంచి చెడ్డ లవి దోఁ ♦ పన్ లేదె! యేచట్టపుం
బరిపాటిన్ వహియించి చేసితివి! వ ♦ హ్వ! నేటి నీసేత యె
వ్వరికిన్ శక్తి యెసంగు వారె నృపులన్ ♦ భంగిన్ నిరూపించెడున్. 338

చ॥ ఇది కొఱమాలినట్టి పని! ♦ యంతటి దుర్మయమున్ గనంగ నా
శూదయము నిల్వ లేదు! నిను ♦ నిందుల నూడియు సుంత యవ్వలన్
గడలఁగ నీను! నన్నుఁ గడ ♦ గాఁ దొలగించి యభీష్ట కార్య మిం
పొదవఁగఁ దీర్పు! మేను మని ♦ యుండిన సాగవు నీ ప్రయత్నముల్” 339

మ॥ అని యాతండు సరోషదృష్టిని సలుచు ♦ బ్రాధీశ్వరున్ జూచి ‘మే
మనఁగా వచ్చును నిన్ను! నేఁ డిచట న ♦ న్యాయంబు నీవల్లనే

జనియించె జమి! యిప్పు డేమనుచు మె. ♦ చ్చక్షజేతా! లోకం బిసి!
యనదే నిన్దని! స్వామిభక్తియన! ✧ ట్టా! యిట్టిదె యుండునే! 340

గీ॥ పాసపూర్వాక్షరమునందు ♦ వలె సమస్త
గుణగుణంబులు నీయందుఁ ♦ గొఱతలేక

యలర వలెగాక! యుటక ని ♦ న్ననుసరించు

నతని నననేటి కో సలుం ♦ బాధినాథ! 341

-11 కృష్ణసింహ ప్రభువు సాగరసింహునకు హితం బుపదేశించుట. 11-

చ॥ అనుచుఁ బ్రతాపుజేరఁజను ♦ నాతనిఁ గన్గొని కృష్ణసింహుఁ డీ
వనుజుడ వామహప్రభున! ♦ కాయన నిందఱలోన ♦ నిప్పు డి
ట్లనుచు నిరోధము సలుప ♦ శాయమె! శత్రువు లెవ్వరిట్లు కా
దని యెదిరింప! నియ్యదియు ♦ నాశులుమెచ్చు పవిత్ర కార్యమే! 342

చ॥ కలకలలాడుచున్న సభఁ ♦ గల్గిన లోకుల మోము లెల్ల మం.
గలముల మాడ్కినైన వివె ♦ కన్గొను వారుణమైన నీదు మా
టలు వినినంత! కోపము వి ♦ డజను నిత్తటి! శాంత మూనఁగా
గలిగిన మేలు సు మ్మిపుడు! ♦ గడ్డము వట్టి వచింతు సాగరా! 343

మ॥ మనమందుఁ గల క్రౌర్యము విషము! నా ♦ మాట మదిన్నిల్పు! పా
వన గంగాధుర వారిపూరముల వి ♦ ప్రశ్నేని మూర్ధాభిషే.
చనము జేసిన యీమహాత్ముని పదా ♦ బంబుల్ తలఁ సోక నొ
క్క నమస్కారము చేయు! మీతఁడు నమ ♦ స్కారార్హుఁ డెవ్వారికి. 344

క॥ సరళమర్తి యోజింపుము!

పొర వడకుము! వినవె పితృ స ♦ మో జ్యేష్ఠ యనఁ

గురుఁ డుదయసింహుతో ని

పురుషవరుఁడు సముఁడు నీకుఁ ♦ బూర్వజుఁ డగుట. 345

చ॥ కలుగఁగ జేయఁబోకు సుమి ♦ గందర గోళము! విన్ను నీదు మా
ట లితని సద్గుణంబు బొగ ♦ డక దగు! నిందకుఁ బన్నిరావు! చే
తు లితని పాదముల్ నిలువఁ ♦ దోరపుఁ బాదుకలైనఁ జెల్లు! గ
త్తులుగొని తాక దోసమగు! ♦ దోచిన యంతయు నీకుఁ జెప్పితి 346

చ॥ అని వినయమును నయము ♦ నాదర మొప్పుగఁ గృష్ణసింగు ప
ల్కిన విని సాగరుండును జ ♦ లింపఁ “ధర్మమొకండె నేను గో
రిన! దది వీడి వీను లల ♦ రించెడు నీతు లివేల! తెల్పు మే
మ నెదో! ప్రతాప! నీ విపుడు ♦ న్యాయము నిల్పెదో! ప్రక్క కేగదో! 347

చ॥ స్థిరగుణమాన్యుఁ డయ్యుదయ ♦ సింహ మహారమణాగ్రగణ్యుఁ డం
దఱును సమంబుగాఁ గనిన ♦ తండ్రి! కుమారుల యోగ్యతాపరం
పరల నెఱింగి రాజు జగ ♦ మల్లుని జేయఁగ నాన తిచ్చె! నా
పరమపవిత్ర మానసుని ♦ పల్కును నిల్పుట పుత్ర ధర్మమా! 348

గీ॥ ఇరువదైదుగు రైన భాగ ♦ త్వవరు లందు
జ్యేష్ఠుడవు! ప్రపంచము తోవ ♦ తెలుఁగు ప్రోడ!
వనుచిత్తంబని తోవక ♦ యనుజు సొమ్ము
నపహరించితి! వింత య ♦ త్యాశ తగునె! 349

సీ॥ కనుమూసి గుడ్డ క ♦ ట్టిన దేమిలేదు! స
మస్త భూప్రజయు సా ♦ మంత వృపులు
పరికించు నెడఁ బట్ట ♦ పగటివేళను దండ్రు
“జగమల్లు రారాజు ♦ సలుపు” డనుచు
గొంతెత్తి యనె! నందు ♦ గూడిన వారెల్లఁ
దలఁచుచి! రిపుడు నీ ♦ దండఁజేరి
ప్రియభాష లాడు నీ ♦ కృష్ణసింహుఁడు నాఁడు
చిత్తంబని కరంబు ♦ శిరము వంచె!

గీ॥ నేడుగద రాజరాజుల ♦ నిర్ణయించు
దొడ్డ యధికార మితని చే ♦ తులకుఁ జిక్కె!
మీర లిరువు రేకతమున ♦ మెదిసి మెదిపి
కార్య మిటు త్రిప్పియుంటిరి ♦ కట్టకడకు! 350

చ॥ ఇంక నొకవేయుమాటలఁ బ ♦ నేమి! నుదే జగమల్లు రాజుఁ జే
యక జనకాజ్ఞ మీఱుచు దు ♦ రాశి ధరేశత సంగ్రహించు నీ
వకట! మదియ వాక్యముల ♦ నాదృతి నుంతు వెతల్లిఁ జంపు వా
నికేఁ బినతల్లి చేతులు గ ♦ ణింపఁ జిన్నశ్లను నొప్పెఱుగవే. 351

ఉ॥ ముందొక్కడాడి వెన్నకుచు ♦ బోయి మఱొక్కగతి జరించు నా
చందము లెప్పు నేనెఱుంగ! ♦ స్వాంతము విప్పి వచింతు! దండ్రీయా
జం దలచాల్సి భూతమణు ♦ సల్పుము మాజగమల్లు! లేనిచో
నిందలు గల్గు! గన్పములు ♦ నీకును బెక్కులు వచ్చు నియ్యెడన్ 352

చ॥ అని బిరుసెక్కు చూపులను ♦ నందఱు జూచెడు తమ్ముని గను
గొనుచు బ్రతాపుఁ డోకొమర! ♦ కూడునె తొందర! మంచిచెడ్డల
మనమున నిర్ణయించి జగ ♦ మల్లుని యోగ్యత నెంచి పౌరు లె
ల్ల నుడువు మాటలెంచి యిటు ♦ లక్ బొనరించితి సుమ్మ సాగరా! 353

సీ॥ ఎఱుగుదు నే మన ♦ మిరువ దెదుగురలో

జగమల్లునకుఁ దండ్రీ ♦ మిగులఁ గూర్పు!

ఎఱుగు దాతని వసు ♦ ధేనుఁ జేయుడటంచు

మనతండ్రీ నృపులతో ♦ ననిన తెఱుగు!

నెఱుగుదు నెదురాడ ♦ కెల్లరు మంచిదం

చొకమాఱె యాడల ♦ లూచుటయును!

నెఱుగుదు జగమల్లుఁ ♦ డెట్టెన మేవాణ్ణ

హూర్వి నేలెద నంచు ♦ నూగుటయును!

సీ॥ నిన్ని యెఱిగియె వాపైన ♦ నెసగు భార

మవలఁ జనె నంచు నాబూ శి ♦ ఖాగ్రసీమ

నేకలింగేశు చరణ నా ♦ లీకయుగము

నెడదఁ గొలుచు నుపాయంబు ♦ నెఱిగి యుంటి! 354

సీ॥ అతిపూజ్యఁ డుదయసిం ♦ హత్సైవరోత్తంసు

కొడుకులలోఁ బెద్ద ♦ కొడుక నాట!

మారటతండి స ♦ న్నాన్యుఁ డీకృష్ణభూ

జాని యానతి మీఱ ♦ రాని దగుట!

సామంత మండలే ♦ శముఖు లేక్కగీవ

ముగను సింహాసనం ♦ బునకుఁ గోర!

బ్రస్తుతస్థితిని నీ ♦ పాలన లేకున్న

జెడుదు మంచని పౌరు ♦ లడలు చుండ!

గీ॥ నిన్ని కష్టసుఖంబుల † నెంచి యెంచి
విముఖమై యున్న మనసును † వనుకఁదిప్పి
యన్న! నే బట్టభద్రుడ † నైతిఁ గాని
కోరి భారంబు దలను † గై † కొనఁగ లేదు!

353

చ॥ మన జనకుండు భాతి జగ † మల్లున కేచ్చె నటంచు విన్నయం
త నెఁదొలఁగె దలఁ గలుగు † తద్దయు భారము! నే స్వతంత్ర జీ
వనమును నెందుఁగాని జర † పఁ గల! దేవుడు కూర్చొజూచె బా
మ్మని మది నెంతయేనియును † హర్షముఁ గాంచితి సుమ్మ సాగరా! 354

శా॥ ఈమేవాడ నివాసము దవిలి నే † నిందున్న యోజీజనం
బేమాడ్కి దలపోయునో మది నటం † చే పక్షియా కేగి యా
భామాసాహి పదాంబుజంబులకడ † వర్తింపఁ గాంక్షించి యి
ష్టే మున్నుండు ప్రయాణము సలుపనుం † టి గొటకు ముందుగ 355

ఉ॥ అప్పుడు కృష్ణసింహుడు ప్ర † జాలి నృపాలియు వెంటరాఁగ నే
ర్పొప్పఁగ వచ్చి “యూర కిటు † లుండఁగ నేటికి! లేచి రమ్మ! నీ
విప్పుధివీతలంబుఁ గొని † యేలవలె జమి! నీవు తప్ప మా
యప్ప! యెరుల్ మహారమణు † లైనను రాజ్యము నిల్వ దీయెడ” 356

చ॥ అని యభిషేకము సలిపి † యర గతి సమలంకరించి నఁ
గొని యిటుతెచ్చె! జారులును † “గూడదు కాదిక సింహపీఠము
దున వసియుంపునీ” యనినఁ † ద్రోయఁగఁజాలక విజ్ఞ లాజ చే
సిన యటు సింహపీఠిని వ † సించితి దేశము సేను మించుచున్, 357

ను॥ పరమోత్కృష్ట మృదు స్వభావుడు సలుం † గ్రాసామి! యాధన్యభా
స్వరకారుణ్య కళా విశేషమున మే † వాల్లక్ష్మి శోభావరం
పరలఁ గోల్పడ కున్న దిప్పటికి! రా † ధూదారు డిప్పుణ్య సా
గరుని దూఱుచు వ్రేల్లుచూపి యటువం † గాఁ బాడియే నీటిటన్ 358

చ॥ ఎటుఁగక యుందు వొక్కొక్క! పురు † టింటిని నాయని దాడిఁ దండ్రినిన్
మఱువఁగఁజేసి యీభువన † మాన్యుడు నన్నును నిన్ను దమ్ములు
దఱుఁ గొని యంతవారలను † దద్దయుఁ బెద్దలఁ జేసి పెంచె! నొ
క్కరుఁ డెదురైన నేటికిని † గాఁగిట జేరుచు దుడ్డి భంగిగన్. 359

గీ॥ దుర్గమారణ్యములఁ జేర్చి • తుంపు మనుచుఁ
దండ్రు పంపఁడె సూక్తు! నా • తఁడు చిరాయు
వై సలుంబ్రాపురమున సా • ఖ్యమున మనుట
యెవరి బలమూని? యీధన్యు • కృపను గాక.

362

క॥ పౌరుల సేమంబును ఖో
ణీ రాజ్యము సేమములును • నీసేమం బా
ధీరుఁ డెఱుంగు! నెఱుంగఁగ
నేర! వతఁడె తల్లి దండ్రు • నీకు నాకు.

363

మ॥ మనముతాత యొకప్పు చండవిభుఁ డా • త్మత్యాగముఁ జేసి త
మ్మునకై రాజ్యము వీడె! దజ్జనకుఁ డ • పూజ్యుఁ సలుంబ్రావిభుఁ
బొనరించె! దదుదార వంశము యశం • బుఁ బొంద జన్మించె! నీ
యనఘుండుఁ మనతాతచందమునఁ బా • జార్హుండు ముమ్మాటికి

364

చ॥ హిమకరునందుఁ గందు గల! • దీశు గళంబున నల్పెసంగు! బం
కము కమలంబు నంటుకొను! • గాని జగంబులు క్రుంగినఁ గిరీం
ద్రము లవి బెండు దేలినను • ధన్యచరితుఁడు కృష్ణసింహు స్వాం
తమునను గం దొకించుకయుఁ • దొక్కొన నేరదు! కోటి చెప్పినఁ!

365

గీ॥ నేను నృపుఁడనై యీతని • నెత్తి బెద్ద
మకుట మిడుటలే! దిఁకజగ • మల్లుఁ డవని
నాథుఁడయి తీయుటయులేదు! • నడుమఁ జిక్కి
పరులచే నాటు దూటును • బడుట తక్క!

366

చ॥ జనకుఁడు పెద్దకాలము రు • జాపరిపీడితుఁడౌట నెట్టులఁ
మనమున నిర్ణయించెనొ! కు • మారులలోఁ బ్రథముండు తండ్రిసో
యినపిదపఁ ధరావలయ • మేలుట యెందును లేదె! వైపరీ
త్య నియతి నేఁడు పుట్టెనె! క • టా! యిది లోకము పాడియే కదా!

367

చ॥ ఇది జనకోటి కిష్టమని • యెక్కితి నిత్తటి సింహాపీఠిని
య్యదనను నీకు నొక్కనికి • స్వాంతము సమ్మతిఁ గాంచకున్న నే
వదలుట యెట్లు సాధ్యమగు! • బాలక! నే నిదె శక్తివంచనల్
గొదకొననీక కష్టపడి • ఖోణిని నేల బ్రయత్న మూనెదఁ!

368

—॥ ప్రతాపసింహుని సాగరుడు నిలువరించుట! ॥—

చ॥ అని మనసారాగడ న ♦ యంబును వత్సలతానిరూఢి నె
కొనఁగఁ బ్రతాపసింహుఁ డనఁ ♦ గోపము పట్టఁగలేక సాగరుం
“డనుజుడ వంచు మే ల్దలఁచి ♦ యాడిన నీతల కెక్క దయ్యోరా
జ్యనియతిముందు నీతులు వి ♦ సంబుగఁ దోచెనె నేడు నీకింక 369

నీ బహుకాలముగను మే ♦ వాడేళ మేలిన
జనకుండు దీర్ఘ రు ♦ జాపరీతుఁ

డై యెట్టులో నిర్ణ ♦ య మొనర్చె నట!నతఁ
డన్యాయవర్తనుఁ ♦ డంట!యణువు

మొదలుగా బ్రహ్మాండ ♦ మును మ్రింగి శ్రేఁచెడి

ఘోరకృష్ణసింహుఁ డ ♦ స్తోక ధర్మ

నిగతుఁడౌ నట!మీర ♦ లిరువు రేకంబులు

ధర్మదేవత భార ♦ తంబు నుండి

నీ॥ లేవఁగొట్టంగఁ బుట్టు క ♦ లిస్వరూపు

లని తెలివె! బట్టవగలు ప్ర ♦ జాలి యెదుట

నింద్రజాలము నొనరించి ♦ గుట్టులు కనుఁ

శ్రామఁగలిగితారేమన ♦ వచ్చు మిమ్ము! 370

మ॥ సదయుం డాజగమల్లునిక బిలిచి రా ♦ జ్యోతిష్సు!కాదేని నేఁ
గదనంబందునఁ దాకి లోక మలరం ♦ గా ద్వంద్వయుద్ధంబుఁ జే
సెద నీతోడ!మదీయ మానసము కొం ♦ చెబైన ధర్మంబు మీ
అదు! ప్రాణంబు లశాశ్వతంబు లగు! ధ ♦ ర్మబే చిరస్థాయియౌకా! 371

మ॥ అవనీరాజ్యము నిత్తువో!వివిధ శ ♦ స్త్రాస్త్రంబులక బాల్చి యా
హవరంగంబున నన్నుఁ దాకెదవో!యీ ♦ యర్థద్వయంబందు నీ
వవలంబింపు మొకండు! లేనియెడ శౌ ♦ ర్యస్ఫూర్తి నిట్టట్టుల
లవమైనక గదలంగనీ!నిపుడె తె ♦ ల్పు భోలు నీభావము. ” 372

క॥ అని బిట్టబిగిసి తనమో

మునఁ జూడ్కులు నిలిపి యుద్ధ ♦ మును గోరెడు త

మునిఁ గనుఁగొనుచుఁ బ్రతాపుం

డనె గాంభీర్యప్రధానుఁ డై జనులు వినన్.

373

మ॥ “అడుగెనన్ గదలంగనీని శ్రమ మే డి లా! రాచపుట్టాంను నె
వ్వఁడుగానీ రణమన్నఁ బండుగనుచున్ డి భావించు! నీయందఱున్
గడువారంబునఁ దెచ్చి నాపయినఁ జ డి క్కనిల్చి రీరాజ్యమున్!
గడఁద్రోయన్ జన! దట్టుతొట రణమే డి కర్తవ్యమై కన్పడున్”

374

మ॥ అని యష్టపుడై మధ్యమందున సలుం డి బ్రాధీశుఁడున్ గట్టియుం
చిన నాగేంద్ర సమాన ఖడ్గమునకై డి చేసాఁచె! నానాగరున్
గని సామంతులు భూప్రజానివహముల్ డి ‘గల్గె! యితం డేడవ
చ్చెనొ పిడ్డుబలె మామనోరథము శు డి ప్రిభూతమై పోవఁగన్ 375

చ॥ కనికర మన్నమాటను జ డి గంబున నీతఁడు విన్నయట్టులన్
గనఁబడ! దిందుఁజేరియు ర డి ణంబు రణం బనుచున్ క్షణక్షణం
బు నుడువు! స్థానమో సమయ డి మో గ్రహియింపఁడు! వాని కేమి! గె
ల్చిన సకలావసీభరము డి చేపడు నన్న దురాశ తక్కగన్! 376

మ॥ అమిత ప్రాభవ మొప్పు నిప్పుడు సలుం డి బ్రాధీశుఁ డాస్యంబు నం
దమునొందన్ నెలకొల్పు నాతిలకమున్ డి మట్టారదే! ద్వంద్వ యు
ద్ధము రానేల! ప్రతాపుఁ డేటికి సమా డి ధానంబు సూచింప! గ
ష్టములన్ దెచ్చె నితండు! వర్ధనుచు నా డి జ్ఞాపింపఁగా రాదాకో! 377

మ॥ కులశైలోపమ ధైర్యభూధవ శిరః డి గోటీర కోటీ మణి
జ్వల దార క్తరుచుల్ పదంబులు వహం డి చన్ జూచియున్నట్టి క
న్నులతో దారుణ సంగరాంగణమునం డి దున్ ఖడ్గముల్ చీల్చఁగా
వెలికిఁ దూఁకెడు కొత్త రక్తములనున్ డి వీక్షింప నొనేమొకో! 378

మ॥ అని యిట్లంచు వచింపరాని కడుఁ జిం డి తావేశ దైన్యంబులన్
గని దుఃఖింపఁగఁ గృష్ణసింగు “రణమే డి కర్తవ్యమే! వేఱు శ్రో
వ నిరూపింపఁగరాదే! యిప్పు డిపుడే డి పట్టాభిషేకంబు శో
భనమై సాఁగెను! యుద్ధ మెట్లయిన ని డి ల్పన్ భావ్యమా నియ్యెడన్” 379

చ॥ అనఁగఁ బ్రతాపసింహుఁడు “మ డి హాత్మ! భవద్వచనంబు మాననీ
యనియతి నొప్పు! నైన నొరు డి డాహనమున్ బొనరింపఁగోరి పి

ల్పినను నిరాకరింపఁగల ♦ లేత మనం బది లేదు! కాని మీ
రనినటు లిట్టి సౌఖ్య సమ ♦ యంబున నెట్లని చింత కల్గెడున్. 380

క॥ దండించుట కౌర్యమ్మగు!

దండింపమి దుర్బలతకు ♦ దావగు! నవసి

శుండనగు నేటి నాస్థితి

యొండేటికి సున్నితముగ ♦ నున్నది తండ్రీ! 381

మ॥ సరి! యీమంగళవేళయందు రణమున్ ♦ నాగింప కొండొక్కఁడౌ
కరణౌ గార్యముఁ ద్రిప్పి యీతనిఁ దొలం ♦ గఁజేతుఁ బొమ్మంచు “సా
గర! చిత్తూర్పుర రాజ్యమెల్ల మ దుద ♦ గ్రస్సార బాహుబల
స్ఫురణౌ రక్షణసేయ నెంచితి శుభం ♦ బుల్ నేడు సుధిల్లఁగఁ. 382

మ॥ అనిశ ప్రిను వెలుగ నయ్యదయసి ♦ హ ట్నోవరుం డీమహా
వనిఁ బాలించి యంశంబు గాంచెను; సలుం ♦ బ్రానాథుఁ డానేత పో
యినవెన్నఁ దనకు లభింపఁగల ప్ర ♦ త్యేకాధికారంబు పే
ర్చిని నన్నీడకుఁ దోడితెచ్చుచు ధరి ♦ త్రీనాథుఁ జేసేన్ వడిన్. 383

మ॥ ఎవఁడో యొక్కఁడు రాజుగా నిలిచి యి ♦ పృథ్వీస్థలిన్ వాని శ
క్తివిశేషమ్మున నేలు నొప్పు! బ్రజ భ ♦ క్తిన్ వాని యాజ్ఞాబలం
బవలంబించుట మెప్పు! లేనియెడఁ జీ ♦ కాకై విపశ్కోటిచే
నవరుద్ధంబగు రాజ్య మెవ్వనికి వాఁ ♦ డై యేలఁగాఁ బూనినన్! 384

ఉ॥ ఓగువరాని కార్యమిది! ♦ యూహక కావరమూని నీతి వి
ద్యా రనుణుండు కృష్ణవిభు ♦ నాడితి నోరికి నచ్చినట్లు! నా
తోఁ“రణ మాచరింపు”మని ♦ త్రుల్లుచు నాదు మహాధికార ధి
క్కారము చేయుచుంటి! విశఁ ♦ గాదు సహింప భవ త్ప్రవర్తనన్. 385

—॥ ప్రతాపసింహుఁడు సాగరసింహుని దేశభ్రష్టుఁగావించుట. —

మ॥ నిను వీక్షించుచు నాప్రజల్ సుగుణ ని ♦ ర్ణద్రుత భవ ద్దుష్టవ
ర్తనమున్ నేర్చిన నేర్తు! కావున నినున్ ♦ దండింపఁగా నొప్పు! వే
చను నాదేశము వీడి యిద్దె పరరా ♦ ప్తశ్రేణులన్ జేర! నో
ర్వ నిమేషం! బిట నాలసించినను శీ ♦ ర్షచ్ఛేదమున్ జేసెదన్. 386

మ॥ ఇది నాయాజ బహిష్కరించితిని ని! ♦ నీ దేశముం దెచ్చట
మెదలబోకన సాగరుండు నగి" స్వా ♦ మీ! చాల సంతోషమే
నది! రాజ్యం బది యెంత తీవనుచు డె ♦ దుబందు భావించితో
విదితం బయ్యె సమస్త భూజనులకు! ♦ బెక్కేల వాక్రువ్వంగ 387

మ॥ ఇది నాయూ రిది నాదురాష్ట్రమనుచుక ♦ హీనుల్ మఱి దుర్బలుక
మది నూహింతురు! కాని విక్రమకళా ♦ లుకారులౌ వారి క
య్యుద యాస్తాచల మధ్యగం బయిన స ♦ రోర్వీర్వతలంబుక ముదా
స్పదమా కొంగుపసిండి వోలె తమదై ♦ భాసిల్లు నెల్లప్పుడుక 388

మ॥ పరమ ప్రాభవ సంపదల్ విడిచి మే ♦ వాడేశ మందుండఁగా
నెరియుక నామది! నీవు శత్రుఁడగుటక ♦ నీవారలు శత్రుక
దురు! నీకెప్పుడు గగ్భశత్రువులు మి ♦ త్రుల్ నాకు! నల్లాటమ
చ్చరణంబుల్ క్షణకాలముంచుచుఁ జరి ♦ చక నీదు రాజ్యంబునక! 389

నీ! పనియేమి పరభూమి ♦ పతుల నీమలకేగ!

మేనాడ నెపుడెప్పు ♦ మ్రింగుదునని

కనునైచియుండు న ♦ కృగు ధరానుండలా

ఖండలుగ! డాతని ♦ కడకు బోదుఁ!

ద్వద్వికట ప్రవ ♦ ర్తనమున నతనికి

మిత్రలాభము గల్గు ♦ మేర యెదవె!

నిప్పుడ పయనించి ♦ యేగద ఢిల్లీపు

రమునకుఁ గొన్నిది ♦ నముల లోన!

గీ హెచ్చరిక గల్గి రాజ్యంబు ♦ నేలు చుండు!

మిదియె శాశ్వత మనియుండ ♦ కెప్పుడెవ్వ!

రెచట నేరీతి నిన్ను జ ♦ యించి దాని

నవపహరించునో! తెలియఁబో ♦ డజన కై న!" 390

మ॥ అని గాంధీర్య మెలర్చఁగా బలికి య ♦ శ్వాసాధుఁడై పోయె! నా

తని నీక్షించుచుఁ గొంత నేమిటికి యో ♦ ధశ్రేష్ఠులకైబెక్కురు

దనమెట జనుదేర నయ్యెడ నర ♦ ణ్య ప్రాంతముక జేరగాఁ

జనె వేటాడఁ బ్రతాపసింహుఁడుజనుల్ ♦ సంతోషముక బొందఁగ 391

ఉ॥ శొమ్ములులేని యమ్మపింఱ ♦ కోటులు! తొండములేని భద్రనా
గమ్ములు నాగ నొప్పు వని ♦ గల్గిన మత్తమహావనాహ పో
తమ్ముల నాప్రతాపుఁ డతి ♦ దారుణ లీలా నీటియా శరీ
రమ్ములు గాడఁగాఁ బొడిచి ♦ రాసులు రాసులు వోసె నేలపై! 392

మ॥ అరుణాంశుచ్ఛట లీన నేత్రములు, శౌ ♦ ర్వాటోప మేచార, ను
గ్రరసోద్రేకమునఁ బ్రతాపధరణీ ♦ కాంతుడు సత్తాత్ర సం
భరితుఁ డెత్తిన యీఁతె దివక మ ♦ హానూయాకిరాతుఁ డటుల్
నిరతోదగ్ర విహారముల్ నెరపి ఖం ♦ డించె వరాహాములఁ. 393

ను॥ తగుసామంతులు వీరయోధమణులం ♦ తఁ వాగి దోశ్శక్తిఁ
దగుచందంబున నొక్కఁడె గదిసి కాం ♦ తారఁబునఁ గల్గు నా
మృగసంతానములఁ టుణుబునను భూ ♦ మీగూల్చి పెక్కింటిఁ గు
ప్పగఁ దామొక్కడఁజేర్చి రారుధిరముల్ ♦ పాఱంగఁబెన్నాల్వలె 394

చ॥ అరిదిముదంబు మీఱ మృగ ♦ యారతి సాగఁగఁజేసి నిల్చి స
త్వరగతి లెక్కసేయఁగఁ బ్రీ ♦ తాపుడు గూల్చు వరాహానగ్తి యం
దఱు సమయించు నమ్మగవి ♦ తానమా మీఱుటఁజూచి హగముల్
వఱలఁగఁమంచి కాలమది ♦ నచ్చునటంచు దలంచి రందఱు! 395

ను॥ శివు ముత్తైదువ పీఠి కేకలములఁ ♦ జెండాడి సామంత భూ
ధవులుఁ యోధులు నూతనోత్సవ సము ♦ ద్యత్సాంతులై భూమియుఁ
దివియుఁ గ్రక్కదలంగ నార్పుచుఁ గడుఁ ♦ దేజుంబు దీసింప ను
గ్రీ వనంబు విడి రాజధానినిజొరం ♦ గాఁబోయి రొక్కుమ్మడి. 396

సీ॥ చిత్తూర్పురము శత్రు) ♦ చేబడి రాజ్య భా
గము తద్ద పెద్దది ♦ గాకయున్నఁ!
దమదేశ సామంత ♦ ధరణీశు లొక్కరొ
క్కరు పోయి యశ్వరుఁ ♦ గలియు చున్నఁ!
కడలేని యుద్ధసం ♦ ఘర్షణంబులఁ దమ
దేశమంతయుఁ బిప్పి ♦ దేలి యున్నఁ!
బరిపంథియో నభో ♦ భాగ భూభాగముల్
తలక్రిందు చేసెడి ♦ బలియుఁడైన

గీ॥ దమనుది హరించు ఘనుడుదు ♦ ర్థాంతతేజుః

దర్శకుల వర్ధనుడు సుగు ♦ గాంబూరాళి

యాప్రతాపుడు రాజౌట ♦ హర్ష పరత

మించి మిన్నంది ప్రజ రమి ♦ యుచె నపుడు!

294

గద్య: - ఇది శ్రీమత్కామేశ్వరీ కరుణా కటాక్ష వీక్షా సమాసాదిత రసవ
త్కావ్య నిర్మాణ చాతురీ ధురీణ, సుగుణ గణపారీణ, దుర్భాక
వంశ దుగ్ధాంబోరాళి రాకా కైరవమిత్ర శాలంకాయన గోత్ర
పవిత్ర, సుజనజ నానుగ్రహ పాత్ర, వెంకటరామార్య పుత్ర, కవి
సార్వభౌమ - సాక్షాద్వీరప్రతాపాది-వింశత్యధిక బిరుద విఖ్యాత.
సుకవి రాజశేఖర, రాజశేఖరకవి ప్రణీతంబైన రాణాప్రతాప
సింహ చరిత్రంబును పద్యకావ్యంబు నందు ప్రథమా శ్వాసము.

కామేశ్వర్యై నమః

ద్వితీయాశ్వాసము.

మ॥ వరసౌఖ్యంబులకు నిరోధమును నే ♦ ర్పాటుల్ దొలంగించి ను
 సిరతక్ బెంచు వ్యవస్థల దిటుముగా ♦ జేగూర్చుచు సత్య ధ
 గ్గరతుల్ మీఱంగ రాజ్యమేలు కొనుచు ♦ రాణాప్రతా పావనీ
 శ్వర మందార మొకా నొకప్పుడు సలుం ♦ భ్రాభర్త నీక్షించుచు 1

-11 } సూక్తసింహుని రాజధాని కంపుమని ప్రతాపసింహుడు }
 కృష్ణసింహుని నర్థించుట } 11-

మ॥ “మొదలన్ నెత్తురు పంచుకొం చనుజుఁడై † పుట్టొందె; నాపైన బా
ల్యదశన్ బైనను బ్రక్కనున్ బడుచుఁ దు † ల్గుపేమతో మైత్రికా
స్పదమై వర్తిలె; సూక్తుఁ డొక్కత్తుఁటి నన్ † బాయంఁడొకపైనఁ ద.

3వ దర్జీ జేరడు; ప్రాణ మొక్క-డు నొడల్ + రెండైనయ ట్టుండెడిది! 2

శ్రీ॥ రాము నుపమ నా యెడఁ బల్క • రాదు! గాని

తెప్పవాల్చిన కను పెట్టి ♦ రేయూ బవలు

ననుచుండఁగ నన్మోల్పు ♦ నపు డతఁడు ని

జంబు మూఁడుమూర్తులకు ల • త్కృణ్ణఁడెనుమ్మ! 3

శ్రీ॥ సూర్యవంశ ప్రదీపుఁడౌ ♦ సుతు విపత్తుఁ

దాపి కాపాడి తనుచు నీ భవ్య యశము

నలుదెసలఁ బ్రాక! సూక్ష్మఁడ ♦ సంపకోటి

జన విజయ సూక్ష్మదగుచు దే ♦ జమున¹ బెణ్ణి²గె. 4

గీ॥ అతఁ డడుగు మోపు సమయ భా ♦ గ్యమునఁ జేసి

యెంతకాలమొ సంతాన ♦ మెఱుంగకుండి

కడుపు ఫలియించి కొమరులఁ ♦ గనియె నీడు

దొడ్డయిల్లాలు జగము సం ♦ తోష మంద. 5

చ॥ ఎఱుగుదు రెంతొ సౌమ్యముగ ♦ నేను వచించిన మార్ఖ్య మూని సా

గరుడు సభాముఖంబున నె ♦ కాటులు ప్రేలుట; దానఁ గోప వి

సుఫరణను దేశముగ విడచి ♦ పొమ్మని పంపితిఁ! గాని కూర్మిసో

దరు నెడబాటుచే మది య ♦ ధాయథలై చనె నేమి తెల్పుదుఁ! 6

గీ॥ సూక్తు సంపుము; చెంతనుం ♦ చుకొన నెంత;

నెచట నున్న నీవాఁడు గాఁ ♦ డే యతండు!

నేను మొదలుగ నీరాజ్య ♦ మెల్ల యుష్మ

దమృత హస్తాభిరక్షితం ♦ బగును గాదె! 7

మ॥ అని యెంతేనిఁ బ్రతాపసింహుఁడును ద ♦ న్నర్థింపఁగాఁ గృష్ణసిం

గను మోము వికసింప “దేవ! నిను ని ♦ త్యంబుగ మహాభక్తి నె

క్కినఁగాఁ గొల్చుటకన్న నొందుపని నా ♦ కు హర్షదం బొనె! యెం

దును నీయానతి వేదతుల్యుని తా ♦ ల్తు నేను శీర్షమునన్. 8

శా॥ నామాటాక్కఁడిదేల; నేను సుతులున్ ♦ నాబంధులున్ నాసలుం

శ్రామాన్యావని రాజ్యలక్ష్మీయును స ♦ ర్వస్వంబు నీచేతిదే;

యీమే నియ్యలలోన నుండువట కి ♦ ట్లే సాగినన్ జాలు; నా

స్వామిస్నేహము మ్రోలఁ దుచ్చయులు స ♦ ప్తదీప్త సామ్రాజ్యముల్ 9

గీ॥ వత్సరమున నార్షెల్లు తా ♦ వక సమక్ష

మందు నేనుందు; నాసమ ♦ యంబునందు

దేవ! నీమృదు చాద రా ♦ జీవయుగము

సూక్తు వదనారవింద మే ♦ జూడఁ గందు. 10

చ॥ అనుచుఁ బ్రతాపసింహ వసు ♦ ధాధిపసింహు ననుజ్ఞ నొంది శో

భనతర లక్షణాన్వితము ♦ వార్వము నెక్కి నిజాప్త యోధులుగ

దను గొలువంగ నాత్మసద ♦ నంబును జేరి లతాంగి సమృత్తి

గొని కొనివచ్చెసూక్తు రివు ♦ కుంజరసింహుఁ బ్రతాపుజేరఁగఁ. 11

గీ॥ తావియును బూవు కరణి సో ♦ దరు లిగువురు
కలిసి రాగ రసాతి సం ♦ కలనఁ బెరసి
యేకమతు లేకవాక్కులై ♦ మెల్లరలర
నొండొరులు వాయ కొక్కడై ♦ యుండి రపుడు. 12

—॥ వ స ం తో ద య ము ॥—

గీ॥ పల్లవ వ్యాప్తి పుష్పవ ♦ ద్వైభవంబు
ఫల నవోదయ భూతి కొ ♦ మ్మలకుఁ గూర్చి
మాధవ గృహీతయగు మధు ♦ మాస లక్ష్మీ
యఖిల జగము పూఁచోట య ♦ ట్లలరఁ జేసె. 13

—॥ సర్వశ్రావ్యకృష్ణసింహాదు లుగాదికానుకలు గొని వచ్చుట ॥—

మ॥ తలపైనఁ మగతాఁ దురాయి వెలుగొం ♦ దఁ. ధాశధశ్యంబు రం
జలు ఖడ్గంబులు వ్రేల, చొడ్డ నునుతే ♦ జీ లెక్కి యోధాళి చెం
తల నేతెరఁ, బ్రతాపసింహుఁ గొలువఁ, ♦ నానా మహిమండలేం
ద్రులు వేంచేసి రుగాదికానుకలు దొం ♦ తుల్ దొంతరల్ తెచ్చుచు 14

శా॥ లోకైక స్థిర విక్రమక్రముడు సు ♦ శ్లోకుండు చండేశ వం
శాకల్పుండు శిశోదియాభిజన దు ♦ గ్ధాంభోధి చంద్రుడు ని
ర్భీకస్వాంతుఁడు స్వామిభక్తమణి యక ♦ పేర్గన్న వాఁడాసలుం
బ్రాహ్మణుం డరుదెంచె స్వామి చరణ ♦ ద్వంద్వంబు సేవింపఁగఁ 15

గీ॥ ధీరలోకైకమాళి రుగా ♦ లూరి నృపతి
సోనెగుట్ట కులాంభోధి ♦ సోముడైన
భానుసింహుఁడు వేంచేసెఁ ♦ గానుకలుగఁ
జారు నవరత్న దివ్య భూ ♦ పలను గొనుచు. 16

గీ॥ ముందుఁ జిత్తురి రణమున ♦ భూమి వడఁక
మెలఁగు జయమల్ల సుతుఁడు దో ♦ ర్బల యుతుండు
తేజసింగు రాఠోద్వంశ ♦ దీపకుండు
తరల బదనూరి నుండి వ్ర ♦ తాపుఁ గొలువ! 17

గీ॥ అతఁ డడుగు మోపు సమయ భా ♦ గృమునఁ జేసి

యెంతకాలమొ సంతాన ♦ మెఱుగకుండి

కడుపు ఫలియించి కొమరులఁ ♦ గనియె నీదు

దొడ్డయిల్లాలు జగము సం ♦ తోష మంద. 5

చ॥ ఎఱుగుదు రెంతొ సౌమ్యముగ ♦ నేను వచించిన మార్భ్య మూని సా

గరుడు సభాముఖంబుననె ♦ కాటులు ప్రేలుట; దానఁ గోప వి

సుఫరణను దేశముగ విడచి ♦ పొమ్మని పంపితిఁ! గాని కూర్మిసో

దరు నెడబాటుచే మదియ ♦ ధాయధల్తె చనె నేమి తెల్పుదుగ! 6

గీ॥ సూక్తు సంపుము; చెంతనుం ♦ చుకొన నెంతు;

నెచట నున్న నీవాఁడు గాఁ ♦ డే యతండు!

నేను మొదలుగ నీరాజ్య ♦ మెల్ల యుష్మ

దమృత హస్తాభిరక్షితం ♦ బగును గాదె!” 7

మ॥ అని యెంతైనఁ బ్రతాపసింహుఁడును ద ♦ న్నర్థింపఁగాఁ గృష్ణసిం

గను మోముగ వికసింప “దేవ! నిను ని ♦ త్యంబుగ మహాభక్తి నె

క్కినఁగాఁ గొల్పుటకన్న నొందుపని నా ♦ కు హర్షదం బానె! యెం

దును నీయానతి వేదతుల్యుని తా ♦ ల్తు నేను శీర్షమునన్. 8

శా॥ నామాటొక్కఁడిదేల; నేను సుతులున్ ♦ నాబంధులున్ నాసలుం

జామాన్యావని రాజ్యలక్ష్మీయును స ♦ ర్వస్వంబు నీచేతిదే;

యీమే నియ్యలలోన నుండువట కి ♦ ట్లే సాగినన్ జాలు; సా

స్వామిస్నేహము మోలఁ దుచ్చయులు స ♦ ప్రదీప్త సామ్రాజ్యముల్ 9

గీ॥ వత్సరమున నార్షేల్లు శా ♦ వక సమక్ష

మందు నేనుందు; నాసమ ♦ యంబునందు

దేవ! నీమృదు పాద పా ♦ జీవయుగము

సూక్తు వదనారవింద మే ♦ జూడఁ గందు.” 10

చ॥ అనుచుఁ బ్రతాపసింహ వసు ♦ ధాధిపసింహు ననుజ్ఞ నొంది శో

భనతర లక్షణాన్వితము ♦ వార్వము నెక్కి నిజాప్త యోధులుగ

దను గొలువంగ నాత్మ సద ♦ సంబును జేరి లతాంగి సమర్థి

గొని కొనివచ్చెసూక్తు రిపు ♦ కుంజరసింహుఁ బ్రతాపుజేరఁగఁ. 11

గీ॥ తావియును బూవు కరణి సో ♦ దరు లిగువురు
కలిసి రాగ రసాతి సం ♦ కలనఁ బెరసి
యేకమతు లేకవాక్కులై ♦ యెల్ల రలర
నొండొరులు వాయ కొక్కడై ♦ యుండి రపుడు.

12

—॥ వ స ం తో ద య ము ॥—

గీ॥ పల్లవ వ్యాప్తి పుష్పవ ♦ ద్వైభవంబు
ఫల నవోదయ భూతి కొ ♦ మ్మలకుఁ గూర్చి
మాధవ గృహీతయగు మధు ♦ మాస లక్ష్మీ
యఖిల జగము పూఁదోటయ ♦ ట్లలరఁ జేసె.

13

—॥ సలంబ్రాకృష్ణసింహాదు లుగాదికానుకలు గొని వచ్చుట ॥—

మ॥ తలపైనఁ మగతాఁ దురాయ వెలుగొం ♦ దఁ. ధాశధశ్యంబు రం
జలు ఖడ్గంబులు వ్రేల, దొడ్డ నునుతే ♦ జీ లెక్కి యోధాళి చెం
తల నేతేరఁ, బ్రతాపసింహుఁ గొలువఁ, ♦ నానా మహిమండలేం
ద్రులు వేంచేసి రుగాదికానుకలు దొం ♦ తుల్ దొంతరల్ తెచ్చుచు 14

శా॥ లోకైక స్థిర విక్రమక్రముడు సు ♦ శ్లోకుండు చండేశ వం
శాకల్పుండు శిశోదియాభిజన దు ♦ గ్ధాంభోధి చంద్రుండు ని
ర్భీకస్వాంతుఁడు స్వామిభక్తమణి యఁ ♦ పేర్గన్న వాఁడాసలుం
బ్రాకృష్ణుం డరుదెంచె స్వామి చరణ ♦ ద్వంద్వంబు సేవింపఁగఁ 15

గీ॥ ధీరలోకైకమాళి యుగా ♦ లూరి నృపతి

సోనెగుట్ట కులాంభోధి ♦ సోముఁడైన
భానుసింహుఁడు వేంచేసెఁ ♦ గానుకలుగఁ

జారు నవరత్న దివ్య భూ ♦ షలను గొనుచు.

16

గీ॥ ముందుఁ జిత్తూరి రణమున ♦ భూమి వడఁక

మెలఁగు జయమల్ల సుతుఁడు దో ♦ ర్బల యుతుండు

తేజసిగు రాఠోద్వంశ ♦ దీపకుండు

తరలె బదనూరి నుండి వ్ర ♦ తాపుఁ గొలువ!

17

క॥ ఝాలాకులేందుడు మహా

త్తాలమగు రుమాలుదాల్చి ♦ తపనీయ విభూ

షాలిఁగొని శ్యామసింహుఁడు

హేలాగతి సాద్రుండి ♦ యేతెంచె వడిన్.

18

అ॥ స్వామిభక్తి యుగ్గు ♦ పాలతో మఱగిన

పావనుండు ధేల ♦ వార నృపతి

యరుగు దెంచె నప్పు ♦ డా మనస్సింహుండు

కందులేని మనసు ♦ కాన్కచేయ,

19

గీ॥ మదన మాధవు లటు గాఢ ♦ మైత్రితోడ

వెలయు బేడ్లా—కొటేరియా ♦ పృథ్వీనాథు

లాప్రతాప మహీందురీ పా ♦ దాంబుజములఁ

జేరి సేవింప నెంచి వేం ♦ చేసి రపుడు.

20

మ॥ విమలారణ్య మనోజ్ఞ వస్తు వితతుల్ ♦ పెక్కుల్ రహింపన్ స్వతం

త్రీ మహీరాజ్య రమాధురంధరుఁ డహ ♦ ర్మనైర్మయఁ డావిద్విష

త్సమద వ్యాఘ్రమహా కిరాతుఁడు కిరా ♦ తస్వామి యాభీమచాం

దమల స్నేహ మెలర్ప వచ్చెను బ్రతా ♦ పాశీశ్వరున్ జూడఁగన్ 21

మ॥ తనసామంతుల గారవించి ముదమం ♦ దన్ జేసి యాబాల్య మి

త్తుని భిల్లేశ్వరు భీమచాందుఁ గడు సం ♦ తోషంబు నొందించి మ

న్ననలన్ దన్ని ప్రతాపుఁ డంతట “నప ♦ ర్ణాదేవికిన్ బ్రీతిగా

వనికి బోవలె వేటలాడ” ననియెన్ ♦ వారందఁకొనొ”ననన్ 22

22

—॥ సామంతరాజ సహతుడై ప్రతాపసింహుఁడు వేటకు వెడలుట ॥—

సీ॥ చైతకం బనెడు నా ♦ జానేయమున మహా

దాత్తుండు రాణాప్రతాపసింహుఁ!

దాతనికడ నుత్త ♦ మాశ్వంబుపై ధీరుఁ

డినకోటితేజఁ డా ♦ కృష్ణసింహుఁ!

డితని చేరువ వాజి ♦ నెక్కి గ్వాలియరు మ

హామహీనాథుండు ♦ రానుచుంద్రుఁ!

డతనిప్రక్కన సము ♦ ద్ధత హయారూఢుడై

శూర శిఖామణి ♦ సూక్తసింహుఁ!

గీ॥ డతని చెంతను భానుసిం! ♦ గతని పొంతఁ

దేజసింహుఁ! డీతని కుడి ♦ దెసను శ్యామ

సింహుఁ! డతని పిఱుద మన ♦ స్పింహుఁ! డవలఁ

దర తమ స్ఫూర్తి వెడలి రం ♦ దఱును గలిసి.

23

మ॥ నుమటన్ దొడ్డ విభూతిరేఖ కటియు ♦ దున్ శాటి కంఠంబునన్

రుదురాకల్గల పేరులున్ ముఖమునం ♦ దున్ బ్రహ్మతేజోగతున్

పొదలన్ రాజపురోహితాగ్రణి జగ ♦ త్సౌజ్య స్వభావుం డవా

ర్యదయుండౌ హరభట్టునున్ వెడలె ది ♦ వ్యాందోళి కారూఢుడై. 24

చ॥ వెలిజిగివల్వలన్ దొడిగి ♦ శ్వేతవాయంబుల నెక్కి విచ్చుక

త్తుల తెలికాంతి పుంజముల ♦ తోఁ జను నాశ్వికు లొప్పి రయ్యెడన్

గొలకున గుంపుకట్టి చను ♦ కోమల రాజమరాళముల్ వలెన్

బలుచని గాలిసోకులఁ శు ♦ భంబుగఁ దూఁగెడు పూలగుం పటుల్! 25

గీ॥ పణవ రవము భేరీభాంక ♦ రణ రవంబు

తప్పెటల బూరగొమ్ముల ♦ ధ్వానములను

బూరటిలి రోదసిఁ బగిల్చి ♦ నీరధులను

గలఁచు గతిమిన్ను మన్ను నే ♦ కముగ మ్రోసె.

26

గీ॥ వనము వలయాకృతిగఁ జుట్టు ♦ కొనుచు నిలిచి

యలబలంబుల నొసరించి ♦ యల బలంబు

భీకరాట్టహాసములతోఁ ♦ బలిచి పిలిచి

తట్టి తట్టి మృగాళి నం ♦ తటను లేపె!

27

గీ॥ భయద వార్డుక మేఘ గ ♦ ర్భంబు వెడలి

వివిధముఖములఁ బరతెంచు ♦ పిడుగు లట్లు

చిమ్మచీకట్లు క్రమ్ము వ ♦ నమ్మునుండి

ఘాతుక మృగాళి నానాము ♦ ఖముల వెడలె.

28

ఉ॥ ఎత్తిన హస్తయుగ్మముల ♦ నీలైలు ముందుకుఁ దూలబట్టి య
త్యుత్తమ మంజులాశ్వముల ♦ నూల్కొని పాఱఁగ హెచ్చరించి శే
కెత్తు మహాత్సవస్సురణ ♦ నెల్లరు నొండొరుఁ బిల్చుకొంచు రా
హుత్తులు ముందుకు వెడలి ♦ రుగ్రీమృగావలుల వధింపఁగఁ! 29

చ॥ సకల దిశావకాశముల ♦ శాత కృపాణ సముజ్జ్వలాయుధ
ప్రకరముతోడ మాఁకు భట ♦ వర్గముఁ దప్పుకొనంగ లేక దా
మొకఁడును రెండు మూఁ డిటుల ♦ నుగ్రీమృగంబులు గుంపులై యొకా
నొక భటుమీఁదికి గవియు ♦ చుండుట చూడఁగ వేడుకై తగఁ. 30

మ॥ ఒకపర్యాయమె యొక్కచోటనె మహా ♦ యోధుం డొక్కొక్కండు కుం
తకృపాణాదులఁ బర్వజేసి మృగసం ♦ తానమ్ముల గూల్చి యీ
తైకొన వాని గుదుల్ గుదుల్ గొనుచు న ♦ ప్లేవచ్చు నాదృశ్యమిం
చుకచూడఁ గనులున్న భాగ్యమనితోఁ ♦ చు గాదె యెవ్వారికి! 31

—॥ { వేటచాలించి కూర్చుండిన రాజపుత్ర నైన్యమధ్యమునకు } ॥—
వరాహము వచ్చుట.

మ॥ తనుకుంతంబులు దీర్ఘశూలములు వ్య ♦ ర్థంబింతయు గాక నా
ర్థములై యొప్ప మృగంబుల దునిమి వీ ♦ రశ్రేష్ఠు లక్కాన నా
శ్రీమము బోలె రచించి వేట నపుడే ♦ చాలించి; రంతఁ వరా
హ మొకం డయ్యెడ కేగుదెంచి జనమ ♦ ధ్యంబందు దూఱె వడిక్. 32

మ॥ ధనురస్త్రంబులు పట్టి ఖడ్గములు చే ♦ తక్ దాల్చి యుత్సాహ వ
ర్ధనులై యెల్లరు చూచుచుండఁగ నమం ♦ దస్ఫూర్తి నద్దానిఁ గూ
ల్చును సూక్తుండు ప్రతాపుఁ డశ్వములపై ♦ లఘించి; రాక్రోడము
జనియె గుమ్మరసారె యట్లు భటుల ♦ బల్కాటును జట్టుచు. 33

చ॥ ఒక మొగమై పెనంగుచు మ ♦ హాన్నత రోషము తోడభీకరాం
బకములు పర్వజేసినను ♦ బందియు నక్షత భూరిగాత్రమై
సుకముగఁ బాటుచుండె; నిది ♦ చూచి సహింపక వార లిర్వ రొ
క్కొక రొక మోముగాఁ దిరిగి ♦ యుగ్రతఁ దాకిరి క్రోడ పోతము! 34

క॥ వెనుక ధనంజయ విక్రమ

ఘనుడగు సూక్తుండు ముందు ♦ గా ఫాలవిలో

చన సదృశుండు ప్రతాపుడు

చని మోదిరి సూరకము ని ♦ శా తాస్త్రములఁ.

35

-|| సూక్తసింహుండు ప్రతాపసింహునితో వాదించుట. ||-

క॥ ముడుచుకొని పంది పుడమిని

బడి నీల్లె; బ్రతాపసింహ ♦ వసుధావరుఁ డ

య్యెడఁ జేరె; దత్తణమ సూ

క్తుండు దూకెను “బంది నాది ♦ తొలఁగు” మటంచుఁ. 36

క॥ “కాదిది నాచే బడె; నీ

యేడు మొగము పగిలి కూలె; ♦ నిదె గనుఁగొనుమీ!

నాదు దెస పురోభాగము;

నీది వెనుక; ముందుఁ నగులు ♦ నే! నీశరముల్”

37

గీ॥ అని విభుండన సూక్తుఁ “డ ♦ యారె! పంది

యెపు డెచట నెట్లు తిరిగెనో ♦ యెవ రెఱుగుదు!

రిందు నీదని వ్రాసివే ♦ యేమి గుఱుతు!

నాది గాదన దృష్టాంత ♦ ‘షేడి’యనియె!

38

గీ॥ “పనికిమాలిన పందికై ♦ యన్యత మాడె;

దిలయుఁ గ్రుంగెనె! యుభోధు ♦ లింకిచ నెనె!

వెల గలుగు వస్తువే యెవ ♦ వెనుకఁ బడెదె!

కోటి యన్యతములేనిఁ బ ♦ ల్కుటకుఁ గాని”

39

క॥ అని నిలుచున్న ప్రతాపునిఁ

గని సూక్తుండు “పంది నేమి ♦ గాఁ దలచితివో!

మును దానికై కదా పా

ర్థునితోఁ బోరాడె శంక ♦ రుండు ఘోరముగఁ!

40

గీ॥ తలఁపు లొక్కడైన లవము భే ♦ దమును రాదు;

కౌస్తుభంబై నఁ జను జల్లిఁ ♦ గవ్వమాడ్కిఁ!

బౌరుషము మాట పట్టింపు ♦ వచ్చినపుడు

గడ్డి పోచఁయె మేరువై ♦ గణుతిఁగాంచు

41

శా॥ పలుకన్ బూనిన విల్వనూ గుఱిచి మే ♦ వాడ్రాజ్యమున్ బోలఁగాఁ
గల భాగ్యం బిల లేదు; సోదరకృత ♦ ఘ్నత్వంబునూ మీఱఁగాఁ
గల పాపంబును లేదు; నీతులను బ ♦ ల్కవచ్చు; నెవ్వారు వా
రల తప్పుల్ గ్రహియింతురే! జనుల మ ♦ ర్యాదల్ కడున్ జిత్రముల్ 42

నీ విశ్వస్తుతాఖండ ♦ విక్రమక్రముని సా
మ్మవని రాజ్యవిభూతి ♦ యందు బుధులు!
మనలోన విక్రమ ♦ మహిమఁ బూజ్యం డెవఁ
డతఁడె మేనాల్లక్ష్యే ♦ కర్త భర్త;
కాని నీవొకఁడవే ♦ గళమునఁదాళిఁగూ
ర్చిన భర్తగావు; నిన్ ♦ మ్రొంగఁగలుఁగు
పోటరు లుండక ♦ పోరు; నీ నెత్తిని
బొడ్డవైన యొకకొమ్ము ♦ పుట్టె నొక్కా!

గీ॥ యేను దప్పిన నీరాజ్య ♦ మేలు ఘనుఁడు
పుట్టఁడని యెంచినావు! నీ ♦ ముఖమునందె
ప్రాద్దు పొడుచు నె! యిటు లేని ♦ పోని దురభి
మాన మూనితి; వికనైన ♦ మాను లొప్పు!

43

క॥ పడికొట్ల మాటలేటికిఁ
గుదురుగ వాదంబు మాని ♦ కోడంబు నొసరి
గుదువో! నాతో మార్కొని
కదనము చేసెదవా! తెల్పు ♦ గావలె” ననినన్.

44

చ॥ “కలఁగెనొ ప్రజ్ఞ! లేక చెడు ♦ కాలమె వచ్చెనొ! స్నేహ మెంతయుఁ
వెలసిన యన్నఁదమ్ములకు ♦ నిప్పువిధాన మనోవిభేదముల్
గలిగెను జూచుచుండ నె; య ♦ కారణ మైరము లిట్టివే కదా!
ప్రళయము వచ్చె; మాన్సఁగ ను ♦ పాయమునోపద - యేరు సేతుమో! 45

క॥ అని పుట్లకొలఁదిగా విస
మును గడుపులఁ బోసినట్టు ♦ పొగులును దృష్టుల్
మొనయించి రంద తొక మొగ
మునను సలుంఁగ్రాధినాథు ♦ ముఖ కమలముపై.

46

-|| సలుంబ్రా కృష్ణసింహుడు సూక్తసింహునకు బుద్ధి చెప్పుట. || -

ఉ|| ఆతఁడు లేచి సూక్తు దరి ♦ యజనుడెంచి “శిశోదియాకులో
ద్భూతులు పూర్వజుగ గనిన ♦ మ్రొక్కగ నేర్తురు కాని యెన్నఁడు
నీతి తొలంగి తిట్టఁగను ♦ నేరరు; కొత్తలు తెచ్చి పెట్టి మా
చేతముల దహించితివి; ♦ చెప్పెడి దేమిఁక నీప్రవర్తనరీ! 47

చ|| శివశివ! యెట్టిపాతకము ♦ చేసితి! దేవుని దిట్టి కొట్టు దా
నవు లయిన మహాన్నత గు ♦ ణంబుల బొల్పిన యగ్రజన్తు పా
దవనజముల్ భజించి నుతి; ♦ దన్నుదురే! గురుతుల్యు జ్యేష్ఠు ని
ట్లవినయబుద్ధివౌచుఁ బెగ ♦ నాడుచు ధర్మము బూదిగల్పెదే! 48

మ|| అనురాగాంబుధి స్వామికాశ్యఁ బడుచు ♦ బ్రాడ్గించి మూన్నాళ్లు నీ
వనుతాపమునఁ గ్రొగి పచ్చవడి ప్రా ♦ యశ్చిత్తము జేయకుం
డిన మేవాడధరిత్రి నెం దరిగిన ♦ ‘నీవిందు రా; కూరుచుం’
డనువా గుండురే! యెవ్వ రోర్చదరు క ♦ ట్టా! స్వామి ధిక్కారము. 49

మ|| మనవంశంబున నెన్నఁడు గలుగ దీ ♦ మర్యాద; యన్నన్న! నే
మని యన్నప్పుడె నాసమక్షమున న ♦ స్థితాస్వామి సిందించు నీ
ననుకంపార్హుడ వాడె! వధ్యుడవు! బా ♦ ల్యంబందు నిన్నెత్తి పెం
చిన దోషంబున నోర్చుకొంటి! గడునా ♦ ఛ్చే జేత మిప్పట్టున.” 50

-|| సలుంబ్రా కృష్ణసింహునెడ సూక్తసింహుఁ డవినయము జూపుట. || -

మ|| అని వాత్సల్యము ద్రుంపలేక యిటు న్యా ♦ యంబాడు నాకృష్ణుని
గని సూక్తుండును “బిల్లికి జ్వరమనం ♦ గాజెల్లె; నీమాటల
వినఁగా నోపను; నీప్రతాప విభుని ♦ నేమొక్కగానోప; బం
ది నెటుల్ వీడఁగనోప; నోప రణమెం ♦ తేసే విసర్జింపఁగ.

51

ఉ|| గుట్టుగ మీర లిర్వరును ♦ గూడుచు నాజగమల్లు బాధ్యతల్
మట్టిని బెట్టి రాజ్వరమ ♦ లాగుటెఱుంగదె లోక! మందఱు
గుట్టెడు తేలు ‘ధర్మమిది ♦ గో’నని చూపిన యట్టులయ్యె; నీ
కిట్టులాడె బుద్ధి; కడు ♦ వృద్ధు; నోరు మెదల్చు కుండుమీ. 52

మ|| సిరి వీరు వెదకు; ఘనుల్ బెదరి యి ♦ స్సీ! మూలల దాఁగఁబో
రురుశౌర్యోజ్జ్వలు లిందుఁ గల్గు మగలం ♦ దొక్కొక్కనూ తొక్కరె,

వ్వరినే బాన్సుము! చెండివైచెద! బ్రతా • పస్వామి మద్విక్రమం
 బెఱుగుక; బైబడ; డీవు సాయమయి ర • మీ! చూతునాయుద్ధతి 53
 మ! అని గర్వించెడు సూక్తుని గని నలుం • బ్రాధీశు: “జేమంటి! ని
 న్ననబాపం! బిసుమంత యోర్వ గురుధి • క్కానాఘము! నిన్ను బెం
 చిన వాత్సల్యమునైన జూడక శిర • చేదంబు గావించుని”
 పని ఖడ్గంబు గొనక బ్రతాపుడు రయం • బారక సమీపించుచు 54

-11 } ప్రతాపసింహుడు సలుంబ్రా కృష్ణసింహునకు: } 11-
 గోపోవశమనము చేయుట.

మ॥ “గురుతుల్యుండవు! మాకు వంద్యుడవు! నూ • క్తుండాడు గర్వోక్తులక
 దరుణాబ్జాత నశాతికోమలము స్వాం • తం బెంతగా నొచ్చెనో
 స్థిరకారుణ్యసముద్ర! వానిబదు ల • ర్థింతుక తుమాభిక్ష! యే
 కొఱలేకుండ బ్రసన్నమూర్తివయ నా • కుక దర్శనం బీయవే! 55

గీ॥ గురుని దండన తన్ను మే • ల్పఱచు ననుచు!
 నెఱుగ కితఁడాడు నుడుల నం • దుఱగబోకు!
 వాడు నాచేత నిపుడు తో • వకునువచ్చు
 నస్త్ర మస్త్రేన శామ్యతి • యనెడు నట్లు!” 56

క॥ అని సూక్తు జూచి “కొమరా!
 కనుచుండనె యెంత వఱకు • గడపితి నుడులక!
 నిను నీవెఱిగితో లేదో!
 యనుచితమని నీకు దోష • దా! యిపు డైనక. 57

ఉ॥ తండ్రికి బంగనామములు • తద్దయు: దీర్చెడు పుత్రుడం డ్రెపె
 క్కం! డొకమంచిపేర్నొనుట • కష్టము; దుష్టుడటంచు బేరు చే
 కొం డ్రవివేకు లూఱకయ; • కూడిన వీరవరేణ్య లింద టే
 మండ్రనియైన నెంచ కిటు • లాడుచు నిందల గట్టుకొందువే! 58

మ॥ జనక ప్రాయ మహాత్ము గృష్ణవిభు సు • స్వాంతంబు నొప్పించి న
 న్ననురాగార్ద్రుని జ్యేష్ఠ భూరమణ హ • స్యంబాడ నుంకించి; తిం
 క నుగన్విచ్చుచు మంచిచెడ్డల నెఱుం • గక లేక యిట్లున్న నే
 మని నీభావము నెంచగానగును! గ • ట్టా! యిట్లు వర్తింతువే! 59

గీ॥ గురు లమృత హస్తములతోడఁ ♦ గొట్టినపుడు
విసముగా నది తోచుట ♦ విలయమునకె;

యెందఱను గొట్టె దీవు! నేఁ ♦ డేల యిట్టి
తల బిరుసు మాట! లిప్పుడైనఁ ♦ దెలివిఁ గనుము.

60

మ॥ ఉరుశౌర్యుల్ మననెత్తిపై నడచు వా ♦ యన్నాడు బ్రహ్మాండ ము
క్కఱఁజేయంగల విక్రమప్రకట! తే ♦ లా నీదు గర్వోక్తు లిం
దఱలో! దాడిని దన్నునాని తలపై ♦ దన్నంగలాడుండు! నీ
గరువంబుకొ సకలంబు దింపంగల నొ ♦ క్కండఁ నిమేషంబునకొ”

61

గీ॥ అనిన “ముంజేతి మణిజూడ ♦ నద్ద మేల!
కుడువఁబోయి కూరల రుచి ♦ యడుగ నేల!

చేయి చేయిని గలుపు! నీ ♦ శీర్ష మెగిరి
యవలఁ బడకున్న నను సూక్తు ♦ డనంగఁ బోకు!

62

గీ॥ ఇంక నొక్కఁ డిందున్నవా ♦ రెవ్వరైన
నందఱైనను నన్ను మా ♦ యొందురేని

మివుల వాఁరించి ప్రళయ్యభై ♦ రవునిమాడ్కి
సర్వ సంహార మొనరింతు ♦ యణములోన”

63

—॥ హరభట్టారకుఁడు సూక్తసింహునకు నీతిఁ గఱపుట. ॥—

మ॥ అని మీసంబునఁ జేయి మోపుచును గ ♦ ర్వావేశముకొ జూపు సూ
క్తుని వీక్షించి ప్రతాపసింహుఁడు కడుక ♦ గుద్దాత్ముడై “నెత్తికొ
గనులెక్కొ జమి నీకు; నిప్పుడె భవ ♦ ద్ధర్వాంధతకొ డింతుర”
మ్మనునంతకొ హరభట్టు వారలను డా ♦ యకొ బోయి దీనాస్మ్యుడై

64

ఉ “నాయనలార! సూర్యకుల ♦ సాశకరమ్మగు ఘోరకృత్యముకొ
జేయఁగ నుంటిరేల! పగ ♦ చే రిపులకొ సమయింపవచ్చుఁ గా!
కీయెడ నన్నదమ్ము లిటు ♦ లీసును రోసము నూని పోరు ట

న్యాయ మటంచుఁ బూజ్య లన ♦ రా! వినరా! రణధర్మ పద్ధతుల్.

65

మ॥ ఒక కాడకొ జనియించు రెండు పువు ల ♦ ట్లొప్పారి మీరెప్పుఁ గూ
ర్మికినికొ బేర్మికికొ దావులై మెలఁగినకొ ♦ మిన్నంది మాబోంట్ల మూ

అక హరింతుము! కాని యుద్ధము లొన ♦ ర్భూ బూనినన్ మానసం
బకటా! వ్రయ్యలు వ్రయ్యలై చనదె! క ♦ ట్టా! చూచి యెట్లొర్తునో! 66

చ॥ అదియును నాశ్రితుండగుట ♦ నందఱు మెచ్చంగ నిచ్చకంబులన్
వదరె నితండటంచు దలఁ ♦ పన్ వల; దింటి పురోహితుండ! న
భ్యుదయమె మీయెడన్ దలఁచు ♦ చుండుట కొత్తయుఁగాదు, క్షేమసం
పదఁ బరికింప నాకుఁ గడు ♦ భాధ్యత యుండు తెఱుగు లోకమున్ 67

చ॥ తరములకొద్ది మిమ్ము వసు ♦ ధావతు లంచని మేము, మమ్ములన్
గురువులటంచు మీరలును ♦ గొల్చి పరస్పర భేదలేశముల్
పొరయఁగనీక కాలమును ♦ బుచ్చితి; మట్టులుగాన మిమ్ములన్
దరియు విపత్తు లేశమయి ♦ నన్ మఱి మేరువుగాఁ గనంబడున్! 68

ఉ॥ మంచియుఁ జెడ్డయున్ దెలుపు ♦ మాన్యులు లేరు; గతించె దండ్రీ! నా
పంచక పద్ధతుల్ తెలియు ♦ ప్రాయముగా; దిక్ రాజ్య మెంతో భా
రాంచితమా, రిపుల్ బలియు; ♦ రాహవ మర్హముగాదు; మిమ్ముఁ బ్రా
ర్థించెదఁ దండ్రులార! విన ♦ రే! గురువాక్యము మీఱరాదనన్. 69

మ॥ వల దాత్మక్షయకారకంబయిన యీ ♦ వ్యాపార; మిందుండియున్
దొలఁగన్ బొం; డిది సోదరత్వమునకున్ ♦ దూరంబు; నానూనయున్
గల" దంచాడిన నవ్వ నూక్తుఁడు 'నమ ♦ స్కారంబుఁ గైకొంచు న
వ్వలకున్ బొండిక; నడ్డువచ్చి కలిగిం ♦ పన్ బోకుఁ డాలస్యమున్. 70

గీ॥ అపజయమొక జయమొయి ♦ ప్పందఁ గోరి

చావు బ్రదుకుల నున్నాము! ♦ మీవచించు

చప్పనగు మాట లూకొట్ట ♦ మొప్పఁబోవ!

మేమిటికీ గప్పపడఁగ! నిం ♦ కేల వగవ! 71

మ॥ తనదౌశక్తికి మీఱు కార్యములకున్ ♦ దాఁకొన్నచో ముప్పు వ
చ్చును; మాయర్వురలోన నొక్కఁడు గణ ♦ యోగి మృతి గన్న మీ
తును రావచ్చుచు! నేడ్వ వచ్చు! మఱి జా ♦ రోహిత్యమున్ జేయవ
చ్చును! లబ్ధి గొనవచ్చు! నిప్పుచనవ ♦ చ్చున్ ధాటి దూరమ్ముగన్" 72

క॥ అనిన హరభట్టు నిలువె

ల్లను నీరయి యడుగు నవ్వ ♦ లన్ వైచి ప్రతా

పుని వంకను దీనముగాఁ

దన దృష్టులు వఱపె; నాప్ర + తాపుం దంతఁ. 73

క॥ 'గురు'డనక దైవమన. శె

వ్వరినై నను దెగడు వీని + పై నభిమాన

స్ఫురణము మాను; మెఱుంగవె!

యరసికులక బలుకరింప + నగు ముప్పనుచుక! 74

క॥ మలినమును జలమ్ముకైవ డి

నిల నలమిన పాపసమితి + నింకించు రణం

బు; లవశ్యము కరణీయం

బులు నృపవంశమున బుట్టు + పురుషుల కెల్లక. 75

క॥ ఏవేళ కేడివచ్చునో

యేవెరపునఁ బరిణమించు + నవరెఱుంగఁగలా;

రీవేళ మమ్ముఁ గూఱిచి

భావమునను నొవ్వ' కనుచుఁ + బలుకుచు వడలెక" 76

—॥ సూక్తసింహ-ప్రతాపసింహు లొందురు పోర యత్నించుట. ॥—

మ॥ "కమలాస్తాన్వయ మీదినం బపయశః + కాలుష్యముక బొంది పూ
ర్ణముగాఁగక జెడనున్న! దీప్రళయముక + దప్పింపఁగా నిష్ఠ మా
ర్గ మొకం దున్నదె; తెప్పపాటదను మీ + రక బోయినక వీరి దే
హములుక జేతికిఁ జిక్కునే! యకట!వ) + య్యల్ ప్రయ్యలై రాలవే" 77

మ॥ అని యందుండిన వారలందఱును దుః + ఖావేళ దైన్యంబులక
గని శోషిల్లఁ బ్రతాపసూక్తులు నిజో + గ్రస్పార ఖడ్గంబులక
గొని వేగమ్ముగఁద్రిప్పు చొంఱారుల ను + గ్గునూచముక జేయ ము
దున కొక్కుమ్మడి దూకి! రేమనఁగనుం + చుక మీఁదికార్యంబులుక! 78

—॥ వారభట్టారకు'డాత్పార్శ్వణము గావించుట. —

చ॥ మెఱుపు తటాలునక మెఱయు + మెల్పున నాహారభట్టు తత్తణ
స్ఫురిత మనోవికాసమున + భూరి కృపాణము నెత్తి వక్షముక
బరియలుగాఁగ జీల్చుకొని + వారల నుధ్యను నేల పొలుచుక
బారిపారిఁ బ్రాణముల్ విడిచె + ముక్కున నోరను నెత్తు రొల్కఁగక 79

మ॥ తన సేవించు స్వపాలనందనులు కృ + ర్థత్వంబుమై నొండొరుక
దననేత్రమ్ముల మోల మార్కొనుచు నం + తంబొందఁ జూడక సహిం
పని పుణ్యాత్ముడు! నాటి కష్టదశఁ దీ + ర్భూబాని యాత్మార్పణం
బు సొనర్చె హరభట్టు త్యాగనిధియై + ముల్లోకముల్ మెచ్చఁగన్ 80

మ॥ వనధిధానగభీర మోషము రహిం + పక బ్రక్కకున్ వచ్చి సూ
క్తుని వీక్షించి ప్రతాపుడున్ నినుఁ గనుం + గొన్నగడున్ బాపముల్
జనియించున్! గలుగంగరాని యిడుమల్ + సంధిల్ల! క్షీరాబ్ధిఁబో
లిన సూర్యాన్వయ మొదె నీకతన మా + లిన్యంబు లీనాటికిన్ 81

ఉ॥ ఒత్తడిచేసి కోరకుము + యుద్ధము వద్దని కృష్ణసింహుఁడున్
నెత్తిన నోరు వెట్టుకొని + నీకు వచించె; వినంగ నెతి వ
య్యుత్తము బోధ మించుకయు; + నూటక ప్రేలితి; నేడు సీతలక
గ్రోతలు వుట్టె; మిట్టిపడి + కొంపకు జేటును దెచ్చి తెంతయున్! 82

మ॥ సమరంబున్ బొనరింప నుండఁగ వసి + వృప్తపాదవాఘ్నండు పు
ణ్యమయుం డీహరభట్టు తా నుదయసిం + నాత్మైతలాధీశు చం
దమునన్ వంద్యుఁడు ముందు దూకి మనమ + ధ్యంబందునన్ వ్రాలి జీ
వము లర్పించి త్యజించె దేహముఁ దృణ + ప్రియంబుగా నెంచుచున్ 83

చ॥ ఇతఁడును వేదరాశి! శత + వృద్ధు! కుమారులభంగి నిన్ను నన్
సతతము వెంచె; నిట్టి సుగు + ణవ్రతుఁడున్ బలియయ్యె నిదు మూ
ర్తవలనన్; గనుంగొనుము + కాలువ గట్టుచు నమ్మహాత్ము ర
క్తతతులు పాఱఁజొచ్చె! నెటు + కన్గొని యొర్చెద నిట్టిదృశ్యమున్! 84

మ॥ పలుకష్టమ్ములఁ గూడు నీళ్లు గొన కీ + బ్రహ్మాండ మున్నంతకున్
దలక్రిందొచుఁ దపంబు చేసిన గురు + ధ్వంసాఘ పుంజంబులున్
దలఁగన్ బాటునె! తన్మహానలశిఖల్ + దర్పించి నిన్నున్ ననున్
గులమున్ దేశముఁ గాల్పవే! యెటుల నా + కున్ దప్పు! నిప్పాపముల్ 85

క॥ గురురుధిరంబు దాటఁగను + గూడదు; కావున నిపు నేను సం
గరమును మానుటక బ్రదుక + గల్గితి! వీర్విక నాదు రాజ్యమున్
ద్వరగఁ ద్యజించి యిష్టమగు + తావునకున్ జను; మాలసించినన్
శిరము నిమేషమాత్ర ధర + ణిబడు" నంచు వచింప సూక్తుడున్ 86

✓ 11 ప్రతాపసింహుఁడు సూక్తసింహుని దేశభ్రష్టుని గావించుట. 11 ✓

మ॥ “హరభట్టారకమూర్తి పుణ్యతముఁ డ ధి యాచార్యుఁ డిట్లాటకుఁ

నెరియుఁ నామదిఁ కాన నేఁడు రణముఁ ధి నేఁగోరఁ; భీతిల్లి నే

నరుగఁ బూనితినంచు నెంచకుముఁ నీ ధి యాద్భుత్య బాహుబల

స్ఫురణఁ వమ్మొనరింపకుండినను నే ధి సూక్తుండనే కాదుపో! 87

చ॥ ఇరువుర నెవ్వరో యొకరుఁ ధి డీజగతిఁ విడు నంతకుఁ బర

స్పర ముఖదర్శనంబు కొన ధి సాగక యుండెడుఁగాత మోరసం

గరములఁదప్పఁ బ్రాణమును ధి గాచి మెలంగు” మటంచుఁ బల్కి తా

నరిగెను ధిల్లిత్రోవకుఁ, గు ధి లాంతకు లందఱు పోవు తావుకు. 88

మ॥ “సమయఁ జేసి కృతాఘపుంజములఁ బ ధి శ్వాత్తాపదీప్తాగ్ని, శు

ద్ధమతిఁ వచ్చినఁ జోటులేదనద్దు వా ధి త్వల్యంబువారాశి కో

పము జన్మింపని దొడ్డతల్లి మనమే ధి వాస్తాత! దాక్షిణ్యహ

స్తము పైఁగప్పు శతావరాధికయినఁ ధి సద్భక్తిఁ బ్రార్థించినఁ.” 89

మ॥ అని తా సింటికి వెళ్ళి యయుదయసిం ధి హస్వానికే బోలె న

య్యనఘాచార్యున కంత్యసత్త్రియలు చే ధి యబంచి యాత్మోపశాం

తిని బెంపఁ జప హామదానములు సం ధి ధింపఁ మొదల పెట్టి య

జననాథాగ్రణి యచ్చెఁ దత్సతునకుఁ ధి సారాగ్రహరంబులఁ. 90

గీ॥ హరగురుం డనంతత్యాగ ధి మాచరించి

నట్టియెడ నొక్క సత్రంబు ధి గట్టబనిచె

శాశ్వతాన్నదానంబును ధి జరుపఁదలఁచి

దుర్గరణదోష మతనిని ధి దొరయకుండ. 91

క॥ ఆమఱునాఁడు కిరాత

గ్రామణి సామంత స్పృహలు ధి గ్వాలియరు మహా

భూమిశ్వరుఁడు ప్రతాప

స్వామికడకు వచ్చి రతని ధి సందర్శింపఁ. 92

మ॥ పసఁజెన్నాగు చిరత్నరత్నతతి శో ధి భల్ గుల్కు క్రొమ్మేడపై

నసమానంబగు వ్యాఘ్రచర్మమున న ధి భ్యాసీనుడై రాజయో

గసమాధిస్థితినున్న భూపమణియుఁ ♦ గన్నెత్తి వీక్షించి చెం
త సమాసీనులు గండటంచుఁ గనున ♦ న్నన్ జేసి యత్యాదృతిన్, 93

—|| ప్రతాపసింహుఁ డనుచరులతోఁ గర్తవ్యము నాలోచించుట ||—

సీ॥ “తనదేశలక్ష్మీ సుం ♦ తత భోగ భాగ్యవై

భవములఁ దుఱిమాఁగ ♦ వలయుననుచు!

దనప్రజ లీతిభా ♦ ధలులేక బహువిధై

శ్వర్యంబులు వహింప ♦ వలయుననుచు!

దశయిల్లు పూర్వాగ ♦ త ప్రతిష్ఠాభరం

బుల వృద్ధి నొందంగ ♦ వలయుననుచు!

దనపేరు పరుల నిం ♦ దల కాస్పదం బీక

స్వచ్ఛమై యెపు డుండ ♦ వలయుననుచు!

గీ॥ వసుధపై జన్మ మెత్తిన ♦ ప్రతిమనుజుఁడు

జీవితమునిండ యత్నంబు ♦ చేయుటొప్పు!

గాని మనదేశ మందభా ♦ గ్యమునఁ జేసి

యదియఁ దలపోయ దుష్టులం ♦ బై రహించె!

94

మ॥ కనుఁ డా నుధ్యధరాసముద్రముమొదల్ ♦ కాబూలుపర్వంత మొ

ప్పిన విస్తారసమస్తదేశముల వ్యా ♦ ప్తిగన్న తొరువ్కభూ

పనికాయంబులు పూర్వ షేడవశతా ♦ బ్దంబాదిగా భారతా

వని కేతేరఁదొడంగె నాహవకతా ♦ ప్రత్యర్థి దుర్వారమై.

95

క॥ ఎఁటేట వారు లక్షలుఁ

గోటులుఁగా నైన్యములను ♦ గొని వచ్చు మహా

ధాటికి భారతదేశము

బీటలువారిన విధంబు ♦ వెలు పొనఁగూర్చున్.

96

సీ॥ ఆఖారాసా నిస్స ♦ హా నాస్థనిస్థాన

మాబై లూచిస్థాన ♦ మా యిరాను

టక్కి యిరాకు బా ♦ గ్గాడు మెసపొటోమి

యా శిరియా సీమ ♦ లందునుండి

వసుధ యీనినయట్లు ♦ బహుసంఖ్య గలుగు యా
వనవీరభటకొటి ♦ బయలుదేటి

పలు శతాబ్దములుగా ♦ బరతెంచి వైబడి
భరతఖండంబు డి ♦ లృడంగజేసె!

గీ॥ నందనోద్యానమట్లు లుం ♦ డంగ దగిన
భూమి పారతంత్ర్యమహాభి ♦ మునిగి, కఱవు
వ్యాధు లీతిబాధలు గల్గి ♦ బలము తఱిగె!
మనభరతఖండపాప మే ♦ మని వచింతు!

97

సీ॥ కోటిసూర్యప్రభాం ♦ కుండు వృధ్వీసార్య
భాము డీయననుల ♦ బారి మడిసె!

సర్వజ్ఞతుల్యుడా ♦ సమరసంహ నృపుండు
తురకలతోబోరి ♦ తొఱంగె ననువు!

సమవర్తిమూర్తి దు ♦ ర్దమశౌర్యుడా హమీ
రాయు వున్నంత కా ♦ హవ మొనర్చె!

గుంభుండు రాజ ది ♦ క్కుంభి తదర్థమే
తనజీవితము నెల్ల ♦ ధారవోసె!

గీ॥ నింక సంగ్రామసింహ భూ ♦ మీశ్వరాదు
లప్రతీప ప్రతాపులు ♦ యవనసేన
నాపి మెండొడ్డి దేహంబు ♦ పాణిములును
గోరువెట్టి స్వాతంత్ర్యంబు ♦ గొలిచి రపుడు.

89

మ॥ ఒక నాడా! యొకమాసమా! మఱియూదా ♦ నొక్కబృహా! వేణుయ్యే
క్షకు బైనయ్యె మహమ్మదీయసుభటుల్ ♦ లక్షోపలక్షల్ లయాం
తక్కులై వైబడసాగి; యెంత జనబృం ♦ దంబున్న మేవాడమా
తక్కునైనన్ దలమున్నలై బ్రదు కసా ♦ ధ్యంబంచు దోపించదే! 99

శా॥ ఒడ్డారించుచు నైశ్యముల్ గొని యలా ♦ యుద్ధిను చిత్తూరుపై
నొడ్డె ముట్టడి; వానిధాటికి జగం ♦ బూటాడె; వాడెంతగా
జెడ్డల్ చేసెనో దేవుడే యెఱుగు: ని ♦ స్సి! ధర్మమో సత్యమో
యడ్డంబుడు నె! నాస్తికాధముల దు ♦ ర్వాప్సారముల్ మాన్పంగ, 100

మ॥ అరుదెంచె బహదూరుసాహి బహునై ♦ న్యాసీకముగ గొంచుఁ జి
త్తురుపైనఁ ; బ్రళయాగ్నిబోలె నతఁడు ♦ ద్యోతించి దుర్గంబు యా
పతి వహ్నిస్త్రముల నిగుడ్చుచు స్వయా ♦ ప ధ్వంసము జేసె; పీ
ఠరసాంభోనిధు లెంతో మడిసి రా ♦ రా! నాటి యుద్ధంబునఁ. 101

గీ॥ ఆ లలాటాక్షు మూర్తులో ♦ యనఁదగు మార
కులజు లైదువందలమంది ♦ కొలుచుచుండ
దుర్జయుఁడు మాపితామహి ♦ తోడఁబుట్టు
రణము సాగించి యర్జున ♦ రావు మడిసె! 102

సీ॥ నాదు ముత్తాత చం ♦ డనృపాలు సంతతి
వాడ దుర్గారావు ♦ ప్రళయభైర
వారావుడై వైరు ♦ లడలిపాటఁగఁ బోరి
పడియెఁ జోండావ ద ♦ న్వయులఁగూడి!
యాపైన వచ్చి మా ♦ యవ్వ జవాహిరి
బాయి గాయంబులు ♦ వేయఁగాఁగ
మహిషాసురేశ్వర ♦ మర్దనివలె రేగి
విమతుల నోర్చి ప్రా ♦ణములు విడిచె!

ఆ॥ బదియుమూఁడు వేలు ♦ పడఁతులు గొలువఁ గ
ర్ణావతియును నాదు ♦ నాయ నమ్మ
రోహితాశ్వుశిఖిల ♦ జోహారు గావించె!
నిట్టి వీరమూర్తు ♦ లెందుఁ గలరు! 104

సీ॥ కడకు మూడవమాటు ♦ గా నక్బ రేతేంచె
నంతములేని నై ♦ న్యములఁ గొనుచు!
వీరులందఱుగూడి ♦ విశ్వపూజ్యంబైన
చిక్తూరుకోట ర ♦ క్షింపవచ్చి!
రల పరంగుల పిరం ♦ గుల మ్రొల దుర్గంబు
గాజవిధాన వ్ర ♦ క్కలయి కూలె!
మేవాడ వీర ల ♦ క్షీవప్రజనుకుటమల్
జయమల్ల ముఖ వీర ♦ సమితి మ్రగ్గె!

గీ॥ గనుదెఱచి కావురని కూయఁ ♦ గాఁ దెలియని
శిశువు లాదిగ జగదేక ♦ జేత్యశౌర్య
పరులవఱ కందఱను బట్టి ♦ నఱకె నక్క!
రెటులు చిత్తురు రమ తల ♦ యెత్తిఁబడుకు!

104

గీ॥ ఆచతుశ్శాల! లాభవ ♦ నాంగణమ్ము!
లాజయ సంభతతులు! దే ♦ వాలయమ్ము!
లూఁచముట్టుగఁ జెడియె! జి ♦ త్తూరు పురము
కాడుగా మాటి పాండవ ♦ బీడు దేతె.

105

సీ॥ తలపైనఁ గొమ్మున్న ♦ ధైర్యమేనువులు యూ
లావనీంద్రుల సేన ♦ లడఁగిపోయె!
సహిరాజు కోఱల ♦ నైనఁ బట్టి సెకల్చు
చోహణ బలములు ♦ చొప్పుదప్పె!
శాతాళ మఱచేతఁ ♦ బగిలించు ప్రమర లే
వలన సుక్కిరొ సుంత ♦ తెలియరాదు!
గగనధాతుల నేక ♦ ముగఁజేయఁజాలిన
రాఠోడ్కులంబు పే ♦ ర్నఱువనయ్యె!
గీ॥ నల చతుర్దశ లోకముల్ ♦ గలిసెనేని
సమయఁజేయు చోండావతుల్ ♦ సన్నగిలిరి!
నలుగు రెదిరించినను దాకి ♦ నిలువరించు
పోడిమికిఁ దప్పి మేవాడ ♦ వాడు దేతె!

106

ఉ॥ వైరులు మాసమాసమును ♦ బైరులఁ గోసెడు నట్లు వీరులన్
నూఱులు వేలు గోయఁగ, మ ♦ నోజ్జ సువర్ణ శలాకఁట్టు లం
గారశిఖాచయంబులను ♦ గాలుచు వేలకు వేలు స్త్రీలు జో
హారులు చేయ, దేశ మక ♦ టా! జనశూన్యము గాక నిల్చునే!

107

సీ॥ తనదు కండలును ర ♦ క్తము క్రుమ్మరించి మే
వాణ్ణాత వీరసా ♦ భాగ్యలక్ష్మీ
యొకవేయి యేండ్లుగా ♦ నోర్చె! నోర్చుచునుండె!
శాత్రవ తతిపోటు ♦ సడల దయ్యె!

దధాతములకు నా ♦ తల్లి శరీరమ్ము
కుమ్మెలు సోపుచు ♦ గుట్టు పట్టె!
నుపచారశతముల ♦ నొల్లుపెట్టదు! చిక్కి-
చిద్రుపలై శల్యావ ♦ శిష్టమయ్యె!

గీ॥ నమ్మహామాత గతి తల ♦ పైనయప్పు
దొడలు పరవశమై రక్త ♦ ముడుకు లెత్తు!
గడుపు చుమ్ములు చుట్టు! నే ♦ కరణి నామో
దేర్తునని రేయిబవలు చిం ♦ తించుచుందు!

108

మ॥ తన లోకావన క చ్చహాన్వయము పా ♦ తాశంబున గ్రుంగు బు
త్రిని ఢిల్లీశున కిచ్చి వియ్యమును బ్రీ ♦ తిగూర్చి తత్పుత్రు నా
తని కర్పించెను మానసింహు, భగవా ♦ దాసుడు లొట్టొట్ట; నే
మని వర్ణాశ్రమ ధర్మ పద్ధతి తిరం ♦ బై నిల్చు! లోకమ్మునన్. 109

సీ॥ తనయతరాజు లే ♦ డనిపించి విస్తార

భూమి మర్వారేలు ♦ భూపమాళి

యుదయసిం గక్పరు ♦ నెదురేగి తోడ్కొచ్చి

తనరాజ్యలక్ష్మీ స్వా ♦ తంత్ర్యలక్ష్మీ

నొసగుచు సోదరి ♦ యోధభాయి సోసంగి

యేకసహస్ర హా ♦ యేశుడయ్యె!

ననుజుని జంద్రసే ♦ నుని నిజాత్మజ శూర

సింహు ఢిల్లీని సేవ ♦ చేయబనిచె!

గీ॥ బదులుగా నక్బ రొకకొన్ని ♦ పల్లె లియ్య

నతిని సామంతుడగుచు రా ♦ జ్యంబొనర్చు!

ధీరుడెవ! డధీరుడెవండు! ♦ వీరనృపులె

సిగ్గుచెడి తగ్గుకూటి కా ♦ సించి నపుడు.

110

మ॥ బికనీరీశ్వరుడు జసల్మియరు పృ ♦ థీనాథుడు వారి క

న్యకల ఢిల్లీక గాన్మగాబనిచి సే ♦ నాధీశ సామంతులై

సుకము గోరుచు నక్బరు గొలువగా ♦ జొరైచి! రిల్లెందతో

యకటా! సోదరభూపతుల చెడిరి! హే ♦ యంబైన దాశ్యమ్మునన్. 111

మ॥ వడకించే సచరాచరావని బ్రతా • వసూర్తి జిగ్గూరు ము
టడియ ప్థునరావు; శూరధనుఁ డి • ప్తశ్రేష్ఠుఁ డమ్మాన్యు పు
త్రుఁడు! మాతండ్రికి మేనమామకొడు! కెం • తోకూర్చు వాఁడన్యు న
విడి ఢిల్లీశ్వరుఁ జేరె! నీకథలు వి • నింపంగ సిగ్గయ్యెడి! 112

మ॥ దురదృష్టంబదియెల్ల నాపముని గం • తుల్ వట్టె! గాదేని సా
గరుఁ డప్పద్ద హితాన్వయం బపయశః • కాలుష్య మొందంగ న
కృరు వాదాబ్జముఁగొల్వ నేలచను! హృ • ద్బంధుల్ హితుల్ సోదరుల్
పరునిఁ జేరిరి! మందభాగ్యమున కె • బ్బంగి వగ్గ గాతునో! 113

మ॥ అకటా! సూక్తుఁ డకారణంబుగ నె క • య్యంబెంచి వాదాడి ఢి
ల్లికి వేంచేసెను నిన్న; శత్రుజనపా • లిక్ దున్ని తూటాడు సి
హకిశోరంబులు తమ్ము లిట్లుగుటకై • యస్స న్ననంబెట్టి నా
ధకు లోనయ్యెనో దేవుఁడే యెఱుఁగు! ని • ద్రగాన రేయంతయు 14

సీ॥ సువిశాల దుర్నిరీ • త్త వికాస మశ్చ రా
స్థానరంగ ప్రభా • తతికి బ్రమసి!
యాశ్రయించినవారి • యాసలన్నియుఁదీర్చు
నతని వింతగు వదా • న్యతకు నలరి!
తమపేరు జగమునం • తకుఁ బెద్దరారాజు
పేరుతో జతగూడు • పెంపు నెంచి!
కనకసాధాగ్రభా • గములందుఁ బెరలలో
విహరించు తురక బి • బ్బీలఁ దలచి!

గీ॥ సేతు శీత నగాంతర • సీమఁ గలుగు
వానుజపతులెల్ల మలిచెడి • కనులు విరిగి
విడసి పేరాస నశ్చరు • విజయరథము
కాడి మోసిరి స్వాతంత్ర్య • ఘనత మెఱచి. 115

మ॥ కనుసన్న ననుఁగొల్పు భూపతులు మో • గల్ తేని గుత్తాలు గా
యను వేంచేసి! రనేకదుర్గ వితతుల్ • హారావలీ పర్వతా
వనిదక్కఁ రిపుచేతఁజిక్కె! జమునల్ • వమ్మయ్యె! భండారముల్
ధనశూన్యంబు! లికెట్లు నిల్పనగు! స్వా • తంత్ర్యంబు మేవాడకు 116

సీ॥ స్థానమా! విశ్వవి + శ్వంభరాదేవికి
 వజ్రభూషణము మే + వాడసీమ!
 యన్వయమా! జగ + చారాధ్య దశదిశా
 వ్యావక్తిర్తి యుతంబు + భానుకులము!
 పూర్వలా! లోకైక + పూజ్య లిక్ష్వాకు హ
 రిశ్చంద్ర మాంధాత్య + నృపతిమణులు!
 ప్రజలా! జగజ్జైత్ర + పరిపూర్ణవిక్రమ
 ప్రాభవోద్దాము లా + రాజపుత్ర!

గీ॥ లాత్తలో త్రోత్రగుణ మణు + వంతయైన
 గలుగువాడెవఁ డుత్తర గా + జలు ధరించి
 చల్లఁగా నింటఁ గూర్చుండ + సాహసించు!
 దనదు సర్వస్వ నుర్పింపఁ + దలఁచుఁగాని!

117

సీ॥ “క్షాగోళమును ముంచు + గాంధారిధతమసంబుఁ
 గర దివ్యతో నార్పఁ + గడఁగునట్లు!
 లత్యగాధము సాగ + రానంతజలముల
 కేతన్ము వేయ నూ + హించునట్లు!
 వసుధ బొగ్గుగఁగాల్చు + ప్రళయాగ్ని హోత్రంబుఁ
 గన్నీటిచే నార్ప + నున్నయట్లు!
 త్తయకాలమున రేగు + సప్తమారుతధాటిఁ
 జేటి రెక్కల నాపఁ + దివురునట్లు!

గీ॥ లని జగము నన్నుఁ బరిహాస + మాదుఁగాక!
 యెక్కటిని నిల్చి బలమెల్ల + నెదురువెట్టి
 విధికి మాఱొడ్డి స్వాతంత్ర్య + విజయలక్ష్మి
 యడుగులకు నిత్తుఁ ముత్యాల + హారతులను.

118

గీ॥ ఎట్టి బ్రహ్మవ్రయత్నంబు + నేనిఁజేసి
 యుదయపురలక్ష్మికిఁ గిరీట + ముంతుఁ దలను!
 గాక దైవోప హతుడనై + కడిమిచెడిన
 రకతతో గూర్తు రతనాల + రావిరేక.

119

శా॥ నా కొక్కించుకయైనఁ గట్ట మెద్దురై ♦ నక మేరువుక గాఁగ, జీ
కాకుఁ జెందు మృదుస్వభావులరు! మీ ♦ యాశీస్సు శ్రీరామ ర
క్షాకల్పంబగు! ధర్మసూక్ష్మముల నీ ♦ సంధిగ్ధ కాలమునక
నాకుఁ జెప్పి కృతార్థుఁజేసి కడుఁ బు ♦ ణ్యం బొందఁబ్రార్థించెదక” 20

క అని వెండికొండ సింహ

సనమున శివుఁబోలె శాంతి ♦ సదనంబగు స్వా

మినిఁగని భక్త్యావేశం

బునను సలుంబ్రామహేశ ♦ పుంగవుఁ డంతక. 121

— 11 సలుంబ్రా కృష్ణసింహవిభుఁడు తన నిశ్చయము నెఱిగించుట. 11 —

మ॥ “ఇవియుఁ వీరరసాబ్ధి వీచికలు గా ♦ నీ మాటలుక గావు; హై
దవమం దొందును సత్యధర్మములు సఁ ♦ స్థాపింప మేనాడ భా
గ్యవిశేషంబునఁ బుట్టువుక గనిన నా ♦ త్వాద్విశ్వనాథుండవో
దువు; మర్త్యుండవు గావు; నిన్దొలుచు తెం ♦ తోమాకు శ్రేయంబగుక 122

మ॥ తెలియుఁ దేశము నాదు స్వామిపద భ ♦ క్తిస్థైర్యలీలల్; చతు
ర్జలరాశి ప్రమితా ననీతల మహా ♦ సామాజ్య మర్చింప చా
పలికాలక దగులంగ నొల్లను; భవ ♦ త్సావాబ్జాముల్ భక్తిమై
దలపైనక ధరియించి నామనుగడక ♦ ధన్యంబు గావించెదక! 123

శీ॥ నాదు భటులు దుర్గములు ధ ♦ నంబు రాజ్య

రమయు నర్పింతు మఱియు నా ♦ ప్రాణమిత్తు!

దండ్రి! నీడు స్వాతంత్ర్య ర ♦ ధంబు మోయఁ

గుడిబుజం బప్పుగించుట ♦ గొప్పయగు నె! 124

మ॥ తను గర్జారవధాటి నెల్లెడల గో ♦ త్రత్కూఢరశ్రేణి ఖా

డములై తెల్లగఁజేయు దోర్బలులు చోం ♦ డావ న్నహావీరసిం

హములక దోడ్కొనివచ్చి నిల్పెద! విప ♦ త్సారణ్యముల్ గాల్చి భ

స్కము గావించె సమగ్రి విక్రమకళా ♦ సంరంభ పారీణతక! 125

మ॥ పదివేలేన్దులయంత దార్ధ్యమున ము ♦ ద్భావంబు నీపాదముల్

గదియు నిక్కము! దేవదానవులు లా ♦ గక జూచినక సుతయుక

గదలబో! దనిలోన శత్రులను మృగ్గ జేతుఁ! గాజేని నీ
పదపద్మంబుల మ్రోల వ్రాలి విడుతుఁ బ్రాణంబు లో యీశ్వరా! 126

మః తనువుల్ నశ్వరముల్; విశుభ్రయశముఁ ♦ ధర్మంబు సుష్ఠానుయై
తనరారుఁ; వెనుకంజ వేయకు; పవి ♦ త్రిబైస దీకార్య; మే
యనుమానంబును లేదు; వేగమె రణ ♦ ప్రారంభముఁ జేయుమీ!
నిను సేవించెద; నీకు ముందు రిపుసం ♦ క్తి జించి చెండాడెదఁ!” 127

భానుసింహుఁడు ప్రతాపసింహుని తోఁ దన నిర్ణయము దెలుపుట. 11-

గీ! అనుచుఁ గేల్తోడ్చి విరమించు ♦ నతని మాట
నందుకొని భానుసింహుఁ “ఁడో ♦ యధిప! మాకు
స్వామిభక్తియె రక్తరూ ♦ పమునఁ బాటు;
ని న్ననుసరింప కేరీతి ♦ నిలువఁ గలము! 128

సీ! స్వామి! స్వాతంత్ర్య వృ ♦ భామనోజ్ఞంబు నీ
వదనమ్ము భువనసే ♦ వ్యమ్ముగాదె!
యకలుషస్వామిభ ♦ క్తిని మాచిన్నిరా
ప్రమ్ములు పూర్వకా ♦ లమ్మునుండి
సూతికాగృహముల ♦ శోభఁ జెన్నారు! ని
దుకుఁ దోడుగా నీమ ♦ నోజ్ఞ నామ
సంస్కరణంబు దు ♦ స్సాధ దుశ్చేద దు
ర్గముగాఁగ మమ్ము ర ♦ క్షణముసేయుఁ!

గీ॥ గంఠమునఁ బ్రాణవాయువుల్ ♦ గలుగుదాఁక
ముందునకె గాని వెనుకనై ♦ పునకుఁజూడ!
మదుల కలవాలములు పూల ♦ సరము లట్లు
కంఠములు కొఁగిలించిన ♦ కాల మందు. 129

చ॥ ముదుసలివైన మోగలు చ ♦ మూవిసరంబు ముఖంబు, భూస్థలి
గదియుచుఁ జీల్చు సాగఁటి వ ♦ గఁ బగిలించుచు, రెండుపాయలై
చెదరఁగఁజేతు; బాణములు ♦ చిచ్చుట పిడ్డులువోలె వైతుఁ! గ
ల్గిదు లవమేనియ౯ బిటికి ♦ కండ మదీయ శరీర మందునక. 130

ఉ॥ క్రూరతురుష్క సంతతుల ♦ కుఁ మఱి నీకు ఘటిల్లు నామహా
భారత యుద్ధరంగమున ♦ ఫల్గున తుల్యుడవౌచు నీవు చె
న్నారంగ సీపదంబులు హృ ♦ దబ్జితలంబున నిల్చి మత్స్య ధా
త్రీరమణుడొకో యన న ♦ రిప్రతతిగ గడతేర్తు నాజిలో. 131

మ॥ దివియు భూమియు నొక్కఁడై పడిన నా ♦ దేహంబున బ్రాణవా
యువు లున్నంతకుఁ గన్నులెత్తి యహితుం ♦ డొక్కండు నిజ జూడఁగా
నవకాశంబు నొసంగఁబోవఁ సముద ♦ గ్రాటోప మేపార న
య్యవనాంభోనిధిఁ ద్రచ్చివెచ్చెద జగం ♦ బానందము బొందఁగ. 132

కి॥ విసిపింపనేల పెక్కులు!

నిను మొక్కి వచ్చించువాడ ♦ నీప్రాణము వె

న్నను మాప్రాణంబులు ముం”

దనిన మనస్సింహుడప్పు ♦ డందఱు వినఁగ. 133

—॥ మనస్సింహుడు తన యభిప్రాయము వెల్లడించుట. ॥—

క॥ “ఝాలాన్మపతులు శౌర్యో

త్తాలులు పరిపంథి గహన ♦ దహన జ్వలన

జ్వాలాభు లనెడు కీర్తిని

నేలఁగలుప సాహసింతు ♦ నే! నీమోలఁ. 134

నీ॥ శూరులౌ గ్వాలియర్ ♦ సోనెగుజ్జేశ్వరుల్

ద్రుపద మాత్యక్షితీం ♦ దుగ్రిలును గాఁగ!

సకలసంగరమర్హ ♦ సర్వజమూర్తి యా

భీమచాందును యదు ♦ స్వామి గాఁగ!

శ్రీసలుంబ్రాకృష్ణ ♦ సింహుండు దోర్బలో

ద్దండ సాహసుఁడు భీ ♦ ముండు గాఁగ!

దేజసింహుఁ డమాను ♦ పాజేయ విక్రమ

గురుకీర్తిఘనుఁడు ఫ ♦ ల్గునుఁడు గాక!

నీ॥ శ్యామసిం గేను కవలమై ♦ యండ నుండ!

ధర్మరాజువై నిలిచి స్వా ♦ తంత్ర్యరథము

స్వర్ణజయఘంట మోయించి ♦ జయము గాంచి
ధర్మసంస్థాపనాచార్య ♦ తను వహింపు!

135

గీ॥ దన్యు శవకోటిపైన మ ♦ దృటులు నేను
దనువులను వాల్చి, నీవు స్వా ♦ తంత్ర్యలక్ష్మి
కలవటచు రత్న దేవాల ♦ యమ్ము జేర
బరచగ ల మయ్య! కనక సో ♦ పాన పాక్తి!

136

మ॥ 'పనులెల్ల సమకూరె మీవినయసే ♦ వల్ తృప్తి సంధించె స్వ
స్వనివాసంబుల కేగు' డంచు భవదా ♦ జ్ఞ వచ్చుదాకా దినం
బును భూశయ్యయు నేకభుక్తము వ్రతం ♦ బు బూని వహ్ని జొరుం
డనిన దక్షుం బట్టుడన్న వెనుదీ ♦ య బోము రాజేశ్వరా!" 137

-॥ శ్యామసింహుడు తన నిశ్చయ మెఱిగించుకొనుట. ॥-

క॥ అని వచించిన నుగా
శనితుల్యుడు శ్యామసింగు ♦ సాద్రీశ్వరు "ఢో
యినవంశాభరణా! నా
యనుజుని మార్గమున నేను ♦ ననువర్తింతు.

138

జ॥ పాణము తీపుగాదు కర ♦ వాల భుజంగికిఁ గ్రూరశాత్రవ
ప్రాణసమీర మిచ్చి విజ ♦ యంబు యశంబు గడించి నిత్యక
ల్యాణము లొందుటొక్కఁడు; మ ♦ హాహవ రంగములందు వ్రాలి ని
ర్యాణమునొందుటొక్కఁడు ప ♦ రాక్రమపూజ్యము రాజకోటిక. 139

సీ॥ విశ్వంబు నగలించు ♦ వేడి పిడ్గులనైన
బువ్వలవలె శిరం ♦ బున వహింతు!

శేషాహిపతి నైన ♦ జేనెత్తి ముత్యాల
హారంబువలె గంఠ ♦ మందు దాల్తు!

హిమవత్కుధరశీర్ష ♦ 'మెవరెస్తు'పైనుండి
దూకెద బాతాళ ♦ లోకమునకు!

నాత్మగర్జాస్ఫూర్తి ♦ నడవి మార్గోయించు
మృగరాజునశ్వ మ ♦ ట్లెక్కనేర్తు!

గీ॥ గూరతౌరుష్కతతుల నీ ♦ మోలఁ బట్టి
కసిమసఁగ నేర్తు మననేర్తుఁ ♦ గాని, నిన్ను
విడువ నేర్తు నె! పాణముల్ ♦ విడిచి యైన
నరుణ కేతన చ్ఛాయలఁ ♦ దిరుగ నేర్తు!

140

మ॥ మిడియొడైనను నర్థరాత్రుయినన్ ♦ మిట్టైన గుంతైన నె

క్కుడు వాఁడైనను లొచ్చువాడయిన మీ ♦ కున్ దోఁచినట్లాజపి
ట్టుఁడు! ముందు మఱి వెన్కచూడకయె పి ♦ ధ్వుబోలె వైరివ్రజం
బడఁగన్ దాఁకెదఁ! జూష! వేయునుదులే ♦ లా! ముందుఁగార్వంబులన్.

మ॥ కడప్రాణంబులు బొంది వీడి చనుదాఁ ♦ కన్ నిన్ను సేవించు; నె
క్కుడు దర్శింపఁగి సంగరాంగణములన్ ♦ ఘోరారి సంఘంబులన్
దొడరన్ బోయెద; వీడ కందఱును గొం ♦ తుల్ గోసి తద్రక్తముల్
మడవల్ గట్టెద! దేశమంతట యశో ♦ మందారముల్ పెంచెదన్” 142

క॥ అని వచియింపఁ బ్రతాపుఁడు

తన చెంతను ధైర్యపర్వ ♦ తమువోలె వసిం

చిన బదనూర్ నరపతిఁ జూ

చిన వదనం బెత్తి తేజ ♦ సింహుం డుత్తన్.

143

—|| తేజసింహుఁడు తన తెఱం గెఱిగించుకొనుట. ||—

మ॥ “అవనీభారము హెచ్చి ధర్మములు వ్య ♦ త్యస్తంబులైపోవఁ బూ
ర్వవికాసం బలరింప నీశ్వరుఁడు స ♦ ర్వజ్ఞుఁడు మీవంటి మా
నవమూర్ఖుల రూపమొంది యిల జ ♦ న్నంబెత్తు! నీదర్శనా
ది విశేషంబులు లోక మంతటికి సఁ ♦ ధించు మహాశ్రేయమున్” 144

నీ॥ ఒకయెత్తు నీవు వే ♦ తొకయెత్తుగా దైవ

కోటి నిల్చిన నిన్నె ♦ కోగుకొందు!

స్వామి! యీ నీ పద ♦ ద్వయ విశ్వపూజ్యంబు!

నడుమ త్రోవను నీవు ♦ నడచు నప్పు

డనుగు పోకిన గూళి ♦ యణుమాత్ర మంటిన

సఖిలలోకము గాల్చు ♦ హలహలము

చేదంతయును దగ్గి ♦ శీతమై తీయనై
నిమిషమ్ములో నమ్మ ♦ తముగ మాఱు!

గీ॥ ద్వత్పదము లెంత కొలిచినఁ ♦ దనివి లేదు!
నీయనఘనామ మెంత ధ్యా ♦ నించుచున్న
విసుగు గనుపింప! దింకను ♦ విడక కొలువ
ధ్యాన మొనరింపఁగాఁ గోర్కి ♦ యగునుగాని!

145

సీ॥ ధర్మసంస్థాపనా ♦ ర్థము ధాత్రి మెలఁగు దే
వా! యేకలింగాప ♦ రావతార

పదినూఱులేండ్లు యా ♦ వననృపుల్ భరతఖి.
డమునకుఁ గూర్చు బ ♦ న్నములు, వాని
వారింపఁగాఁ బూర్వ ♦ వీరుల త్యాగంబు,
ప్రస్తుతకార్య క ♦ ర్తవ్యమాలను
నెఱిగించుచో నీదు ♦ మృదులాతిమృదుల భా
వం బెంతనొచ్చె దై ♦ వమ యెఱుంగు!

గీ॥ వినుకొలఁది చిచ్చుదరికొన్న ♦ విధమ తోఁచె!
నైన్యబల మల్పమని కాని ♦ చాలియున్నఁ
దలను బూవాడ కిటు ని ♦ న్నిలిపి నేనె
రిపుల సర్వనాశన మాచ ♦ రించియుండు.

146

సీ॥ భువనపావన! నీవు ♦ పూనిన కృతి జగ
ద్వంద్య! మందఱము దో ♦ డృఢఁగఁగలము!
రణ మహోత్సాహ వ ♦ ర్ధనమైన సుముహూర్త
మంచి సూర్యధ్వజం ♦ బెత్తి నిలుపు!
కలికి బంగరు చిటు ♦ గజైల మ్రోత మో
గలులు యామృతమహావ ♦ కంత కాంస్య
ఘంటా నినాదంబు ♦ గా వినెదరు గాక!
ధ్వజము చుట్టుందుము ♦ బలిసి కొలిచి
గీ॥ పులుల బోలిన చరణ దా ♦ గులము మేము!
కడకు మేవాడ నొకచిన్న ♦ కత్తి పట్టు

మగనిసువు గల్గ నది రాల ♦ కెగురుఁగాక!
యమరులు నుతింతుగాక! నీ ♦ విమల యశము!

147

సీ॥ “ప్రాభవం బిత్తు రా ♦ వ్రమునిత్తు ధనమిత్తు
రాణాను విడనాడి ♦ రం”డటంచు

ఢిల్లీపురంబునుం ♦ డి దినంబు వచ్చు లే
ఖల నొక్కకొట్టంబు ♦ గప్పవచ్చు!

ద్యాగైకమూర్తి! ధ ♦ ర్గావతారా! నీము
ఖము నొక్కమాటు దూ ♦ రమున నుండి

కనువిందుగాఁగఁ జూ ♦ చిన వాఁ డెవం డైన
నీ నీచతరమార్గ ♦ మెట్లు సాచ్చు!

గీ॥ బ్రాణములతోడ నిన్నెడఁ ♦ బాయఁ గలుగు
వాఁడొకఁడు లేఁడు నీదు సే ♦ వకులలోన!

జెంతఁ జింతామణిని వీడి ♦ చిల్లిగవ్వ
కెగుబుజము చూప నెవ్వని ♦ మొగమువాఁచె!

148

సీ॥ హఃరావలీ భూధ ♦ గావతంస ప్రాంత
సానుభాగము యజ్ఞ ♦ శాల గాఁగఁ!

బావనాత్ముఁడు చంద్ర ♦ భట్టారకు కవిత్య
ధారలు వేద మం ♦ త్రములు గాఁగ!

నల సలుంబ్రా కిరా ♦ తాధీశు లసమాన
విక్రమక్రములు ఋ ♦ త్విజులు గాఁగ!

శార్ఙ్గనన్నిభ బల ♦ స్థాల్యశోభితము నీ

పటు మహాధనువు యూ ♦ పంబు గాఁగఁ!

గీ॥ బ్రహ్మల యవససేనలు పశు ♦ పృతితిగాఁగ!

యూయజూకుడవై దీక్ష ♦ నవధరించి

సవనమును దీర్చి జగము ని ♦ ర్యవనముగను

జేసి త్రైలోక్య నుతుల రం ♦ జిల్లవయ్య!

149

శా॥ ‘ఔరా! శాత్రవకోటి పాలిఁటికిఁ బ ♦ శ్యత్ఫలమూర్తుల్ గదా
యీరాతోణ్మణు’లంచుఁ జిత్తురు రణం ♦ బు దంద తెన్న రవి

ద్వారంబందునఁ జేసె శాత్రవ కుల • ధ్వంసంబు మాతండ్రి; యా
వీరాగ్రేసర చక్రవర్తి యడుగుల్ • వేయొడ్లు సేవించెదన్. 150

మ॥ “పదివేల్ వీరుల బాహుశౌర్య యుతుఁడి • బాలు” డటం చెన్నఁగాఁ
గదనం బెచ్చట భీమష్టా నచటఁ జ • క్కవాళి దుర్దాంత శ
త్రు॥ దళచ్ఛేదము చేసి నిన్ను జయ యు • క్తుజేయ యత్నింతు! నీ
బదనూర్ సింహము తేజసింహము నుడుల్ • వ్యర్థంబు గాకుండుతన్! 151

శా॥ నింగి ముట్టెడు కొటకొమ్మ గుములు • దేవాలయమ్ముల్ జయొ
త్తుంగ స్రాభము లొప్పు; స్త్రీపురుషు జెం • దున్ బుత్రపౌత్రాప్తి నొం
దంగా మాదృశభూపతుల్ కొలువునన్ • ద్వత్పాదముల్ మోయఁగా,
సింగారించిన తేరి యట్లలరు నా • చిత్తూర్పురి గాంతునే!” 152

మ॥ అని వాక్రుచ్చి హృదంతరాళమున వీ • రావేశ ముప్పొంగ, వి
చ్చిన కెంచామరలైన కన్నులతుడి • జెన్నాదు లేమంచు బా
ట్టన నొక్కశ్రుకణంబు జాఱఁగను వీ • రాగ్రేసరుండుండె; వె
న్నను గూర్చుండిన గ్వాలియర్విభుఁ డనం • తత్యాగ సంశోభియె, 153

—॥ రామచంద్రదేవుఁడు తన మనోగతము దెలయఁజేయుట. ॥—

సీ॥ “దరిలేని జల మగా • ధస్థాయి వెలుఁగొందు
కడలికి నొకతొయ • కణమునట్లు!

బ్రహ్మాండ మంత గొ • ప్పగనున్న పెనునైక
తాడికి నొకచిన్న • యణువు నట్లు!

శాఖాచయంబు ది • శాకోణములఁ బ్రాకు
నవసీజమున కొక్క • యాకు నట్లు!

భూదేవి మకుటమై • పొడవు నెత్తున్న ప
ర్వతరాజమున నొక్క • రాని యట్లు!

ఆ॥ లేబలంబు లేని • యేకాంగి బహువాహి
నీశు నీకు సాయ • మేమి సేతు!

హృదయకుసుమ మొక్క • డే నాదు నర్వస్వ!
మదియె నీపదముల • నప్పగింతు.

చ॥ అజిత పరాక్రమంబున ను ♦ హాహవసీమలఁ గత్తి మోసి నా
బుజములు కాయగాఁచె! గడుఁ ♦ బూర్వఁడ వృద్ధఁడ నైతిఁగాని, నీ
విజయరథంబు మోయ భుజ ♦ వీర్యము పట్టున లోటులేదు! నే
గజబిజిచేసి శాత్రుల ♦ కండలు మెండుగ రాల్తు మేదిని! 155

శా॥ చండారాతి కులాటవీ దహన శ ♦ శ్వత్కిర్తి! సర్వస్వ మీ
తం డొక్కండె ప్రపంచమందుఁగల ను ♦ దృగ్భంగంబు నాకూన! యీ
ఖండేరావు కురంగముల్ దునుము వ్యా ♦ ఘ్రస్వామివోలె బల
ద్దండండ్లె తెగటార్చు వైరులఁ గృతాం ♦ తప్రాయుడై యాజిల్. 156

సీ॥ పగఁబట్టి వచ్చి జే ♦ బరు సర్వభక్షకుం
డయి గావలియరును గొ ♦ న్నయది మొదలు
నెట్టిసాయము లేక ♦ యెందొ రెక్కలు లేని
పక్షి నై పడిన యీ ♦ బడుగు నన్ను
మేవాడఁ జేరిచి ♦ మీతాతగారు స
హస్ర హస్తములతో ♦ నాదరించి!
రతని యవంతరం ♦ బభిమాన మెనయఁ దం
డ్రవిధాన నోమితిః ♦ నీయుణంబు

గీ॥ వేయిజన్మంబు లెత్తి నీ ♦ విమత నృపుల
నసమ రణభూమి జీల్చి చెం ♦ డాడియైనఁ
దీర్చఁజాలమి సత్య! మీ ♦ దేహ మెపుడు
త్వత్పద సమర్పితంబు భూ ♦ దవ కులేంద్ర! 157

సీ॥ నిత్యకల్యాణ మం ♦ దిరము చిత్తూరు మం
డలము వివాహమం ♦ డపము గాఁగ!
రంగుగుల్కు ననేక ♦ రాజపుత్ర స్వంద
నమ్ములైలేని కుం ♦ డలునుగాఁగ!
గృష్ణసింహుడి వీ ♦ రేశ్వర దోహితా
పహ్నుర్తి రత్నదీ ♦ పతతి గాఁగ!
యవనభూధవ కిరీ ♦ టాళి నిర్గతముఁబల్
వజ్రరంజిత రంగ ♦ వల్లి గాఁగ!

సీ॥ దస్య గళరక్తముల వసం ♦ తన్ను లాడి
 నీదు కరవాల మెచటదా ♦ నై దళకొని
 సకలమును దీర్చు నాగప ♦ సాని గాఁగ!
 విజయలక్ష్మీ వరించి నిక ♦ బెండ్లియాడు.”

158

సీ॥ అని యుపరమించె; నంత నా ♦ తని సమీప
 మున మహాన్నతరూపుడై ♦ మూర్తిగొనిన
 వీర రసవార్ధియో యన ♦ గూరుచున్న
 భిల్లలోకైక నాథుడా ♦ భీమచాందు,

159

—॥ భీమచాందు తన సాయమును వివరించి చెప్పుట. —॥

సీ॥ “కాండ్రుకాండ్రని పెద్ద ♦ గా మ్రోతల నిగిడ్చి
 గబ్బి బెబ్బలి పిండు ♦ బొబ్బరించు!
 శైలముల్ పగిలి ప ♦ చ్చడిగాఁగ ధ్వని చేసె
 సింహ సోతములు గ ♦ ర్జించుచుండు!
 జేయెత్తు లేచి ప ♦ చ్చివిసంబు వెదచల్లి
 కోడెనాగులు బుస ♦ కొట్టుచుండు!
 వసుధ యిట్టటు లాడ ♦ బరువై పరువు లెత్తి
 యేనుంగు గుములు ఘ్రి ♦ కృతులు సేయు!

సీ॥ బద్ధజాతాండ మంతలై ♦ భయము గొలుపు
 గండశిలలఁ గొండలు చుట్టు ♦ నిండి యుండు!
 బ్రమథ యుతుడైన కైలాస ♦ భర్తకైనఁ
 జాలునే గుండె! నాదు రా ♦ జ్యంబు జొరఁగ!

160

సీ॥ భూలోక నాకమా ♦ భోయెపాలెం బుండు!
 జందన తరువర ♦ చ్చాయ లుండు!
 గొలువు కూటబుండు! ♦ గోడె గుబ్బెతగముల్
 వింజామరమ్ములు ♦ వీచు చుందు!
 బొమిడికంబుల భిల్ల ♦ పుంగవుల్ నడదివ్వె
 లగుదు! రందలును నీ ♦ యాజ్ఞ నుండ్రు!

నాయాత్మకెంతో యా ♦ నందమా! నాదు సిం
హాసనంబందు నీ ♦ వధివసెంపు!

శీ॥ మండఁ గూర్చుండి క్షణమైన ♦ నవలఁబోక
కొలచి దేవునకట్లు సే ♦ వలు ఘటింతు!
నడుగు మన్నోట కోర్వ! నా ♦ హస్తయుగము
జాఘవా పట్టుదిండుగా ♦ సంతరింతు! 161

మ॥ సరియించుక దలయూచి చూడు మఱి! నా ♦ స్వర్గంబు నందైన ని
ర్జరులు ముప్పదిమూఁడుకోట్లెపుడు పూ ♦ జల్చేసి సేవించు న
ప్పురుహూతుండును జూచియుండని సుఖం ♦ బుల్ భోగముల్ వచ్చి దొం
తరలై చుట్టునుజేరి కొల్చు నిను! మ ♦ ద్వాక్యంబు నాలింపుమా! 162

మ॥ అకటా! నీయెడ నెయ్యపు బలిమి నే ♦ న జ్ఞాడితి గాక యే
టికి నాస్థాన మియ్యకొందు! వెపుడు ♦ డెందంబున దేశమా
తకు వాటిల్లు విపత్తుకై వగచి చిం ♦ త గ్రాఁగు నీ వగ్గి మ్రిం
గక స్వాతంత్ర్యము దక్కుదాత సొకచో ♦ గాలూనికూర్చుందువే! 163

నీ జాతియు జన్మదే ♦ శమును భిన్నములైన,
మనపూర్వులకు మైత్రి ♦ దనరకున్న,
నాకన్న వయసు నుం ♦ తగఁ దక్కునైన, బా
ల్యమున నొంజొరుజూచి ♦ నది మొదలుగ
నీపైన నవ్వాజ ♦ నియతి నామది నిల్చె!
రెండవ దేవుడ ♦ రీతిజూతు!

గడఁబోదు నీదు జా ♦ గ్రన్ధాగళాకృతి
కల్పనైన హృత్ఫల ♦ కముననుండి!

శీ॥ నీవు పాల్గొననట్టి యీ ♦ నిఖిలలోక
సార్వభౌమత సరక వా ♦ సముగ రోతు:
నండ నీవున్న సంబలి ♦ నైన నమృత
మట్లు సేవించి యానంద ♦ మంద నేర్తు! 164

నీ! అహిత దైతేయ ప ♦ శ్యత్ఫలమూర్తుతా
శౌర్యదుర్జయు లొక్క ♦ జాతివారు

తరతరములుగ న్నా • తంత్రస్థలక్ష్య మహా
 దయముఁ గోరి విదేశ • ధరణి పతుల
 మాతృజ్ఞి బాహు శుం • భత్సితాపముఁజూపి
 ధనధాన్య వస్తు వా • హనయుతముగ
 సర్వార్పణ మొనర్చి • శాశ్వత ధన్యత్వ
 మందు తెన్నరికి వం • ద్యంబు గాదు!

గీ॥ హృదయము గలట్టి మానవుం • డెవఁడు హరి
 యడుగులను గొల్చి యహితుల • నణఁచి జన్మ
 పావనము సేయఁ! డాతని • బ్రదు కదేల!
 బల మదేల! నిరర్థకై • శ్వర్య మేల!

165

మ॥ అకటా! ముప్పదికోట్ల హౌదవులు మో • యక దగ్గ భారంబుఁ గొం
 కక నీవొక్కఁడ పెత్తికోఁ దలఁచి! తిం • కక నిన్ను సేవించి గొం
 తుక లర్పించెడు వారు పూజ్యులగు భ • క్తుల్! నీపతాకంబు క్రిం
 దికి రానొల్లని వార లందఱును మా • తృద్రోహులు వాచకుల్, 166

మ॥ పొదలక వెల్వడు దొడ్డకోలుపులు లే • పుక జూపు నాసింగపుం
 గొదమల్ వీరని శాత్రువుల్ బెదరు ను • క్కుందుంట లున్నార లే
 బదివే ల్లొకలు భిల్లవంశజులు! నీ • పాదాబ్జముల్ గొల్వ నే
 కొదలేకుండఁగ నందఱ బనిచి నీ • కుక బ్రీతిఁ గావించెదన్ 167

సీ॥ వెదురు పొదలనుండి • ప్రిదిలిన యాణిము
 త్యములు కుప్పలు కుప్ప • లై రహించు!
 ఫణి ఫణాగ్రములందుఁ • బండి రాలిన మణుల్
 పరుపులు పరుపులై • ఫరిథవిల్లు!
 గనుల మొల్చిన యన • రస్వర్ణ రౌప్యాది
 లోహముల్ సెనుకొండ • లుగఁ దనర్చు!
 శైలసానువులలోఁ • జంద్రకాంతశిల లీ
 జగ మంతటికి నైనఁ • జాలియుండు!

గీ॥ బెరుగుటయె కాని తఱుఁగుట • యెఱుఁగనట్టి
 రత్నగర్భ సార్థముగ నా • రాజ్య సీమ!

యాఁచముట్టుగ నాయొద్ద • చున్నసిరులు
నాథ! సీమోల సర్వార్ప • ణం బొనర్తు.

168

మ॥ రవిబింబ ధ్వజ మొప్పు నీ వనికీఁ జే • రక సీకు మున్నున్నె యా
రవికన్న • మునుదోఁచు నప్పొడుపుఁ దా • రక బోలె జృంభించి యా
హవ రంగాభ్రముఁ జొచ్చి శాత్రవ కుల. • ధ్వాంతంబుఁ జీల్తుఁ బ్రతా
ప విభుడన్న పిరంగి కీఘనుఁ డయః • ప్రస్థిత గోళంబనక. 169

సీ॥ పారతంత్ర్య మదల్చి • స్వాతంత్ర్యమును నిల్పు

బవరమ్ము వచ్చె! సం • వత్సరాది

పండుగు వోలె నీ • భారత ప్రజలకెల్ల

సమభాగమైన యు • త్సాహ వేళ!

యందఱ మొక మొగం • బై నిల్చి యరుల గె

ల్చితమేని స్వాతంత్ర్య • సిద్ధి మొదవు!

ననిలోనఁ బడినఁ గ • ల్పాంతంబు. వఱకు శా

శ్వత నాకలోక వా • సంబు గలుగు!

గీ॥ రెంట నేది గల్గినఁ గృత • కృత్యులగుదు!

మింత కన్నను జరపుణ్య • మేది గలదు!

...మీన మేషంబులను బోద్దు • మించకుండ

నిపుడె ప్రస్థానభేరి మో • యింపవయ్య!

170

—॥ ప్రతాపసింహ విర్యము నిబంధనములు. ॥—

మ॥ అని గాంధీర్యము పూరుషాక్తిని దృ • శ్యంబాచు నిందుండెనో
యనఁ గూర్చున్నఁ, ప్రతాపసింహుడు 'మహా • త్తా! నీ కసాధ్యంబు గ
ల్గునె! యీనాటి కిరాత. వేషమునఁ జె • ల్వుంబోటి వెన్వెంట లే
దనుటే కాని పురా కిరాతుడవు గా • వా! శత్రుపూ ర్దవాకా! 171

సీ॥ త్యాగమూర్తులు వీరధ • ర్శైక నిరతు

లింద టుండఁగ జయసిద్ధి • కేమి కొఱత!

యాకసము వ్రాలుఁగాక చే • యప్పశించి

యావఁ గలము! విపత్తోటి • నోపఁ గలము!

172

సీ॥ సమరముల్ నిష్కార ♦ యమ రేగి రత్నగ
 ర్భయు రక్తగర్భయా ♦ పనికి జాల!
 నొకచీమకైన నిం ♦ చుక హాని గలిగిన
 గనలేను; భారతా ♦ వనిని గలుగు
 తరు లతా గుల్మ భూ ♦ ధర గహ్వరములఁ బ్రే
 మింతుఁ బ్రాణమును బ్రే ♦ మించు నట్లు!
 నాదు హృద్భంధు లిం ♦ దట మిమ్ముఁ గొనిపోయి
 రణరంగమునను శా ♦ త్రవుల కత్తి

గీ॥ వాదరల కప్పగింపఁగా ♦ వలయు ననిన
 మేరు వంతటి బాధ జ ♦ న్నించు నాకు!
 గటకటా! కోరరాని దు ♦ స్కార్యముల ర
 ణంబు నంతటి మోర కృ ♦ త్యంబు గలదె!

173

గీ॥ అలఘుమేవాడ లక్ష్మీ ము ♦ ఖాబ్జమునకు!
 గుంకుమం బట్టి చిత్తూరు ♦ గుఱుతుఁ బాపి
 యిపుడు హారావళిసీమ ♦ నెల్లఁ గొనఁగ
 నక్కరు తలంచినటు తెలి ♦ యంగ నయ్యె

174

గీ॥ రాజ్యలక్ష్మీ సేనాలక్ష్మీ ♦ కావ్యలక్ష్మీ
 లంచములు చూపి యతఁడు వం ♦ చించి తీఱు!
 నెంత బలవిక్రమము లున్న ♦ నిపుడు మనకు
 నాత్మనిగ్రహమును ద్యాగ ♦ మవసరంబు.

175

గీ॥ ఏను మొదలుగ సామంతు ♦ లెల్ల ప్రజలు
 రజత సౌవర్ణ రత్న పా ♦ త్రములు విడిచి.
 ప్రకృతి యర్పించు పచ్చతా ♦ పల్లెరములు
 చదురు బాకులందున మెస ♦ వుదము గాక.

176

గీ॥ తలంచిన మనోరథప్రాప్తి ♦ గలుగుదాఁక
 వ్రతము నడపిన దశరథ ♦ రాము కరణి
 హంసతూలికా తల్పమ్ము ♦ లవల విడిచి
 మృదుల దర్భాసనముల నుం ♦ డుదము గాక.

177

క॥ పెరుగును గావుత చికురో
త్కరము శిర శ్చబుక గండ + తలముల; భద్రా
కరణము సేయింపకయుం
దురుగాత మహా రికోటి + తో నెనయగుచున్.

178

క॥ మొరయునుగావుత ముందట
మొరసెడు మందుభులు వెనుక + మొగమై యనిలో!
నట నిడురయు నట కడుపును
బొరయగఁ బూనుదము వీర + పూర్ణ వ్రతమున్.

179

సీ॥ ఈశ్వర పదభక్తి + యెపుడు మానగరాదు!
మధుమాంస సేవన + మఱగరాదు!
బుగారు పట్టు వ + ల్వలు గట్టగరాదు!
భోగకోటుల వంక + భోవరాదు!
కామాది శత్రు వ + గ్గము లంటరాదు! స
త్యంబు శౌచము విడ + నాడరాదు!
త్యాగంబుఁ గల్పనైఁ + దగ్గనీయంగరా!
దాత్య నిగ్రహము పో + నాడరాదు!

సీ॥ మాన ముత్తమధనమాట + మఱువ రాదు!
ధర్మమే దైవమనుబుద్ధి + తలఁగరాదు!
నిఖిల జగములు మాతొడ్డి + నిలుచుఁగాక
దేశభక్తిని విడనాడి + తిరుగరాదు!

180

సీ॥ స్వాతంత్ర్య ధర్మవాం + ఛాశీలురగు వారి
దారిఁగన్బంబులు + చేరియుండు!
నావిపశ్కోటితో + నడలక వీరులు
శాశ్వత యుద్ధంబు + సలుపవలయు
ననుపమ త్యాగ స + మారాధనములతో
ధర్మదేవతఁ గొల్చి + తనుపవలయు!
దద్భక్త జన జీవి + తమ్ము దుర్దమ తపో
మయమై సురక్షితం + బులు తనర్చు!

గీ॥ మహితకష్టానుభూతి ధ ♦ ర్శంబు పాలుచు
 సపజయంబుల నది తగ్గ ♦ కతిశయిల్లు!
 గాన విజయంబై ముఖ్యంబు ♦ గాదు మనకు!
 ధర్మనిర్వహణంబు క ♦ ర్తవ్య మెపుడు!

181

సీ॥ ఉదయమే లేచి జే ♦ పుదయపురము వీడి
 కుంభలోమియర్కోట ♦ కును జనుదము;
 వదివేల పల్లెల ♦ ప్రజలు స్వస్వనివాస
 ములు వీడి యచటికే ♦ పోవ వలయు;
 బొలములునున్న నాఁ ♦ గలి మోపఁగారాదు;
 పశుపుల నెచట మే ♦ పంగరాదు;
 బాటల నెవ్వరు ♦ పయనింపఁగారాదు;
 కూపముల జలంబుఁ ♦ గోలరాదు!

గీ॥ వనమృగం బొక్కఁడైనఁ జం ♦ పంగరాదు;
 మఱచియో తప్పియో చెట్టు ♦ నఱుకరాదు;
 కేల నొకగడ్డిపోచయు ♦ గిల్లరాదు;
 గిరులు విడనాడి బయలులఁ ♦ దిరుగరాదు!

182

శా॥ నీరంధ్ర ద్రుమ పుంజ రంజితమునై ♦ నిద్రాణ నానామృగ
 స్ఫారంబై భయదాంజనాచల మిటుల్ ♦ వ్యాపించె నా జీకటుల్
 బారె యంబరుదేశమాదిగ సలుం ♦ బ్రాసీమయుఁ దాఁక బ్ర
 హ్మరణ్యం బగుఁగాక దేశము జనం ♦ బం దేగరాకుండఁగన్.

183

క॥ తనకించుకయును లాభము
 దనరదనుచు నక్క రెటిఁగి ♦ దండెత్తక యుం
 డిన నిరుదెగలకు మేలగు!
 మన ముందము కొన్నినాల్గు ♦ మానము తోడన్.

184

సీ॥ తతహరిశ్చంద్ర మాం ♦ ధాత్రాదులు చరించు
 వజ్రాలబాట నా ♦ భానుకులము!
 నరమాత్రుఁ డొకని కే ♦ శిర సొగ్గి యత్నైకు
 లకు మసిసోఁక నో ♦ ర్చుకొనలేను!

భరతఖండంబు కం ♦ పము పట్టి మేవాడ
మునిగి క్రిందికి గుంగి ♦ పోవుగాక!
యవనులతోడి బాం ♦ ధవ మూన! నిన్నాళ్లు
మని తురుమ్మలకూడు ♦ తినగజాల!

గీ॥ గాన బలమెల్లఁ జూపి సం ♦ గర మొనర్చి!
గెలిచి! స్వేచ్ఛాభిమానముల్ ♦ నిలుపు కొనుటా!
దురమునను వ్రాలి మరణమొం ♦ దుటా నిజంబు!
కలుగ దెందును మధ్య మా ♦ ర్గంబు నాకు.

186

క॥ ఇది నానిర్ణయ” మన “మం
చిది యెల్లర కనుసరింపఁ ♦ జెల్లు! నటులె చే
యుదు” మన నందఱు గదలుచు
సదనములకు వెళ్లి రథిక ♦ సంతోషమునన్.

187

మ॥ “పరివారంబులతో ధనావళులతో ♦ వస్తుప్రపంచంబుతో
నరుగఁగావలె నేడె యందఱు జనుల్ ♦ హారావళి గవ్వారో
త్కరముల్ చేరఁగ; నెవ్వ డాజ్ఞను దిర ♦ స్కారంబు గావించినన్
ధర్మపై రాలుఁ దదీయ శీర్షమని మోఁ ♦ తల్ పెట్టె ధక్కాధ్వనుల్ 178

గీ॥ అట్టె హారావళి వర్స ♦ తాంతరమునఁ
బరిణయము లొక్కలక్షయు ♦ జరిగెనేని
యంత జనబృంద ముండఁబో ♦ దనఁగదనరే!
నఖిలదేశంబు ప్రజయెల్ల ♦ నచట నుండె.

189

—॥ మేవాడ్దేశమంతయుఁ బాడువడి యరణ్యముగ మూలుట. ॥—

సీ॥ రాజులు నివసించు ♦ ప్రాసాదములు గూలి
వన మృగంబులకు ని ♦ వాస మయ్యె!
బొలములలోన వి ♦ త్తులు రాలి మొలిచి చె
ట్లొ కాశమును బాఁగు ♦ నట్లు పెరిగె!
గొలఁకులలోఁ గూప ♦ ములలో జలము నిల్చి
పాడుక లేమిని ♦ పాడు వడియె!

నరులు సోఁకిమి స్వేచ్ఛఁ ♦ బెరుగుచు సొకటికి
వేయిగా మృగములు ♦ వృద్ధి నొందె!

గీ॥ నలఘు రావీ వనాశాంత ♦ రావనీత
లము లతావృక్షమృగవిహం ♦ గమవృతము
జేవ దానవులకు నైనఁ ♦ దేరి చూడ
రాక చొరరాక మృత్యు వ ♦ క్త్రిముగఁ దనరె!

190

గీ॥ తరులు రాపాడుమోత, వా ♦ తముల మోత,
మృగవితతి మోత పలుసెల ♦ యేళ్ల మోత
ఖగ తతులమోత, గలిసి యోం ♦ కార నాద
మెపుడు నల్దెసలందుఁ బై ♦ కెగయు చుండె!

191

మ॥ ఒకమాతా 'బదనూ' రరణ్యములలో ♦ నుద్దండులై శత్రునై
నికు లేతేరఁగ నాప్రతాప విభుఁడు ♦ వీక్షించి యాత్మీయ నై
న్యకదంబంబులతోడ వచ్చి మదశుం ♦ డాలమ్ముల జీల్చు సిం
హాకిశోరంబటు చాకి మాల్పెను జగం ♦ బారా యటఁ చెన్నఁగన్. 192

ఉ॥ వేటాకసారి యిట్లై పది ♦ వేలభటుల్ షహబాజుఖాను చి
త్తూరికి వెళ్ళుచుండఁగ మ ♦ హోగ్రిననంబున ముట్టడించె; వా
రూఱక నిల్చిరందటు; ద ♦ యోదయుఁడోచుఁ బ్రతాపుఁ డంత సం
హారముసేయకే విడిచె, ♦ నద్దిర! యాతని ధర్మ మెట్టిదో!

193

సీ॥ గొల్లలు మేకలఁ ♦ గొని మేపుదు రటంచు

బచ్చిక బయలులఁ ♦ జొచ్చి చూచుఁ!

గాపు పొలాన నాఁ ♦ గలి మోపునో యంచు

దూరప్రదేశముల్ ♦ తొంగి చూచు!

వేటరుల్ మేకముల ♦ పిండుఁ జూపుదురంచు

ఘోర వనంబులు ♦ దూరి చూచు!

డరుల బోయలును వా ♦ గుర చొడ్డుదు రటంచుఁ

గొండపేటెక్కి యు ♦ దుండి చూచు!

గీ॥ నాసలుంబ్రాధిపతి వెంట ♦ నంటి యుండ

దేశ మెల్లడఁ దిరిగి శో ♦ ధించు చుండు!

దనదు నానతి లవమైనఁ ♦ దర్శిసేని

ప్రళయ మగుఁగాక! యెవ్వఁడు ♦ బ్రతుకఁగలఁడు! 194

గీ॥ భోగసన్న్యాసమున వీర ♦ పూర్ణ దీక్ష

వట్టి యిటఁ బ్రతాపుఁడు కష్ట ♦ పడుచు నుండ!

రాజ్య తృష్ణా భరైక పూ ♦ ర్ణ వ్రతంబు

దీక్ష గొని యక్క రచట నా ♦ ధించు చుండె. 195

—॥ అక్కరు సార్వభౌముని దిగ్విజయములు. ॥—

సీ॥ అంబరు దేశమం ♦ దా రణస్తంభ పు

రము నాఫ్ఘనుఁడు పాల ♦ నము నొనర్చె;

నల శమంతకసింహుఁ ♦ డను వీరుఁ డాదుర్గ

మును వాని కడనుండి ♦ కొనుచు “నుదయ

పురికి నంకితుఁడవై ♦ పరిపాలనముసేయు”

మాని తనపతి శూర ♦ ధనున కిచ్చె;

గోటవాకిటనున్న ♦ గొప్పపల్లె శమంత

కుఁడు గొని తా నేలు ♦ కొనుచు నుండె;

గీ॥ గొండకన్న దుర్భేద మా ♦ కోటఁగొనఁగ

దండువిడిసి యక్కరు నిల్చె ♦ రెండు నలలు;

చెంతనున్న మందంత పో ♦ సినను గాని

జయమొనవునన్న యాస లే ♦ శమును లేక 196

సీ॥ తురకలు సాధిగో ♦ రిరి; దుర్గపతి యొప్పె;

సేవకుఁడును మాన ♦ సింహుఁ డరిగి;

రంద తాస్థానము ♦ నందుఁజేరిరి; శూర

ధనరావు పినతండ్రి ♦ తన కెదురుగ

మానసింహుని పీఠ ♦ మాని నిల్చిన భటుఁ

గనుతెప్పపెట్ట కొ ♦ క్కగతిఁ జూచి

యక్కరని గ్రహించి ♦ యతని చేతులు వట్టి

సింహపీఠమున నా ♦ నీనుఁజేసె;

గీ॥ నక్కరును శూరధనరావు ♦ నాదరించి
కాశికా మండల మొసంగి ♦ గారవించె;
గోట వెలికి రాదలఁపఁ గ ♦ వాటసీమ
నతనిఁ దాఁకె శమంతకుం ♦ డతిరయమున. 197

మ॥ “పురముల్ పోయిన రాజ్యముల్ చెడిన నె ♦ ప్పు మాకు రాణాయె ను
స్థిరదైవంబగు; నట్టి స్వామి పద భ ♦ క్తి మాని మోగల్ ధరే
శ్వరు పాదంబులు గొల్చె శూరధనుఁడు ♦ భాగ్యమ్ము నాసించి; యో
హరవంశ్యాగ్రణులార! యాయధము దు ♦ ర్వాపారముల్ మెత్తురే” 198

మ॥ అని తాను దను గొల్చుచున్న హరవం ♦ శ్యశ్రేష్ఠులౌ సద్భటుల్
చని యొక్కుమ్మడి వారల దగిలి యా ♦ స్వాతంత్ర్య యుద్ధంబున
దనువుల్ వీడుచు నిత్యనాకసుఖమొం ♦ ద బోయి; రాదేశభ
క్తిని లోకంబులు మెచ్చి వారియశము ♦ గీర్తించె వేనోభుల. 199

గీ॥ రామచంద్రుఁడు రీవామి ♦ హ మహీంద్రుఁ
డలఘు కాలంజరీ దుర్గ ♦ మప్పగించె!
బాజబహదూ లొసంగె మా ♦ శ్వము! సహస్ర
వాజి పతులౌచుఁ గొలిచి ర ♦ క్బరును వారు. 200

గీ॥ జోధబాయి మార్వార్కహీ ♦ శుని తనూజ
గనే జహంగీరు; తక్కిన ♦ కాంతలందు,
నక్కరు ‘మురామ’ ‘దనియాలు’ ♦ న నెడు సుతులఁ
బుత్రికామణు లొక్క రి ♦ ర్వురను బడసె. 201

—॥ అక్కరు సార్వభౌముఁడు ఘూర్జరదేశము జయించుట. ॥—

మ॥ జనసమ్మర్థము ఘూర్జరంబు ‘ముజఫర్ ♦ షా’ యన్న భూమిశుఁ డా
ఫనుఁడు బాలనసేయఁగా నచటి క ♦ క్బర్ కొంత నైవ్యంబుతోఁ
జనె; వాడెంతయు భీతుడై యతని ప ♦ జ్జ జేరె; డిల్లీశు డా
తని సీమగొని కొన్ని పల్లె లొసఁగె ♦ దజ్జవ నార్థంబుగ. 202

మ॥ మును బైరాముఁడు రాజరక్షకుఁడు! త ♦ త్పుత్రు బదాతేండ్ల వా
నిని నబ్దురహీమాను నైవ్యపతిగా ♦ నేమించి యాఘూర్జరం

బునకుఁ రెండవమాఱు సేనల రణం ♦ బుఁ జేయఁగా నక్కరుఁ
గొనిపోయెఁ సచరాచరావని వడం ♦ కుఁ బొంది శోషిల్లఁగఁ. 203

సీ॥ ఉభయసేనలకు ము ♦ హోద్యత యుద్ధంబు
పడియె నహమ్మదా ♦ బాదు పొంత!
నక్కరుపతి ఘూర్జ ♦ రాధిపు రణరంగ
మందుఁ బెల్లుగఁదాకి ♦ బందెఁ గొనియె!
సమర మంతము నొందె! ♦ జయ మక్కరు వరించె!
ఖండిషు కైరాయుఁ ♦ గధియవాడ
కాంబె బోచియు రివా ♦ కాంత మాహీకాంత,
రాధాపురంబు సూ ♦ రతు బలిన్న

గీ॥ పయి బరోడా యహమ్మదా ♦ బాదు మఱియుఁ
బాలనపురాది బహుమండ ♦ లాలి యవన
సార్యభౌముని మృదుపదా ♦ బ్జములు చేరి
యేబదియు లక్షల ధనంబు ♦ నియ్యఁదొడఁగె,

204

—१॥ అక్కరుసార్యభౌముఁడు వంగదేశమును జయించుట. १॥—

మ॥ వరుసఁ వంగ విహారముల్ కొనఁగ న ♦ క్బర్ కోరె; నాసీమలఁ
బరిపాలించె సుఖప్రదమ్ముగ సులే ♦ మాఁఖానుఁ; డావీరుఁడుఁ
మరణం బొందినమీదఁ దత్సుతుఁడు స ♦ మ్రొట్టయ్యె దావూదు; ము
ష్కరుఁడై లోకుల బాధపెట్టుచును రా ♦ జ్యంబేలె వాడయ్యెడఁ 205

సీ॥ ధనము లక్షలు కోట్లు ♦ దనరె; నర్వది వేపు
రాశ్వీకుల్ మూఁడువే ♦ లాఱునూర్లు
ద్విరదంబు లిర్వది ♦ వేల్ పిరంగులును ల
క్షయును నల్వదివేలు ♦ కాలిబంట్లు
పడినూర్లు యుద్ధనా ♦ వలు గల్గి దావూదు
చక్రవర్తిని లెక్క ♦ సలుపఁబోక
సరిహద్దు నందున్న ♦ 'జామేనియా' దుర్గ
మును సేనలను గొంచు ♦ ముట్టడించె;

గీ. నదియుఁ గోపకారణమయ్యె ♦ నక్కరునకు;
మానసింహుఁడు తోడర ♦ మల్లువీర
బలుఁడు ఖాసిముఖావాది ♦ ప్రిబలవీరు
లండఁ గొలువుండ వెడతె బ్ర ♦ హ్లాండ మద్రుగ. 206

మ! అమర ద్వీపవతీ తటాంతరమున ♦ హజీపుర ప్రాజ్య దు
ర్గమును జేకొని పాటలీ నగర దు ♦ ర్గంబు గొనె! ఔర్య- యు
ద్ధముల జేసి విహార వంగముల నా ♦ తర్వాత నోడ్రంబును
గ్రమమొప్పు గ్రహాయించె నక్కరు సమి ♦ ద్దాండివి యీతండన. 207

క॥ పరిపూర్ణ విజయమున న
క్కరు ఢిల్లీపురము జేరి ♦ కడు సంతోష
స్ఫురణమున మానసింహుని
సరసకుఁ బిలిపించి గోష్ఠి ♦ సలిపెడువేళ. 208

—॥ { అక్కరుపార్వభాముఁడు కువార్ మానసింహప్రభువుతో } ॥—
మంత్రాంగము చేయుట.

మ! పదమూడేనులు దాటిదాటకయె లే ♦ బ్రాయంబున దండ్రయ
ద్రిదివం బేగెను; నాటనుండియు ధరి ♦ త్రీ రాజ్యభారంబు న
గదిసె; దేవునికూర్చి సర్వమును జ ♦ క్క దాల్చి కల్యాణ సం
పదల లోపము గల్గకుండ నెపుడు ♦ వర్ధిల్లగా జేసితి. 209

సీ॥ తెగిన హరమున ము ♦ త్తియములువోలె భా
రతరాజ్యమది పెక్కు ♦ వ్రక్కలగుచు
జన చిన్నపాయలై ♦ చెడె; రాష్ట్ర పతులలో
నొండొరులకు మైత్రి ♦ యొదవ దెపుడు;
నిత్యలక్ష్మీ శుభ ♦ నిలయుములై యుండ
వలయు రాజ్యములు శా ♦ శ్వత రణముల
ధన జన వస్తువా ♦ హనశూన్యమై పాడు
వడి శ్మశానములట్లు ♦ ప్రభాదొలంగె!

గీ॥ నిట్టి కుబ్జావతారంబు ♦ లెల్ల బోయి
భరతఖండ మఖండైక ♦ భాగ్య విధవ

నిలఁచుమైయుండఁ జూడఁ గా ♦ వలయు ననుచుఁ
గడపులోఁ గొండ యంతా స ♦ గలిగె నాకు

210

సీ॥ సంఘశసనం బధి ♦ స్థించినదాది నీ

భావమే మది వేరు ♦ పాఠియుండె!

నాగార్ మొదల్గా ♦ ననుదినం బొక్కొక్క

రాజ్యంబు గెలిచి రా ♦ వ్రామునజేర్చి

పాభాత మృదుగంధ ♦ నహునట్లు భారత

మేదినీతల మాకర్చి ♦ మించి ప్రిజల

కామోద సాభాగ్య ♦ మలవరించుచు రామ

రాజ్య విఖ్యాతిఁ గూ ♦ ర్పంగఁ గంటి!

సీ॥ నెందొ యొక రిరువురు రాజ్య ♦ తృప్తచేత

నక్కరును దిగ్జయ మొనర్చు ♦ నండుగ్గి! గాని

సత్య మీవెఱుంగవె! ధాత్రి ♦ జను లెఱుంగరె!

భువన ములనేలు నాది దే ♦ వుం డెఱుంగఁడె!

211

సీ॥ సహగమనము భీతి ♦ సడలించియుంటి, న

న్యాయమా పన్నుల ♦ నణఁచియుంటి;

మధుమాంస సేవన ♦ మాన్పితి; భారత

నృపులతో వియ్యంబు ♦ నెఱపుచుంటి;

నొకకంట నమ్మత మీ ♦ కొకకంట సున్నంబు

గలిగి వీక్షింప; మో ♦ గలులు హైద

పు లటన్న భేదంబు ♦ గలుగదు; మీలోన

మత్స్యాణసము లెంత ♦ మంది లేకు!

సీ॥ భార తాభ్యుదయముఁ గూర్చి ♦ పవలు రేము

నేను పదుభాధ లా దేవుఁ ♦ డే యెఱుంగు!

నీకుఁ జెప్పిన దప్పున్న ♦ దే! కనులకు

క్షణము సేపైన నిద్దుర ♦ గదియరాదు!

212

శా॥ రా.రా.జై మితిలేని సౌఖ్యభరము ♦ బ్రాపించి యున్నాడటం

చీరెన్నందగుఁగాక; నాదు హృదయం ♦ బెస్థొక్క- చింతాగ్నిచే

క్షీరాంభోనిధి క్రూరబాడబమహః • గ్నిజ్వాలచ్ఛేదోబోలః గం
గాకౌచుండును; దాని బాధలకుఁ గుఱిం • గన్ సాగితిన్ బెల్లుగన్ 213

మః అది యెవ్వారల తోడనేఁ దెలువ రా! • దద్దాని నెవ్వఁడు
రృదమన్నన్ మఱి తీరఁబోవ! దెపుడు • జింతించి చింతించి నేఁ
దుదిదాఁక్క మది నోర్వనే వలయు; నెం • తో కూర్చు మిత్తుండ! న
య్యది నేఁజెప్పిన నీదు మానసము చిం • తాయత్తమై క్రుంగెడున్. 214

చ॥ ఇరువదియొండుగాఁగ సహి • యించుదు నుంటిని; యెన్నిమాన్లొ నీ
వెఱుఁగవుగాని యేకతమ • యిర్వర ముండిన యష్ట నావ్యధా
భర మిటులుండెనంచుఁ దెలు • పన్ గనుకించితి; సుఖలో హ్లాదం
తరము కలంగి మాటయు • నన్ వెలిదాటక నిల్చిపోయితిన్. 215

చ॥ ఒకయెడ సింధువాహిని మ • తొక్కెడఁ బూజ్యము బ్రహ్మపుత్ర) యిం
కొకయెడ వింధ్యభూమిధర • ముత్తరమందు హిమాలయంబు పీ
నికి నడుమన్ గలట్టి యవ • స్థలి నా పరిపాలనమ్మునన్
వికసన మొది భూప్ర)జయు • నేనుచు సౌఖ్యముఁగంటి మంతయున్ 216

మ॥ అరులెల్లన్ నశియించి; రక్తరస నా • హః! యంతరాజేడి యు
దురు; గర్భంబు ఫలించి పుత్రి)కలు పు • త్రుల్ గల్గి; రత్నంత బా
గ్యరమల్ పొల్చెడి; కోటిమంది హితు; లిం • కన్ బ్రాహ్మయమో స్వల్ప; మే
కొఱత ల్లేవు; మ హిమాన్నతస్థితులె నా • కున్ జెల్లె నీనాటికిన్. 217

మ॥ అమరాధీశుఁడుగూడ నాసవడు నా • ర్యావర్త దేశంబు స
ర్వము నాచత్రము క్రిందికై నడిచె; మే • వాడ రాజ్య మొక్కండ్లమూ
త్రము సాత్రత్యరమా భిమానముల మ • త్రాజ్యాధికారంబు లే
శముమన్నింపక గర్వముల్ బలిసి శీ • ర్షం బెత్తి క్రేణించెడున్. 218

చ॥ నను గడుఁజేర్చిమై గనుచు • నాప్రభుతన్ మది మెచ్చి కన్య ని
చ్చిన మిమువంటివారి వెలి • చేసి ప్రతాపనృపుండు పంజ్జిభో
జనములకైన నించుకయు • నైపక తేలిక చేసి చూచె; మీ
ఘనతకు హాని వచ్చినను • గల్గవె నాకు విషాద వేదనల్! 219

చ॥ కలుగఁగరాదు లాభ మొక • కాసును నాకని దేశమందు లో
కులఁ బురముల్ త్యజించుచును • గొండలనుండఁగఁబిల్చి సంపదల్

శాల సెడి దేశ మెల్లఁ బెను ♦ బీడుగఁజేసె; వివేక మున్నదే!
యెలుకల దాడి కోడి తన ♦ యింటికి నిప్పిడు కూళ లుందురే. 220

ఉ॥ అదిను సూర్యుఁడ భవుఁ ♦ డంట; తురుమ్మలఁజేరి కొల్వఁగా
రానంట; శల్వుఁడవ్వరొ ప ♦ రామ వాక్యము బాడినంత మా
మీడికిఁ గాలు దువ్వఁచట; మే ♦ ము భయంపడి మార మున్న మ
ర్యాచట! కాక లేగినను ♦ నంతము చేయు నటంట; పింటివే! 221

మ॥ మఱి నామొద్దను జేరు భూమిపతులకా ♦ మర్యాదతోఁ జూడనో!
ధరణీభాగము లియ్యనో! పిలిచి బా ♦ ధవ్యంబు చేకూర్చనో!
చిరమైతికా విహరింపనో నృపులు నకా ♦ సేవించి చే దేమి మే
సిరి! తానింతటి మార్ఫ్య మేమిటికిఁ దా ♦ ల్చె! జెప్పఁగాఁ జాలుదే! 222

సీ॥ నేఁగోరునదియెల్ల ♦ నిఖిలభారతఖండ

భాగ మొక్కండేల ♦ వలయు ననియె!

యెపు డిద్వరు స్వతంత్రు ♦ లిటనుండఁ జోటుండ

రాదు! లోకము పెద్ద ♦ రాజ ననుచు

నంగీకరించె న! ♦ న్నాతఁ డంగీకరిం

చిన దాన నిసుమత ♦ చేటు గలదె!

తన కిరీటంబు క్రిం ♦ దను వ్రాలునే! వట్టి

పెడసరకట్టె యా ♦ నించు కొనుట

గీ॥ కాని! నేరేఁగినను నాపా ♦ గలుగు నార

లేరి! తానెంత! తనదేశ ♦ మెంత! తనదు

సేనయది యెంత! హృద్భంధు ♦ లైన మిమ్ము

వంటి వారలఁ గని యూర ♦ కుంటిఁ గాక. 223

సీ॥ నిజము చెప్పుట కేమి! ♦ నీ వాతనిని గూర్చి

పలుమాట గడుఁగార ♦ వంబు నెరపి

పలుకుటఁజేసి నీ ♦ భావ మెచ్చట నొచ్చు

నో యందు నెట్టులో ♦ యోర్చియుంటి!

“నీవాఁడ” ననుమను! ♦ నేనేల నీకిష్ట

మైనట్టు లతని మ ♦ ర్యాద చేయు!

మతఁడు స్వతంత్రుడై ♦ యలర రాదని కాదు!

దేశ మొక్కటిగ వ ♦ ర్థిల్ల నలయు

నీ॥ ననుచు నింతగఁ జింతింతు; ♦ నతని మాన్య

మంతకంతకుఁ బెరిగె: రా ♦ జ్యంబు పాడు

వడియె; నేమన గూడక ♦ యెడరు పడితి!

హృదయ శల్యము పాయు చొ ♦ ప్పెఱుగ నైతి! 224

చ॥ విను కడమాటగా వినుతు! ♦ బెద్దయుఁ గాలముగా శరీరమున్

దినియెడి రాచపుండువలెఁ ♦ దీరని వ్యాధియుఁబోలె నాప్రతా

పునిదెప్పనైన చింతఁ దను ♦ పున్ మనసున్ వ్రణ మయ్యె; నేగతిన్

దినములు చాటు! దీట దిది ♦ దేహముతోడుతఁగాని యీజనిన్ 225

మ॥ అకటా! చల్లఁగ నింట నన్నిలిపి యా ♦ యస్తాది చింతిండుండి చూ

డ్కికి వ్రేఁగొ నుదయాద్రిదాఁకఁ గల ది ♦ గ్దేశముల్లగ గెల్చి లా

భకళన్ సిం చెడు నీవు నాప్తముణివై ♦ వర్తించియున్ జింతఁబా

యక నేనెప్పుడు క్రుంగిపో వలసె! గ ♦ ట్టా! దైవమెబ్బంగిదో! 226

అక్కరు చక్రవర్తికి మానసింహ ప్రభువు మనస్తాపోప

శమనము చేయుట.

మ॥ అని యాస్వంబును వాల్చి చూపు ధరపై ♦ న్యాసింపఁగాఁ జేసి చిం

తను సూచింపఁగ మానసింహుఁడు ప్రచం ♦ డ ప్రాభవోద్బంధుఁ డా

తని వీక్షించుచు “దీని కింతవడిఁ జిం ♦ తన్ బొందఁగా నేటి! కీ

పని నీకోరిన యట్లు తీర్చఁగను మ ♦ ద్భారంబు! నీ కేటికి! 227

ఉ॥ ఇంతకు నీవు కోరువని ♦ నెవ్వరి కేనియుఁ దప్పుపట్టఁ గా

సంతయుఁ జోటు లేదు! జగ ♦ మంతయు సేమము నొందు సౌఖ్యసి

ద్ధాంతమే చూపినావు! తటి ♦ యైనపు డమ్మహానీయుఁ జూచి త

త్సాంత మెఱింగి వీలయిన ♦ యట్టులు కార్యము నిర్వహించెదన్. 228

నీ॥ అతఁడు మాకులముల ♦ కధిపతి; యతని శ్రే

యముఁ జూడ మాధర్మ ♦ ముడు; కాని

యెన్నటి మాటలో! ♦ యెన్నటి జోలియో!

వినుటయే యతని నేఁ ♦ గని యెఱుంగ!

ధ్వజీ పతిత్వసం + బంధంబు సామంత
భావాలు విఘ్నంబు + భౌంధనంబు
నేడ్లు పూండ్లును డాటు + హితవృత్తి యెల్లప్పు
సముఖమ్మున మెలంగు + చనుపు కలిమి

గీ॥ పంపు నొక వేయి సంబంధ + బంధములును
దొడ + పూల సంకెలలు నా + మెడను బడుచు
గట్టువడినాడ నీపాద + కమలములకు!
నాతనికిఁ గూర్తునే! నిన్నె + యనుసరింతు.

229

గీ॥ ఉదయ పురిపైన దండెత్తి + కదియఁ బోకు!
స్వల్ప రాజ్యము! నీధాక + సైప లేదు!

మృదుశిరీష పుష్పమ్ము! తు + మ్మెదయె వాగ్రిల
నోర్వదు! ఖగేశ్వరుడు తొక్క + నోర్వఁగలదె!”

230

చ॥ అన “సరి! యట్లుచేయు” మన + నక్కరు “పెక్కురు కార్యదక్షులక
బనిచితి! రెండుసారులుగ + వారలు ఘూర్జరదేశ మేగి యం
దునఁగల రాజ్యకార్యములు + తోచిన యట్టులు తీర్చి! రై నఁ బా
లనము స్థిరత్వము గనిన + లా గగుపింపదు పెక్కులేండ్రకు.”

231

—॥ మానసింహవ్రాభువు ఘూర్జరమునకు వెడలుట. ॥ —

క॥ అనిన “నదియెంతపని తె”

మ్మని పలుకుచు మానసింహుఁ + డామజునాఁడే
తనవెంటఁ గొంతసైన్యముఁ

గొనుచుఁ బ్రయాణం బొనర్చె + ఘూర్జరమునకు. 232

చ॥ చని యటనున్న కార్యములు + సర్వముఁ దీటిచి యుత్తమ వ్యవ
స్థను నెలకొల్పె; రాజ్యరమ + సర్వసుఖంబులు గాంచి వృద్ధి నొం
దెను; బలవంతుడు బ్రబల + నిర్గుణ మెంతటి దుర్గమస్థలం
బుననునఁ జీల్చి చొచ్చుకొని + పోవు నటంచను పల్కు నిల్పుచు. 233

233

మ॥ తనయంబర్ పురిఁ జేరఁగా మఱలి మ + ధ్యక గల్గు మార్గంబునక
జనుచో నొక్కడ మానసింహుడు “కడుక + సద్భక్తి నీపాద ద

రృనముఁ జేయఁగఁ గోర్కెగల్గె ~~కదెయ~~ ^{నది! యా} జ్ఞ వేగఁ బ్రాలింపవే”
 యని మామక జయమల్లుఁ బంచెను బ్రతా • పాధీశు నర్థింపఁగన్. 234

చ॥ కదిసి ప్రతాపసింహనృపుఁ • గార్య మతం డెఱిగించె; సమ్మదా
 స్పదుఁడయి భూవిభుఁ ‘డుదయ • సాగరసీమను జూతు’ నన్న వా
 ర్తఁదెలిపె నాతఁ; డిచ్చటఁ బ్ర • తాపుడు నచ్చట మానసింహుఁ డ
 య్యుదయపురంబుఁ జేర గమ • నోన్ముఖులై చని చేరి రిద్వరుఁ. 235

గీ॥ అన్నియును బర్లశాలలే, • యంతరమున
 నన్ని దర్భాసనంబులే, • యన్ని చోట్ల
 నతినిరాడంబరత్వమే, • యందఱ ముఖ
 ముల నమానికత్వంపు ము • ద్రాలె, రహించె. 236

గీ॥ అచటి యందఱు భోగ స • న్నాస్యసిమణులు!
 పరమహంస ముఖ్యుఁడు ప్రతా • ప ప్రభుండు!
 పజ్జ నున్న గంభీరా స్ర • వంతి వోలె
 బరమ గంభీర మందఱ • భావ వృత్తి. 237

గీ॥ అతుల సువిశాల పర్ల శా • లాంతరమున
 మృదుల దర్భాసనంబులు • కది దనర్ప
 నొక్కదానిపైనఁ బ్రతాపుఁ • డుండె! నతని
 చెంతనే సలుంబొ కృష్ణ • సింహుఁడుండె, 238

—॥ మానసింగాప్రభువు ప్రతాపసింహుని దర్శించుకొనుట. ॥—

సీ॥ వజ్ర దీధితులు శు • భ్ర కపోలములపైన
 నాట్యమ్ము సలుపు కుం • డలము లలర!

బరమదుర్లభ మహా • భాగ్యరేఖ లెసంగు
 రమణీయ దీర్ఘ నే • త్రములు దనర!

సౌందర్య దేవతా • సదనమై సంపూర్ణ
 చంద్రుని గేరు నా • స్యంబు వెలుగ!

క్షితి నెల్ల ద్రుతిని వ • శీకృతి గావించు
 భూరి లక్షణ దివ్య • మూర్తి యమర!

గీ॥ మంచి చందురుకావి దు ♦ మాలు పెన
రాజ చిహ్నమా మగతా తు ♦ రాయ గులుక!
మానసింహుండు ప్రబ లాభి ♦ మాన ధనుడు
హయము డిగి పర్ణశాలకు ♦ నరుగు దెంచె.

239

మ॥ కరముల్ రెండును మోడ్చి భూనిపయి మో ♦ కాలుని కూర్చుండుచు
శిరమున్ వంచి నహస్కృతుల్ సలిపి ని ♦ త్చే మానసింహుండు; సా
దర చిత్తుండు ప్రతాపసింహవిభుఁ డు ♦ త్సహంబుతో “నంబరే
శ్వర! రమ్మిచ్చట గూరుచుండు” మని సం ♦ భావించి సంప్రీతిమై. 240

గీ॥ “రాజపుత్ర భూస్థలిఁగల ♦ రాజులందు
నాయనా! నిన్నుఁబోలు రా ♦ ణ్మాణులు గలరె!
ప్రాభవము నందు యశ మందు ♦ బలము నందు
నింత వాఁడింక లేడన ♦ నెసఁగినావు!

241

చ॥ ఒకత్రుటి యేనియున్ వ్యవధి ♦ యుండదు; భారతదేశ కార్యముల్
సకలము నీపయిఁబడి తొ ♦ లంగవు; వేసవియందు ముండుటెం
డకుఁ గడుదూర మిట్లు పయ ♦ నం బొనరించితి; వెట్టి దొడ్డ కా
ర్యకరణ మూనియో! తెలుప ♦ నర్హమ యైనను విందు” నావుఁడు. 242

మ॥ “నిజధర్మాచరణం బొనర్పఁ బురమున్ ♦ దేశంబు సర్వస్వమున్
స్వజనంబున్ విడనాడి యెప్పు ప్రబల ♦ స్వాతంత్ర్యమున్ గొల్పి బే
రజ మొక్కింత యెటులగ కుండెడు మహా ♦ రాజర్షి! నీపాద పం
కజముల్ గొల్పుటకన్న నిప్పు మఱి యే ♦ కార్యంబు నాకుండెడికి! 243

సీ॥ హాహావలీపర్వ ♦ తాటవి రాజ్యంబు!

కొండ గుహలు కొల్వు ♦ కూటములును!

బూచిన పెనువృక్ష ♦ మాలు సితచ్ఛత్రము

లా గండశిలలు సిం ♦ హాసనములు!

విరుల గుచ్ఛములు ♦ విజామరములు!

పంచాస్య వితతి సే ♦ వక గణంబు!

ప్రకృతి సౌందర్యంబు ♦ భాగ్య సాభాగ్యంబు!

జ్ఞానమే మోక్ష ల ♦ క్ష్యంబు గాఁగ!

గీ॥ ముప్పదియ నాఁకు కులముల † భూరములు
పాదములు గొల్వఁదగు జగ † త్సావ నుండ
వడవిఁ బడరాని యిడుమలు † పశుచు నుంటి!
ధర్మ నిఘ్నర వీర వ్ర † తంబుఁ బూని.”

244

క॥ అని మానసింహ భూవరుఁ

డనఁగ బ్రతాపుఁడును “మత్కు † లాభరణులు పూ
ర్వ నృపాలుర ధర్మము నే
ననుసరణ మొనర్చుచుంటి † నతిదృఢ నిష్ఠ.”

245

మ॥ సిరదీక్షిగొని ధర్మదేవత మహా † సింహ బ్రయత్నించు నా
నరులఁ గష్టము లెల్ల మార్కొను! ననం † తత్యాగ ధైర్యంబు ల
క్కరయకా వారికి! జీకటుల్ బలియఁ జ † క్కల్ తేజముఁ బెంచు నా
కరణిఁ ధీరులు పెంచుచుందురు విప † త్కాలంబునఁ ధైర్యము. 246

సీ॥ దృక్పథంబున భేద † మే కాని దైవ ద

త్తములెకా కష్టసా † ఖ్యములు రెండు!

రెంటిలోఁ గష్ట ము † త్కృష్టమం! ద్రదితాను

వలగొన్నవారి పా † పములు గడిగి,

ప్రకృతి కజ్జానసం † పదలఁ బెంపొందించి,

శమదమాదిగుణాళి † సంతరించి,

యఖిలజగం బీశ్వ † రాధీశమని తెల్పి.

యుత్తమ జ్ఞానంబు † నొందఁ జేయు!

గీ॥ నిరత మాత్ర శోధనచేసి † నిశిత శిక్ష

పెంచి కష్టానుభూతి పా † పించి గాక

మనుజుఁ డొకకోటి యోగముల్ † మరగి యైన

నుత్తమోత్తమ పురుషత్వ † మొందఁ గలఁడ!

247

మ॥ అమరోద్ధానముబోలె నెల్లడ సమ † గ్రానందముఁ బెంచి లో
కముఁ గల్యాణపు మండపంబటు వెలుం † గజేయు స్వాతంత్ర్య ధ

ర్మమహాదేవత మున్నెఁ గిల్చిష సము † ద్రంబందునఁ రక్త హ

స్తములఁ లేగిన లేచు లేవ దణుమా † త్ర రక్తహస్తంబుల. 248

మ॥ పొడయొడైనను సోకఁగా నెఱుంగక ♦ పుణశీతల చ్ఛాయలక
బడినక, దుఃఖము మాఁజెఱుంగక సుఖ ♦ ప్రాబల్యభావంబు లే
ర్పడినక, నొప్పి రవంతయుఁ దెలియక ♦ శాంతంబు భోగంబు చొ
ప్పడినక, మానవుఁ డాత్మజీవితపు శో ♦ భాలాభఃసుతఁ చెందునే! 249

క॥ నాకష్టంబులఁ గూఁటిచి

వాకొనకుము; కష్టములకు ♦ భయపడ" నన "నాఁ

గాక"నుచు మానసింహుఁడు

"నాకొక్కఁడు తోచుచు! దెల్పి ♦ నక గనలకుఁడి! 250

→ ప్రతాపసింహునితో మానసింహప్రభువు సంధిమాటలు జరుపుట. (—

సీ॥ కాబూలుమొదలు వం ♦ గముదాఁక వ్యాపించు

సకలభూతలమేలు ♦ చక్రవర్తి!

యవన ఘోరద్రులను ♦ లవము భేదములేక

సమదృష్టిఁజూచు వి ♦ జ్ఞానశాలి!

యడుగరేకాని త ♦ న్నడిగిన రాజ్యమై

న నొసంగఁగలఁ వదా ♦ న్య ప్రభుండు!

తనచూపుపాటు ది ♦ క్కున నెం దపజయంబు

వినరాని రణరంగ ♦ విజయ మూర్తి!

గీ॥ కాలిబం ఘోరదైదు ల ♦ క్షులును బదియు

నైదులక్ష లాశ్వకదళం ♦ బైదువేలు

హస్తితతి గల్గు విశ్వలో ♦ కైకభర్త!

యక్షరు నృపాలుతుల్యు లీ ♦ యవనిఁ గలరె!

251

సీ॥ భూదేవి పూలమే ♦ ల్ముసుఁగూ నెనోయన

వఱలు నుద్యానముల్ ♦ పెరుగఁజేసె!

ఛత్రముల్ వలె వంగి ♦ చలువ నిచ్చెడు చెట్ల

రాజమార్గముల నే ♦ ర్పాటు చేసె!

ద్వాదశవర్షముల్ ♦ వర్షంబు లేకున్నఁ

దఱుఁగని చెఱువులఁ ♦ ద్రవ్వఁజేసె!

మహియెల్ల నీశ్వర ♦ మయమంచు జాటఁ గో
వెలులు దీపముట్లు ♦ వెలయఁ జేసె!

గీ! సకల భాషా కవీంద్రుల ♦ సత్కరించి
కృతులు వాగ్మించి బహుబహూ ♦ కృతులు చేసె!
బదియు నాఱునూఱులు నైవ్య ♦ పతులు గొలువ
మీఁతె మధ్యమలోక మం ♦ దారుఁ డగుచు.

252

సీ! త్నైచక్రమెల్ల నే ♦ కచ్చత్రమైయుండ
నాసించి దిగ్విజ ♦ యము లొనర్చు!

దనచేఁ బరాభూతిఁ ♦ గవిన రాజుల నెల్ల
సమ గౌరవమ్మున ♦ సత్కరించు!

దనయేలుబడిని నాఁ ♦ దలదాల్తు మనపించి
వారిదేశమ్ము ల ♦ వ్వారి కిచ్చు!

నిఁకఁగొంత రాజ్యంబు ♦ నిచ్చు! నాస్థానమం
దరసి సేనాధి ప ♦ త్యంబు నిచ్చు!

గీ! నెయ్యమునకుఁ దోడుగఁ దన ♦ వియ్య మిచ్చు!
నకుగ లేదనఁజాలఁ! డే ♦ మైన నిచ్చు!

గల్చకము మేరుగిరి కాను ♦ గవియుఁ జేరి

యతని యాకృతి నిల జన్మ ♦ మందె నిజము.

253

మ! అలబ్ధుండావనమేగి యందలి మునీం ♦ ద్రాసికము గొల్పి గో
కులపాలాన్వయవార్ధి చంద్రుఁడగు నా ♦ గోవిందు భావించి కో
వెలల నాలుగు గట్టినాఁడు! యవనో ♦ ర్వినాథు లీభారతి
యుల దైవంబుల మ్రొక్కి దేవళము లో ♦ హా! కట్టి సేవించిరే! 254

సీ! ప్రజ బానిసలుచేయఁ ♦ బడు చట్టమును నిల్పె!
జట్టుపన్నును దుద ♦ ముట్టఁ జేసె!

బరమేశుఁగొలువ నం ♦ దఱును సమానార్హ
లని యాత్రికుల పన్ను ♦ నణఁచి వైచె!

బ్రతిదినోదయము త ♦ ల్పమునుండి లేచిన
యంతఁ బరబ్రహ్మ ♦ మాత్మఁ దలఁచు!

నాత్రిమూర్తులకన్న ♦ నాదిదేవునికన్నఁ
బూతంబులంచుఁ గో ♦ పులకు మ్రొక్కు!

గీ॥ నార్హవిధి సూర్యభగవాను ♦ నర్చసేయుఁ!
దెల్లఁజ్ఞయు మాంసంబుఁ ♦ దినఁగరోయు!

నింకఁ బెక్కేల నీకాల ♦ మీగుణమ్ము
లుత్తమ బ్రాహ్మణులకైన ♦ నున్నె చెపుమ.

255

గీ॥ స్వామి యాతండు! సద్గురు ♦ స్వామి వీవు!
నిహ మతఁ డొసంగుఁ! బరసౌఖ్య ♦ మీవాసంగె!
దిరువురును రెండు కనులు నా! ♦ కేకరీతిఁ
గొలుతు నిరువుర పాదముల్ ♦ తల ధరించి.

256

మ' భవదత్కుత్తమ ధర్మదీక్ష త్రిజగ ♦ ద్వంద్వంబయా! దేశ కా
లవిధుల్ చూచియు సుతమార్చుకొనినఁ ♦ లగ్గయ్యెడిఁ; రాజనీ
తివికాసం బఖిలార్థసిద్ధులను సం ♦ ధించుఁ; వృథా కష్ట న
ష్ట విచారంబులు పెంచుపట్టుల నను ♦ ప్తానంబు మార్పదగుఁ. 257

నీ నీవీరధర్మంబు ♦ నెవమున లోక మెం
తగ బాధనొందుచు ♦ న్నదియొ చూడు!
ప్రజలు నిల్వఁగ నీడ ♦ పడయక తినఁగూడు
కట్ట బట్టయులేక ♦ గాసి పడిరి!
పాడువడె ధరితి! ♦ బలియుకౌ మగలు కం
కాశమ్ములో యన ♦ గానఁ బడిరి!
భాగ్యదేవత లట్టి ♦ పడతులు దుగ్ధర
దారిద్ర్యదేవత ♦ ల్గా రహించి!

గీ॥ రనుదినం భేకభుక్తంబు ♦ నవని శయ్యఁ
గొని ప్రపంచోన్నతుండవై ♦ మనఁగఁదగిన
నీవు సన్న్యాసి వేషాన ♦ నిలువ గుండె
దిటవు చెడియెఁ! గొండంత సం ♦ కటము గలిగె!

258

ఉ॥ నీ రవివంశ గౌరవము ♦ నిల్పుట పూర్వమునుండి వచ్చు నా
చారము మాకు; పందనము ♦ సల్పి వచించెద; నట్టివానితో

వైరము మేలుగా; దెపుడు ♦ బాలును నీరును బోలె నొక్క-డై
మీరు మెలంగిన జగము ♦ మేలుగను; సుఖ మగ్గలంబగు.

259

మ॥ గురువై రాగ్య కళాసముద్రుడవు నీ ♦ కు బూర్ణసౌభాగ్యభా
గ్యరమాసేవధి యక్ష్మరీశ్వరునకు ♦ కల్లోల గంభీర సు
స్థిర పాథోధులఁగూర్చు చిన్న జలసం ♦ ధి బోలె నే సాధిని
వఱల జేసెద! శంభుమాధవుల తే ♦ వ మైత్రి వర్తింపరే!

260

క॥ సిరులఁ దులఁచుమాగ వలసిన

ధరణిని యుద్ధములులేపి ♦ దారుణ వధల

జరిపించి రక్తబలులను

నెఱవఁ దలఁపఁ బోకుమనుచు ♦ నిర్నర్థింతు.

261

క॥ అన మోము నుందహాసము

చినుకఁ బ్రతాపుడును మాన ♦ సింహు వదనము

గని “నీవచించు హితముల

కును నామది నెంతయేని ♦ శుతుకంబయ్యె.

262

నీ॥ సచరాచర ప్రపంచము పుట్టుటాది యా

త్మస్వేచ్ఛ ప్రథమశా ♦ ధృత నరునకు!

నొక మానవుండు వే ♦ తొకనికి లోబడి

మనుటయు దైవ స ♦ మ్మతముగాదు!

ధన రాజ్య విభవ సా ♦ ధనము లాసగఁజూపు

వారు వానికి నాస ♦ పడెనువారు

సమముగాఁ గలుష భా ♦ జను! లైహికామస్మి

కసుఖములే వారికిఁ ♦ గలుగఁబోవు!

గీ॥ స్వేచ్ఛ నుదిలెంచి స్వజనంబు ♦ నెల్లసిరులు

ప్రాణమును సర్వమును శాయు ♦ వారియెడల

దైవమే లేకయున్న నీ ♦ ధరణియగుదు

సత్యమే లేదు! పైవ నీ ♦ శ్వరుడై లేడు.

263

నీ॥ రాజనీతియును ధ ♦ ర్మం బీద్యయిని నీతి

తఱుచుగా లాభప్ర ♦ దముగఁ దోచు!

గాని కామోపభో ♦ గముల కైశ్వర్య సం
పాదనకే యది ♦ పనికి వచ్చు!

ధర్మం బఖిలలోక ♦ తత్త్వంబులకు నెల్ల
దల్లియు దండ్రీయు ♦ దైవమగును!

నీతియో గౌరవ ♦ స్వాతంత్ర్యముల కడ్డు
పడనంతవఱకె సం ♦ భావనీయు!

శీ॥ మాతృ గౌరవహాని చా ♦ పైన యపుడు
మానధనులకు ద్యాగసం ♦ పదయు బారు
షమును సాహసమును గాక ♦ శరణ యోగ్య
మగు వధం బొక్కడండ నీ ♦ యననియందు.

264

నీ॥ పలువురు నీవంటి ♦ వారు ఢిల్లీశ్వరుం
డగణిత గుణశాలి ♦ యనంగ విందు;
నతడు ఘనుండుకా ♦ డనను నేగూడ; న
కృరుదెసఁ గడుగౌర ♦ వం బెసంగు;
నతఁ డమానుష సద్గు ♦ ణాధ్యుం డనను; గా
ని యవనభూపతుల యో ♦ గ్యతముడందు;
గొన్ని మంచిగుణంబు ♦ లున్నవి నిజము; శా
త్రపుడైన గుణమున్న ♦ దాపరాదు;

శీ॥ పరులవృత్తి విమర్శించి ♦ పారఁబట్టి
లేని పోని దుశ్శృంగలు ♦ లేవ నెత్తి
నలుపులు గణించి లేని నిం ♦ దలు ఘటించు
టభిమతముగాదు నాకు బా ♦ ల్యంబునుండి

265

నీ॥ జగమునం దిప్పున్న ♦ సమాట్టులందెల్ల
నక్కరు నెద్దవాఁ ♦ డగుట నిజము!
నీవనినట్లు సే ♦ నా వారములు లక్ష
లుం గోటు లతని కుం ♦ డంగవచ్చు!
బట్టిన దంతయు ♦ బంగారు గావచ్చు!
గోపాలదేవనిఁ ♦ గొలువవచ్చు!

సర్వేశ్వరుని కట్టా • తుమున శ్రీమంతుడై
జనియించె! సతమ సం • శయము లేదు

గీ॥ కాని చరుడౌట నిమ్మాక్షి • కముగఁ జూడ
నుండనేయుండు లోపమ్ము • నొకఁడు రెండు!
మనకును దురుష్కులకును ధ • ర్మములు వేరు!
మనది వేదంబు! వారిదై • చను భారాను,

266

మ॥ తనచే నిర్జిత్తులైన భూపతులు క్రో • ధంబుల్ విసర్జించి యె
ప్పును బ్రేమాబునఁ దన్నుఁ జట్టుకొని కొ • ల్పార్వజేయఁగాక్షించి యె
దును దేశంబు మతంబు వేఱయిన బం • ధుత్వంబుఁ గల్పించు నా
పనికొడ్డిగై; నిగూఢ మాతని మనో • వ్యాపార లీలాగతుల్.

267

గీ॥ అల్లుడై బావయై మామ • యైన తన్ను
వెలితి గననీక శ్రీమహా • విష్ణు నట్లు
భారతీయులు గొలుతు రన్ • భావ మెఱిగి
యకృ రిటుచేసె; హేతు వ • న్యంబు గలదె!

268

సీ॥ తన కెదురుండ రా • దను దీక్ష కకట! దు
ర్గావతితోడి సం • గరము నాక్షి!
చాండేలు వంశాబ్ధి • కిందిరా సతి! మహా
బా గన్న పుణ్యసం • పన్న మూర్తి!
యామహాజనని రా • జ్యము సంపదల తోడ
వేదనాదము తోడ • విద్య తోడ
వ్యాపారముల తోడ • వస్తువ్రజము తోడ
నానంద సదనమై • యతిశిల్లేయి! లై

గీ॥ రాజ్యత్పష్టా భరైక కా • రణము గాక
తోడరి చంపంగనేటి కా • దొడ్డ తల్లి!
జగము కటకటపడె; స్వదే • శప్రభువుల
మైన మాకెల్లఁ దలవంపు • లై దనర్చె.

269

సీ॥ అఖల ప్రజా హృద • యక్షేత్రముల సత్య
ధర్మబీజము లుంచు • ధన్యచరిత!

- యా బాజబహదూ ర్భా యానాపతుల గెల్చి
పరిభూతి యెఱుంగని ధరిమికత్తె!
పల్లెలపై బులి ధరిమిన్న జని చంపు
దాక నుపవసించు ధర్మమూర్తి!
వివిధ వర్ణాశ్రమ విధులు తూచా తప్ప
కయె ప్రతిష్ఠించిన గౌరవాధ్య!
- గీ॥ యట్టి క్షాత్రతపస్విని సరులు దాక
శ్రాణముల నియ్యలేక భా రత మహీశు
లంగనలకన్న దుర్బలు లై రటంచు
దేశ దేశముల్ తిట్టుదు స్థితులు దెచ్చె.
- నీ॥ సిరి పుట్టినిల్లు ఘూ ర్జరదేశమును దవా
నల మొకొయన క్షామ మలముకొనియె;
మ్రొంగ మెదుకులేక మేదిసప్రజ తిన
రాని జంతుల శరీ రములు దినియు
నాకలి చల్లార కట్టె కుప్పలు కుప్ప
లై కూలె; దక్కువా రా శవములఁ
గాకులు గ్రద్దల కరణి బైబడి పీకి
తినజొచ్చి; రక్కసు దిగ్విజయము
- గీ॥ చల్లఁగా సాగ వంగదే శమున నుండఁ
గాని త్రుటియొనఁ జింతించు కరణి లేదు!
జగము సర్వంబు గెలిచిన సౌఖ్య మేమి
ప్రజ కెడరు లేక పాలింప వలయుఁగాదె!

269

270

- మ॥ పదిపండ్రొండు వసంతముల్ గడచి పో వా లేదె! సన్న్యాసులన్
గదనంబు బురికొల్పి యందు నొక పక్షంబున తా నందఱన్
దుదముట్టించి ధనేశ్వరంబునను గన్నుల్ చల్లఁగాఁ జూచుచున్
మదిమోదింపఁడె; దొడ్డవారి కుచితం గా! యిట్టి హింసారతుల్! 271
- మ॥ ఘనదుర్గంబులు వాహినీతతులు భాగ్యశ్రేణులన్ బట్టి యె
ఘ్నను దేశోన్నతినెన్నరాదు; గుణసంపూర్ణత్వమున్ నిగ్రహం

బును ధర్మాచరణాబు సత్యము యశం ♦ బు ద్యాగము గల్గు న
య్యనఘ స్వాంతుల సంఖ్యఁ బట్టియెపుడా ♦ యశాన్నత్య మేపారెడు 272

క॥ తనతల్లియుఁ దనదేశము

తనకా స్వర్గమునకన్నఁ ♦ దత లక్ష్మీ వ

గనములు పూజ్యతమంబులు

నను నిది సత్యమును సహజ ♦ మై పాలుపొందు 273

సీ అచలవృత్తి వహింతు ♦ నాధర్మ మూసి! లో

కము పుట్టుటాది యీ ♦ క్షణము చాక

మాభానువంశంబు ♦ మానవమాత్రున

కెవనికే దలయొగ్గి ♦ యెఱుంగ దెప్పు!

డస్వతంత్రము మేరు ♦ వై న లక్ష్మీముచేయ

స్వేచ్ఛ జీవింప నూ ♦ హింతుఁగాని!

యక్కరు తన రాజ్య ♦ మంత యిచ్చెద నన్న

నదియేల! క్రింగంట ♦ నై నజూడ

గీ॥ వల్కలముఁ గట్టి స్వాతంత్ర్య ♦ వై భవమున

నిట్లు సన్నాహి నై యున్న ♦ నిదియె చాలు!

నాకు భోగభాగ్యముల కె ♦ తయును దూర!

మాస విడిచిన వాని కా ♦ యాస మున్నె! 274

సీ॥ అఖిల భోగము లున్న ♦ నాత్మతృప్తియు లేక

చాదిద్రవ్య జలధి నా ♦ తడు మునుంగు!

నేసంపదయు లేక ♦ యే స్వతంత్రత నుండి

యీశ్వరుకృప గడి ♦ యింపనేర్తు!

గౌరవమునకు భం ♦ గము దెచ్చు నక్కరు

తో సాధి నాకు సం ♦ తోవ మిడదు!

మేమిర్వురము దూర ♦ మై మనుటయె శ్రేయ!

మిది దైవ సంకల్ప ♦ మింతమాత్ర

గీ॥ భారతావని కట్టి లో ♦ పమును రాదు!

కాలచక్రము తిరగెనా ♦ కలిమి తిరుగు!

దిరుగదా యుండనిము! నా ♦ ధింప రాని
పనికి వగ పేల! యాయాస ♦ పడంగ నేల!

276

శా॥ ఆకాపట్యము! లాదరస్థితము! లా ♦ యకాదార్య! మావియ్య మా
మోకాల్ మ్రొక్కులు! నాచమూవిధవ! మా ♦ ముప్రొద్దు సేవించుటల్
నాకెత్తు దలనొప్పి పట్టణము ల ♦ న్న; మీకు నెట్లుండునో!
నా కీ కొండలునోలె సౌఖ్యమిడు శాం ♦ తస్థానముల్ లేవు పో! 276

శా॥ ఈసర్వంసహయెల్ల లోబడకపో ♦ యే నాకటం చెప్పుడు
గాసి బొంద; బొగడ్తు పై మదినిడ; ♦ గట్టంబు లెక్కింప; జే
రాస డ్రవ్యముగోర; నిట్టి తృణ శ ♦ య్యల్ వర్ణశాలల్ సుధ
ర్మా సింహాసన వై జయంతముల మే ♦ ర జూచి యుప్పొంగెద.

277

గీ॥ అనుచు దనమాట మోయనీ ♦ యమిని జేసి
మో మొకింత వివర్ణత ♦ బొందుచుండ
నొల్ల సవరించుకొని ప్రతా ♦ పేంద్రు జూచి
మానసింహుడు కార్యంబు ♦ మఱువ లేక,

278

నీ॥ “శ్రోత్రగా నేజెప్పు ♦ కొనంగ నేమిటికి! నీ
యెఱుంగని ధగంబు ♦ లెందు లేవు!
మేవాడరాజ్య ల ♦ స్త్రీదేవి దెస నొక్క
కనువై చి యుండు న ♦ కృరు నృపాలు!
జెప్పుడు రేగునో! ♦ యేదెస వచ్చునో!
యెట్లుచేయునో! యెవ్వ ♦ రెఱుంగ గలరు!
పట్టు పట్టెనయేని ♦ నాని చలంబును
బారుష మింతని ♦ పలుక వశమే!

గీ॥ లేడిపయి దూకు సింగంబు ♦ జూడ వచ్చు!
నెంత విక్రమోన్నతియున్న ♦ నేమి ఫలము!
వాని పౌరుషధాటి కో ♦ ర్వంగ లేక
బాధ పడెదవు; బలవద్ది ♦ రోధ మేల!

279

చ॥ పెరనృపులెల్ల లోబడెడు ♦ వేళల గొన్ని నిబంధనంబు ల
కృరు విధియించుచుండుట జ ♦ గం బెఱుగుగద! యైన నిన్ను నా

తెఱుగునఁ బొమ్మనఁగలఁ! ♦ దేవుని యిల్లొ మఱొక్కచోటా నే
నెఱుగఁనె! యెల్లకార్యముల ♦ నే సమకూర్చెద నీకుఁ దృప్తిగఁ. 280

నీ! నీకన్నియల బాదు ♦ సా కిచ్చుటయులేక!
జుట్టుప న్నేనాఁడు ♦ గట్టకుండ!
బనిమీద సింధువా ♦ హిని దాటుటయులేక
యాస్థానమాన కెప్పు ♦ డరుగకుండ!
జాతియు మతము లే ♦ శము వీడుటయులేక!
సేనాధిపత్యంబు ♦ చెందకుండ!
మోఁకాల్పిపై వ్రాలి ♦ మొక్కి నిల్పుటలేక
గుఱ్ఱంబులను దెచ్చు ♦ కొనకయుండ!

గీ! వత్సరారంభపు నవరా ♦ త్ర్యుత్సవముల
సంతలకు రాణివాసమ్ము ♦ చనుటలేక!
కడుపులోఁ జల్ల యిటునటు ♦ గదలకుండ!
సమత దైవార మీకు నే ♦ సంధిఁగూర్తు.

387

నీ! నీ కగౌరవమైన ♦ నా కైనయట్లై! నీ
దివ్యచిత్తము సుఖ ♦ స్థితిని నుంచు!
మీ పర్ణశాలలో ♦ నేకాంతముగ నుండు!
మిచటికి నొరు లెన్వ ♦ రెఱుగకుండ
మెలమెల్లఁ జీకటుల్ ♦ మొలుచు వేళకుఁ దెత్తు!
నక్కరు చెవిని ర ♦ హాస్యముగను
“సరియె పొమ్మ”ను! మొక్క ♦ క్షణమున నాతని
నేచు గొంపోయి ధి ♦ ల్లీని జేర్తు!

గీ! నుదయపురి నేలుకొనుము! చి ♦ త్తూరు పురము
బాగుపటుపంగఁ బట్టు ద్ర ♦ వ్యంబు దెత్తు!
గొదవ యనిపించినను మాశ్వ ♦ ఘూర్జరములు
తీసికొన నాజ్ఞ నెత్తిపై ♦ మోసి తెత్తు!

282

నీ! ముప్పదిమూఁడు రా ♦ ణ్ముఖ్యవంశములు పా
దములు గొల్చెడు గురు ♦ స్థాన మీవు!

నీపాదపాంసుల ♦ నిరత మాదలఁ దాల్చు
నేను నీయున్నతి ♦ నెగ్గజేతు!

సంధి సంగరములే ♦ శరణమై కనుపించు;
సంధి దోసినను ని ♦ శ్చయము రణము!

ప్రస్తుతస్థితుల న ♦ కృరు వీడి నిను జేరి
దుర మొనర్చుట నాకు ♦ దుర్లభ మగు!

१. నతఁడు విడఁ! డీవు లోబడ! ♦ వంతమేది!

మకర గజరాజముల పోరు ♦ మాడ్కి సాగు!

బుష్పవన మట్టి భారత ♦ భూమి యెల్ల

నగ్గి పెట్టితిరంచు దు ♦ ర్వశము గలుగు!

283

ఉ॥ భూరమణేంద్రు లందఱును ♦ బోయిన మార్గమె యోగ్య! మింతకు
వేఱగు తోవ నేదు; పృథి ♦ వికల సర్వము వెంటఁగొంచు నీ
యే టిటు పాఱజొచ్చె! నెదు ♦ రీద నెవండు సమర్థుడో; వృథా
పొరుష మున్నదంచు బడ ♦ బాజ్వలనంబును బాట మింగెడే” 284

క॥ అన ముసిముసి నగవులు మో

మునకుం జెంగావి రంగు ♦ మొనయింపఁ బ్రతా

పన్యవతి యంబర్భతి యా

ననము దెసను గాంచి “ముగిసె ♦ నా! నీమాటల్” 285

సీ॥ కోమటి యొకచిల్కఁ ♦ గొని కొన్నియేండ్లకుఁ

బంజరంబును గొంచు ♦ వనికీ జోయె!

నడవి చిలుక “చుట్ట ♦ మా! బందె గొనిరె! స్వా

తంత్రము చెడె! నెట్లా ♦ తప్పుకొనుచు

నేగుదె”మ్మనె! స్వేచ్ఛ ♦ యెఱుగని తొలి చిల్క

“గాలిలో నెట్టులు ♦ తేలుచుంటి!

కృందఁ బడవె! యేమి ♦ తిందు వీ యడవి! నె

వ్వరు సాకెదరు! శత్రు ♦ భయము లేదె!

గీ॥ పంజరమునఁ జో టిత్తు! నా ♦ పజ్జనుండు!

కోమటియుఁ దియ్యమామిడి ♦ గుఱ్ఱ పెట్టు!

బిల్లి కరువదు! పామును ♦ బీక దిచట!
భయము లేక కాలముఁ గడపు ♦ వచ్చు"ననియె.

287

సీ॥ ఆది సెల్యూకసుం ♦ డరుదెంచి నపుడు స
ర్యబలంబు లుండె భా ♦ రతధరిత్ర!
కాచంద్రగుప్తుఁ డా ♦ హనమందుఁ దాకి వా
నిని మూఁడు చెఱువుల ♦ నీళ్లు దాపె!
నాపిమ్మట నరబ్బు ♦ లరుదెంచి! రప్పుడు
దాన్ధ్యతేజము కొంత ♦ తగ్గి పోయె!
నవలఁ బఠానులు ♦ యవనులు వచ్చి! ర
మ్యోడ దేశవీర్య మె ♦ క్కుడుగఁ జెడియె!

గీ॥ నిపుడు భారతలక్ష్మీ తా ♦ నెట్టు లుండె!
గోట్ల కొలఁదిగ జనులెల్ల ♦ గూడులేక
పమరచారిద్ర్య జలధి ము ♦ నిరి; కనుఁగొను
మినుప సంకెలల్ మనకాళ్ల ♦ కెక్కియుండె!

288

సీ॥ పదివేల పల్లెలు ♦ పాడుగాఁ బడియుండె;
రాష్ట్రమంతయు మహా ♦ రణ్య మయ్యె;
నొకకాని ధనమేవి ♦ నొకచిట్టి ధాన్యమే
గరగతమా నట్టి ♦ వెరవు లేదు;
పడమటి కొండల ♦ బ్రహ్మచానుల మాడ్కి
బీదల మగుచు జీ ♦ వితముఁ దీర్తు;
మిట్టి దేశముపైన ♦ నీపట్టుదల యేల!
మము గెల్చి యేమి లా ♦ భము వచింపు!

గీ॥ పరుల కానంత కీడ్చొన ♦ ర్పంగ లేని
హరిణశాబము హింసించు ♦ నతఁడు రెండు
కొమ్ములును జర్మమును గాక ♦ కోట్ల కట్టె
పడగ లెత్తెడు భాగ్యంబుఁ ♦ బడయఁ గలఁడె.

289

సీ॥ స్వాతంత్ర్యలక్ష్మీ వి ♦ శాల సేవలకు జీ
వితమును నేదీసి ♦ పెట్టినాడె;

బ్రహ్మాండ మంత వి ♦ పత్తు వచ్చిన నోర్తు;
నించుకయేని జి ♦ తించబోను;

మఱి నెందుఁగాని ని ♦ ర్మాణమునకు ముందు
విధ్వంసనము ముఖ్య ♦ విధిగ నుండుఁ;
బరతంత్రగతి నొందు ♦ వైభవంబున కన్న
స్వాతంత్ర్యమున వచ్చు ♦ చావు మేలు;

గీ॥ మాశిశోదియా వంశ సం ♦ భవులు బ్రదికి
స్వేచ్ఛమై నుండవలె; లేని ♦ యెడల జచ్చి
స్వర్గమున నైన నుండఁగా ♦ వలయు; గాని
మధ్య నేఱొండు మార్గంబు ♦ మాకు లేదు.

289

సీ॥ ఆర్త రక్షణము చే ♦ యఁగబూని మేని కం
డలు చెండి నుచ్చు వి ♦ జ్ఞాన నిధులు!
సత్యంబుకొఱకు యో ♦ మాపుత్రకుల నమ్మి
మాలనిఁ గొలిచిన ♦ మానధనులు!
పితరులకై పూని ♦ ట్తేతియెల్ల మేలొంద
స్వర్గంగఁ బెచ్చు దీ ♦ ట్టా నిరతులు!
జనకాజ్ఞకై పెక్కు ♦ సంవత్సరము లర
ణ్యములఁ గష్టములొందు ♦ విమల యశులు!

గీ॥ భానుకులము నెకాక స ♦ ర్వప్రపంచ
మును యశశ్చంద్రికలఁ బూత ♦ పూయఁ గలిగి!
రట్టి పూర్వుల దొడ్డవే ♦ రగ్గిఁ గలుప
నోర్తునే! ప్రాణములు వీడ ♦ నేర్తు ఁగాక.

290

సీ॥ మానసింహా! యభి ♦ మానసింహుఁడవుగా
కగునని యిట్లాడఁ ♦ దగునె నీకు!
నుర్వి యెప్పుడు పుట్టె ♦ నో యపై మాభాను
వంశంబు ప్రభవించి ♦ వాసిఁగాంచె!
నెన్నియుగంబులో! ♦ యెన్నియుద్ధంబులో!
యిందాకఁ దలవంప ♦ కెత్తి నిలిచె!

నూవంశస్యపతుల ♦ మహిమ నూహించి నేఁ
బరవశత్వమున మై ♦ మఱచుచుందు!

గీ॥ నట్టి విశ్వోన్నతం బైన ♦ యన్వయమున
కకట! యేసీచుడైన దు ♦ ర్యశముఁ గూర్చు
బూనినను బ్రాణముల తోడ ♦ భోవఁ గలఁడె!
వ్రక్కలై శీర్ష మది నేల ♦ వ్రాల్చుఁగాక,

292

సీ॥ అప్రతిహతముగా ♦ నశ్చరొక్కఁడె యేల
క్షితిని దేవుఁడు సృష్టి ♦ సేయలేదు;
వితత ప్రజాకోటి ♦ యతనిచేఁ దునుమాడఁ
బడుటకై వుట్టింపఁ ♦ బడఁగ లేదు;
సకల భూపాల క ♦ న్యక లాఘనుని భోగ
పరత కుద్దేశింపఁ ♦ బడఁగలేదు;
ధరణీశులెల్ల నా ♦ తనిఁజేరి కొలిచి పా
దము లొత్తఁ బుట్టునా ♦ దంగ లేదు;

గీ॥ తన యొకని రాజ్యత్వముకై ♦ ధరణి గలుగు
ప్రజయు స్వాతంత్ర్యమును బాసి ♦ పారతంత్ర్య
మున మునుఁగు తెల్లఁ బాడిగా ♦ దనుచు నశ్చ
రెంత యెఱిగిన జగమున ♦ కంత మేలు.

193

మ॥ “అకటా! కష్టము! నాకుఁ దోడుపడుమీఁ;” ♦ యం చొక్కనివేడుపా
తక మే నేరను; మీఁదు మిక్కిలి భవ ♦ త్సహాయము నాదు కు
త్తుకయు బోయెడు నప్పుడైన నడుగఁ; ♦ దొల్దొల్తఁ చారుమ్ము ని
టికిని నిల్లట పల్లుగా విడిచి, పా ♦ డిఁ దప్పి వర్తితునే!

293

సీ॥ తెఱవ లఖండ పా ♦ తివ్రత్య బలమున
జ్వలదగ్నిశిఖల తే ♦ వను రహంత్రు!
పురుషులు వీరధ ♦ ర్గ రసావతారులై
వితత ఘోర శతఘ్ని ♦ పిండము లటు
లొక్కొక్క రొకదుర్గ ♦ మోయన నుందురు;
వైరుల దృష్టి మే ♦ వాడ సీను

చిన్నదై కానుపిం ♦ చినను దుగ్భేదమా!

దేశ నైసర్గిక ♦ స్థితుల బట్టి

గీ॥ యెంత మేరయు గెలిచిన ♦ నంతెకాని

యంగుళంబైన ముందున ♦ కరుగు తరిది!

శత శతాబ్దముల్ యుద్ధముల్ ♦ జరిపి యైన

నక్క రఖిలంబుఁ గొనుట సా ♦ ధ్యంబె కాదు!

294

మ॥ నను నారాజ్యము దూర ముంచి తనన ♦ న్నాహంబు లెచ్చొట్టనై

నను సాగించిన నాకునే మనుచు మా ♦ నం బూనఁగా వచ్చు; నా

ఘనుఁడు నాదెసఁ జిన్నిప్రేలొకఁడు ని ♦ క్క బెట్టిన మాటల

బని యేమున్నది! దేశముఁ బ్రళయ మొం ♦ దజేతు నిక్కంబుగఁ

క॥ విమతుల ఖడ్గము హృదయా

బ్జముఁ జొచ్చునుగాక! యచటి ♦ స్వాతంత్ర్యపు నీ

జముఁ జంపుట మాత్ర మసా

ధ్యము; నెఱవేఱదు జగంబు ♦ తల క్రిందైన!

295

మ॥ పుడిసెం డూపిరి మేన నున్నవఱకు ♦ బోరాడి యాత్రోవ నే

నడతు; గాదని యాకసం బురలుచు ♦ నాశక్తికి మీఱు న

ప్పుడు ఢిల్లీపురిజేరి యక్కరు సభా ♦ భూమి బ్రవేశించి కే

ల్గుడుతు బొమ్మిక; నంతదాఁకను విన ♦ బో నేరి సందేశము." 296

గీ॥ అనుచు గంభీరముద్ర యా ♦ స్యమునఁ దొలక

రింపఁగా నుండె నంతలో ♦ గృష్ణసింహుఁ

డాత్మ భావ మించుక తెలి ♦ యంగఁజేయ

మానసింహుని వదన ప ♦ ద్మమును గాంచి,

297

—॥ సలుంబ్రా కృష్ణసింహుఁడు మానసింహు నధిక్షేపించుట. ॥—

నీ॥ "సాటిరాజుల భుజా ♦ శౌర్యవంతుడవు! ధై

ర్యబలంబు పాహసం ♦ బలరు ప్రోడ!

వఖిలదేశమ్ము దా ♦ స్యాంధ కారమ్మున

బడి దుర్గతుల మున్గి ♦ చెడెడు వేళ

- భుజమిచ్చి తేపక ♦ మొగలురాజులఁ జేరి
 సేవించుచుంటకై ♦ సిగ్గు పడక
 తగుదు ననుచు వచ్చి ♦ ధర్మదేవత వంటి
 యిమ్మహాప్రభు సము ♦ ఖమ్మనందుఁ
- గీ॥ బిరికి మందు పోయఁగ నిట్లు ♦ పెనఁగుచుంటి!
 వార! యిన్నాళ్లు బ్రదికి నీ ♦ నీరసోక్తు
 లాలఁకింపఁగ నయ్యెఁగా ♦ యనుచుఁ జింత
 హెచ్చె! నేమందు! నీభాగ్య ♦ మిట్టు లుండె.
- సీ॥ నవ నిబంధనముల ♦ నవల నుంచుదు వంట;
 చీకటిలో సంధి ♦ చేతు వంట;
 యశ్వరుచెవి నేమొ ♦ యాడఁగా వలె నంట;
 యెవరిని బ్రదికింప ♦ నిన్ని పాట్లు!
 టాటోటు విద్దెలు ♦ బూటకం బీమహా
 విభుఁ డొప్పు ననియె భా ♦ వించినావె!
 మాయ యెఱుంగని ♦ మహానీయులకు రహ
 స్యములతో నెపుడైన ♦ నవసరంబె!
- గీ॥ కనులు కర్ణంబు లొకవేయు ♦ గలిగి జగము
 నిండి యుండెడు దేవుండు ♦ నిజ మెఱుంగఁడె!
 ధర్మ తత్త్వైక మూర్తి! ప్ర ♦ తాపుఁ డేడ!
 జగములన్నియు రోయు నీ ♦ సంధి యేడ!
- గీ॥ యవనుల పదంబుఁ గొలిచి వి ♦ య్యంబు వలచి
 కుశ మహారాజు కుల కీర్తి ♦ గుంటఁ గలిపి
 చెడుప వచ్చితె మమ్ము! దాఁ ♦ జెడ్డ కోతి
 వసము నంతయుఁ జెఱచు నన్ ♦ భంగి దోఁప.
- క॥ ఉరగమును వృశ్చికమ్మును
 గరళ-కూరములు; పాము ♦ కన్నను మేలం
 దురు తేలు; నిన్నుఁగన న
 కృత మేలశవచ్చు స్వకుల ♦ వర్ధనుఁ డాటన్.

299

300

301

302

శా॥ పావిత్ర్యంబున కాటపట్టు! పరిశు ♦ భ్రంబైన సత్కీర్తికి
దా! వాసత్యము నూతకోల! యగు నీ ♦ ధర్మాత్తుతో నూలులు
వేవే లక్ష్మరులై నఁ దూగుదు రొకో! ♦ నీ కేటి కీ వెట్టి! కా
శీ విశ్వేశ్వరు డొక్కడే సవతుగా ♦ జెప్పుగఁ బోలు జుమి! 304

మ॥ లవము నీదగు బోధ మొప్పుడన నే ♦ లా! యేకలింగేశుఁ డి
య్యవనీచక్ర సమగ్ర రాజ్యమును నీ ♦ కర్పింతు నన్గూర్చి య
య్యవనాధీశ్వరు మైత్రిచేయు'మనఁగా ♦ నొనఁచనఁ బోడు; మా
నవుడీ ధైర్యసురాది పట్టునల మా ♦ న్న నేర్చునే యెవ్వఁడు. 305

మ॥ సకల స్థావర జంగ మాత్మక మహీ ♦ చక్రంబునఁ సత్య ధ
ర్మకళల్ నించు ప్రతాపసింహ విభుఁ డీ ♦ రాజర్షి కాలుంచు పా
దుకలు మోయఁగ యోగ్యతల్ మనకు నెం ♦ దుఁ గల్గునే! యట్టి వా
నికి ధర్మంబులు నేర్పఁజాలుదు మొకో! ♦ నీవు మఱి నేనును. 306

చ॥ కరఁగిన లక్క పైన నదు ♦ కఁగల ముద్రిక వోలె మాకు నం
దఱకు మనోంబుజంబులఁ బ్ర ♦ తాపుడు తాండవమాడు; నీతఁ డొ
క్కఁడని మొంచెనేమొకొ మొ ♦ గల్పతి; మిర్వది రెండు వేల యు
ద్ధరఁబులుందు మించుకయుఁ ♦ దొట్టిలఁబోని శతఘ్నులు బలె. 307

మ॥ కర ముద్రేకముతోఁ దరంగతతు లా ♦ కాశంబును సోక సా
గర మధ్యంబున శీర్ష మెత్తి లవము ♦ గంపింపఁగాఁ బోని దు
ర్భర భీతిప్రద గండ్తైలము వలె ♦ రాణా ప్రతాపేంద్రుఁ డ
కృరు సేనాంబుధి చుట్టినప్పు నిలువం ♦ గానేర్చు శౌర్యోగ్ముఁడై! 308

మ॥ ధరణి గల్గిన రాజు లందఱ బశా ♦ ధృత్య ప్రభా రేఖా న
కృరు దుస్సాధుఁడటందు; వీశ్వర కటా ♦ క్షంబున్న నాస్వామి యొ
డ్కరుఁ డన్వానిని బట్టి గావుగొను; భూ ♦ కంపంబు దుర్వార భూ
ధరము తెప్పయు మూయు లోపలనె పా ♦ తాశంబునఁ దింపదే! 309

మ॥ ఘనుఁ డయ్యకృరు మాట యేమిటికి; న ♦ కృర్ వానిసేనల్, స్వదే
శన్యపాలుర్, మఱి భారతక్షితియు, వి ♦ శ్వంబెల్ల బైనెత్తి వ
చ్చినఁ దానొక్కడనంచుఁ గొంచెమయినఁ ♦ జింతింప! దువ్వెత్తుగా
గొనిజృంభించిరసాతలంబునకును ♦ గ్గు నూకఁగాఁదొక్కెడు. 310

మ॥ కనులన్ మూసియు నూటకుండినను మే ♦ ల్లల్లు! బ్రతాపప్రభం
జనుడున్ రేగిన సర్వ వస్తుతతులు ♦ శైలంబులు భారతా
వనియున్ సప్తసముద్రముల్ చెదిరి స ♦ ర్వం బేకమై చూర్ణమై
చను; నీయక్కరు నెచ్చటన్ వెదకెదో ♦ సందేహ! మామీదటన్. 310

మ॥ రవి యస్తాద్రిని మొల్చుగా! కఖల పా ♦ రావారముల్ కుంగుగా!
కవనీ చక్రము వీలుగాక! చెడుగా ♦ కాకాశ! మయ్యగ్గి బై
రవుడై విశ్వముఁ గాల్చుగాని! లవమున్ ♦ రాణాప్రతాపుండు గౌ
రవమున్ గోల్పడి మర్త్యమాత్మనకు శీ ♦ ర్నంబొగ్గఁ డెప్పట్టునన్! 311

గీ॥ పెద్ద పిన్న మర్యాదల ♦ విధము లెఱుగు
టభ్యుదయము గోరెడు వాని ♦ కత్వవసర!
మట్టై తొందర పడకు”మ ♦ టంచుఁ దెలిపి
యాప్రతాపాధినాథు నా ♦ స్వంబుఁ జూచి,

312

నీ॥ “వసుమతీదేవి కీ ♦ శ్వరుఁ డిచ్చు మణిభూష
లగుచు బుష్పము లుండు ♦ నంతదాఁక!

క్షణమైన విడక జ ♦ త్పాణిఁడును జగ
త్పాణి మగుచు నుండు ♦ నంతదాఁక!

నమరసన్నతము స ♦ త్యంబు చిరస్థాయి
యై లోకమున నుండు ♦ నంతదాఁక!

స్వాతంత్ర్యధర్మ శ ♦ బ్దము ధీరహృదయాభి
మందు మోయుచునుండు ♦ నంతదాఁక!

గీ॥ నోవ్రభూ! నీమహర్షు గు ♦ ణోజ్వలతయు
భావపరిశుభ్రతయు సత్య ♦ వైభవంబు
ధర్మ సంతానికీర్తి యీ ♦ ధరణి. నిండి
యారవి సుధాకరం బొచు ♦ నలరుఁగాక.”

313

గీ॥ అని పలుకునంత నొక్క సే ♦ నాధినాథుఁ
డరుగుదెంచి “జగద్గుహా! ♦ యారగింప
వేళ యయ్యె” నటంచని ♦ విన్నవించి
విలువ నంక్షలు లేచి లో ♦ పలికి జనిరి.

314

ను॥ కనులన్ మూసియు నూటకుండినను మే ♦ ల్లలున్! బ్రతాపప్రభం
జనుడున్ రేగిన సర్వ వస్తుతలున్ ♦ శైలంబులున్ భారతా
వనియున్ సప్తసముద్రముల్ చెదిరి స ♦ ర్వం బేకమై చూర్ణమై
చను; నీయక్బరు నెచ్చటన్ వెదకెదో ♦ సందేహ! మామీదటన్. 310

మ॥ రవి యస్తాద్రిని మొల్చుగా! కఖిల పా ♦ రావారముల్ కుగింగుగా!
కవనీ చక్రము వీలుగాక! చెడుగా ♦ కాకాశ! మయ్యుగ్ర ధై
రవుడై విశ్వముఁ గాల్చుగాని! లవమున్ ♦ రాణాప్రతాపుండు గౌ
రవమున్ గోల్పడి మర్త్యమాత్రునకు శీ ♦ ర్నంబొగ్గఁ డెప్పట్టునన్! 311

గీ॥ పెద్ద పిన్న మర్యాదల ♦ విధము లెఱుగు
టభ్యుదయము గోరెడు వాని ♦ కత్వవసర!
మట్టై తొందర పడకు”మ ♦ టంచుఁ దెలిపి
యాప్రతాపాధినాథు నా ♦ స్వంబుఁ జూచి,

312

నీ॥ “వసుమతీదేవి కీ ♦ శ్వరుఁ డిచ్చు మణిభూష
లగుచు బుష్పము లుండు ♦ సంతదాక!

క్షణమైన విడక జ ♦ త్పాణుడును జగ
త్పాణ మగుచు నుండు ♦ సంతదాక!

నమరసన్నతము స ♦ త్యంబు చిరస్థాయి
యై లోకమున నుండు ♦ సంతదాక!

స్వాతంత్ర్యధర్మ శ ♦ బ్దము ధీరహృదయాభి
మందు మోయుచునుండు ♦ సంతదాక!

గీ॥ నోవ్రభూ! నీమహర్షుగు ♦ ణోజ్వలతయు
భావపరిశుభ్రతయు సత్య ♦ వైభవంబు
ధర్మ సంతానకీర్తి యీ ♦ ధరణినిండి
యారవి సుధాకరం బొచు ♦ నలరుగాక.”

313

గీ॥ అని పలుకునంత నొక్క సే ♦ నాధినాథుఁ
డరుగుదెంచి “జగద్గురూ! ♦ యారగింప
వేళ యయ్యె” నటంచని ♦ విన్నవించి
విలువ నండలు లేచి లో ♦ పలికె జనిరి.

314

గీ॥ పుక్తిభోజనమది తప్ప ♦ వలయురీతిఁ
 గోటి మర్యాదలను గూర్తుఁ! ♦ గొడువ గలుగ!
 దయ్య! భటులును నీవు విం ♦ దారగించి
 చల్లఁగాఁ బొందు రేపు మీ ♦ ఢిల్లి పురికి ”

319

మ॥ అనుచుఁ బల్కినఁ దోక ద్రొక్కిన భుజం ♦ గాధీశు మర్యాద బో
 రన శృంగంబులు భంగమై చనిన గో ♦ రాజంబు చందంబునఁ
 గినుకఁ దాల్చుచు మానసింహుఁ “డరరే ♦ నీయున్నతిఁ బెంపు సే
 యనె తొరుష్కచరేంద్రబాంధవము చే ♦ యగలై నాబొంట్లకుఁ. 319

ఉ॥ నేడును నక్బరీశ్వరుని ♦ నేను భరంపడి నిల్చుకున్న న
 వ్యాడు ప్రచండ వారినిధి ♦ భంగములో యన సేన లంపి మే
 వాడ రసాతలంబునకుఁ ♦ బంపుచు నిన్నును బట్టి తున్ని తూ
 టాడక పోయియుండఁ! డిపు ♦ డైనను గండము తప్పి పోయెనే! 320

మ॥ తలతో నీపదపద్మముల్ గొలువఁ జెం ♦ తజేరు నన్ను మహా
 బలదర్శోద్ధతుఁ బంక్తి బాహ్యుడనుచు ♦ వాక్రుచ్చె! ది ట్టైనచో
 నిలువఁ నేర్చునొకో భుజద్వయి పయి ♦ నీశీరము! గన్నులు
 దలకెక్కెఁజామి! నీదు గర్వమును డిం ♦ దజేతు నేకత్రుటిక. 321

గీ॥ తెగియె నేటి కిర్వురను బం ♦ ధించి యున్న
 స్వామి భృత్య ధర్మము! లాహ ♦ వములు పెంచి
 నిలువ నీడ లేకుండ గు ♦ ట్టలఁ జరింపఁ
 జేయ లేకున్న నను మాన ♦ సింహుఁ డనకు.”

322

సీ॥ అని కోపమునఁ బల్క ♦ నాప్రతాపమహీంద్రుఁ
 “డి నిష్ఠురోక్తుల ♦ నేమి లాభ!

మున్న మా టాడిన ♦ నులుకు నొందెద వేల!
 యిట నీకుఁ జరిభవ ♦ మేమి గలిగె!

నేనయి నినుబిల్చి ♦ యిటు చేసియున్న లో
 పంబెల్ల నా నెత్తి ♦ పయిన నుండు!

నీవె వచ్చితివి! సం ♦ భావించి దర్శం
 బిచ్చితి! భదమిం ♦ లేని లేక

గీ॥ చేయఁ దగిన మర్యాదలు ♦ చేసి యుంటిఁ!
బూర్వ నియమానుసారము ♦ భోజనమును
విడిచితిని; వేఱు గతిని భా ♦ విచి కినుకఁ
జెంది యేమేమొ పలుకఁజొ ♦ చ్చితివి నీవు.

323

గీ॥ నేను గోపంబు నొందను! ♦ గాని మాన
సింహు రణమందు సంధించి ♦ చేయి చేయి
గలిపి బలము తూచుకొనంగఁ ♦ గలిగె నేని
యదియ పదివే లటంచు స ♦ మ్ముదముఁ గాంతు”

324

మ॥ అని మందస్థితరోచులకే నెఱవఁగా ♦ నయ్యంబరీశుండు “నీ
మనియున్నంతకు నాదునామము జపి ♦ పక జేసి రే నిద్రయు
దినమం దన్నము బుద్ధికి లవము శాం ♦ తిగ గల్గఁగానీక నే
బెను కష్టంబులు పెంచి డీల్పుటచి నిక ♦ వన్నంటి వేటాడెదక.”

325

మ॥ అని శేషాహి విధాన రోజుచు నను ♦ ర్హావేశుడై యన్నదే
వుని ప్రీత్యర్థముగాఁగ నైదు మెదుకుల్ ♦ బోసేసి చేగడ్డి మ్రో
లనె నిల్చుండిన యాత్మనైనికుల నె ♦ ల్ల శీఘ్రమే లేచి రం
డని తానానతి యిచ్చి వచ్చి జవనా ♦ శ్వాయాధుఁ డమ్యోవడి

326

మ॥ పరమోల్లాస హృదంతరుండగు సలుం ♦ బ్రాస్వామి “యోయంబరీ
శ్వర! నీమాట యటుండనీ; నగరిలో ♦ వర్తించు నీబావ న
క్కరు నివెంటనె తేవలెక! మఱచిపో ♦ వకరా”దటంచాడ న
దఱు నొక్కు-మ్మడిఁ జప్పటల్ చఱచి రు ♦ త్సహమ్ము దైవారంగ

327

గీ॥ మండిపడి వెన్కచూచి యం ♦ బరు విభుండు
“భవునికడ నున్న బసవన్న ♦ వలెఁ బ్రతాపుఁ
గొలిచి తలయాప మఱగిన ♦ పలుకుబండ!
నిన్ను లక్ష్యసెట్టుదు నే! నే ♦ నెన్నఁడైన.

328

క॥ కనుఁగొందువులే నీగతిఁ
యసుచు నెలుంగెత్తి పలికి ♦ యాత్మీయ దళం
బును గొంచు ఢిల్లి దెసకై
చనె మదిఁ గౌర్యమ్ము నీసు ♦ సందడి గొనఁగక!

329

మ॥ అవస్థదేవులఁ బిల్వఁబంచుచును బు ♦ క్యాహమ్ము చేయించి మ్రో
 ల వెలుంగొందు నదీజలంబుల సచే ♦ లస్నానముల్ చేసి పూ
 జ్యవిధానమ్మునఁ బంచగవ్యమును బా॥ ♦ యశ్చిత్తముఁ బొంది ను
 క్కువమై నందఱు పోయి చేరుకొని రా ♦ 'కుంభలేమియన్' దుర్గమున్ ✓

గద్య:- ఇది శ్రీమత్కమేశ్వరీ కరుణా కటాక్ష వీక్షా సమాసాదిత రసవ
 త్కావ్య నిర్మాణ చాతురీధురీణ, సుగుణగణపారీణ, దుర్భాకవంశ
 దుగ్ధాంభోరాశి రాకాకైరవమిత్ర, శాలంకాయనగోత్ర పవిత్ర, సుజన
 జనాను గ్రహపాత్ర, వేంకటరామార్యపుత్ర, కవిసారవభామ సాక్షా
 ద్వీర ప్రతాపాది వింశత్యధిక బిరుదవిఖ్యాత, సుకవి రాజశేఖర, రాజ
 శేఖరకవి ప్రణీతంబయిన "డా.డా. ప్రతాపసింహ చరిత్రం" బను పద్య
 కావ్యమునందుఁ ద్వితీయా శ్వాసము.

శ్రీ

కా మే శ్వ.వై. స మః

రాణా ప్రతాపసింహచరిత్ర.

తృతీయాశ్వాసము.

మ॥ జలపూరంబకుగంటి కూపములు కా ♦ సారంబులు వీలి సొ
దుల బాతాళము లోతు చూప; ధరయు ♦ దుర్వార ఘోరాగ్నిమం
డలమై మండుచు బేలగింజ వలె బె ♦ ట్ల జంతు జాలంబు లో
షిల గ్రీష్మంబది నిప్పుల జెఱగి.డా ♦ నె సర్వము గాల్చుచు 1

-॥ అక్కరు సార్వభౌముడు మేవాడపై దన నైన్యముల సంపుట. ॥-

నీ॥ స్థిరవైరి యముడన ♦ జెల్లు తోడరమల్లు!

రణ మర్కము లెఱుంగు ♦ రాయసింగు!

చండాది విపినాన ♦ లుండు వీరబలుంగు!

ప్రబలకీర్తిని డేలు ♦ రాయశీలు!

ఙుల్లాసమతియు న ♦ బుల్లా చమూపతి!

పోరుషంబూను షా ♦ బాజుఖాను!

డభిమానసంధాను ♦ డబ్బూరు రహమాను!

డసమ శౌర్య నిధాను ♦ డసపుఖాను!

గీ॥ మఱియు ఖాసిముఖా ముఖుల్ ♦ మహాతశౌర్య

రేఖ ముల్లోకముల జప్ప ♦ రింప గలుగు

యవన సరపాలమాళి నై ♦ న్యాధినాథు

లేక ముఖమున గదలి దం ♦ డెత్తి రపుడు,

2

మ॥ అరి సంతాన కరోగ సత్వ యుతమై ♦ హారావళి పర్వతాం

తరమందు జెలరేగుచు జగమునం ♦ త గాల్చు స్వీయాగ్ర పో

దర శౌర్యప్రబలాన్ని నార్పఁగ మహా • ధారాధర స్ఫూర్తి సా
గరసూ క్తద్వితయంబు లేచెను దుః యష్కశ్రేణి మే త్స్యే లనక. 3

సీ॥ యువరాజమణి సలీ • మొక మదించిన కొమ్ము
టంబారి యేన్తుపై • నధివసించె!

నట విక్రమోద్భాసి • యగు మానసింహుండు
యవనదేశ మహాన్న • తాశ్వ మెక్కె!

నతనితో నిర్వది • మైదు వే లాశ్వకుల్
గదలి! రుర్వర గడ • గడవడంకె!

నక్కరు సర్వసే • నాధిపత్యము భార
మంబరేశ్వరు శిర • మందు మోపె!

గీ॥ జలనిధి తరంగములఁ బోలు • నైనయములును
దత్త దధిపాయకులు గూడి • తరలి పోవ
ణ్ణిపురి జనశూన్యమా • లేవఁ దనరె!
నరిగి యంద 'ఁబంబడు'దాటి • రతి రయమున. 4

గీ॥ మండలగృహంబను పురంబు • దండఁ గనును
కరిగి హారావళి పర్వ • తాంతరమున
లోయలక బడి పయనంబు • చేయ సాగి
రతి భయంకర విపిన మ • ధ్యంబుఁ జొచ్చి. 5

—॥ హస్తీఘాటు కనుమ వర్ణనము. ॥—

సీ॥ హారావళి పర్వ • తాంత ముత్తరము 'కుం
భల్ మియర్,' దక్షిణ • పార్శ్వ మందు
రుక్సనాథమ్ము, తూ • రుపు సతుల్లా, పశ్చి
మము మేరుపురము, లీ • మధ్యసీమఁ
బాడ వెనుబడి మైల్లు • వెడలు పెన్నది మైల్లు
గలుగు హస్తీఘాటు • కనుమతావు!
పాషాణములతోఁ బ్ర • పాత సంతతులతో
లతలతో నిబిడ గు • ల్మములతోడఁ

గీ॥ బొదలతో గండశిలలతో • నదుల తోడఁ
గంటకమ్ముల తోడ వృ • త్తముల తోడఁ
నీగ కై నను జొరఁగ సు • దీయ నట్టి
భీక రారణ్య శైల దు • ధేద తలము.

6

సీ॥ కుండలీంద్రుఁడు చుట్టు • కొని పండెనోయన
వలగొనియున్న ప • ర్వతపుంబుక్తి!
నిలువుగా నఱకిన • ట్టులు ప్రాకారాక
చక్కఁగా నిలుచు పా • మాణసమితి!
ప్రకృతి నైపురిక • భంగి బోవుగ నిష్ట
కొండ పేటలమీఁది • కోటగములు!
మలిచి కొలిచియుంచు • మాదిరియై మేట
వాలగు పర్వత • పార్శ్వములును!

గీ॥ శకటములు రెండు సుశువుగా • జనుటకై న
నను వొసఁగనట్టి మొకచిన్న • కనుమ గలిగి
యల సురాసుదులకుఁ జొర • నలవి గాని
కదిన తలము 'హల్దీఘాటు' • కనుమ సీమ!

7

ఉ॥ ముందుగ మ్రోఁగు దుమ్మభుల • మోతలు నిల్పుచు సైన్యకోటి నం
దందును నిల్వఁజేయుచు ర • యంబునఁ దా నొకచోటఁ జేరి య
య్యందఱ వాహినీపతుల • నచ్చటఁ జేరిచి మంతనంబు చె
ల్పందగ మానసింహ విభుఁ • డాదర మేదుర చిత్త మేర్పడక.

8

మానసింహుఁ డనుచరులను హల్దీఘాటుకనుమఁ జొర నియోగించుట -

సీ॥ “ఇక దుర్గమము మార్గః • మీ మీదటి ప్రయాణ
మతి కష్టతరముః భ • యాస్పదంబుః
గంటకుఁ దక్కువ • గాఁ బ్రొద్దు నిలిచెఁ “గు
భల్మియ' రిటకు ని • ర్వదియు మైల్లు
గలదు! హల్దీఘాటు • కనుమ కట్టెదురఁ గ
న్నడి మృత్యు ముఖమట్లు • భయముఁ గొలిపె!

మెలమెల్లఁ జీకటుల్ ♦ మొలుచు వేళకునైనఁ
గనుమ నెట్టులొ దాటి ♦ చనెద మేని

గీ॥ యర్థరాత్రము కుంభలేమి ♦ యరును జేరఁ
గలము! జయమొందఁగల! మటు ♦ గాక రిపులు
మనకు ముందుగఁ గనుమ దూ ♦ రిననుఁ బిదప
నంగుళం బైన ముందున ♦ కరుగు టరిది.

9

సీ॥ ఈగిరులెల్ల రా ♦ నాగారికి సమీప;
మెపు డెందు దూకునో ♦ యెఱుగరాదు;

మనగాలి సుంత సోఁ ♦ కినను సింహంబుల
వంటి శిశోదియా ♦ భటులు గొలువ

నీనిన పులి యట్టు ♦ లెగిరి పైవ్రాలుఁ నా
తని నోర్వ నుడుట నే ♦ త్రమ్ము గలుగు
నా గజాసురవైరి ♦ కైన దుర్భర; మెంత
యప్రమత్తుల మైన ♦ నంత మేలు;

గీ॥ కాన వాద్యంబు లెల్లను ♦ గట్టి పెట్టి
పెదవి గదలింపకయె మాన ♦ విధి వహించి
వడివడిగ దూటి కనుమ వెం ♦ బడిని సాగి
యవలఁ జేరంగవలయు నే ♦ ర్పతిశయిల్ల.”

10

మ॥ అనుచు నల్వరు నల్వరై నిలువ నై ♦ న్యం బంతయుఁ గీర్చి యీ
పని సంద్రంబున కేత మెత్తు అనుచు ♦ భావించియు మానసిం
హన్యపాలుండు ప్రతాపుని గెలుచు న ♦ త్యాశ బలా కృష్ణుడై
చనుడం చాజ్ఞ నొసంగె ముందునకుఁ ద ♦ త్సైన్యాధిపుల్ భీతిల్ 11

—॥ సలుబ్రా కృష్ణసింహుడు హఠాత్తుగాఁ గనుమ నాక్రమించుట. ॥—

సీ॥ కడ గానరాసి దీ ♦ ర్శరీరమున మహి
రగము నికుంజ గ ♦ ర్భంబు వెడలి
వంకరగా సాగి ♦ పైకే బ్రాకెడు రీతి
యవన సేనా దండ ♦ మల్ల నల్ల

గదలి వశ్యేఘాటు † కనుమ డాయుచు నందు

మొదటి నల్వరు శాలు † మోపు నంతః,

బిడుగులచప్పు డ † ల్లడ రేగ మూడువే

లాశ్వీకోత్తములు త † న్ననుసరింపఁ

గీ॥ దటము లెకతట్టుకొని మహా † ద్ధతిని దూకు

పరమ గంభీర గంగా ప్ర † వాహ ధాటి

నాకనుమఁ దూటి యాద్యంత † మలమి నిలిచె

సింహమటు సలుంబ్రాకృష్ణ † సింహ విభుడు!

12

చ॥ ఆనుపమ వాయువేగమున † నద్రి ప్రతిధ్వను లీన నుద్ధతి

గనుమ మొగంబు చొచ్చుకొని † కట్టెదురక లయకాల రుద్రుడో

యనఁ బయిదూకు కృష్ణవిభు † నా మొగలుల్ గని భీతిఁ గ్రుంగుచు

వెనుకకు మ్రొగ్గి రగ్గరుడు † నిక గని తగ్గు నహివ్రజం బనక. 18

—॥ యనసనైన్యంబులు రాత్రికి దండు విడియుట. ॥—

మ॥ సమయం బెంతయుఁ బ్రాతీకూల్యము వహిం † చక గట్టునక జిక్కితా

లిమివో రోజెడు నాదిశేషునలె ని † ల్పక మానసింహుండు వై

రము నాదించెద నంచుః నంతః జతుర † శ్ర వ్యూహము బన్ని ప

శ్చిను దిబ్బస్త ముఖంబుతోడ వసియిం † చె బాదుసానైన్యముల్ 14

మ॥ బలుసింగంపుఁ గడానికేతనము శో † భల్ నలైసల్ నిండు క్రొం

జిలుగుక బట్టు జిరా గుడారమున ని † ల్పక దా జహంగీరు; ముం

గలిప్రక్క నును పంచవన్నియ పతా † కల్లుల్కు క్రొమ్మించు చ

ల్వల డేరాకడ మానసింహుండు వసిం † పబోయె నారాత్రికి. 15

క॥ ఇరువుర గుడారముల నలు

తెఱగుల యువరాజు నింటి † తెరవలు గణికల్

మఱి కవులు గాయకులు విడి

సిరి తత్తద్దత్త రుచిర † శిబిరము లందు.

16

క॥ నలుదెసల సీగుడారం

బుల చుట్టును మానసింహ † భూవరు సంబర్

బొల్లగూటుకెనుమె
[నాలుగు గజముల వెడలుపు]

2500 పిరంగులు	అనప్ ఖాను 25000 ఆశ్వికులు	తోడరమల్లు సూక్ష్మ-పాగరుడు 50000 ఆశ్వికులు	ఖాసీంఖాను 25000 ఆశ్వికులు	2500 పిరంగులు
హయశింఖుడు 50000 కాల్వరు	హయశింఖుడు 50000 కాల్వరు	<p>ధనధాన్యశాలలు 25000 భటాలు</p> <p>రాణివాసము</p> <p>నైద్యశాలలు, అంగళ్లు కున్వార్ మానసింహుని కవులు</p> <p>కున్వార్ మానసింహుడు</p> <p>జహంగీరు</p> <p>హయశింఖుడు</p> <p>హయశింఖుడు, హయశింఖుడు</p>		<p>హయశింఖుడు 50000 కాల్వరు</p> <p>అబ్దుల్లా 50000 కాల్వరు</p>
2500 పిరంగులు	అబ్దురు రహిమాను 50000 కాల్వరు	హయశింఖుడు 50000 కాల్వరు	హయశింఖుడు 50000 కాల్వరు	2500 పిరంగులు

బల మిరువదియై దగు వే

లలరారె నరాతివిక్ర ♦ మాపహా వీలన్.

17

మ॥ అలనైనన్యంబులచుట్టు వీధులను జే ♦ యబంచి పానీయశా
లలు గోశాలలు నాటి దాన్య ధనశా ♦ లత్ చేర్చి స్వద్యైద్య శా
లలు నెక్కుల్పియుఁ బెక్కులంగడులు ని ♦ ల్వక్ జేయుచున్ మద్య శా
లలు స్థాపింపఁగ గొప్ప పట్టణము లీ ♦ లక్ గ్రాలె జోటంతయున్. 18

క॥ ఈవీధుల వెలి వగుసను

యావనపాదాతిదళము ♦ లాశ్వీకులును దం

తావళనమితి పిరంగుల

ప్రోవులు నందంద భీతి ♦ పొడమఁగ నిలిపెన్.

19

నీ॥ మొనసి హాల్డిఘాటు ♦ కనుమకు నెదుర యా

వనచమూ పశ్చిమ ♦ పాశ్చ్యమెల్ల

ముగురు సేనాధీశ ♦ ముఖ్యు లయ్యెడఁ బరచు

కొని వారినారి యి ♦ కుక్కువల నుండి;

రవ్వారిలో మధ్య ♦ మందున నేఁబది

వేల యాశ్వీకులు సే ♦ వించుచుండఁ

బరిభూతి మెట్టినో ♦ మొఱుఁగని విక్రమ

మహితుండు తోడర ♦ మల్లు నిలిచె;

నీ॥ ఘనుఁ డసప్తఖాను ఖాసిము ♦ ఖాను ప్రబల

భాహుబలు కొక్కొక్కరి ♦ రవ్వియు నైదు

వేల యాశ్వీకుల్ గొలువ న ♦ వీరవర్య

నుభయ పాశ్చ్యదళంబుల ♦ నుండి రపుడు.

20

మ॥ అదయాక్రామ దరాతివీరభట శౌ ♦ ర్యాగ్ని చ్చటా వాఙ్మకాం

టుద మబ్దుర్ రహిమాను వీరబలుఁ డా ♦ పూర్ణప్రభారాసు లేఁ

బదివేల్ కాల్వరతో నొక్కొక్కరుఁడు ప్రా ♦ గ్భాగంబునన్ నిల్చి రా

త్మదళంబుల్ జయనాదముల్ సలుప ను ♦ త్సాహంబు దీపింపఁగన్. 21

మ॥ చలదంభోధి గంభీర ధీర గుణు లా ♦ పాబౌజఖాన్ రాయసిం

హులునున్ దక్షిణమందుఁ నుత్తరము శౌ ♦ ర్యోదగుగ్రై కోలుబె

బుల్బులల నోలిన రాయశీలుఁడును న ♦ బుల్లాయుఁ డౌరుమ్మ- సే
నల నొక్కొక్కఁడుఁ డర్థలక్ష గొనుచు ♦ దాముండి రాయాయెడన్. 22

సీ॥ రాత్రికాలమ్ము శా ♦ త్రవవాహినీ సమూ
హమున కతి సమీప ♦ మగుటఁజేసి
పడచుటి దెసయందు ♦ వాయవ్య నిర్మతి కో
ణములఁ బిరంగి తు ♦ డములు నిలిపి
తూరుపు తరులతా ♦ దుర్గ మారణ్యంబు
గానఁ దద్భాగ ర ♦ క్షణము మదిని
వలచి యీశాన వై శ్వా ♦ నర కోణంబు
లందు వారణ సమూ ♦ హంబు నిలిపి

గీ॥ పనులు పదివేల కనులతో ♦ భద్రపఱచి
మానసింహుఁడు శిబిరంబు ♦ లోని కరిగె;
గాయకుల గేయములు గణి ♦ కా చయముల
యాటలును సాగఁగా జేసె ♦ నాసలీము.

23

-॥ రాజపుత్రనైవ్యము లెదిగివచ్చి హస్తీఘాటు కనుమచేరుట ॥-

సీ కల్ప విర్భూత సం ♦ కాశ రాఠోద్వృశ
దీపకుల నడపెఁ ♦ దేజసింహుఁ!
డతులవిక్రములఁ జో ♦ హణవీరులచు గొందుఁ
బరతెంచె బలియుండు ♦ భానుసింగు!
ధేలవారా సుభ ♦ టాళుల నడిపించె
సింహశౌర్యుఁడు మన ♦ స్సింహవిభుఁడు!
పులిపిల్లలని శాత్ర ♦ వులు భీతినొందు ర్షూ
లాన్వనాయులఁ దెచ్చె ♦ శ్యామసింగు!

గీ॥ మర కులోద్భవులును దేవ ♦ రాన్వయులును
బ్రమర భటులు హారావళి ♦ పర్వతంబు
ముక్క-ముక్కలై పడఁ బెడ ♦ బొబ్బ లిడుచు
వెడలి రప్పు డిర్వదిరెండు ♦ వేల దొరలు.

24

గీ॥ సకల యవనుల కాల మూ ♦ సన్న మైతఁ
బూని సంయమనికిఁ గొని ♦ పోవ వచ్చు

యముఁ డతని భటుల్ వీరని ♦ యదులు వెఱవ
భిల్ల భటులతో ముం దుండె ♦ భీమచాందు.

25

సీ. సర్వ సర్వంసహ ♦ స్వాతంత్ర్య ధర్మ ముం
త్రోపదేశ గురూత్త ♦ మోత్తముండు!

నియతేశ్వర ధ్యాన ♦ నియతి బ్రహ్మైక్య సం
ధానంబు నెఱపు నా ♦ నందవార్ధి!

కారణమాత్ర సం ♦ సార మంటియు నంట
కుండు నుత్తమ రాజ ♦ యోగి మాళి!

సచరాచర ప్రపం ♦ చమునెల్లఁ దనుబోలె
సమబుద్ధిఁ జూచు వి ♦ జ్ఞానశాలి!

గీ॥ ధర్మ సంస్థాప నార్థ ము ♦ దృఢము నొందు
దేవతా దివ్యతేజం బు ♦ దీర్ఘమూర్తి!

యాప్రతాపుఁడు “చైతక” ♦ హయము నెక్కి
తరలె నమరులు మెచ్చి యాఁ ♦ దలల నూఁప!

26

సీ॥ రాజపుత్ర భటోత్క ♦ రంబు దొంతరలుగాఁ
గనుమకు గెండు వ్ర ♦ క్కలను జేరెఁ;

బ్రబల శిశోదియా ♦ వంశ్య వీరులతోడ
దానికి నడుమఁ బ్రి ♦ తాపుఁ డుండె;

నతని దక్షిణ పార్శ్వ ♦ మందుఁ జొండావ ద్వ
దేణ్యులతో నిల్చెఁ ♦ గృష్ణసింహుఁ;

డవ్వలఁ దేజసిం ♦ గాతని చెంత ఘే
ల్వాపతి నిల్చిరి ♦ భటుల తోడ;

గీ॥ నాప్రతాపుని వలవట ♦ శ్యామసింగు
భానుసింహుండు గ్వాలియర్ ♦ పతియు ధేల

వార భూపతి బేడ్లా-కొ ♦ పేరియా నృ
పాలకులు నిల్చి రహిత దు ♦ ర్వార లీల.

27

మ॥ తఱుకు న్నిద్దఁపు జాళువా కలికి పూఁ ♦ తల్ గుంకుచు వేయి వె
ల్లులు నల్లిక్కులఁ బిక్కటిల్లఁ బలు ని ♦ గ్గుల్ దేలు బంగారు గ

జైలు వాతాహతి మ్రోతలెత్తఁగఁ జలిం ♦ చే వైరిసైన్యంబు గుం
డెలు ప్రీలంగ రవిధ్వజోత్తమము హ ♦ ల్దీఘాటు సీమోపరిక. 28

సీ॥ పరిసర భూభృచ్చి ♦ ఖర కోటి పైన! ను
గ్రములైన ప్రకృతి దు ♦ ర్గముల పైనఁ;
గడు నెత్తుగానున్న ♦ గండ శిలల పైన!
మధ్య నుండెడు నితం ♦ బముల పైన!
నేటవాలగు కొండ ♦ పేటల పైన! జెం
గట నున్న గొప్ప వృ ♦ క్షముల పైన!
గ్రింద మీఁదను గల్గు ♦ సందు గొందుల లోన!
గుమరులై తగు నికుం ♦ జముల లోన!

గీ॥ నెందుఁ గనుఁగొనినను నేల ♦ యీని నట్లు
భీమచాందు తో డైచ్చిన ♦ భిల్ల భటులు
సింహనాదంబుతోఁ బోయి ♦ చేరు కొనిరి
పర భయంకర శర ధను ♦ ప్పాణు లగుచు. 29

సీ॥ హైందవాంగనల నా ♦ ట్యము సాఁగె రుచిరమై
రాయశీలుని గుడా ♦ రమ్ము లందు;
నమ్మత మూరెడు గాన ♦ మలరారె నబ్దురు
రహిమాను పట కుటీ ♦ రముల యందు;
మొగలు నపుంసకా ♦ పూర్వ నృత్యపు గోల
చెలఁగె నాసప్ఖాను ♦ శిబిర మందు;
ద్రాక్షారసంపుఁ బా ♦ త్రీలు సల్పె నర్తన
ల్పాబాజుఖాను వే ♦ లముల యందు;

గీ॥ నవల మిగిలిన యవన సే ♦ నాధి పతుల
విడుదలను బొద్దుపోకకై ♦ వెలసె మధ్య
పానమును ధూమపానమ్ము ♦ పచ్చి నల్ల
మందు విందులు నందుపై ♦ సందడులును. 30

మ॥ యవనాశ్వంబులు హైందవాశ్వము లనం ♦ ఖ్యాకంబు లొండొంటిఁ జూ
చి విరోధమ్మునఁ గాలు దువ్వి రజనీ ♦ సీమంతినీ కర్ణ రం

ధృ విదారంబుగ హేషలగ సలిపెఁ గాం ♦ తారంబు భేదిల్ల; ని
క్కువలగ నిల్చుచుఁ గొండకోళ్ల గుములు ♦ గూసెన్ విశేషార్థటిక. 31
మ॥ నగపుగ వెన్నెల మోముచందురునితో ♦ నానెంపుఁ బావాలతో
సాగను జందురుకావి నిద్దపు జిరా ♦ చొక్కాయతోఁ గాంతులగ
బగటిగ గూర్చు కృపాణితో నటఁ బ్రతా ♦ పస్వామి శైలంబుదం
డ గుడారంబులలోఁ జమూపతులఁ జూ ♦ డగబోయె శీఘ్రముగ. 32

నీ॥ తల్లి పుత్రకుల నా ♦ దరమునఁ జూచున
ట్లనురాగ పూర్ణుడై ♦ యధిపుఁ డరయ
వీరులందఱు భక్తి ♦ వివశులై “మాదేవుఁ
డిట మమ్ముఁ బ్రోవ ని ♦ ప్లేగుదెంచె!
మందహాస జ్యోత్స్నా ♦ లందమై వర్షించు
నీమోము చూచి న ♦ ప్లేగులోక
సామ్రాజ్య మిడిన హా ♦ స్తము సోక నిత్తుమే!
యీతని పద సేవ ♦ యింద్రభోగ”

గీ మనుచుఁ గన్నులఁ గని హృద ♦ యములఁ దలఁచి
భూవిభుని సద్గుణంబులు ♦ పొగడుచున్న
యంత నుదయ ధరాధర ♦ మందు మొలిచె
వెలుగు గములకుఁ బలునిక్క ♦ వేగుఁ జుక్క! 33

మ॥ “కలనాదంబు చొనర్చె బక్షితతి; చు ♦ క్కల్ వీడె వజ్రంపు శో
భలు; ప్రిచీదితఁ గాంతిపూర మలమెఁగ; ♦ బ్రాభాత మందానిల
మ్ములు వీతెంచె” నటంచు మంజులరవ ♦ మ్ముల్ మీఱఁచారుష్కయో
ధులకుఁ బాడిరి మేలుకొల్పు లపు డెం ♦ తో రక్తివై తాళికుల్. 34

—॥ నా ర్యో ద య ము. ॥—

మ॥ “కులముగ బోచెడు ధర్మమూర్తులకు నె ♦ గ్గుల్ కల్గరా దీ తురు
మ్ములబారిక బడకుండఁ బోచెద” నటం ♦ చుగ వేయి బంగారు చే
తులు పైగప్పుచు నాదరించె” ననఁ బ్రా ♦ దుర్భావముగ బొంది తొ
ల్దొలుతఁ సూర్యుడుదోచెదూర్పుమలయం ♦ దుగ రాజపుత్రాళిక! 35

—(1) ప్రతాపసింహుడు సూర్యోపాసనము చేయుట. —

శా|| “వీరుల్ పోయిన రాజ్యముల్ చెడిన ను + ర్విదేశదేశ ప్రజా
వారం బేగిన నూత్నజీవ మిడు శో + భారాశివై విశ్వము
దారప్రాయుడవై నభోగతి ననం + త బ్రహ్మకల్పంబుగా
మీఱగల్గిన బ్రహ్మమూర్తివి! నిను + బేర్కొందు ఛాయాధిపా! 36

సీ|| నగరమందలి ప్రధా + న ద్వార మెల్లప్పు
సూర్య మహాద్వార + శోభ గాంచు!

మాహర్ష్యమున రాజ + మణులు కొలువొందు భా
గము సూర్యభవన వి + ఖ్యాతి గాంచు!

జనులకు నృపులు ద + ర్శన మిచ్చు పైమేడ
సూర్య శిఖర మంచు + స్తుతి వహించు!

సింహాసనము వెన్న + జికిలి బంగరు మేటి
సూర్యబింబము మూర్తి + సాబగు నొందు!

గీ|| ధ్వజములు సితాతపత్రముల్ + తనరు నీదు

పేరనే; నిన్ను మించిన + వేల్పు లేడు;

తలపులను గదలికలను + బలుకులందు

నీ వెప్పుడు గోచరించుచుం + డెదవు మాకు. 37

మ|| జననం బందినవాడ నీకులమున! + స్వాతంత్ర్య ధర్మంబు ని

ల్పను గాంక్షించితి; నేడు వైరుల నద + ల్ప గూల్చి యత్నింతు; నీ

మునిమన్నండ మదీయ గౌరవ యశం + బుల్ నిల్వ దీవింపుమి!”

యని ప్రార్థించె బ్రతాపు డర్యముని భ + క్త్యావేశ ముప్పొంగగఁగొల్పి

ఉ|| ఆపయి నేకలింగవిభు + నవ్వల బర్వత సార్యభామ పు

త్రీ పదపద్మ యుగ్మము మ + ది గడుభక్తి భజించి ధర్మ శి

క్షౌవరులైన పూర్వనృప + సత్తమాల దలచె బ్రతాపు డెం

తో పరిశుద్ధమా హృదయ + తోయదుహంబున భక్తి బెంచుచు. 38

సీ|| పదపడి దుందుభి + ధ్వానంబు చెలరేగె;

రాజపుత్రులు తను + త్రాణములను

ధరియించి దీర్ఘకుం + తములు ఖడ్గములు హ
స్తములఁ దాలించి, శిర + స్త్రాణములను
వహియించి యున్నతా + శ్వము లెక్కి, భండనో
చిత మండనములు రం + జిల్లు చూడ,
సమగ సన్నద్ధులై + తమతమ సేనాధి
పతులపైఁ గన్నుంచి. + పజ్జ నిలువ

గీ॥ గృష్ణసింహాది బహు వాహి + నీశ్వరులును
వీరరస పూరుషాకృతుల్ + వెడలి వచ్చి
యాప్రతాపుని యడుగుల + యందు వ్రాలి
'యుద్ధ మొనరింప'గా సెల + నొసంగు' నునిరి.

40

—॥ ప్రతాపసింహుఁ డనుచులకు యుద్ధము చేయ సెల నొసంగుట ॥—

మ॥ తఱఁగఁ బోవని దేశభక్తిమెయి స్వా + తంత్ర్యంబు భావించి యీ
ధర మున్నెవ్వరు పూని యుండని మహా + ధర్మవ్రతం బూని భో
గ రమ్యావైభవముల్ త్యజించితిరి! ని + ష్కామ క్రియామోగు! లిం
దఱ మిమ్ముఁ గనుఁగొన్న నాహృదయ మా + నందాబ్ధి నోలాడెడికి 41

శా॥ నా మేవాడఁ గలట్టి వీరరస స + న్నాహుంబు సర్వస్వ మీ
భూమిధ్రింబున నేడు చేరినది పూ + వుల్ పూచు చందాన! 'మీ
రా మేమా' యని ముందు దూకఁవలె వీ + రశ్రేష్ఠు! లీనాటి సం
గ్రామంబట్టి మహావకాశ మి'క గ + ల్గబోవ దెన్నేండ్రకు.

42

సీ॥ అక్కరు సకల లో + కాతిశాయి బలుండు!

అక్షుల్ గోట్లు కా + ల్బొంట్లు, అక్ష
లాశ్వికుల్ గల ధీమ! + డఖిలజగం బొక్క
నిమిషమే పిండిపి + డిగను జేయఁ

గల పిరంగులు వేలు + గలవాఁడు! నడకొండ
లట్టి వారణబలం + బలరువాఁడు!

వేయేటి కీసర్వ + విశ్వంబు ప్రతికూల

ముగ మనపైఁ ద్రిప్పి + పూన్నివాఁడు!

గీ॥ మనము నిరుపేదలము! విక్ర + మం బొకండె
మనకుఁ గల సర్వ సమగ సా + మగ్గి; కాన

జంకకయు వెల్లిగనక యు ♦ తాహా మంది
పోరు సలుపుద మహకీర్తి ♦ పొరయ కుండ!

43

సీ॥ రాజ్య తంత్రములు కా ♦ ర్యస్వతంత్రిత వైభ
వంబులు చతురంగ ♦ బలము లొకట!

ధర్మంబు దైవ త ♦ త్పరతయు స్వాతంత్ర్య
వాంఛ యాత్మబలోప ♦ పత్తి యొకట!

దమతమ శౌర్య పీ ♦ ర్యములతో మొనకట్టి
యొండొంటి డీకొన్న ♦ యుద్ధ మిదియు!

నేపక్ష మిచట జ ♦ యించునో యని ప్రపం
చమువారి కన్ను లి ♦ చ్చటికిఁ దిరిగె!

గీ॥ నాత్మవంచన లేక యా ♦ హవము నడిపి
జయముఁ గైకొన్న స్వాతంత్ర్య ♦ సౌఖ్య మబ్బు!
బశుబలము నిల్వ లే దాత్మ ♦ బలము మోల
ననెడి సిద్ధాంతమును నిల్పు ♦ యశము గలుగు.

44

సీ॥ కల్లోల భయద సా ♦ గర మధ్యమున నిల్చు
గండోపలము మాడ్కిఁ ♦ గప్ట వేళఁ
గంప మొందని భట ♦ గ్రామణి వీరుఁ డా
తనికన్న మేటి యీ ♦ ధరణి గలుగఁ!

డాతని వైభవం ♦ బాత్మగౌరవ దీక్ష!
ప్రఖ్యాతి యతని సం ♦ పాదనంబు!
తలఁగని కష్టవే ♦ శల స్వదేశీయుల
దృష్టు లాతని దెసఁ ♦ దిరుగుచుండు!

గీ॥ దేశ భక్తాగ్రగణ్యుడౌ ♦ ధీరు బ్రహ్మకు
వేయు నేండ్లైన క్షణమైన ♦ వెలితి యున్నె!
కాల గర్భంబునందుఁ రాఁ ♦ గల యుగముల
నతని కీర్తి దివ్యజ్యోతి ♦ యై వెలుగు!

45

శా॥ నా యీనైన్యములందు నొక్కభటుడై ♦ నన్ భీరుడై యున్న ని
ష్ఠే యుద్ధాంగణమున్ దృఢించి యెటకే ♦ నేగంగ లగ్నఁ జిగి

షాయత్తుల్ భయమే యెఱుంగని యుద ♦ గ్రాటోపులే నేడు నా
కా యా పార్శ్వములందు నిల్చి జయము ♦ హర్షంబు నీయదగు. 46

క॥ సమయమున భీతిగొని శౌ

ర్యముఁ గోల్పడి లోకపూజ్య ♦ మగు మీసంతా

నము దాస్యశృంఖలా బ

ద్ధము చేయకుఁ డనుచు మిమ్ముఁ ♦ దగ నర్థింతు. 47

నీ॥ నాల్గు దిక్కులఁ జాట్టు ♦ నభము సోకెడు మహా

ద్దండ శైలము లొప్పు ♦ కొండలోయ!

మనల నెవ్వరు చూతు ♦ రని తలంపకుడు! జ

గచ్ఛతుఁడైన యా ♦ కర్మసాక్షి

పైనుండి చూచు లో ♦ పలి తలంపులు! విష

క్షుచ్ఛేద మొనరించి ♦ సమయవారి

నభినందనము చేసి ♦ యశము నిల్పిరటంచుఁ

గడుపుపై జేరిచి ♦ గారవించు!

గీ॥ దాతలకుఁ దాతయైన యా ♦ ధన్యతముని

బొజ్జపై కెక్కి మా హేంద్ర ♦ పురము పోవు

తోలి మహద్వారమున దేవ ♦ దూత లెల్ల

మొక్కిగల భాగ్యమొందు ట ♦ ద్భృతము గాదె! 48

నీ॥ శత్రులు నాల్గుల ♦ క్షీలకుఁ బైబడియుండ్రు!

ద్వావింశతి సహస్ర ♦ దళము మనది!

గొండ్లఁ డిర్వదిమంది ♦ యోధుల నోర్చిన

జయమున కింక సు ♦ శయము గలదె!

యాపాటి సాహసం ♦ బలరని నాడు మీ

యందఱలో నొక్కఁ ♦ డైనఁ గలడె!

కవచ ఖడ్గము లుండఁ ♦ గా రాజపుత్రుఁ డి

ర్వదిమందిఁ గూల్చు దు ♦ ర్భటమె మొందు!

గీ॥ నైదువేల పిరంగులు ♦ నంత సంఖ్య

ద్విరద తతి యున్న భయమేమి! ♦ వేడి వేడి

పిడుగు లురలెడు మనచూపు ♦ లడర గజము
లజములు పిరంగు లవి బొంగు ♦ లగుచు బడవె!

49

సీ॥ వనచర సాహాయ్య ♦ మున రాముఁ డొక్కడే
యసురబలంబు జ ♦ క్కాడ లేదె!
గోగ్రహణము నాడు ♦ కురువీర కోటుల
ఫల్గునుం డొకఁడే డీ ♦ ల్బలుప లేదె!
మూంజని భిల్ల చ ♦ మూ సమూహము నెల్ల
హమ్మిగఁ డొకఁడే తు ♦ న్నాడ లేదె!
నాడు ముత్తాత చం ♦ డ నృపాలుఁ డొక్కడే
చిశ్తూరి సేన ని ♦ ర్జింప లేదె!

గీ॥ యాత్మ తేజో బలాధ్యు లి ♦ య్యులు జగము
లెత్తి వచ్చినఁ ద్రుటిని జ ♦ యింప నేర్తు!
రంద తేక్కాగ మనముల ♦ నహిత భటుల
నూచముట్టుగఁ దాకంగ ♦ నొప్పు నిపుడు.”

50

— ప్రతాపసింహునితోఁ గృష్ణసింహుఁడు తన పట్టుదల నెఱిగించుట. —

గీ॥ అనిన రాణానుగని సలుం ♦ బ్రాధినేత
“యిచటి భటుల భీరుం డొకం ♦ డేని లేడు!
కట్ట కడపటి భటుఁడైనఁ ♦ గట్టి తెచ్చి
మృత్యుదేవతఁ జెఱసాల ♦ నిడఁగఁ గలఁడు.

51

సీ॥ ఒక్కొక్కఁడును సమ ♦ స్తోర్వీతలము నిండ
నిరుప మామోదంబు ♦ నెఱపు నట్టి
పూవు లసంఖ్యముల్ ♦ పూచె రాజస్థాన
నందన దేవ మం ♦ ధార తరువు!
తడ వొకింతయు లేని ♦ తొరుష్కు వాహినీ
జైత్రయాత్రా ప్రథం ♦ జనము ధాటిఁ
గూకటి వ్రేళ్లతోఁ ♦ గూడఁ గంపించెఁ జె!
ట్టా పూవు లన్నియు ♦ నవని రాలె!

గీ॥ నీ వ నెదు దొడ్డపూవైన + నిలుచుఁ బాలుచు
విశ్వ విశ్వంభ రామోద + విజయ లక్ష్మీ
నలుదెసల నించు నంచని + తలఁచుచుండ
నక్క ర నెడి జంఝానిలం + బలమె నేడు!

52

శా॥ పోనీ రాజ్యము; భోగభాగ్యవితతుల్ + పోనీ; సతీపుత్రులు
భోనీ; ప్రాణము పోవనీ; మఱియు నీ + భూచక్రమే పిండియై
పోనీ; చండనృపాలు పావన కులం + బుల్ దాస్యము మోయఁగాఁ
భోవీయ్ ద్రిదివాధిపత్య విభవం + బుల్ దక్కు నట్లుండినన్.”

53

క॥ అనుచు సలుంగ్రా కృష్ణుం
డని నంతనె తేజసింహుఁ + డమలస్మిత శో
భన వదనం బెత్తి ప్రితా
పునిగని సైన్యంబు లెల్ల + మోదంబుఁ గనన్,

54

—॥ తేజసింహుఁడు తన శక్తి యుక్తు లెఱిగించు కొనుట. —॥

నీ॥ శత శతాబ్దములు క + వృము చేసి కట్టిరి
వంశ పావనులు మే + వాడ రాజ్య
సావర్ణ సాధరా + జము! దుర్బలులమైన
నిమిషంబులో నది + నేల వ్రాలుఁ;
బరతంత్రగతి సార్వ + భాములై బ్రహ్మాండ
మున్నంతకు బ్రదికి + యుందు కంటె
దారిద్ర్యయుక్త స్వ + తంత్ర జీవన మొక్క
గంటయుఁ గడ కొక్క + క్షణము చాలు;

గీ॥ జేశ ధర్మ రక్షాదీక్ష + ధీర వృత్తి
మీఁతెదము గాక! రిపులఁ జం + పెదము గాక!
భీతి మృత్యు మహావృక్ష + బీజ మగుటఁ
బిరికి చేతి బల్లెం బది + బెండు గాదె!

55

నీ॥ తనపాటు తొవ దు + ర్దమ గండశిలలైనఁ
దునియలు తునియలై + తొరగునట్లు

లతిత రోన్నత పర్వ • తాగ్రింబునుండి య
ప్రతిహత ధాటితో • వచ్చి దూకు
నచలసరి త్ప్రవా • హము ముందునకె కాని
వెనుకకు మరలని • విధముతోచ

జ్వంభించి శ్రేణి యే • కైక ధాటికి దురువ్క
వీరుల నిపుడె యు • వ్వెత్తు గొందు!
గీ! మొక్కఁ డిరువొడ్ర నేటికి! • నొక్క వేయి
మందివైనను దొడరి చం • పంగ నేర్తు!
మేము విహరించు చోటెల్ల • మృత్యు దేవ

తా విహర స్థలం బయ్యి • తనరుఁగాక.

57

మ! యవనుల నాలుగు లక్ష లుండురని యే • లా చూడ! మహాహుసం
భవ శౌర్యోద్ర విహర మానుభము శుం • భ ద్ధాటికికె వైరి యో
ధ్వితానంబులు వృక్షసంతతుల ప • త్ర శ్రేణులు బోలె ని
య్యవనిక దుల్లఁగఁ జూతు! నీమదికి నా • హద్దంబు సేతుక బ్రహ్మ! 58

క! శ్రీమహేంద్ర యుగాధ పము
ద్రముబోలిన యీ యువార • తోరుమ్మ వూ
వామునందు వామభాగా

ద్ధము లేదనియుంటి నుండి • తల్లిపుము దేవా!"

59

క! అని భీమచాంకుఁ భలి! నీ

జనకుని ముఱిపింపఁగలవు • శౌర్యాటోపం

బుహ్నేనని ప్రతాపమిహుని

గనుఁగొని బయలుకాచి మేము • గర్జారభికి,

60

— భీమచాండు యుద్ధమును గూర్చి యుత్సాహ వాక్యము లాడుట. —

నీ! మునుపుఁ బదునాల్గు • మందిపుట్టక మున్నె!

అథశుర్యో నాథ్య పే • ర్వుడక మున్నె

తావకామణిలు భా • రతము వాఁగియక మున్నె!

పేదమార్చి భాగముల్ • విడక మున్నె!

రాజాధిరాజు లే ♦ ర్పడుటకు మున్నె! నా
గరకత భువిని బా ♦ కకయ మున్నె!
యాయేరు లీకొండ ♦ తీ గండశిలలు నీ
వనములు మాభిల్ల ♦ వంశజులవి!

గీ॥ యీతురుమ్మలె కాదు మ ♦ హేశుడైన
నరుగుదెంచిన బాణ ము ♦ న్నంతలోన
శిరములను ఖండ ఖండముల్ ♦ చేతుఁగాని
మిగులనిచ్చిన నిదియొక్క ♦ మీస మొక్క!

61

నీ॥ గొలుసులనున్న బె ♦ బ్బులి పిల్ల లనఁగ యా
వనవీర మృగముల ♦ పైన వ్రాలి
కడికండ లొలుచు యో ♦ గం బెప్పు డెప్పుడం
చదె భిల్లభటులు ము ♦ వ్పడియు వేలు
కొండకోటలపైన ♦ నుండి గుప్పున దూఁక
నుత్సాహ భరమున ♦ నున్నవారు!
రణమం దరుల డీల్చి ♦ అచి గెల్చుటో లేక
చచ్చుటో మూడన ♦ జాడ గలుగ!

గీ॥ దింక మేవాడపైన దం ♦ డెత్తు టనిన
మృత్యుముఖము జొచ్చుటె యంచు ♦ నెడద ప్రీతి
యక్కరును భీతిగొనఁగ నా ♦ హవముసేతు!
నీపదము లాన వ్రాణంబు ♦ తీపుగాదు!

62

మ: మదమాతంగ సమూహ మట్లు బలసం ♦ పన్నాన్యు లొక్కొక్క రే
బది శైలంబుల నెత్తి సంద్రమునఁ దో ♦ వజ్రాలు వా రల్ల ము
వ్పది వేల్భిల్లుల ప్పిటికిఁ మఱలిపో ♦ వగోరఁ డొక్కండు! నే
దుదిప్రాణంబులు మేన నుండు వఱకు ♦ దోడుండు నీముందట.” 63

గీ॥ అనిన నాభానుసింహాదు ♦ లంద తొక మొ
గమున “నేడు హస్తీఘాటు ♦ కనుమనిండ
వైరి రక్త ప్రవాహముల్ ♦ పాఱజేతు?”
మనిన నంద తొదల లూఁపు ♦ సంత లోన,

64

మ॥ “అరిసంఘంబులఁ గూల్చి గెల్పుఁగొన నా ధీయత్తంబుగం” డంచునం
దఱకుఁ దెల్పుచు యావనాయస బృహా ధీ న్నాళాస్త్ర శుంభద్దళాం
తరమందుండియుఁ బ్రేలె గుండొక్కఁడు ని ధీ గ్ధంతి శ్రేవో యుగ్ధగ
హ్వర విచ్ఛేది కఠోర దుస్సహ మహా ధీ ధ్వానంబు సంధించుచుఁ. 65

—॥ మోగలు సైన్యంబులు యుద్ధమున కాయత్త మగుట. ॥—

శా॥ బారుల్ బారులు తీర్చి యావన భట ధీ వ్రాతంబు లశ్వంబులం
దారోహించుచు నిల్చెఁ గట్టెదుర! బా ధీ హా విక్రమ ప్రాభవో
దారుల్ తోడరమల్లముఖులు తను ధీ త్రాణదుర్ల దాల్చి యా
మేరు త్సౌధర శృంగముల్వలెఁ గడుఁ ధీ బెంపారి రత్నగ్రుత్తై! 66

శా॥ ధీరశ్రీ లయకాల మృత్యుముఖ స ధీచీన ఘోరంబులై
నోరుల్విచ్చు శతఘ్నులఁ నిలిపి యం ధీ దుర్ శ్వేత సూచీముఖుల్
కూర్రాత్ముల్ భృతిపాలితుల్ జగము సం ధీ త్సోభిషఁగా నిల్చి రా
శూరుల్ పంచసహస్రముల్ బుడుతకీ ధీ చుల్ నిష్పలఁ గుప్పచుఁ. 67

మ॥ సమసత్త్వంబులు నగ్నిచూర్ణయుతముల్ ధీ షష్ట్యంగుళ క్రూర నా
శములు భీకర తిర్యగూర్ధ్వ బల మూ ధీ లమ్ముల్ తుపాకుల్ విశా
లములౌ తొమ్ముల కాన్చి పచ్చితురకల్ ధీ బాహుబలాహోప దు
ర్దమ్ములై నిల్చిరి దీర్ఘ కాయులు రణా ధీ రంభ క్రియాలోలురై. 68

సీ॥ ధనశః గూసర హరి ధీ ద్ర శ్యామ లోహిత

పింగవర్ణ తనుత్రీ ధీ వితతిఁ దొడిగి

కరనాల పరశు ము ధీ ద్గర భిండివాలాది

సమరోచి తాయుధ ధీ సమితిఁ దాల్చి.

మూఁడులక్షల భటుల్ ధీ మూఁగిరి; మృగ మిశ్రీ

భద్రీ మంద్రీ విభేద ధీ వారణములు

నాకర్ష దీర్ఘ ము ధీ ఖాభీల కఠిన శా

తాంకుశ హస్తౌ ధీ హస్తపకులు

గీ॥ నిలువ వివిధఁబంబుల ధీ యలభలంబు

యుగ సమయ ఘూర్ణమాన ప ధీ యోధిరవము

సనుకరింపంగ యవన నై ♦ న్య ప్రపంచ
మొక్క మొగి విజృంభించె మ ♦ హోగ్రగతుల.

69

- 1 ప్రతాపసింహుడు యుద్ధసన్నద్ధుఁ టగుట. -

గీ॥ శుభద గోధూమ సమ్మిత ♦ స్థూల లోహ
వర్ణమును దాల్చి యాప్రతా ♦ ప ప్రభుఁడు
తనరె భారత భూమి స్వా ♦ తంత్ర్య లక్ష్మి
వీర యోధావతారయై ♦ వెలిగె ననంగ.

70

సీ॥ నలువది యంగుళం ♦ బుల దీర్ఘ వదన ముం
తకును మూడంత తా ♦ స్నత్య మలరి
మాయూర కంత స ♦ మగ్గినమును హ్రస్వ
కుక్షియు నత్యల్ప ♦ ఖరపుటమును
మేఘనిస్వనము స ♦ మేయసారము కాంత
కాంతిమంతమ్ము సు ♦ గంధరుచిర
మాకాశ నీల వ ♦ ర్ణమోఘమును సర్వ
తోభద్ర పద్మ భ్ర ♦ నూభిరామ
గీ॥ ముత్తమోత్తమ లక్షణ ♦ యుతము పూర్ణ
హర్షము సువర్ణ రత్న భూ ♦ షాంచితంబు
నైన చైతకాణానేయ ♦ మధిపుఁ డెక్కె
సఖిల సామంత మండలి ♦ యభినుతింప.

71

శా॥ హరరావ శ్యచలప్రపంచము నితం ♦ బాపత్స్యకోపశ్యకాం
తారామాశ్మగుహాధునీ యుతముగా ♦ నాకంపమొదల్ మహా
దారప్రభవుఁ డాప్రతాపుని మహా ♦ ద్వద్వక్షిణావర్త శం
ఖారావంబులు భూనభోంతరము వ్ర ♦ య్యశ్ గాంగ మ్రోసె వడి. 72

సీ॥ తపనీయ వజ్ర సూ ♦ త్రములు నాల్గంచు తె
క్కిన శంఖ మూదెను ♦ కృష్ణనృపతి!
సౌవర్ణ చిత్ర పు ♦ష్ప మనోజ్ఞ శంఖంబు
మోయించె గ్వాలియర్ ♦ భూమివిభుఁడు!

మొలుగుగారు మగతాల ♦ మిసిమి గజ్జెల సరుల్
 దెమరు శంఖం బొత్తై ♦ దేజసింహు!
 డాణిముత్తియముల ♦ హారముల్ తుదివేళు
 శంఖంబుఁ బూరించె ♦ శ్యామసింహు!

గీ॥ డుత్తమావర్త మర్ధ హ ♦ స్తోన్నతంబు
 పశ్చిమాంధోధి భవము సా ♦ వర్ణ వృంత
 మగు మహాశంఖ మొత్తై స ♦ ర్వాతిశాయి
 వీర లోకైకమాళి యా ♦ భీమచాందు!

73

సీ॥ అచలోపమాన దే ♦ హాభీల యావన
 ద్విప సమూహము భూరి ♦ బృంహీతములు!
 జగదేక విక్రమో ♦ జ్వల రాజపుత్రీ వీ
 ర కదంబ సింహ గ ♦ ర్జా విరావ!
 మహిత నైంధవ దర్శ ♦ నాతిరోషిత తురు
 ష్క తురంగ బహుళహే ♦ మా స్వనంబు!
 లసిలధాటీచలి ♦ తాసంఖ్య సూర్యకే
 తన జాత పటవటా ♦ త్కారరవము!

గీ॥ తురకల పిరంగిగుముల యు ♦ ద్ధుర రవంబు!
 భిల్ల సుభట కోదండ మా ♦ ర్వి ధ్వనులును!
 రెండు నైస్యంబులను రేగు ♦ డిండిమ రవ!
 మట్టై మిన్ను మ న్నేకమా ♦ నట్లు మ్రోసె.

74

-|| { రణమున కుపక్రమింపుమని చంద్రభట్టారకుఁడు }
 ప్రతాపసింహుని హెచ్చరించుట } ||-

ఉ॥ “వైరులు సర్వసన్నహన ♦ భారముఁ దీర్చి రణంబుసేయ ను
 న్నారలు; వారలన్ బలిగొ ♦ నన్ మనవారలు గూడఁ బూని యు
 న్నార; లుపక్రమింపుము ర ♦ ణంబు క్షణంబున” నంచుఁ జంద్రభ
 ట్టారకుఁ డాప్రతాపు నిక ♦ టమ్మునకు జని తెల్పు నాతఁడు, 75

- ప్రతాపసింహుని విషాదము. ||-

మ॥ శిరము వంచి నమస్కరించి “సుకవి ♦ శ్రేష్ఠా! సుఖావాప్తి సం
 బరము గట్టమునన్ విషాదమును బెం ♦ పబోని యస్మన్న హా

స్థిర చిత్తంబు నిమేష మాత్రము చలిం • చెక్ ముందుఁ గన్పట్టు నా
పరిపంథి ధ్వజిని సమూహమును స • ర్వం బిపు వీక్షించుటక. 76

సీ॥ స్వచ్ఛజాంబూనద • చంద్రహాస ధ్వజ
ప్రభలు నల్లిక్కులఁ • బుద్వచుండ
యావనసేనా ము • భాగ్ర భాగమున ల
క్షులు లక్ష లాశ్వ • సమితి తనదు
కనుసన్నల మెలంగ • దనరు తోడరమలు
మా యయోధ్యా పుర • మండల భవుఁ
జితని పితామహు • లెపుడు మాపూర్వుల
కాంతరంగికులయి • యలరువారు;

గీ॥ కాల మించుక ప్రతికూల • గతిని ధాల్చు
నక్కరు నృపాలు పదము సే • వ్యమని పోయి
యసమ మేధాబలమున వై • వ్యప్తి యగుచు
నిదిగొ మనమిది కిప్పుడు దం • డెత్తి వచ్చె.

77

మ॥ అని యుద్ధైసను దేవతార్చనము చే • యబోక వీరై నము
టని యాచారపరుండు! సజ్జనుడు! తో • డర్ములు! సద్వంశ
ర్థను! డీయుతను భారతీయుడు సద్ధ • ర్మచేదముక జేయుచుక
మనవె వచ్చె స్వదేశమిపు పరతం • త్ర తంబుమేఁ బ్రుంగఁగక. 78

సీ॥ ఆవైపు కాంచన • వ్యాఘ్ర కేతన మూని
కడు పొడవైన పా • గా ధరించి
సువిశాల పాదాతి • నివహంబు నడపు నా
రాయసింగు బికసిర్ • రాజమూలి!
మాపూర్వులకును సా • మంతుఁ డె కల్యాణ
సింహుఁ డీతని తండ్రి • సేవ చేసె!
నపు నెల్లెండ్రం బెం • డొడి యూతం డక్ష
రన్న ధమ్ముల వావి • యలరు చుండు!
గీ॥ రొక మహారాజ్య మేలుచు • ముడవలయు
నితడు నాల్గువేల యముల • కీర్త్యుడయి

తురకలనుగొల్చి మనతోడఁ ♦ దొడర వచ్చె!
నింక స్వామిభృత్య వ్యాయ ♦ మొందుఁ గలదు!

79

సీ॥ ఆయుతర దిగంత ♦ మందుఁ దుపాకి పా
జలనెల్ల సంగ్రామ ♦ సుముఖులుగను
జేయుచుండెడి రాయ ♦ శీలుఁ డంబరు నృపు
డగు భగవాన్ దాసు ♦ నంకి తుండు!
వానిపజ్జఁ దురుష్క ♦ పాదాతిదళము ముఖ
దార మహీజ కే ♦ తనము క్రిందఁ
బూన్చుచు నున్న జాం ♦ బూనద కవచుండు
జయమల్లుఁ డంబ రే ♦ శ్వరుని మఱఁది!

గీ॥ యోధపుర రాజమాళియా ♦ నుదయసింహు
ప్రియ తనూజను జేకొన్న ♦ పెండ్లికొడుకు!
మానసింహుని దనకూర్చి ♦ మేనయల్లు
మొన్న నేగద దర్శన ♦ మునకుఁ దెచ్చె.

80

మ॥ కడజూడఁ బడనట్టి దుర్దమ తురు ♦ వ్కపాజ్య సైన్యాధినా
ధుడయై సంగరచక్రముఁ గరము లం ♦ దుక్రదిప్పు నామానసిం
హుఁ డెవం! కన్నియుఁ జక్కనుండినను న ♦ త్యుల్లాసియై యెప్పు నా
యదుగుల్ గొల్చెడు నాశ్రతుండెకద! యా ♦ రా! కాల మెబ్బంగిదో! 81

సీ॥ అంద తొక్కవిధంబు ♦ ముందున్నది ముసళ్ల
పండుగ యన్నట్టి ♦ భంగి దోష
నిదిగా తోడరమల్లు ♦ నిరుదేస సింహమ్ముఁ
జేరి కొల్చెడు వ్యాఘ్ర ♦ శిశువులట్లు
సూక్త సాగరులు నా ♦ సోదరు లిరువురు
గనుపింతు! రకట! ర ♦ క్తంబుఁ బంచు
కొని యేకగర్భంబు ♦ నను బుట్టితిమి! ఛాయ
యట్లు నన్నెప్పుడు ♦ ననుసరింతు!

గీ॥ నాకు వారికి భేదమిం ♦ తయును గల్గెదె!
కదలి నంత నె వారలే ♦ యెదురు పడుదు!

రిది యవనసేనతోఁ జేయు ♦ కదనమో! స్వ
జనముతోఁ జేయు కదనమో! ♦ శంక గలిగె.

82

చ॥ బవరము లోకపావనము; ♦ భ్రాతలు మిత్రులు తండ్రులైన నా
హవమునఁ దాక బోరుట నృ ♦ పాళికి ధర్మముటందు; రట్టి ధ
ర్మ వెఱుగ లేక కాదు; మొగ ♦ ముల్ గని సోదర బంధు మిత్ర కం
త విదళనం బొనర్చుట క ♦ లూ! కడుఁగూర్చి మటంచు దోచెడుక 83

సీ॥ అనఁ గవి “లేవాత్మ ♦ కయ్యవస్థాభేద
నాశముల్ దేహంబు ♦ నకును భోలె!

నాత్మ నిత్యంబు! దే ♦ హం బనిత్యము! వీరుఁ

డగు వానికిని స్వధ ♦ స్థాచరణము

తల్లి దండ్రులకన్నఁ ♦ డనకన్న మిత్రుల

కన్నఁ జుట్టంబుల ♦ కన్న మిగుల

నుత్తమాబుగ! క్షత్రి ♦ యుం డెప్పు డుత్తమో

త్తమ కర్మవీరుడై ♦ తనర వలయు!

గీ॥ సమధి క్షాతైక తత్త్వ వి ♦ జ్ఞాన మయ్యుడ!

వోటు గెలుపుల సమబుద్ధి ♦ సూనాసేతు!

నీకు ధర్మంబులను నేర్ప ♦ నే నెవండ”

ననిన దిటపూని నృపతి నై ♦ న్యములఁ జూచి;

84

— పృతః పసింహుఁడు నైన్యాధిపతుల యుద్ధమునకు బరికొల్పుట. —

సీ॥ “హరానభీ పర్వ ♦ తాగ్రగణ్యము విశ్వ

పాపనశ్చిన మే ♦ వాడసీమ

యీ కోన లీ లోయ ♦ లీ నడు లీ వను

లీ భానుమండలం ♦ బిన్ని మనవి!

పూర్వు లెన్నియొ యుద్ధ ♦ ములు చేసి వారి ర

క్తములతో నీభూమిఁ ♦ డడిపినారు!

ప్రాణ మున్నంత కీ ♦ యవని విదేశీయు

లాగ్రిమింపంగ నీ ♦ యంగ రాదు!

గీ॥ కట్ట కడయూపి రున్నంత ♦ కట్టై తనదు
 పట్టి బిగఁబట్టి పరులకుఁ ♦ బట్టి యీని
 జనని కరణి హల్దీఘాటు ♦ కనుమ నాని
 పూని కాపాడుఁ డో రాజ ♦ పుత్రులార!

85

సీ॥ ఇంత విస్తారమం ♦ చెఱుఁగరానిది కాల
 పాఠోధి! యలలు సం ♦ వత్సరమ్ము!
 లాకాల గర్భంబు ♦ నం దెందఱు వృపాలు!
 రెన్నెన్ని దేశంబు! ♦ లెన్ని రణము!
 లెన్నెన్ని జాతులో! ♦ యెందఱు గెలిచిరో!
 యెందఱు మడిసిరో! ♦ యెఱుఁగఁ గలమె!
 యందఱలో నొక్కఁ ♦ డైన నేఁ డున్నాఁడె!
 యశమె చిరస్థాయి ♦ యయ్యెఁగాక!

గీ॥ మూటలను గట్టి యాయువు ♦ ♦ బుట్ట కెత్తి
 శాశ్వత బ్రహ్మకల్ప మీ ♦ జగతి నుందు
 మో! యరులదాకి గెలుపొ యో ♦ టో గ్రహింత!
 మంద తేక మనస్కులై ♦ యనికే జనుఁడు!

86

ఉ॥ ఆవడ గండ్ల వాన నలె ♦ నంతట విశ్వములోని దుష్ట వా
 తావరణంబు శుద్ధమగు ♦ న స్తొనరించెడు యుద్ధముల్ జగ
 త్పావనముల్; విపక్ష బల ♦ భంజనులై గెలుపొంది వచ్చినన్
 బావుల సోన వానలను ♦ భూజనముల్ గుఱియిత్తు మీపయన్.

87

సీ॥ వనిని బావులు రాలి ♦ పడును! వసంతుఁ డా
 దట వచ్చి మఱల న ♦ న్నిటిని దెచ్చు!
 జెడ నెండఁ బాటిన ♦ చెట్టులు క్రొక్కాఱు
 చినుకుల మఱల లేఁ ♦ జవురుఁ దాల్చు!
 గొందఱో మనలోన ♦ నందఱో మడిసిన
 మన తావు చేకొండ్రు ♦ మన తనయులు!
 నాయంత కేమొ యం ♦ తము నొందుదు నటన్న
 భయ మింతయైనఁ గ ♦ న్నడఁగఁ బోదు!

గీ॥ సాహసంబునఁ బోరి వి ♦ శ్వప్రపంచ
మునఁ బ్రజాహృదయముఁ జూటఁ ♦ గొనెద మేని
మాట లేటికి! మనకింక ♦ మరణ మేది!
క్షీతిఁ జిరంజీవుల మయి ని ♦ ల్పదముగాక.”

88

చ॥ అను విభు విక్రమోక్తులను ♦ నంతట నంతట నిల్చి తేజసిం
గును మఱిగృష్ణసింహుఁడును ♦ గొండాక వైపున భానుసింగు యో
ధ నికర కర్ణ పేయముగఁ ♦ దద్రస మింత తొలంగ కుండఁగా
వినిచిరి యక్షరాక్షరము! ♦ పీఠరసంబున నూఁగె నైశ్వర్యముల్!

89

సీ॥ గగన భాగంబెల్లఁ ♦ బగిలించి పరతొంచు
పినుగు తండముల స ♦ వ్యడులఁబోలి!
ప్రళయ కాలాభీల ♦ వనదముల్ రాపాడ
జనియించు మేఘ గ ♦ ర్జనము మించి!
రంగ దుత్తుంగ త ♦ రంగ పంక్తులు రేగు
వనరాశి ఘోర ని ♦ స్వనముఁ గేరి!
సచరాచర ప్రపంచ ♦ చము తూలిపడ వీచు
ప్రకట ప్రభంజను ♦ ధ్వనిని మీటి!

గీ॥ దిగ్గజంబులు చెవు డెత్తి ♦ తెలివి దప్ప
నట్టె హారావళి లైల ♦ మంత నిండి
యంబరేశ్వరు శిబిరంబు ♦ నటుత మోగె
సంగ రారంభ దుందుభి ♦ స్వనభరంబు

90

—|| రాజపుత్ర సేనాధిపతులు యవనసేనలను దాఁకుట. ||—

సీ॥ అది నెల్లడ ‘హరి! ♦ హరి! మహాదేవ!’ య
సమరనాదం బాక ♦ సంబు నిండ

శ్రీసలుంబ్రాకృష్ణ ♦ సింహుఁ డాసపక్షాను
మూఁడువేల్ భటులతో ♦ మొదటఁ దాఁకె!
బదనూరు భర్త షా ♦ బాజ్ పక్షాను రాయసిం
హుల కడ్డుపడె నంత ♦ బలముతోడ!

నాశ్విక త్రిసహస్ర † మమర భేల్వాపతి
యబ్దురు రహిమాను † నని నదిరెచ్చ!

గీ॥ నవ్రతీవప్రతాపాంకుః † డాప్రతాపుః
డతుల కాలాగ్ని సమమూర్తు † లగు శిశోది
యాన్వయులు మూఁడు వేలతో † యవన నైన్య
మధ్యమున నున్న తోడర † మల్లుఁ దాఁకె!

91

సీ॥ రెండువేలాశ్వికు † లండఁగొల్కుండ బా
సింఖానుతో శ్యాను † సింహ నృపతి!
యంతటి బలముతో † నద్రిఛైర్యుఁడు రాయ
శీలునితో భాను † సింహ భర్త!
పూసి యబ్దుల్లా చ † మూపతితో రామ
చంద్ర మనస్సింహ † శౌర్యఘనులు!
విక్రమ ప్రకటు లా † వీర బలునితోడ.
బేడ్లా-కొటేరిమా † పృథ్వీనాథు!

గీ॥ లాహవారంభ మొనరింప † నలఘు బలుల
నాత్మ సుభటులఁ గొనుచు బ్ర † హ్మాడ మద్రువ
వీర గర్జారవ మెల్ల † భీమచాందు
బీకరాస్త్రాబులు నిగుడ్చి † తాఁకె రిపుల!

మ॥ వనధుల్ రెండును దాకి ఘార్ణి తెను తే † నా, గొండతోఁ గొండ డీ
కొనున, ట్లంబుదమాలికల్ దొడరి సం † ట్లోభించు చందాన యీ
వన నైన్యాబులు రాజపుత్ర చమువుల్ † వైరాబు వీర్యంబు నె
క్కున నొండొందు కలంగఁదాఁకె సమర † కోధ ప్రవృద్ధులుతై. 93

మ॥ బెడఁగుం గత్తుల మేల్తత్తల ద్యో † వీధి దటిత్పూజముల్
పొడమె; వీర రసావతారు లగుచు † మోగల్ భట్రామణుల్
కడుశౌర్యమున రాజపుత్రకులపై † లంఘించి దోర్దర్ప మే
రడ నొక్కుమ్మడిఁ దాకి యార్చిరి రణ † ప్రారంభ సంరంభుతై! 94

—(ఫేల్వాపతి-యబ్బారహిమానుతోః జేయు యుద్ధము.)—

ఉ॥ తారక దైత్యనాథు ననిఁ ♦ దాక్కొని యొంచు కుమారు భంగి ఫే
ల్వా రమణుండు బాహుబల ♦ వైభవుఁ డా లయకాల భైరవా
కారుల యోధులక గొనుచు ♦ గాఢ రయంబున నేగి తాఁకె న
బ్బూరహిమాను మోగలులు ♦ తోడనె వెన్నకుఁదూలి యార్వఁగన్. 95

ఉ॥ ఆతఁడు శైలముల్ పగుల ♦ నార్పుచు నేఁబడి వేలు వీరవా
దాతుల హెచ్చరించుచు గ ♦ దా కరవాల పరశ్వ భాయుధ
వ్రాతములక ధరించి గిరి ♦ వర్గము శ్లేధిలఁ దాకు నా బలా
రాతి విధానఁ దాఁకె నతి ♦ రౌద్ర భరమ్మున రాజపుత్రులక. 96

మ॥ ఇరువైయేడుల ప్రియముఁ జెలువముఁ ♦ హెచ్చింప వా రిద్వరుక
స్మరుఁడు-శంబగు నట్లు, సాత్యకియు- న ♦ శ్వత్థామయుక బోలె, నొం
డొరు వెన్నీక హయాధిరూఢు లగుచుక ♦ యుద్ధంబు సాగింప న
య్యగువాగుక భటులెల్ల నిల్పిరి దిదృ ♦ కైకాగ్ర చేతస్కులై. 97

సీ॥ ఉభయకూలంబుల ♦ నుప్పొంగి యుల్గొల

కల్లోల నూలికల్ ♦ గడలు కొనఁగ

నతితరభాటితో ♦ నరుగు నఖండ గం

గాప్రివాహభరంబు ♦ కరణి దూఁకు

రాజపుత్రచమూభ ♦ రంబు డాకకు మొగల్

కాండముల్ పులిసోటి ♦ కండలయ్యె;

నెంత ఖండించిన ♦ సుంతయుఁ జెడక స

ముద్ర తరంగముల్ ♦ పోలె బొంగి

గీ॥ పొరలి పైకెత్తి నచ్చు న ♦ మొగలు పక్ష

వాహీనీ భూరి పరిమాణ ♦ భార మప్పు

డతులిత పరాక్రమోపేతు ♦ లైన రాజ

పుత్ర నై నికులకుఁ దల ♦ మున్న లయ్యె

98

ను॥ కుదురొచుక పహాబాజుఖానుఁడు తుపా ♦ కుల్ ప్రేలిపింపంగ నే
బదివేల్ గుండులు లేచి గూమము నభో ♦ భాగంబుఁ గప్పంగఁ దూ

మొదలుకొలె దటాలున వెడలి క్ర + మ్మే రాజపుత్రాస్యప
ద్వ దళంబందునఁ జేతఁ దట్టి యవి క్రిం + దన్ గొట్టి రవ్వరులు! 99

—|| తేజసింహుడు యవననైన్యముపైబడి ధ్వంసము చేయుట ||—

మ! పెడబాబ్బల్ నికటాద్రిశృంగములఁ ద + బ్బిబ్బె పడన్ జేయఁ బ
ల్విడిఁ దొరుష్కవదాతివర్గము విజృం + భించెన్; మహావీరయో
ధుఁడు రాఠోగ్గణి తేజసిగు భటులన్ + దోడ్కొంచు వైరివ్రజు
బడఁగన్ దాకెను శంఖమూఁదుచును బ్ర + హ్మాండంబు భేదిల్లఁగన్ 100

నీ! ఒకమాటు ముందున + కుటికి సందొనరించి

యవన యోధుల శిరం + బవియ మోదు!

నొకమాటు దాపటి + కుగ్రుడ్డై దూకి యం

దిన వారినెల్లను + ద్రెల్లఁ జేయు!

నొకమాటు వలపటి + కురవడి లంఘించి

యందఱఁ దున్ని తూఁ + టాడి వైదు!

నొకమాటు పిఠేది కిం + చుక తగ్గి తనచుట్టు

వెనుక నుండెడివారిఁ + బిలుకు మార్చు!

గీ! దీఁగ మెలుపట్టు లశ్వంబుఁ + ద్రిప్పికొనుచు

మృత్యుదేవత చందాన + మెలఁగె! నపుడు

యవన పాదాతి దళముల + చెవుల మ్రోసె

యమ మహిష కంఠ ఘంటా ము + హా స్వనంబు. 101

చ! అడరి మహాగ్నికీలలను + నంతటఁ జిమ్ము తుపాకిగుండులు

గడుపునఁజొచ్చి చుట్టు తిరు + గన్ బలువేదన నొందు మర్త్యకై

వడి నలతేజసింసు భట + వర్గము దానును గర్భమున్ జొరన్

బడఁగఁ దురుష్క నైన్యములు + బగ్గముపాడుగఁ గూలె నేలకున్! 102

ఉ! ఆపహాబాజులు సుభఁ + టాఱులఁ గొందఱఁ గొంచు విద్విష

ద్యేషణ బాహుగర్వమునఁ + దేజిని ముందుకుఁ బూన్చె; నంతలో

రోషకపాయితాక్షుఁడు గు + రుస్థిరశౌర్యుఁడు రాయసింహుఁ డా

శేషఫణిదుగ్రి మాడ్కిఁ గవి + నెన్ రథసమ్మునఁ దేజసింహుపై! 103

హాల్ ఫూటర్ కనుమ.

ఫోటోపతి	రాతోడు	సలంబా	మహారాణా	శ్యామ	భాను	రామచంద్రుడు	బేడ్ల-కొమేరి	భీమ
3000	తేజసింహుడు	కృష్ణసింహుడు	ప్రతాప సిం	సింహుడు సింహుడు	ఖండేరావు	యా నృపులు	చాందు	
ఆశ్వికులు	3000	3000	హుడు 3000	2000	2000	మనస్సింగుడు	4000	30 000
	ఆశ్వికులు	ఆశ్వికులు	ఆశ్వికులు	ఆశ్వికులు	ఆశ్వికులు	2000 ఆశ్వికులు	ఆశ్వికులు	భిల్లులు

ప్రతి యోగ్య పక్ష.

అమూ	మానాజుఖా	ఆస్థానా	తోడరమల్లు	ఖాసిం	రాయశీలుడు	అబ్దుల్లాఖాన్	విరబలుడు
రహమాను	రాయసింహుడు	25 000	సూక్రడు—	ఖాను	50000	50 000	విరబలుడు
50 000	100,000	ఆశ్వికులు	సాగరుడు	25 000	తుపాకి పాజా	కాల్వారు	50 000 కాల్వారు
కాల్వారు	కాల్వారు	ఆశ్వికులు	50 000 ఆశ్వికులు	ఆశ్వికులు			

కువార్
మానసింహుడు
సలీము అంబరు
బలము 25 000
ఆశ్వికులు

అర్థ

శా! అవీరుల్ హయముల్ గదల్చుకొని శౌ ♦ రాయత్తులై మీఁదికి
రా వీక్షించి గజంబుల గనిన హ ♦ ర్యక్షప్రభుండో యనం
గా విచ్చేసెను సింహనాదము వెలుం ♦ గఁ దేజసింహేంద్రుఁ డా
ప్రావృట్కాల పయోద గర్భగత గ ♦ ర్హస్థుర్ని గ్రేణించుచు. 104

సీ! కల్పాంతకాల మే ♦ ఘము గర్భముననుండి
వెడలు సాదామనీ ♦ వితతి మించి!
తత మండలాగ్రీ దీ ♦ ధతులు దిక్కులఁబర్వఁ
ద్రీవుకొంచును బోయి ♦ తేజసింగు
వార లిద్దర మధ్య ♦ వ్రాలి పొ రొనరింప
జ్యోతిర్లతలు చుట్టు ♦ జట్టినట్లు
కనులు కానఁగరాక ♦ వెనుకకుఁ దిరిగి భీ
కరహయంబులు త్రిప్పి ♦ మఱల దాకి!

గీ॥ రంత రాఠోడ్కులుండు క ♦ ల్పాంత రుద్రు
శూలమును బోలు కుంతంబు ♦ గేలఁ దాల్చి
“తెగితి రింకెందు బోదురో ♦ ధీరులార!”

యనుచు సింహనాదమునఁ బై ♦ కరుగు దెంచె! 105

మ! ఉదయద్భాను సహస్ర బింబగత ర ♦ క్తోదగ్ర కాంతిచ్ఛటల్
వదనం బీనెడు తేజసిగు నెదిరిం ♦ పన్ శైర్యముల్ లేక పైఁ
గదియుండంచు భటాలి కాజ్ఞయిడి చ ♦ క్కణబాటి రాయుర్పుర
య్యదనఁ గాలెను దేజసిహ దహనుం ♦ డావైరి నైన్యాటవి. 106

గీ॥ అసమ దక్షోధ్వర ధ్వంస ♦ మాచరించు
నుగ్రశివుఁబోలెఁ దేజసిం ♦ హుండు పొదివి
వ్రచ్చి-వండఱలాడ వి ♦ పక్షనైశ్య
మాక్షణం బకాండ ప్రళ ♦ యమున మునిగె!

107

—॥ సలుంబ్రాకృష్ణసింహుఁడు—అసపేఖానుతోడబడడుట, ॥—

శా! ఆసంరంభ విజృంభణంబు నఖిలం ♦ బాలించి కోపోగ్రుఁడై
సూసపేఖానుఁడు పంచవింశతి సహ ♦ ప్రాసీకిని బూనుచు

డాసెన్ ముందుకు; మూడువేలు భటులం ♦ డన్ గొల్వఁగా నాసలుం
బ్రాసింహం బెదిరించె నాతని భుజా ♦ వష్టంభ సంరంభమై! 108

సీ! ఎనిమిదంతలు బలం ♦ బెక్కుడై యున్న జోం
డావతుల్ విక్రమా ♦ డంబరమున
జిచ్చఱపిడుగులై ♦ చెలరేగి యావనా
శ్వకులపై వ్రాలి ని ♦ ర్జింపఁ జొచ్చి;
రాతురుమ్ములు విజ ♦ యాతురుల్ సంఖ్యా బ
లమున నొక్కఁడుగఁ గ ♦ లగఁదాకి;
రుభయ నైన్యంబు లొం ♦ డొంటి సోకిన దోచె
నుదధి ద్వయము పొంగి ♦ యొరసి నట్లు;

గీ॥ ప్రళయ కాలాంత కోగ్ర జి ♦ హ్వ కరాళ
దీర్ఘ కుంతంబు రుచులు న ♦ లైసలఁ బరవ
నా సలుంబ్రాధినాథుడు ♦ యవన వీర
సుభట వక్షస్తులను గ్రుమ్మఁ ♦ జొచ్చె నపుడు! 109

క॥ కడు నున్న తాశ్వమును గుడి
యెడమలకు ద్రిక్పొనుచు ♦ నిన తేజఁడు కృ
ష్ణుడు రిపుల గాత్రములు ప
చ్చడియై పడ నటకె శౌర్య ♦ సాహసవృత్తి. 110

చ॥ అదిగని యోర్వ లేక జ్వలి ♦ తాగ్రహుఁ డాసపుఖాను కృష్ణునిన్
గదిసిన నాతఁ డశ్వమును ♦ గ్రక్కున వెన్కకుఁదీసి యొక్కపె
ట్టదరఁగఁ దాకి సాశ్వఁడగు ♦ నాసపుఖానుని గొంచుఁబోయెఁ బె
ల్లదిగి తృణంబు నెత్తుకొని ♦ యేగెడు నా సుడిగాలి కైవడిన్! 111

ఉ॥ సాహసవంతులు సమర ♦ శౌర్యనిధానులు రాజపుత్రులు
త్సాహభరంబుతోడ రిపు ♦ నైన్యముల జొరఁబారి చీల్చఁ ద
ద్వాహిని పట్టుదప్పి నలు ♦ వంకలకు జెడఁబాటె! నట్టి కో
లాహల మాకసంబు పగు ♦ ల గవిసె నలుదిక్కులందునన్! 112

-॥ { ప్రతాపసింహుడు-తోడరమల్లు నైన్యము దాకి }
చీకాకు గావించుట. { ॥

మ॥ తనసూర్యధ్వజ మొక్కచేత నొకచే ♦ త న శేషనాగేంద్రుఁబో
లిన దుర్వార కరాళ ఖడ్గము రుచుల్ ♦ నింపక జగజ్జాలమున్
దునుమాడక జనుదెంచు నాప్రళయ రు ♦ ద్రుండోయనంగా బ్రతా
పనృపాత్మంసుఁడు కొండ డిగ్గి యహిత ♦ వ్రాతంబు డాసెవడి! 113

ఉ॥ ఎత్తుననుండి వచ్చు కడు ♦ నెత్తగు నశ్వము! దానిపైన లో
కోత్తర శౌర్య సాహస స ♦ మున్నతమూర్తి ప్రతాపదేవుఁ! డా
యుత్తమువెంట నొత్తుకొని ♦ యుగ బలాధ్యులు సూర్యవంశ్య రా
హుత్తులు! మొత్తమై గదలి ♦ రుర్వి సమస్తము కంప మెత్తగ! 114

క॥ ఆరాజపుత్ర సుభటుల

యారభటులు యవననైని ♦ కాళుల పృథు గ

రా రావంబులు నిబిడం

జై రోదసి నిండి పొంగి ♦ యవలికిఁ బర్వె! 115

మ॥ త్వర లంఘించుచు వచ్చి సింహములు మా ♦ తంగోత్తమాంగంబులన్
ఖర నిర్ఘాత నఖాగ్ర సంతతుల వ్ర ♦ క్కల్ చేయు చందాన భా
స్వరశౌర్యాధ్యులు రాజపుత్రులు తురు ♦ ప్క- శ్రేణిపై వ్రాలి నె
త్తురును గండలు కాల్వలై ధరణియం ♦ దున్ బార్చి రొక్కుమ్మడి! 116

ఉ॥ శృంగము భంగమైన వృష ♦ భేంద్రునిచందము దోవ దోక ద్రో
క్కంగనె పైకిదూకు భుజ ♦ గప్రభు మాడ్కి సరోవ సాహసా
భంగురమై తురుష్కభట ♦ వర్గము రేగుచు రాజపుత్ర సే
నాంగము వెన్నకుకబడ మ ♦ హబల ధాటిని దాకె నయ్యెడ! 117

ఉ॥ కత్తులు తాకు చడ్డ! మెయి ♦ గప్పిన జోడులు చిన్న చడ్డ! రా
హుత్తులు వ్రాలుచప్పుడు! హ ♦ యోత్తమముల్ ధరఁగూలు చప్పుడుల్!
దుత్తలఁబోలె నెత్తురులు ♦ దూకెడు చప్పుడు! గాయ మొంది యె
ల్లెత్తినవారి చప్పుడులు! ♦ నెల్లెడ రేగె రణాంగణంబునన్. 118

ఉ॥ ఒక్కొక్క రాజపుత్రకుల ♦ యోధుని బెక్కురు చుట్టు ముట్టి యు
క్కెక్కిన మోగలుల్ గవిసి ♦ యెల్లెడ నొంపగసాగి రార! వా
రొక్కొక్కరున్ ప్రతాపనృపు ♦ నుజ్జ్వలమూర్తు లనంగ వైరులన్
సుక్కుగజేసి! తొంటి య ♦ శోనిధులొక్కా! శిశోదియాకులుల్. 119

మ॥ పొదియై తాకెడు రాజపుత్రిల బలం ♦ బుల్ పుష్కలావర్త నీ
 రదముల్ గాఁగఁ, బ్రతాపభూవరుడు ప ♦ ర్జన్యుండుగాఁగఁ, బ్రభా
 స్పద వర్ణంబులు చంచలాతతిగ, శుం ♦ భత్తడ తీవ్రాశనుల్
 శుదులై రాల్ప దురుష్క సైన్యములు ను ♦ గ్గు నూచమై సోలినఁ; 120
 మ' విరియన్ బారెడు వాహినీ నికరమున్ ♦ వీక్షింపఁగాలేక తో
 డరమ ల్లందఱ హెచ్చరించుచుఁ బ్రచం ♦ డస్ఫూర్తిమై దాకె; సా
 గరుడున్ సూక్తుడు కోపఘూర్ణిత కటా ♦ క్షశ్రీలు రంజిల్లఁ గే
 సరియుగ్గంబు వలెన్ బ్రతాపుపయి ను ♦ త్సహంబుతోఁ దూకఁగఁ
 నీ త్రిజగద్విరోధుతా ♦ త్రిపురాసురులతోడఁ
 దొడరు కైలాసమం ♦ దిరుఁ డనంగ!

విలయ కాలమున జృం ♦ భించు త్రేతాగ్నుల
 ముంచెడు వరుణదే ♦ వుం డనంగ!

మాల్యవ న్నాలి సు ♦ మాలి ముఖ్యులఁ బట్టి
 వేధించు శ్రీమహా ♦ విష్ణుఁ డనంగ!

ఖరదూషణాది ర ♦ క్షశ్రేష్ఠులన్ గోప
 మునఁ దాకు శ్రీరామ ♦ మూర్తి యనంగ!

గీ॥ నసమ విక్రమ రణ సాహా ♦ సాంక మూర్తి
 యాప్రతాపుఁడు సర్వసం ♦ హార లీల
 సాగి సూక్త తోడరమల్ల ♦ సాగరులను
 మించి కలగించి యొంచి డ ♦ య్యించె నపుడు. 222

మ॥ బరువై యొప్పెడు దీర్ఘఖడ్గము ప్రతా ♦ పస్వామి పైకెత్తి తో
 డరమల్లున్ బడమోది కంటకము గా ♦ డన్ జీల్చి సూక్తు ధరన్
 బొరలన్ దప్పఁగఁద్రోసి సాగరు శిరం ♦ బుజ్జూచి వేయంగ, ము
 ప్పురు నవీరుని మోల నిల్వక పరీ ♦ భూతాత్ములై పాటినఁ, 123

మ॥ ఉరగవ్రాతము సంహరింపఁగ మహా ♦ గ్రోత్సాహముఁబెంచు నా
 గరటామంతుడు వానిచుట్టముల వీ ♦ కన్ రాజరాజేశ్వరుం
 డరుగుదెంచెఁ బ్రతాపుఁడు భటయుతుం ♦ డై! యావనశ్రేణిను
 ర్భర తద్భోర కఠోరధాటికే జలిం ♦ పన్ సాగె నాద్యంతమున్!

మ॥ కడు శాంతంబు నగాధమై పోలుచు నా ♦ గంభీర వారాశిలో
 నుడుకున్ నీళ్లప్రవాహ మొక్కమొగమై ♦ యుష్పొంగుచున్ బాటుకై
 వడి రాణాయ శిరోదియా భటులు గ ♦ ర్భంబున్ బ్రవేశించి య
 యొడఁ జొరుక్క చమూసమూహము బలం ♦ బింకించి రత్నగ్రులై 125

ఉ॥ మందరశైల మంబునిధి ♦ మధ్యము చొచ్చి కలంచునట్లు చు
 ట్టుందళ మొందు మోగలు భ ♦ టుల్ పదులున్ శతముల్ సహస్రముల్
 మృందఁ బ్రతాపసింహుఁడు బ ♦ లస్థిరు లాతని యోధవీరు లం
 దందఁ బరాక్రమస్ఫురణ ♦ మచ్చుపడన్ విహరించి రయ్యెడన్. 126

—॥ శ్యామసింహ—ఖాసింఖానుల యుద్ధము. ॥—

మ॥ ఇరువై యెదగు వేల యాశ్వికబలం ♦ బిర్వంకలన్ గొల్పు సు
 స్థిత దుర్వార పరాక్రమక్రముఁడు ఖా ♦ సింఖానుపై శత్రు సె
 హరణోద్యోగుఁడు శ్యామసింహవిభుఁ డా ♦ సాద్రీశుఁడున్ వీరకే
 సరియోనాగఁ బరాక్రమించి నడిచెన్ ♦ ఝాలాన్వయుల్ గొల్వంగన్.

మ॥ క్రతుకాలమ్మున యాయజూకుఁడు హవి ♦ ద్రావతంబులన్ వహ్ని నా
 హుతులన్ జేసెడునట్లు శత్రుభటులన్ ♦ యుద్ధంబునన్ దాకి శీ
 రతతిన్ దుగ్రించుచు శ్యామసింహుఁడు గుహ ♦ సంఘాతముల్ వ్రక్కలై
 ట్టితిపై కాలఁగ సింహనాదము నొన ♦ ర్చెన్ వీర శౌర్యార్భటిన్. 128

ఉ॥ దండధరోపమాన భయ ♦ ద స్థిర మేచక దీర్ఘదేహులు
 ద్దండ కృపాణ పాణులయి ♦ దర్ప మెలర్ప మహమ్మదీయు లా
 భండన సీమ వైరిభట ♦ భంజనమున్ బొనరింప, గాలిచే
 బండులు భూమిపై బొరలు ♦ భంగి శిరంబులు డల్ల బెల్లుగన్ 129

శా॥ బాహుశౌర్యులు శ్యామసింహుఁడును ఖా ♦ వర్యుండు శౌర్యోగ్రులై
 బాహు-బాహి కచా-కచి బల మెల ♦ ర్చన్ బోరఁ దద్దర్శనో
 త్సహశ్రీరతులొచు రెండుమొనలన్ ♦ దైవారు రాహుత్తు లెం
 తో హర్షంబున మాన మూని రణముం ♦ దున్ నిల్చి రవ్వేళలో. 130

ఉ॥ అత్రతీ విక్రమించి భయ ♦ దాహవశౌర్యుఁడు శ్యామసింహ భూ
 భృత్తిలకుండు శీరకము ♦ జేదిల మోదుచు ఖాను ఖడ్గ ము

ద్వృత్తి విచుత్తలంబునకుఁ ♦ ద్రేవ్వఁగఁ గొట్టి హయంబుఁ గూల్చి నో
రెత్తక వాఁడు మానము వ ♦ హించుచుఁ బాటెను నేల దూఁకుచున్.

—॥ భానుసింహుడు - యవనసేనల నులుమాడుట ॥—

మ॥ దెసలెల్ల దన కేతనప్రభలు సఁ ♦ దీప్తంబులై వెల్ల సా
హసశౌర్యాంకుఁడు భానుసింహవిభుఁ డ ♦ య్యాదిత్యుఁడుబోలె పె
క్కసమా తేజముతోడఁ బొంగుచు విప ♦ క్షవ్రాతమున్ జీల్చి వీ
రసమూహంబును మోహరించుకొను సఁ ♦ రంభంబు వీక్షించుచున్; 132

చ॥ యవనులవైపు యోధులను ♦ నా జయమల్లుఁడు రాయశీలుఁ డా
హవమున కెచ్చరింప రయ ♦ మారఁ దుపాకులు గాల్చి రందఱున్;
బవనము వీవ దుమ్మెదలు ♦ పద్మమాల విడి వచ్చు నట్లు గుం
డ్లు వెడలి రాజపుత్రభట ♦ లోకముపైఁ బడియెన్ మహాగ్రమై. 133

చ॥ పిడుగులు గుంపులై పడెడు ♦ వీచను నిప్పులు రాలునట్లు పైఁ
బడెడు తుపాకిగుండ్ల జడి ♦ వానల పెల్లున కోర్వఁ జాలమిన్
దడఁబడి రాజపుత్రభట ♦ తండము ముందును వెన్క దోప క
య్యెడ స్పృహలేక నిల్వఁబడె ♦ నెచ్చటి గుం పచటన్ స్థిరంబుగన్ 134

మ॥ “అకటా! శత్రులు వేయఁ బెల్లెగయున ♦ య్యాగ్నేయ మాహేంద్రనా
గ కఠోరాస్త్రచయంబుఁ జూపులనె వ్ర ♦ క్కల్ సేయు నో రాజపు
త్రకులారా! కడుస్వల్ప మియ్యనల వ ♦ ర్షంబున్ భరింపంగఁజా
లక ముం దేగక వైరిఁగూల్చి కిటు ని ♦ ల్వఁ బాడియే! యియ్యెడన్.”

చ॥ అనుచును భానుసింహవిభుఁ ♦ డాడి హయంబుఁ గదల్చి వెంటరం
డని కదలన్ భటాళి నిబి ♦ డాతప మారవి వెంట నేగు న
ట్లనుపమ ధాటి లేచి యన ♦ టాస్త్ర వరంపర కోర్చి శత్రుసే
న నెదుగఁ బాటె; నంతట ర ♦ ణంబు చెలంగె భయానకస్థితిన్. 136

చ॥ కడువడి రాజపుత్రులు ము ♦ ఖాముఖఁ జెంతకు వచ్చి దూకి పైఁ
బడఁగ మహమ్మదీయులు తు ♦ పాకులు గాల్చుగ వీలులేక యా
బడెలను ద్రిప్పి మోదిరి; కృ ♦ పాణ భయంకర తీక్షణ ధార లె
లైడ నిగుడంగ వారి నల ♦ నుంచి కలంచిరి రాజపుత్రకుల్. 137

రాణా ప్రతాపసింహ చరిత్ర.

చ॥ తరణి నభంబునన్ దిరుగు ♦ దారి మెలంగుచు. భానుసింహుఁ డ
త్రటి జయమల్లు శీర్షకము ♦ ధాత్రీని వ్రాలఁగ మోది ముందుకున్
బరచుచు రాయశీలు ఘన ♦ వక్షము నుద్ధతి వ్రేయ నాతఁడున్
సరగునఁబాతె ఖడ్గము భు ♦ జంబున సోకుచు నెత్తు రొల్కఁగన్. 138

మ॥ ఖురసంఘట్టన కేగు ధూళి సమర ♦ క్షోణిక్ దివిక్ జేరఁగా
హరి శౌర్యాధ్యులు రాజపుత్రకులు కో ♦ పాటోప మేపారఁ ద
త్క-రవాలోగ్ర భుజంగకోటికిఁ దురు ♦ వక్ర పాణి వాతంబు ల
త్రటిభక్షింపఁగఁబెట్టి యార్చిరి వియ ♦ ధాత్రుల్ ప్రకంపింపఁగన్. 139

-॥ రామచంద్రదేవుని యుద్ధము. ॥-

మ॥ సమరోత్సాహ విజృంభమాణ పటు గ ♦ ర్జాస్ఫూర్తితోఁ గొండనుం
డి మనస్సింహుఁడు రామచంద్రవతి ఖం ♦ డేరావు దోస్సరులై
బామవిండుల్ ముడి దేలఁగా వెడలి య ♦ బుల్ల చమూశ్రేణి స
ర్వము చీకాకుపడంగఁ దాకి సమయిం ♦ పక్ జొచ్చి రాచెంగటన్. 140

శా॥ తోకన్ ద్రొక్కు భుజంగరాజు వలె న ♦ బుల్ల ఖౌరాసాభటా
నీకంబు బురికొల్పి గ్వాలియరు ట్లో ♦ ణీనాయకున్ దాకె; ము
క్కాకల్ దీటిన యాన్యపోతముఁడు ఖ ♦ డ్గం బెత్తి సింహం బటుల్
కేకల్ వేయుచు వానిమస్తముఁ బగి ♦ ల్పె మోగలుల్ బెగ్గిలన్. 141

శా॥ పెల్లె రక్తము దూకి మూర్ఛిల, భటుల్ ♦ వీక్షించి శీఘ్రంబె య
బుల్లఖానుని మోసికొం చవలికిన్ ♦ బోవన్ మనస్సింహుఁ డ
త్యుల్లాసంబునఁ బొంగుచున్ రిపులపై ♦ నుద్వృత్తి లంఘించుచున్
దుశ్శక్ జేసెఁ దురుష్క వీరభటసం ♦ దోహంబు నిర్వింకలన్. 142

మ॥ ఒకమూల్తాను విభుండు దుర్దముఁ డలా ♦ యుద్ధీనుఁడన్ వీరు డో
ర్వక యుద్ధాంగణమందు నలైసలకున్ ♦ బాట బ్రయత్నించు నై
న్య కదంబంబుల మోచ్చరించుచు దద ♦ ధృక్షత్వము బూని యా
జికి ధైర్యం బగురొత్త జేసి మరలిం ♦ చె బూన్చి యవ్వేళలో. 143

-॥ ఖండేరావు యుద్ధము. ॥-

సీ॥ పదునాఱు వర్షముల్ ♦ పాయని పూపలే
బ్రాయంబు సాకుమా ♦ ర్యము వెలార్ప!

దరుణారుణాబ్జప ధి త్ర విశాలమాగు తేట
 కనుగవ పరమ భా ధి గ్వంబు దెలుపఁ!
 దనమూర్తి సొబగు మ ధి దన వసంత జయంత
 సోందర్యములకు సి ధి గ్గందఁ జేయ!
 నిజ తనుత్రాణ కాం ధి తిచ్చట లఖల భా
 గములందు దుర్నిరీ ధి క్షతను బెంప!

గీ॥ నసమ వజ్రాభరణ శోభి ధి యై తనర్చు
 దొడ్డకాంభోజ హయము ముం ధి దునకుఁ ద్రిప్పి
 రామచంద్రుఁ ఖండేరావు ధి రణ ముఖమునఁ
 దాఁకె విక్రాంతి వలల మూ ధి ల్తాను దొరల. 144

మ॥ పులిపిల్లల్ చెలఁరేగి పైఁబడునటుల్ ధి మూల్తా భారాసాను యో
 ధులు కాక్షేయక కుంత ముద్గర గదా ధి దుల్ దాల్చి శౌర్యబు వా
 టిల నొక్కుమ్మడి వచ్చి పైఁబడిరి; ఖం ధి డేరాయఁడు దుర్భర
 జ్వలనుండోయన యుద్ధసీమఁ జరియిం ధి పక సాగె వీర్యాధ్యుడై. 145

మ॥ నికటారామఫలాళిఁ బాలకుఁడు ఖం ధి డింపక మొదల్ పెట్టు నా
 రకమై పాచకసార్వభౌముఁడును గూ ధి రల్ గోయు నల్లఁచుఁ బా
 నికమై వీరవిహారముల్ నెఱసి ఖం ధి డేరావు తొరుష్కయో
 ధ కదంబంబుల మస్తముల్ దునిమె దు ధి ర్దాంత క్రియాభీలుడై. 146

మ॥ వరుసక భీమ-ఘటోత్కచా-ర్జును లద ధి ల్పక భీతిమైఁ బాటు న
 క్కురు నైవ్యంబుల భంగిఁ బాటిరి తుద ధి మ్ముల్ రామచంద్రుండు, సు
 స్థిర శౌర్యుండు తదీయపుత్రుఁడు, మన ధి స్సింహాండు, దుర్దాంత వీ
 రరసావేశముతో నరాతిభట శ్రీ ధి ర్నంబుల్ విదారింపఁగన్. 147

—(బేడ్లా - కొటేరియా ప్రభువుల యుద్ధము)—

గీ॥ ప్రణయబద్ధులు చోహణ ధి వంశ్యములు
 వీరమూర్తులు బేడ్లా-కొ ధి కేరియా నృ
 పతులు నాల్గువే లాశ్విక ధి బలము గొలువ
 యవనులను దాకి రపుడు భ ధి యంకరముగ. 148

ఉ॥ గండశిలాప్రపంచము న ♦ గంబుననుండియు దొర్లినట్టులు
ద్వండమహాన్నతాశ్వికవి ♦ తానము నాలుగువేలసంఖ్య పై
నుండియు మీదరా నిలువ ♦ నోపక యావనసేన లన్నియు
బండిన పైరునాఁ దలలు ♦ వాల్చుచు మ్రొగై రణాంగణంబునన్. 149

ము॥ కవలున్ గౌరవసేనలన్ బొదివి వ్ర ♦ క్కల్ చేయు చందాన దా
నవనైస్యంబుఁ గలంచు దంతిముఖ-సే ♦ నానుల్ వలె వచ్చి శౌ
ర్యవికాసంబునఁ జోహణప్రభు కుమా ♦ రద్వంద్వ మవ్వేళ శా
త్రవనైస్యంబుల కంతలుంతన మొన ♦ ర్పన్ సాగె వేధంగులన్. 150

—॥ భిల్లులు - యవనులతోఁ జేయు యుద్ధము. ॥—

మ॥ కడు నెత్తుండెడు కోటకొమ్మగుములన్ ♦ గండోపల శ్రేణిపై!
వడిఁ గూర్చుండిన భిల్లులున్ ధనువులన్ ♦ బాణాళి సంధించి సం
దడిగా నార్చుచు వేయఁగాఁ దొడరి; రే ♦ తద్బాణ సందోహముల్
జడివానల్ వలె బెల్లు ముంచెను దురు ♦ మ్మ ప్రాజ్య సైన్యంబులన్. 151

చ॥ అచల నితంబ భాగముల ♦ యందు రహించెడి గొప్పగుడులన్
బ్రచురబలుల్ కిరాతభట ♦ వర్ములు నూలులు వేలు పట్టి పూ
నిచి కదలించి, దొల్లెడు ధ్వ ♦ నిన్ గిరు లన్నియు ప్రీల శత్రుహ
స్తిచయము నిల్చుచోటికిని ♦ జెచ్చెరఁ ద్రోసిరి గుంపుగుంపుగన్. 152

ఉ॥ ఆపయినుండి దుర్దమ మ ♦ హాబలధాటిని దాటివచ్చు గం
డోపలకోటి మార్గమున ♦ నున్న పదార్థములెల్ల నజ్ఞ గు
జ్జై పడ వ్రాలి మోగలు గ ♦ జావళిఁ జొచ్చి పదుల్ శతంబులున్
రూపఱ దొర్లసాగె యవ ♦ నుల్ ప్రళయంబున మున్గి కూలఁగన్. 153

ము॥ హనుమ ద్వానరభర్త శైలముల బా ♦ హాశక్తిమై తెచ్చి వై
చిన రామాయణ యుద్ధమందు నసుర ♦ శ్రేణుల్ వలె వ్రాలి యా
వన దంతావళకోటియు శిలలు పై ♦ వ్రాలి ధర్మ వ్రాలి యొ
క్కనిమేషంబున మ్రగై నట్టలవలె ♦ గాత్రంబులున్ నుగ్గుగాన్. 154

చ॥ వెఱచుచుఁ గాలిమూఁకలును ♦ బిక్కబలంబునఁ బాటె; నాశ్వికుల్
పరచిరి నోరులన్ దెఱచి ♦ ప్రక్కలకు గిరి నెక్కలేక; యు

ధురతః దుపాకిపాజులును ♦ దోడనె కాల్చిరి; కాని గుండు లా
గిరి పయినున్న భిల్లతతి ♦ క్రేవకుఁ బోక వడెన్ ధరిత్రిపై. 155

శా॥ ఆమాయా శబరస్వరూప మసఘం ♦ బై యింద్రకీలాచలో
ద్దామప్రస్థములన్ జరించు గజదై ♦ త్యధ్వంసి చందంబునన్
భీమాటోపుఁడు భీమచాందు ధరణీ ♦ భృచ్చృంగమందుండి యు
గ్రామోఘు ప్రదరాళిఁ గూల్చెను విప ♦ ట్టోరణ్య సత్వంబులన్. 156

గీ॥ అలరి యలరించు నొక్కమా ♦ జా ప్రతాపుఁ!
బరుల నొకమాటు కనుసన్న ♦ బ్రమియఁజేయు.
విడక యుభయనైన్యము మధ్య ♦ విజయలక్ష్మీ
యబ్జనాశపుఁ దూఁగుటు ♦ య్యాల నూఁగె! 157

-॥ మ ధ్యా హ్నా వ ర్ణ న ము. ॥-

శా॥ మెండై యెండలు నిండె; నల్లెసలఁ గ్ర ♦ మ్మో నిప్పులన్ గుప్పు చు
ద్దండ గ్రీష్మ సమీరముల్; సిఖిల స ♦ త్వంబుల్ గడున్ డస్సె; బ్ర
హ్మాండంబందుఁబొగల్ సెగల్ తుటుములై ♦ వ్యాపించె; మధ్యాహ్నమా
ర్తాండుం డుజ్వలకాండుడై గగన మ ♦ ధ్యంబందు వెగ్గొందఁగన్ 158

ఉ॥ ఆతప నాతపోద్ధతికి ♦ నాయస వర్కము లెల్లఁ గ్రాఁగి సం
జాత కృశాను కీలలు భృ ♦ శమ్ముగఁ జిమ్ముటఁజేసి యోధసం
ఘాతము దేహముల్ బడలి ♦ కల్ గని సేనలు రెండు వైపులం
దాతఱి సుంత కన్నొగిచి ♦ నట్టులు కూర్కె నిమేష కాలమున్. 159

సీ॥ తలలపై బొమ్మిడికం ♦ బుల యిన్నరేకుల
నలమి దహించు నూ ♦ ర్యాతపాగ్ని!
నలుదెసల మిడుంగు ♦ రులు చిమ్ము రక్త దీ
ర్ఘాక్షులఁ గోప భ ♦ యంకరాగ్ని!
ప్రాభాత సంగర ♦ వ్యాయామమున రేగి
జగము మ్రింగఁగఁ గోరు ♦ జాతరాగ్ని!
భువన సంతతి నెల్లఁ ♦ బొడిపొడి గావించు
బహు బృహన్నాశాస్త్ర ♦ భైరవాగ్ని!

గీ॥ యన్నిటిని మించి లోకభ ధి యంకరమయి
 యతిశయిల్లు బాహుప్రతా ధి పాగ్ని వెలుగ,
 భటులు పంచాగ్ని యోగ భా ధి వనల మెదిగి
 మఱల దలపడి రసికి ని ధి ర్జరులు పొగడ. 160

|| మానసింహుడు పరంగుల నుసికొల్పి పిరంగులు ప్రేలిపించుట. ||
 చ॥ “ఇరువది రెండు వేల భటు ధి లెల్లెడ నాలుగు అక్షులున్న మ
 మ్మరవఱచేయ జొచ్చి రక ధి లా! గతియే” మని కుంది దక్షిణ
 త్తరముల మానసింహుడు శ ధి తఘ్నుల సంతతధార నిప్పులన్
 గురిసి విపక్ష సైన్యముల ధి గూల్పగ నాజ్ఞ యిడె భటాళికి. 161

నీ॥ మొగలాయి సేనా స ధి మూద్రాంతరమునుండి
 పొడతెంచు బడబాగ్ని ధి మూర్తు లనగ!
 రాణా ప్రభంజన ధి రాజి మోగల్ శాఖ
 నిలువ కూడెడు తాళ ధి ఫలము లనగ!
 రణదుర్గ వీర కా ధి ద్రమున జేతి కొలంది
 గుప్ప నిప్పుల గొప్ప ధి కుప్ప లనగ!
 దురక దండను తోట ధి దొడిమ యూడుచు దొడ్లు
 పరిపక్వ కూష్మాండ ధి ఫలము లనగ!

గీ॥ సమయ మాంత్రికమాళి భూ ధి తముల దనుప
 నడుపు రక్తాన్న నిబిడ పిం ధి డంబు లనగ!
 నల పరంగులు పెనుపిరం ధి గులను బేల్చు
 రాలె దెసల దస్తాయస ధి గోళతతులు. 162

మ॥ అవి లోకంబుల గాల్పగా దొడరు బ్ర ధి హ్లాస్తాళి నా నిప్పులన్
 దివికి జిమ్ముచు వ్రాలి యోధులను భ ధి దింపంగ రాణా చమూ
 నివహం బుట్టట లూగి యెత్తువడి భ్రాం ధి తి జెంది వెల్వెల్ల బో
 యి వితాకొందిన లేత మోముల విధం ధి బేమంచు వాక్రువ్వగ 163

మ॥ గుములై నిల్చి గుభా ల్గుభా లని పిరం ధి గుల్ మోగుటే కాని స
 ర మునిశ్శబ్దత దాల్చి యోధతతి చా ధి వజ్ర జూడగాలేక డెం

దమునఁ గుందుచు చాందుభట్టక మహా ♦ దంతావళం బెక్కి యు
త్తను గంభీర మనోజ్ఞ నిశ్చల గళ ♦ ధ్వానంబు శోభిల్లఁగఁ, 164

చంద్రభట్టారకుఁడు రాజపుత్రసేనలకు రణోద్యోగము గలిగించుట. 1-

ఉ! “ఓయసమాన సాహస స ♦ మున్నత శౌర్య సమగ్ర మూర్తులా
!రా యడలంగఁ బోకుఁడు పి ♦ రంగుల గుండ్ర! కఖండ యుద్ధవి
ద్యాయుతులైన మీకుఁ గర ♦ మందు ధరింపఁగఁ బూలచెండ్లు గా
వే యవి! యొక్కమై దగులు ♦ డీ! పొడియైపడ సర్వలోకముల్. 165

సీ॥ మొన్న గాఁ జిత్తుారి ♦ మూడవ ముట్టడి!

పదియునా తేండ్ర లేఁ ♦ బ్రాయమందె

కరకంకణములు మం ♦ గళ వస్త్రములతోడఁ

బెండ్లి పీటల నుండి ♦ వెడలి వచ్చి

పుత్ర సూర్యద్వార ♦ మున శాత్రులఁ గూల్చె!

భార్య పండ్రోడేండ్ర ♦ పడుచు రిపులఁ

గుప్పగూరగఁ ద్రుంచె! ♦ గోమలి త్యాగ వి

క్రమములు సకల లో ♦ కములు మెచ్చె!

గీ॥ నా యరుంధతీ దర్శన ♦ మపుడె స్వర్గ

మునకు నచ్చరల్ కనుసన్న ♦ లను బొనర్చ

వలచు శౌర్యైక ధనులు మీ ♦ కొలమువార!

లతుల మతులార! భేష్వా భ ♦ లాభులార!

166

సీ॥ గౌతమ గోత్రంబు! ♦ గాధిపురము రాజ

ధాని! యాచార్యుండు ♦ దైత్యగురుఁడు!

వంశంబుకర్త వి ♦ శ్వామిత్రుఁ! డాస్వర్గ

మర్త్యముల్ మునుపు స్తం ♦ భన మొనర్చె!

బదునాల్లు లోకముల్ ♦ పైకి వచ్చిన సుంత

కీ డెఱుంగనిది రా ♦ తోడు కులము!

బిగబట్టి తెచ్చి ని ♦ ల్పినఁ దురుష్కులు మీము

ఖముఁ జూడ వెఱతురఁ ♦ ఖ్యాతి గలిగె!

గీ॥ నఖల భారత వీర ము ♦ హా భవనము
 గోవురమున నెత్తిన పూర్ణ ♦ కుంభతుల్యుఁ
 డగుచు మీతండ్రి జయమల్లు ♦ యశముఁ గాంచె!
 ద్విణ్ణ దేభేంద్ర సింహ! యో ♦ తేజసింహ!

167

సీ॥ సామ్రాజ్య మఖలంబు ♦ సవతి తమ్మున కిచ్చె
 సంతతత్యాగి యా ♦ చండశృపతి!
 యా బయానాసీమ ♦ నరుల తలల్ వేలు
 రాలఁగా విహరించె ♦ రత్నసింగు!
 చిహ్నారుకోట దు ♦ స్సినచోట నిలిచి దు
 ర్గారావు ప్రళయ రౌ ♦ ద్రమునఁ బోరె
 నెనిమిదేడుల క్రింద ♦ నీరేడు లోకముల్
 జయవెట్ట వర్తించె ♦ సాహిదాసు!

ఆ॥ సకల పూజ్యమైన ♦ చండేశు వంశంబు
 స్వామి భక్తి యుగ్గు ♦ పాలఁ బెరిగె!
 నా కులంబు వీరు ♦ లందు నాయకమణి
 కృష్ణసింహ విభుఁడు ♦ కృష్ణ నిభుఁడు.

168

సీ॥ జగదేక దుర్నిరీ ♦ త్న ప్రకాశు లటన్నఁ
 జూపు సూర్య కొలంది ♦ సూర్యకులము!
 నిత్య సత్యవ్రత ♦ నిష్ఠాపరు లటన్నఁ
 జూపు వేల కొలంది ♦ సూర్యకులము!
 కండ లొలిచి యిచ్చు ♦ ఘనవదాన్యు లటన్న
 జూపుఁ లక్ష కొలంది ♦ సూర్యకులము!
 లోకంబులెల్ల గె ♦ ల్చు ధనుర్ధరు లటన్నఁ
 జూపుఁ గోట్ల కొలంది ♦ సూర్యకులము!

గీ॥ క్షోణి వెలయు నసంఖ్యాక ♦ కులము లందు
 సురలకును సాయమొనరించె ♦ సూర్యకులము!
 సూర్యకులము దూరం బుంచి ♦ చూచు నెడల
 నఖల భువనంబు లంధకా ♦ రావృతములు!

169

నీ! ఇత్వాకు వెటు లోక ♦ హితుడు! కాకుత్స్థ త్రి
 శంకులు మఱి హరి ♦ శ్చంద్రుఁ డెట్టి
 వారు! మాంధాత పా ♦ భవ మెంత! నాభాగఁ
 డంబరీష భగీర ♦ భాది నృపులు
 సామాన్యులే! యింక ♦ సగర-దిలీప-ర
 ఘు క్షీతీశుల కీర్తి ♦ గొలువఁ గలమె!
 బ్రహ్మాండ మంతయు ♦ ద్రాసున నిడిన నిం
 దుల నొక్కఁచొక్కఁడే ♦ తూఁగఁ గలడు!

గీ॥ భువన సామ్రాజ్య లక్ష్మీ కా ♦ పురము చేయు
 వజ్ర హర్ష్యరాజంబు మీ ♦ భాను కులము!
 శత శత నమస్కృతులు చేసి ♦ సకల జగము
 నీపదముఁ గొల్చు టరుదె ప్ర ♦ తాపదేవ!

170

నీ! కాఫరిస్థానప్రజా ♦ గణము నేటికిఁగూడ
 బహురాయల ఖడ్గ ♦ పటిమఁ బొగడ!
 నాభౌరానా దేశ ♦ మాండు భోమనసింహు
 నాణెంబు లింకను ♦ నడచుచుండ!
 సమరసింహేంద్రు వి ♦ క్రమగాధ లెల్లప్పు
 ఘోరీజనులు కొడు ♦ కులకుఁ బెలువఁ!
 గుంభరాణా శౌర్య ♦ జృంభణం బేవేళ
 దేశదేశములు కీ ♦ ర్తించుచుండ!

గీ భారతీయుల యొడఘలఁ ♦ బ్రాణ ముండ
 మఱువ నేర్తురె రవివశ ♦ మహామ మెపుడు!
 ధర్మ సంస్థాప నార్థ మే ♦ తత్కులమున
 దేవుడై పుట్టితి ప్రతాప ♦ దేవ! నీవు.

171

నీ॥ భరతఖండ క్షమా ♦ భరము నిజోద్ధండ
 బాహు దండంబున ♦ వఱుల జేసి
 జగమెల్ల జయపెట్ట ♦ శకము నిల్పిన మేటి
 విక్రమాదిత్య పృ ♦ థ్వీ విభుండు!

రాణా ప్రతాపసింహ చరిత్ర.

సతత మింద్రప్రస్థం ♦ సామ్రాజ్యమున సార్వ
భౌమ పరంపరఁ ♦ బాదుకొలిపి
బహుకాల మేలి శా ♦ శ్వేతకీర్తి గనిన య
సంగపాలాది రా ♦ ట్పుంగవులును!

ఆ! సకల సుగుణ గణవి ♦ శాలు రేవంశసా
గరము గనిన దొడ్డ ♦ కౌస్తుభమ్ము!
లట్టి మేటి వంశ ♦ మపకీర్తి బడకుండఁ
బోర రయ్య! త్వరు ♦ వీరులార!

172

సీ॥ పావకాన్వయ సంభ ♦ వ క్షత్రియుల కెల్ల
నాధారయష్టి చో ♦ హాణ కులంబు!
ము న్నేడవ శతాబ్ద ♦ మునఁ దురుష్కులను ఖం
డించె లక్షలుగ మా ♦ ణిక్యరాయఁ!
డితని యన్న కుమారుఁ ♦ డేఁడేండ్ల లాటుండు
దస్యకొటిని ద్రుంచి ♦ తాను మడిసె!
సకల వీరప్రపం ♦ చము మౌళి వెలయు ది
వ్యజ్యోతి యితఁడను ♦ ఖ్యాతిఁ గాంచె!

గీ॥ నతని తండ్రి దూలారాపు ♦ యవన వీర
వాహినీ వార్ధి కుంభసం ♦ భవ మహర్షి!
మిమ్ముఁ గనినంత జగము కం ♦ పించు చుండు!
బాహు బలులార! చోహాణ ♦ ప్రభువులార!

173

సీ॥ ఆ యనంగు ననుంగు ♦ టాఁడు బిడ్డకొడు! కిం
ద్రప్రస్థ పురము పు ♦ ణ్యముల పంట!
సోమేశు కులవార్ధి ♦ శుభ్ర మరీచి! రు
క్మా గర్భ శుక్తి ము ♦ క్తా ఫలంబు!
సమరసింహుని స్నేహ ♦ సౌహృద ప్రతిమ! పృ
థామహాదేవి సా ♦ దర్య ధనము!
కల్యాణ మేనటి ♦ కపు ముద్దుమామ! సం
యక్తా మనోబ్జ భా ♦ నూదయంబు!

గీ॥ సమద జయచంద్ర జలద జం ♦ ఝూ మరత్తు!
ఘోరి గజ సింహ! మితనిఁ బోల్ ♦ వీరు లేరి!

యీచతుర్భుజ రాజేంద్ర! నెన్నఁదరమె!

పృథ్వీ రాజై చతుర్భుజం ♦ డెసఁగెఁ గాక.

174

శా॥ సౌ రాష్ట్రంబుననుండి వచ్చుచుఁ దురు ♦ ష్క శ్రేణిఁ జక్కాడుచో
మారాణాలను దొల్తనుండి బలసం ♦ పన్నాన్యులై కొల్చు దో
స్సారం బెల్ల జగంబునుఁ బొగడె! మీ ♦ ఝూలా మహావంశ మా
ధారస్తంభము భారతా భృదయ సౌ ♦ ధస్తాయితఁ నిల్పఁగఁ. 175

శా॥ ఏదాదేఁడుల చిన్నకుట్టలయినఁ ♦ హర్యక్షశాబంబుల
జ్ఞాదన్యుప్రకరంబుఁ గూల్చు కులమ ♦ ర్యాదల్ వెలుంగఁ రిపు
చ్చేదంబుఁ బొనరించి వారితలలఁ ♦ జెండాడి చెం డాడుడీ!
యేదీ చూతము మీభుజాబల మహా ♦ హేలా కళా దీధితుల్! 176

ఉ॥ తొమ్మిది నూలులేండ్లు ధృతి ♦ తో నెలకొల్పు మతాభిమానభా
వమ్మును మాతృభక్తి ఫల ♦ పాకము వమ్మగు వైరి నోర్పు తూ
కమ్మునఁ దక్కువైన; నటు ♦ గావున నిష్ఠుర దీక్షఁ బూని శౌ
ర్య మ్మఖిలంబు చూపి రిపు ♦ లందఱ నొంపరె! కీర్తి నింపరె!” 177

మ॥ అని విప్రోత్తముఁ డంబుద స్వనముతో ♦ నందండునుఁ నిల్చియు
డిన యవ్వీరుల వంశ గౌరవము వ ♦ ర్ణింపఁ శ్రీవఃప్రీతిగా
విని యాద్యంతము నైన్యమంతయు విజృం ♦ భించెఁ సముద్రంబు పొం
గిన చందమ్మున భూరి వీర రస సం ♦ కీర్ణ ప్రభావమ్మునఁ. 178

ఉ॥ అంతట మానసింహ విభు ♦ నాజ్ఞఁ బరంగులు పె్ పిరంగుల
త్యంతజవంబు రౌద్రమును ♦ దార్కొనఁ ద్రిప్పుచుఁ జెంతనున్న మం
దెంతయుఁ దొంటికన్న నిపు ♦ డిబ్బది ముబ్బడిగాఁగఁ బ్రేల్పఁ గ
ల్పాంత మహాశనిప్రతితి ♦ చుట్లవి యాత్మబలంబుఁ డాయుచుఁ, 179

గీ॥ హరుని నయనాగ్నిఁ బొడమి ది ♦ గంతరములఁ

గ్రమ్ము చండాగ్నికణముల ♦ కరణి యవన

సైనిక ముఖాబ్జ నిర్గత ♦ చంచరీక

పటలములు పైన వ్రాలెఁ దు ♦ పాకి గుండ్లు!

180

—|| రాతోడేజసింహుడు విజృంభించి పిరంగుల పై కేగుట. ||—

సీ! ఆజాను దీర్ఘ బా ♦ హర్గళ యుగళంబు
సమధికోదాత్త ల ♦ క్షణముఁ దెలుప!

నతనుసింహాసనం ♦ బైన వక్షము మహా
రాజన్య పట్టభ ♦ ద్రౌత వెలార్చ!
నరుణ రేఖా మనో ♦ హర దీర్ఘనేత్రముల్
సతత లక్ష్మీనివా ♦ సతను బెంప!
దర్శనీయంబైన ♦ తనమూర్తి నవకోటి
మన్తధ సౌందర్య ♦ మహిమ నింప!

గీ! నమృత రస మొల్కు మొలక న ♦ వ్వలరు మోము
శతశరచ్ఛంద్ర సాభాగ్య ♦ సరణి గేర!
దన భటుల వీడి హయము ముం ♦ దునకుఁ ద్రిప్పె
ధీర లోకైకమాళి యా ♦ తేజసింగు!

181

సీ! రణదుర్గ పరమ శౌ ♦ ర్య పాభవము మెచ్చి
పైఁజల్లు శతపత్ర ♦ పటల మనఁగ
గుహలు మార్క్త్యయంగ ♦ బహు శతఘ్నిక లవి
చ్చిన్న ధారల నగ్ని ♦ జెఱఁగుచుండ
వేదమంత్రముల దీ ♦ వించుచు భూదేవ
తతి చల్లు మంగళా ♦ క్షతల నడుమఁ
గరములు ముకుళించి ♦ శిర మొకించుక వాల్చి
పెండ్లికొడుకు మ్రొక్క ♦ వెళ్లినట్లు

గీ! గుదియఁ గేడెంబుఁ జేతుల ♦ గుదిల పఱచి
చిత్రధార నశ్వముఁ బూన్చి ♦ శిరము వంచి
పరమ సాహసుఁడగుచు బ ♦ ర్వతము డిగుచుఁ
దేజసింగు పిరంగుల ♦ దెసకు ధూఁకె!

182

సీ! “నిమిషంబున్ నిను వీడి యుండఁగలమే ♦ నీతోడిదే మాకు లో
క” మటంచుక దమ జన్మమాది దృఢదీ ♦ ట్లా భక్తుల గొల్చు ను

త్తమ రాతోడ్కుల వీరు లందఱును మొ + త్తంబై నిజాధీశు పా
దములఁ గొల్వఁగ వెంటఁ దూకి రరిసం + తానమ్ము చింతింపఁగఁ 183

శా॥ ఆలోకోన్నత శౌర్యసాహస సమ + గ్రాశ్చర్య దృశ్యంబుఁ దా
మాలోకించుచు రెండువక్షముల వా + “కారా! సురల్ గూడ నీ
లీలల్ నేర్తురె! నీసమాను లిలలో + లే” రంచుఁ దద్విక్రమ
శ్రీలఁ బాడిరి తేజసింహునకు “జే! + జే!” యంచుఁ గీర్తించుచుఁ.

—॥ రాతోడ్ తేజసింహునకు సలుంబ్రాకృష్ణసింహుఁడు తోడగుట. ॥—

శా॥ దూరంబందున నుండి యీకృతులు సం + తోషమ్ముతోఁజూచి “యా
రా! రాతోడ్గో! నీబలోద్ధతి ప్రపం + చాతీత! మద్దానికీ
బారం బున్నదె” యంచు మెచ్చుచు సలుం + బ్రాస్వామి చోండావతుల్
బారై కొల్వ శతఘ్నికాతతిపయఁ + లంఘించె సింహాకృతిక. 185

మ॥ తనచే గాలుని దండమంతటి గదా + దండంబు సంధించి భీ
ముని చందంబున గొప్పకన్నుఁగవ ని + వ్పల్ రాల దుర్దంత వృ
త్తిని రోషించుచుఁ దేజసింహుఁడు నాం + దిక దీర్చి పుణ్యాహవా
చనము జేసె శతఘ్నికాత్రయము పి + చ్చల్ గాఁ బడఁ మోదుచుఁ

మ॥ ఖరఖడ్గంబునఁ బోర్చుగీసుభటులఁ + ఖండించుచుఁ ఘోర ము
ద్గరఘాతంబుల నాశతఘ్నులను వ్ర + క్కల్ చేయుచుఁ లోక సం
హరణోద్యోగ పథాయణుండగు న + పర్ణాధీశ్వరుఁ బోలి సు
స్థిరకాద్రోద్ధతిఁ దేజసింహుఁడు చరిం + చే శాత్రవుల్ బెగ్గిలఁ. 187

మ॥ సునిశిత స్థిర వీరవిక్రమ యుతుల్ + చోండావతుల్ వారి వ్ర
క్కన రాతోడులు బాహుశక్తి యలరం + గా నా “షహరా”యె డా
రిని నివ్వల్ దిను కోడిపుంజులటు లు + ద్వృత్తిక శతఘ్నిచయం
బును వ్రయ్యల్ పడ మోదసాగిరి గదా + భూరి ప్రఘాతంబులఁ. 188

చ॥ కెరలుచు వ్రాలుచు బుడుత + కీచులఁ గూల్చుచు నాశతఘ్నులఁ
జెఱచెఱలాడి వ్రక్కలుగఁ + జేయుచు దక్షిణ మాది చేసి యు
త్తరమున కేగు లోకభయ + దవ్రతనిష్ఠుఁడు తేజసింహ భూ
వరమణి యుత్తరాయన ది + వాకరుఁబోలె వెలింగె నత్తఱిక. 189

సీ॥ ఖగరాజు కినిసి ప ♦ న్నగరాజు శీరముల్
 చిదురపలై వ్రాలంగ ♦ జేండి నట్లు!
 వానకారున గృషీ ♦ వలుడు గుద్దలి పట్టి
 పుట్ట లన్నియు దెగ ♦ గొట్టి నట్లు!
 కడురోషమున లోహ ♦ కారుండు మండెడు
 మూసలన్నియు డుల్ల ♦ నేసి నట్లు!
 గ్రీష్మవాతము బిట్టు ♦ రేగి యారామ జ
 పా పుష్పముల రాల్చి ♦ వైచి నట్లు!
 గీ॥ దండధర గదాదండ ప్ప ♦ చండ దీర్ఘ
 దండమున శతస్మీసము ♦ దాయ పృథుల
 వక్త్రములు వ్రక్క వ్రక్కలై ♦ పడగ మోడె
 దేజసింహుండు త్రొత్రి సం ♦ దీప్తుడగుచు!

190

మ॥ వడిమై నిప్పులయేలు దాటి భువన ♦ వ్రాతంబుపై నెత్తి వ
 చెచ్చెడు వైవస్వతుడో యనంగ “బదనూర్ ♦ సింహంబు” రావోడులె
 ల్లడఁ జట్టుక దనుఁగొల్వఁగా యవన వా ♦ హిన్యగ్రిముక దాకి యె
 క్కుడు వికాంతి భటాళి మస్తముల ను ♦ గ్గుక నూతగా దంచినక; 191

—|| యవనసేనావతు లొక్కుమ్మడి రాజపుత్ర సేనలను దాకుట ||—

ఉ॥ ఆరటమంది నైన్యవిభు ♦ డాసపుఖానుడు రాయసింహు న
 బ్బూరహీమానునిక సమర ♦ ముష్కరు నాషహబాజుఖానునిక
 జేర గబిల్చి నైన్యములు ♦ చేరిచి నల్వరు గూడి శౌర్యదు
 ర్వారులు రాజపుత్రకుల ♦ పై దొడరక నియమంబు చేయుచుక, 19

మ॥ తనకంఘీణ హయంబు ద్రిప్పి సముదా ♦ త్రప్రాశి సాతేజసిం
 గు నెదిర్చెక; షహబాజుఖాను దవలెక ♦ గోధోద్ధతు గృష్ణసిం
 హుని; ఫేల్వావతి దూరమందు సకలం ♦ బూహించి యత్యంత ధా
 టిని జేరక జని రాయసింహవిభు బ ♦ ట్టె, నైహి కేయండనక. 193

మ॥ బదనూర్ సింహము సింహవిక్రమమునక ♦ బైవచ్చి ఖడ్గద్యుతుల్
 చదలక బర్వగ నొక్కమై దగిలె నా ♦ సప్ఖాను; వాడంత బె

ట్టిదమకా కోపముతోడఁ గుంతమును నా ♦ లెన్ నీర వక్షంబుపైఁ
నది తుంటల్ పడఁ తేజసింహవిభు ఘో ♦ రాసిప్రయోగంబునన్. 194

మ॥ త్వరమై సాయుధుఁడౌచు వాఁడు బదనూర్ ♦ భర్త సమీపించె; నా
బిరుదున్ వీర రసాబ్ధి వీచికవలెన్ ♦ వీతెంచె నాఖానుపై;
మెఱుపుల్ వోలెఁ గృపాణముల్ దిరిగె; గృ ♦ మ్మెన్ వాజ్ఞిపై వాజి; యా
పరివేషముల సూర్యచంద్రులవలెన్ ♦ భాసిల్లి రష్టిర్వురున్. 195

మ॥ కరవాలములు నాగుపాములవలెన్ ♦ గంఠంబులన్ జుట్టె; ని
ర్వుర వ్రేలుల్ మఱి పోటు లిన్నియనుచున్ ♦ రూపింప రాకుండె; భా
స్వర ఖడ్గంబునఁ దేజసింహనృపుఁ డా ♦ సప్తఖాను మోదంగఁ, ద
త్తురగం బీల్గినఁ జెట్టుతోడఁ బడు మ ♦ ర్వుం డట్లు వాఁడున్ బడెన్. 196

ఉ॥ ఆ రణవీరుఁ డిట్లయిన ♦ నవ్వల దాఁబుచుఁ దేజసింహుఁ డ
బూరహిమానుపైఁ గవినె; ♦ దోడ నె వాఁడును దాఁకె, వారిధి
వారిధి దాఁచు నట్టులు; ర ♦ ణంబు క్షణంబున ఘోర మయ్యె; బా
కారి బలాసురుల్ పెనఁగు ♦ నట్టులు పోరఁగ సాగి రిర్వురున్. 197

ఉ॥ భూరి భుజాప్రభావ గుణ ♦ మున్ బ్రకటించుచుఁ దేజసింహుఁ డ
బూరహిమాను ఖడ్గరణ ♦ దూర్వహ శక్తి వెలుంగ, నుగ్రులై
యారణవేది వెల్గెడు మ ♦ హదహనోగ్రసమగ్ర మూర్తులై
పో రొనరించి రిర్వురును ♦ బూర్ణ పరాక్రమ రేఖ యొప్పుగన్. 198

శా॥ ఔరా! నీదగు సాహసు'బని మనం ♦ బందెంచుచున్ విద్విష
ద్వీరారణ్య దవానలుండు బదనూర్. ♦ పృథ్వీశ్వరుం డశ్వమున్
ప్రేరేపించుచు ముందు దూకి తన్నవై ♦ రిన్ గుఱ్ఱ మందుండి దు
ర్వారేభంబు మృణాళమున్ గొనిన తే ♦ వన్ గొంచుఁబోయెన్ వడిన్.

ఉ॥ నైంధపుడో యనంగ బల ♦ సాహసుఁ డాషహ బాజుఖాను ద
ర్పాంధుఁడు త్రోవకడ్డువడ ♦ నాతనిఁ బైకొనెఁ గృష్ణసింహుఁ డా
కంఠిని జొచ్చు కుంజరము ♦ కై వడి! దద్బలధాటి వాఁడు చ్రా
లెం ధరపైన దోమయుఁ బ ♦ లెన్ గనుమూసిన యంతలోపలన్. 200

మ॥ పరమోదారుఁడు రాయసింహవిభు భే ♦ ల్వాభర్త యాకౌరవే
శ్వరునిన్ దాఁకెడు సాత్యకిన్ బలెఁ గడున్ ♦ సురంభ మేసార సం

గర రంగంబున దాకి యాతని భుజా ♦ గర్వము వమే చనన్
గరవాలమ్మన వేయ నాతఁ డుఱిగెన్ ♦ గాయంబు గాయంబుగాన్. 201

శా॥ ప్రావృట్కాల పయోధర ప్రతతి తే ♦ నన్ రేగి రాఠోడు చోం
డావద్వీరు లరాత్తి నైన్యపట లాం ♦ తర్భాగమున్ జేరి వీ
రావేశమ్మన వైరి వీర తతి నం ♦ దందన్ విదారించుచున్
ప్రోవుల్ ప్రోవులు పోసి రెల్లెడ సమి ♦ దూభిమిన్ శిరశ్శేఱులన్! 202

ఉ॥ చండవరాకృమంబు భుజ ♦ శౌర్యము శోభిలఁ దేజసిహుఁడున్
ఖాండవమున్ దహించెడు ధ ♦ నంజయుఁ బోలె నరాతి యోధులన్
మొండుగ శీరముల్ తఱిగి ♦ నేలకుఁ గోలకుఁ దెచ్చినంత నా
భండనసీమ మోగలులు ♦ పచ్చము పాడుగఁ గూలి రెల్లెడన్! 203

మ॥ పరసేనన్ బదనూరుభర్తయు సలుం ♦ గ్రానేతయున్ జొచ్చి యి
ర్వురు ఖడ్గంబుల కప్పు తిరని పనిన్ ♦ బుట్టించి! రవ్వారి వీ
రరసోద్రేకమునందుఁ జిక్కి యమదం ♦ మ్రా మధ్యమున్ జొచ్చు నా
కరణిన్ వైరులు నూర్లు వేలుగను ద్రుం ♦ గన్ సాగి రవ్వేళలో, 204

ఉ॥ ఓడలు గుంపుగూడుచు మ ♦ హోదధియందలి నీటి మొత్తమున్
దోడనె చించుచున్ జవము ♦ తోఁ జనున స్థిరసేనఁ జొచ్చి చ
క్కాడుచు వార లిర్వురును ♦ నాశ్విక వర్గము గొల్వ సంగర
కీడల వ్రేగు చూపి విహా ♦ రించిరి శాత్రవ మధ్యసీమలన్. 205

-॥ ప్రతాపసింహుని ద్వితీయ యుద్ధము. ॥-

మ॥ ద్విసహస్రంబు శిశోదియాభటులు సే ♦ విపన్ బ్రతాపప్రభుం
డసమాన స్థిర వీర విక్రమ కళా ♦ వ్యాపార మేపార శ
త్రుసమూహంబుల మీఁదికిన్ వెడలి గొం ♦ తుల్ గోసి కోరాడి యు
గ్ర సహస్రాంశుఁడు వోలెఁ దేజము వెలుం ♦ గన్ నిల్చె దుర్వారుడై.

మ॥ కడుదట్టంబయి యొప్పు చెట్టడవి చీ ♦ కాకై ధరన్ వ్రాల సం
దడిమై దంతిపరంపరల్ గవియు చం ♦ దంబార, రాణాప్రతా
పుఁడు తద్యోధులు వైరి నైన్యము ముఖం ♦ బున్ జీల్చి దోర్దర్ప మే
ర్పడఁ దన్మధ్యమునందు దూకి రహితుల్ ♦ పాటంగ నల్లిమకులన్. 207

శా॥ తోడర్ మల్లును యుద్ధ నైపుణ కళా • దోస్సారుశా యోధులు
దోడై కొల్వ, శిశోదియా ప్రభువరే • ణ్యుక్ వీకమై దాకి పో
రాడకోజూచె; బ్రతాపసింహవిభుఁ డు • ద్వద్ధాటిఁ దచ్చీర్ణ మూఁ
టాడకో ఖడ్గము నెత్తి మోది యరిమ • ధ్యంబందు మాఁకొక వడికో 208

ఉ॥ రోసము నొంది చుట్టును దు • రుమ్ములు కొందఱు కొల్వ లోకసం
త్రాస విశేషశౌర్య బల • దర్పుఁడు సాగరుఁ డగ్రసోదరుఁ
డానె; బ్రతాపుఁ డాతని తు • గంబునఁ గిందికిఁ దెచ్చె; నిట్టి భ
స్మాసురుఁ డట్టి యుగ్రనిట • తాక్షుని చెంగట నిల్వ నేర్తునే! 209

శా॥ దూరంబందుఁ దురుష్కయోధులను సూ • క్తుం డొక్కెడకో జేర్చి “మీ
రీ రాణా నెదిరించి కూల్చు”డన వా • రెల్లఁ బ్రతాపేంద్రువై
శారై దూఁకిరి; కొందఱు దనిమి కో • పస్ఫుర్తిమై సూక్తునికొ
జేరక బోయి తదీయ శీర్షకముఁ జిం • చెక రాజమార్తాండుఁడు. 210

చ॥ జలరుహశాంధవుం డుదయ • శైలము నెక్కినఁ దత్ప్రకాశముల్
నలుదెసలక వడిక గవియు • లాగు ప్రతాపుఁ డరాతి నైన్య సీ
మల మెలఁగక దదీయభట • మాండలి చుట్టును జట్టుకొంచు మో
గలు భట శీర్షకోటి కడి • కండలుగా నిలరాల్చె నయ్యెడక. 211

సీ అతిపావనంబు హా • రావల్లీశైల రా

జమున హల్దీఘాటు • సవనశాల!

యతులప్రతాప గా • హావీర్యభర యశో

ధనుఁడు తోడరమల్లు • దక్షిమశాని!

యాతని యాజమా • న్యమునఁ జేరి మెలంగు

రాజపుత్రకులు ని • ర్జరుల గణము!

వేలకువేలు సే • వించు యావనభటుల్

వ్రేలెడు పొడుగు గ • డ్దాల ఋషులు!

గీ॥ శూరవరులు శిశోదియా • వీరభటులు

ప్రమథ గణములుగా! బ్రతా • ప ప్రభుండు

ప్రళయభైరవ విగ్రహ • ప్రాధవమున!

నరి చమూతతిఁ జొచ్చి చ • క్కాడై నపుడు. 212

మ॥ కఱకుంబీరపు రాజపుత్రకుల డా ♦ కఱ నైపఁగాలేక యా
కొఱప్రాణంబులతోడ నెల్లెడఁ దురు ♦ మ్ముల్ పాఱఁగాఁజొచ్చి! రా
హరిశౌర్యుండు ప్రతాపుఁడు యవనసే ♦ నాంతంబు బ్రాపించి శం
ఖ రవంబు బొనరించె భూధర గుహ ♦ గర్భంబు లూటాడఁగఱ, 213

మ॥ ప్రళయాంభోధర గర్జనంబువలె ద ♦ ద్వానంబు వీతేర న
వ్వల నిల్వంబడు మానసింహవిభు నం ♦ బర్ యోధులు జెంతనే
పులి గాండించిన దద్దటిల్లి హరిణా ♦ బుల్ పాఱు చందాన, ది
క్కులకు బాఱఁగఁజొచ్చి; రెంతభయ మొ ♦ క్కొ! యాప్రతాపుండనఱ

గీ॥ అంతలోఁ బ్రక్కనున్నట్టి ♦ యవనసేనఁ

జెండు బెండాడి శ్రీకృష్ణ ♦ సింహవిభుఁడు

శంఖనాదంబు విని చాల ♦ సంభ్రమమున

స్వామి యొద్దకు మెఱుపట్లు ♦ వచ్చిమాఁకి.

215

మ॥ “అకటా! యొంటిగ నిట్లు రాదగున! దే ♦ వా! శత్రుమధ్యం బపా
యకర స్థానము! వైరి నైన్యము లసం ♦ ఖ్యాకంబుగా నున్నచో
టికి రాజెల్లదు! నాదు ప్రార్థనముఁ గా ♦ టిపుం' డటం చొండు ప్ర
క్కకుఁగల్గెంబును బట్టియశ్వముఁ దొలం ♦ గఱిప్పి' గార్యజ్ఞఁడె. 216

చ॥ పువు వికసించినట్లు మొగ ♦ ము జిఱున న్వలరింపఁగాఁ బ్రతా
పవిభుఁడు “తండ్రి! వీరున క ♦ పాయము లేని స్థలంబు లున్నె! యా
హవమిది; వెన్నఁజూడఁ దగ” ♦ దంచన-నంతట దేజసింహుఁ డా
యవనులసేన జించుకొని ♦ యక్కడకు జనుదెంచె సూటిగఱ. 217

చ॥ ఒకయెడఁ గృష్ణసింహుఁడు మ ♦ తొక్క యెడఁ బదనూరుభర్త చై
తకము ఖలీనము గొని ప్ర ♦ తాపుని జేర్చి తొంటిచోట; దా
ని కవల రెండునైన్యములు ♦ నింగియు నేలయు రాయునట్టి పో
లిక, నతిరొద్రాధాటి దవి ♦ లె రణశౌర్య విజృంభణంబునఱ. 218

—॥ యవనుల వారణబలముతో రాజపుత్రులకైన యుద్ధము. ॥—

సీ॥ స్థావరత్వము మాని ♦ జంగమత్వముఁదాల్చు

నంజనాచల సమూ ♦ హము లనంగ!

మొగలాయి వాహినీ ♦ పుష్కరస్థలి నిల్చు
నీల కాదంబినీ ♦ నివహ మనఃగ!

దళముగా మొలిచి వి ♦ చ్చలవిడిఁ జెఱుగు ను
త్తాల తమాల సం ♦ తాన మనఃగ!

మొగలు నదీ జలం ♦ బులు తగ్గ వెలిఁదోచు
వివుల గండ్దోపల ♦ వితతి యనఃగ!

గీ॥ యవన నైన్యోత్తర దిశా ము ♦ ఖాగ్ర సీమ
నిలిచి స్థింకారముల నింగి ♦ నేలఁ గలిపి
కరి ఘటాకోటి కాఱుచీ ♦ కటుల దాఱి
యరితతులఁ దాఁక వెడలె! భ ♦ యానకముగ.

219

సీ॥ కడుఁబదనై యున్న ♦ గన్నె రా కమ్ములఁ
దలలలో మెదడు బ్ర ♦ ద్దులుగఁ గోసి!
బలమైన కత్తివా ♦ తి లకోరులు నిగసడ్చి
దీర్ఘ దంతంబులఁ ♦ ద్రెళ్ళ వ్రేసి!
నిశితధారల నొప్పు ♦ నెలవంక కోలల
శ్రోత్ర వృంతములు రా ♦ సులుగఁ బోసి!
వాఁడిమి గల పాఱ ♦ వాఁతి యలుంగులఁ
దుండముల్ మిగులఁ దు ♦ త్తమురు చేసి!

గీ॥ పలు రకంబుల నంప దె ♦ శ్వాటు వాన
గురిసి కుంభ స్థలంబులు ♦ గూలఁ దోసి!
శరములను 'జిత్తజల్లు' గాఁ ♦ బరపి భీమ
చాందు భటులు గూల్చిరి దంతి ♦ సంతతులను!

220

క॥ బలవంతులైన భిల్లుల
యలుగులు మొయి నిండ వాఁటి ♦ యావన గజముల్
వెలిఁగె నొడలెల్ల ముండులు
పులకెత్తిన యేదు పంది ♦ మూఁక లనంగః!

221

ఉ॥ బిట్టుగ మావటీండు గజ ♦ బృందములన్ నిశితాంగుశంబులన్
నెట్టుచుఁ బూన్చి రద్రి; కవి ♦ నెమ్మది నెక్కఁగసాఁగె స్థింకృతుల్

పెట్టుచు; మోగలుల్ కరుల ♦ వీవులనుండి తుపాకిగుండలతోఁ
గొట్టిరి; వాని డాకలకుఁ ♦ గొందఱు భిల్లులు కూలి రయ్యెడఁ. 222

ఉ॥ దట్టముగాఁగ మూఁగి బల ♦ దప్పులు భిల్లులు పొసముల్ గదా
పట్టిన భిండివాల కర ♦ వారి తతుల్ గొని తుండముల్ తెగఁ
గొట్టినఁ గుంజరోత్కరము ♦ కొండలు గూలిన యట్లు బిట్టు గీ
పెట్టుచు నేలపై నొఱగెఁ ♦ పెంటలు పెంటలు గాఁగ నత్తటిఁ. 223

-|| భీమచాందు యుద్ధము. ||-

సీ॥ వామభాహువు నంటి ♦ వజ్రలు చాపము, మహా

రగ రాజ దీర్ఘ హా ♦ రంబు గాఁగ!

గడలెల్ల దుర్నిరీ ♦ శ్చ ద్యుతల్ వెదచల్లు

శూలంబు ముమ్మెన ♦ వాలు గాఁగ!

హస్తాగ్రమున దక్షి ♦ ణావర్త శంఖ మ

య్యంబుజాసను కపా ♦ లంబు గాఁగ!

గడియయైనను దను ♦ విడక కొల్పెడు భిల్ల

తతులెల్ల బ్రమథ సం ♦ తతులు గాఁగ!

గీ॥ నప్పు డబ్బూర్ నబీ తెచ్చు ♦ హస్త దైత్యు

భిల్ల పశుపతి గదనెత్తి ♦ పిప్పి సేయ

గాయపడి చెందిరపుఁ గొండ ♦ కరణి నదియుఁ

గాల్లు పైకెత్తి పిల్లెదు ♦ గంతు వైచె! 224

ఉ॥ భండనభీముఁ డాశబర ♦ వంశ్య శిఖామణి భీమచాందు దో
గ్గండ గదాభిఘాతముల ♦ దంతి సమూహము కుంభగోళముల్
మెండుగఁ జీల్చివైచుచు వె ♦ లింగెను గండశిలా వ్రజంబులఁ
బిండిగఁ గొట్టుచుండు నొక ♦ పెద్ద యయోమయ యంత్రమో యనఁ.

క॥ బరువయిన గదను చాలించి

యరవరలై పడఁగమోద, ♦ నాద్విరదము లే

క రదములై యాపిమ్మట

న రదములై కూలె నంగ. ♦ లార్పఁగ యవనుల్. 226

మ॥ విబుధేంద్రుండు పవి ప్రయోగముల ను + ర్వధింబుల బోలె ని
న్పబడె ద్రిప్పుచు వేయుచు యవనసే + నాలక్ష్మీ సింగారపుం
గబరీభారముఁ గోసి వైచెనొ యనం + గా! దంతిసంతానము
శబరస్వామి హరించె దోర్బల కళా + సరంభ మేపారంగన్.

227

—॥ బుడుతకీచులు పిరంగులను బ్రేల్చుట. ॥—

సీ॥ యావన నైనయ దు + గాల్గి ద్రచ్చిన బుట్టు
కాలకూటానల + జ్వాల లనంగ!

దురక దండను చిల్వ + దొర ఫణంబులఁ దోచు
మాణిక్య పటల సం + పద లనంగ!

గదనానిలమున మో + గలు సరస్సున నుండి
రాలెడు శతపత్ర + రాజి యనంగ!

బహుళ శతీఘ్న ప్రి + వాళ వల్లుల జాణు
గుమురై న వగడాల + గుత్తు లనంగ!

గీ॥ బరగి, తాళ బింబ కపిత్థ + ఫల సమాన
నీల భయద తప్తాయన + గోళ తతులు
బహుబృహన్నాళి కాస్త్రముల్ + పఱంగ జేసి
బుడుతకీచులు నడిపి ర. + బృరము దోచ!

228

సీ॥ మొగలాయి నైనయ జీ + మూత గర్భమునుండి
వెలిజాణు పిడుగుల + పిండనంగ!

యావన సుభట శా + హా ప్రతాప మహాగ్ని
కడ లేచు నంగార + కణము లనంగ!

రణదుర్గ యురిమి నే + త్రిముల చొద్రముఁ గ్రక్క
బొడమిన గొప్ప ని + ప్పుక లనంగ!

మృత్యుదేవత కోప + మెత్తి తూరుపు పట్ట
దోతెంచు కొరవుల + తుంట లనంగ!

గీ॥ నల్లా నేరేడు పండ్లంత + లగుచు యవన
భట తతులనుండి వెడలు తు + పాకే గుండ్లు

రాణా నీలోత్పల చ్చాయ • రాజపుత్ర

పైనికులకుఁ గర్లా వతం • సాబు లగుచు!

229

క! వడివడి నవి తొడరుచుఁ పైఁ

బడినఁ దడఁబడియు డీలు • పడి యిడిగిలఁ

బడి యెత్తువడి బడల్ పడి

బుడివడి కడుఁ జెడియె రాజ • పుత్రుల సేనల్.

230

క! పదుగురు పదునేనుగు రి

ర్వదిగురు నలువదిగురు నలు • వదిగురు మఱి తొం

బదిగురు నూర్గురు సుభటులు

తుదముట్టిరి వేడిగుండ • తోరపు జడికి.

231

—॥ ఖండేరావు యుద్ధము. ॥—

శా! చండాగ్నేయ కరాళ గోళములు వ • ర్షం బట్లు వీతేర, బ)

హ్మండం బంతయుఁ బిండిసేయఁగల ధై • ర్యాశూర్యులు, సుంతయుఁ

గుండల్ నిల్వక క్రుంగు కప్పదశ, న • క్షుద్రప్రభావాద్యుడై

ఖండేరావు నిజాప్తయోధు లలరం • గా నశ్వముక్ ద్రిప్పుచు, 232

క! పుష్పసమ యావసరమునఁ

బుష్పంధయ సేన గొలువఁ • బుష్ప రథముపై

బుష్పస్త్రీములఁ జిమ్మెడు

పుష్పశరుని మాడ్కి నపుడు • ముందుకుఁ గదలె.

233

చ! వెనుక న రాజపుత్రుల • వృద్ధ పితామహుడైన భానుసిం

గు నడిచె; శ్యామసింహుఁడను • గొండ విధంబున వారి పెంబడి

జనియెను; రామచంద్ర నృప • సత్తముఁ డట్టులె చేరె; ధేలవా

ర నృపతి వచ్చి దూఁకెను; జొ • రంబడి రయ్యెడఁ జోహాణప్రభుల్ 234

ఉ॥ అందఱు ప్రక్కప్రక్కలకు • నా రణ రంగమునఁ శతఘ్ని కా

బృందము లున్న చోటు విడి • యేగ తుపాకులవారి జేరి యిం

దిందిరరాజి మాడ్కి బర • తెంచి కలంచెడి గుండ కోర్చి వా

రిం దెగవేయసాగి! రర • రే! యల వీరుల శౌర్య మెట్టిదో!

352

మ॥ మురువౌ కస్తురి వానలు గురియ నా • పుష్ చుట్టునుండ వధూ
వరు లూరేగెడు నట్టి మాడ్కిని బ్రతా • పస్వామి సామంతభూ
వర్తనైన్యంబు తుపాకిగుండలు సహిం • పగల్గి యానాటి సం
గర వైవాహిక మండపంబున వెలుం • గజ జొచ్చె గేళిగతి, 236

మ॥ “యమునంశంబులఁ బుట్టియుండవలె! లే • దా యిట్టి బాహుప్రతా
పము ధైర్యంబు మనుష్యమాత్రుల కెల • ర్పక సాధ్యమే!” యంచు ఖా
సిముఖానాది సమస్తయోధులును యో • జింపక మొదల్పెట్టి నై
న్యము లన్నింటిని జేర్చి కొక్కడ విప • త్రాసకముక దాకగక. 237

మ॥ నలిగె హైందవనైన్య ధాటికిని బ్రా • హ్మంబందుఁ చారుష్కసే
నలు! నాహైందవసేన డప్పె నపరా • హ్మంబందుఁ చారుష్కసే
నల నాశాస్నులఁ కట్టిచో నుభయ నై • న్యంబుల్ రణోన్మాద మ
గల్గియై యొండొరు మీఱఁబోరు సలుపం • గాఁ బూను టాశ్చర్యమే! 238

సీ॥ కూరాగ్రయూయి ఖం • డేరావు యవనుల

నఱఁటి మొక్కలనట్లు • నఱికి వైచె;

భానుసింహుని ధాటిఁ • బరసేన శిశిరంబు

సం దాకు రాలెడు • నట్లు రాలె;

సింహశౌర్యుడు శ్యామ • సింహ భూభృన్మణి

చెట్టుకొక్కఁడు పాఱ • జేసె రిపుల;

నరిరాజ సమవర్తి - యగు మనస్సింహుండు

విమత నైన్యము పీన్లు • పెంట చేసె;

గీ॥ మహిత యశులు మదన • మాధవ తుల్యులు

జైర్య రతులు సమర • శౌర్యఘనులు

వెలగపండ్లు వోలె • బేడ్లా - కొటేరియా

నృపులు రాల్చి రపుడు • రిపుల తలలు!

239

సీ॥ ప్రత్యేక భయదార • వములు శోభిలు రాజ

పుత్రాశ్వ హేమా స • మూహ రుతము!

లహితుల గుండియ • లవియ రేగేడు యోధ

సముదాయ సింహగ • ర్జా స్వనంబు!

పరిపుష్ట తొరుష్క ♦ భట కపాలములు క
త్తులు తాకి పగులు ను ♦ ధ్వర రవంబు!

రాజపుత్రుల చమూ ♦ రాజ హస్తాంభోజ
భాస్వన్నహా శంఖ ♦ నిస్వనములు!

గీ॥ భట సమూ హట్టహాస శుం ♦ భన్ని నాద
మఖిల దిశలను బగిలించి ♦ యడలు గూర్చ
నతిభయము నొంది మానసిం ♦ హ వ్రభుండు
'పద పదం' డని తనమూల ♦ బలము నడిపె!

240

-॥ భానుసింహ - వీరబలుల యుద్ధము. ॥-

ఉ॥ వాడినచేన్మిపై బడెడు ♦ వర్షము నట్టులు మానసింహుడు
దోడయి వచ్చినంత యవ ♦ నుల్ ధృతితో జెలరేగి మూపులు
మూడయి పొంగ, వీరరస ♦ పూర్ణుడు వీరబలుండు యోధుల
గూడి యెదిర్చె నయ్యహిత ♦ కుంజర సింహము భానుసింహము 241

మ॥ కరవాలంబులు కన్నుగోనలు స్ఫులిం ♦ గ శ్రేణి నల్లిక్కుల
బరప భీషణ చంద్రహాస రుచు ల ♦ భంబంటి వర్తింప ని
ర్వరు గంధర్వముల విచిత్రగతుల ♦ బోసిచ్చుచు దాకి సం
గరము జేసిరి బాహుశౌర్యము సమ ♦ గ్రహాధి దీపింపగ! 242

మ॥ తన గర్జారవధాటికి దెసలు బ్ర ♦ ద్ధల్ బ్రద్దలై పోన, నూ
తన సంరంభ విజృంభణంబున నమి ♦ త్ర శ్రేణి భీతిల్లగా
వెనుక జూడక భానుసింహుడు రణో ♦ ర్విక శత్రువు దాకి, యా
తని యశ్వంబు గళంబును దటిగె ను ♦ ద్యతద్గ ధారాహతి! 243

ఉ॥ వీరబలుండు వ్రాలి రణ ♦ వీధి మఱొండు హయంబు నెక్కి 'రా
రో! రణవీరులార!' యని ♦ యోధుల బిల్వ నరాతివీర సం
హార పరాయణుల్ సుభటు ♦ లట్టులె దూకిరి; భానుసింహాధా
త్రీరమణుండు వారి నెది ♦ రించె నొకండు పరాక్రమమ్మున! 244

క॥ కమల సరోవరమున ద్వీర

దము విహరించిన విధాన ♦ దనివి సనక వి

కృనురాశి భానుసింహుడు

సమయించె దురుష్కభటుల ♦ సమర తలమునక. 245

చ॥ అదిగని మానసింహ విభుఁ ♦ డంబరు వీరుల 'భానుసింహుడై
గదిసి రణంబుసేయుఁ' డని ♦ కట్టడ సేయఁగ నట్టహాసముల్
పొదలఁగ వారు పైఁబడిరి; ♦ భూరి భుజాబల రేఖ యొప్పుగాఁ
గదనము చేయఁసాగె లయ ♦ కాల యముండన నాతఁ డుగ్రుడై. 246

ఉ॥ క్రూరతురుష్క వీరుఁ డొక ♦ రుం డతనిక దరిజేరఁ బోయి దు
ర్వార కృపాణ మెత్తి తల ♦ వ్రక్కలుగాఁ బడ మోద, రక్తముల్
వాఱఁగ భానుసింహుడును ♦ వ్రాలె ధరిత్రి; దదీయ వాజి య
వీరునిపైన నిల్చె నరి ♦ వీరులు పైఁబడకుండఁ గాచుచుక. 247

ఉ॥ అంతట శ్వాసింహుడు ర ♦ యమ్మున న చ్చటి కేగుదెంచిజం
భాంతకు నోటువుచ్చి విమ ♦ లామృత భండముఁ గొన్న యాగరు
త్సంతుఁడు పోలె వీరబలు ♦ దర్ప మడంచుచు, భానుసింహు సే
నాంతరమందు నుండి కొని ♦ యవ్వలి కేఁగె సురక్షితమ్ముగక. 248

చ॥ "పడఁ బడె భానుసింహుఁ!" డను ♦ వార్త దవానలమో యనంగ నె
ల్లెడలను నాక్రమింప విని ♦ యీనిన బెబ్బలి మాడ్కి, రామచం
ద్రుడు. జయముల్లు నెన్యముల ♦ తో నొనరించు రణంబు వీడుచుక
వడివడి వచ్చె వీరబలు ♦ పై గిరిపైఁబడు వజ్రమో యనక! 249

—॥ రామచంద్రదేవుని ద్వితీయ యుద్ధము. ॥—

ఉ॥ కైటభదైత్యువై నడచు ♦ కంజ దళాయత సేత్రుడో యనక
సూటిగ రామచంద్ర నృప ♦ సోముడు మోగలువీర యోధులక
దాటుచు వచ్చి, వీరబలుఁ ♦ నాకి తదీయ భటాళిఁ జేతులక
దీట యడంగఁ గంఠములు ♦ ద్రెంచి యనేకులఁ గూల్చె నత్తఱిక. 250

శా॥ గుల్లల్ గుల్లలు గాఁగఁ గొందఱను, ను ♦ గ్గు నూకఁగాఁ గొందఱక
ద్రెళ్లక జేయుచు, రామచంద్రుడు ద్వా ♦ ర్విరుల్ విజృంభించు ను
ద్యల్లీలల్ గని మానసింహ విభుడుక ♦ చౌదవ్వు లందున్న య
బుల్లఱానునిఁ బిల్చి వారిపయికి ♦ బూన్చె మహోగ్రాజికి. 251

శా|| ధీరోచాత్మఁడు రామచంద్రుఁడును సఁ ♦ దీప్తానల జ్వాలయై
తొరుమ్మాటవి భస్మసాత్కృతముగా ♦ దర్పించి చెండాడి యా
శ్రీరామప్రభుఁ డస్త్రధార నసుర ♦ శ్రేణీశిరశ్శేణులఁ
నూఱుల్ నూఱులు రాల్చునట్లు రణమం ♦ దురారాల్చెమస్తంబులఁ 252

చ|| అలయక రామచంద్రపతి ♦ యావససేనల రీటడంచి, చే
తులకసిపోవఁ బోరి బల ♦ ధుర్యువి పీరబలేందుఁ దాకి, మం
ట లుమియు ఖడ్గరాజము బె ♦ డగుగఁ ద్రిప్పుచు, దచ్చిరంబు వ్ర
క్కలుగను మోదె! వాఁడు పడఁ ♦ గఁ భలులుగ గొనిపోయి రవ్వఁగ

మ|| పొగవోలె దగఁ బాటి యాన్యపతి య ♦ బ్బుల్లాచమూనాయకు
దగిలె; వాఁడు పరాక్రమించి, నడగొ ♦ డబోలె వచ్చె; మహా
రగము దార్మ్యఁడువోలె బట్టి యిలవై ♦ రాల్పాగఁ, దశ్శేనయు
మొగవిచ్చె గను విచ్చి యంబరువిభుం ♦ డుగ్ గాంచి శోకింపఁగ.

శా|| గాసిక బెంచుచు రామచంద్రుఁడు తురు ♦ వ్కశ్రేణి ఖండించుచో
ఖాసింఖాను పదాఱుమందిభటు లా ♦ గశ్రేణి రక్షింప యు
ద్ధాసక్తుం డు యాతని దొడరి యు ♦ ద్యద్ధాటిమై ఖడ్గము
వేసె; భూపతి దాని రాల్చె నవని ♦ నిస్త్రీంశధారాహతి. 255

ఉ|| ఆపదునేడుమంది యొకఁ ♦ డై పరునంబడి; రంత దోర్బలా
టోపముమై నెదిర్చుచు, గ ♦ డు గడు డస్సియు రామచంద్రధా
త్రీపతియు దురుష్కభటు ♦ దెబ్బ గళంబున సోకి క్రిందుమీ
దై పడికూలె; గల్పకమ ♦ హావనిజాతము గూలు చాక్షున. 256

-|| శ్యామసింహదుల యుద్ధము ||-

శా|| ఝాలావీరుల శ్యామసింహుఁడు తురు ♦ వ్కశ్రేణిపై బూన్చి దా
వాలంబు బొనరించి రక్తతతు లే ♦ డై వార్చె; దద్ధాటిక
రాలె మస్తము లెల్లడ; లయసమీ ♦ రమ్ముల్ విజృంభింపఁగా
దాళీవక్త్రఫలంబులు ధరణి మీ ♦ దరాలు చందంబున. 257

మ|| పరుషాకారులు యామృకింకరుల లే ♦ వక్ వెల్లు, నాచోహాఱుల్
సరసగ్ గొల్పఁ గొతేరియావిభుఁడు బే ♦ డ్దాభర్తయు, యావనో

త్కరముల్ భీతిలి నాల్గువెపులఁ జనం ♦ గా సంగరక్షోణి శౌ
 ర్య రసోన్మాదముతోడఁ బోరిరి మృగేం ♦ ద్రారావమున్ జేయుచున్ 258

శా॥ ఆటోపమ్మున రామచంద్రసుతుఁ డా ♦ వ్యాఘ్రంబువోలె నిరా
 ఘాటప్రక్రియ వెరినైనన్ మృగసం ♦ ఘాతంబుపై వ్రాలెఁ ద
 ధాటిన్ నై పఁగలేక తుత్తుమురుగాఁ ♦ దండోప తండంబుగా
 రోట బెట్టి సడించుమాడ్కి యవనే ♦ ద్రుల్ సుక్కి రవ్వేళలో. 259

చ॥ జలధి తరంగ మాలికల ♦ చాడ్చున యావనసేన పైబడెన్;
 జలమున రామచంద్ర నృప ♦ సత్తముసూనుఁడు శేషనాగ మ
 య్యెలుకలపిండు పైబడెడు ♦ నేపున వ్రాలుచుఁ బోరుచు దురు
 మ్ముల తల లేరివైచె, సుమ ♦ గుచ్చము లల్లన గిల్లు కైవడిన్. 260

మ॥ అతఁడున్ రెండవ భైరవుం డనఁగ బా ♦ హాటోప సాహంక్రియా
 రతి నుప్పొంగుచు వీరవిక్రమ విహా ♦ రమ్ముల్ పొనర్చు దురు
 మ్మతతుల్ మగ్గును; మృత్యుదేవతయు నా ♦ ల్కా జాచెనో నా రణ
 క్షితియెల్ల భటశూన్యవశాచుఁ గనుపిం ♦ చెన్ వాని నల్లిక్కులన్ 261

శా॥ 'అండన్ జేరఁగ నీఁడు! తుత్తుమురుసే ♦ య జొచ్చె మమ్మెల్ల! నీ
 'ఖండేరావు యముఁడో! రుద్రుఁడో! మము ♦ గాపాడి రక్షింపఁగాఁ
 రం'' డంచు యవనుల్ చమూపేతుల మొ ♦ ట్టల్ వెట్టి ప్రార్థింప, ను
 గ్రుండై యాజయమల్లుదూఁకె! 'భయము ♦ గోల్పోవుఁడంచార్చుచున్

శా॥ చండాటోప మెలర్ప నయ్యెడ ఖారా ♦ సావీరులు వచ్చి యా
 ఖండేరాయనిఁ దాకి; రాతఁడు భుజా ♦ గర్వంబుమై మార్కొనెన్;
 బొడై శౌర్యము, కొండ తెగిరి రణో ♦ గిర్వ వీడుచున్, గొండ లు
 ద్దండస్ఫూర్తి నెదిర్చి, రప్పరశు కుం ♦ తశ్రేణులన్ గ్రుమ్ముచున్! 263

చ॥ తడయక రామచంద్రవసు ♦ ధాపతి సూనుఁ డవక్ర విక్రమా
 ధ్యుఁ డయి రణంబు సేయ, నొక ♦ యోధుఁడు ఖడ్గము నెత్తివేయఁగాఁ
 గుడిభుజ మట్టె వ్రీలి బెడఁ ♦ గుం గరవాలము ధాత్రి దుల్లినన్
 బొడుపుఁ డటంచు వైరు లుర ♦ మున్ బడఁ గ్రుమ్మిరి కుంతసంతతి 264

సీ॥ గగనహర్యాగ్రభా • గమున నిల్చుట మాని,
యిల జేరు చంద్రముః • కళ యనంగ!

శ్రాంచభేదనము గా • వించి విశ్రాంతిఁ గూ
ర్చుండెడు షాణ్ణాతు • రుం డనంగ!

గ్రతువైరి ఫాలనే • త్రజ్జ్వలలకు సొమ్మ
సిల్లి కూలెడు మన • సిజు డనంగ!

గల్పంత పవన సం • ఘర్షణంబున కోర్వ
కిల వాల్మీలు హేమాద్రి • శృంగ మనంగ!

సీ॥ నభ్రముననుండి తనదు పు • ణ్యంబు దప్పి
నూటి తెగిపడ్డ చక్కని • చుక్క యనంగ!
దనువుఁ దాల్చిన భువన సౌం • దర్య ధనము
బవరమందు ఖండేరాయఁ • డవనిఁ గూలె.

265

మ॥ వనరాశి జొరఁబాటు వాహిను లటుల్ • బారై మనస్సింహుఁ డా
తని తొమ్మండ్రు సహూదరుల్ యవనమ • ధ్యంబందుఁ బోరాడ జొ
చ్చిన ఝాలానుభటేంద్రులు భటశిర • ఛేదంబు సేయక, విప
క్షునికాయంబులు దిగ్భ్రమక్ దవిలి వె • న్నక జూడఁగా సాగినక,

ఉ॥ “గ్వాలియ కీశులు దెగిరి; • వ్రాలెను నేలను భానుసింహుఁ; డి
వ్వేళ జయంబు తప్ప; దొక • పెట్టున వైరులఁ దాకి కూల్చుటల్
మే”లని మానసింగు నియ • మించె; దురుష్కులు దిక్కులెల్ల గ
గ్గోలువడంగ నార్చి రిపు • కోటులఁ దాకి రవార్యశౌర్యులై,

267

సీ॥ భయద యావనవీర • భటు లారభటులతోఁ
బ్రళయకాల పయోద • పటలి మాడ్కిఁ

జెలఁగేగి నాల్గుది • క్కులఁ గ్రమ్మ, దావాగ్ని
యలమిన మృగములు • కలగి నట్లు,

లగ్నివర్షించు గ్రీ • ష్ణాతపోద్ధతికిఁ బు
ష్పవనంబు తలవాల్చి • వాడి నట్లు,

వారాశి యుప్పొంగి • మేరమీఱఁగ, నదీ
తోయపూరం బెక • దొట్టి నట్లు,

గీ॥ రాజపుత్రులు పటుపరా • క్రమ సమగ్ర
మూర్తులై పోరుచున్నను • మొగలు వీర
భటుల సంఖ్య హెచ్చాట నో • ర్వంగ లేక
బరువు పడిరి కొండలు పైన • వ్రాలి నట్లు!

268

—॥ చంద్రభట్టారకుడు యవనులపైఁ గవియుట ॥—

మ॥ అరు లాత్మీయబలంబు నొంపఁ, గవిలో • కైకాగ్రగణ్యుండు న
ద్గురుఁడు విప్రుఁడు చాందభట్టు కర ము • గ్రుండ్లై రణోన్నాద వి
స్ఫురితుండై గజరాజవాహముఁ గలం • బు గైతము వీడుచుఁ,
గరవాలంబు ధరించి దూఁకఁ బ్రతిప • త్న చేదము జేయఁగఁ.

269

చ॥ అనిలజవంబున విజుగు • నభ్రము లట్టులు, శ్వేనధాటిక
జెనుకకుఁ బోవు నవ్విహగ • బృందము నట్టులు, నేటకాని ద
ర్శనమున నోడి పర్విడెడు • సత్యము లట్టులు, చాందభట్టు ఘో
ర సిబిడ ధాటి బెండువడి • మగ్గిరి మోగలు యుద్ధవీరులుఁ.

270

నీ॥ కడదాకఁగనిన భ • గ్న ప్రాస నివహంబు!

ఖండి తాలంకార • మండనంబు!

నసమన్వితోరు ప • దార్థ సంఘాతంబు!

సలిత వ్యవస్థాక • గణయుతంబు!

చుష్కియాకృత శబ్ద • దోష భూయిష్ఠంబు!

నపరాసహిష్టు వా • క్యాన్వితంబు!

నధిక విసంధియు! • నపగత నియతియు!

నగణమాన గురు ల • ఘృతేరంబు!

గీ॥ నపగత రసావకాశంబు! • నత్యచన్ద

య క్రమముగాఁగ. యవన నై • వ్యంబు నెల్ల

సరస కవిలోకపతి యయ్యు • జంద్రభట్టు

కుకవి కావ్యంబుఁబోలె నె • క్కొనఁగఁ జేసె.

271

మ॥ “పిడుగుంబాటున నైన్యగర్భమున నా • వేశించె నీతండు; చగ
పుఁడు పోసీకుఁ” డటంచు నొండొరులు గుం • పుల్ గుంపులై వ్రేలుమో

పెడ సందీయక చుట్టు మూఁగిరి మొగల్ + వీరుల్ తదధ్యక్షు! ల
యొడ జేవాసుర యుద్ధ మట్లు సమరం + బేపారె నత్యుగ్రమై! 272

సీ॥ చంద్రహాసం బెత్తి + జయమట్లు కేడెంబు
శ్రీరకంబును జించి + చెండి వైవ!

రాయశీలుఁడు సువ + ర్ణప్రాభవుం డౌచుఁ
గరవాలఫణిని వ్ర + క్కులుగఁ జేయ!

సింహశౌర్యుండు ఖా + సింఖాను మున్నున్న
పరతెంచి యున్నతా + శ్వంబు నలుకఁ!

బులివంటిప్రోడ య + బుల్లచమూపతి
నెత్తిపై ఖడ్గంబు + నెత్తి వేయ!

గీ॥ రాజపుత్రతాధిక + గ్రంథకర్త

చంద్రభట్టారకుఁడు యశ + స్సాంద్రమూర్తి
తల పగిలి యశ్వమున నుండి + తెలివి తప్పి

ముందునకు సోలి ధరవ్రాలి + మూర్ఖ మునిగె. 273

చ॥ ఎవని పదాంబుజాతము ల + హీన నృపాలవరేణ్యసేవ్య మా
కవి ధర వ్రాలినకొ మెఱుపు + గ్రక్కన వీచిన యట్లు ధేలవా
రవిభుఁడు వచ్చి దూకి కరి + రాజ మృణాళముఁబోలె నెత్తియా
హవతల మందునుండి వడి + నవ్వలఁ జేరిచె నశ్రమంబుగక! 274

మ॥ “కవి నిర్యాణమునొందె; మమ్ము నెదురం + గా లేఁ డొరుండంచు, న
య్యవనుల్ పొంగుచుఁ గేక లార్పులును జే + యక, దన్నహానాదముల్
డివి మ్రోయంగఁ బ్రతాపభూవిభుఁడు త + తేనాధిపుల్ నెమ్మనం
బవియక శోకము నొంది కుందిరి దురం + తాయాస భారమ్మునక. 275

—॥ రాతోడ్ తేజసింహుని మూడవ యుద్ధము ॥—

సీ॥ సాగరాంతర నివా + సము మాని ధరణికిఁ

బరతెంచు బాడబ + వహ్ని యనఁగ!

నాప్రతాపేశ్వరుం + డను గజాసురవైరి

ఫాలనేత్రానల + జ్వాల యనఁగ!

సచరాచర వ్రపం + చముఁ గూల్చుఁ బర తెంచు

ప్రళయ కాల పరేత + రాజనంగ

యవన సేనారణ్య + మలమి భస్మము చేయఁ

దవలెడు నిర్హూమ + దహనుఁ డనఁగ!

గీ॥ ధరకు దిగి వచ్చు చండమా + ర్తాండుఁ డనఁగ!

వైరిగిరి కోటిపై చ్రాలు + వజ్ర మనఁగ!

భూతలంబు నిర్భవనంబు + చేతు ననుచుఁ

దేజసింగు చాయంబును + దిప్పి కదలె!

276

కు॥ తనరాతోడులు రెండువేల్ భటులు చెం + తక్ గొల్వఁగా సింహగ

ర్జనముఁ జేసి యజాండ్ కర్పరము పి + చ్చల్ గాఁ బడఁ దూఁకఁ, ద

ద్వనియుఁ మృత్యువు నట్టహాస మటు శ్రో + త్రద్వంద్వముఁ జీల్చి 'నిం

డెను నూతేండ్ల 'ని వ్రలె మోగలుల గుం + డెల్ తేజసింహుఁ గనఁ.

ఉ॥ మారట మద్రిఁడై యతఁ డ + మందపరాక్రమ రేఖ యొప్పుఁ గొ

క్కాదు మెఱుంగువోలె దుర + గంబు రణాంగణమందుఁ దిప్పి దు

ర్వారజవంబునఁ దలల + పై నడిపించి తురుష్క లోక సం

హార మొనర్చఁగాఁ దొడఁగ + నచ్చటి యందఱ కన్నిచూపులై. 278

మ॥ కృతసర్వాహవ సాధనాధ్యము రణో + ర్విఁ దేజసిం హాగ్నిప

ర్వత ముప్పొంగుచుఁ దన్మహానలము ప + ర్విఁ దప్పుకో లేని దు

స్థితిఁ దొరుష్క చమూ మహావనము భ + స్మీభూతమై చుట్టునుఁ

క్షీతిపై రాలెను గుప్ప తెప్పలుగ ని + ర్జ్వలితఁ గూలుచుఁ! 279

మ॥ యవనోర్వీరుహ కోటిఁ ద్రొంచి ధరపై + వ్యాపింపఁగాఁ జేసి యా

హవసుక్షేత్రము సర్వముఁ జదను సే + యగల్గి దుర్వార నైం

ధవ సంఘట్టనతోడ మెత్తఁగను దు + న్నగల్గి రాతోడు పుం

గవుఁడు శత్రుల రక్తధార మడవల్ + గట్టె బ్రతాపోన్నతిఁ. 280

గీ॥ అహిత లందఱు తనదు సా + హసము మెచ్చ

విసుగ కంతంతకును విజృం + భించి పొంగి

యాకుగుమి దూసి పోసిన + యట్లు నఱకి

వైరి సంహార మొనరించె + వాలు మగఁడు.

281

మ॥ ఖరసాఘట్టన తాళమానముల ని ♦ గ్గుజూప రాతోడ్బట్టుల్
 తురగవ్రాతముఁ బూన్చి యాప్రళయ రు ♦ ద్రుల్ వోలె దీండ్రించి యు
 ధుర తోరుష్కచమూ సమూహములపైఁ ♦ దొక్కించి స్రుక్కింప న
 య్యరల్లు వ్రాల్లిరి పీన్దు పెంటలుగ హా ♦ హాకారముల్ చేయుచు 282

మ॥ తెగియున్నట్టి మనోజ్ఞ హారమున ము ♦ తైంబుల్ వలె దిక్కులన్
 మొగలుల్ పాటిరి, మానసింహుఁడు “జయం ♦ బుల్ చేతికి జిక్కుచోఁ
 దెగబాట దగు నయ్య! ధైర్యరసు సం ♦ ధిల్ల రిపుశ్రేణిఁ గూ
 ల్పగఁ బొం” డంచని మందలించ నట ని ♦ ల్వ లేక వారందఱు 283

సీ॥ “ప్రళయరుద్రులు గాని ♦ బదనూర్ భటులుగారు!

తెలియవే రాతోడు ♦ తేజసింగు!

మృత్యుదేవత కై నఁ ♦ గృహ గల్గుఁగాక! చం

పినదాక నీతండు ♦ విడువఁజూడు!

నితనితో మార్కొని ♦ యేన్గుతోండం బంత

బుస వచ్చె! నొడవుల ♦ నునురు లేదు!

గొలుసులఁ గట్టి లా ♦ గుకొనిపోయిన మోము

తేజసింహుని దిక్కు ♦ త్రిప్పఁబోము!

గీ॥ నిలక తూగాడఁ గాల్లు! నీ ♦ కొలువు చాలు!

బ్రాణ ముండిన లాభముల్ ♦ వడయ వచ్చు!

“రాము రాలేము మేము పో ♦ రంగఁ జాల”

మనిన, మానసింహుఁడు దిగు ♦ లంది నిలిచె!

284

శా॥ ఆసపాఖానుఁడు కొంతసేనఁ గొని డా ♦ య వచ్చె నచ్చోటి; క

ష్టా సక్తిగని మానసింహవిభుఁడు ♦ బ్రాణంబు బ్రాపించి పె

ల్లాసల్ బాసలు పెంచి కష్టపడ. నా ♦ యా పైన్యముల్ దైన్యముల్

వాసె; డాసిరి తేజసింహు నెదిరిం ♦ ప బూని వారందఱు. 285

మ॥ చిటున వ్యాస మలంకరింప; రిపుల ♦ కేయత్తి “వేంచేయుఁ డం

దఱు వీరుల్! మిముఁ దాకి పోదుటకు డెం ♦ దం బుత్సనం బందె; సు

స్థిరులై పాటక నిల్వుఁ” డంచు బదనూర్ ♦ సింహంబు పూరించె ని

మ్మర శంఖంబు వివక్షకోటి పరు రా ♦ తోడుల్ వడి దూకఁగ 286

- చ॥ ఒక యెడ రెండులక్షలగు ♦ యోధులు గుండెలు లేక నిల్వ, ని
కొక యెడ రెండు వేల భటు ♦ లుర్వి వడంకఁగ వారిఁ దాఁకఁగా;
నొకనికి నూఱుమంది భటు ♦ లోడెడి యారణరంగ వైభవం
బొక వెయి కండ్లఁ జూడవలె! ♦ నూఱక వర్ణన చేయు పెట్లగుం. 287
- చ॥ ఉదధి తరంగ మంక్తులు ము ♦ హాన్నతథాటిని శైల పార్శ్వమం
దుఁ దగిలి పాయలై విడిగి ♦ తోడనె వెన్కకుఁ బాటి శాంతిమై
పొదలుగతిఁ దురుష్కచము ♦ వుల్ రథసమ్మునఁ దేజసిహుపైఁ
గడిసి తడియ ధాటికిని ♦ గమ్మటి వెన్కకు మొగ్గ నయ్యెడ. 288
- మ॥ పురదై త్యేంద్రుల నొంచు రుద్రుని వలె ♦ బోనీక యాలోకభీ
కరుఁ డమృగ) నృసింహమూర్తి యరుల ♦ ఖండించి దోర్దర్ప వి
స్ఫురణఁ వెల్ల, రణాంగణం బఖలము ♦ శూన్యంబుగాఁ దోఁచె; “గు
మ్మరి కేఁడు గుదె కొక్కినా” డ నెడుసాఁమ్యంబు నిరూపించుచు 289
- మ॥ అలఘువ్యోమ ధునీప్రవాహభర ము ♦ ట్లత్పార్శ్వటి మాకు నా
జలపాతం బటు దేజసింహుఁ డతిభీ ♦ స్పృశాభవుం డౌచు ముం
గలికఁ దూకఁ దదీయధాటి నిలువం ♦ గా లేక సర్వంబు మో
గలు నైన్యంబు దిశామఃఖంబులఁ గలం ♦ గఁ బాటె దైన్యంబున. 290
- ఉ॥ “ఈ యపమృత్యువుఁ దొడరి ♦ యీశ్వరఁ డైన మనంగలేడు! మా
యామువు గట్టి డౌట నొడ ♦ లం దసువుల్ గనఁ గంటి! మింటిక
బోయియు నాలుబిడ్డలఁ గ ♦ నుంగొనువారము! వైరి గెల్వ నే
దో యొకదారి చూచుకొను! ♦ మూఱక చంపకు కూటిపేదల.” 291
- మ॥ అనఁగా, సంబరు భర్త యాఱుగుర నై ♦ న్యాధీశులఁ జేర్చి యే
మని తా నాశలు చూపెనో; భటులు తో ♦ డై కొల్వ వారు రణో
ర్విని దూరమ్మునఁ బొంచి పొంచి యనువౌ ♦ వేళక వడిక దేజసిం
హునిచుట్టు వలయాకృతిఁ గవిసి ర ♦ త్కుగ ప్రతాపాఘ్యులై. 292
- చ॥ అది గని వేజసింగు ధను ♦ రాక్మతి పార్శ్వముఁ ద్రిప్పి, ఖడ్గముల్
చిదియఁ దురంగమంబులు న ♦ లిబడ, యోధులు మల్లి కూల ‘స
ర్వదమనుఁ డంచు నెల్లరును ♦ బల్కుఁగ వైరుల నొక్కఁడైన దె
బ్బ దిననివాఁడు లే డన న ♦ పార్వబలంబునఁ జేసె యుద్ధము. 293

సీ॥ “ఇదె చెంతఁజేరితి ♦ నిపు డైన నెదిరింపు”

డసి కొందఱను దాకి ♦ యసువు లూడ్చి!

“పరువు లెత్తెద రేల! ♦ మరణంబు దప్పునే”

యనుచుఁ గొందఱ తల ♦ లవియ మోది!

“యేది మీవిక్రమం ♦ బిట్టిదేనా” యంచుఁ

గొందఱ డాసి ను ♦ గుగను జేసి!

“ఘోదిగి యుండెద రేల ♦ కదిసి రా రం” డని

కొందఱ నసిధార ♦ మ్రొంద నేసి!

సీ॥ ‘మీరు కంపించు టల్లుండ ♦ మీహయములు

వడఁకె గను” డంచుఁ గొందఱ ♦ బట్టి కూల్చి

మెలఁగె రణమునఁ దేజసిం ♦ గెలుకపిండు

నలముకొని పిల్లి చెరలాట ♦ మాడు నట్లు!

294

సీ॥ ఆననేందువు దర ♦ హాస చంద్రికలీనఁ

జని రాయశీలు వ ♦ క్షమ్ముఁ గ్రుమ్మె;

నొయ్యారమునఁ బోయి ♦ యోరచూపునఁ జూచి

జయమల్లు నశ్వంబు ♦ సంహరించె;

నిలిచినట్టులె నిల్చి ♦ చెలరేగి ముందేగి

వీరబలేంద్రు ను ♦ ర్వఁబడమోదె;

నొర ఖడ్గ ముంచి య ♦ త్యుల్లాసమునఁ జేయి

సాచి ఖాసింఘానుఁ ♦ జక్క-డంచె;

సీ॥ గరయుగంబున ఖడ్గయు ♦ గంబుఁ దాల్చి,

చనుచు నటికె నబ్దుల్లా భు ♦ జ ద్వయంబు!

మీస మొత్తి యాసపేఘాను ♦ మేను చించె!

దేజసింగు ప్రతాప సం ♦ దీప్తు డగుచు,

295

మ॥ కదుర్తిక జయలక్ష్మీయుక్ వధువు, మో ♦ గల్ వీరు లాదేవి సం

దడిమైఁ గొల్చెడు చుట్టపక్కములు యు ♦ ధ్ధంబుక వివాహంబుగా,

బెడఁగుగత్తుల పూల మాలలు శుభా ♦ ప్తిక గూర్చుచు దేజసిం

హుడు దేగాటల నాడు పెండ్లికొడుక ♦ ల్లోప్పాటె నవ్వేళలో. 296

గీ॥ దేవ తిర్మ జ్ఞానుష్యులఁ ♦ దేజ్జింహు
నట్టి వీరుండు లేఁ డని ♦ యంద అనఁగ

సమర మొనరించె; శాత్రువుల్ ♦ సమసి! రపుడు

శిశిరమున నాకు రాలెడు ♦ చెలువుదోఁచె!

297

ఉ॥ పోడిమిమీఱ నార్వురు చ ♦ మూపతులు భటు లెంతకాల మ
ల్లాడినఁ దేజసింహుఁ డిను ♦ మంత కలంగుట గాని వాజి తూ
గాడుటగాని, కత్తి కర ♦ మందుఁ జలించుట గాని లేద; కొ
వ్వాడిమితోఁ దురుష్కభట ♦ భంజనము బొనరించె నుగ్రుఁడై. 298

మ॥ కదనక్షోణిని మానసింహుఁ డట వె ♦ న్కన్ వెన్కనే పొంచి నా
గి దరిన్ జేరుచు జోడుగుండుల తుపా ♦ క్కన్ బేల్పుఁగా వర్ణమున్
జిదుగన్, వెన్ను నగల్గి వక్షమున డూ ♦ సెన్ గుండు; లాదెబ్బతోఁ
జదియన్ మోదెను. తేజసిం గతని దో ♦ స్తంభంబు బెండ్లై చెడన్. 299

—॥ రాతోడ్ తేజసింహుని నిర్యాణము. ॥—

సీ॥ గిరిభేదనము చేయు ♦ తటి నొక్కచో శ్రాంతిఁ

బడయు దైవతచక్ర ♦ వర్తి యనఁగ!

గగనపార్వత్యగ్ర భా ♦ గ విహారమును మాని

ధరఁజేరు చండమా ♦ ర్తాంకుఁ డనఁగ!

దివి నేగువేళఁ గ్రిం ♦ దికి విమానము జాటి

పడిన భేచర సార్వ ♦ భౌముఁ డనఁగ!

భువనముల్ కంపిల్ల ♦ మ్రోఁగి యాఁగిన ప్రతా

పాబ్జాతు సాంచజ ♦ న్మం బనంగ!

గీ॥ నంతదాఁకను మొగలు సే ♦ నాబ్ధి యొక్కఁ

బరమవీర్యంబున జ్వలించు ♦ బాడబాగ్ని!

తేజసిం గశ్వమున నుండి ♦ త్రెల్లె పడియె

‘నో జగద్గురూ! త్రిజగద్గు ♦ రూ!’ యటంచు!

300

శా॥ ఆరాతోడ్భవన ప్రతాపతపనుం ♦ డస్తంగతుం డైచనన్

భేరినాదము బొబ్బ లార్పులును శో ♦ భిల్లె మొగల్ సేన; శో

కారావంబుల రాజపుత్రకుల నై ♦ న్యం బంతయుఁ స్రుక్కిని
స్సారంబై స్పృహ తప్పె జీవకళ లే ♦ శంభైనఁ గన్పొపమి.

301

-|| ప్రతాపసింహుడు విజృంభించి యవననైన్యము జొచ్చుట. ||-

సీ॥ హారావలీ పర్వ ♦ తాం తర మందుండి
వచ్చు కేసరి సార్వ ♦ భౌము డనఁగ!

యావనభువనసం ♦ హారంబు గావింప
నెత్తి పైఁబడు పెను ♦ మిత్తి యనఁగ!
జగము లన్నిటిని ధ్వం ♦ సం బావర్పఁగ రెచ్చి
పరతెంచు లయకాల ♦ భర్గు డనఁగ!

గల్పాంతమున జగ ♦ ద్దణము దుమ్ముగఁజిమ్ము
సప్తప్రభంజనో ♦ చ్చలన మనఁగ!

గీ॥ దేజసింహుని మృతికి నా ♦ ర్తిని వహించి
“యవన నైన్యాంబునిధి మదీ ♦ యాస్త్రబాడ
గానలవ్యాప్తి నింకింతు” ♦ నని ప్రతాప
విభు డరాతులపై విజృం ♦ భించె నపుడు!

302

సీ॥ ముక్కు తోడరమల్లు ♦ భూరినైన్యం; బసఁ
ఖాను ఖాసింఖాను ♦ కన్నుఁగవయుఁ;
గంఠ మబ్దుల్లాయుఁ; ♦ గడుపున జయమల్లు
రాయశీలుల ♦ భట వ్రాతములును;

బాదంబులను వీర ♦ బల-రాయసింహుల
నైన్యంబు, రెండు ప ♦ త్నంబు లందు
షాబాజఖా చమూ ♦ సమితి యబ్దురహ్
మాను సేనాపరం ♦ పరలు బెరసి;

గీ॥ యంబరీశుండు పుచ్చంబు ♦ నందు నిలిచి;
గారుడవ్యూహ మొనరింపఁ ♦ గాఁ బ్రతాప
విభుడు సామంతులందఱు ♦ విడక కొలువ,
దస్యుకొటి దండవ్యూహ ♦ ధాటిఁ దగిలె.

303

మ॥ ఉరగాధీశు సహస్రజిహ్వాక లటం • చూహింప దోర్దర్శదు
 ర్భరులై యొప్పు శిశోదియా సుభటు లా • రాణా పిఱుండ భయం
 కర నిస్త్రింశ కఠోర ధార నిగుడం • గా, గండభేరుండముల్
 హరిణ వాతము నట్లు చెండిరి విప • ట్టానీక మ త్కుద్ధతి. 304

శా॥ లోకమ్ముల్ పొడిగాఁగఁ దాండవకళల్ • దొల్కాడ నర్తించు నా
 శ్రీకంఠ బురుడించు రౌద్రరస మూ • ర్తిప్రాభవం బొప్పు, బ
 ట్టాకత్తి గొని యాప్రతాపుఁ డరికం • తంబుల్ విదారించుచు
 జీకాకై పడఁ జేసె; మోగలు చమూ • శ్రేణి సమీకస్థలి. 305

మ॥ క్రమమై హస్తము లట్టై తేచుటయు, ఖ • డ్గవాతముల్ కాంతి పూ
 రములక్ బెల్లుఁగఁ జిమ్ముటల్, భటుల మా • ర్థమ్ముల్ వడి వ్రలిర
 క్తములక్ బై కెగఁజిమ్ముటల్, యవనయో • ధ వాతముల్ గూలి ప్రా
 ణము గోల్పోవుట తప్ప వేతెదియుఁ గా • నక్ రాదు నల్వంకల. 306

మ॥ తమవ్రాహంబు చొరక బడక యవన యో • ధశ్రేష్ఠు లిర్వంకలక్
 గుములై పైఁబడఁగాఁ, బిపీలికములు • గుంపొచుఁ బై కెక్క న
 శ్రీమై పాటు భుజంగ రాట్సదృశమా • రాణా చమూదండ మా
 ర! మహావేగముతోఁ దురుష్కభటగ • ర్భం బందు దూరె వడి!.

మ॥ శతధా ఖండము లొచు రాలె సమర • ట్టై మధ్య మందుక్, విశే
 ర్ణ తనుత్రాణ చయంబులుక్, దళిత కుం • తశ్రేణు లాపై విలుం
 తిత కంఠంబులు; భగ్న ఖడ్గములు; కుం • తీభూత భేరుల్; నిసా
 తిత కేతువ్రజముల్; విఖండిత గదా • దీవ్య స్సహా దండముల్. 308

చ॥ తడయక వైరి శీర్షములు • తాళ ఫలంబులు వోలె డుల్లఁగ
 బొడువఁగ నమ్మహాపురుష • మూర్తికె చెల్లును; శాత్ర వాశ్వముల్
 వడిఁ దనుఁ గాంచి భీతి గొని • పాఱఁగ వల్లిత ధార నెత్తి వ
 చెప్పె పని చైతకంబునకె • చెల్లు ననంగ మెలంగి రిర్వురు. 309

ఉ॥ అప్రతిమాన సాహస మ • హాబల విక్రముఁ డైన రాజపు
 త్కప్రభుఁ డాప్రతాపుఁడును • దమ్య సమూహములక్ వధించి; బ్ర
 హ్మప్రళయంబు చేసె; సమ • రాంగణము విడి యంబరీశు నై
 న్యప్రతతుల్ గలంగుచు భ • యావిలచిత్తతఁ బాతె దిక్కుల! 310

- ౧) ప్రతాపసింహుడు మానసింహ - సలీములఁ దగులుట. ౧-

గీ॥ పూచి పట్టిన నడగొండ ♦ పోల్కిఁ దనరి;
పట్టు బంగారు జిలుగు లుం ♦ బారి నెసఁగి
“పంచమంగళ” గజరాజు ♦ వఱలె; నందు
మానసింహ - సలీములు ♦ గానఁబడిరి!

311

గీ॥ తెఱలి తీవ్రక్రుధాశోణ ♦ దృగ్మృగంబు
బఱపి; యశ్వముఁ గోల్తలఁ ♦ బైఁ గవించి;
యుగ్రసింహంబు వేదండ ♦ యుగము నట్లు
బల్లె మెత్తి ప్రతాపుఁ డ ♦ వ్వారిఁ బొదివె.

312

నీ॥ రాద్ర రసారూఢి ♦ శ్రవణముల్ రిక్కించి
వీపున నున్న ప్ర ♦ తాపుతోడ
నుబికి; ముందరికాళు ♦ లున్నతంబుగ నెత్తి;
యువరాజు మానసిం ♦ హుల గజంబు
దంత ద్వయంబుపైఁ ♦ దగ మోపి భయద హే
షలఁ జేసి దర్పించి ♦ చైతకంబు
నిలిచె; నావంచమం ♦ గళము తద్ధాటికి
వెఱచి తొండముఁ దల ♦ వినరు కొనుచు

గీ॥ వెనుక కొక్కుమ్మడిసి బాతెఁ ♦ బృథివియద్రువఁ;
గజగమనధాటి గండంబు ♦ గడచి పోయి
మానసింహ - సలీములు ♦ మనఁ గలిగిరి;
మావటులు మాత్ర మిరువురు ♦ మడిసి రపుడు!

313

నీ॥ కను లున్న భాగ్య మీ ♦ తని యమానుష శౌర్య
రేఖఁ గంటి మటంచు ♦ రెండు పక్ష
ముల భటు లని మాని ♦ నిలిచి; రఙ్గారహి
మాను నిల్వెల్ల వి ♦ స్మయము గదురఁ
“బదునాల్లు భువనముల్ ♦ పెదకిన రాజపు
త్రకు లట్టి విక్రమ ♦ రాసు లుండ!

రిట్టి పూజ్యులఁ బట్టి • హింసించు మామొగల్
జాతులు పరమ దు • స్థాతు లగుతఁ!

గీ॥ దనువునను జీవ ముండెడు • దాక, వారి
చరణసేవ సేయుదుఁ గాని! • మఱచి తప్పి
యైన, నిసుమంత యపకార • మాచరింప”
నని ప్రతివ చేసి తనఖడ్గ • మవని వైచె.

314

మ॥ తనచే నున్న రవిధ్వజంబుఁ గని “యీ • తండే ప్రతాపేశ్వరుం”
డని మోగల్ భటుకోటి చుట్టుకొని ఖ • ధ్వానీకకుంతాది సా
ధనముల్ వైచిరి; కాని యాతఁ డణుమా • త్రేణ వెన్నకుఁ బోక, కే
తనముఁ వీడక, పోరుచుండె నరిసం • తానంబు ఖండించుచుక. 315

సీ॥ అరి వీడ, వీడపుఁ • డనరాక సంకుల
రణ మయ్యె; రాణా న • రాతికోటి
ముట్టడించెను; రాజ • పుత్రవీరులు క్షీణ
బలుతొట మేవాడ • భానుని గతి
సందిగ్ధముగఁ దోచె; • మండేహ గణముతో
రణమున రక్తధా • రలను గోగు
తపనునిమాడ్కిఁ బ్ర • తాపప్రభుడు గా
యములతో రక్తసి • క్తాంగుఁ డయ్యె

గీ॥ విరియఁ బూచిన కింశుక • తరువువోలె
నెలుఁగుచుండియుఁ గడు విజృం • భించి వైరి
భటుల శిరములు చిద్రుప్పలై • వసుధ రాల,
నతఁడు రణ మొనరించె భ • యంకరముగ.

316

సీ॥ వెనుకు ముందులు చూచు • కొనక యూపిరి పుచ్చు
కొనక. యాలోచించు • కొనక, వీరు
వా రనుకొనక, క • న్నడు వారలను బట్టి
చంపు నా సంకుల • సమరమందు,
నాసఫ్ఫఖానుతో • నాబదోనియు “మన
ప్రక్క, వైరులప్రక్క, • రాజపుత్రు

రా గా పృ తా ప సి ం హ చ రి తృ.

లందురుగా; వీరి ♦ యందు శాత్రవు లంచు

హితు లంచు మీ రెట్టు ♦ లెఱుగుచుందు”

గీ॥ రన, నసప్ఖాను “కన్నాసి ♦ కొనుచుఁ జీల్చి

వేయుదుము; రాజపుత్రులు ♦ విమతులైన

విహితులైన యావన మత ♦ ద్వేషు లగుట

నం దెవరు నీల్లినను మేలె” ♦ యనుచుఁ దెలిపె. 317

సీ॥ తమరాజరాజ ర ♦ క్తము గన్పడ శిశోది

యావీరులును సలుం ♦ బ్రాధిపతియు,

శ్యామసింహాదులు ♦ సంవర్త సమవర్తి

మూర్తులై యరిగళం ♦ బులను జీల్చి;

రపుడు మనస్సింహుఁ ♦ డాప్రతాపేంద్రుని

యడుగులు మ్రొక్కి సూ ♦ ర్యధ్వజులు

పెఱికి కొండొక దూర ♦ మరిగె; నెచ్చట రవి

ధ్వజ మున్న నచటఁ బ్ర ♦ తాపుఁ డుండు

గీ॥ ననుచుఁ బెక్కురుయవను లం ♦ దరిగి; రంత

దురము భర మయ్యె; భటులతోఁ ♦ దొమ్మిదిగురు

సోదరులతో మనస్సింహుఁ ♦ డాదినంబు

స్వర్గమున కేగి చెల్లించె ♦ స్వామిభక్తి! 318

మ॥ అవని వ్రాలఁగ ధేలవారనర పా ♦ లాధీశుఁ డుద్యుత్ప్రతా

పవికాసంబునఁ బెల్లురేఁగుఁచు పృతా ♦ పస్వామి రోషించి శా

త్రవ విచ్ఛేదము చేయఁ జొచ్చెను సలుం ♦ బ్రాభర్తతోఁజూచు నా

హవరంగంబున వైరి వీరభట శీ ♦ర్షార్థ విదారింపఁగన్. 319

గీ॥ బల్లెమది మూఁడుచోట్లఁ దు ♦ పాకి యొక్క

చోటఁ, జంద్రహాసము మూఁడు ♦ చోటు లందు

దాకి రక్తము లురలఁ బ్ర ♦ తాపదేవుఁ

దొప్పె నంగారవల్లరి ♦ యో యనంగ! 320

ఉ॥ తూములనుండి ధార లయి ♦ తోయము దూకెడు నట్లు; భీష్మదం

బై మయినుండి తొమ్మిదియు ♦ నట్విది గాయములందు నెత్తురున్

భీమముగాఁగ దూఁక, రిపు ♦ వీరహాయాలి భయంబు నొంది ది
క్రీమలఁ బాఱఁ, జైతకము ♦ సింహముమాడ్కిఁ జెలంగె నయ్యనిఁగి21

మ॥ “విన! నేఁ డీమొగలాయీపరుల తలల్ ♦ భేధితు; నిందుండి రా!”
నని జృంభించుచు నైరిఁ గూల్చెడు ప్రతా ♦ పాధీశు నర్థించి ప్రా
ర్థనముల్ సేసియు విన్నవించియు సలుం ♦ బ్రా భిల్లలోకేంద్రు లా
తనిఁ దోడ్చెచ్చిరి శత్రు వీరభట మ ♦ ధ్యంబందుఁ దప్పించుచున్. 322

మ॥ తనవంశంబునఁ బుట్టి స్వచ్ఛమగు స్వా ♦ తంత్ర్యంబుఁ గాంక్షించి యా
వనసైన్యంబును జించి చెందుచుఁ బ్రతా ♦ పప్రాభవుండొ ప్రతా
పునకుఁ గల్గఁగ నున్న క్షేత్రము లవం ♦ బుఁ జూడఁగా నోడి క్రుం.
క ననంగా రవి పశ్చిమాంబుధి మునిం ♦ గెఁ రక్తకాంతిచ్చుటన్. 323

సీ॥ ఆనాఁడు రణరంగ ♦ మందఁ గూడిన ప్రతా

పప్రభు సుభటు లి ♦ ర్వదియు రెండు

వేలలో నెన్నిది ♦ వేల్పంది బ్రదికి; రా

తని బంధు లైదు వం ♦ దలు మడిసిరి;

త్వారువీరులు మూఁడు ♦ వందలేబదిమంది

పడి; రొక్కొక కులంబు ♦ వందలుగను

భటులఁ గోల్పడియె; యా ♦ వన పక్షమందుఁ దొం

బడివేలు వ్రాలి ర ♦ క్కదనమందు;

గీ॥ మూఁడులక్షల కెక్కుడై ♦ మొగలు భటులు

మనిన వారెల్ల గాయముల్ ♦ దిననవారె!

శత్రులం దాఁక నోపక ♦ నైన్య మెల్ల

నిలిచె బెగడంది నింగిఁ జూ ♦ డులు నిగుడ్చి! 324

-|| { కృష్ణసింహుఁడు యుద్ధమునుండి వెడలిపోమ్మని } ||-
ప్రతాపసింహు నర్థించుట.

మ॥ పరమోదారుఁ బ్రతాపుఁ గన్గొని సలుం ♦ బ్రాభర్త “యెల్లప్పు డిం
తరుదై నీముఖచంద్రునిఁ దవిలి లో ♦ కాహ్లాదమున్ బెంచు నా
దరహాసాంకుర మెందు డాఁగె! నిటు చిం ♦ తన్ గుండ నేలా! సురే
శ్వరుఁడు (గాలము దప్ప) నొక్కకరణి ♦ వర్తించుటల్ వింతయే! 325

సీ॥ “ఏకలింగేశ్వరుఁ ♦ డిచ్చిన దానితో

నేవేళఁ దృష్టి వ ♦ హించుటొప్పు;

సాధన సంపత్తి ♦ చాలమి విజయ మొం

దఁగలేక పోయియు ♦ డంగ వచ్చు;

బరిభూతి యనినంతఁ ♦ బ్రళయ మంచుఁ దలంప;

మపజయంబున సత్య ♦ మతిశేయిల్లు;

నీపూట కిది చాలు; ♦ రేపు మరల వచ్చి

భువనముల్ కీర్తింపఁ ♦ బో దొనర్త;

గీ॥ మొంతకాల మజేయ మై ♦ యెసఁగి ధర్మ

మహిమ స్వాతంత్ర్యదీక్షయు ♦ మనల విడువ

వంతకాలము శాత్రువు ♦ లంగుళంబు

మేర యైనను గదలింప ♦ లేరు మనల!

326

చ॥ ఇదియుఁ బ్రదోషకాలఁ మిపు ♦ డెట్లును యద్ధము నిల్చె! నిందుఁ జే

యఁ దగిన దేది కన్నడదు; ♦ హనుగఁ గొండను దాటి పొప్పు; నే

దుది మొద లీ చమూతతులఁ ♦ దొడ్కొని నీపదముల్ భజింపఁగా

నుదయమె వత్తు; నొండుగతి ♦ నుల్లమునక దలపోయ కేగుమ!” 327

మ॥ అనఁ “దండ్రీ! నను నమ్మి కొల్వఁగల నే ♦ నాధీశ్వరుల్ వ్రాలి కూ

లిన నీచీకటిఁ ద్రోసి నే నెటుల హ ♦ ల్లిఘాటు వీడంగ నే

ర్తును! మేవాడ్యటశౌర్యలక్ష్మీ రణమం ♦ దుఁ దుమ్ము పా లయ్యె! నే

ననిఁ గావించెద; శత్రులక దునిమెదక; ♦ బ్రాణంబు లర్పించెదక. 328

మ॥ “గురులు మాన్యులు చుట్ట-పక్కములునా ♦ కుఁ గూర్చు సామంత భూ

వరు లీలోకమునందు నాకుఁగల సం ♦ బంధుల్ భుజావీర్యవి

స్ఫురణక బోరుచు వారి వారి పొడుగు ♦ ట్రోణీస్థలి గొల్చి పం

డిరి; వీరందఱ వీడి దొంగవలె నొం ♦ టిక బోవఁ గాల్గొనునే! 329

మ॥ ఒడలం దూపిరి యాదునంతకు రణో ♦ ద్యోగంబునందుండి నా

యదుగుల్ వెన్నకు రావు; సుంతయు శరీ ♦ రాయాసముఁ దోప దీ

కడ; రే యైన దివంబ యైన, నొకఁడై ♦ కన్నట్టు; బూర్వాది సూ

ర్యుఁను దోతెంచెమదాక శాత్రువుల ♦ నోర్తు; గూర్తుఁగీ ర్తిచ్చటల్”

సీ॥ అని ప్రతాపుడు పల్కా ♦ విని భీమచాందు “భా
రతఖండ చండమా ♦ ర్తాండమూర్తి!
యని యొనర్చంగలే ♦ వనికాదు; భీతిల్లు
దనికాదు; సకల లో ♦ కాళి యెఱుగు
నినువంటి వీరు డె ♦ దును ద్రిలోకముల డ్రి
కాలమ్మ లందును ♦ గలుగఁ దనుచు;
సమయ మట్టిది గానఁ ♦ “జనుట మే” లనె గృష్ణ
సింగు: నాకట్ల తో ♦ చెడిఁ దలంప!

గీ॥ గొంతకాలము సంగర ♦ క్షోణి విడిచి
యవలఁ దొలగుట పొరుష ♦ హాని గాదు;
నీవు గలిగిన నిఖిలార్థ ♦ నియతి గలుగు;
దైవ మున్నది యాపై వి ♦ ధానమునకు”

331

చ॥ అనినఁ బ్రతాపుఁ “డేమియును ♦ నాడఁగలేను; పరాధవాగ్ని నా
మనసు దహించె” నంచన, న ♦ మాత్యశిఖామణి కృష్ణసింహుడు
వినయ మెలర్ప వేడుకొని ♦ వేయు విధంబుల విన్నవించి సాం
త్వనములఁ గుస్తరించుచుఁ బ్ర ♦ తాపునిఁ బంపె రణంబునుండియు 332

-|| { రణరంగము వీడిపోవు ప్రతాపసింహుని యవన } ||
సేనాధిపతులు వెన్నంటుట.

సీ॥ కాలిబాటను జైత ♦ కముపైఁ బ్రతాపుడు
గిరివెంటఁ గొంత ద ♦ వ్వరుగునంతఁ,
జెంత నశ్వఖురాలి ♦ క్షీతి సోకు ధ్వని విని
తిరిగి వెన్నకుఁ చూచి ♦ తురకభటులు
తఱుముకొనుచు వచ్చు ♦ టెఱిగెఁ; గొండొకదూర
మరిగి మరలి చూచి ♦ యు దొకండు
తగ్గియుండుటఁ గాంచెఁ; ♦ దనప్రియాణము సాగఁ
జేయుచు మరలి వీ ♦ క్షించె; నింక

గీ॥ నొకఁడు లోపించె; సంతలో ♦ నుద్ధరగతిఁ
బాటు పడిమూరల వెడల్పు ♦ టెఱు దపిలెఁ;

జైతకము దేహమున నున్న • సత్వ మెల్ల
నొక్కచోఁ జేర్చి నెలయేటి • నుబికి దాఁటె.

333

మ॥ కడుఁ గట్టంబున వెన్నవచ్చు భటుఁ డొ • క్కం డేటియందుఁ హయం
బదుగుల్ మోవఁగఁ జేసి, దాఁటుకొని “నీ • లాశ్వంబుపై నెక్కిపో
యెడి యో యోధకులాగ్రీణీ! నిలువుమీ! • యిష్టంచుఁ బల్కుఁ బ్రతా
పుఁడు; “సిద్ధంబుగ నుంటి ర” మ్మని హయం • బుక డిగ్గి నిల్వంబడె
—॥ సూక్తసింహుఁడు ప్రతాపసింహుని మన్నన వేడుట. ॥—

మ॥ త్వరమై సశ్వము డిగ్గి యోధుఁడును జెం • తఁ వ్రాలి ‘నానామహీ
శ్వర శీర్షి కిరీట రత్న చయ శో • భాపూర నీరాజన
స్ఫురణఁ మించు భవత్పదాంబుజయుగం • బుక గాంచి సేవించు నా
పర మైశ్వర్యము గల్గె నేటికి! బ్రతా • పా! విశ్వలోకార్చితా! 335

మ॥ “ధర, సామాన్యపు శబ్దజాలమున “సా • తంత్ర్యంబు” దానొక్కఁడై
పరఁగె; నేడు భవత్పరిగ్రహ మహా • భాగ్యంబునఁ జేసి, స
ర్వ రసాధిష్ఠిత రూఢి నొప్పుచుఁ బర • బ్రహ్మ ప్రభావ ప్రభ
వఱుల జొచ్చెను; దివ్యమూర్తివి! ప్రతా • పా! విశ్వలోకార్చితా! 336

నీ! అన్నపుఁ స్వామివి; • యాచార్యుడవు; ప్రాణ
మెత్తుగాఁ చూచి న • న్నేలు నిన్నుఁ
దెగనాడి, యశట! భ్రా • తృద్రోహమును గురు
ద్రోహంబు నొడిగట్టి, • తురకలందుఁ
గలిసి, మేవాడపైఁ • గత్తిగట్టుటను మా
తృద్రోహ మొనరించి • తిట్లు పడితి!
నేలు వాతేడి బాష్ప • వారి నీ యడుగులు
తడువ నాచిత్త ము • త్తలము నొండె!

గీ॥ నఖిల భువన వంద్యంబు నీ • యడుగు దోయిఁ
దలఁకుదుఁ నాదు పాడు చే • తుల స్పృశింపఁ;
బెరిగెఁ గొండలు కొండలై • దురితరాశి;
యెట్లు కృపఁ దేల్చునో! వన్ను • నింకమీఁద!

337

సీ॥ మరణ దండన మాన్పి ♦ కరుణించి యమృత సా
రము పోసి తనదు పా ♦ ణమున కన్న
నెక్కుడుగాఁ జూచి ♦ యిర్వదేమల వాఁకఁ
గ్గింద మన్నని బొజ్జ ♦ యందు జేర్చి
జనకుడై పెంచె శా ♦ శ్వతయశోనిధి సలుం
బ్రా॥ రాజ్యలక్ష్మి గా ♦ రాబుభర్త!
యకటకటా! నోర ♦ ననరాని విధమునఁ
గాఱు లాడితిఁ గండ ♦ కావరమున;

సీ॥ నభినవ కిసాల కోమలం ♦ బై తనర్పు
నామహారాజు మది యెంత ♦ యడలె నొక్కొ!
యా పితృద్రోహ మొక్కడే ♦ యెట్టి దుర్గ
తులకు నైనను గొంపొవఁ ♦ గలదు నన్ను.

338

క ఈతటి నీ పంచమహా
భూతమ్ములు సాక్షిఁ వైర ♦ ము సళించెను నా
చేతమ్మున; నన్ను గృహ
స్వీతుడవై యేలు" మనినఁ ♦ బృథ్వీశ్వరుడు,

339

సీ॥ "నిర్దేతుకంబుగా ♦ నీవు వాదాడి న
న్నెడఁబాసి చని పెక్కు ♦ లేడు లయ్యె!
బోరాని చోటికిఁ ♦ బోవితి! కొలువంగఁ
గూడని విమతులఁ ♦ గొలుచుచుంటి!
వుదయంబునుండి న ♦ న్నెదిరి తఱిమి పోరు
నడిపితి సాయంత ♦ నంబువఱకు!

మూడు మాఱులు నన్ను ♦ ముట్టి యంతంబునొం
దింప గట్టిగఁ బ్రయత్నించి యుంటి!

గీ॥ వని ముగిసి గంట కాలేద! ♦ యపుడె యేండ్ల
పొడవున నెసఁగు వైరంబు ♦ పొలిసె ననుచు
నిచ్చకపు. మాటలాడుచు ♦ నిటులు వచ్చి!
తెలుల నిను నమ్మనగును! నా ♦ కెఱుక పడదు!

340

క॥ దుర మొనరించుటకే యిపు

డరుదెంచియ యన్న యుష్మః ♦ దగ్గిఁజఁజెపు డె

వ్యరు కోరిన వెను దీడని

యెఱుఁగు" మని వచింప, సూక్తు ♦ "ఢిటు లేమిటికి! 341

సీ॥ సకల సామంత రా ♦ జ సమూహములు సభా

స్థానంబునందు ని ♦ ర్జర గణంబు

తెఱఁగునఁ గొలువంగ ♦ జేవేంద్ర సమ వైభ

వంబున నీవు మే ♦ వాడ రాజ్య

సింహాసనం బధి ♦ ప్రించి యెఱుఁట గాంచి

యెడఁద నోరిమి లేక ♦ యీర్ష్య వాడమి!

గాని యెన్నెన్నియో ♦ గతుల యత్నించి

య ల్పడనీక లో ♦ నణఁచి యుంటి!

గీ॥ వేట చాతించి కూర్చున్న ♦ వేళ నెట్లు

లో హఠాత్తుగ నదియుఁ బై ♦ కుబికి రాఁగఁ

బంది నెపమున నీవోడ ♦ వాడు పెంచి

యుంటి! నాచిత్త పృత్తి యు ♦ ట్లుండె నాఁడు.

342

సీ॥ సందెజామున నిన్న ♦ శత్రు సైన్యములు హా

ల్దిఘాటు కనుచుఁ గా ♦ ల్నిలుపఁ బోవ

నెటనుండి వచ్చెనో ♦ యెఱు మాఁకిన యట్లు

మాతండిఁగి యాసలుం ♦ బాగ్రి మహింద్రుగ్రి!

డికులు క్రమ్మెడు వేళ ♦ కిరువది రెండు వే

ర్దొరలు గొల్వంగ నీ ♦ నరుగు దెంచి

సూర్యధ్వజము నిల్పఁ ♦ జూచితి! నపుడ నా

మదిలోన నొక గొప్ప ♦ మార్పు గలిగె!

గీ॥ బక్షివలె నీపదము లొద్ద ♦ వాగ్రిలి యుందు!

గాని రిపుల యుప్పును దిన్న ♦ కారణమున

రాత్రి నిలిచి పొద్దుటనుండి ♦ రణము నడిపి

వారి బుణ మావిధమున దీ ♦ ర్పంగఁ గంటి!

343

గీ॥ అని ముగిసినంత సకల ♦ సేనాధి పతుల
మంబరీశ్వరు శిబిరంబు ♦ నందు నుంటి!
మంత నీవు దేవా! చైత ♦ కాశ్వ మెక్కి
యరుగు టందఱమును గంటి ♦ మది దెసను!

344

సీ॥ అంబరీశుడు “ప్రామె ♦ నడుగొ! బ్రతాపుఁ డా
తని తలఁ దెచ్చు వీ ♦ రునకు మాశ్వ
ధర యిత్తు”ననియె; మూ ♦ ల్తా ఖారాసా దొరల్
గదలి; రేకాకి నిఁ ♦ గాంచి కరిగి
మొగలుల దెసఁ గిన్క ♦ పొడమి యా యరువురఁ
దఱిమి గీటడఁచి నీ ♦ దరిఁ దరిసితి;
మూఁడేండ్ల కఱవున ♦ మునిఁగి నేఁటికిఁ గంటిఁ
దనివివో భ్రాతృవ ♦ త్సలుని నిన్ను;

గీ॥ నకట! యిర్వా గ్రహ గ్రస్త ♦ మైన హృదయ
పాప మెల్లఁ బశ్చాత్తాప ♦ వహ్ని సమసే!
ద్వత్కృపామృత వృష్టి నా ♦ పైనఁ గురిసి
ననుఁ గృతార్థునిఁ జేయు మ ♦ నాథ నాథ!

345

గీ॥ అకట! నావంటి పాపాత్ము ♦ నకుఁ బవిత్ర
మైన మేవాడఁ జోటుండ ♦ దని యెఱుఁగుదుఁ!
గాని నీదు విశ్వ విశాల ♦ మైన హృదయ
సీమఁ దావుండు ననియె వ ♦ చ్చితి క్షమింపు!

346

క॥ మదిఁ గోపము వాయద యే
నదె కుంతము నీదు హస్త ♦ మం! దిదిగో నా
హృదయము! సూటిగఁ బొడువుము!
పద సీమను వ్రాలి విడుతుఁ ♦ బ్రాణానిలముల్!”

347

క॥ అని జడివట్టిన వడువునఁ
గనులను బాష్పములు దొరఁగ ♦ గద్గద కంఠం
బునఁ గేలు మొగిచి నిలిచినఁ
గనుఁగొని వాత్సల్య దాగ ♦ కళ లుట్టిపడఁ,

348

నీ! బౌను! నావెన్నమూఁ ♦ డశ్వముల్ తఱుముచు
 నరుగుదెంచుట మున్న ♦ యరసి యుంటి!
 నటఁ గొంత సేపటి ♦ కగుపడె రెండుమా
 త్రము! మఱియును గొంత ♦ తడవునకును
 మిగిలె నొక్కఁ! డంతఁ ♦ దగిలె నీ యే టడ్డ
 మై! దీని దాఁటెడు ♦ నంత నీవు
 పిలిచితి! శాత్రవ ♦ వీరుల యశ్వంబు
 లవిగో! కాతులు లేక ♦ యడవి వచ్చె!

గీ॥ మంచి మనసున నీవరు ♦ దెంచియుంట
 కింత కన్నఁ దార్కాణ మిం ♦ కేమి వలయు!
 రణ పరాజయ దుఃఖ ని ♦ ర్మగుడ్డ నగు
 నాకు సోదర లాభ మీ ♦ నాఁడు గలిగె!

349

గీ॥ ఇట్టు లనుతాపపడి యుప ♦ కృతి యొనర్చి
 సరసఁ జేరితి వని విన్న ♦ క్షణమె నిన్ను
 శిరమునను జేర్చుకొనుఁ గృష్ణ ♦ సింహ విభుఁడు!
 పరమ కోపాల మమ్మహా ♦ ప్రభువు మనసు!

350

గీ॥ మబ్బుతెర జాట సుప్రభా ♦ మహాత్ముడైన
 చంద్రుని విధానఁ గిల్పిష ♦ క్షాళనమున
 ద్విగుణిత కళా విభాసివై ♦ తేజరిల్లు
 చుండు నీ వేర్వీక్షెన మా ♦ న్యుడవు కొమరి!

351

మ॥ నను నీవితగ వేడుకో వలెనె! య ♦ న్నా! రమ్మటంచు బ్రతా
 ప నృపోత్తంసుఁడు సూక్తుఁగౌగిటను ని ♦ ల్పఁ, వాఁడు హర్షించె; నం
 తన నిల్వంగను లేక చైతకము క్రిం ♦ దఁ వ్రాలె; వీక్షించి గ్ర
 క్కున జీనిఁ సడలించి తేఁడు సరసఁ ♦ గూర్చుండె జితారతిఁ. 352

-॥ చైతకాశ్వము వీరస్వర్గమున కేగుట. ॥-

మ॥ అతిదీనంబుగ స్వామిమోముఁ గని యా ♦ యత్యుత్త మాశ్వంబు బా
 మ్మతతుల్ వీడుచు మంద మందముగ హే ♦ షాధ్వానము జేసి, యం

చితమా భక్తిః దదీయపాదములపై + శీర్షంబుఁ బొందించి స్వ
స్థతఁ గన్నానె; మత్తెప్పు మే లొక్కనని ని + ద్వా నిష్ఠలో మున్ముచుకొని
చ॥ “అకటకటా! జగ త్రృళయ + మైన, నొకంగుళ మైనఁ దప్పు దా
రికేఁ జన కాయరాతి హయ + బృందము భీతిలి పాటఁ దాకి యా
ర! కుడిభుజంబ వొచు సమ + రంబుల నన్ను భరించుచుంటి; చై
తకమ! ఋణానుబంధములు + దప్పెనె! నీకును నాకు నేటికే. 354

నీ॥ నాయెడ నీకు నెం + తటి భక్తి! యెంత వి
శ్వాస! మెంతటి మహిమ + తాహ భరము!
కొడుకున కన్న నె + కుడు ప్రీతిఁ బండ్రిందు
వత్సరంబులుగ నా + పంచ గాచి!
తక టకటా! శిర + మందుఁ దురాయితోఁ
బెండ్లికొడుకు నట్లు + వెడలి వచ్చి
కనువిం దొనర్తువు; + కదన రంగముల నీ
సరిలే దనఁగఁ గీర్తి + నెరపినావు;

గీ॥ బంధులను నాపులను వీడి + వచ్చు నన్ను
విడువఁ జాలక యిందాక + వెంట వచ్చి
తోయి! మధురాతి మధురమై + యొప్పు నీదు
వీరహేష నాలించెడు + పెంపు చెడెనె!” 355

—(౧) సూక్తసింహుఁడన్న కశ్యము నిచ్చి యవనుల శిబిరమున కేగుట. ౧—

నీ॥ అని కుందఁ గని సూక్తుఁ + “డభ్రంబు తలపైన
నొఱుఁగ సుంత కలంగి + యెఱుఁగవీవు;
చైతకంబు మృతికి + శతపత్ర జైత్ర నే
త్రముల బాష్పములు ము + త్యంబు లట్లు
త్రమ్మ నేఁ గని యోర్వఁ + గాఁ జాల; నిదిగో నా
“యంకారు;” నీ సేవ + లవధరించు;
దీనినిఁ గొని భద్ర + మా నెడ కేగు; మం
బరు భర్త మో మొక్క + మాఱు చూచి

గీ॥ త్వరితముగ వచ్చి నీపద ♦ ద్వయముఁ గొలుతు, ”
 ననుచు, నశ్వము నిచ్చి జో ♦ హా రొనర్చి
 యటుత నున్న భారాసాను ♦ హయము నెక్కి
 యరిగి కనె మొగల్ సర్వ సే ♦ నాధినాథు.

356

గీ॥ “ఆప్రతాపుని శిర మేడి! ♦ యకట! కాన
 రారె! మూర్తా భారాసాను ♦ వీర వరులు!
 నీహయం బేడి! సూక్త! సం ♦ దేహ మయ్యె!
 జెప్పు సత్యం” బనిన, మాన ♦ సింహుఁ గాంచి,

356

నీ “అల్ల హల్దీఘాటు ♦ నందు సూర్యధ్వజం
 బెత్తి నప్పుడె చిత్త ♦ వృత్తి మాతె;
 నాల్గు లక్షలు మిమ్ము ♦ నావార లిరువది
 రెండువేల్ దొర లెడి ♦ రింపఁ గంటి;
 నపజయంబున ఖన్నుఁ ♦ డై యన్న యని వీడి
 యొంటిఁ బోఁ దలను దె ♦ మ్మంటి వీవు!
 పొగిలి నాహృదయంబు ♦ మూర్తా-భారాసాను
 భటులఁ గూలిచి నాదు ♦ వాజి నిచ్చి

గీ॥ పంపి నినుఁ జూచి పో నిట్లు ♦ వచ్చినాడ!

నమ్మినను నమ్ము; లేక చి ♦ త్తమ్ము వచ్చు
 నట్లు దండింపు! వెఱవ! నా ♦ ప్రాణమాన”

యనిన, మానసింహుఁడు కోప ♦ మంది నిలిచి,

358

శా॥ “మేమై నీవిపు డాప్రతాపు తలఁ దె ♦ మీ పొమ్మనన్ లేదు; తా
 నై ముందుఁ బడిపోయి మాహితుల సం ♦ హారంబు గావించి ధా
 నా మే లెంచి తొలంగఁ బంపె; నను నిం ♦ దల్ చేయుచున్ వచ్చె; నీ
 స్వామిద్రోహినిఁ బట్టుకొండు; చెఱ నుం ♦ పకబోలు, బోసికు లే!” 359

-|| సూక్తసింహుని దండింప వలదని యబ్ధారహమాను వాదించుట ||-

గీ॥ అనుచు గర్జింప నచటి నై ♦ న్వాధిపతులు

వానిఁ జట్టి; రబ్ధారహి ♦ మాను “డితఁడు

ధైర్యమున వచ్చి యున్న స + త్వంబు చెప్పి;

నే మనఁగఁబోకుఁ' డని యంబు + కీశుఁ జూచి

360

మ! "ఇతఁడుకా నేనును రెండువత్సరములు ల + య్మో మైత్రిఁ జాటించి; పు
ణ్యతముం డంచు వచింతు నిక్కముగ; దో + హం బుండెనేనిక బ్రతా
పు తలక దెమ్మని నద్దె నీదగు శిరం + బుక జెండియే యున్న మా
స్థితి యెట్లుండెడి! నించు కేనియును యో + జిం పుగ సు దుండు నే!

అ॥ భ్రాత కొలము సామి, + పౌరుషవంతుండు,

రాజ రాజ, రణ ప + రాజతుఁ డయి

చను ప్రతాపుఁగూర్చి + సాయంబు చేయు ట

'బృరమె!' యని సలీము + మోముఁ గాంచి,

362

డి: 'ఈరణము దిటుల్ మనల + నిందఱు నొంచి కలంచి తోలఁగా
నేరిచె! నాప్రతాప విధు + నేటి యమానుష వీర విక్రమో
దార విహారముల్ గనినఁ + దత్తుక లోకము లన్నియు నమ
స్కారము చేయు నన్న, నను! + జన్తుఁడు మెచ్చి చనంగ వింతయే!

డి: నీనును రాజపుత్రుల జ + యించి యశంబుఁ గడింప వచ్చితిక;

గాని, తదీయపౌరుష వి + కాసము దైవత దైత్యకోటులు

గానము చేసి రప్పుడు; జ + గన్నుతశౌర్ముఁ బ్రతాపు మానవుం

డౌ ననరాదు! దేవుఁ డను + టర్హమటం చని తోచు నామదిక 364

సీ॥ హారానశీపర్య + తాగ్రంబునం దొక్క

నవరత్నదిన్య మం + డషము గట్టి!

యపరంజితో నామ + హభాగు విగ్రహం

బమరించి తన్మధ్య + మందు నిలిపి!

విశ్వశోభన మైన + వేళలో నాధీరు

పరపపావన వామ + పాదమందు

సకల జగజ్జేతృ + సంజ్ఞా మనోహర.

స్వర్ణ తులాకోటి + సంతరించి!

గీ॥ భక్తి మెయి విశ్వవీర వ్రీ + పంచ మెపుడు

నర్చ చేయంగ వలయు శూ + రాగ్రయామి!

నావెతలు మాన్చి ననుఁ దేర్చు ♦ నీ వెవండ!

వగు నదియుఁ గాక మాన' ద ♦ టంచు విసిగె! 371

సీ! అప్పు డంబరునేత ♦ యక్ష్మరీశుని గాంచి

“దేవ! నీ విట్లు చిం ♦ తింపఁ దగునె!

నా జీవితంబును ♦ నా యభిమానంబు

నీ యధీనము చేసి ♦ నిలిచినాఁడ;

శక్తివంచన లేక ♦ క్షణ మేమటఁగఁ బోక

యాప్రాతాపాధీశు ♦ నని నెదుర్తు;

యముఁడనై యతని ప్రా ♦ గానిలమ్ముల నూడ్చి

పీల్చి పిప్పి యొనర్చి ♦ వెతలఁ బెనుతుఁ;

గీ! బలుకు లొక నేయు నేటికి! ♦ భరత ఖండ

మందు శాశ్వతస్థాయిగా ♦ యవన లోక

రాజ్యసంస్థాప నాచార్య ♦ రాజ రాజ

బిరుదములు నీకుఁ గూర్చి శో ♦ భిల్లఁ జేతు.” 373

మ॥ అన, నక్బర్ విభుఁ ‘డొను గా’ కని కరం ♦ బానందమున్ బొంది “యొ
క్కనిమేవంబును నూరకుండకయె సం ♦ గ్రామంబు సాగింపు పా”

మ్మని శాసించిన, మానసింహుఁడును సే ♦ నాధీశ నై న్యంబులన్

గొని రాణాపయి కేఁగు నుత్సుకతతోఁ ♦ గొల్పందె నీర్వాళువై 374

గద్యః—ఇది శ్రీమత్కామేశ్వరీ కరుణా కటాక్ష వీక్షా సమాసాదిత రసవ
త్కావ్యవిర్మాణ చాతురీ ధురీణ, సుగుణగణ పారీణ, దుర్భాకవంశ
దుగ్ధాంభోరాశి రాకా కైరవమిత్ర, శాలంకాయన గోత్ర పవిత్రీ,
సుజన జనాను గ్రహపాత్ర, వెంకటరామార్య పుత్ర, కవిసారస్వభౌమ
సాక్షాద్వీరప్రాతాపాది వింశ త్యధిక బిరుద విఖ్యాత, సుకవి రాజ
శేఖర, రాజశేఖరకవి ప్రణీతంబయిన “రాజాప్రాతాపసింహ చరి
త్రం” బను పద్మకావ్యము నందుఁ దృతీయా శ్వాసము.

శ్రీ

కా మే శ్వ త్యై న మః.

రా తా ప్ర తా ప సిం హ చ రి త్ర.

చ తు ర్థా శ్వా స ము.

~~~~~

మ॥ స్థిరశౌర్యండు ప్రతాపసింహ పతి హః • వ్రీఘాటు యుద్ధంబు రా
తిరి సూక్తుఁ విడనాడు నా పిదప న • ద్రిశేషముఁ దాటుచుఁ
మఱునాఁ డయుదయాది సూర్యుఁ డుదయిం • పఁబోవు నవ్వేళకుఁ
దరియఁ బోయెను శైలమార్గములగుం • డఁ “శైలవారా”ధరఁ! 1

సీ॥ జాము ప్రొద్దెక్కిఁడు • సమయంబునకు సలుం

బ్రాభర్త యెదిగి భూ • పతి పదాబ్జ
ముల వ్రాలి “దేవ! వీ • రలు ప్రమథులు; వీరు
చోండావతుల్; వీరు • చోహణ భటు;

వీతఁడు శ్యామసిం; • గితఁడు ఖేల్వాపతి;
బేడ్లా-కొటేరియా • విభులు వీరు;

తమతమ నైన్య శే • షములు గొల్వంగ నీ
శ్రీపాద సేవఁ గాం • క్షించి వచ్చి;

గీ॥ రాదరింపవే!” యనిన, నై • న్యపతు లెల్ల
మ్రొక్కి నిలిచిరి; భిల్లులు • ముందుఁ గొలువ
వందన మొనర్చె భీమచాం; • దందఱఁ గని
గూరుచుండంగ నియమించి • ట్తోణివిభుఁడు, 2

- 11 { వీరస్వర్గమున కేగిన యనుచరులగూర్చి ప్రతాపసింహుఁడు } 11-
విచార పడుట.

చ॥ “హనమును నాలుగేండ్లుగ న • మస్తవిధంబుల నాని పూని చే
సిన బహుళశ్రమంబు ఫల • సిద్ధి వహింపక నేడు నిష్ప్రయో
జనముగ నయ్యె! సాటి నృప • సత్తముల దలయెత్తి యెట్లు చూ
డ నగు! విధాత చెయ్య మక • లూ వికటించెనె! యెట్లు నాదెసక. 3

సీ॥ భూదేవతాళి క • పురపు హారతు లిచ్చి
మంత్రపుష్పము పెట్టు • మహిత దేవ
పూజా గృహం బట్టు • పొదలె నాసేనతో
నిన్న హల్దిఘాటు • నికట సీమ!
గంట తిర్వదినాల్గు • కడచి పోకయ మున్నె
పెండ్లికొడుకు లట్లు • వెలయు శూరు
లెందలు కన్నుల • కందక చాటైరి!
పదునాల్గు వేలు న. • దృటులు గూలి!

గీ॥ “రక్కటా! కడుపున హల • హలము పోయు
వడుపున దేహ మంతయు • నుడుకు లెత్తె!
నమృతభాండము పలువ్రక్క • లగుచు విరిసె!
పెండ్లి చవికె గుభాలున • విలుగబడియె. 4

మ॥ అదయుర్ శత్రులు గ్వాలియర్ గొనిన, రా • జ్యంబూడి చిహ్నారిలో
బదముల్ మోపినదాడి, దండ్రీవలె మే • వాడే రాజ్యలక్ష్మీ పదం
బుఁ దల నిల్చుచు, రామచంద్రనృపుఁ డె • ప్పక భక్తి సేవించె; నా
సదయస్వాంతు ఋణంబుఁ దీర్చగలనే • జన్మాంతరం బందునక! 5

శా॥ “ఆటూ బైఁ బదియేండ్ల ప్రాయమును బూ • జ్యస్వాంతముక మన్నధా
కారం బొప్పెడు లేత గుట్టఁడు తురు • ప్క శ్రేణుల దాకి, కం
గారై పాటఁగజేసి శాశ్వత యశః • కాయంబున నిల్చె; ఖం
దేరావు బురుడిందు పోటదుల గం • టే! యే యుగంబందునక! 6

సీ॥ “తొరుష్కు విపుల ప • దాతి వర్గము దూసి
యాశాంతముల కేగు • నట్లు దోలె!

యావన బహుళ బృ • హన్నాళికాస్త్రముల్
వేలకువేల్ పిండి • పిండి లేపె!

రెండువేల్ భటులతో ♦ రెండులక్షలు తురు
ముల లీలఁ దాకి గ ♦ గోలు పఱచె!
నైదువందలు వీరు ♦ లదిమి చుట్టిన వ్రేటు
తనపై బడకయుండ ♦ నని యొనర్చె!

తే॥ జగము పుట్టినదాది నీ ♦ క్షణముదాక
బదియు నేడేండ్ల ప్రాయంపు ♦ బాలుఁ డింత
శౌర్యముం జూప లేదని ♦ జనము వొగడఁ
దివిరె! నకట! సామాన్యుడే ♦ తేజసింగు!

7

సీ॥ “తనదేహ ధన జీవి ♦ తము లిచ్చి మాతృదే
శముఁ గొల్చు భక్తి వి ♦ జ్ఞాన మయుఁడు!
పనునాల్గు లోకముల్ ♦ గదిరినఁ దన పట్టు
వీడని పరమ గం ♦ భీరమూర్తి!
మృత్యుదేవత నైన ♦ మిత్రునియట్లు పేరి
మించెడు వీర ల ♦ స్నేహితుఁడు!
మత్పదం బేకాగ్ర ♦ మనమునఁ గొలుచు పూ
ర్ణస్వామిభక్తి ప ♦ రాయణుండు!

తే॥ “భారతమునకె కాక వి ♦ శ్వమున కెల్ల
యశముఁ జేకూర్చఁ జాలు మ ♦ హాబలాఘ్న!
ఛార! తాతో డ్కులంబు ధ ♦ న్యతమ మయ్యె!
దేజసిం హావతార సం ♦ యోజనమున!

8

తే॥ తండ్రివలె నేలె; మనసు మె ♦ త్తనిది!; వీర
సమర రంగాభ్ర సీమఁ బ్ర ♦ చండ భానుఁ!;
డకట! భానుసింహుఁడు గూలె!” ♦ ననుచు వగచు
నాప్రతాపునిఁ గని సలుం ♦ బాధిపతియు!

9

చ॥ “అనిఁ బడు భానుసింహ వసు ♦ భాధిపు సాద్రినృపాలుఁ డడ్డై చెం
తను గల శైలగహ్వరము ♦ దాపునఁ జేర్చి సపర్య చేసి; నా
తనికి భయంబు లే”దనఁ బ్ర ♦ తాపుఁడు “కీమన మేలు గల్గె! దే
వుని కృప”నంచు నాత్మఁ దల ♦ పోయుచు మ్రొక్కి నిమిలితాశుఁడై.

—1 ప్రతాపసింహుడు సేనాధిపతుల సత్కరించుట. 1—

సీ॥ అల సలుంబ్రాధీశు, † నవ్వల సాద్రీశు,
బదపడి ఖేల్వా నృ † పాలు, బిదప
బేండ్లా-కొటేరియా † పృథ్వినాయకులఁ బే
ర్మిని జూచి “మీరును † మీరు మీరు
సంవర్త-సమవర్తి † సదృశులై నిన్న హా
ల్దీఘాటు కనుమ న † మోఘధాటిఁ
బరసేనఁ దాకి యు † గ్రరణంబు సాగించి
కొఱలేక రిపులను † గూల్చినారు;

తే॥ స్వామిభక్తి పరాయణుల్ † సర్వ మతులు
మీయెడఁ గృతజ్ఞుడ” నటంచు † సాయము విను
తించి వేత్వేర సరసకుఁ † దీసి వారి
వారికినిఁ గొన్ని ఫలములు † పంచి విభుఁడు;

11

సీ॥ “యువరాజ మానసిం † హుల యేన్దు చైత కా
శ్వము ధాటి కోర్వక † పాలు పిదప,
వేలు లక్షలు మొగల్ † వీరులు నను ముట్టఁ
ద్వర వచ్చి నారవి † ధ్వజముఁ గొనుచు,
దురకమూకలఁ జాల † దూరంబుఁ జేర్చి నా
పైని యొత్తడి తద్ద † బాయఁజేసి
తోమ్మండ్రుగురు తన † తోఁబుట్టువులఁ గూడి
స్వామిభక్తిని జూపి † స్వర్గ మేగి;

తే॥ నా మనస్సింహునకును మే † లేమి సేతు!
నతని యనుజుండు జ్ఞాతి యీ † శ్యామసింహుఁ
బ్రధనసీమల నాకుడి † వంకఁ బోరు
నట్టి యధికార మిచ్చి యి † స్థాదరింతు.

12

సీ॥ ఇకమీఁద యుద్ధంబు † లెసఁగుచో సాద్రీనృ
పాలురే దినమణి † ధ్వజము పట్టి

నన్నుఁ బాయకయె వెం ♦ ట నె యుండెదరుగాక!

యాస్థానమును జేర ♦ నరుగు నపుడు

తద్దుందుభులు రాజ ♦ ధాని నాహర్ష్య సిం

హద్వారమును జేరు ♦ నంతదాక

మ్రోయుచుండెడుఁగాక! ♦ యీ యన్వయమున ని

ప్పటినుండి సాద్రిన్య ♦ పాలమకాళు

జేరి లందఱును దమ నామధే ♦ యముల ముందు

రాజపద లాంఛనమ్ము గౌ ♦ రవపదమ్ముఁ

దాల్చిగావుత వంశజుల్ ♦ తర తరముగ

ననిన, “బళి” యనె నైకకం ♦ త్యముగఁ గొలువు. 13

క॥ “దేవా! నీసేవను యూ

లావంశము ధన్య మై చె ♦ లంగెన ననుచు శ్వా

మావనిపతి మ్రొక్కెను; సం

భావనమెయిఁ బతియు భిల్ల ♦ పతిఁ గన్గొనుచు, 14

మ॥ “తరమే! నిన్ను నుతింప; నీ భుజమ యా ♦ ధారంబు నా కుగ్రసం

గరరంగంబుల; దేన నెట్టులు బహూ ♦ కారంబుఁ గావించు! బ్రే

మ రసం బోడఁగ గౌఁగిలింతు నని సం ♦ భావించె; నట్లే వడిక

మొరసె భేరులు; సూక్ష్మఁడు నిజబలం ♦ బుల్ గొల్వఁ గానంబడె

—॥ సూక్తసింహుఁడు ప్రతాపసింహుని జేర వచ్చుట. 15—

ఉ॥ “నిన్న నితండు చేసిన ప ♦ నిక దని వొందక వైర మూని, నే

డన్నను దాక వచ్చె! దును ♦ మాడరె వీని” నటంచుఁ బల్కి యె

దున్న సమస్తవీరులు ము ♦ హోద్ధతి లేవఁ బ్రతాపుఁ డంతఁ జే

సన్నను వారి నిల్చి “యొక ♦ సంగతి మీ కెఱిగింతు; నైపుఁడీ! 16

సీ॥ అందఱు గూర్చుండు; ♦ డని నిల్చుపై నిన్న

గిరివెంట నే వచ్చు ♦ పెఱిగి, యరబ

దీశుండు ననుఁ గూల్చు ♦ నిరువుర వీరులఁ

బంపె; వాడు పిలువద ♦ వచ్చి రంత!

సూక్తుడు వారిఁ గూఁ డిల్చుచు నన్నుఁగని మ్రొక్కెఁ;
నతనినేఁ గనికరిం డి చితిని; బిదపఁ

జైతకం బిల వ్రాలి డ సమసె; నిజాశ్వము
నా కిచ్చి తఱలి, యీ డ నాఁడు వచ్చెఁ;

తే॥ గలిగె నాకు హస్తీఘాటు డ కదన మందు
నిన్న సోదరలాభ! మ డ టన్న హర్ష
మలర నందఱ నెమ్మాము డ లడరె నపుడు;
నవ వికసి తారవింద సఁ డ తతుల కరణి!

17

సీ॥ సూక్తుఁ డశ్వము డిగ్గి డ సూటిగఁ జని సలుం
బ్రాధీశునకు మ్రొక్కి డ యన్న కెఱిగి
“దేవ! నీయొద్ద రా డ తిరి యనుచుతిఁ గొని
చని మానసింహు డ డ ర్శనము చేసి;
యవన సేనాధినా డ యకులఁ గూల్పుట, నిన్నుఁ
గొలుచు టాదిగఁ, గార్హ డ ములను దెలిపి
నన్ను సేవించు నై డ వ్యము వెంటఁ గొనుచు మా
ర్గమున వచ్చుచు “భిల్లు డ రా” పురంబుఁ

తే॥ గాంచి యవనుల నొంచి దు డ గ్గము గ్రహించి
దాని గురుదక్షిణగ నీ ప డ ద ద్వయమున
నప్పగింపంగ వచ్చితి; డ నాదరించి
చేకొను” మటన్న నవ్వి యీ డ శీర్వదించి,

18

ఓ॥ ఎత్తి కవుంగిటక బాదివి డ యిప్పు కుమారక! నాకు నీమహా
దాత్తగుణంబు మిక్కిలి ము డ దం బాడగూర్చె; భవత్సరాక్రమో
పాత్తము భిల్సురానగర డ వర్యముఁ జేకొని నాకు మాటుగా
నిత్తటి నేలు” మంచు వచి డ యించి ప్రతాపుఁడు మిత్రకోటితో,

19

—॥ ప్రతాపసింహుఁ డనుచరులతోఁ గర్తవ్యము నాలోచించుట —

సీ॥ “మనము హస్తీఘాటు డ కనుమలోఁ జూపిన
త్యాగ-శౌర్యములు శ్లా డ ఘృములె! కాని,

గుటికి బెత్తెడుగఁ ద • క్కువ యకాట జయలక్ష్మి

యందని మాని పం • డై తనర్ప!

మన కపజయము గ • ల్లిన దంచు గుండకు!

డపజయంబున దీక్ష • యతిశయించు!

నెంత త్యాగం బున్న • నంతగా దేవుని

వాత్సల్యమునకు స • త్పత్రము గద!

జే యింక తాఁగల వేళల • నేమి సేత!

మరి విజయ కాంక్ష విడువక • యని యొనర్త

మనుచు మదిఁదోచె నాకు; మీ • యంద తెట్టు

లాన తిచ్చెద"రన. సలుం • గ్రాధిపతియు!

20

ఉ॥ “శ్రీలు తొఱంగి గేహము నఁ • జేకటి మూలల గోళ్లు మీఁటి వై

ద్యాలయమందు రోగుల కి • య శయనించెడు మందమర్త్య కం

కాళము లెట్లు లోకహిత • కార్యముఁ దీర్చెడు! విక్రమానల

జ్వాలలు నిన్నుఁబోలు పటు • శౌర్యులు దీర్తురు గాక రాణ్ణణీ! 21

సీ॥ ఆనాటి కొకమాట • యీనాటి కొకమాట

పలుక నేర్చునె సలుం • గా విభుండు!

నామాట యేమి! యం • దఱ భావ మెఱుఁగుదుఁ

గ్రాణంబు మేన ను • న్నంత వఱకు

స్వాతంత్ర్య సమర దీ • ట్టావృత్తి సాగించి

మీ దివ్య చరణ స • మీప సీమ

నాత్మార్పణ మొనర్చి • యజ రామర ఖ్యాతిఁ

జెంద సేవింపఁ గాం • క్షింతు మెప్పుడు!

తే॥ క్షణము తడవు సేయకయె ర • క్త మెఁగజల్లి

రణ మొనర్చుచు శత్రు మా • రణ మొనర్తు;

మెత్తిన ధ్వజంబు దింప కా • యత్త పడఁగ

వలయు"నన భీమచాందు భూ • వరుని గాంచి,

22

సీ॥ “జనదుర్నిరీక్ష శే • జశ్శాలి! భారత

ఖండ ప్రచండ మా • ర్తాండమూర్తి!

నీ పుండుచోటనే ♦ నిఖిల ధర్మము లుండు;
 సత్య ముండును; నిత్య ♦ జయము నుండు;
 నా సూర్యభగవాను ♦ నట్టి వాడవు; దిన
 దినమును నిన్నుఁ జూ ♦ చిననె చాలు;
 బావిత్ర్య గాంభీర్య ♦ భావముల్ క్రొత్తంద
 నంబును దఱుఁగ వే ♦ నాఁడు గాని;

తే॥ పూర్ణ సాత్వి కానంద యా ♦ పుండ్రు! రాజ
 పుత్రసంస్థాన మేటికి ♦ భూ భువనము
 లన్నిటి జయింపఁ గలుగు మ ♦ హాభుజుండ;
 వనఘ! నీమైత్రి పరమ భా ♦ గ్యంబు గాదె!

23

క॥ మాజీవితములు నీవద
 పూజకు విడిచితిమి; కొదవ ♦ పొడమ" దనఁగ భే
 ల్యాజాని "సందియం బే
 లా! జయ వెట్టంగ లోక ♦ మని సేయఁ దగు.

24

నీ॥ రేగెడు సమర భే ♦ రీ భాంకృతుల్ విహృ
 వితతి నాందీవాద ♦ వేద రవము!
 గళముల వ్రాలు వై ♦ రుల తిక్ష కరవాల
 ధారలు కల్యాణ ♦ హార చయము!
 పొగ రేగి క్రోగి గు ♦ ప్పనఁ బ్రేలు లోహ నా
 శాగ్నులు మంగళ ♦ హారతులును!
 దన్యుల గళ గళ ♦ ద్రక్తపూరములు దే
 హమున సోకిన వసం ♦ తముల రంగు!

తే॥ వైరి మధ్య స్థలంబు వి ♦ వాహ వేది!
 మొగలు భట విదారణములు ♦ భూత బలులు!
 గా విజృంభించి సమర రం ♦ గమునఁ బోరి
 పెండ్లి యాడుదు మీక వీర ♦ విజయ లక్ష్మీ"

25

తే॥ అనిన, బేడ్లా-కొటేరియా ♦ మనుజ విభులు;
 "మాతృదేశ విముక్తికై ♦ మా యఖిలము,

నించుకయు జాగుసేయ క + ర్పించుకొనఁగ
సిద్ధముగ నుండు"మనఁ, గృష్ణ + సింహ విభుఁడు,

26

సీ॥ "విన్నవించెద నొండు + నిన్న హస్తీఘాటు
కనుఘలో నసమ సఁ + గరము నడపి,
వ్రాలిన వారు శా + శ్వత యశస్సొంద్రు లా
దురు; కాని వారి కం + దఱకుఁ దోడు
చైతకాశ్వము చిర + స్మరణీయమై యొప్పు;
నది వ్రాలిన ప్రదేశ + మందుఁ బెద్ద
యగుగును నద్దాని + యంచునఁ గూప స
త్రములు ప్రతిష్ఠించి + దానిపేరు

తే॥ నిలుప నెల వీయ దగు" నన్న + నృపతి "యకట
దాని ఋణమును దీర్చ నా + తరమే! మీరు
కోరి నటులు చేయింపుడు! + కొఱత వలవ"
దని పలికి యందఱను గల + యంగఁ జూచి,

27

ఉ "పట్టిన పట్టు పట్టినదె; + ప్రాణము దేహమునందు నుండ, నే
పట్టున మానఁగాదు; మన + పై కరుదెంచు తురుష్కసేన లీ
గుట్టలు చొచ్చుటెల్ల యము + కోఱలు చొచ్చుటెయంచు గుండియల్
కొట్టుకొనఁ మెలంగవలె + లోకులు కన్నులు విచ్చి చూడఁగఁ. 28

సీ॥ యవన సంగ్రామ మ + హానాటక ప్రద
ర్శనమున నిన్నటి + దినమునందు
జనగు హస్తీఘాటు + సమ రోత్సవంబు ప్ర
స్తావంబు చందమై + సాగి యుండెఁ
బ్రథమాంక మింకఁ బ్రా + రంభంబు గానుండు;
నడుమ వ్యవధి తద్ద + యడరఁ బోవ;
దెన్ని యంకంబు! లె + న్నెండ్లాడవలయునో!
యెట్లులు ముగియునో! + యెఱుఁగరాదు!

తే॥ మంగళాచరణము మొదల్ + మంగళంబు
వఱకు నుత్త రోత్తర రస + ప్రాధి వెలయఁ.

దేకువ వహించి వర్తించి • తృప్తి పలుప
వలయు నీ విశ్వ సభ్య పృ • పంచకమును!

29

తే॥ చెలఁగె నొకభంగి మన పరి • స్థితులు నేటి
వఱకు; “ముం దున్నది ముసల్ల • పాడు” ననెడు
కరణి వచ్చుకాలము కష్ట • గర్భిత మగు;
నేకలింగేశ్వరుండె తో • డింక మనకు.”

30

సీ॥ అనినఁ “గొండలు పిండి • యైవడ వర్తింతు
మింక సందేహింప • నేల! దురము
నిలుపక సాగింప • వలె” నంచుఁ బలికి రం
దఱు; “మంచి” దనుచుఁ బృ • తాప విభుఁడు
హర్షాశ్చరిత నే • త్రాంచలుఁ డయ్యె; వా
దరిగిరి భూధర • పౌతములకు;
వానకా రరుదెంచి • భయద నీలాంబోధ
రము లాక సమ్మునఁ • గ్రమ్ముసాగె;

తే॥ వాన జడిపట్టి కురిసె; యా • వన బలములు
గిరులఁ దిరుగఁ జాలక వెన్క • కరిగె; సంత
త్సౌభిక్షాజున కబ్బె వి • శ్రాంతి కొంత;
పెరిమ హేమంతముం బ్రస • వించెఁ బ్రకృతి.

31

సీ॥ కాటుమొగిల్గులతో వాన • కారు దాటె;
గేఱలి చలి ప్రకృతికి గిలి • గింత లిడియె;
గానఁ గోనల మహానాజు • ఖాను గడచి
పాజు హారావలీ సీమ • పట్టుఁ జేర్చె.

32

సీ॥ అలసలుంబ్రాసీమ • యందుండి పిడుగుల
గేరు వీరులఁ దెచ్చె • గృష్ణసింగు;
ఝూలూరిసేనల • తో లేచి వచ్చె దు
ర్వార విక్రముఁ డైన • భానుసింగు;
సాది యందుండి ఝూ • లాన్యవాయుల సేన
లన్ని దోడ్కొనివచ్చె • శ్యామసింహు;

డా బునేరా-మాపు + రాధీశులు శిశోది
యా వీరభటులతో + నరుగు దెంచి;

తే॥ రింక బెండ్లా-కొ పేరియా + నృపులు వచ్చి;
రవల సూర్యమహాలు నుండి + యచటఁ జేరె
దుర్జయుడు; దుర్నివార బం + ధురబలుండు
భిల్ల సేనలతో డాసె + భీమచాందు. 33

—॥ రెండవ సంవత్సరము యుద్ధము ॥—

చ॥ తమపలు వచ్చు నైరులఁ బ్ర + తాపమహిందుగ్రుడు మాఖ శుద్ధ పం
చమి నెదిరించె! శైలముల + దండ, విశాల సమున్నత ప్రదే
శముల; దురంబు ఘోరముగ + సాగె; దురుష్కులు రాజపుత్రులు
సమసిరి వేచవేలుగను + నాటి మహా సమరాంగణంబునక. 34

చ॥ యవనుల సేన సంఖ్యలకు + నగ్గలమై జలరాశి విచి పం
క్తివలెను బొంగి పైబడ ను + దీర్ఘ పరాక్రము లయ్యు నాప్రతా
ప విభుని రాజపుత్ర భట + వద్యులు తజ్జ్వలనాస్త్ర ధాటి కో
ర్వ వలను లేక డీల్చడి ప + రాజయ మొందఁగ నాగి రయ్యెడక. 35

క॥ మఱుసటి సంవత్సర మ

కృరు మేవాక్షసీమఁ జొచ్చి + స్వయముగ వసుధా
పరిపాలనాదికములు

స్థిరముగ నేర్పాటుచేసి + చేరె బురికి! 36

క॥ అల బహిరంగ సమీకం

బుల యవనుల నోర్వఁ గట్ట + ముగఁ గోపగఁ సే
నలఁగొని ప్రతాపవిభుఁ డి

ములఁ గుంభలేమియకు దుర్గ + మును జొరఁదలఁచెక. 37

సీ॥ క్రమముగాఁ గైలవా + రాసీమ దాటుచు,

నెత్తెన కొండల + నెక్కి పోయి,

దట్టంబుగా నాగ + దాళి మొల్చుటఁ గిష్ట

మగు శైలమార్గంబు + లందు నడచి,

తోలుత బహిర్ద్వార † ములు రెండు గడచుచుఁ
జని హనుమ ద్ద్వార † మునఁ గమించు
చును, విజయద్వార † మునను శోణద్వార
మునను రామద్వార † మునను జొచ్చి

తే॥ సేన లన్నియుఁ గోటలోఁ † జేరుకొనియె;
నాప్రతాప ప్రభూ త్తంసుఁ † డంబుదముల
నొరయుచు మఱాన్నతమయి సుం † దరము వైన
మేఘభవనంబులో విశ్రీ † మించె నపుడు.

38

—॥ కుంభలేమియరు యుద్ధము. ॥—

ఉ॥ పుట్టలు వీలి చీమల గు † ముల్ వెలికిఁ బరతెంచు కైవడి
దట్టములై వడికి మిడుత † దండు గుమ్ముల్ని దూఁకునట్లు పెం
గుట్టలలోఁ దురుష్కభట † కోటి చొరంబడి నాల్గు దిక్కులక
ముట్టడి వేసి దుర్గమును † ముంచెను పెద్ద పిరంగి పోటులక.

39

సీ॥ విక్రమంబున కాది † పీఠమైన ప్రతాపుఁ
డడరి నాల్కలు సాచు † నగ్నిశిఖల
వంటి రాజస్థాన † భటాలఁ బోరేవ, నా
మడమ ద్రిప్పని మేటి † కడిమి కాండు
గోడలు దిబ్బలు † గోపురంబుల నెక్కి
వీడ కొక్కఁట శిలా † వృష్టి గురియ,
భిల్లవీరులు లోక † భీకరంబుగ ధను
ప్రంకార మొనరించి † శాత శర ప!

తే॥ రంపరలఁ జిత్త జల్లుగా † నింపు చుండ
యముఁడు నాల్క సాచిన యట్లు † యవనసేన
దిన దినము గంట గంటకుఁ † దేకువ నెడి
బలము తఱిగి యతంతకుఁ † బలుచ నయ్యె!

40

తే॥ ప్రళయమార్తాండువలెఁ బ్రతా † ప ప్రభుఁడు
వహ్నిఁగురియింప మొగలాయి † భటాలు కోట

వైపు చూడలే రైరి; పా ♦ భాజుఖాను
రాతి గుండియలో బెద్ద ♦ బీతు దవలె!

41

సీ॥ గుదులు గుదుల్ బాణ ♦ కోటు లాయుధములు
కుంభవృష్టిగఁ బెల్లు ♦ కురియు కతన
యవనవీరులు తల ♦ లవిసి సంధులు వీలి
గాత్రముల్ రక్త సి ♦ క్తంబు గాఁగ
రణరంగ లక్ష్మీయు ♦ రక్తాభిషేకంబు
చేసిన చందమై ♦ చెదరె సేన;
క్షణములు బలిసి యు ♦ గంబులై నిలిచె; పా
భాజుఖా నేమొన ♦ ర్పంగఁ దోప

తే॥ కడలు నొంది యాబూ పర్వ ♦ తాధికారి
నాపుని బ్రతాపఘరు దేవ ♦ రాధిపతిని
ధన కనక వస్తు వాహన ♦ తతుల తోడ
నరిగి, త న్నుద్ధరింపు మం ♦ చాశ్రయించె!

42

ఉ॥ క్రచ్చఱఁ గోటఁ జొచ్చి నడు ♦ రాతిరి య న్నరరూపదానవుం
డచ్చఁపుఁ జీకటి “నవగు” ♦ గాఖ్య రహించెడు కూపమందున
బెచ్చు విసంబు సోసి కలి ♦ పె నెన రించుక యైన లేక; హ
పచ్చని యంటఁ జిచ్చు నిగు ♦ పాపుల కేపని చేయఁ రానిదా!

43

తే॥ కోటలో నది యొక్కఁడే ♦ కూప మగుట,
నంద తా నీరమును గ్రోలి; ♦ రం దనేకు
లసువులను వీడి; రిది చూచి ♦ యాప్రతాప
నరపతిని భానుసింహుండు ♦ దరియ నేగి,

44

సీ॥ “జలముల విసమును ♦ ♦ గలిసి దేవరవతి
తడిగుడ్డ గొంతుకల్ ♦ తటిగినాఁడు;
నెలలుగా మొగలు సే ♦ నలు పోరినను నేడు
గలిగిన నష్టంబు ♦ గలుగలేదు;
నట దడవున్న ని ♦ డ్దేతుకంబుగ సంఘ
మృతి గల్గుటయు ధ్రువం; ♦ బీవు కృష్ణ

సింహాదులను గూడి • శీఘ్రుంబె దుర్గంబు
దాటిపోవుట మేలు; • తనువు లందఱు

తే॥ బ్రాణములు గల్గుదాక మ • దృటులు నేను
కోట మొగలారు బలము చే • కొనకయుండ
నని యొనర్తుము; మాటు మా • టాడకేగు;
మద్దుకొనువాడఁ గనుల నీ • యడుగుదోయి”

45

క॥ అని వినయంబునఁ బ్రార్థిం
చిన నందఱు నల్లె యొత్తి • చెప్పుకొనఁ బ్రతా
ప నృపతి సమయ మెరుంగుదు
మనమును నొడఁబఱచె నొక్క • మాదిరిగాఁగన్.

46

-॥ ప్రతాపసింహుడు 'చేవందా' దుర్గమునఁ జేరుకొనుట. ॥-

క॥ క్రందుగ మేవాణ్ణిర్పతి ది
శందగు చప్పన్నసీమ • శబరుల దేశం
బం దరిగి ప్రతాపుడు “చే
వందా”దుర్గంబుఁ జేరె • బలములతోడన్.

47

సీ॥ “మునుపటివలె దుర్గ • ముననుండి పోరాడఁ
బూనిన విషజలం • బులను ద్రావి
పూటకేనును నైన్య • ములును మ్రగ్గుట ధ్రువం;
బిహపరంబులు గెంటి • కిదియు దూర;
మొట్టలైనఁ దప్పదు • మృతి; యట్లుగాన దు
ర్గ బహగ్గతుడైనై య • రాతిసేనఁ
జిచ్చఱ పిడుగట్లు • చీలిచి చెండాడి
చిందర వందర • చేయనె తగు”

తే॥ ననుచుఁ దలపోసి తనదు పై • న్యమ్ముఁ గొనుచు
ముందుఁగల హనుమద్వార • మును దెఱచుచు
హరుని ఫాలనేత్ర జ్వల • ననుకరించి
భానుసింహుండు వైరుల • పైన వ్రాలె.

48

—/ చంద్రభట్టారకుఁడు భానుసింహునకుఁ దోడు పడుట. /—

తే॥ అసిలుఁ డనలంబునకును దో + డైన యట్లు
సిద్ధహస్తలు విక్రమ + శుద్ధులైన
సద్భటులఁగొంచుఁ గవిరాజు + చంద్రభట్టు
భానుసింహునకును సాయ + పడియె నపుడు.

49

ఉ॥ మండేడు వహ్నికుండముల + మాడ్కి విలోకన విన్దులింగములే
నిండ, హయవ్రజంబుఁ గద + లించుచు భూరి ఖురాగ ఘట్టనా
ఖండ ధరా పరాగముల + క్రందున గాఢ తమంబుఁ గూర్చి యు
ద్ధండత రాజపుత్ర భట + తండము దాఁకె ననాతి కాండము! 50

తే॥ వీరకేసరులను బోలు + భిల్ల భటుల
కర కలిత కార్ముక కదంబ + కములనుండి
పక్షితతి మాడ్కి శితబాణ + పటలి లేచి
తురక మూఁకల శిరముల + నటికి వైచె.

51

ఉ॥ అంతఁ దురుష్కసేనల మ + హాహవ శౌర్య విలాసరేఖ సా
యంతన మొందుచుండ, నలి + నాపుఁడు పశ్చిమవార్ధి డాసి సా
యంతనముఁ బొనర్చెను! ర + యమ్మున నాసపుఖాను సేనతోఁ
జెంతిఁ గనంబడఁ యవన + సేనలు పొంగె సముద్రముఁ బలెక. 57

చ॥ యముని కరాళజిహ్వాక క్రి + యక జెలరేఁగుచు భానుసింహుఁడు
సమర మొనర్చుచు మొగలు + నైన్యముఖంబును వ్రచ్చి చొచ్చి గ
ర్భమునను దూటి వైరుల శి + రంబులు రాగులు పోసి పోసి ప్రా
ణమును ద్యజించె నబ్బరము + నక రిపులు దను మెచ్చి యార్వఁగ

మ॥ కవిరా జాదినరాజు వోలెఁ గర ము + గ్రస్పార తేజంబుతో
నివము మాపెడునట్లు వైరిగణము + హింసించి మందేహ దై
త్య వితానంబులలోనఁబోలె రిపుసం + తానమ్మునక జిక్కి, గా
యవడెఁ నిర్గత రక్తధారలు తిరం + బైపాటెఁ బెన్కొల్వలె. 54

సీ॥ బ్రహ్మవంశంబు పా + వనమై పొదల బృహ
స్పత్యంశమునఁ బుట్టు + బ్రహ్మవేత్త!

పిక రాజువోలె గొం ♦ తుకయెత్తి మధుర గీ
 తికలు పాడిన మేటి ♦ సుకవిరాజు,
 క్రమత హస్తీపూటు ♦ రణమునం దరికోటి
 దోమ లట్టులు ♦ దోలు భీమసేను,
 డజరా మరఖ్యాతి ♦ నవనిపై నిలువంగ
 గలుగు శతాధిత ♦ గ్రంథకర్త,
 ఆ॥ వీర రసము వెల్లి ♦ విరియ గుంభల్ మియర్
 రణము నడపు విలయ ♦ రౌద్రనూర్తి;
 చంద్రభట్టు చొచ్చె ♦ సవిశ్రమండలి, నమా
 వాస్యగాగ నాత్మ ♦ పక్షమునకు.

55

మ॥ వనధి జేరు మహా నదీజలము స ♦ ర్వం బందునన్ లీనమై
 చను చందంబున రాజపుత్రులు తురు ♦ వ్యక్తశేఖలన్ జీల్చుచున్
 జని నిశ్చేషముగాగ గూలి; రటుపై ♦ పాభాజుఖాన్ సేనలన్
 గొని మోగల్ ధ్వజ మెత్తి చేరికొనియె ♦ గుంభల్ మియర్ దుర్గమున్!

—॥ మానసింహుడు ధర్మేతి-గోకుండా దుర్గముల జేకొనుట. ॥—

శా॥ నిండె గొండలలోన మోగలు భటా ♦ నీకంబు లందంద; ను
 ద్గండప్రాభవ శౌర్య ధైర్య రతుఁ డా ♦ “ధర్మేతి” దుర్గంబు “గో
 కుండా” దుర్గము మానసింహుఁడును జే ♦ కొంచు మొగల్ సేన లం
 దుండ జేయుచు ఢిల్లీకి జనియె న ♦ త్యుత్సాహ మేపారఁగన్. 57

తే॥ ప్రళయకాలాగ్ని శిఖమాడ్కి ♦ బ్రజ్వరిల్లి
 శత్రు నైన్యాటవులఁ గాల్చు ♦ జాలు యోధ
 శేఖరుఁడు మహాబత్తాను ♦ సేన తోడ
 నుదయపుర మాక్రమించి యం ♦ దుండ సాగె. 58

ఉ॥ “స్థానుడొ విష్ణుడొ మఱి ప్ర ♦ తాపుని మానవమాత్రు సంగర
 తోణిని గెల్వ నిట్లు కొతు ♦ కుం బడ నేటికి! నేడు నాదు న
 షీణబలంబు లోకములు ♦ క్షీరన సేయఁగ వాని దాడి న
 ప్రాణునిగాఁగ బట్టుకొని ♦ వచ్చెద”నంచు బ్రతిజ్ఞ చేయుచున్, 59

—) ఫరీదుఖాను ప్రతాపసింహునితోఁ జేయు యుద్ధము. —

సీ॥ ఆఫరీద్ ఖాను నై ♦ న్యముల నద్రుల నిండ
నెక్కించె; నందుపై ♦ నొక్కనాఁడు
రాణాయు వెడలి దు ♦ ర్గ బహిఃప్రదేశంబు
లను జరించుచునుండె ♦ ననుచుఁ దెలిసి
చమువుల నాల్గు భా ♦ గములుగా విడదీసి
యనుమాన మున్న చో ♦ ట్లాక్రమించి
వేగు జామైన రా ♦ జాగారు చిక్కుదు
రిది తప్ప దని నమ్మి ♦ నిదుర వోయె;
తే॥ నర్థరాత్రిమ్మున మహాగ్ని ♦ యదిగో దోచె;
నది ఫరీదు దవానలా ♦ బని తలంచె;
రాజపుత్రసేనలు గొల్వ ♦ రాజ గురుఁడు
ముందు వైపునఁ దాఁకె న ♦ మొగలుసేన.

60

ఆ॥ అంటరాని మంట ♦ యాసలుంబా స్యామి
యుక్కుతునియ లట్టి ♦ యోధులఁ గొని
యవను లున్న లోయ ♦ యవ్వలి దెస నెల్ల
ముట్టడించి త్రోవ ♦ మూసి వైచె.

61

ఉ॥ కాకులువోలె వైరులు వి ♦ కావికలై యటవంగఁ జుట్టి ద
ర్వికర భీకరంబులగు ♦ పెద్ద కటారుల నెత్తి స్వాతమ
దేకడ జంకులేక వధి ♦ యించి ప్రతాపుఁడు కృష్ణసింహుఁ డు
గ్రాకృతిఁ దోవఁ జేసిరి ర ♦ నావని మోదుగు పూచి నట్లుగఁ.

62

తే॥ పదియు నైదువేల్ భటులు వెం ♦ బడిని గొలువ
రాయసిం గుదయపురిఁ జే ♦ రంగ నెంచి
బొబ్బి లార్పులు గర్జనం ♦ బులు దనర్ప
వ్యాఘ్రు శైలంబు డాయంగ ♦ వచ్చె నపుడు!

65

ఉ॥ వచ్చుట తా నెఱింగి శర ♦ వర్షము గుప్పుచు భిల్లసేన కా
ర్చిచ్చునుబోలి గుట్టలను ♦ జెట్టుల పుట్టలనుండి గుంపులై

వచ్చి హతాత్తుగాఁ బొదివి • పాయలు పాయలుగాఁగఁ గొచ్చిఁగా
విచ్చి వితాకుఁ గాకు వడి • బెగ్గిలి పాతేఁ దురుష్క నైన్యముల్. 64

ఆ॥ బ్రహ్మపుత్రునిండి • పంజాబుదాకఁ గ
న్యాకుమారియును హి • మాది నడుమ
మెఱసెఁ బరమశాంతిః • మేవాడ యొక్కండె
కదనలక్ష్మీ కయ్యెఁ • గాపురమ్ము! 65

క॥ మెల్లగ 'మండలగృహ' ము
బుల్లారా మాత్యదుర్గ • మును నా "షేరో
నెల్లా"ధరఁ గలదానిని
బల్లిదుఁడగు మానసింగు • పట్టిరి వరుసఁ. 66

తే॥ శ్రావణమురాకఁ గొంత వి • శ్రాంతిఁగొనుచు
మార్గశీరమ్ముతోడఁ గ్ర • మ్మొఱఁ దురుష్క
విసరములు రేగఁ నినుమంత • విసుగు పడక
రణము సాగించుచుండె నా • రాజ గురుడు. 67

నీ॥ ఎఁటేట నెలనెల • గృశియించె దేహంబు!
నవసిపోసాఁగె సే • నా బలంబు!
దుర్గంబులెల్ల శ • త్రుగతంబు గాఁజొచ్చె!
ద్రవ్యసంపత్తి త • ద్ధయును దఱిగె!
భారమ్ముగాఁ గుటుం • బము వృద్ధి యగుచుండె!
ననుదినం బాపద • లతిశయిల్లె!
నానాట నెదిరి సే • నలపెంపు లావయ్యె!
దలఁదాఁచుకొను చోటు • తక్కు వయ్యె!

తే॥ జెట్టులను బుట్టలను బ్రాపు • చేసికొనుచుఁ
గడుపు నించుచుఁ బూటలు • గడుప వలసె!
గడియ గడియ కరుల్ వచ్చు • కతన నిజ ని
వాసముల బెక్కుమార్లు మా • ర్పంగ వలసె. 68

-॥ { అక్కరు నైన్యము నంపి కైలవారాసీమలోని
ఫలవృక్షములఁ గొట్టించుట. } ॥-

సీ॥ “పురములు మార్చి కా ♦ పురముల నెత్తించి
 పదివేల పల్లెలు ♦ పాడు వెట్టె!
 యవరేఖ యంతైన ♦ నవని దున్నుటయులే!
 దొకగింజయును ధాన్య ♦ మొదవఁ బోదు!
 కైలవారామహా ♦ గహనంబు ఫలముల
 దినమున కొకఁడుగాఁ ♦ దినుచుఁ బ్రదుకు!
 నెన్ని యత్నంబుల ♦ నే నొనర్చినను లోఁ
 బడఁ! దంత కంతకుఁ ♦ బటిమఁ బెంచు!

గీ॥ గావునను మీరు కైలవా ♦ రా విపినము
 చేరి ఫలవృక్షముల నెల్లఁ ♦ జెండి వైచి
 యాప్రతాపేంద్రు వెదకి వె ♦ న్నంటి వేఁట
 లాడుఁ”డని పాదాశాహి నై ♦ న్యముల నంపె. 69

క॥ పొడవును వెడలుపు పెక్కా
 మడలగు నాకైలవార ♦ మహియందుఁ జొర
 బడి యవనులు ఫలతరువులు
 పుడమి బడఁ గొట్టి రన్ని ♦ పాలివోవునటుల్! 70

క॥ కొందఱ భటాలను వృషభము
 లం దన వెంబడిని గొని ఫ ♦ లంబులకై శో
 పుం దరిసి శ్యామసింహుం
 డందుఁ బడిన చెట్లు చూచి ♦ యాపుల గనుచుఁ; 71

క॥ “మన తిండి చెఱచి యవనులు
 చనుచుండిరి; వారిఁ గదిసి ♦ సమయింతము రం
 డని రేఁపి యహితనైన్యం
 బును దొపరి యగుచు వెన్ను ♦ మాట్టగఁ దాఁకె. 72

క॥ అనుచరులఁ బద పదండ్ని
 తనముంగలఁ దఱిమి తురక ♦ దళవాయి వడి
 దనపిక్కబలముఁ జూపఁగ
 వెను దిరుగుచు శ్యామసింహ ♦ విభుఁ డరుదెచ్చెం! 73

క॥ స్థితిగతులెల్ల సలుంగా

పతి కటిఁగింపఁగ నతండు ♦ స్వామిని గని “దే

వ! తురుష్కులు ఫల విటపి

ప్రతతి నఱకి రనచు నేడు ♦ వార్తలు వచ్చెన్.

74

చ॥ దినమున కొక్కపండు మఱి ♦ తీయని తీర్థము నొక్కచేరెడున్

గొని మునిరాజవృత్తిమెయి ♦ గొబ్బినఁ గాలము పుచ్చుచున్న నీ

కును రమభోలు నీలలన ♦ కున్ మదనోపమ మంజులాంగులౌ

తనయుల కక్కటా! చెనఁటి ♦ దైవము తిండికిఁ గర్వు చేసెనే!

75

గీ॥ పౌరుషం బున్న సంగ్రామ ♦ వీర రంగ

ముల మనలదాకి దర్పించి ♦ గెలువ వచ్చున్!

గట్ట! పూచి కాచిన చెట్లు ♦ గొట్టుటయును

గౌరవమె! వట్టి కటిక మొ ♦ క్కలము గాక!

76

సీ॥ అడుగులకును మ్రొక్కి ♦ యర్థించి కొనివచ్చి,

యమృతాభిషేచనం ♦ బాచరించి,

బంగారు జిలుగు దు ♦ వ్వలువలు గట్టించి,

నవరత్నమయ భూష ♦ ణములు దొడిగి,

కర్పూరమిళిత సు ♦ గంధచర్చ లలంసి,

పరిమళపత్ర పు ♦ష్పము లొసంగి,

నవపాయసాహార ♦ నైవేద్య మిచ్చి, భ

క్తిమెయి నాత్మప్రద ♦క్షిణము చేసి,

క॥ కొలువఁదగు దేవుఁడవు నాకుఁ; ♦ గొంతకాల

మారఁబండిన పండు లా ♦ హారమిడుట

కై వగలఁ బొక్కుచుంటి; నే ♦ డవియు లేసి

యధికదుర్దశ నచ్చె; నే ♦ నుని తపితు”

77

క॥ అని కడుజాలిమొయి వచిం

చిన సచివప్రవరుఁ జూచి ♦ చిఱునగవు ముఖం

బున మొనయఁగ “దండీ! మొ

తని నీప్రేమంబు మహిమ ♦ నగ్గింపఁగ నౌ!

78

గీ॥ కంచె చుట్టును నెలకొల్పి ♦ కాపు వెట్టి
జలము పాటించి పండించి ♦ ఫలము తెల్ల
బండ్లపైఁదోలి మన కిచ్చు ♦ భంగి యైన
శుభమెకద! యేది పగ తురు ♦ మ్మలకు మనకు! 79

క॥ తలయెత్తుటాది విమతుల
సిల్ముగుల నిమ న్నికు వగవఁ ♦ జెల్లున! మనము
వలగొని రాత్తువివిన వా
రలు పువ్వులు రువ్వబోదు ♦ రా! యెందైన. 80

సీ॥ కైలవాఠా మహా ♦ గహనంబు సువిశాల!
మ ఙ్గొకింతయు లేని ♦ యార బయలు
ప్రకృతి యచ్చటఁ బెద్ద ♦ పండ్లతోపును బెంచె!
రాక పోకలకు మా ♦ ర్గములు గలవు!
చనుదెంచి యెవరు గో ♦ సిన వద్దనవు చెట్టు!
లఖిల జనాకర్ష ♦ మచటి ఫలము!
లందఱ కందెడు ♦ నా తోటపై జీవి
తమ్ములు మోపి యా ♦ భారపడుట

గీ॥ మనది తప్పగు! రిపుల నే ♦ మనుట కుండు!
బగను సాధించి మనలఁ లోఁ ♦ బఱచు కొనఁగ
నింత కన్న వీలగు మార్గ ♦ మేది గలదు!
మనమె యాహారమును మార్పు ♦ కొనుట యొప్పు! 81

సీ॥ ఇందు నం దనకుండ ♦ నెందైనఁ గలదిగ!
జి క్కింతలేక చేఁ ♦ జిక్కు నదిగ.
నెండకు వానకు ♦ నింత వాడనిదిగ!
గాల భేదము లేక ♦ క్రాలు నదిగ!
బాదుషాగాదు దే ♦ వతలెల్ల వచ్చి వా
సరవార మాస వ ♦ త్సరము లేల
శ్రాంతి నొందక పెక్కు ♦ బ్రహ్మ కల్పములు క
ష్టించిన నిసుమంత ♦ చెడని యదిగ!

గీ॥ బారలును గుద్దలులు వట్టి ♦ పని నడిపిన
మూడు జాముల లోపల ♦ మొదటికన్న
నజీమి విమతుల వీపుల ♦ బెరుగునదిగ
వెలయు నాహారమును గను ♦ పెట్టువాడ!

82

సీ॥ పెళ్ళామడలదాక ♦ వెడలుపు పొదన్నై
హారావళీ శైల ♦ మలరుచుండు!
నూదిమోహగ సందు ♦ సుంతలే కిచ్చోట
బెరుగు “మో” లనియెడి ♦ నీడు గట్టి!
దీని రుచి యొకింత ♦ తీయనై యుండు! బో
ద్దుట వెల్లి మన భటుల్ ♦ దోకి తెన్ను!
రవి రుబ్బి రొట్టెల ♦ ననువున్నా జేయించి
ముందుకాలము పొట్ట ♦ పోసి కొండ!

గీ॥ మకట! యిది కష్టమని మది ♦ నడలరాదు!
కొంచె మలవాటు పడిన రు ♦ చించి తీలు!
నాకలి నడంప నేతిండి ♦ గ్గొయ్య జాలు!
గార్య గౌరవమున రుచి ♦ గనని దేది;

83

మ॥ తినగాఁ దిండి యొకండ్ల యేటి కింక! నా ♦ దేహంబు జీవము
జనెడుగాక మనుష్యమాత్రునకు శీ ♦ ర్షం బెప్పుడు వంచబో
వను; జేనెండగు పొట్టకూటికయి యై ♦ వప్రాయస్సై కీర్తిమో
సిన స్వాతంత్ర్యము నమ్మివేయఁగల దు ♦ శీలుండు తుంతవ్యుడే!

84

క॥ ఈగడ్డిరొట్టె తిండికి
ద్యాగము స్వాతంత్ర్యయోగ ♦ ధర్మంబును నో
డై గెలుతు! మరులు కను మే
లాగున విరిగెదరొ మన బ ♦ లమ్ముల మ్రోల.

85

క॥ ఇది సంతసింప నదనగు
నెద వగవకు” మనుచు నినకు ♦ లేశ్వరు! డన “మే
లిది యాచరణీయము సా
ఖ్యదమని యాకృష్టసింగు ♦ హర్షము పొంగక;

86

మ॥ “ఫలవృక్షంబులఁ గూల్చి నంతటనె య • భం బంతయున్ ప్రీలుచున్
దలపై వ్రాలు నటంచుఁ గుంది తమచెం • తఁ జేరి దాసోహమన్
పలుకుల్ పల్కెదమంచు నెంచి రహితుల్! • పంచాంగముల్ చించి చు
క్కలు లేవంచు వచించు వీఱఁడుల జో • కల్ గావె యాకార్యముల్!

క॥ కానిం డియ్యది మొకగతి
గా నున్నది! భటుల బీడు • గడ్డిని దెండం
చానతి నుచ్చెద నే”డని
యా నూత్నాహార నియతి • నారంభించెన్. 88

గీ॥ అంతనుండియు నాప్రతా • పావనీశు
నకుఁ గుటుంబమునకు భటు • లకును “మోలు”
గడ్డిరొట్టెలె గతి యయ్యెఁ; • గాలుచున్న
కడుపునకు మందు గంజియన్ • వడుపు గాఁగ! 89

మ॥ ఒకనాఁ డాసపుఖాను సైన్యములతో • నుగ్రాటవిన్ జొచ్చి ముం
దుకు నేతేరఁ బ్రతాపుఁ డాత్మబలము • దోడ్కొంచు నావిద్విష
త్ప్రకరంబున్ నలుమూలలన్ బెదరి పా • ల్ బోర మర్దించి వె
న్నకు నేతెంచి నివాసభూమి దరియం • గా నేగె మధ్యాహ్నమున్. 90

— ప్రతాపసింహుఁ డనుచరులకు “దోనా” పంచి పెట్టుట, —

మ॥ ఒక దన్భాసనమందా రాజమణి కూ • ర్పుండంగ సామంతు లిం
చుక దూరమ్మున నోసరిల్లి కరముల్ • జొడించుచున్ నిల్చి; గా
నికటాద్రీంద్ర బిలంబునుండియును గా • జ్జీరత్న మవ్వేళ సే
వకుతో నంసెనుబండ్లు రొట్టెలు ప్రతా • పస్వామి కర్పింపగన్. 91

మ॥ ఫల మొక్కించుక త్రుంచి చేకొనుచు, నా • పై రొట్టెనొక్కండు ము
క్కలుగాఁ జేసి యొకింత నోర నిడుచున్ • గన్నన్న నందున్న వా
రల సామంతులఁ బిల్చె; డగ్గటి నలుం • బ్రాభర్త కేల్గొడ్చినన్
ఫలము రొట్టియ ముక్కఁ జేసిడెఁ బ్రతా • పస్వామి దీవించుచున్ 92

సీ॥ సాష్టాంగ మెఱఁగి మ • హా ప్రసాదంబని
చేదోయి యెగ్గి దో • సిట గ్రహించి

తులకించు భక్తిఁ గ ♦ న్నుల నద్దుకొని వెన్నఁ
 జనుచు యథాస్థాన ♦ మున వసించె;
 నటుపైన సూక్తసిం. ♦ గంత ఘోర్వావతి,
 బేడ్లా—కొటేరినూ ♦ విభులు, పిదప
 నా మాపురా—బునే ♦ రాగీశు, లవల ను
 ర్జయసింహుఁడును నట్లే ♦ సంగ్రహించి,
 తే॥ పరమ భగవత్ప్రసాదంబు ♦ భంగిఁ జూచి
 యాజగద్గురు చంద్రముం ♦ డారగించు
 పిదపఁ దామెల్ల భుజియింప ♦ వేచియుండి
 రధికభక్తి నర్థనిమిలలి ♦ తాక్షు లగుచు
 సీ॥ కడుపునిడుగఁ గూడు ♦ కట్టజేసెడు గుడ్డ,
 తలదాచుకొన నుత ♦ నెలపు లేక
 పరమదారిద్ర్య దే ♦ వతలట్టు లుండు నా
 పటు వీరల్లోకైక ♦ పట్టభద్రు
 లాదికాలమున మ ♦ హేశ్వర్య భోగభా
 గ్యములతో స్వర్గ సౌ ♦ ధముల లోన
 నెంతటి మర్యాద, ♦ యెంతటి విశ్వాస,
 మెంత మనశ్శుద్ధి. ♦ యెంతభక్తి,
 తే॥ యెంత యుత్తమ క్రమరూఢి; ♦ యెంతకన్న
 శతగుణము లెక్కుడుగఁ దండ్రి ♦ సరణిఁజూచి
 యాప్రతాపునిఁ గొలుచు దృ ♦ శ్యంబుఁ గనఁగ
 గనులు వేయెనఁ దక్కునే ♦ యనుచుఁ దోచు.

93

94

— యవనై న్యములు మేనాడవై నెత్తివచ్చుట. —

ఉ॥ వైభవసాంద్ర్యై యవన ♦ వాహిని చుట్టును గొల్వ నొక్క భ
 ద్రేభము నెక్కి యామడ లో ♦ కేగతిఁ దీవ్రత వచ్చు కాల రు
 ద్రాభుని మానసింహుఁ గని ♦ యచ్చట నుండిన వార లున్న య
 ట్లే భుజియింప మాని వడి ♦ నేగిరి మోగలు సేన మీఁదికి.

95

ఉ॥ సేనలు రెండును దగిలె! ♦ జేతి కటారులు పూలమాలలై
మేనుల వాల్మీలు చూడె! బలి ♦ మీ వల చుట్టిన వేటకాండ్ర ర
మ్యాననరేఖ యాయవను ♦ లంచును, గుర్తిదమృగేంద్రరేఖ రా
నైనెనికు లందుఁ దోచె; రవి ♦ జారఁగ నిల్పిరి పోరు మోగలుల్. 96

- 1 యవనులు రాజపుత్రుల దుర్గములను గొనుట. -

సీ॥ అవ్వల యవన సే ♦ నాధీశ్వరులు మూఁగి
ముట్టడించిరి దుర్గ ♦ ములను గొన్ని;
నజమీరు దుర్గంబు ♦ నందె ఖాసింఖా; ప
రీదుఖానుఁ డచల ♦ గృహముఁ గొనియె;
దోడరమల్లు తో ♦ డ్దోబట్టె “జేవంద!”
నింతలోపల “నమా ♦ యత” గిరింద్ర
దుర్గంబుఁ దవలె న ♦ బ్బుల్లా; శిశోదిశూ
వీరులు మాక్కొని ♦ పోరి; రిట్లు

తే॥ నెల జరిగె పోరు; కోట మో ♦ గలుల కయ్యె;
నా“మడేరియా” పొంతమ్ము ♦ నందు “రాతి
కోట” యను దుర్గమును బట్టు ♦ కొని ఫరీదు
యవనసేనా సమూహంబు ♦ నచట నిలిపె. 97

క॥ అంతట ఖాసింఖాను “వ
సంతా” దుర్గంబుఁ బట్టి ♦ సైన్యము నిడి యా
చెంతఁగల “ఛత్రకోట” న
నంత చమూతతులు గొలువ ♦ నరికట్టు కొనె. 98

మ॥ యవనుల్ నాలుగు వైపులఁ గదిసి చా ♦ వాన్ని కీర్తు గాల్చుఁగా
భువనాతీత పరాక్రమాంకుఁడ ప్రతా ♦ పుం డట్లు నాయంతనం
బవునాకక రిపు కంత రక్తపుఁ బ్రవా ♦ హం బూడ్చి చల్లార్చి యా
రవి క్రుంకంగఁ గుటుంబ ముండు గూహఁ జే ♦ ర్క బోయె విశ్రాంతి కై!

- 1 దేవేరీ యుద్ధము -

సీ॥ వలువాత రేచి డై ♦ వ పార్థనము చేసి,
వినతియై నుదిత భా ♦ నునకు మొక్కి,

కలయఁ గన్గొనిన మో ♦ గలు దండు గుంపులై
యెల్లదిక్కులఁ గొండ ♦ లీని నట్లు

పరిసర గహన గ ♦ ర్భము లాక్రమించి ని
ద్రింపఁ గాంచి వ్రతాప ♦ దేవుఁ డంత

నా బునేరా-షాపు ♦ రాధీశ్వరుల, సలుం
బ్రాభర్త ఫేల్వా నృ ♦ పాలు సూక్తు

తే॥ దుర్జయుని గొంచు వైరులఁ ♦ దొడర నరిగె;
శ్యామసింహుఁ గుటుంబ ర ♦ క్షణకు నిలిపి!
యుభయ నై న్యంబులకు నయ్యె ♦ యద్ధ మమిత
తీవ్ర భంగి “దేవేరీ” ♦ ప్రదేశ మందు!

100

సీ॥ శైల నిర్మల రమట్లు ♦ సరభ సమ్ముగ సలుం
బ్రా మహీపతి దాకె ♦ రాయసింగు!

ప్రజ్వలజ్వాలల ♦ వలె బునేరా-షాపు
రాధీశ్వరులు ముట్టి ♦ రసపుఖాను;

బ్రబల దంభోళి సం ♦ రంభంబు వెలయ ఫే
ల్వాపతి తగిలె షా ♦ బాజుఖాను;

బ్రకట ప్రభంజన ♦ ప్రతిమానుడై యెది
రించె దుర్జయుఁడు ఫ ♦ రీదుఖాను;

తే॥ దండధరుఁ డట్లు దాకెఁ బ్రతాప విభుఁడు
ముందుఁ గలుగు నబ్దుల్లా చ ♦ మూ చయమును!

భిల్లగణ మెల్లఁ గొలువ నా ♦ భీమచాండు
కడు విజృంభించి ఖాసిము ♦ ఖానుదాకె.

101

క॥ పుడమి యద్రావ యమరాజుల
వడువునఁ జెలరేగు నాత్మ ♦ భటు లందఱు వెం
బడి రాగ మృత్యు వటు సూ

క్తుఁడు మహాబత్తానుఁ దగులు ♦ కొనె ఘోరముగఁ. 102

ఉ॥ ఆకలిగొన్న సింహ నిచ ♦ యంబు విధాన మహాశిశోదియూ

నీకిని బిట్టురేగి రణ ♦ నిఘ్నర వీర తురుష్కు కోటులఁ

దాకి ప్రతాపసింహుని మ ♦ నం బలరారంగ సుంత సందు వో
నీక శిరంబుల నటకి ♦ యేలులు పార్చిరి వేడిర క్తము. 103

ఉ॥ అంతటిలో దురుష్కభటు ♦ లాసపుఖానుని గూడి లోక దు
ర్దాంత పరాక్రమంబున న ♦ రాతుల దాకుచు పాపురా వనీ
కాంతుని సేన వెన్న కరు ♦ గ్గ విదళించి యజాండకర్పరం
బంతయు ముక్కలై పడగ ♦ నార్చిరి వీర రణోత్సవంబున. 104

ఉ॥ ఆధ్వని నాలకించి శుభ ♦ టాళులఁ గొంచు బ్రతాపసింగు సూ
ర్యధ్వజ మెత్తి ముం దఱిమి ♦ యాసపుఖానుని దాకి, తత్తురు
ష్కధ్వజని జొరంబడుచు ♦ సర్వము నాశనము బొనర్చి. ద
క్షాధ్వర పార్తయైన నిట ♦ లాతుడు వోలె వెలింగె నయ్యెడ. 105

ఉ॥ మూడు గలట్టి వైరిబల ♦ మూల్ ధనుఁ గాంచి తలంకుచుండ, ను
ధ్యందిన చండభానుని క్రి ♦ య్ జెలరేగుచు గృష్ణసింహుఁ డం
దంద విహారముల్ సలిపి, ♦ యందఱు ముందఱ విచ్చి పాటుచు
సం దొనరింప; శౌర్య రథ ♦ సమ్మున బోరె భయానకమ్ముగ. 106

తే॥ రాయసింహు సేనా విస ♦ రమును దాకి
చేను గోసిన చందాన ♦ జేడి వైచు
కృష్ణసింహేంద్రు నుగ్రమూ ♦ ర్తిని గనంగ
వీరులకు నైన గుండె కం ♦ పించి పోవు. 107

గీ॥ ప్రళయ కాల దవానల ♦ జ్వాలయును స
రీదుఖా దుర్జయుని మించి ♦ రేగి దాటి
రాజపుత్ర సైన్యంబుపై ♦ గ్రమ్ముకొనుచు
రక్త కీలాలనిధిఁ జేసె ♦ రణ తలంబు. 108

మ॥ తనదర్శిద్ధతి కోర్వలేక మహాబ ♦ త్థ సైన్యముల్ దిక్కుల
గని యువ్వేత్తుగఁ బాటుచుండగ, ఫరి ♦ ద్ధా కాలరుద్రాండో
యన వెన్వంటనె వచ్చె; సూక్తుడు ప్రతా ♦ పాధీశు పేరెత్తి యు
గ్ర నృసింహకృతిఁ బెంచి తాకెను పరీ ♦ ద్ధా మాళి నుగై పడ. 109

శా॥ ఆసూర్యాన్వయ కాననేశ్వర మహా ♦ వ్యాఘ్రంబు దుర్వార గా
హ సంరంభ విజృంభణంబు గని ధై ♦ ర్యం బూడుచు భీతి హె

చై నైరింపఁగలేక యయ్యవన నై ♦ న్యం బంతయు విచ్చుచు
దూసె దత్పతియకా ఫరీదు కల లం ♦ దు మర్వ లేకుండఁగన్. 110

సీ॥ లక్షలు సేనాబ ♦ లంబున్న, నంతటి

యాశ్వక దళ మున్న ♦ హస్తి చయము

తెన్నికకును మీటి ♦ యున్నను, లఘు బృహ

న్నాశాస్త్రములు వేన ♦ వేల కున్న

నైన్యాధిపులు పోడ ♦ శ శతంబు పైనున్న,

రాసులు రాసులు ♦ ద్రవ్య మున్న,

వలసిన యన్ని సం ♦ బారమ్ము లున్నను,

సమర మేండ్ల కొలంది ♦ సాగు చున్న,

తే॥ దలను బూ వాడకుండఁ బ్ర ♦ తాపుఁ డుండె

ననుచుఁ బాదుషా వగవ, ధై ♦ ర్యంబు చెప్పి

యవనిఁ దలక్రిందుగాఁజేతు ♦ ననుచు వచ్చి

కడకు నిట్టైతి ననుచు సం ♦ కటము నొంది, 111

ఉ॥ ఖాసిముఖానుఁ డుగ్ర భుజ ♦ గప్రభు మాడ్కిని మండి బోకసం

త్రాసకర ప్రతాపుని బి ♦ తాపుని దాఁకఁ దలంప, భిల్ల సే

నా సముదాయ మడ్డుపడి ♦ నక రణ ముగ్రముగాఁగ సాఁగె; నా

గానురహర్తృబోలె శబ ♦ రాధిపుఁ డయ్యరులన్ బారిన్ గొనిన్. 112

తే॥ తురకదొరల నైన్యంబులు ♦ తురగములును

పదులు నూలులుగా గుదుల్ ♦ గుదులు గాఁగ

బలి యగుచు నుండె భిల్లభూ ♦ వతి భుజంబు

నెక్కి నర్తించు పెను పుట్టె ♦ డుక్కుగదకు. 113

చ॥ స్థితర రాజపుత్ర భట ♦ తిత్తు భుజాదుల ధాటి కాగలే

కఱచి మహమ్మదీయ భటు ♦ లందఱు మారుతధాటి నిల్వలే

కొరుగుచు వ్రాలు పైరుగతి ♦ నోజ దొలంగి కలంగువేళ ని

మ్మర బలశాలి వీరబలుఁ ♦ దు బరతెంచె భటాళి గొల్వఁగన్. 114

సీ॥ వడదాకి సోలెడు ♦ వారిపై నమృత వ

ర్షము జాటు రీతిఁ గ ♦ ర్కశ తురుష్క

చమువు లన్నియు రణో ♦ త్సహంబుతో సము
ద్రము లట్లు పొంగి యా ♦ రాజపుత్ర

సేనలపై గవి ♦ సెను; బ్రతాపుని దెస
యోధులు పోరాడి ♦ రుగ్రభంగి;

నపుడు చూపిన శౌర్య ♦ మప్పటి సాహసం
బమరలోక శ్లాఘ్య ♦ మై తనరెచ్చె!

తే॥ దురకమూకలు ముందు ముం ♦ దునకుఁ బొంగి

యొత్తుకొని వచ్చు నొత్తడి ♦ నోప లేక

యా ప్రితాపుని వీర నై ♦ న్యంబు లెల్ల

పెనుకకును మొగ్గతిలు నేమొ ♦ యనుచు దోచె 115

క॥ కాలాహికూరులు నిజ

ర్షాలావీరులును బంచ ♦ శతసంఖ్యగఁ ద

న్నోలి భజింపగ శ్యామన్య

పాలుండు ప్రితాపుఁ జేరి ♦ వైరులఁ దాఁకె! 116

తే॥ శంఖరవములు సింహగ ♦ ర్జ్వరవంబు

లతిశయిల రాజపుత్ర నై ♦ న్యంబు లెల్ల

నుదికి యుంకించి యురళించి ♦ యూదిఁ తాఁక

విరిగిపడి వైరిబలము ని ♦ వ్వెఱ గలంగె! 117

తే॥ సూర్యభగవానుఁ డపరాభి ♦ జొచ్చె; యవన

గణము పులి నాకి విడిచిన ♦ కండ యగుచు

గడ్డి కఱచెను; భీల్లులు ♦ క్రమ్ముకొనిరి

కడల ముని ముని చీకటుల్ ♦ గదియు కరణి! 118

శా॥ నూఱుల్ మించిన రాజపుత్రుల దం ♦ డున్ వేలకున్ మించి యు

గ్రాహణి యవనుల్ పయి బడఁ బ్రతా ♦ పాధీశుఁ డయ్యందఱు

బాఱు దోలుచు బుష్పనర్దము సురల్ ♦ వర్షింప వర్షించె; “దే

వేరియుద్ధ మపూర్వ” మన్ననుడి ప ♦ ర్వే లోక విఖ్యాతమై. 119

— ప్రితాపసింహుఁడు యుద్ధరంగమునుండి శైలగుహ కరుదెంచుట. —

సీ॥ “ఈనాఁడు మొగలులఁ ♦ బోనీక కడతేర్తు!
 మిచ్చట మీరుండ ♦ నేల! యతఁడె
 శ్యామసింహుఁడు గూడఁ ♦ జనుదెంచె! నల్లి పా
 తేశ్వరీదేవియు ♦ నేకతంబ
 పిల్లలతో శైల ♦ బిలమున నున్న; దా
 వంతయుఁ బలుకుఁ దో ♦ డైన లేక!
 యీనాటి పోరాట ♦ మెప్పుడు ముగియునో!
 యెప్పుడు రా నొదవునో ♦ యెఱుంగ నేర!

తే॥ మనుచరుల తోడ మీరేగు” ♦ దనుచు గృష్ణ
 సింహుఁడును భీమచాందును ♦ జెప్పుకొనఁగ
 భిల్లు నొకనిఁ ప్రతాపుఁడు ♦ వెంట గొనుచు
 శీఘ్రముగ శైలగుహయందుఁ ♦ జేరు కొనియె!

120

తే॥ కడుపు మలమలమాడు నాఁ ♦ కటికి వెక్కి
 వెక్కియేడ్చి నిడ్చిచిరి ♦ బిడ్డ లెల్ల;
 విభుఁడు-పాతేశ్వరీదేవి- ♦ భిల్లు భటుఁడు
 గంగ మ్రొంగక యారేగు ♦ గడుప వలసె!

121

సీ॥ లలిత సౌదామనీ ♦ లలికలు చుట్టు మూ
 గిన ముగ్ధ గోప కా ♦ మినులుగాఁగ,
 రణగణ చార్చు గ ♦ ర్జానినాదము మనో
 జమ్మైన వేణు నా ♦ దమ్ము గాఁగ
 నంచుల మొఱయు సం ♦ ధ్యారాగ పటలమ్ము
 రమణీయ పీతాంబ ♦ రమ్ము గాఁగ,
 నృత్య న్నయూర వి ♦ స్తృత కలాపము శిర
 స్సందాని తావతం ♦ సమ్ము గాఁగ,

తే॥ నతి విశాలమా నంతరి ♦ ట్రొంగణమ్ము
 చెలువ మమరు బృందావన ♦ సీమ గాఁగ,
 బూని విహరించె విశ్వర ♦ ట్టానిరూఢిఁ
 బ్రావృ డంబోద బాల గో ♦ పాల మూర్తి!

122

ఉ॥ ఆమలకాభమై చినుకు ♦ లతకు సంతకు నేక ధారలై
పాములు వేలఁ దీయు గతిఁ ♦ బద్వచు, నేనుఁగుఁడొండ మంతలై,
భూమి జలార్ణవం బయిన ♦ పోలిక నిండుచుఁ, గుండపోత గ
ర్జా ముఖరంబులై కురియ ♦ సాఁగె నభం బవియంగ మేఘముల్! 123

సీ॥ కనులుమూసినఁ జీల్చు ♦ కొని లోనరుగు ధగ
ద్దగ లీను నిబిడ సా ♦ దామనులును,
నొక్కొక్కఁడు జగంబు ♦ వ్రక్కలు వ్రక్కలై
చనఁ జేయు మేఘ గ ♦ ర్జా రవములు,
కొండ లొండొంటిపైఁ ♦ గూలి బ్రహ్మాండంబు
నగలించు ప్రళయ జం ♦ ర్భూ నిలములు,
క్షణమున విశ్వలో ♦ క ప్రాణితతిఁ గూల్చు
గతి జాటు భయద ని ♦ ర్భూతములును.

తే॥ నంత కంతకు జృంభించి ♦ యావరించి
ప్రళయములు కోటి యొక నాఁడె ♦ గలిగి నట్లు
ప్రకృతి కాయువు నిండిన ♦ పగిది నూపి
రాడ నీక గాలియు వాన ♦ యలము కొనియె.

124

తే॥ కోటి కొక్కడైన నిలువక ♦ గుదులు గుదులు
తరు-మృగ-విహంగములు గూలె ♦ ధాత్రి! విశ్వ
గర్భనిశ్చేదక మగు నా ♦ కాశరాత్రిఁ
దలఁచు మాత్రిన నిలువెల్ల ♦ జలదరించు!

125

తే॥ ఏఱు లీతబంటిగ మోత ♦ లెత్తి పాటి
కలిసి యుప్పొంగి యెకదొట్టి ♦ కొలఁది నూరి
కొండలును-లోయలును-వనుల్ - ♦ గుహలు నిండి
నిఖిల మేకార్ణ వముగ ఘూ ♦ ర్ణిలై నపుడు!

126

మ॥ అకటా! గాలియు వాన గూడి నిబిడం ♦ బై రేగఁగా రాతిచ
ల్వకుఁ గొన్నెత్తురు ముద్ద గట్టుకొని పి ♦ ల్లల్ మంచుగడ్డల్ వలె
నిక టోర్వి శయనించి కప్పుకొనఁ గా ♦ నీ! జేనెడు గుడ్డ, క్రిం
దినికె లేకయ నాటిరాత్రి శివదా ♦ త్రి బోల నెట్టిడ్చిరో! 127

-1 ప్రభాతము -

అ॥ వేగుజుక్క లేదు! ♦ వెల్లఁబాటదు నూర్పు!
కొండ గోళ్ల గుములు ♦ గూయ వెచట!
రవి జనింపఁ; డెల్లొ ♦ ప్రాభాత మయ్యె! వ
ర్తంబు బల మొకింత ♦ సన్నగిల్లె!

128

క. తడి యాటని గడ్డిని శబ
రుడు గొనిరా, రాణి దుబ్బి ♦ రొట్టెలు చేసెఁ;
గడనుండి బిడ్డలందఱ
కిడి పదపడి నొక్కరొట్టె ♦ నిడఁ బతి యెమరక.

129

సీ॥ పద్మాసనమున దై ♦ వ ధ్యాన నియతి నే
త్రయుగంబు మూసె బ్ర ♦ తాపదేవుఁ;
డంత నొక్కబిడాల ♦ మా గుహకడ నాడు
కొనెడు బిడ్డయొడలు ♦ గోళ్ల గీరి
చేతిరొట్టెను నాచి ♦ శీఘ్రంబె యొక్కశా
ఖని నెక్కి చనె! బిడ్డ ♦ కప్పు మనుచు
నటచి భూమిని వ్రాలె! ♦ నాధ్వని కడలి పా
తేశ్వరి చని బిడ్డ ♦ నెత్తి కొనియె!

గీ॥ దనయ యేడ్పునఁ జెవులు చీఁ ♦ దఱలువోవఁ
గనుదెఱచి తొమ్ముఁగమ్ముర ♦ క్తంబుఁ గనుట
వజ్ర పంజర కల్ప మ ♦ ప్పార్థివేంద్రు
వీరహృదయమ్ము చెదరి ద్ర ♦ వించి పాఠె!

130

సీ॥ “పదియుఁబండ్రొడు సం ♦ వత్సరంబులు సంఘ
టించు పోరులకుఁ జిం ♦ తించ లేదు;
జగము మ్రింగు నసాధ్య ♦ శత్రు వక్తరు రేగి
వగవట్టె నని సుంత ♦ వగపు లేదు;
కోటలు సేనలు ♦ కోశంబు దేశంబు
బలము తగ్గె నటంచు ♦ భయము లేదు;

కడు దీర్ఘకాలంబు ♦ గడచినఁ గూడ జ
యము గల్గదని విచా ♦ రమును గలుగఁ

తే॥ దాపదల కోర్చుటకె వీరు ♦ డవతరించు
నని వివత్కోటి నెదిరి డై ♦ ర్యమున నడతుఁ;
గాని యీనోరులేని ర ♦ క్తంపుసొత్తు
లనుభవించు కష్టము చూడ ♦ నలవిగాదు.

131

శే॥ దాసదాసీ సహస్రముల్ ♦ తమ్ముఁ గొలువఁ
బమర భాగ్యోదధిని దేల ♦ వలయువారు
కూడు లేకుండ మలమల ♦ మాడు చుందు!
తుద కొకండే నదృష్టవం ♦ తుండు గాఁడె!

132

తే॥ అంతిపురి లేదు; నూగు లు ♦ య్యాలలేదు;
కొండలను గుట్టలను జీకు ♦ గుహలయందు
గాలి వాన యెండలఁ జిక్కి ♦ కరకురాలఁ
బలుచుకొన లేక పడియుండ ♦ పలసె నకట!

133

ఆ॥ నా యనంతరమున ♦ నీయఖండక్షోణి
నంత యేలవలయు ♦ “నమరసింహుఁగ
డిట్టు లిడుమ పడెడు! ♦ నిది యెట్టి కాలమో!
కోరిలుపులియుఁ బిల్లి ♦ కూన యయ్యో!

134

సీ॥ మూర్తిభవించు ము ♦ త్సూర్య పుణ్యఫలంబు!
మామక హృదయ సా ♦ మ్రాజ్యలక్ష్మి!
పావిత్ర్య మందిగో ♦ పరి పూర్ణ శాశంబు!
తనువు ధరించు సౌం ♦ దర్యభవము!
శాశ్వత శాంతి ము ♦ హైశ్వర్యదేవత!
ప్రకట సౌభాగ్య ప ♦ ర్యాయపదము!
కష్టాపనుద మహా ♦ కల్పధాత్రీజంబు!
నిరుపమ వరవర్ణి ♦ నీ మతిల్లి!

తే॥ ప్రియతమం బైన మత్తేమ ♦ విగ్రహంబు!
నృప మకుట రత్న రోచిఁ ప ♦ రీతచరణ!

యైన పాశేశ్వరీదేవి • యకట! యిట్లు
పరమ దారిద్ర్యమున ముగ్ధ • వలసె నేడు!

135

క॥ దినమంతటి కొకఫలమును
గొని తీరని యుద్ధములఁ ద • గుల్కొని కండలో
దునిసి యెముక పట్టెను మే;
నినుమైన ని తెంతకాల • మిఁక నిలిచెడునో!

136

ఆ॥ పాన కాల మందు • వణకుచుఁ దలదాఁపఁ
గూటి పేదనకైన • గుడిసె యుండుఁ;
జక్రవర్తినయ్య • సంతాన మిటు శైల
గుహల నిలిచి గోడు • గుడువ వలసె.

137

ఆ॥ బిడ్డయురము నుండి • వెడలు రక్తముఁ జూడ
మనసు చెడియెనాకు! • మఱలఁ దిండి
యొదవు తెపుడో! వైరు • లేదు రాదు రింత! కీ
కడుపు గోతయెట్లు • పడఁగనేర్తు "

138

చ॥ అని పగనొంది భూరమణుఁ • డాకును గంటముఁ దీసి వ్రాసి చెం
తనుగల భిల్లుచేత నిడి • దానిని బాదుశహః "కొసంగు ము
చనిపి యొకింత కన్నొగిచి • భ్యానసమాధి మునింగె! రాజ్ఞి యొ
య్యన జనుదెంచి యాత్మవిభు • నాతని చెంగటి కొట్టెఁ, గాంచుచున్

గీ॥ "రాజ యోగ సమాధి నే • త్రములు మూసి
యశార! యీమహాభాగుఁడు • కూరుచుండె!
సహజ గంభీర వదనంబు • సౌరు దక్కి-
యలఁతి యలఁతి చింతారేఖ • లలవరించె!"

140

మ॥ అని డెందంబునఁ జింతనొందుచుఁ బ్రతా • పాధీశు నాస్యంబుపై
నను జూడ్కికొనిగుడించి యుదె నిలిచె! • త్సానాయకోత్తంసుఁడు
దన నేత్రంబులు విచ్చె! నాక్షణమె యా • నారీ వతంసంబు వి
చ్చిన నెమ్మోమున నాధుడాయుచు వచిం • చెభక్తిపూర్వంబుగన్! 141

మ॥ చిననాఁడు నవరత్నరంజిత మహా • సింహాసనం బెక్కి మ
న్ననభూమండల మేలునప్పుడును నీ • నాడిమహారణ్య స్త్రీ

మను బాలించెడునపు సుంతయుఁ జలిం ♦ పక బోని మీమోముపై
నను నేడేటికొ తోచుచున్నయవి చి ♦ తారేఖ లల్లలనన్. 142

సీ॥ పాణేశ! నీయుద ♦ రము నంటు నాకలి
నీక్షణంబుల నాశ్ర ♦ యించు నిద్ర
మోమునందుఁ బ్రసాద ♦ మును గాంతినిగతి చి
త్తములోని దుర్దమ ♦ ధైర్యగరిమ
మెట్టి దుర్ఘటకార్య ♦ మిపుడు మీయెడనుండి
దొంగలించి యొకింత ♦ తొలఁగజేసె!
దృష్టిమార్పక యొక్క ♦ దిక్కుగాఁ జూమ్ములు
క్షీతిపై నిగుడ్చి వీ ♦ క్షింతు రేల?

గీ॥ మీమది నొకింతయును జింత ♦ మేకొనంగ
నెఱుఁగ నెన్నఁడు మిమ్ము నే ♦ నెఱుఁగుటాది!
నిదియ తొలుసారి! వగనొంద ♦ నేమి హేతు
వెఱుఁగజెప్పుఁడు! మానసం ♦ బెరియసాగె! 142

చ॥ మలయ సమీరణంబునకు ♦ మాద్యము బాలశశాంక మాళిక్వి
గళమునఁ గప్పు-చంద్రునకుఁ ♦ గందు స్వభావము తాను! రాజరా
ట్టిలకుఁడు నానునోవారుఁడు ♦ దీర్ఘగుణుండు ప్రకృత్యతీత చి
ద్బలుఁడు ప్రతాపదేవుఁడని ♦ పల్కెను నే మది నుద్బిసోవుదు! 144

గీ॥ వైరు లెదిరింప వెన్నిచ్చి ♦ పాట వెపుడు!
పాటువైరులఁ దఱిమిచం ♦ పుగఁబోవు!
కలిమిలేముల మనసు నూ ♦ ర్పులను బొంద
విటుల యోజింపఁ గారణ ♦ మేమి నాథ! 145

మ॥ ధరణిముంచు విపత్సరంపరఁ గడుఁ ♦ ధైర్యంబు నోనోర్పు శౌ
ర్యరతుం డన్నను లోకమెల్ల మిముఁ దా ♦ ర్కాణంబుగాఁ జూపు! దు
ర్భర చింతారతి హేతువుఁ దెలుప న ♦ ర్హంబైన మీపాద పం
కరుహ ద్వంద్వముఁ గొల్తు! మన్నన వెలుం ♦ గనా కఠింగింపుఁడి! 146

మ॥ అనుపల్కుల్ చెవిసోకు మాత్రనఁ బ్రతా ♦ పాధీశు డెదంబు వి
చ్చెను! నమ్మామును విచ్చె! సారస దళ ♦ శ్రీలక్ష్మి బిసాళించు నో

చనయుగ్గంబును విచ్చె! విచ్చిన సరో ♦ జాతంబునందుండి పె
ల్చిన దోతెంచెడు పూవుదేనియ వలె ♦ జాల్వాతె నీవాక్యముల్! 147

మ॥ జననంబందిననాటి నుండియు రహ ♦ స్వంబొందు నేనెన్నఁడై
ననుబాటించి యెఱుంగ నింతవఱకు ♦ నాయన్దేహంబువై
చను నీశోడ వచింపరాని దొక యా ♦ శం బుండునే! యింతకు
మునుపే తెల్పకపోతినే యని మనం ♦ బు జితచే గ్రాగెడి. 148

సీ॥ పాకార వలయుత ♦ పాసాదముల యందు!

శశికాంతమయ చతు ♦ శ్శాల లందు

ననుపమంబైన శు ♦ ధ్ధాంత సీమల యందు!

మిగుల నెత్తగుగాలి ♦ మేడ లందు!

బరమ సుఖప్రద ♦ ప్రమదావనము లందు

బస్మిటి కాల్యల ♦ పట్టు లందు!

సారాంబుపూర కా ♦ సార తీరము లాదు!

మోదంబు గొలుపు పూ ♦ పొదల యందు!

గీ॥ దాసదాసీ సహస్రముల్ ♦ దళము కొనుచు

గన్నుసన్న మెలఁగ నెండ ♦ కన్నెఱుంగక

యలర దగు మహారాజు భా ♦ ర్యవుగ నుండి

యిడుమ పడుచుంటి నాదుర ♦ దృవ్య వశత! 149

సీ॥ ఎవ్వని నామమొ ♦ కించుక చెవిసోక

భీరుడైనను జగ ♦ ద్వీరుడగునో!

యట్టి రాగాప్రతా ♦ పాధీశు నర్థంగి

వై సౌఖ్యమొందు భా ♦ గ్యములు లేక

తలదాప నంకణం ♦ బిలులేక తిన గట్ట

లేక పుట్టెను పిల్ల ♦ లాకలిగొనఁ

గోతులు పిల్లుల ♦ భాతి గాపురము మా

ర్చుచు గుట్ట గుట్టయు ♦ జట్టుచుట్టి

గీ॥ యన్నమిడి యాకలిని మూయు ♦ ననువు లేక

యకట! నోరులు మూసి యా ♦ రార్చ వలసె!

నిట్టి దినదిన గండంబు ♦ తెల్లఁ జూచి
యెటు విరియకుండు మానసం ♦ బిందువదన!

150

క॥ తల్లి యొకతె సుక ముండినఁ
బిల్లలవే ముండినైనఁ ♦ బెంపఁ గలుగు! నా
తల్లియె యిడుమల బడలినఁ
బిల్లలు పెంపొందఁ గలుగు ♦ వెరవుం జెడునే?

157

నీ॥ ఏండ్లుగాఁ బిల్లలు ♦ నీవు తపింప వీ
క్షించి ధైర్యమున స ♦ హించి యుంటి!
దినమంత మలమల ♦ తిండిలేక తపించు
బిడ్డనోరును గొట్టి ♦ పిల్లి గీర
ఱొమ్ముపైఁ గ్రొమ్ము ర ♦ క్తమ్ము నీక్షించి, కె
వ్వనివేయు కేకను ♦ వినుటఁజేసి
సముదార వజ్ర పం ♦ జర సన్నిభంబు నా
స్వాంతంబు క్షణము దు ♦ ర్బలత నొంది

గీ॥ “యాఱుమాసముల్ విశ్రాంతి ♦ యవసర మని
తోఁచె! నేడవ నెలరాఁగ ♦ దూరము సేయ
సిద్ధముగ నుందునని చిన్న ♦ చీటి వ్రాసి
భిల్లుచో బాదుషాకుఁ బం ♦ పించి నాఁడ.

152

మ॥ వ్రాసితిఁ గాని కమ్మ! యది ♦ వ్రాసిన దాది నరుంతుడ వ్య ధా
యాసితమై మనంబు వెను ♦ కాడుచు నున్నది! సూర్యవంశ ము
భ్యాసములేని క్రొత్తయల ♦ వాటున కాస్పద మయ్యె నేడు! నా
వాసి తొలంగె! నేమిటికి ♦ వ్రాసిత నందు ముదిగ దపించుము!”

153

చ॥ అనుచుఁ బ్రతాపసింహవసు ♦ ధాధిపసింహుఁ డొకింత చింతనే
ననియెడు పల్కులక విని న ♦ వాం బురుహుయతనేత్ర విస్మయం
బెనయ ముఖాబ్జమెత్తి హృద ♦ యేశుని గన్గొని దేవ! “యెన్నడు
వినఁబడనట్టి వాక్యములు ♦ వింతగ నేడు వినంగ వచ్చెడి!”

154

శా॥ ఏ యల్పంబగు కార్యమేనియును మీ ♦ రిన్నూఱు మున్నూఱు మా
ర్గా యా సాధక బాధకంబులను బ ♦ ర్యాలోచనక సేయకే

చేయబోవరు! నేడిటాత్రపడుటల్ ♦ చిత్రంబె! మీయాయభి
 ప్రియం బిష్టు విమర్శచేయగలయ ♦ ర్హత్వంబు నాకున్నదే! 155

మ॥ వ్యవధి జెందగగోరి తాఱునెల!లా ♦ పైయుద్ధము సిద్ధమే
 యవుచో లాభమదేమి యీ గడువుచే! ♦ నాయుస్సు హెచ్చించి న
 ట్లవు! నేడిపదనైన నీదుకరవా ♦ లానాటి కిట్లుండునో
 యవనవ్రాత శిరో విచారణ పటు ♦ వ్యాపార పారీణమై! 156

సీ॥ క్షణకాలమైన వి ♦ శ్రాంతి నొందగబోక,
 తనియ నూకిరి పుచ్చు ♦ కొనగబోక,
 సంతత ధ్యాన ని ♦ ప్త యెలర్ప గార్హసా
 ధకుండు శేబనలును ♦ దత్పరుడము
 తనరంగ వలయు! స్వా ♦ తంత్ర్య మహత్తును
 కార్యనిర్వహణంబు ♦ గాంక్ష చేసి
 సర్వార్పణ మొనర్చి ♦ జంకక పనిచేయు
 భువనైక వీరపుం ♦ గవుడ వీవు!

గీ॥ పౌరు షోద్యోగ జలద ప్ర ♦ భంజనమగు
 శ్రాంతి నెటుకోరి! తాఱు మా ♦ సములు కూరు
 చున్నయట్టి నిర్వాపారు ♦ డెప్పి జన్మ
 ములు కడచెనేని పనిచేయ ♦ గలడెమఱల 157

సీ॥ భువన ముద్యవ మొందు ♦ మొదలుగా నెవ్వరూ
 హించి కల్పించి సా ♦ గించి యెఱుంగ
 నట్టిస్వాతంత్ర్య ము ♦ హయోగదీక్ష నా
 రుభించితివి మహా ♦ గ్రనృప్తి!
 నీ యనంత త్యాగ ♦ నియతియును నఖండ
 దేశభక్తిరతి ను ♦ తించె జగము!
 లాయిజాండ కటాహా ♦ మావరించిన జ్యోత్స్న
 వలె నీయశంబు వి ♦ శ్వమున నిండె!

గీ॥ ధరణి నాచంద్రతార కా ♦ స్థాయిగాగ
 నీదు పావన నామంబు ♦ నెగడు నట్లు

మెలఁగు చుంటివి! లోపముల్ • గలుగఁ గలవె!
ధన్యులగు వారిలో ధన్య • తముడ వీవు.

158

సీ॥ గతిచెడి యఖిల భా • రతలక్ష్మీ యవనుల
పాలయి కడగండ్లు • పడుచు నుండ!

గన్న సంతానంబు • కన్న మిన్నఁగ నెంచు
ప్రజ దాపులేక చే • డ్పడుచునుండ!

గల్యాణ నిలయ దు • ర్గము లెన్నియో కూలి
పడి బీడుపడి కాడు • పడుచునుండ!

హైందవాచార మా • ర్యస్త్రీల పావిత్ర్య
మడుగంటి మంటి పా • లగుచు నుండ

గీ॥ భారతీయ స్వతంత్రత • పట్టు దప్పి
వీఁగి నానాఁటి కుఱ్ఱుఁత • లూఁగుచుండ!

దన కుటుంబముపై నాస • ననిదొలంగ
నోపునే! వీరరాణా ప • తాపమూర్తి!

159

గీ॥ అధిప! మొకశంకయుండు! మి • మ్మడిగి తెలియ
వలయు ననియుంటి! నక్కఱ • గలిగెనేడు!

పరమ కృపతోడ నాసతి • వలయు! భార్య
యెక్కు డగునా! భారత దేశ • మెక్కు డగునా!

160

గీ॥ అతులితాత్మాధి పత్యంబు • నందె దేని,
నదియ తెచ్చు విశ్వాధి ప • త్య ప్రశస్తి!

క్షీతిని నెలకొన్న కోటి దు • స్కృతము లందు
శ్రాంతిఁ బోలిన ఘోర దో • షంబు లేదు!

161

గీ॥ సానఁ దీర్చిన కొలఁది వ • జ్జింపు ముక్క,
తఱచిన కొలంది మంచి గం • దంపుఁ జెక్క,

యిడుమ లందిన కొలఁది లో • కైకవీరుఁ

దును బ్రకాశింతు రన నెఱుం • గనిదె మీకు!

162

సీ॥ అఖిల లోకాధీశుఁ • డైన సర్వేశు నం

తర్వాగమొనరించి • త్యాగ మొంచి,

యాత్మనివేదనం ♦ బాచరించిన మహా

రాజర్షి మాళివౌ ♦ ప్రభుడ వీవు!

పనియందు నద్దాని ♦ పరిణామ మందు లో

లత కూడ దనుచుఁబ ♦ ల్గుణును నాకుఁ

దెలుపు చుందువుగదా! ♦ జలధరంబులు సభం

బలమి నట్టులు వి ♦ పత్తులు గలంచి

గీ॥ దిక్కుదోహని విషమ సం ♦ దిగ్ధ దశల

నాథ! నీవొక్క చిటునవ్వు ♦ నవ్వె దేని

వితిగి రవిరశ్మికిని మంచు ♦ విరియు నట్లు

కోటి యాపద లైనను ♦ గురింగి పోవె!

163

నీ॥ కోటలన్నియు శత్రు ♦ కోటి చేకొనెనంచు,

సేనాబలంబు కృ ♦ శించె ననుచు,

జయ మింతవఱకు ద ♦ ర్శనమీయ లేదంచు,

నాపదల్ మెడబంటి ♦ యయ్యెననుచు,

జనె నేండ్లు పూండ్లును ♦ దినఁ దిడి లేదంచు,

బసికూన లగచాట్లు ♦ పడుదురనుచు,

మదిఁ గుండవలవ! దీ ♦ మాటు వైరులురాఁగ

గవచ ఖడ్గము లూని ♦ కాసె గట్ట!

గీ॥ యద్వితీయ బలుని నిన్ను ♦ నీ ద్వితీయ

నైన నేను రణక్షోణి ♦ ననుసరించి

శత్రు సహార మొనరింతు! ♦ శంక లేల!

యిరువురము నిల్వ జగమెల్ల ♦ నెదురఁ గలదె!

164

నీ॥ అరులచే, నున్న నై ♦ న్యాధిపుల్ మడిసిన,

సామంత నృపులెల్ల ♦ సమసి చనిన,

భటుఁడొకండును లేక ♦ బలమెల్లఁ దొలఁగిన

నాపదల్ వేన వే ♦ లలము కొనిన,

నేను బిడ్డలు గూడ ♦ నిశిత ఖడ్గములూని

రణము చేయుదు మీరు ♦ వ్రక్క నిలిచి!

కొండలోఁ జివర యం ♦ గుళ్ళమైన రణము లే
కక్కరు సుఖముగా ♦ నందరాడు!

గీ॥ మనకుఁ గలిగిన బిడ్డలం ♦ దునఁ గడవటి
నిసువు గళమునఁ గొనయూపి ♦ రెసఁగియుండ
దైవసముఁడ పీ విడిన స్వా ♦ తంత్ర్య సమర
మజ హరాదు లెదిర్చిన ♦ నాఁగ రాదు!

165

ఉ॥ సంచలనం బొకించుక యెసం ♦ గని దుర్దమ చిత్త వృత్తితో
వంచనలేని బుద్ధి భగవం ♦ తుని యందలి నమ్మకంబు జో
డించి ప్రియత్నమూనిన ఘ ♦ టిల్లని కార్య మదొక్కడేని గ
న్పించడు! సర్వలాభములు ♦ సేవశమై నినుఁ బాయ కుండెడికి! 166

ఉ॥ ద్వేషమువంకఁ బోవని ప ♦ విత్ర మనంబు రహించునిత్య సం
తోషివి! నేడు నిన్నలము ♦ దుర్బలత వడిఁ బాటదోలి వి
ద్వేషుల మార్కొనఁ జనుము! దేవుని నమ్మిన వారికి మన
స్తోషమ కాని యోటమియు ♦ దుఃఖము కల్గఁగఁబో వొకింతయు. 167

మ॥ కొఱయొక్కింతయు లేదు లోకమున నా ♦ కుఁ బ్రహ్లాకల్పంబుగా
ధర జీవించెడు వారులే రెపుడు! మం ♦ దస్థైరముల్ మీముఖాం
బురుహం బందునఁ దాండవించుచు ముదం ♦ బుఁబెంచుఁ గా కంచు నీ
శ్వరుఁ బ్రార్థించెద"నన్నఁ బత్నికీఁ బ్రతా ♦ పస్వామి హర్షంబున, 168

సీ॥ అనిచేసి మరలి వ ♦ చ్చినవేళ మొదలంట
శ్రమదీర్చు మధుర వి ♦ శాంతి సీమ
తలఁగిపోవని యాప ♦ దలు ముట్టి నపుడు ధై
ర్యంబీయఁగల యంట ♦ రాని కోట!
కష్టాంధ తమసంబు ♦ గప్పి తోవని యప్పు
తోవఁ జక్కఁగఁ జూపు ♦ దొడ్డ జోతి!
పడికి వేయుగవైరి ♦ భలులు పైఁబడినప్పు
డసమాన బల మిచ్చు ♦ నమృత ఘుటిక!

గీ॥ యన్ని నేళల సౌఖ్యంబు ♦ నలవరింప
నందనోద్యానమనుచు డెం ♦ దమునఁ దలతు

నీమధుర ధీర గంభీర ♦ నిబిడ ఫణితిః

దలచి పాతేశ్వరీ! వని ♦ తా మతల్లి!

169

మ॥ వర సౌశీల్యము నాభిజాత్యమును సా ♦ భాగ్యంబు శ్రీయుక్ మనో
హర శాంతి స్థిరధీరతల్ దనరు ని ♦ న్నర్థాంగిగానిచ్చి యు
ర్వర నాకిప్పు డనన్య దుర్లభ మహా ♦ భాగ్యంబు సంధించె నీ
శ్వరు డంచు మది నెంచి పాయని కృత ♦ జ్ఞత్వంబునన్ మ్రొక్కెన్

నీ॥ నేనెఱుంగకయున్న ♦ నిరతంబు ననుగాచి,

నాకోప ముపశమ ♦ నమ్ము చేసి

మధురస్వభావ సం ♦ పదచే నుడుగు తీర్చి

యలఘు శాంతతఃసూర్చి ♦ కలత మాన్చి

యూరించి లాలించి ♦ యుపచరించి కలుగించి

యలరించి మించి ధై ♦ ర్యంబు సింది

మది హరించెడు గుణ ♦ మాధుర్యమున రూప

మాధుర్యమును బెంచి ♦ మమత నింది

గీ॥ యండ బాయక నీవుండు ♦ నంత దాక

వనిత! కోటానఁ గోటు లా ♦ పదలు వచ్చి

తలఁబడిన నంగుళంబు ప్ర ♦ తాప విభుఁడు

దారి తప్పున! స్వాతంత్ర్య ♦ ధర్మ నిరతి!

171

మ॥ సరళౌ దార్యముచే గృహ నిరతి చే ♦ సౌజన్య సంపత్తి చే

ధరణి నూత్న వివాహ మండపము చం ♦ దంశార నానంద ముగ

దిరము జేయఁగఁ బుట్టు వొందిరిసుమీ ♦ స్త్రీరత్నముల్! వారికి

సురలోకంబున దేవదూతికల కె ♦ చ్చో సామ్యముల్ గల్గునే!" 172

గీ॥ అనుచు వచియింపఁగా భాగ్య ♦ మాయె నాకు!

భ్రాణనాథ! ప్రసాదంబు ♦ నారగింపు"

మనెడి పాతేశ్వరీదేవి ♦ ప్రార్థనమున

జనవరేణ్యుండు లేచి బో ♦ జనము చేసె.

173

—॥ { రాజపుత్ర పైన్యములు యవనుల నోడించి }
ప్రతాపసింహుని జేరవచ్చుట. { ॥—

క॥ ఆలోన సమీపంబున

శైల గుహ భూరి కుహర • సంతతు లెల్ల

వీలఁగ భిల్లేశ్వరు నా

భీల మహా శంఖ రవము • వీతెంచె వడి!

174

మ॥ ఆకల్మాణ మహారవంబు మధురం • బైవీచి శ్రోత్రేంద్రియ

వ్యాకోచత్వము సంఘటింపఁగఁ బ్రతా • పస్వామి లేచె సలుం

బ్రాకృష్ణాదులు వచ్చి స్వామి చరణ • ద్వంద్వంబుపై వ్రాలుదుఁ

సాకల్యంబుగ నాటి సంగర విశే • షంబుల్ నివేదించినఁ.

175

క॥ విని యానందించెను! యా

వనసేనలు దినదినంబు • పైఁబడ సమరం

బొనరించుచు గెల్పుచు నె

స్కను బడుచును గొన్నినాళ్లు • గడిపె విభుఁడు.

176

—॥ భిల్లుఁడు ఢిల్లీపురమున కరుగుట. ॥—

క॥ వనముల లభించు ఫలములు

తీనుచును నాల్గ్గామడలుగ • దినము ప్రయాణం

బొనరించుచు భిల్లుఁడు కనుఁ

గొనె ఢిల్లీపురము కనక • గోపురవరముఁ.

177

నీ॥ అంజనాచలముల • ననుకరించెడు దంతి

సముదాయము రహించు • శాల లొకట!

నుచ్చైశ్శ్రవము మేలు • మెచ్చని యవనాశ్వ

సంఘంబు లలరారు • శాల లొకట!

స్ఫటికంపు బొమ్మల • భంగి వెలుంగు ప

రంగు లుండెడు మంది • రంబు లొకట!

నిబడ బాహుటోప • నిరతులై దీపించు

యవనుల్ వసించు గే • మాంబు లొకట!

గీ॥ గోపురంబున రెండు ది • క్కులను భువన

విలయమును గూర్చఁగాఁ జాలి • భీతిఁ గొలుపు

పెను పిరంగుల తండముల్ ♦ గనుపడంగఁ
జూపులకు వింతఁ గొలుపు డి ♦ ల్లీపురంబు.

177

గీ॥ హైందవులు గొల్పు శివకేశ ♦ వాలయములు
భూరి యాననప్థానా ♦ గారవితతు
లాపుర సరోవరమునఁ బె ♦ ల్లలమి వెలయు
గలయ విరిసిన పుండరీ ♦ కముల కరణి!

178

ఆ॥ సందులందు నడచి ♦ గొందుల విడిచి పీ
ధులను రాజమార్గ ♦ ములను గడచి
వీరి వారి నడిగి ♦ భిల్ల వార్తాహరి
పురము మధ్య భాగ ♦ మునకుఁ బోయి,

179

క॥ లక్షలు కోట్లు ధనంబిడి
లక్షలు పనివాండ్లు వర శి ♦ లాతలిఁ జెక్కేం
డ్లక్షయముగఁ గట్టిన హ
ర్యక్షద్వారాంగణంబు ♦ నాతఁడు డాసెన్,

180

క॥ గ్వారము రక్షించు ప్రతి
హరులు కరవాలధరు లు ♦ దార బలాశ్రయ
'రారా'దని వారించుచు

దూరమునకుఁ ద్రోయ నతఁడు ♦ తొలఁగుచు నిలిచెన్. 181

సీ॥ అలఘు లక్షణ భూష ♦ గాంచిత మగు పట్ట
పంగారి యేన్దుపె ♦ నధివసించి,
చామర గ్రాహిణీ ♦ సముదయంబు మనోజ్ఞ
కరములఁ గనక చా ♦ మరము లిడఁగ,
నాణిముత్యైపు సరు ♦ లలగు విశాల సి
తాతపత్రంబు చా ♦ యల మునింగి,
బహుళ సేనాధీశ ♦ పటలంబు యవనాశ్వ
ముల నెక్కి చుట్టును ♦ మూఁగి కొలువఁ

గీ॥ జెలులు కనకపుష్పములు లా ♦ జలను జల్ల,
భువనమోహన దరహాస ♦ మూర్తి యలర,

నిలిచి మ్రొక్కు పొరులదెసఁ ♦ గలయఁజూచు
చక్కరీశ్వరుఁ డాత్రోవ ♦ నరుగు దెంచె.

182

గీ॥ అణఁగి ముమ్మాలులు సలాము ♦ లలవరించి
ద్వారపాలక తతి బరా ♦ బరు లొనర్చ,
భిల్లుఁడును సార్వభౌముని ♦ ద్వీరదము దెసఁ
దరలి జాబున్న తనదు వా ♦ స్తంబు సాఁచె.

183

మ॥ “ఎదురఁ జేరకు ప్రక్కకుఁ దొలఁగు”మం ♦ చెల్లెత్తి దౌవారికుఠ్
వదరఁ భిల్లుఁడు నిల్చె బొమ్మవలెఁ న ♦ క్బర్ నేత “యేకార్య ము
న్నది! నీ వెవ్వఁడ!” వన్న భిల్లుఁడును “రా ♦ ణాగారు నీకిమ్మటం
చిదె యీ కమ్మను బంపి” రన్న విభుఁ డ ♦ య్యేన్లు దిగఁ బాటుచుఁ

క॥ “వా రే కొండలలో సం

చార మొనర్చెదరు! వారి ♦ సంతానము దే
వేరియు సేమముతో ను

న్నారే! యెఱుఁగంగఁ బల్కు ♦ నాతో” ననినఁ,

185

సీ॥ “అందఱు సేమమే” ♦ యని కమ్మ నందిచ్చె;

నక్కరుపాదుషా ♦ యాదరమున

నంజలి వట్టుచు ♦ నద్దానిఁ జేకొని

సంభ్రమంబున నంతఁ ♦ జదువఁ దొడఁగె!

నక్షీయుగము విచ్చె; ♦ నాస్యంబు వికసించె;

జిత్తమందు ముదంబు ♦ చిందు లాడె;

వ్యాకోచ పంకేరు ♦ వా స్యంది మధుధార

లన మోదబాష్పంబు ♦ లతిశయిల్లె;

గీ॥ జేష్ఠులం దింత తొందర ♦ చెలఁగఁ జొచ్చె;

నొడల నొకవింత రకమైన ♦ హఠాయలు పుట్టె;

నంత నంగరేకునఁ గమ్మ ♦ సంతరించి

చనియె భిల్లుఁ దోడ్కొని లోని ♦ సాధమునకు!

186

గీ॥ ఐదువేల్ రాణివాసంపు ♦ టబ్బముఖులు

వారివారి నెచ్చెలులతో ♦ వచ్చి చేరి

లలిత దరహాస మధుర వి + లాస మలర
భిల్లమూర్తినిఁ గని సంత + సిల్లి రపుడు.

187

— అక్కరు చక్రవర్తి ఢిల్లీపురంబు నలంకరింపఁ జేయుట. —

సీ॥ పురిని నూలులు వేలు + మొగలు టెక్కిములు విం
తగు రంగులను గుల్కి + యెగుర సాగె!

బ్రీతి గృహంగణము స్తం + భములందుఁ దగుణ గు
భాస్తంభ నివహంబు + ప్రభలు గొలిపె!

నల బహిర్ద్వార సీ + మలను బచ్చని మామి
డాకు తోరణము ల + ల్లాడఁ దొడఁ గె;

రత్నసంతతిఁ గూర్చి + రచియించు ముత్యాల
రంగవల్లికలు హా + రంగు నెఱపె;

గీ॥ జలువ పందిరుల్ పానీయ + శాల లెన్ని
యెడలనో నలకొల్పఁగాఁ + బడి తనరెన్;
విరులు పునుగు జవాది య + త్తరువుచేతఁ
బురము సిరి నించి సౌరభం + బులను విసరె.

188

మ॥ అరుగఁ జొచ్చిరి వీధి వీధి జవనా + శ్వాహూను లుక్యోగు తెం
దటా “యాస్థానమునందుఁ గొల్వమరు మ + ధ్యాహ్నంబుపై నక్కరీ
శ్వరుడు; గాన నమాత్యులు నృపతులు + నైన్యాధిపుల్ పొదలం
దలు నాస్థానముఁ జేర రం” డనుచు వా + ర్తదెల్పు సోహాహులై.

సీ॥ ఈశ్వరేశ్వరుఁ గూర్చి + యెల్ల మనీదులం
దును భక్తి వెలయఁ గా + ర్థనలు జరిగె;
వైదిక మంత్ర పు + ష్పములు మంగళహార
తులు సాగె నెల్లదే + వళము లందుఁ;
గూటిపేదలు మొదల్ + కోటిశ్వరుల దాఁకఁ
బురజనుల్ మృష్టాన్న + ములు భుజించి
నూతనవస్త్ర సం + దోహముల్ దాలించి
బహు విభాలంకార + ములు ధరించి

గీ॥ రాకలినిగొన్న బీదల • కందఱకును
బంచ భక్త్య భోజ్యంబులు • పంచ బడియె;
నీడులేని సాఖ్యాల్లి నో • లాడి, నాడు
ఢిల్లిపురి స్వర్గపురి మేలు • డిందు పఱిచె!

190

—| అక్కరు సార్యభాముని సభా భవనము. |—

గీ॥ శకటముల పైన యావనా • శ్వముల పైన
బల్లకీలపై నేన్గుటం • శారి పైన
జెల్లుబడి కల్లు దొడ్డవా • రెల్ల వచ్చి
కొలుపు సింగంపు వాకిట • నిలిచి రపుడు,

191

గీ॥ విలువ దుస్తులు ధరియించు • వేత్ర ధరులు
వంగి వంగి సలాములు • ప్రచుర పఱచి
తత్తదర్శనము లం • దఱకుఁ జూపి
సమతఁ గూర్చుండఁ జేరిరి • క్రినుత నెఱపి.

192

గీ॥ హేమ రుచిర మహాద్వార • సీమ నుండి
యాసభా ప్రాజ్ఞ వజ్ర సిం • హాసనంబు
చూపఱకుఁ దోచు నొకచిన్న • చుక్క మాడ్కి
ననిన, భవన వైశాల్య మే • మనఁగ వచ్చు!

193

సీ॥ పలు చిత్తరువులు బే • బరునాఁకి యుద్ధ ని
శేషముల గోడలఁ • జెలగు చుండఁ,
బలు రకంబుల యుద్ధ • ముల గవాక్షములలో
రపి రిశ్మి వింత హా • రంగు నెఱవ,
మెఱుఁగారు లోహ ని • గ్గిత కుండ మందార
మాల లందందును • వేల్పు చుండ,
నొక్కొక్కఁడును వేయి • దిక్కులఁ బ్రతి ఫలిం
చెడు కాచ దీపంబు • లడరు చుండ,

గీ॥ నేల యొక్కింతయేని గ • స్థింప కుండ
మహిత కాశ్మీర రత్నకం • బళము లమర.

నందుపై రెండువేలు ది ♦ వ్యాసనములు
దనరఁ దనరాఁరె నక్క రా ♦ స్థాన వాటి.

195

గీ॥ దాని చివర విశాల వి ♦ తర్ది యమరెఁ;
గ్రింద మొకమాలు పైన జ ♦ రీ పని గల
పట్టు గుడ్డ వెలుంగొంచెఁ; ♦ బైననుడి
వివిధ ముక్తా గుభుచ్చముల్ ♦ వేలు చుండె.

196

సీ॥ ఆవిత్తర్దికకు ము ♦ భ్యమున వెల్లెను మనో
హర నూత్న కనక సిం ♦ హాసనంబు;
నద్దాని చివరలం ♦ దప్టదిక్కుల యందుఁ
దనరాఁరె హాటక ♦ స్తంభ వితతి;
వైడూర్య మాణిక్య ♦ వజ్ర సంస్థగితమై
కాంతు లీనెను స్తంభ ♦ గర్భ సమితి;
యా స్తంభముల పైన ♦ నపరంజి పైకప్పు
రేకులు రేకులై ♦ స్త్రీయమూ గూర్చె;

గీ॥ నెత్తయిన చుట్టుగోడల ♦ హేమ మత్స్య
సింహ గజ పక్షి శిరము ల ♦ చెచ్చెగువు నించెఁ;
బరమ భాగ్యాంకమగు నాస ♦ భా భవనము.
తగె మఘవు సుధర్మాస్థాన ♦ తలముఁ గేరి.

197

గీ॥ మంత్రు లుద్యోగు లాప్త సా ♦ నుంత మణులు
పదియు నాఱునూఱులు నైన్య ♦ పతులు గాయ
కులును బందుగుల్ నిగిరి; ♦ కొలువు దనరెఁ
దరగ బారులఁ దూగు నా ♦ గరిము కరిణి.

198

క॥ కనకపు సింహాసనమున
కును గుడిచెన నగ్రపీఠి ♦ గొమరొంచెను శో
భన వైభవపరుఁడు 'సలీ'
మనఘుఁడు యువరాజ భార ♦ తావని కెల్లె.

199

సీ॥ బైరాముఖా చమూ ♦ పతి పూర్వజన్మ త
పో మహిజాతంబు ♦ పూర్ణఫలము!

యవన సంగతభార ♦ తాఖండబహుళ సా
 మ్రాజ్య మేలెడు మహా ♦ మంత్రహాళి!
 విశ్వోన్నతైశ్వర్య ♦ విభవ సాంద్రుండైన
 యశ్వరీశ్వరుని వి ♦ య్యాల సురభి!
 పరిసియ భాష బే ♦ బరు నృపేంద్రు చరిత్ర
 మనువదించిన యట్టి ♦ యగ్ర సుకవి!

ఆ। కులము గాదు దొడ్డ ♦ గుణమే ముఖ్యంబంచుఁ
 జాటు సజ్జనుండు! ♦ సరళ హృదయుఁ!
 డార్ష వర్తనాంకుఁ! ♦ డబ్బూరు రహిమానుఁ
 డధివసించి యుండె ♦ నవలి పీఠి.

200

సీ॥ ధరణీతలం బెల్ల ♦ చాన మిచ్చినను వే
 లుంచి తాకని రాజ ♦ యోగిహాళి,
 వసుధాంతమున కైన ♦ వాహనం బెక్కక
 శ్రమచేసి నడచు ని ♦ ప్లాపగుండు,
 జైన ధర్మగంధ ♦ సార మాస్వాదించి
 ఖ్యాతి వహించు జ ♦ గద్గురుండు,
 బండిఁ బడినవారిఁ ♦ బక్షుల విడిపించి
 పశుహింస మాన్పు కృ ♦ సా నిరతుడు,

గీ॥ యాత్రికుల పన్ను గోవధ ♦ మణచి వైవ
 సార్వభౌము భోధించు ని ♦ జ్ఞానరాళి,
 “నారివిజయసూరి” భువన ని ♦ న్యాగురుండు
 వేటపై నొక్క యపరంజి ♦ పీట నుండె.

201

మ॥ పగిలించె రిపుకోటి గుండియల; న ♦ కృష్ణ సాదుషా కిచ్చె ముం
 దుగ వాత్మీయ తనూజ; సైన్యపతులం ♦ దుర్ జూడఁగా నింతనాఁ
 డగుపింపం డనఁ బొల్చు నంబరువిభుం ♦ డౌ నృద్ధపార్వత మా
 “భగవాదాసు” నసించె జెంతఁగల భా ♦ స్వత్స్వగ్గ పీఠమ్మునఁ 202

సీ॥ “కచ్ఛహ”నృయము లో ♦ కప్రసిద్ధ మొనగ్గు
 నవతార మందు మ ♦ హా భుజుండు!

రక్తాబ్ధినుండి బ • ర్వాదాఃకః దనకత్తి
కెదురు లేక జయించు • పృథు బలాఘ్నః!
డప్రతిహతముగా • నర్థ శతాబ్ద మం
బరుదేశ మేలు నృ • పాలచంద్రుః!
డాఖ్య కక్చరె కాని • యఖిలంబున కితండె
యనఁగ వర్తించు స • ర్వాధికారి!

గీ॥ జగము పుట్టుటాదిగ నింత • శౌర్యరేఖ
యింతటి మహాన్నతౌద్ధత్య • మింత మాట
బలిమి గల నైన్యపతి యెందుఁ • గలుగఁ డనెడు
మానసిం గధిష్ఠించెఁ బ్ర • ధాన పీఠె.

203

సీ॥ మతసహనంబు శా • శ్వత ధర్మమని యధీ
శ్వరునకు నేర్పు పా • వనగుణుండు,
చతుర చతుస్సహ • స్ర హయాధిపతి యశాచు
నక్బరుఁ గొలిచిన • యలఘు బలుఁడు,
తనమాట విభుఁడు వే • దంబంచు మన్నించి
తలదాల్చి మెలఁగిన • ధన్యమూర్తి,
తనదు కాలంబునం • దలి చరిత్రలు పెక్కు
వ్రాసిన యుత్తమ • గ్రంథకర్త,

గీ॥ యకలుషోదార వర్తనం • డగు ఘనండు,
దినము పదివీసియల తిండి • తినెడు దౌష్ట్య
తిండికాఁ 'డబుల్ ఫజ'లను • పండిత మఱి
యలరె ముందట నొక్క స్వ • ర్ణాసనమున.

204

సీ॥ లాహిరీపుర నృపా • లకవంశ ముద్ధరిం
ప జనించినట్టి పా • వన గుణుండు,
హైందవాచార మ • ర్యాద లామూలాగ్ర
మెఱిగి యనుష్ఠించు • గురు మనీషి,
ఘోరాహవంబున • ఘూర్జరేశ్వరు గుండె
లవియంగ దాకిన • యలఘు శౌర్యుఁ

డక్ష్మరీశ్వరుని నై ♦ న్యాధీశులందు న

గ్రస్తాన మొందు వీ ♦ ర ప్రభుండు,

గీ॥ తన గొలుసు క్రింద భారతా ♦ వనిని గొలిచి
సిస్తులు విధించు నేర్పాట్లు ♦ చేయుటందుఁ
గలియుగమున వీని సముండు ♦ గలుగఁడనఁగ
వెలయు 'తోడరమ' ల్లోక్క ♦ పీఠి నుండె.

205

నీ ధనసేనుఁడ నెడు మం ♦ దస్మితమూర్తి ముం

దొక్కపీఠముపైన ♦ నుండె; నితఁడు

రీనామహిందుఁ గూ ♦ రిమి గాయకుఁడు; రాగ

మాలాపనము చేయ ♦ యామున జల

ముల మున్నె; రెండుగం ♦ టలపైనఁ బొగ వేచి

బుగ్గలు పుట్టె; "వి ♦ ప్రుండు మడిసె"

నని యక్క రన, వల ♦ లడరించి జాలరుల్

పట్టితెచ్చిరి; కార్య ♦ భంగమునకుఁ

గీ॥ గనలి హిందోళ-మేఘ రా ♦ గములు రెండు

గానమునకు నిషిద్ధమకాఁ ♦ గాకయనుచు

శాప మిచ్చిన గాయక ♦ సార్వభౌము!

డితని కీతఁడె సాటి యీ ♦ క్షితి తలమున.

206

నీ॥ పరమ శిశోదియా ♦ న్వయ ముద్ధరించు పృ

థ్వినాయకుల కూర్చి ♦ పెండ్లి కొడుకు,

త్రైసహస్ర గంధర్వ ♦ విసరాధిపతి యయున్

వాహినీ పతులందుఁ ♦ బ్రథమగణ్యుఁ,

డకలంకవర్తన ♦ నక్కరు సభ మెల్ల

దలఁదాల్చు దివ్యమం ♦ దారమాల,

కవిరాజ బిరుద సం ♦ కతితుండై యనుపను

గ్రంథముల్ వ్రాసిన ♦ కవివరుండు,

గీ॥ ధరణి క్రుంగిన నభమెల్ల ♦ విఠిఁగిపడిన,

నడ రొకించుక లేక సత్యంబు పలుకు

పృథ్వీరాజాఖ్య రాతోడు ♦ వీర మూర్తి
యలరె ముందున్న యొకయున్న ♦ తాసనమున.

207

సీ॥ కాలంజరీ సమ ♦ గ్రక్మైతలం బెల్లఁ
బాలించుచుండు పా ♦ వన గుణుండు,
ప్రభువతంసుండు భగ ♦ వాదాసు సేవించి
గౌరవం బందు వి ♦ ఖ్యాతకీర్తి,
యశ్చరు హృదయ ర ♦ హస్యంబు లెఱుంగంగ
నేర్చి వర్తిలు చిర ♦ స్నేహితుండు,
కవి గాయకుండు కథా ♦ కథకుడై వక్తయై
సభ నలరించు ప్ర ♦ జ్ఞ రతుండు,

గీ॥ తనదు ప్రతిభా నిరూఢి కీ ♦ ధరణి జనుల
వదనములు కాపురంబుండు ♦ సదనములుగఁ
జతుర సరసోక్తు లాడు సం ♦ స్తుత మనీషి,
వీరబలుఁ డుండె నొక దొడ్డ ♦ పీఠ మందు

208

గీ॥ అలఘు లీలావతీ గణి ♦ తానువాద
కుండు, నలచరిత్ర వ్రాసిన ♦ గొప్పసుకవి,
యా 'ఫయాజి' ముందున్న హే ♦ మాసనంబు
నందుఁ గూర్చుండె నవిరళా ♦ నంద మూర్తి.

209

ఆ॥ పారసీక భాష ♦ భారత రామాయ
ణములు వ్రాసె; నిజ మ ♦ తమున దురభి
మానశాలి యా బ ♦ దోసీ కవీశ్వరుం
డవలి స్వర్ణపీఠి ♦ నాకమించె.

210

సీ॥ బికనీరు రాజ్యపా ♦ లకుడై చతుస్సహ
స్రహయాధి పతియైన ♦ 'రాయసింగు!'
మాశ్వదేశాధీశ ♦ మణి గాయకవిభుండు
సౌజన్యరాశి 'నా ♦ జబహదూరు!'
బహుదేశ చరితముల్ ♦ వ్రాసి దిగంత య
శస్సాంద్రుండగు "పేరి ♦ స్తా" మనీషి!

యల తులసీదాసు • తుల యీతః డగునన
వాసి గాంచిన “సూరి • దా”న గుకవి!

గీ॥ యట్టె గసగస గింజపై • నా భారాను
ద్వాదశాధిక శతతమా • ధ్యాయ మెల్లఁ
బూర్ణముగ వ్రాసినట్టి “య • బ్ధూ స్సమాదుఁ”
డధి వసించిరి యాణి • ముత్యాల పీట.

గీ॥ ‘షేక్ ముగారక్’ మొగల్ బుధ • శేఖరుండు,
నా ‘హకీం హుమా’ మక్బరు • నాస్తమిత్రుఁ
డిరువు రొక చోటఁ బీఠంబు • లెక్కియుండి
రవిర శానందమున సస్సి • తాన్యు లగుచు.

212

క॥ విరియు వివిధ కుసుమంబులఁ
బరిమళములు నించు పుష్ప • వాటిక సొబగున్
బురుడించి సభాభవనము

దొర లందఱు గొలువ నలరె • దొరపుఁ గళలన్.

213

— అక్కరు సార్వభౌముఁడు కొలువుఁ గూటమునకు వచ్చుట. —

గీ॥ సకల కల్యాణ భూషణ • సహిత మైన
చారు లక్షణ భద్ర కుం • జరము నెక్కి
యక్కరు సభా భవనమున • కరుగుదెంచె
భిల్లుఁడును పల్లకీ నెక్కి • వెంట గాఁగ.

214

ఉ॥ అంతటఁ దూర్వముల్ మొరసె! • నక్కరు భిల్లునితోడ డిగ్గి య
భ్యంతరమందుఁ జొచ్చె! దొర • లందఱు లేచి నమస్కరించి! రం
తంతనె వారి నందనము • లందుచుఁ జేరెను సింహాపీఠ; దు
ర్దాంతరవం బెలర్పఁగ బి • రంగు లనేకము ప్రేలె నయ్యెడన్.

215

గీ॥ దుద్దుగంబడి బుజముల, • దుడ్డు గట్ట
కరమున, నెసంగు గంభీర • కాలమూర్తి!
భిల్లుఁడు వసించె నొక దొడ్డు • పీట మైన
వేదికాంతమం దక్కరు • విభుఁడు చూప.

216

క॥ చుక్కలలోఁ జంద్రునివలె
 నక్కజముగ వెలిగె నక్క; ♦ రందలు దొరలు
 గ్రిక్కిరియుచుఁ గూర్పుండిరి;
 చక్కఁగ సభదెసను బాదు ♦ షా కనుఁగొనుఁచు, 217

సీ॥ “అఖిలసేనాధీశు ♦ లార! సామంత నృ
 పో త్తంసులార! యు ♦ ద్యోగులార!
 యిది మహా సుదినమా! ♦ నిపు డనంతానంద
 మలరించు దొడ్డ కా ♦ ర్యూబు జరిగె;
 నా మహాదివ్య హా ♦ ర్షాంశంబుఁ దెలుప మి
 మ్మందఱ రమ్మంటి ♦ నాదరమున;
 నా జీవితమున నిం ♦ తటి యమూల్య సువార్త
 నింతవఱకుఁ దెల్పి ♦ యే నెఱుంగ;

గీ॥ నందలును నాలకించి యా ♦ నంద మొందు
 డనుచు నంగ రేకునను దా ♦ టాకుఁ దీసి
 యిందలి పవిత్రవార్తల ♦ నిపుడె చదువు
 మనుచు లేఖఁ బృథ్వీరాజు ♦ నందఁ జేసె. 218

మ॥ వినయం బేర్పడ జాబు దోసిటను బృ ♦ థ్వీరాజు చేకొంచు దా
 నిని వీక్షించుచు రాతిబొమ్మ కరణి ♦ నిల్పుండె; నక్కర్విభుం
 డనురాగోత్సుక చిత్తుడై “సుకవిరా ♦ జా! యేటి కట్లుఁటివో!
 వినిపింపదగు గాదె! లేఖ” యనఁ బృ ♦ థ్వీరాజు మోమెత్తుచు,

గీ॥ “ఆస్థాన వాటియం ♦ దదు గిడినది మొన
 లారోగ్య మొకరీతి ♦ ననువు పడదు;
 కన్నులు పచ్చవై ♦ కానరా! వీ తాళ
 పత్ర మించుక కానఁ ♦ బదునె; కాని
 యక్షరం బొక్కడైన ♦ నగపడ; దిట్టి దు
 స్థితి నివేదింపంగ ♦ సిగ్గు దోఁచె”
 నన “శ్రమ మేటికి! ♦ ననువుగాఁ గూర్పుండి
 కొంతకుఁ గొంత వి ♦ శ్రాంతి నొందు.”

గీ॥ డని వచించి యక్క ♦ 'రఘూరు రహిమాను'
వదససీమ దృష్టి ♦ పఱపి "మీరు
జాబు నందఱు వినఁ ♦ జదువుం"డనఁగ దాని
నతఁడు గొనుచు నిలిచె! ♦ యవనపతియు,

220

క॥ "మీరును జదువఁగఁ దొరకొన!
రూఱక యేమిటికి నిలిచి ♦ యుండెద! రిపుడే
ప్రారంభింపుం" డన, న
బూరహిమానుండు వినయ ♦ భూషణుడగుచున్,

221

నీ "పదినాల్గుగా జ్వర ♦ బాధచే నారోగ్య
మనువుగా నుండలే; ♦ దైన, నీదు
నాజ్జ యనుల్లంఘ్య ♦ మగుట నెట్లులొ కష్ట
పడి సభాస్థలికి నే ♦ వచ్చినాడఁ;
గొంచెము కాలంబు ♦ గూడ నిల్వఁగ నాకు
శక్తి లేకున్నది; ♦ సత్య మిపుడు
దేవరకడ నివే ♦ దించితి" నని విన్న
వింప, నక్కరు నేత ♦ వెత వహించి

గీ॥ యేల ముందె తెల్పుకపోతి ♦ రీ విధంబు!
నుఱక సభకు రప్పింపక ♦ యుండి యుందు!
నైన నిపుడేమి! చతురంత ♦ యాన మెక్కి
యింటి కరుగుడు! శ్రమ మంద ♦ నేల యిచట!

222

ఆ॥ త్వరగ వెడలుఁ డనఁ బ్ర ♦ ధానమంత్రియు "నిప్పు
డింటి కరుగఁజాల! ♦ నిందె కొంత
నేపు విశ్రమింపఁ ♦ దావంబు తగ్గు! వి
చారపడకుఁ" డనుచుఁ ♦ గూఢు చుండె.

223

క॥ అనఘుం డక్కరు తనకర
మున లేఖను గొనుచు ముఖము ♦ స్పృహంబుగుహం
బును గేర మధుర కంత
స్వనమున "వినుఁ" డనుచు సభను ♦ జదువఁగఁ దొడఁగె!

“అక్కరు నృపాలకా!

స్వస్తి! ♦ యవధరింపు!

మెడతెరిపిలేని యుద్ధంబు ♦ లెసఁగె; రుజకుఁ
దనువు పాల్పడె! విశ్రాంతి ♦ గొనఁ దలంతు;
నొడఁబడుదు వేని యారైలల్ ♦ గడువు చాలు;
వైరి వయ్య నుదార భా ♦ వమ్ము గలవు;
న న్నెఱుంగుదు! వెఱుగుదు ♦ నైతికమ్ము!
హితము యోజించి, నీమతం ♦ బెల్లొ తెలుపు!
తప్పక మెలంగు నట్లు.....

ప్రతి ♦ తా పసింగు. ”

సీ॥ అనుచు విశ్వములోని ♦ యవనీశ్వరుల యందు

నగ్రగణ్యస్థాన ♦ మాక్రమించు

నా పవిత్ర శిశోది ♦ యాన్వయాంభోరాశి

రాకా సుధాకర ♦ ప్రచురమూర్తి,

ధన్యుండు రాణా ప్ర ♦ తాపసింహ నృపేంద్రుఁ

డాఱు మాసంబులు ♦ వ్యవధిఁ గోరె;

నతని ప్రస్తుత పరి ♦ స్థితులెల్ల విషమమై

పరిణమించిన యట్టి ♦ సరణి తోఁచె;

గీ॥ సచిరకాలమునకు ♦ నా మహాభాగుండు

సంధి కరుగుదెంచు ♦ జాడ తోఁచు;

నంబరీశు మేటి ♦ యసను ప్రయాణ మీ

యానుకూల్యమునకు ♦ నాస్పదంబు.

226

సీ॥ అకలుషానంద దా ♦ యకమైన కల్యాణ

వార్తను మీకుఁ దె ♦ ల్పంగఁ గోరి.

యందఱు నీదిన ♦ మాస్థానమునకును

జేర్చితి” ననుచు వ ♦ చించు నంత

“సంధియుఁ దప్పక ♦ జరగుఁ బొ”మ్మని కొంద,

“అరఁడు లోఁబడు సత్య” ♦ మనుచుఁ గొంద

“తా ‘జలాలుద్దీను’ ♦ హరిహరాదులు గూడ
నాపంగ నేర్తురే!” ♦ యనుచు గొండ

గీ॥ “తాప్రతాపుని దశ సహ ♦ ప్రాశ్వ పతిగఁ
జేయుఁ” డని కొందఁ తెత్తుగాఁ ♦ జేతు లెత్తి!
యా సభాభవనములోన ♦ నన్ని కడల
లోకులును మిన్నముట్టంగఁ ♦ గేక విడిచి.

227

గీ॥ అంత నక్కరు నృపమాళి ♦ “యవును! వారు
మైత్రి పాటింతు రని తోచె ♦ మా” కటంచుఁ
బృథ్వీరాజుఁ “జూచుచు “నేటి ♦ కిట్లు నిల్చు
రేల కూర్చుండ!” రని వల్కఁ ♦ బృథ్వీరాజు,

228

-|| { అక్కరు నార్యభామునితో లేఖ ప్రతాపసింహునిది గాదని } ||-
పృథ్వీరాజు నివేదించుట.

గీ॥ “సేవకుడ నేను; నాస్వామి ♦ వీవు; నాకుఁ
దెలిసి నంత నీకడ నివే ♦ దించుటయును
ధర్ము వగు! విన్న వితుఁ; బ్ర ♦ తాపసింహ
కర లిఖిత లేఖ యిది కాదు! ♦ కాదు! కాదు!

229

గీ॥ అమల కైలాసశైల శృం ♦ గమున కన్న
రమ్యతరమైన యామహః ♦ రాజు కీర్తి
నైవఁ జాలని యాగర్భ ♦ శత్రుఁ డెవఁడొ
యిట్లు కల్పించి లిఖించె ♦ నిది నిజంబు!

320

సీ॥ పాణప్రతిష్ఠ స ♦ దృక్తో నొనరించి,
యమృతాభి షేకంబు ♦ నలవరించి,
కోటి కొక్కఁడు తెచ్చు ♦ కుసుమంబు లర్పించి,
సాంబ్రాణి వాసనల్ ♦ సంతరించి,
పూర్ణ నైవేద్యంబు ♦ ముందుంచి యర్పించి,
కప్రపు లారతుల్ ♦ కాన్క లొసఁగి,
మంత్రపుష్పము పెట్టి ♦ మమత నాత్మప్రద
క్షీణ నమస్కార స ♦ త్కీమలు దీర్చి,

గీ॥ భక్తుఁ డెట్టులు నాత్మదై ♦ వతముఁ గొలుచు
నట్లు స్వాతంత్ర్యమును గొల్చు ♦ నా ప్రతాపు!
డతని గళమునఁ గొనయాపి ♦ రాడు చున్న
నీకు లోబడు ననుమాట ♦ నీళ్ల మూట.

231

సీ॥ బ్రహ్మ విద్యా మహా ♦ త్వ రహస్య మెఱిగిన
యుత్తమోత్తమ రాజ ♦ యోగి షకాళి,
హరిహర బ్రహ్మాదు ♦ లడ్డువచ్చిన నుంత
వెనుబోని భువనైక ♦ వీరమూర్తి,
పదునాల్గులోకముల్ ♦ ప్రతిఘటించిన బట్టు
దల మానని భగీర ♦ థ ప్రభుడు.

తవిలి మార్కొన్న మే ♦ రువునైనఁ జాదుతోఁ
బెకలించు దుర్బమ ♦ పృథు బలుండు,

గీ॥ చంద్రసూర్యులు గతిదప్పి ♦ చనిన నాత్మ
వైభవముఁ గోలుపోని యా ♦ భానుకులుఁడు
శ్రీదూతఁగి తానుగా నీదు ♦ చెలిమి కోర
నిలయుఁ గుంగెనె! యుభోధు ♦ లింకి చనెనె!

232

గీ॥ ఢిల్లీతో మొగల్ సామ్రాజ్య ♦ మెల్లఁ గొనుచు
స్వయముగా నీవు పోయి త ♦ చ్చరణ యుగళ
మును భుజించెద నంచు మొగ్గి ♦ క్కినను గాని
తగులఁ డాతండు వామ పా ♦ దమున నేని.

233

సీ॥ తొరుష్క నృప మహా ♦ స్థానవాటికలోన
నిందలు దొరలు నేఁ ♦ డిట్లు చేరి
తనకమ్మఁ బరికించి ♦ తగునంచు నీ పట్ట
పగ లిట్లభిప్రాయ ♦ పడి రటంచు
దెలిసెనేని ప్రతాప ♦ దేవుని కోమల
దివ్యచిత్తం బెన్ని ♦ దిశల నొగిలి
జాలినొందునొ తెల్పుఁ జాల; ♦ నక్క రటన్న
నతనికిఁ గొంత ము ♦ ర్యాద యుండె;

గీ॥ నక్కట పరేంగితజ్ఞాన ♦ మణువు గూడ
లేదె! విపరీత వర్తనుల్ ♦ వీర టంచు
నమ్మహాత్ముండు తలపోయు; ♦ నతని మదిని
నున్న మర్యాదయును గూడ ♦ నూడి పోవు,”

234

ఆ॥ అని వచింప నతని ♦ యంబుద గంభీర
భాషణములు విని స ♦ భా జనంబు
లబ్బరంబు నొంది; ♦ రక్తరు నవమంద
హాసా రోచి యగుచు ♦ నతనిఁ జూచి,

235

అక్కరుసార్వభౌముండు పృథ్వీరాజునకు బదులు చెప్పట. (—

నీ॥ “ఆ మహామహుండు పు ♦ ణ్య స్వరూపుఁ డటంచు,
భువనైక వీరపుం ♦ గవుఁ డటంచు,
సర్కవంశనృపాల ♦ కావతంసం బంచు,
ననుపమ శుద్ధ వ ♦ ర్తనుఁ డటంచు,
గొలఁదిమీఱిన పట్టు ♦ దల గలవాఁడంచు,
నసమాన ధైర్య హే ♦ మాది యనుచు
నాశ లేని యమాను ♦ పానంద పరుఁ డంచు,
బ్రతిలేని యీశ్వర ♦ భక్తుఁ డనుచు,

గీ॥ గ్రమ్ముకొను బహు శాపదా ♦ ర్ణవము లందఁ
గడిమి తగ్గని నెఱయూత ♦ కాఁ డటంచు,
నే నొకఁడ నేల! యీదేశ ♦ మెల్ల భువన
మెఱిగి యెఱిగి వేనోభుల ♦ నెపుడు మెచ్చు!

236

గీ॥ సర్వమంగళోదార ప్రి ♦ శస్త్ర మూర్తి
శ్రీప్రతాపు స్వాతంత్ర్య ల ♦ క్షీ స్వరూప!
తల్లి పాతేశ్వరీదేవి ♦ ధైర్య మహిమ
శిశువు లాటలలోఁ బ్రశం ♦ సించు చుండు!

237

గీ॥ ఆమహింద్రుపై నెంత ము ♦ ర్యాద గలదా
వల్లకి నెక్కివచ్చి స ♦ భా స్థలమున

వేదిపై హేమ పీఠిపై • వెలసి యున్న
వన నివాపియకా యీభిల్ల • వరుడు సాక్షి! 238

క॥ వీరకుటుంబం బగును మ
హారాణాగారి దనుచు • నౌదల యూఁప
నేరని వాఁ డిలపై మన
నేరని వాఁడందు; నిజము • నిజ మిది యెందు. 239

క॥ ఉన్న దిదె తాటియా; కి
దున్నది నృపగురుని వ్రాత; • యున్నది తుది వ్రా;
లున్నాడు భటుడు; పని యే
మున్నది లే దనఁగ, లేని • దున్న దనఁగ! 240

గీ॥ త న్ననిపె మహారాణాప్రితా • తాపసింగు
జాబు నాకియ్య ననుచు నొ • సంకె దీని!
బొంకనఁగ నెట్టిదో దాని • పు ట్టెఱుఁగని
మంచి మనసున్న యీభిల్ల • మధుర మూర్తి. 241

క॥ “ఇందు నసత్యం బుండదు!
సందేహము వాయ దేని • శబరభటుని మీ
రిందఱలో నడుగుం” డన
సందియ్యక పృథ్వీరాజు • “శ్రీమ మేమిటికి! 243

క॥ ఈలేఖ క్రిందఁ దవిలిన
వ్రాలునకును సత్యమైన • వ్రాలున కెంతో
పోలిక గల! దంతియ; యీ
వ్రాలును నృపగురుని దనుచు • బలుకఁగఁజాల. 244

క॥ వివరం బిది; యీభిల్లుని
నెవఁడేసియు బంపియుండు! • నీకాలమునం
దివి క్రొత్తల! ధన మున్నను
భువనంబులు మార్పవచ్చు • బో! నిమిషమున. 244

గీ॥ అంత యేటికి! దేవర • యనుమతింపఁ
బరమ విశ్వాసియైన నే • వకుని బంపి

యరయువాడ నిందలి సత్య; • మంతదాకఁ
గమ్మ నమ్మక యుందురు • గాక మీరు.”

245

— మానసింహుడు ప్రతాపసింహునిగూర్చి తేలికగా మాటాడుట. —

క॥ అని బలము నిగుడ వచ్చియు
చిన నదనం బెత్తి మాన • సింహుండు “ప్రతా
పనృపతియెడ నాకును దీ
రని వైరంబుంట యంద • అకు విడితంబే!

246

క॥ అతఁ డతిలోక బలోన్నతుఁ
డతులిత విక్రమ నిధానుఁ • డలఘు త్యాగా
ని తుఁడనుట సూర్యదేవుం
డతితర తేజస్వరూపుఁ • డనుటయ కాదే!

247

క॥ ఇనచంద్రులు గతి దప్పినఁ
దన స్వాతంత్ర్యంబు విడక • ధైర్యంబున డీ
కొని కోటి విపత్తులు గో
టను మీఱెడు ధీరుడని దృ • ఢమ్ముగ నెఱుక.

248

గీ॥ ధైర్యశౌర్యాది గుణ సము • దాయమునకుఁ
దగ్గనిది పెంకెతన మా ప్ర • తాపు నందుఁ!
గానిచో నంద అట్లు సౌ • ఖ్యమున మనక
యూపి రాడని రణముల • నేపు చెడునె!

249

సి॥ “అఖిల జేహాధీశు • డగు మహమ్నజ్జలా
లుద్దీను సాహాయ్య • మొదలి యుండ,
నుదయ పర్వతము నం • దుండి యస్తాది” మే
రకుఁ గల్గు సకల గో • త్రాభరంబు
నెదిరి లేకుండ జ • యించిన నానంద
పటు పరాక్రమశాలి • ప్రతిఘటింప,
మానవమాత్రు లే • ధైవ నితటికిన్న
నిమిషంబు తలయెత్తి • నిలువజాల;

గీ॥ రీడకే పాదుమాగారి ♦ తోడి పోరు
తలమునుక తాచుఁ బడియెఁ బ్ర ♦ తాపు మీఁద;
నాతఁ డెంతకాలమొ యింక ♦ నని యొనర్పఁ
బూనఁ; డీయాస మఱి కల ♦ లోని బాస.

250

సీ॥ మేవాడరాజ్య ల ♦ క్షీ యనాథ యయ్యె! దు
ర్గమ దుర్గ నివహముల్ ♦ గాలిఁ గలిసె!
భాండారములు పటా ♦ పంచలై చెడి పోయె;
సేనాబలం బెల్ల ♦ శిథిల మయ్యె!
సామంతస్మృతు లన్య ♦ సీనుల కేగిరి!
బంధు సంతానంబు ♦ పలుచ నయ్యె!
దల దాచుకొన నింత ♦ నెలవును గణనయ్యె!
గట్టు గుడ్డలు పేలి ♦ కలుగఁ జిరిగె!

గీ॥ గడుపు మలమల మాడె! బి ♦ కంబు లూడె!
బలము సుడిసె! స్వాతంత్ర్య పి ♦ పాస లెడసె!
నిట్టి నిరుపేద యని సేయ ♦ నెంచ నేని
యతని సంరంభ మెల్ల స ♦ న్నన్వసి పెండ్లి.

251

చ॥ అడిగెను నేటి కీ వ్యవధి ♦ ప్రాణము వోవక; నాటుమాసముల్
గడువవు చూచుఁ డీ గడువు ♦ కాలము గాటకమున్నె పాదుమా
యమగుల వ్రాలి తా నవిన ♦ యం బానరించిన జాడఁదెల్పి మ్రొ
క్కడి; నివి లోకమందుఁ బరి ♦ కించిన చర్యలె; నేడు క్రొత్త తే!" 252

క॥ అను మీనసింహు మాటలు

విని నంత నొకింత వంత ♦ పెరుగఁగ స్వాంతం

బునఁ బృథ్వీరా జడఁపం

గనులేక సభాజనంబుఁ ♦ గలయఁగఁ గనుచు,

253

—) పృథ్వీరాజు మానసింహుని మాటలను ఖండించుట. —

శా॥ "ఏమో! నాకటువంటి భావము రవం ♦ తేని మది లేదు! వి
శ్వామేయ ప్రకట ప్రతాపుడు ప్రతా ♦ పాధీశుఁ డాబూగిరి

స్వామి గా కొరు మొక్క డెప్పు! శత ల • తుల్ వీరయోధుల్ సమ
దూమి ముట్టినఁ గెంజివుల్లటు శిరం • బుల్ గిల్లివైచు జమి! 254

సీ॥ గోచిపాతయలేని • కుంభసంభవుడు స

ముద్రముల్ బ్రావె నా • పోశనముగ;

బడుగయ్య మణి వసి • మృదు గాధిసుతు సేన

బ్రహ్మ దండమున లో • పలకి గొనియె!

బ్రహ్మదూ డేదేండ్ల • ప్రియంపు వాడయ్య

విశ్వంబునెల్ల స్తం • భింపఁ జేసె;

నంగముల్ లేనివాఁ • డయ్యఁ బంచశేరుండు

పూవు బమ్మన లోక • ములు జయించె;

గీ॥ నాత్మబలము ప్రిధానమై • యలగుఁ గాసి

యుపకరణముల బనిగోమి • యుత్తములకు!

లేమి యున్న, సాయంబేమి • లేకయున్న,

నాప్రతాపుఁ డభ్యాత్మ స • త్వప్రభుండు. 255

గీ॥ అకట! యతఁ డేడ! నీ వేడ! • యక్క లేడ!

యమరగిరి కణువున కున్న • యంతరంబు;

జగము తలక్రిం దునుఁగాని • జరుగఁబోవ

చాప్రతాపుఁడు లొంగుట" • యసి వచించె. 256

గీ॥ పులకిత శరీరుతాచు న్నాఁ • దలల నూపు

దొరల తలల రుమాలులు • వలె నప్రదు;

కమ్మతెమ్మెర గొమ్మ వృ • త్తముల తుదల

గునిసి యాడెడు కొవ్విరి • గుత్తు లట్లు. 257

సీ॥ "మానసింహన్యచాల! • మనము వృద్ధిరాజు

విన్న పంబును ద్రోసి • వేయఁ బోలు;

దిట నుండు వారిలో • నితఁ డొక్కఁడే మహా

రాజాప్రతాపు గా • రాపుణ్ణు;

మితఁ డప్పు డప్పు డా • యునకుల స్వామి గ

ర్థన మొనరించిన • చనువు కలిమి

నామహామహా భావ ♦ మన్ని యంశంబుల
యెడ నెక్కుడగు రీతి ♦ నెఱిగి యుండు;

గీ॥ నింత కితఁడు తొందర మాని ♦ యెల్ల కార్య
గతుల దీర్ఘ మాలోచింపఁ ♦ గాఁ దగు ననె;
మనకు మాత్ర మిప్పటికి మిం ♦ చినది గలదె
విదియఁ దోఁపని చంద్రుండు ♦ తదియఁ దోచు! 558

గీ॥ ఎదిరి వాదమ్మునకుఁ దగు ♦ నెన్ని వసతు
లన్నియు నొసంగి సత్యంబు ♦ నరయు నిచిత!
మాత్ర మేమిటి కిపు" డని ♦ యవన నృపతి
దృష్టి మార్చి పృథ్వీరాజు ♦ దెసను గాంచి, 559

ఉ॥ "నీవు వచించుమాట గణ ♦ నీయమ! యట్టులె నీకు నిష్టనకా
కైవడి నమ్మ నేర్చిన యొ ♦ కానొక సేవకుఁ బంపి, యా జగ
త్పావన వర్తనుండగు పృ ♦ తాపుని భావ మెఱింగి, మాకు నా
యా వివరంబులకా దెలుపు ♦ మందలి సత్యము రూప మేర్పడక. 260

గీ॥ 'అంతదాఁక మేనాడపై ♦ నరుగ రాదు
మొగలు నైన్యంబు' లని నేను ♦ ముదల సేతుఁ;
బనులు చాలింత మిపు"డని ♦ పలికి లేచి
సభ ముగియఁజేసె; నంత దుం ♦ దుభులు మోసె! 261

→ పృథ్వీరాజు భిల్లుని దోడ్కొని తన యింటి కరుగుట. →

సీ॥ కుండంబునుండి డి ♦ క్కులనిండు నగ్ని క
ణంబులు చెదరు చం ♦ దంబు నోవ,
సైన్యాధినాథు లా ♦ స్థానరంగము వీడి
యాత్మ మందిరముల ♦ కరిగి రపుడు;
రాజమార్గమున న ♦ గ్రస్తానమున నిజ
గృహము జేరఁగఁబోయెఁ ♦ బృథ్వీరాజు;
ద్వారసీమ కతని ♦ భార్య జోషిబాయి
స్వర్ణ కుంభంబున ♦ జలము దెచ్చి

ఆ! పాదయుగము గడిగి ♦ పై చెఱుగునఁ దడి
యా ర్చె; లోని కిరువు ♦ రరిగి రపుడు;
పావ నానురాగ ♦ బద్ధ శోభన రాజ
హంస దంపతులను ♦ ననుకరించి.

262

గీ॥ “ఆఱుమాసమాల్ విశ్రాంతి ♦ యవసర మని
పాదుమా కడ కీభిల్ల ♦ భటుని బంపె
నా ప్రతాపదేవుం” డని ♦ యతనిఁ జూపెఁ
బృథ్వీరాజు; జోషీబాయి ♦ వెతఁ గలంగె.

263

సీ॥ “ఎమంచు నీకిచ్చె ♦ నీకమ్మ! రాణా ప్ర
తాపేశ్వరుం” డంచు ♦ భవుడు నుడువ,
“వ్రాయు నప్పుడు కమ్మ ♦ వ్రాయునై దద్యావ
మెట్టు లుండె!” నటంచు ♦ నిగతి యడుగు;
“నానుహమీహు ముఖం ♦ బంతి నొచ్చినయట్లు
కనుపించెనే!” యంచు ♦ గాంతు డనఁగఁ;
“శాత్రుశ్రీమత ♦ ప్రభుడు లేఖ లిఖించు
కత యెఱుంగునె!” యంచు ♦ సతివ పలుకు;

గీ॥ “భక్తమణి సలుంబ్రాస్వామి ♦ పాయకెపుడు
విభుని గొల్కునె” యని భర్త ♦ వృచ్ఛసేయఁ,
“గనరు మొగ్గులు మాతల్లి ♦ కాన్పు లడవి
కాకలకు సుక్కిరో” యంచు ♦ గాంత యడుగు!

264

ఉ॥ “చెప్పుము చిత్తమిచ్చి యిదె ♦ శ్రీనృపలోక జగద్గురుండు మా
యప్ప ప్రతాపదేవుని ము ♦ ఖాంబుగుహంబునఁ జంద్రబింబ ము
దొప్పెడి వెన్నెల ట్లరు ♦ నుత్తమపూ దరహాసరేఖ తా
నెప్పుటి యట్ల పాయక ర ♦ హిందును నుండునె! భిల్లశేఖరా!”

265

క॥ అని మఱియు మఱియు నయ్యం
గనయును బతి యొత్తి యడుగఁ ♦ గా భిల్లుండు
దనమది కుదురు పఱచి క
ల్గిన సంగతు లెల్లవారి ♦ కి వినిపించె.

266

సీ॥ “తొలిదినంబునఁ జీక ♦ టులు క్రమ్మువట కాజి
విడక రేగె” నటన్న ♦ వెత వహించు;

“దినరాత్రములు రెండు ♦ తిండిలేక కుటుంబ
మలసిపోయె” నటన్న ♦ గళపళించు;

“గాలియు నాన జ ♦ గస్పశయము లేవ
నుబికె” నన్నను మది ♦ నుసులించు;

“బిల్లి రొట్టెను నాచి ♦ బిడ్డ తొమ్మను జీల్చి
పోయె” నంచు వచింప ♦ బొక్కి పోవు;

గీ॥ “రాజగురు సార్వభౌము వ ♦ బ్రంపు గుండె
కఱకు నెడి మెత్త వడి వ్రాసె ♦ గమ్మ”యనిన
వేడి నిట్టూర్పు పుచ్చి యా ♦ పృథ్వీరాజు
లేమ కన్నీటి మున్నీటి ♦ లో మునింగె.

267

సీ॥ “తపనీయ ఘటిత సుం ♦ దర మందిరము లున్న,
బలు రకంబుల నుప ♦ వనము లున్న,
మదనోపమానుడై ♦ మన్నించు మగఁ డున్న,
దాసీజనంబు నం ♦ దలుగ నున్న,
బెన్నిధులను మీఱు ♦ విత్త సంపద యున్న
గరమరుదైన భో ♦ గంబు లున్న,
వల్లువలు నగలు రా ♦ సులు గాసులుగ నున్న,
దమ మాట వేదమై ♦ తనరు చున్న

గీ॥ మాటవినఁ గష్ట మిప్పటి ♦ మానవతులు;
తినఁగఁ గట్టఁగ లేక కా ♦ ననము వెంట
నాథు దేవుని వలెఁ గొల్చె; ♦ నాడు పెద్ద
తల్లిఁ బోలిన సాధ్వీ మ ♦ తల్లి గలదె!

268

గీ॥ జగములోని వీరులును రా ♦ జన్య వదులు
గొలువ విశ్వోన్నతుండునై ♦ యలర వలయు
తండ్రి వసుపాట్ల కకట! యా ♦ తంబె లేదె!”
యని కలంగి జోషి బాయి ♦ యడలు వడియె.

269

గీ॥ తనకుల సుధాంబురాళి పూ • తమ్ము సేయ
నవతరించిన పద్మాల • యావతార
యలఘు సాధ్య జోషీ గాయి • యడలు చూడ
రాదనుచు సూర్యుఁ డపరవా • రాళి డాసె!

270

సీ॥ పలురంగు లీను పు • వ్వలచే నలరి మంది
రము వెన్క నొక్క యా • రామ మలగు;
నారామమున వట్టి • వేరులతో గప్పఁ
బడి యొక్క చలువ చ • ప్పరము దనరు;
నద్దాని నడుమఁ గ • మ్రాసనములు కొన్ని
వాని నడుమ నొక్క • బల్ల యుండె;
మొకమాలు వలువ సొ • పులు గుల్కెఁ బైన; వ్రాఁ
తకుఁదగ్గ యన్ని సా • ధనము లుండె;

గీ॥ నంతఁ బృథ్వీరా జొక విశా • లాసనమున
బల్లముందుఁ గూర్చుండి ని • ల్పెల్ల దీర్ఘ
మోజనల ముగ్ధి కొంతసే • పుండి పదపఁ
గరమునను గాగితంబును • గలముఁ గొనియె.

272

— ప్రధానమంత్రి యబ్ధారహిమాను పృథ్వీరాజును దర్శింప వచ్చుట. —

గీ॥ అంత సేవకుఁ డరుదెంచి • “యగ్ర మంత్రి
గారు విచ్చేసి”రన వెల్లి • గారవించి
ప్రక్కవాకిటఁ జలువ చ • ప్పరము నందుఁ
జేర్చి తానును జెంతి నా • నీనుఁ డయ్యె;

273

క॥ “పదినాల్గ నారోగ్యము
కుదురుగలే దనుచు మీరు • కొలువునఁ దెలుపక
మదిఁ జింత వడిలి; నెటు లు
న్నది! యి”ష్టని పృథ్వీరా జ • నంగ సచివుఁడు,

274

సీ॥ “అచటి విశేషంబు • లన్ని మీ కెఱిగింప
వలె ననియే యిట్లు • వచ్చి నాడ;

భానుకులస్వామి † వ్రాసిన యాలేఖ
 నవలోకనము చేయు † నంత మాత్ర
 నామహామహుడు లో † కైకాగ్రపీఠంబు
 డిగ్గి యక్బరుకు జే † యొగ్గు నట్టి
 దుస్థితి యేర్పడె † ద్రోవ యుచుక లేదె
 యని నాకు మనసులో † మనసు లేదు;

గీ॥ కమ్మ జదువగ మది జాలి † క్రమ్ముకొనుచు
 'బదినంబులు బాధించె † జ్వర'మటంచు
 బలికి తప్పుకొంటిని! గాని † భాధ గలుగ;
 దెప్ప టట్ల నాకారోగ్య † మెసగి యుండు.

274

సీ॥ పుట్టినప్పటి నుండి † బొంకన్న నెట్టిదో
 దాని రూప మొకింత † యే నెఱుంగ;
 నామహారాజు వ్రా † యగలేక వ్రాయు నా
 కష్టగర్భితలేక † గాంచి నపుడు
 నాసత్య మెట్లు పా † డై సమసిన మానె,
 నన్మతంబు పలికి నే † నాచరించు
 ద్రోహంబు లేనని † తోచి, యెట్టులో కష్ట
 మున 'జ్వరం'బని నేను † బొంకినాడ;

గీ॥ నన్మతదోషంబునైన ధై † ర్యమున నోర్తు;
 నామహాభాగు మదిని దై † న్యమున కోర్వ
 లే'నటంచు నబ్బరహి † మానుడనగ
 బ్రీతి యుట్టిపడుగ, నా † పృథ్వీరాజు,

275

సీ॥ "ఆనందమయ్యె మీ † యారోగ్యవార్తకు;
 నాకమ్మ సభను నే † నంది చూడ
 బదములక్రింద భూ † భాగ మట్టులె క్రుంగి
 పాతాళమున కేగు † పదిగి దోచె;
 వీరాధివీరని † త్యాగధ్య దేవతా
 క్షతతేజోమయ † స్వర్ణమూర్తి

యవనిని బొరలునే ♦ యని, పెండ్లి పందిరి
కుప్పఁగూరఁగ ధాత్రుఁ ♦ గూలునె యని,

గీ॥ దేవ! నాపరితాపంబు ♦ దేవుఁ డెఱుగుఁ;

గమ్మఁ బరికింప డగ్గుత్తి ♦ కయు జనించి
యింత మాట రాదయ్యె; నే ♦ నేమి సేయ
రామి, నట నిల్చిపోతి, తా ♦ ప్రతిమ భాతి.

276

ఉ॥ అమ్మహానీయు గౌరవము ♦ సంతయె యింతయె తగ్గఁ జేయు నా
కమ్మ నొకింతయు జదువఁ ♦ గా మన సించుక లేక “నాదు నే
త్రొమ్ములు పచ్చనయ్యె; లిఖి ♦ తమ్ముఁ గనుంగొన లే’ నట చస
త్యమ్మొకఁ డడ్డు వెట్టి యెటా ♦ తప్పుకొనంగను గంటిఁ గొల్పునన్” 277

క॥ అన, లేనగ వొకయందము

ననువుపఱుప నెమ్మొగమున ♦ కట్టు రహిమా
నును “జిట్టచినరఁ జక్కని
పని చేసితి రందఱును నె ♦ బాసని మెచ్చన్.

278

ఉ॥ ‘ఈకడఁ గమ్మ బొం’ కనుచు ♦ నేర్పడ దెల్పి నిజాప్తభృత్యు లో
కైకగుయాత్మముఁ దరియ ♦ నంపఁగ నక్బగునేత సమ్మతి
గైకొని వచ్చి గొప్ప యవ ♦ కాశముఁ గూర్చితి రిప్పు; విస్తమై
కాకరమైన నీదు సను ♦ య స్ఫురణంబు నుతింప నొప్పెనున్.

279

సీ॥ ఆవిరళ త్యాగంబు ♦ నకలంక వర్తన

స్వాతంత్ర్య రక్తి దే ♦ శమున భక్తి

సౌజన్యముక్తి నా ♦ జనపాలకులచాళి

సకలభారతయోగి ♦ చక్రవర్తి;

కసన్త రొట్టెలు స్ఫటి ♦ కంపు నీరముఁ గొంచుఁ

గామధేనువు భంగిఁ ♦ గ్రాలు; నతని

నాదగ్ధమూని యో ♦ గృతఁ బెంప వాగుచి

రన కందఱుకును బా ♦ ధ్యత మెసంగు;

గీ॥ హృదయమున వీరరస మున్న ♦ నెవ్వఁడైన

దేవ పూజాగృహమున నా ♦ ధీగు విగ్ర

హము నిలిపి మూడువేళల ♦ నర్స సేయు
టర్న మను సూక్తియందు లే ♦ దతిశయోక్తి.

280

గీ॥ ఆ శిశోదియా వంశ దు ♦ గ్ధాబి చంద్రు
చరణములు పూజ సేయ వి ♦ జ్ఞప్తి వ్రాసి
తీసికొని వచ్చినాడ నే; ♦ దీని జదివి
వలయు మార్పులు గావింప ♦ వలయు" ననిన,

281

గీ॥ "అయ్య! నీకమ్మ కన్నుల ♦ నద్దు కొనుచు
జదివి హరింపగల యదృ ♦ స్టంబ చాలు;
గమ్మతావుల వీచు నీ ♦ కవనమునకు
మెఱుగులను గూర్చజాలు నే ♦ ర్పగులు గలరె!"

282

గీ॥ అనుచు బృథ్విరాజు విశేష ♦ హర్ష ములగ
సచివు విజ్ఞప్తి పత్రంబు ♦ చక్క విప్పి
విడి విడిగ ముత్తయము లట్లు ♦ వెలయు చున్న
కమ్మ యందలి ప్రత్యక్ష ♦ రమ్మ చదివె.

283

సీ॥ తూచియుంచిన మాడ్కి ♦ చోచు శేట్టంబుల
హాయికి మదిలోన ♦ నలరి చులరి,
సరస స్వభావ పే ♦ శల మనోభావంబు
లచ్చొత్తి నట్లుండ ♦ మెచ్చి మెచ్చి,
యాత్మావబోధ ర ♦ హాస్యాంశములు సిండి
యుబుకుటఁ గని తల ♦ యూచి యూచి
ప్రసరించి నిలువెల్ల ♦ రస ముట్టి పడు నట్టి
ఘట్టంబులను జూచి ♦ కరగి కరగి,

గీ॥ భారతీయ గౌరవము కా ♦ పాడు మనుచు
భక్తి వెదచల్లుచో మోద ♦ బాష్పతతులు
వెల్లు వలు గట్టి దూక నా ♦ పృథ్విరాజు
హర్ష జలతాశిఁ దేలి నీ ♦ రై స్రవించె.

284

ఉ॥ "ఎంత మహానుభావులరా! ♦ యెంత తప బొసరించినారా! దు
ర్దాంత పరాక్రమాంకుడు ప్ర ♦ తాప మహింద్రు పదాబ్జయుగ్మ ము

దెంతటి భక్తిభావము వ ♦ హింతురొ! వేయును నేల! లేఖ యా
 ద్యంతము సద్రస స్ఫురణ ♦ మంది సుధా గురియించు చుండెడికి. 286
 ఉ॥ ఈరచనా విశేషమును ♦ నిందలి త్యాగము వీరపూజయు
 గూరుచునట్టి మోదమున ♦ కుగ గలిగించెడు దేశభక్తికి
 భారము లేదు; నిక్కముగ ♦ భారత దేశ చరిత్రమం దలు
 కార విశేష మకాచు ద్రిజ ♦ గంబులు మెచ్చి నుతింప నొప్పెడికి. 287

గీ॥ ఒక్కవ్రాసెను నిది దేవ ♦ యోగ్య మగుచు
 వెలయు' నని పృథ్వీరా జనఁ ♦ బ్రెగ్గడయును
 “ననఘ! యాలోపమును దీర్చు ♦ నట్టి భార
 మిప్పుడు మీపైన నుండు; వా' ♦ లిడఁగ వలయు” 288

మ॥ అని పల్కె విని పృథ్వీరాజు “సచివేం ♦ బా'! నీమనోవీధి సం
 జననంబౌ మృదుభావ సంపదలు ను ♦ త్సహమున్నన జేర్చి కూ
 ర్చిన యీయుత్తమ లేఖకు జివర మీ ♦ శ్రీ నామధేయంబు నుం
 చినచో శీర్షముపైఁ గిరీట మిడు నా ♦ చెల్వంబు దీపించెడుక. 289

క॥ అమలమయి, లోకవిఖ్యా
 తము నౌచు, గురుత్వ మందు ♦ త్వన్నామ గువ
 గ మయాక్షరముల లేఖాం
 తమున శోభిల్లజేయు ♦ ధన్య ప్పవరా!” 290

చ॥ అని వచియించు సంత వద ♦ నాం బురుహంబున విగత భావముల్
 మునుకొని తోఁప, నా సచివ ♦ ముఖ్యుడు మోమును వాల్చి లోకపా
 వన సుచరిత్రుడైన యల ♦ భాను కులేంద్రు కలాక్ష వీక్షణ
 “బున కిసుమంత పాత్రమగు ♦ సోఁడిమి గల్గునె నన్ను బోంట్లకు! 291

సీ॥ ఇనకులేశ్వరుఁడు నే ♦ నెవ్వఁడ ననుమాట
 గూడ నెఱుంగని ♦ కొత్త వాడ;
 నాదమత విరుద్ధ ♦ మైన మహమ్మదీ
 య కులంబునను జన్మ ♦ మంది వాడ;
 భారతదేశంబు ♦ వాడఁ గాను; బ్రతాప
 భూ రమణునకును ♦ దూర గుండఁ;

బైన మీయాజ్జ నెంచి నా ♦ స్వాంత మిపుడు
వా) లిడుటె యుక్తమంచు ని ♦ ర్థయ మొనర్చె.” 301

గీ॥ అనుచు, వా)లుంచె; బృథ్విరా ♦ జల్లు చేసి,
దాని నదికించి “రాగావ్ర) ♦ తాపసింహ
దేవునకు, గైలవారావ్ర) ♦ దేశ” మనుచు,
బైన లిఖియించి, యాభిల్ల ♦ భటున కిచ్చె.
—) భీల్లుడు డిల్లీపురము వీడి వచ్చును. — 302

ఆ॥ పలు రకముల తిండి ♦ బండారముల తోడ,
గంబళమునఁ గట్టు ♦ కమ్మ తోడ,
బైనఁ గురియు చుండు ♦ పలు దీవనల తోడ,
నరలె భిల్లు డురు ము ♦ దంబు తోడ. 303

ఆ॥ “అల్లవాడె భిల్లు ♦ డంట; యక్కరు పాహి
యోలగమునఁ గూరు ♦ చుండె నంట;
నావ్రతాపు దూత ♦ యట నితం”దని, మేడ
లెక్కి- నిక్కి చూచి ♦ రింతు లెల్ల. 304

క॥ శ్రావణమాసము ముదిరెను!
మేవాడేశమున నభము ♦ మేఘాకీర్ణం
బైన వాన లలముకొనె! హా
రావళి విడి డిల్లీజేర ♦ నరిగిరి యవనుల్. 305

శా॥ అంత రాగ మెలర్చ భిల్లపతి డా ♦ య వచ్చి “హా రావళి
ప్రాంతారణ్యము వీడి రయ్యరులు! సం ♦ గ్రామంబునుకనిల్చె! ఏ
శ్రాంతి జెందఁగ నాదు గూడెమునకు ♦ ర”మ్మంచు గొంపోయెడు
ద్వాంతప్రాధపు నావ్రతాపుని సభా ♦ ర్యాపుత్ర సైన్యంబుగఁ. 306

గీ॥ రచ్చపట్టునఁ బెను రచ్చ ♦ మ్రాని కిగిడ
శబర పతి కృష్ణసింగు పా ♦ ర్యముల నుండ
దుర్జయుడు లోనుగాఁ గల్గు ♦ దొరలు చుట్టు
గొలువఁగఁ బ్రతాపు డొకనాడు ♦ కొలువు చేసె. 307

గీ॥ ఆమడయు నొక్కయడుగుగా • నరుగుదెంచి
మోము ముసిముసి నగవుల • మురువు గులుక
భిల్లు డిధిపులకును బ్రణ • మిల్లి భక్తి
దనర గమ్మఁ బ్రతాపు పా • దముల నుంచి,

308

సీ॥ “ఎకిమోడ! పాదుమా • కిచ్చితి గమ్మ! యా
తని యరుసం బింత • యనంగ జెల్ల!
దూరు సింగారించె! • నొడఁగూర్చె నొక పెద్ద
సభ! కమ్మ నందిచ్చి • చదువు మనియె!
బృథ్వరా జది చూచి • వెనుక కిచ్చెను! బెద్ద
మంత్రి గొని చదువ • మా నె! దురక
తోడు తానె చదివె! • బృథ్వరాజు “ప్రతాప
నృపు డిట్లువ్రాయఁ బో! • డిది యెవరిదొ”

గీ॥ యని పలికె! నక్క “రొకబంబు • నంపి నిజము
నరయు” మనె! బృథ్వరాజును • నగ్రమంత్రి
యిరువు రేకాంతముగఁ గూడి • యిట్లు జాబు
వ్రాసి శ్రీపాదములు చేరఁ • బించినారు ”

309

ఆ॥ అనుచు మొక్కి నిలిచె! • నందఱు మాన ము
ద్రా విముద్రి తాన్యు • లై వెలింగి!
రాప్రతాపుఁ డంత • నా సలుఁగ్రాప్రామిఁ
గాంచె! గృష్ణసింగు • కమ్మఁ దీసి,

310

→ ప్రతాపసింహునకు డిల్లీ నుండి వచ్చిన లేఖ :-

సీ॥ మేవాడ రాజ్య ల • క్షీ భార ధారేయ
పరిణాహి దక్షిణ • గాహుదండ!
కమలగంధన నంశ • కలశ పారావార
సంపూర్ణ రాకా తు • పారకిరణ!
బప్పురా యాన్వయా • భరణ! దుర్బద్ధవైరి
తామిస్రీ చండ మా • ర్తాండమూర్తి!

స్వాతంత్ర్య పూజ్య రా ♦ జ్యరమా స్వయంవరా
స్థాన సింహాసన ♦ నార్వభామ!

గీ॥ భవ్య భారతదేశ సం ♦ భావనీయ
సన్నత స్థాప నాచార్య ♦ సకల బిరుద!
స్థిగతర వరాక్రమ క్రమా ♦ జేయ విమత
భూప గజరాజ సింహ! పృ ♦ తాపసింహ!

311

గీ॥ శ్రీల దనరాదు విశ్వ దే ♦ వాలయమున
నలఘు మేవాడ గర్భాల ♦ యంబు లోన
వెలయు నద్దేందుకోటిదు ♦ విగ్రహంబు
వనఘ! నీపాదములకు జో ♦ హారు లివిగో!

312

గీ॥ గజము చర్లంబు జిచ్చుట ♦ కన్నుల బూప
చందురునిరేక కైలాస ♦ మందు విడిచి
భరత ఖండంబు నుద్ధరిం ♦ పగ జనించు
ధూగ్జటివి నీవు; రాజునూ ♦ తుగ్గడవు గావు.

213

గీ॥ సత్య భరితుండవై నిత్య ♦ సత్యమూర్తి
వగుచు నననర తాత్పర్య ♦ హరిమూల నొ
సంగి స్వాతంత్ర్యమును గొల్పు ♦ జ్ఞానగాళి!
నీవు దైన స్వరూప ము ♦ నే! నిజంబు.

314

గీ॥ జగము గొనియాడు స్వాతంత్ర్య ♦ సాధమునకు
వజ్ర సోపాన పంక్తులు ♦ పఱచు చున్న
నీ యశోవైభవముల వ ♦ స్థితి నిగ్గ
రాంగనలు స్వర్ణమయ వీణ ♦ లాలపించి.

315

ఉ॥ తావక ధర్మయుక్తియు ను ♦ దార యశంబును దేశభక్తి హా
రావళి యొందుగాక భర ♦ తావని యొక్కడుగాక యింక నీ
స్థావర జంగ మాత్మకము ♦ సర్వజగంబును వేయి నోళ్ళ సం
భావన సేయుటలో చెవుల ♦ పడువుగా వినుచుండు మెప్పుడు. 316

గీ॥ పుష్పరాశిని బదు వహ్ని ♦ పోల్కి బాల
బడిన విసమట్లు, కంటిలో ♦ బడిన ముల్లు

నటు, హతాత్తుగ నీకమ్మ • యట్టై వచ్చి.

స్వాంతములు వ్రచ్చె; గొండంత • వగపు బెచ్చె. 317

మ॥ ఘనసౌభాగ్యము లూడి భారత మహా • ఖండంబు దాస్యాంధ కా
ర నిమగ్నంబయి యుండ 'లోకముల చా • ర్చాగ్యంబులు దీతె నే;
డని హర్షింపఁ బ్రతాపభానుఁ డుదయం • బై యుండె; మా దుష్కృతం
బున లేమబ్బులు సోకి చాటుపడునే • మో యంచు నొచ్చె మదుల్.

సీ॥ “సప్తపారావార • సంవృతాఖిల మహి

వలయ మేల” నటంచు • వగవ వెపుడు!

“ధనధాన్య వసన వా • హనకోటి బొత్తుగా

లే” దంచు మదిలోనఁ • గ్లేశ పడవు!

పార్వతీ సతిఁబోలు • పాతేశ్వరీ దేవి

పడు కష్టములకునై • యడలఁ బోవు!

బాల చంద్రకళల • వంటి బిడ్డలు తినఁ

గూడు లేదని వంతఁ • గుంన వెప్పు!

గీ॥ డనఘ! వాతాంబు పర్ణాశి • వయ్య నిఖిల

భువనములు గెల్వఁదగు వీర • మూర్తి వీవు!

కటకటా! నీవు పంపిన • కన్తులోని

జాలియగు పల్కువిని గుండె • వ్రీలె మాకు. 319

క॥ “తొలఁగెను విభవము; రాజ్యము

తొలఁగెను; సిరి తొలఁగె; హితులు • దొలఁగి” రటంచున్

గలఁగకుమీ! దేవుని దయ

నెలకొన్నను విశ్వమెల్ల • నీయదె సుమ్మ, 320

గీ॥ తెగని కష్టంబు లలము నీ • దేశమందు

వెలికి యుబికి నీ సత్త్వమే • వెలుగుఁ గొంత!

కనులు గుట్టు మబ్బులు గ్రమ్ము • కాళరాత్రిఁ

దళుకు తళుకని మెఱయు సో • దామని వడె. 321

గీ॥ క్షత్రధర్తంబు కుగ్రింగి నా • శనము నొండె;

బీరువోయె వర్ణాశ్రమా • చార విధులు

భారతత్రాణమున కాది ♦ పద్మనాభః
డిపుడు నీరూపమున జన్మ ♦ మెత్తి నాఁడు.

322

గీ॥ భరతఖండంబులోని భూ ♦ పాల గణము
లసమ బాహుసమగ్ర వీ ♦ ర్యమును, సతులు
మానమును, గోలుపోయి; రీ ♦ మూట మేము
దేవ! నీమోల నెటు వివే ♦ దింతు మీపుడు!

323

గీ॥ తనదు నేల్బడిసంత హై ♦ దవ మహాత్మ్య
మక్ష్మ రంతయుఁ గొను దొడ్డ ♦ యడితి కాఁడు!
మమ్ముఁ గొనెఁ గాని సంగ్రాము ♦ నునుమనిఁ గొను
పెద్ద నాణెముల్ వెలితిగా ♦ విన్నవోయె!

324

మ॥ ననగా త్ర్యుత్సవ వేళ వేడుకలలో ♦ నన్ రాజపుత్రావ్యయు
డెవఁడెన్ దనయాత్మ గౌరవ భరం ♦ బింతేని గక్షించుకొని
చవమానంబును బొందకుండెడి న! క ♦ ట్టా! చిత్తుగున్ తాత్ర ధ
ర్మ వికాసంబును బాపి యుగదుల న ♦ వ్త్తు దెత్తువే! నేటికి. 325

చ॥ లలిత కళా విలాస శబ ♦ లంబగు చిత్రముఁ గాంచి యొక్క
దలి యసమాన వైపుణి కె ♦ దన్ గఱఁగున్; ముఖియొక్కన్ పెండు గు
గులు నునుఁగుంచె గుడ్డయును ♦ గూలియు నిగలేని నిర్మలచేతన్
పెల్! యెవఁ డిం దభిజ్ఞుఁ డన ♦ భిజ్ఞుఁ డెవఁడో జగం బెఱిగ గడు. 326

గీ॥ ఈపు విశ్వప్రపంచ మం ♦ దీశ్వగుని య
నంత లీలాగతులు గొని ♦ నూడె దెపుడు:
విలువ గట్టుచు రాజ్యంబుఁ ♦ గొలుచు నక్ష్మ;
రెవరి గొప్పతనం బెంతో ♦ యెఱుఁగు జగము.

327

సీ॥ భౌతికధనము స ♦ ర్వముఁ గోలుపోయె,
రవివంశజనన గౌ ♦ రవ ధనగలు,
నభిమాన ధనము, లో ♦ కాత్రె పీతము
ధనమును స్వాతంత్ర్య ♦ ధర్మ ధనము,
కడు సమృద్ధంబుగాఁ ♦ గలనాడ పనుదు నీ
దివ్యయశం బెల్ల ♦ దిశల మ్రోగ;

నిట్టి దుర్దమశక్తి • యెటనుండి వచ్చె నీ
కని జగం బెల్లప్పు • డడుగు చుండు;

సీ॥ నసి మొకఁడె దోడు నీడ నీ • కర్ణితీయ
ధైర్యసారంబె నీపాలి • దైవ మనుచు
హర్ష బాష్పంబు లురల మా • యట్టి వార
లాడుకొను మాట లగునొ ని • రథకములు!

328

సీ॥ స్త్రీలఁ బురుషుల రాజ్యంబు • దేశ మెల్ల
పిలుచు నీ యక్ష్మరను గొప్ప • విలువకాఁడు;
బ్రహ్మ కల్పంబుగా ధాత్రి • బ్రదుకఁ; డంద
అపుడు పునరుద్ధరింప ని • న్నాశ్ర యింత్రు.

329

సీ॥ కులము గుణమును చూడ కీ • క్షోణి జనుల
కలుషము లడంచి నిత్య ని • ర్మలతఁ బెంచు
బాహ్నివియుఁ బోలె యవన సం • సర్గ దోష
మడఁచి పునరుద్ధరింప యో • గ్యుడవు నీవు!

330

సీ॥ కానియు మొదలు ల • క్షణుఁ గోట్లు రాసులు
రాసులై పెరిగిన • ద్రవ్య ములును,
బూరి గుడిసె మొదల్ • గా రమ్య నవరత్న
భర్మ నిగ్గిత మహా • భవన ములును,
బంగు మొదలు సర్వ • సార్థివ.వర్గముల్
పదము గొల్పెడు సార్వ • భౌమ పదవి,
బడుగు గుఱ్ఱము మొదల్ • ప్రబ లాజి సాధన
సన్నద్ధ చతురంగ • సైన్య ములును,

సీ॥ గాల నాహినిలోఁ బడి • కడలిఁ గలియుఁ;
బేదవడి బెండుదేలియుఁ • బెంపు సెడని
కర్మపీఠుని స్వాతంత్ర్య • ధర్మ రతుని
యశ మొకఁడె శాశ్వత జ్యోతి • యై వెలుంగు!

331

ఆ॥ సూది బెజ్జ మందు • గుండాలముల దండు
చొచ్చి వెలికిఁ బాఱ • వచ్చు నేమొ!

భాగ్య భోగ రతుఁడు ♦ పరమేశ్వరుని కూర్చి
నొంద లేఁడు; సౌఖ్య ♦ మంద లేఁడు.

332

గీ॥ మొగిలు మేనెడు కొండ కా ♦ పురము! శిలలు
సింహ పీఠముల్! పులులు నె ♦ చ్చెలుల పిండు!
లారఁబండిన పండు లా ♦ హార! మిట్టు
లేది యెటు లున్నను గొఱంత ♦ యేది నీకు!

333

నీ॥ “శ్రీమించు నీదు ద ♦ క్షీణ బాహునండమే
దిక్కింక భారత ♦ దేశ మునకు;
నమృత మొలుకు నీక ♦ టాక్షమే యింక నీ
స్తాందపులకు జీవ ♦ సౌషధమ్ము;
బెద రెఱుంగని నీదు ♦ హృదయమే భారత
స్వాతంత్ర్య లక్ష్మి కా ♦ స్థాన వాటి;
తావకనామమే ♦ దాస్యాంధ కారమ్ము;
బోఁదట్టు దివ్య భా ♦ నూ దయంబు;

గీ॥ నీ స్వరూపంబె పరదేవ ♦ తా స్వరూప”
మనుచు జగమెల్ల నినుఁగొని ♦ యాడి కొలుచు!
నీవె విశ్రాంతిఁ గోరుచుఁ ♦ జే విడిచిన
నున్నదే! తొన, భారతా ♦ భృదయమునకు!

334

నీ॥ తలచూప రాక వా ♦ నలు ముంచుకొని నట్లు
యావన ప్రళయంబు ♦ లాకృ మింప
స్త్రీల సాతివ్రత్య ♦ దీక్ష పూరుషుల త్నా
తృ మడుంగె శశిసూర్య ♦ ధామ మట్టు!
లేకాగ్ధవంబైన ♦ యీ విప త్సమయమం
దీ విశ్వమున కెల్ల ♦ నీ హాకడవె
ప్రళయంబు సోకక ♦ వటవతృ జాయి నశా
పురుషోత్తముని రితి ♦ స్థిరత నిలచి!

గీ॥ తిపుడు ససిచెడ్డ సకల ధా ♦ త్రీశ హృదయ
వాటి స్వాతంత్ర్య బీజముల్ ♦ నాటెద వని

యనఘ! మాకుండ బ్రహ్మాండ • మంత యాస!
కట్ట! యొనరింతె నట్టటి • పుట్టి మునుక!

335

గీ॥ బరువు పడ కెన్నియేండ్లు కా • పాడినాడ
వనఘ! స్వాతంత్ర్య కనక గ • ర్భాలయమున
బ్రజ్జ్వరిల్లు నఖండ దీ • పమ్ము; నిపుడు
కొండ యెక్కింతువే! కను • కూర్క దేవ!

336

గీ॥ పొడమి తోడనె యడగు బు • ద్బుదము వోత
నరుని జీవితము తుణభం • గురము గాదె!
శ్రీమ కడలి దేశ మంధ కూ • పమున ద్రోయు
పాప మొడిగట్టు కొనకు వ్ర • తాప దేవ!

337

పీ॥ చాలని కాలమై చరణ • నన్నిధి జేరి వచింప లేని మా
జాలిని దేవుడే యెఱుఁగు; • జక్కఁగ విప్పి వచింప లేము; నీ
కాలను ముల్లు కుచ్చినను • గంటను గ్రుచ్చిన యట్లు నొప్పితో,
దూలి యొనర్చు విన్నపము • ద్రోయకు! పాయకు వీరమార్గము! 338

సీ॥ కడలెల్ల నిండఁ జ • క్కలు రాలఁగా లేదు;
కులశైల శిఖరముల్ • కూల లేదు;
గ్రహకోటి సంచార • గతులు మూఱఁగ లేదు;
గగనంబు వ్రయ్యలై • పగుల లేదు;
భూదేవి పాతాళ • మునకుఁ గుంగఁగను లే;
దేదు సముద్రంబు • లింక లేదు;
పవమాన శక్తి స్తం • భన మొందఁగా లేదు;
వహ్ని తేజము చల్ల • బడఁగ లేదు;

గీ॥ విరిసి బ్రహ్మాండ భాండంబు • వ్రీల లేదు;
భువవ మేకార్ణవం బయి • మునుఁగ లేదు!
ధైర్య హేమాద్రి రాణావ్ర • తాప దేవు
డాలు మాసముల్ విజ్రాంతి • గోరె నేల!

339

గీ॥ నీ యశోగానమున జక్కి • నిఖిల జగము
చొక్కె; నానంద మందిరి • సురలు గూడ;

సత్ప్రయత్నంబు! క్షణము వి శ్రాంతి వలదు!
తండ్రి! మ్రోయింపు విడక స్వా తంత్ర్య ఛేరి!

340

గీ॥ ఉదయ గిరిపైన రవి కూరు చుండు నట్లు
లల్ల హారావళి వర్ష తాగ్ర సీమఁ
గొలుపు దీతెడు నీమూర్తిఁ ♦ గొలుచు జగము;
నీకు స్వాతంత్ర్య రాజ్యాభి ♦ షేక మగుత.

341

గీ॥ సంగర తరంగ సంక్షుభి తాంగ మగుచు
నలము కొనియున్న బహువిప ♦ దట్టి యందుఁ
జెక్కు చెదరక చిక్కక ♦ సేను మునను
నడచెడును గాక యుష్మ దా ♦ నంద నొక,

342

నీ॥ నీకటాక్ష విలాస నియతి యీక్షితికిఁ గ
ల్యాణ తోరణ రాజి ♦ మగును గాక!
ముందు రాగల కాల ♦ మందు “స్వాతంత్ర్య దై
వత” మంచు నీపేరు ♦ వఱలు గాక!

మూఁడువేళల జగం ♦ బున వీరులందు నీ
కగ్ర పూజాస్థాన ♦ మలరుఁ గాక!
భారతీయులు హృద ♦ బ్జములందు నీమూర్తిఁ
జేర్చి మెల్లపుడు పూ ♦ జింతు గాక!

గీ॥ మాత సాతేశ్వరి చిరసు ♦ మంగలి యయి
యచల రాజాత్మజ విధాన ♦ నలరు గాక!
యతులి తారోగ్య భోగ భా ♦ గ్యముల తోడ
నర్మకుల దీప! నీకు బ్ర ♦ హ్మయు వగుత!

343

గీ॥ భవ దుదాత్త వృత్తము త్యాగ ♦ వైభవంబు
మామదిని గొల్పు భక్తి, యీ ♦ మాడ్కి యవన
నృపు ఋణముఁ గూడ మఱపించి ♦ నిన్నుఁ గొలువఁ
బురికొలిపె; సాహస మని త ♦ ప్పరయ కయ్య!

344

గీ॥ నీపదాబ్జ యుగము ♦ నిరతంబుఁ గొలుచుచు
భక్తి గల విధేయ ♦ వర్సనమున

నలరు వార; మిట్టు ♦ 'లబ్ధూరు రహిమాను
పృథ్వీరాజు' లనఁ జ ♦ రింతు మెపుడు."

345

క॥ అని చదివి సలుంబ్రాపతి

మనమునఁ నుదయించు భక్తి ♦ మాహాత్మ్యమునఁ,
గనుఁదోయి నొత్తుకొని లే

ఖను విభు పాదములు సోకఁ ♦ గా నిడి మొక్కె. 346

క॥ అచ్చటి యందఱ మనములు

విచ్చి ముఖాబ్జముల నిండ ♦ వింతగు మోదం

బచ్చవడి హర్ష బాష్పము

లెచ్చంగఁ బ్రతాపదేవుఁ ♦ డెల్లరఁ గనుచు. 347

347

మ॥ "నెల దాటఁగను జొచ్చె నక్కరునకు ♦ నే లేఖ నంపించి; యీ
నెలగా నక్కట! సూర్యవంశము దెసఁ ♦ నేరంబుఁ గావించి నిం

దలపాలెతి నటంచుఁ బల్కఱును జిం ♦ తఁ గుండితి; గాని యా
కలతల్ సర్వము దీర్చి హర్షభరము ♦ గల్గించె నీ లేఖయు. 348

348

గీ॥ శత్రు పురమున యావనా ♦ సాన సీమ

నింత విష్వాక్షిక మనస్కు ♦ లింత సుగుణ

భరితు లుండుట యిప్పుడే ♦ యెఱిగి, గుంత

వఱ కెఱుంగ నైతి నే! యంచు ♦ వగచు చుంటి. 349

349

మ॥ తన సత్కీర్తికి భంగమా గతిని స్వా ♦ తంత్ర్యంబుఁ బోనాడి శ్రాం

తినిఁ గాంక్షించెఁ బ్రతాపుడంచు వగ సం ♦ ధిల్లంగ నా పృథ్వీరా

జను నబ్ధూరహిమానుఁ డీయరువు రి ♦ చ్చో జ్ఞానదీపంబు పెం

పునఁ నజ్ఞానతమంబుఁ బొపుచు యశం ♦ బుఁ బెంచి రెంఠేనియు. 350

మ॥ స్మరణీయంబగు వారి సాయము; కృత ♦ జత్వంబుఁ బాటించి త

చ్చరితంబుల్ స్మరియింపకున్న బుణ మీ ♦ జన్మంబునఁ దీఱ; దా

హరభట్టారకు పేరు వెన్నఁ గడు పు ♦ ణ్యస్వాంతుతా వీరి యి

ర్వుర నామంబులె యుత్తమోత్తమ పదం ♦ బుఁ బొంది వాసిఁగను. 351

క॥ మఱవఁ దగదు; వీరు చిర

స్మరణీయు" లటంచుఁ బలుక ♦ సంతోషము పొం

పిరివోవ సలుంబ్రా ధీ

శ్వరుడును మది భక్తి భావ • వైభవ ములరణ, 352

— సలుంబ్రా కృష్ణసింహుడు డిల్లీ లేఖను గొని నూగుట. —

క॥ పరు నుద్యోగులు, మనతో

మర మొనరింపంగ వలయు • దొగ లయ్యును, న

శ్వరు వీడి మిమ్ము గొలిచిరి!

గురుతుల్యు లటంచు నెంచు • కొందుము మాకు. 353

క॥ ద్యుతిమంతములు జగద్వం

దితమయి యీదివ్య లేఖ • దేవార్పణ పా

వితమగు కర్పూరపు హా

రతివోలె బవిత్రమై వి • రాజిలు చుండెన్. 354

క॥ హృద్యములై, యనుభవ సం

పాద్యములై, సరళ నరస • పాక కళా సం

వేద్యములై, లేఖను గల

పద్యములు పదార్థగౌర • వంబునఁ దనదున్. 355

క॥ మావంటి సేవకులు సం

భావించి పఠించి దినము • పారాయణమున్

గావింపఁ దగినవై కడు

భావనమై వెలుగు నిచటి • పద్య చయంబుల్. 356

చ॥ పదిలముగాఁగ నీదు పద • పంకజ భక్తి మనంబు లోపలన్

మొదలెడి వారిలోన నను • మించిన భక్తుడు లేడటంచు నా

మొదలిటి నుడియున్ గరువ • ముల్ మది నుండెచు; నిప్పు “జ్ఞానతో

గదరె మహానుభావు’ లను • కై వడి నా కెఱుంగంగ నయ్యెడిన్. 357

క॥ విజ్ఞాపన మిద్దానిని

నాజ్ఞా పత్రముగ నస్మ • దాదులు గొని మా

యజ్ఞాన ముడిపెదము బ్ర

హజమణీ! దీని నొసఁగి • మమ్మే లఁ గడే!” 358

క॥ అనుచుండ భిల్లపతి యా

తనిఁ గాంచుచు “ధక్తియోగ ♦ ధర్మ రహస్యం

బును మిమ్ముఁ బోలె నెఱిగిన

మనుజుడు లే”డనచు రాజ ♦ మణిఁ గన్గొనుచున్, 359

సీ॥ బాధ్యత గల గొప్ప ♦ పదవి తొరుష్క నా

మ్రాజ్య లక్ష్మిత మహా ♦ మాత్య ముద్ర!

యది యొకఁడే గాక ♦ యక్ష్మరీశ్వరుతోడి

వియ్యంబు నెయ్యంబుఁ ♦ బేర్చి పెంపుఁ

దృణముగాఁ జూచుచు ♦ గుణము కోరుచు నిన్నుఁ

దనతేని గర్భ శా ♦ త్రవుని గొలిచి

యే విపత్తులనై నఁ ♦ నెదిరింప సమకట్టె

నబ్బూరు రహిమానుఁ ♦ డనఘ గుణుడు!

సీ॥ కమ్మ జదువఁగాఁ జదువఁగాఁ ♦ గడ కతండు

పరమభక్తి ని న్నేకల ♦ వ్య ప్రకార

శిష్యుడై కొల్చి మమ్ము గె ♦ ల్చెనని తోచె”

ననిన నందఱ దెసఁ గల ♦ యంగఁ జూచి, 360

ఉ॥ “కమ్మ నదెల్లొ వ్రాసితిని; ♦ గమ్మను బంపిన దాదిగా నన

గమ్మగు శ్రాంతి యేల వల ♦ దం చనిపించి తపించుచుంటి; నీ

కమ్మయు నాకుఁ దోడుపడె! ♦ గప్తమొ సౌఖ్యమొ నెత్తి బడ్డ భా

రమ్ముఁ దొలంగఁ ద్రోయఁగను ♦ రాదు; రణంబె శరణ్యమెప్పుడు 361

గీ॥ కమ్మ వినినంత మద్భుజా ♦ స్కంధ మందుఁ

దోచెఁ బదివేల వీరుల ♦ దోర్బలమ్ము;

రణ మొనర్పంగఁ గోర్కు లు ♦ గ్రమగ రేగె!

వీర విహరణ మొనరింప ♦ వెడల వలయు,

362

సీ॥ లోకముల్ తలక్కిందు ♦ లుగఁ జేసి భారత

స్వాతంత్ర్యమును నిల్పఁ ♦ జాలుదు రని

యందఱు కొండంత ♦ యాసతో మనవైపు

చూపులు వఱవిన ♦ చొప్పు దోచె!

నే హేతువున నైన • నిపుడు స్వధర్మ ని
 ర్వహణంబు నందుదు • గృలుల మైన
 మేవాడకేగాక • యీ విశ్వమందలి
 ప్రజలెల్ల దప్పిన • వార మగుదు!

గీ॥ మస్థిరపు జీవితముల పై • నాస మాసి
 భారతత్రాణ దీక్షా ని • బద్ధుల మయి
 దేవ దానవ కోటి న • దిర్చి యైన
 గార్య సాఫల్య మొందఁగా • గడఁగ వలయు.

363

చ॥ పాడమి యధర్మముల్ పొదలి • పొంగుచు దాస్యము వీరధర్మము
 ముడివడె! మాతృదేశము వి • ముక్తికి నాదు శరీరమందున
 గడపటి రక్త బిందువును • గాని మిగుల్చు కొనంగఁబోక నే
 దడిపెద నేని యీధరణి • ధన్యుడ నయ్యెద నీభవంబున.

364

మ॥ దినమ్మదైనను రేయియైన ద్రుటి శ్రాం • తి బొందఁ గాంక్షింప; నా
 హవ రంగంబె నివాసమందిరము చే • య బోయెద; బ్రాణ వా
 యువు వీదేహమునందు నుండు వలె కె • ట్లొ పూని స్వాతంత్ర్య లే
 శ వికాసంబును బోవ నీనని ప్రతి • జ్ఞ జేతు మీముందగ

365

గీ॥ అని విభుండ నె! భిల్లేశుఁ • “డల్లె యగుత!
 మీవు చెప్పినంత మొనర్చు • కే నిజంబు!
 పిలిచి పిలిచి యైన రణంబు • సలువ వలయు!
 వలచి వలచి యావదల నో • ర్వంగ వలయు!

366

గీ॥ అఖిల భిల్లరాజ్యము మంత్రి • కప్పగించి
 పులులఁబోల్ వేనవేలు లెం • కలను గొనుచు
 నినునిమేషంబు వచ్చి • నీయండ నుందు;
 నామహాభుజ మున్న • నీకేమి కొఱఁత!

367

క॥ గళమునఁ బ్రాణము లుండఁగఁ
 దలపూ వాడంగనీక • త్వ త్పాదాబ్జ
 బులు దల నిడి ముల్లోకం
 బులు దాకిన సుంత ముల్లు • మోవఁగ నీయ

368

క॥ అని యెల్లెత్తి వచించెను!

విని యందఱు హర్ష మనుభ ♦ వింప, సలుంబా
వనిపతి “దేవా! విక్రమ

• మన నీసామ్మనుచు జగము ♦ లభినందించెన్ •

369

క॥ నీవెంట మాతృదేశము

సేవించి విపక్షకోటి ♦ జెండాడగ మా

జీవితము లుపకరించిన

నీ విశ్వమునందుఁ గొదవ ♦ యేదీ మాకున్!

370

క॥ తారాగృహ మాది, సలుం

బా॥ రాజ్యాంతంబు దాఁగ ♦ బ్రజలును శ్రీమ

న్నారాయణమూర్తివిగాఁ

జేరి భజించెదరు నీదు ♦ శ్రీపాదములన్!

371

గీ॥ ఆగ్రహానల దీప్త ము ♦ ఖోగ్రమైన

రణ మహాదుర్గ నట్టె క ♦ ర్ణ ద్వయంబుఁ

బట్టి యాడింపఁ గలరు నీ ♦ పాద భక్తు”

లనఁ బ్రతాప ప్రభూత్తంసుఁ ♦ డాస్య మెత్తి,

372

మ॥ “అమితోగ్రంబుగ యుద్ధముల్ జరుగు; నా ♦ మృతైన విశ్రాంతి నొం
దము: మీకున్న యమూల్య వస్తువుల వెం ♦ టగొంచు నీనాఁడ నూ
ర్యమహల్ దుర్గముఁ జేరఁబోవలె” నటం ♦ చ్చాజ్ఞప్తిఁ గాలించె; శ్రీ
ఘృమే సేనాపతు లెల్లఁ జేరి గరియం ♦ గా నేగి రాదుర్గమున్ • 373

ఉ॥ “మీరలు నాకు వంద్యులరు; ♦ మీకృతమున్ మఱివన్; రణంబె నేఁ
గోరుదు! శ్రాంతి నించుకయుఁ ♦ గోర” నటంచని పృథ్వీరాజు న
బ్ధూరహిమానుఁ గూర్చి తలఁ ♦ పున్ బ్రకటించెఁ బ్రతాపసింహుఁ; డ
వ్వారును నకృరీశునకు ♦ వార్తలు దెల్పిరి సత్య మేర్పఁకన్ • 374

గద్య:— ఇది శ్రీమత్కామేశ్వరీ కరుణాకటాక్ష పీఠా సమాసాదిత గస
 వత్కావ్య నిర్మాణ చాతురీ ధూరిణ, సుగుణగణ సాగరిణ, “దుర్భాక”
 వంశ దుగ్ధాంబోరాళి రాకా కైరవమిత్ర, శాలంకాయన గోశ్ర
 పవిత్ర, సుజవాను గహపాత్ర. వెంకటరామార్యపుత్ర కవిసార్వ
 భౌమ - సాక్షాద్విర ప్రతాపాది విశేష్యధిక బిరుద విఖ్యాత సుకవి
 రాజశేఖర “రాజశేఖరకవి” ప్రణీతంబయిన “రాణా ప్రతాపసింహ
 చరిత్రం” బను పద్యకావ్యమునందుఁ జత్కుఁగొల్పినము

(శ్రీ)

రా మే శ్వ ద్యై న మాః

రాణాప్రతాపసింహచరిత్ర

పంచమాశ్వాసము.

— || వసంతము. || —

సీ॥ నునుపారి మెఱుఁగు దీ + గిచ గుఱ్ఱలే మావి
చిగురాకు బాకులు + చికిలి చేసి,
నన లాని వగరుటె + ల్లునఁ గికారిండు కో
యిల హుమాఁయూల నా + యితము చేసి,
నిలువెల్ల విచ్చి తా + న్నలు చిమ్ము దాసాని
పూలతో నెఱ్ఱ జెం + డాల నెత్తి,
యరవిన్పు తేకుఁదా + మర తుపాకులఁ దేటి
గమి యుక్కుగుండ్ర న + గాదు చేసి,
సీ॥ పరువపు వసంతుఁడను దొడ్డ + తురకతేఁడు
కలయవనపాళి పసదన + మ్ములఁ గఱంచి,
లలిత రాజాతపత్ర మం + డలము బెరయ
దళముకొని చిల్కపిండుతో + దాదు వెడలె.

— యవనులు రాజపుత్రుల దుర్గములను గొనుట. —

క॥ ఈనూఱు ప్రతాపుఁడు తన

దౌ మానము నిలుపు కొనుట + యగుదని యక్కర్

భూమిఁగు నై న్యవతు ల

చోచి నూఁగిరి బలములెల్లఁ + జట్టుకు గొలువఁ.

-౧ "సూర్యమహల్" దుర్గ యుద్ధము. ౧-

మ॥ సమదేభేంద్ర సమాన వీరభటులు • త్సాహంబుతోఁ గొల్వ, ద
గ్నము శోభిల్ల మహమ్మదీయభటులు • బర్ నుండి మర్వాగు జే
శమునందుండియు వచ్చి యెల్ల దిశలఁ • శైలంబు లందెక్కి సూ
ర్యమహల్ దుర్గము చుట్టు మూఁగిరి సమ • గ్రాహోప మేపారఁగఁ. 11

మ॥ వితత కరాళ మృత్యుసమ • భీకర విక్రములైన యాత్మ యో
ధతతులనెల్లఁ బూన్పుచుఁ బ్ర • తాపుఁ డరాతులఁ దాఁకి సంగ
క్షితిని దదీయ శీర్షములఁ • జిందర వందర చేయుచుండె; నీ
గతి నొకమాసముగ గడువఁ • గా యవనుల్ కడుఁ జింత మున్పుచుఁ,

సీ॥ కోటలో నొక్క ని • గూఢమూర్త మెఱింగి

గుమిగూడి పోయి బాస్ • రమును దెఱచి
యర్ధతాత్రము లోని • కరుగంగఁ బూని; రా
సడి యెట్లొ యెఱింగి దు • ర్జయుఁడు వచ్చి
యడ్డగించెను; యుద్ధ • మతి భయంకరముగాఁ
జెలఁగె; మోగలులు దో • సికొని లోనఁ
జొరఁ బూని! రది చూచి • చోండావతుల్ దనా
గ్నిజ్వాల లలులు క్రి • క్కిరిసి తాఁకి;

గీ॥ రక్కుఁ డుదయించు సరికిఁ బో • రగ్గ మయ్యె;
నంత భిల్సురాపురి నుండి • యరుగు దెంచి
సూక్త సింహుండు తురకల • మ్రొక్కఁ జేసి
సరభసముగ దుర్గ పరవే • శం బాసరెప్ప!

13

ఉ॥ ఘోరముగా రణం బెదిగె; • గొన్ని దినంబులు దాఁకినంత, నా
హారపదార్థముల్ దఱిగె; • నంతట నొక్కయెడఁ బ్రతాప భా
త్రీరమణేంద్రుఁ జేరఁజని • "దేవ! నిగూఢ కవాటము చూడఁ
దూఱుచుఁబోయి 'భీమగడ' • దుర్గముఁ జేరఁగ యోగ్య మియ్యెడఁ.

క॥ చాలఁ గాలము నిలువఁగఁ

జాలదు దుర్గంబు; తిండి • సంబారములు

జాలపు; నిూరిపు డరుగుట

యే లగ్గున నాకుఁజూడ ♦ నిందుడి వడి ”

15

మ॥ అని పాదంబుల చెత న్రాలుచు సలు ♦ బ్రాధీశుఁ డర్థింప. న
జననాథాగ్రణి భీమదుర్గమునకు ♦ సైన్యంబులఁ గూడి పో
యెను; శేషించిన సైన్యముల్ భుజబలం ♦ బేపాగగాఁ జూరె; నై
న నెలఁ దాఁటకమున్న దుర్గమును జెం ♦ దఁ గల్గి రామోగలుల్. 16

మ॥ బలమెల్లఁ గృశియింపఁ జొచ్చినఁ బ్రతా ♦ పస్వామి జాంబూనదా
చలముఁ బోలి పరాక్రమక్రమత స్వ ♦ చ్ఛదముగా నిల్చె; బి
డ్డల భార్యఁ జెఱఁబట్ట నాతఁ డగచా ♦ ట్లఁ మున్గునం చెంచి సే
నలతో ముట్టిరి భీమదురము ననుం ♦ ద స్థైర్యులై శాత్రువుల్. 17

—(యవనులు భీమదుర్గమును ముట్టడించుట)—

సీ॥ యవనులదెస ముఖ్య ♦ మై ప్రకాశించె న

త్యలఘు బృహన్నాళి ♦ కాస్త్ర వహ్ని;

రాజపుత్రుల దెస ♦ రాజిల్లఁ దొడఁగె బ్ర

ధానమై బాహుప్ర ♦ తాప వహ్ని;

యగ్నిచూర్ణము ధాటి ♦ కాకోట నట నట

గండశిలలు కొన్ని ♦ పిండి యయ్యె;

క్షణమునకు క్షణంబు ♦ గడియకు గడియ యా

వనచమూ ప్రసరితిని ♦ బలము తణిగె;

గీ॥ నిప్పు యుమినెడు నారక్త ♦ నేత్రములును

మండుచుండెడు భయదాస్య ♦ మండలములు

రక్తసిక్తపరిచ్ఛద ♦ రాజి వెలయ

రాజపుత్రుల పోరుదు ♦ ర్వాగ మయ్యె. 18

క॥ నెల దాఁటుఁదాక యవనులఁ

గలనఁ గలఁచి నృపగురుండు ♦ కాపురముఁ దగఁ

దలఁగించి బోయపల్లియ

నిలిపి వదిల పఱచి మఱల ♦ నెక్కొనె ననికే. 19

మ॥ పరమప్రీతిని భిల్లలోక పతి యా • పాతేశ్వరీ పాద పం
కరుహ ద్వంద్వముఁ గొల్చి తోడుకొని యా • 'కావా'ఖనిక జేర్చె; నా
కరుణాసాంద్ర మనస్కు యత్తఱిసి భూ • గర్భమునక జేరు నా
ధరణీనందన మాడ్కిఁ బెం పెనఁగె నా • దార్యంబు దీపింపఁగె. 20

గీ॥ గాణివాసంబు భిల్ల రా • స్వగ్రామఁ జేరు
తైఱిగి మహాబతుఖా సేన • నురవడిమెలు
దఱిమె; దుర్గమ వనముల • నరుగలేః
గరళముఁ దిన్న వేదులు • గతిఁ గలం గె. 21

గీ॥ విచ్చె మొగులులు; గగనంబు • విమల మయ్యెఁ;
గాపురముతోడ ననుచర • గణము తోడఁ
గదలి బోయగూడెము వీడి • కైలవార
నీమలకుఁ జేరె వీర ల • క్షీప్రభుండు. 22

గీ॥ విడిదిమూర్ఖులు పగర రా • యిడుల కూర్పు
లాత్మబలము తగ్గెడునూర్పు, • లలజడిఁ గొనఁ
దొడరి, తలఁకును మగటిమి • శ్రోపు లాడ
వెనుక చూడక నృపుండు ము • న్కొని పెనంగె. 23

గీ॥ ఒక్కమెయి రేయుఁబవలును • గ్రుక్కగొనక
జయము దవ్వెనకొలఁది ను • త్సాహశక్తి
రవులు కొల్పుచు నడిపె సం • గ్రామదీక్ష;
విమతులకుఁ జిక్కెఁ గడమ దు • గ్గములు గూడ. 24

నీ॥ మిట్ట మధ్యాహ్నంబు! • మిహిరుఁ దుగ్రుండయి
చెలరేరె; నొకచోట • జెట్టు నీడ
బోయ గడ్డిని దెచ్చి • యాయఁ బాతేశ్వరి
రుబ్బి కాల్పుచు నుండె • రొట్టి యలను;
బిడుగు పాటున వచ్చి • పడియె సంబరు దిక్కు
నుండి పరీధాను • దండుఁ గొనుచు;
మనుజేశ్వరుండు కొ • మ్మలు వంచి బుట్టల,
బిడ్డల భార్యను • బెట్టి విడిచె;

గీ॥ ననుచరులఁ గూడి యవన నై ♦ న్యంబుఁ దాకి
పదులు నూలులుగాఁ దలల్ ♦ చిదిమి వైచె;
నంత భిల్లులు ననసీమ ♦ నాక్రమించి
పిల్లలను రాణిఁ జేర్చిరి ♦ భిల్లవాటి.

25

సీ॥ షాగజుఖా గొప్ప ♦ నైన్యంబు తనవెంటఁ
గొలువంగ లోయ లో ♦ పలికి జొచ్చె;
శైలసాంకేతిక ♦ సాహాయ్య మూఁది ప్ర
తాపుఁడు భటులఁ గొం ♦ దఱను గూర్చి
యాకస్మికమ్ముగా ♦ నరిసేనపై మారి
మసఁగిన గతిఁ గ్రమ్మి ♦ మట్ట పాఁగె;
నీయవస్థను ఖానుఁ ♦ డెఱిగి నైన్యము వెన్క-
మొగమయి పరవఁగా ♦ ముదల నెట్టె;

గీ॥ దురకభటు లల్ల నల్లన ♦ మరలి చూచి
రాజమణిఁ గానమికి నబ్బు ♦ రమ్ము పడిరి!
యాతఁ డవ్వలిదెస లోయ ♦ నరి బలమ్ము
బిట్టు దట్టించెఁ గుక్కఁ ది ♦ ప్పికొన నీక.

26

మ॥ మఱిల వైరులు వెన్కకుఁ దిరిగి; రీ ♦ మాఱు బ్రతాప వసి
శ్వరుఁ డవ్వారికిఁ గానరాక యెటనో ♦ శైలంబు లందుండి ముగ
దఱు బోయొడ్డిన శత్రుసేనలఁ బ్రచం ♦ డన్నూర్తిమైఁ దాకి కొం
దఱ నాత్మీయ కృపాణ ధారలను మ్రొం ♦ దన్ జేసె నత్యుగ్రుడై. 27

క “కనఁబడఁ డెట్టులు పెదకిఁ;
గనఁబడినను బట్టు నడఁడు; ♦ కబ్బా! యిక నే
మొనరింతు” ననుచు ఖానుఁడు
తనసేనను గొనుచు గిరులు ♦ దాటుకొని చనెన్.

28

క॥ ఖాసింఖాను మహా సే
నా సంవృతుడగుచు నవలి ♦ నాఁ డరుడేరం
గా, సడి గని యాతని ని
ట్లే సిలుగులఁ బెట్టి యినకు ♦ లేందుఁడు కలఁచెన్. 29

క॥ అటవీ మృగములవలెఁ బొం
చుటయును బ్రేబడుట చీలు ♦ చుట కలఁచుటయున్,
విటతాటనమ్ము చేయుట
తుఱ్ఱిలోఁ జాటగుట నృపతి ♦ సూర్యుని నేర్చెన్. 30

క॥ పులి నివసించెడు గుహలో
పలి కరిగెడు నారణవితతి ♦ వలె, యావన పీ
రులు రాఁగ దినదినము వం
దలుగఁ బ్రతాపుఁడు కలంచి ♦ తనువులు సింఁచెన్. 31

గీ॥ అవిరళాజ్యాపలుతుల రేఁగు ♦ నగ్నిఁజూత్ర
మన, సలుఁగ్రాధిపతి శాత్రు ♦ నాటవి నటు
భస్మమొనరింప, నిటు పక్షి ♦ ప పక్షిఁగఁడు
దనరె సమరాభిసీను మా ♦ ర్తాండు పగిది. 32

క॥ ఒక పాలు సైన్యములు కొం
డ కనుమను బ్రతాపుఁడాకి ♦ నలిసేయుచు వే
తొక పాలు భిల్లదేశము
నికటమునఁ జరించె రాణి ♦ నిజ జెగఁబట్టెన్. 33

క॥ “ముగ్ధోకము లెదరించిన
ముత్తై నను మోవనీక ♦ పూనిక మును నా
భిల్లులఁ గలచెద” నని య
బుల్లఱునానెగె సైన్య ♦ ములఁ దోడ్కొనుచున్. 34

ఆ॥ శైల పంక్తి నడుమ ♦ జానరా తగరపు
గనులలోన రాణి ♦ గారి నుంచి
వేయుఁగనులతోడ ♦ వేయుఁ జేతులతోడఁ
బ్రీతిఁ గాచుచుండె ♦ భీమ చాండు. 35

క॥ అనుచరుఁ డొకడిన ముదయం
బునఁ దగరపుగనులు చేరఁ ♦ బోయి మహారా
జుని గాంచి భక్తిఁ దత్పద
వనజములకు ముక్తి నిలువఁ ♦ బాతేశ్వరయున్. 36

—♦ పాతేశ్వరీదేవి భిల్లునితోఁదన భర్తనుగూర్చి యడుగుట ♦—

మ॥ “దరహా సోజ్వల కాంతి కాంతమఘ, యు ♦ ద్యత్సద్భవత్రాభ సుం
దర నేత్రద్వయమై, పరాక్రమ కళా ♦ ధారేయమై, సత్కృపా
భరితంబై, రమణీయమై, భువన సే ♦ వ్యం బైన, నా జీవితే
శ్వసు నెమ్మోమును గాంచి నేటి కొకమా ♦ సం బయ్యె భిల్లుగణీ 37

క॥ వైరులనైశ్యము లెంత య

పారముగాఁ జుట్టుకొనెనా! ♦ వా రేయెడ ను

న్నారో! సమయమునకు నా

హారము దొరికెడునా! మాకు ♦ నై వగతురాకో! 38

మ॥ అకటా! వైరులదాడి తగ్గదని వా ♦ రాయాసము జెందఁబో
రు కదా! మెప్పటి యట్లు నవ్వుచు నె సో ♦ రు దీర్ఘరా! రాజపు
త్రకు లుత్సాహము వీడరే కద! సలుం ♦ గ్రా భర్త సర్వాంగ ర
క్షకుఁడై భక్తి మెలర్పఁ గ్రాణవిభు ప ♦ జ్ఞ గొల్చి యుండు గదా! 39

సీ శ్యామసింహుండు సా ♦ గ్భ్యమున వర్తించునే!

సామంతు లందఱు ♦ సరస నుండె!

స్వాతంత్ర్య సమర దీ ♦ త్న మహాపన్యాస

ములు తొంటిచందాన ♦ నొలుకు చున్నె!

వ్యాకోచ పుష్పంబు ♦ నలె నాథుమోమున

నానంద దరహాస ♦ మలరు చున్నె!

నాయాస మెప్పుడే ♦ నంది కుందఁడుగదా!

యారోగ్య సౌభాగ్య ♦ మనువగు గద!

గీ॥ యూర్జితోత్సాహ కళలతో ♦ నొప్పెడుగద!

తఱచు బిడ్డల దెస మది ♦ మఱలదు గద!

విమతులకు నెల్ల గర్భని ♦ శ్చేదకముగఁ

దీన కరవాల ధార న ♦ ర్తించెడు గద!

మ॥ “ప్రమదంబొప్పు రణాంగణంబులఁ బ్రతా ♦ పస్వామి స్వాతంత్ర్యయో
గము సాగింపఁ దదాత్మజాతుఁడు భుజా ♦ గర్వంబుఁ బోనాడి దూ

రమునన్ దాఁగెడు నెట్లు! వైరుల తలల్ ♦ రాల్పంగ నన్నాజ్ఞ సే
యు" మటం చెప్పుడు బోరు నియ్యనురసిం ♦ హున్ బట్టనేరన్ గదా! 41

మ॥ చుఱకత్తుల్ గొని చెట్లపై కుగికి "ము ♦ చ్చుల్వోలె మామాత్మ దే
శ రమన్ గొల్లలుగొట్టు నీయననులన్ ♦ శాసిత మిట్లంచు జం
దరగా జీత్పద రీ యనుంగు నిసువుల్ ♦ నా కన్నసంతాన; మే
కరణ్ దండ్రుకి దవ్వుగా నిలుప శ ♦ క్యం బాను నాబోటికన్! 42

ఆ॥ విశ్వ పెల్లఁ బొగడ ♦ బిల్ల రాజ్యం బేలు
సత్ప్రభుండు భీమ ♦ చాందు దొరయు
దండ్రువోలె గాచు; ♦ దత్కృప మునుఁ జీమ
సోక; దెట్టి కొఱత ♦ మాకు లేదు. 43

క॥ కాని వ్రతాప ధరిత్రీ
జాని పదాబ్జాత దివ్య ♦ సందర్శన సే
వా నంద మందఁగోరుచు
మానస మొక్కింత వంత ♦ మరఁగి కరఁగెడిన్! 44

క॥ ఒకమాటు దర్శనము చే
సికొనన్వలె నంటి నని వ ♦ చింపు" మనఁగఁ గం
చుకి పాటేశ్వరి పాదము
లకు మొక్కుచు వెడలి వనము ♦ లన్ బడి సోయెన్, 45

గీ॥ అవల నొక్కనాఁడు వ్రతాపుఁ ♦ డరుగు దెంచె;
బోయదొర స్వాగతం బిచ్చి ♦ పూజ చేసె;
బిల్లలను భార్యజూచి పృ ♦ థీ విభుండు
కతివయ దినంబు లచ్చోటఁ ♦ గడపె వేడ్క 46

ఉ॥ అంతట నొక్కనాఁడు శబ ♦ రాలయము విడి యావ్రతాప భూ
కాంతుడు వీరయోధులును ♦ గాంతయు బిడ్డలు వెంటరా, నహ
ర్యాంతర సీమలం దరిగి ♦ యచ్చట మోగలుసేనఁ జూచి క
ల్పాంతకుఁ డట్లు దాకి సమ ♦ రావని బెక్కురద్రుంచె నుగ్రుడై 47

క॥ సమరము ముగిసిన నాయం
సమయమునకు శైలసీమఁ ♦ జల్లని వటవృ

క్షము క్రింద వసించె బ్రతా

ప మహిందుం డచట నా వి ♦ భావరి గడపన్.

48

క॥ ఆరాత్రి కొంత కడచనఁ

దారా పథమందు నిబిడ ♦ ధారాధరముల్

ధారాసాత్రుల కరణి న

పారమ్ముగ రేగి ఘోర ♦ వర్షము గురిసెన్.

49

గీ॥ మాటి మాటికి హెచ్చె దె ♦ బ్యాటు పాన;

వర్షమున కన్న రేగె బ్ర ♦ భంజనంబు;

నిలువ నెలవైన తగు వట్టె ♦ కలయ నూగి

తల నొఱగునో యనెడి శంక ♦ దవుల జేసె.

50

గీ॥ చలికి గాలి కాఁకలికి వ ♦ రమున కడలి

బిడ్డ లేడ్వ సాగిరి; కట్టు ♦ గుడ్డ లెల్లఁ

దడిసె; నినుగులు తనచుట్టు ♦ వడకు చుండ

తెప్ప వాల్చక రాణి యా ♦ రేయి గడపె.

51

సీ॥ ఉదయంబె గిరినుండి ♦ కదలిరి! మబ్బుజే

రల్ వాసి నభము ని ♦ ర్మలతఁ దాల్చె!

నట వలీఖాను నై ♦ న్యముతోడ దాసె! బ్ర

తాఘ్రుడు జృభించి ♦ తాకె నతని!

బూర్వాహ్లామున నని ♦ ముగిసె! వెన్కకు వచ్చు

లెఱిని మధ్యాహ్నర్కు ♦ కిరణ దీప్తిఁ

జిన్న నాఁడొకఁడు శో ♦ సిలె! వాని దేర్ప నొం

డొకఁడు మూర్ఖులె! వాని ♦ నుపచరించి,

గీ॥ రవి కెరగి, “రిపుల్ నేడిక ♦ గవిసి దేనిఁ

దొలగి పోద! మెండకు నినుం ♦ గులు బడలిరి!

కొంతవడి శీతలచ్ఛాయ ♦ శాంతి నొంద

వలయు”నని రాజ్జ యర్థించె ♦ శ్రాణవిభుని.

52

సీ॥ చేరువఁగల జమ్మి ♦ చెట్టు నీడలను బి

ల్లలతోడ వెల్లి ని ♦ ల్వకయ మున్నె

క॥ పున్నమ సన్నని వెన్నెల
మున్నీటను దేలు దొడ్డ ♦ పూ మొగ్గులు ల
త్యున్నత సిత గోపుర సం
పన్నం బగు నేకలింగ ♦ పతి కొవెలము. 61

గీ॥ తఱుకుఁ బటికఁపు శిలలు గో ♦ డలుచు గోచు
రములు ప్రాకారములు నాల ♦ యములు గట్టి
దేవళం బెల్ల ధనశ కాం ♦ తి ప్రశస్తిఁ
బాలసంద్రాబు చందాన ♦ బరిధవిల్లు 62

క॥ మురువగు చెవులును, మొలసెడి
గొరిజలు బెడగారు కనులు ♦ కొమ్మలు, ననునొ
శిరమున సిక్కిపు వృచభము
పరిమాణం బంది నంది ♦ వలులును నుగియు. 63

గీ॥ నంది కేశ్వరు దరిఁజేరి ♦ వందనములు
చేసి గర్భాలయముఁ బ్రవే ♦ శించి పన్న
గేంద్ర పరివేష్టి తైకలిం ♦ కేశ్వరునకు
బూర్ణభక్తిఁ బ్రతాప్యఁడు ♦ పూజ చేసె. 64

గీ॥ అందఱును గూడివచ్చి గ ♦ ర్భాలయంబు
సరస నొక మండపమున వి ♦ స్తార వేది
కాంతరమ్మునఁ గూర్చుండి; ♦ రఖిల సైన్య
నాయకులఁగొంచి రాజ నా ♦ రాయఁబుడు, 65

-॥ { ప్రతాపసింహుఁడు దేశత్యాగముఁ జేయుదునని
యనుచరులకుఁ బెలుపుట. } ॥-

గీ॥ “భరతఖండ్రాబు నెపుడు ము ♦ పంగ వచ్చు
యవనసైన్య ప్రవాహమ్ము ♦ నడ్డ గించి.
పర్వతమువోలె నిలిచి మే ♦ వాడ లక్ష్మి
శాశ్వతమ్ముగు విజయంబు ♦ సంతరించె. 66

సీ॥ భానువంశము వైభ ♦ వ ప్రాభవాబులు
తిర మొనర్చెను శిలా ♦ దిత్య నృపతి;

సత్య సంస్థాపనా ♦ చామ్యుడై రాజ మం
డనుడయ్యె గనకసే ♦ న ప్రభుండు!
నీలాబ్ధినుండి కా ♦ బూలుదాకఁ దురుష్క
పతుల నెల్ల జయించె ♦ బప్పురావు!
వసుధాతలంబెల్ల ♦ వడవడ వడకించె
బురుషసింహుడు కాల ♦ భోజరాజు;

౧॥ మతియుఁ గోమనసింహుది ♦ మనుజ పతులు
సకల దిగ్దేశ విశ్రాంత ♦ సాంద్రయశులు;
ప్రాణములు మాతృభూమి క ♦ ర్పణము చేసి
భార తోద్ధారకఖ్యాతి ♦ బడసి చనిరి.

67

సీ॥ భరతఖండము నభో ♦ భాగ మార్తాండుండు!
రాజపుత్ర కులైక ♦ రాజరత్న!
మా వృథాదేవీ హృ ♦ దబ్బ మేలెడు దిన
స్వామి! పృథ్వీసార్వ ♦ భౌము బావ!
మేవాడ రాజ్య ల ♦ క్షీ ప్రాణనాథుండు!
కల్యాణసింహుని ♦ గన్నతండ్రి!
కర్గార్ నదీ రణాం ♦ గణవార్ధి బడబాగ్ని!
ఘోరీమహమ్మదు ♦ కుంజర మారి!

౩॥ వసుధ వ్యాపించు యావన ♦ ప్రళయ ముడుప
నవతరించిన యాదినా ♦ రాయణుండు!
సమరసింహ కుమానాథు ♦ సదృశులైన
ప్రభువు లుందురె! యెన్ని క ♦ ల్పములైన.

68

సీ॥ రఘుపతిసింహు శౌ ♦ ర్యం బెంతనగవచ్చు!
మాహామీరుడు నృప ♦ మాత్రుడగునె!
లఘురాజు దేశమే ♦ లాగు వృద్ధి యొనర్చె!
జంతుబోల్ ధర్మవీ ♦ రుండు గలఁడె!
కుంభేంద్రుఁ గని రణ ♦ త్రోణి నెవ్వడు నిల్చు!
బృథ్వీశు సానాసం ♦ బెవరు కొల్లు!

సంగ్రాము శౌర్యదీ ♦ తొరతి యెట్టిది!

రత్నసింహుని పరా ♦ క్రమ మలతియె!

గీ॥ భానుకులమునఁగాక వి ♦ శ్వప్రపంచ
మందు నేవంశమున జన్మ ♦ మందినార!

లిట్టి భువనైక వంద్యులౌ ♦ పృథు బలాఘ్న
లిట్టి ధర్మ సంస్థాపకు! ♦ లిట్టి ఘనులు!

69

సీ॥ చూడనొప్పై యుండు ♦ నేడుకోటలతో! ను
హాబ్లిబోల్ సప్త ఖే ♦ యములతోడ!

నభ్రంబు సోకు జ ♦ యస్తంభ తతులతో!
గలువపూలట్టి కో ♦ నెలలతోడ!

వెలయు నెన్నదినాల్లు ♦ విశణిమార్గములతో!
సముదార రాజమా ♦ గ్గములతోడ!

సంఖ్యకు మీటు పా ♦ సాద సంతతులతో!
జలపూర్ణ బహుసర ♦ స్సమితితోడ!

గీ॥ బెక్కులక్షల జనులతో! ♦ వేయి దేవేంద్రు
యవనులకు గుండెగాలమై, ♦ రవికులంబు
గుత్తగొను క్షేత్రరాజమై, ♦ కొమరు మిగులు
చిత్తురునుబోలు నగర మీ ♦ క్షితిని గలదె!

70

గీ॥ మహిత మేవాడ రాజ్య ర ♦ మా సమగ్ర
విభవభాగ్యముల్ చూడ్కికి ♦ వేగగుగొలుప
వాహినులఁగొంచుఁ బెక్కు- సం ♦ వత్సరములు
మొగలుపతి “యలాయుద్ధీను” ♦ ముట్టడించె.

71

గీ॥ వేటదీటి యొకింత దె ♦ ప్పిఱకమున్న
ఘూర్జరమునుండి “బహదూరు” ♦ కూరుడగుచుఁ
బచ్చివిసమును గ్రొక్కుచు ♦ వచ్చి లగ్గ
పట్టెఁ జిత్తురు పురలక్ష్యే ♦ కుట్టు వట్టె.

72

సీ॥ వైరివిశ్వంభరా ♦ పతి దుర్ని రీక్షంబు!
యవన భూపాల కా ♦ రాలయంబు!

భాగ్యలక్ష్మీ వసించు ♦ పద్మాకర వరంబు!
రాజపుత్రుల మంది ♦ ర ప్రవరము!
భారతఖండాభి ♦ తారా వతంసంబు!
భువన శౌర్యమునకు ♦ బుట్టినిల్లు!

గీ॥ లలిత మేనాదాక్షి వి ♦ లాస తిలక
మయి సహస్రాబ్దములనుండి ♦ యశము గనిన
పురవరేణ్యంబు చిహ్నము ♦ బూడిగలిపె;
దండు గొనివచ్చి యక్కరు ♦ దండధరుడు!

73

సీ॥ రాజసేవితము సూ ♦ ర్య ద్వార రాజంబు
ప్రీతి ముక్కలుగాగ ♦ నేల రాలె;
దన శిఖరము మాశ్వ ♦ మున దోచు కుంభ జ
యస్తంభ మూలాడి ♦ యవని మ్రొగె;
హారతుల్ వేదము ♦ త్రారావముల నొప్పు
కోవెల లన్నియు ♦ గూలి పోయె;
వీరసంపాద లు ♦ ర్విని బాసి పోవుట
భవ్య మందిరములు ♦ పాడు వడియె;

గీ॥ నటచు జెవి దిమ్మపట్టగా ♦ నడవి రిశ్య;
బలిసి యెల్లెడ ముండ్లచే ♦ ట్లలము కొనియె;
విడక బుసబుసలాడె ద ♦ ర్వికరములు:
ననమృగంబులు మీతె; గూ ♦ బలును జేరె.

74

చ॥ ఇరువది యైదువత్సరము ♦ లిప్పటి కెప్పుడో దాటిపోయె; జి
త్తురురమ మోముకుంకుమము ♦ తోగను పున్నెముదీటి; రేయి ని
ద్దుర పవ లన్నము విడిచి ♦ దుర్దమ దీక్షను నిన్ని యేండ్లు సం
గర మొనరించిన జయము ♦ గల్గదు: కల్గదు కల్లు నాసయు.

75

గీ॥ పట్టభద్రుడనైన య ♦ ప్పటి విభవము
సంపదయు మూడునాళ్ళ ము ♦ చ్చటగజాతె;
మునుపటి మహాన్నతులు గల్గు ♦ నను తలపులు
మెఱపు లెడమాపులు గాలి ♦ మేడలయ్యె.

76

గీ॥ నందనోద్యానభాగంబు ♦ నా మెలంగు
కామధేను సంతానము ♦ కరణి నెపుడు
పిల్లలును మేము బయలు జీ ♦ వింపవలసె!
మానవుల కర్హమగు తిండి ♦ ముఱచిపోయి!

83

ఆ॥ కాళ్ళనిండ గుడ్డ, ♦ కడుపు నిండుగ, దిండి,
కంటినిండ నిద్ర, ♦ గాన కెపుడు
బిచ్చగాండ్రొకన్న ♦ బీదలమై యుంటి;
మింక నెంతకాల ♦ మిట్లు కడచు!

84

మ॥ తటితో నకృతసారవభౌముడు నితాం ♦ త చాభివోపేతుడై
ధరణీచక్రము నేలు వేళను దరి ♦ ద్రోత్యంబు దిక్కేది యు
ర్వర, దా నుండగ, జోటుగానక మహా ♦ రాణాప్రతాపావనీ
శ్వరు సంసారము నాశ్రయించినది; యీ ♦ పాపంబు నేమిదునో! 85

శా॥ భీతి గొల్పు కరాళనక్తమున వే ♦ వేగ జరావ్యాఘ్రు ని
నా తారుణ్యము మ్రొంగగ, దివిరె, జెం ♦ త బొంచి లేడి బలె!
జేతస్థైర్యముగూడ సన్నగిలె! మా ♦ నె సుంత యుత్సాహ! మే
రీతి గార్యము దీర్తు! నేపగిది మా ♦ తృప్తి సంధించెదన్! 86

గీ॥ గాలి వాన విధాన న ♦ ల్గడల గేగు
కష్టముల కెత్తునడి డస్సి ♦ కడిమి తగ్గి
హృదయకోశంబు తన నైజ ♦ నృత్తి విడక
యాడునో! యూడునో! తెలి ♦ యంగరాదు.

87

మ॥ చనగా జొచ్చెను నిర్వదేదులు మహా ♦ స్వాతంత్ర్యయుద్ధంబు, జే
యను నే దీక్ష వహించి నేటికి; భవి ♦ వ్యత్కాల తారాపథం
బున దూరమ్మున్ననైన, గొంత విజయం ♦ పు గాంతిరేఖల్ మిను
క్కని చూపట్టవ! యే భగీరథుడు డా ♦ య దెచ్చునో బాహ్నవి!

సీ॥ సంతత తౌరుష్క ♦ సంగ్రామవహ్నిచే
గాలగా మిగిలిన ♦ కట్టెనెతి;
నలిగొట్టి ముక్కియై ♦ నక్కెములైదు నక్క
పై, దాటిపం దూడి ♦ పడినయట్లు

రక్త మేదో మాంసం ♦ రాశి తగ్గి యకాల
వృద్ధత్య మిపుడు వై ♦ కక్కనాకు;
నింక నెంతయొ కాల ♦ మీ శరీరం బిట్లె
యనువుగా నుండు నం ♦ చాస లేదు;

గీ॥ పౌణపదమైన మేవాడ ♦ రాజ్య పావ
నాధిపత్యంబు 'నాబూ'మ ♦ హఃచలాధి
పత్యమును నావి గావని ♦ వదలి యవలఁ
జనెడు కాలంబు వచ్చె; సం ♦ శయము లేదు. 89

చ॥ చెలులను బిడ్డల సుతుల ♦ స్నేహితుల గులబంధుల గృహం
బుల ధనధాన్యవస్తుచయ ♦ ము విడి కేవలభక్తి నాపదం
బులు మఱి దేశమాతృపద ♦ ముల్ భజించిన మీకు నేటికి
గలుగదె సుంతయేనియు మ ♦ నఃపరితృప్తి యొకింత దీప్తియు! 90

చ॥ శ్రమలకుఁ జిక్కిచిక్కి యని ♦ శంబును గంపలఁబడ్డ యట్టి కా
కములకుఁ బోలె ముందుఁ జనఁ ♦ గాఁ దెరవెంతయు లేదు! గెల్పువు
ణ్య మదియు నంతయే! కులస ♦ నాతన కీర్తిని నిల్పలేని య
ల్పమతులు మాతృభూమిపయఁ ♦ బాదము మోపి వసింప నర్హులే 91

సీ॥ అకట! మా సూర్యాన్వ ♦ య ప్రభూత నృపాలు
రప్రతిహతముగా ♦ నధ్వరములు
సలుపుచు గ్రాహ్లాణ ♦ సంతర్పణంబుల
నొసరింప మిగులఁ బా ♦ వనములైన
దార్ద్రంబులందెల్లఁ ♦ దురకమూఁగిలు చేరి
సలుపరాని యకార్య ♦ ముల నొనర్చె;
గటకటా! నాకుఁ బ ♦ ల్కఁగ నోరు రాకుండె;
బరదేవతా స్వరూ ♦ పము లటంచుఁ

గీ॥ బనువుఁ గుంకుము లర్పించి ♦ పాదయుగముఁ
గరము భక్తిని సేవించు ♦ గంగగోవు
లను గృపనువీడి వధియింతు ♦ రనుదినంబు;
నిది కనుంగొవి జీవించి ♦ యేమి ఫలము! 92

గీ॥ ఉండి యూహారకృతిఁ చూచు • చుండలేము;
తివిరి రిపుగెల్చి జయము సా • ధింపలేము!
కడకు మనయున్ని యిచట మే • కమెడచన్ను
లవల నడక త్తిలోఁ బోఁక • యట్టు లయ్యె!

93

సీ॥ పలుమాటు విశ్వసా • భాగ్యంబు దేశ క
ల్యాణంబు నెలకొల్పు • నభిలషించి
మనము చేసిన త్యాగ • మును మనకప్పిన్ని బూదిఁ
బోసిన యాజ్యంబు • పోల్కినయ్యె;
మన నేత్రముల మోల • మన మాతృదేశంబు
పరుల యధీనమై • ప్రజలు దాస్య
జలరాశిలోన ము • న్కలు పెట్టుచు గాంచి
యించుకయును సహి • యింపఁజాల;

గీ॥ గటకటా! పూర్వస్థపుల ర • క్తములతోడఁ
దడిసి మనర క్తములఁ బునీ • తంబునైన
కీర్తిరాశి మేవాడ ల • క్షీణింపి మనకుఁ
దీటినట్టులె యింక నీ • దినము బుణము.

94

గీ॥ ఉత్తరాయణ పుణ్య ము • హూర్త మెంచి
యంప నెజ్జఁ బండిన భీష్ము • ననుసరించి
వగచి వరుగై వడించి మే • వాడ మాత
కనుఁగొనలఁ బ్రాణముల నిల్పు • కొని పరుండె!

95

సీ॥ ఇరువదేండ్లు రణమొనర్చి • యెట్టి ఫలము
నేని మనమెల్ల సాధింప • లేనిచోట
నకట! భూమికి బరువుచే • టై మనంగ
నేల! పరువేల! యభిమాన • మేల! యింక!

96

తా॥ పావిత్ర్యంబున కాటపట్టయిన యా • పరాజుకుో పర్వయా
కో వెళ్ళు దలతుక; స్వతంత్రముగ నె • క్కొల్పుదగు రాజ్యము!
నామెట జనుదేరఁ గోరినను స • న్నాహుంబుఁ గావించి వా
రో వీరో మఱి యందఱో • కదలి రా • రో! యింక మున్నాళ్ళకు 97

గీ॥ యవనసంస్కర్మమును వీడి • యవలి కేగు
తే శుభంబని యెంతు; మీ • కెట్లు భోజు;
నమ్మిమెయి దెల్పు డిపుడు; మీ • నిర్ణయమును
దాల్తు శిరమున మందార • దామ మట్లు”

98

సలుగ్రా కృష్ణసింహుడు ప్రతాపసింహు ననుసరించునని నివేదించుకొనుట
మ॥ అని వాక్కుచ్చియు నిల్చినంతట సలుం • బ్రాధీశుడుఁ తేచి భ
క్తిని హస్తంబులు మోడ్చి “భారతధరి • త్రీ దాస్యనిర్మూలనం
బున దేశోద్ధరణమ్మునందు హృదయం • బు నిల్చి యెంతెంత సే
యను సాధ్యంబగు నంతచేసితివి నీ • వత్యంత దీక్షారతి.”

99

సీ॥ వేనవేల్ రిపుల నొ • ప్పించు పట్టున గర్జ
పేయమై విందు నీ • వీరగర్జ;
దలఁ ద్రుంచు బహుళాప • దలు చుట్టినప్పుడు
చెవియొగ్గి హుంకార • రవము విందు;
దిండిలేక తపించు • దినముల విధి జూచి
పెడబొబ్బ వెట్టు చ • ప్పుడుల విందు;
స్వాతంత్ర్య సమర దీ • తకుఁ బూన్చు నీ యువ
న్యాసంబులను జెవు • లార విందు;

గీ॥ గాని కొండంత నొప్పితో • గాసిపడుచుఁ
బిడుగు పడినట్లు హృదయముల్ • ప్రేలఁ జేసి
విన్ననై దీనమగు వాక్కు • విని యెఱుంగ;
ననలమున వ్రేల్చునట్లు వా • మనసు పొగితె.

100

గీ॥ నీహృదయపద్మసీత ని • ర్వాహ మెక్కి
యలరి స్వాతంత్ర్యలక్ష్మీ స • హస్రభాను
కాంతులను వెల్గె; దన్ను • ఖండదీప్తి
కడలుకొని ఢిల్లి మొగలుల • కనులు గుట్టె.

101

సీ॥ పురము రాజ్యము మాని • మూడేండ్లు శ్రీహరి
శ్చంద్రుండు పవన క • స్థముల నెఱిగి.

పదునాలు గబ్బముల్ ♦ వనవాసమున రామ
 చంద్రుండు పడిన క ♦ ప్తముల నెఱిగి,
 పదియు మూడేండ్లుగాఁ ♦ బాండవుల్ గహవాంత
 రలములలోఁ బడిన క ♦ ప్తముల నెఱిగి,
 యిరువది మూడేడు ♦ లీ వీ వనులఁ గుఱుం
 బముతోడఁ బడిన క ♦ ప్తముల నెఱిగి

గీ॥ తారతమ్యంబుఁ దూచిన ♦ వారి యిడుమ
 లత్యగాధాపదావర్త ♦ మైన నీదు
 చరితమున నొక్కపుట కొక్క ♦ చరణమునకు
 సాటి గావని గొంతెత్తి ♦ చాట నేర్తు!

102

సీ॥ అట్టె చూచిన దోసె ♦ డంతైన లేదు మే
 వాడరాజ్యముఁ సైన్య ♦ బలముగూడఁ
 జాలనిదే! యుద్ధ ♦ సన్నాహ మల్పంబె!
 యటులున్న నేఁబది ♦ యైదు లక్ష
 లగు కాల్యలము, పదు ♦ నైదు లక్షలగు గు
 ఱ్టముదందు విస్తార ♦ రాజ్యలక్ష్మి
 యేనుంగులు పిరంగు ♦ లెన్నేనిఁ గలుగు వి
 శ్వంభగాధీశుఁ డ ♦ కృరువృషాలుఁ

గీ॥ డట్టె యుజ్జ్వాత లూఁగి తూఁ ♦ గాడి పడఁగఁ
 దాఁకఁగలిగితి; వెన్నిసా ♦ ధనము లున్న
 నిన్నొకని గెల్వఁజాలక ♦ తన్నుకొనెడి
 ననుచు హస్తాస్పదం బయ్యె ♦ నతని బ్రతుకు.

103

గీ॥ క్షణము విడక సైన్యము లంపి ♦ రణముసేయ
 నీపయికి నక్బ రంపించు ♦ నిరత ధాటిఁ
 బరిషయాసేన 'గ్రీసు' పైఁ ♦ బరవ లేదు;
 యవనులు 'జరూసలెమ్ము' పై ♦ నరుగలేదు.

104

శా॥ ఈ విశ్వంభర పుట్టుటల్ మొదలుగా ♦ నిందాఁక నేదేశముం
 దే వంశమ్ముననైనఁ గప్తముల నెం ♦ నే నాత్మబంధుల్ వలె

భావంబందుఁ దలంచుచుఁ వలచుచుఁ • స్వాతంత్ర్యముఁ గొల్పిరే!
నీ హొక్కండవు దక్క శాంతి నిరతిఁ • నిర్ణీద తేజోనిధి! 105

ఆ! ఇట్టి దేశబంధుఁ • డిట్టి శూరోత్తముఁ
డిట్టి రాజయోగి • యిట్టి త్యాగి
లేఁడు లేడటంచు • మూఁడు లోకంబుల
మోక్షత లీనెఁ; గురిసెఁ • బూల వాన. 106

నీ అకృరువిశ్వంభ • రాధీశమకాళిది
ధన సేవ; నీయది • దైవసేవ;
యాతని దెల్లన్పు • డాత్మవైభవము: నీ
యది నిరంతరము నా • త్నావబోధ;
మతని కుండిన దెల్ల • నై హిశబలము; ని
న్నాశ్రయించిన దెల్ల • నాత్మబలము;
నతని దండఱ కిన్ను • లలరించు బోగంబు;
నీది జగము మెచ్చు • నిందు త్యాగ;

ఆ॥ మతఁడు జగము గెలిచె; • నాత్మగెల్చితివి నీ;
వాతఁ డితరజనుల • నాశ్రయించు;
నీవు స్వాశ్రయఁడవు; • నీకు నాతని కెన
లేదు; జగము క్రిందు • మీఁదు లయిన. 107

గీ॥ కష్టమే మనసాలిటి • కల్పతరువు;
దుఃఖ మెఱుంగని హృదయముల్ • దుగ్బలమ్ము;
లతి పరిమితంబయిన శక్తి • యలరు నరుల
కవజయంబులు బలవర్ధ • కౌషధములు! 108

మ॥ ధర సృష్టించిన బ్రహ్మ, ఫలమున నే • త్రంబుండు శంభుండు, న
హ్మరుషోత్తంసుఁడు శౌరియు, నరులుగాఁ • బుట్టొంది యేనూఱుతొ
తరముల్ పోరినఁగాని నీ కరణి స్వా • తంత్ర్యంబు నిట్లీంత దు
ర్భర నిష్ఠారతిఁ గొల్ప లేరని వచిం • పన్ నేర్తు వేనోభుల. 109

గీ॥ శక్తి దాఁపక యాత్మ వం • చనము లేక
నీయదుగునీడఁ దలఁదాల్చి • నిన్నుఁ గొలిచి

త్యాగమించుక యెఱిగితి ♦ నను యశంబు
సంతరించితి నర్హత ♦ చాల కున్న.

110

గీ॥ వాసుదేవుని చరణ పూ ♦ జా సుమ మటు
నిరత మాదల దాల్తు నీ ♦ నిర్ణయమ్ము;
నీడ మేవాడ నున్న నే ♦ వాడ నున్న
నేను నీవాడ ననువాడ! ♦ నెపుడు గూడ.

111

క॥ మూన్నాళ్ళ గడువులోనన
సన్నాహ మొనర్చి మేము ♦ సంసారములు
నిన్నుఁ గొలువంగ వత్తు" మ
టన్న "నటులె చేతు" మనుచు ♦ సంద ఆరుగుచు; 112

మ॥ పరివారంబుల వెంటఁదోడ్కొని సలుం ♦ బ్రా కృష్ణసింహాది భూ
వరు లందుండియు నాత్మసీమలకుఁ బో ♦ వ భీమచాం దైదు వే
పుర నాకోవెల చుట్టు భిల్లులను గా ♦ పుక బెట్టి తాను ధను
ర్ధరుడై కావలిఁ గాచె నయ్యెడ బహి ♦ ర్హిరమ్మున నిల్చుచు. 113

గీ॥ ధన కనక వస్తు వాహన ♦ తతుల నెల్ల
బండ్లపై ద్రోవ పట్టించి ♦ పంపి రాజ
పుత్రపీఠులు మఱల నా ♦ బూ గిరింద్ర
మునకు వచ్చిరి ప్రభుభక్తి ♦ యినుమడింప! 114

గీ॥ మెఱుగు బంగారు పూలు వోల్ ♦ కిరణతతుల
బాలభానుండు ప్రకృతి శో ♦ భలను బెంప
నల సలుంబ్రాధిపతిఁ జూచి ♦ యాప్రతాపు
"డేకలింగేశునకు మ్రొక్కి ♦ యిపుడె వత్తు! 115

గీ॥ అంతలోన మీరందఱు ♦ ననుచరులను
బయన మొనరింప నాయత్త ♦ పఱచు" డనుచుఁ
బలికి గర్భాలయంబు లో ♦ పలికి జనియె!
వగలఁ బొగులుచు నాసలుం ♦ బ్రా విభూడు, 116

నీ॥ వదలన్న సామ్రాజ్య ♦ పట్టాభిషేకంబు
సలిపితి భువన మా ♦ శ్చర్యపడఁగ!

బయటికి వెడలుచో ♦ వనిలోన ముండ్లను
 రాల్ దీసి త్రోవ శు ♦ భ్రముగఁ జేతు!
 “నా హేరియా” వేట ♦ కరుదెంచునపు డెల్ల
 నన్ని సామగ్రు లా ♦ యత్త పటతుఁ
 శాత్రువు లెదుదైన ♦ తుణమున సకల నై
 న్యముఁ దీర్చి యనకి సి ♦ ధముగ నుంతుఁ!

గీ॥ గాని, గుంగెలు బరువెక్కఁ ♦ గా స్వదేశ
 మట్టె విడనాడిపోవుచో ♦ ననుచరులను
 సర్వసన్నాహమునఁ బూన్చు ♦ జాలి మాలి
 నట్టి కార్యముచేయుటె ♦ పైన నేటుఁగ.

117

మ॥ అదిరా! దేవుని కన్నమిన్న యని భ ♦ క్త్యావేశముఁ బెంచి యి
 ర్వాదియైదేండ్లుగ దేశమాతకు సప ♦ ర్యల్ చేసి శుష్కించి క
 ప్తదశఁ గుందిన విశ్వవీరునకు దే ♦ శత్యాగర్హ జేయు దుః
 ఖదశఁ దెచ్చితె! దుష్టదైవమ! మహా ♦ గ్రం బయ్యె నీచెయ్యముల్!

సీ॥ ఎత్తిన చేయి యిం ♦ తేని దింపక రణ
 గ్రముల శాత్రువుల శీ ♦ ర్షములు తఱిగె!
 విశ్వవిశాలమై ♦ విలసెల్లు హృదయంబు
 స్వాతింత్ర్య లక్ష్మీ కా ♦ స్థాన మిచ్చె!
 దనదు సర్వస్వ మ ♦ పునచేసి మాతృదే
 శారాధనమునఁ బు ♦ణ్యతముఁ డయ్యె!
 ద్యాగానురక్తి భ ♦ ర్హాసక్తి విశోన్న
 త స్థానమంది త ♦ ద్దయును వెలిఁగె!

గీ॥ జతు రుదధి సంవృతావసీ ♦ సార్వభౌమ
 పదవి రానున్న మాతృభూ ♦ పాద సేన
 విడని రాజర్షి చంద్రుండు ♦ వెడలవలసెఁ
 దనదు సీమలోఁ దలదాచు ♦ తావు లేక.

119

సీ॥ త్రిభువనాదర్శ వం ♦ దిత పరమోత్కృష్ట
సద్గుణ గణ రత్న ♦ సలిలరాశి
రాణా ప్రతాప వీ ♦ రప్రభు వదన మం
దలరారు నవ మంద ♦ హాస రేఖ
జీవనౌషధముగఁ ♦ ద్రావి యెట్టెట్టులో
దినములు కడఁద్రోసి ♦ కొనుచు నుంటి!
నా యభాగ్యము మీటి ♦ నాస్వామి తఱితప్పి
యక్కటా! దైవోప ♦ హతుఁడు నయ్యె!

సీ॥ గట్ట! దరహాస శూన్యమై ♦ కాంతి లేని
యీమహారాజు ముఖము నే ♦ నెట్లు చూతు!
నెట్లు భరియితు! నెటు నుండు! ♦ నేమి యందు!
ముందు మాకుండు డిందెడు ♦ చంద మున్నె?" 120

గీ॥ అని యరిగి కొండయారై దై ♦ న్యమునఁ గుండి
యనుచరుల నశ్వముల నెక్క ♦ నాజ్ఞ చేసె!
నల్ల నల్లన గర్భాల ♦ యంబు విడిచి
వాకిటిని దాటి రాజలో ♦ కైక గురుఁడు, 121

గీ॥ వచ్చి యశ్వంబుపైఁ జేయి ♦ వైచి నిలిచి
యఖిలభువన ప్రపూజ్యమా ♦ నా గిరింద్ర
సమతలమునుండి చుట్టు దే ♦ శంబువైపు
చూ పమర్చె గ్రీగంటి యం ♦ చులుఁ చెమర్చు. 122

మ॥ “అక్కటా! చేసిన యన్నియత్నములు వ ♦ మ్మై గెల్పు సుంతైనఁ జే
రక దైవోపహతుండునై యిదె మహా ♦ రాణా ప్రతాపుఁడు తా
వక కల్యాణ పదాంబుజాత యుగ సే ♦ వా భాగ్యముకొ వీడి కూ
లికిఁ గొల్వజను నన్యసీమలకుఁ; ద ♦ ల్లి! వీని నెట్లొర్తువో! 123

శా॥ వ్యోమం బంటెడు నీదు శైలశిఖరం ♦ బుల్ మంజులమ్మైన యా
రామశ్యామలసీమలుఁ బ్రబల దు ♦ ర్గశ్రేణులు సారవ
ద్భూముల్ నీ సముదార భాగ్యవిభవం ♦ బుల్ వీడిపో నుంటి; ద
ల్లి! మేనాడ సతీమతల్లి! మదిలోఁ ♦ గ్గేశంబు రా నీకుమీ! 124

గీ॥ ఇరువదేండ్లుగ నుత్తమ + పరికరముల
భక్తిఁగూర్చి నాపావన + స్వాంత మందుఁ
దల్లి! నేఁగట్టుకొనిన స్వా + తంత్ర్య వజ్ర
భవనరాజంబు కన్నీటి + వఱచ మునిఁగె.

125

గా॥ నామేనక గల రక్త మాంసములనుక + నాశల్యముల్ పాణిముక
నీ మేల్కూటిచి ధారపోయుటకు సం + దేహంబు సుంతేని లే!
దేమేల్కూర్పఁగలేని వ్యర్థమతిన్దై + యిందుండి జీవింప నే
ధీమంతుల్ సహాయంతు! నావ్యసన మా + దేవుం డెఱుంగుక జూమి 126

స॥ అతిభీమంబుగఁ బెల్లు రేఁగి నిబిడం + బై మూఁగి యీ సర్వ భా
రతదేశంబును ముంచివైచిన మహా + గ్రంబైన దాస్యాంధ కా
రతతిక దేవుని దృష్టిగూడ నణుమా + త్రంబుక జొరక బోని దు
స్థితి సంధించెడు పాపికాల మరు దెం + చెఁ; జూచి యెట్లొద్దునో! 127

సీ॥ విశ్వపావనమైన + వృత్తి వర్తించు గో
బ్రాహ్మణులకుఁ దగ్గు + పాటు గలిగె;
ధాతృనిభుల్ మునుల్ + స్థాపించు వర్ణాశ్ర
మాచారవిధు లడు + గంటి పోయె;
బెట్టని కోటలై + వెలసి నిఁగొల్పు వీ
రుల పౌరుషము గంగఁ + గలిసి పోయె;
మంగళలక్ష్మీ స + మానలౌ సాధ్వ్యుల
సౌశీల్యగరిమ కా + ర్భ్యంబు నొందె;

గీ॥ వేయినేండ్లుగ వ్రేటుపై + వ్రేటు దగిలి
చిక్కి ససిదక్కి స్రుక్కి కృ + శించి నాదు
పాలనమున మంచమువట్టి + డీలు పడఁగఁ
బాలుపడితివె! తల్లి! మే + వాడ లక్ష్మీ!

128

సీ మాతృదేశము శుద్ధ + మతిఁ గొల్వఁగాఁ బాలు
సుతుఁడును లోకవం + దితుఁ డటంచు,
భౌతికసుఖము స + ర్వము సన్న్యసించి ధ
ర్మైక వర్తనుడనై + యిన్ని నాల్గు

రక్తమేదో మాంసం • రాజి నూమ్మచు నిమ్మ
 నుద్దరించి కృత కృ • త్యుండ నగుదు
 నని కృషి చేసితి; • నక్కట! నాపాపి వా
 స్తము లా భాగ్య • మందలేదు!

గీ॥ పూర్వ వైభవమున నీవు • పొదలు చుగ
 నాకలుష నేత్రములఁ జూడ • లేక పోతి!
 నాశ లడుగంటె! బ్రాణంబు • లవిసి పోయె;
 బ్రతుకె వృధ యయ్యె! ధల్లి! మే • వాడ లక్ష్మీ!

129

సీ॥ పసితనమ్మున లేడి • వలె లాఘవమ్మున
 నదుల కెగఁబ్రాకి • నట్టి చోట్లు!
 పట్టాభిషేక సం • పద్విభూషితుఁడనై
 యధిశృతి నెఱపిన • యట్టి చోట్లు!
 కవచ ఖడ్గము లూని • కదనరంగముల ఘో
 రాదులఁ గడతేర్చి • నట్టి చోట్లు!
 నొకఁడనై శత్రుల • నుడికించి జగమెన్న
 నపజయంబు వహించి • నట్టి చోట్లు!

గీ॥ కట్ట బట్టయుఁ దినఁ గూడు • గానకున్న
 నచల భక్తిని సేపించి • నట్టి చోట్లు!
 వృద్ధయ ఫలకమ్మునందు ము • ద్రితము లయ్యె;
 ముఱువలే నమ్మ! ననునేను • నుఱుచు దాక!

130

గీ॥ వీరు లాత్మీయు లాపులు • పృథ్వీ వరులు
 భంధువులు నీ గిరింద్ర గ • న్భముల నొఱుగఁ
 బిరికి దొంగనుగా నిన్ను • దొఱుగి జాఱ,
 వ్రాసె నాతల ధాత! మే • వాడ మాత!

131

గీ॥ తెలఁ దఱుగనోపు బహు విప • ద్దశల నైన
 గాంతి యించుక చెడని నా • కన్ను దోయి
 నశ్రుకణములు నొడమె; నీ • యడుగు దోయి
 నమ్మ! ముక్తాభిషేకంబు • నాచరింతు.

132

శా॥ నేనేగాక మహాక్క ధీరుఁ డెవఁడే ♦ నిన్ నిన్ను సేవింప నెం
తేనిన్ బూనిన, వాని పుణ్యమున నే ♦ నిన్ దల్లి! మేవాడ ల
క్షీ! నిత్యోత్సవ నిత్య మంగళ జయ ♦ శ్రీ నిత్య సాభాగ్యరే
ఖా నిత్యప్రభ లెల్ల నీకుఁ గలుగున్ ♦ గాకంచుఁ గాంక్షించెదన్. 133

సీ॥ హారావశీశైల ♦ మనుషమ స్వాతంత్ర్య
వీర దుందుభుల శ ♦ బ్ధించుఁ గాక;
గుట్టలు పుట్టలు ♦ గుహలు స్వధర్మత
త్పరుల యశంబు మా ♦ ర్పలుకుఁ గాక;
మేవాడ రాజ్య ల ♦ క్షీ పరాక్రమ మెల్ల
వేళల భువిఁ దాండ ♦ వించుఁ గాక;
త్యాగై కధనుల స ♦ త్య స్వరూపులచే ర
హించి నీకడుపు ఫ ♦ లించుఁ గాక;

సీ॥ భానుకుల గౌంవంబు ని ♦ ల్పంగ నోడి
త్యాగమునఁ గుంటువడి నీప ♦ దములఁ గొలుచు
పున్నెములు లేక దూర భూ ♦ ములకు నేగు
మమ్ము మాపేళ్ళు లోకంబు ♦ మఱచుఁ గాక.” 134

గీ॥ అనుచు భక్తిని జూపి వం ♦ దన మొనర్చి
మఱువఁజాలక చేరెడు ♦ మట్టి దీసి
కనుల నద్ది రుమాలునఁ ♦ గట్టి యూర్చి
యాప్రతాపుఁ డశ్వంబుపై ♦ నధి వసించె. 135

క॥ ఈశ్వరి దూరమునుండి త
దేక ధ్యానంబుతోడ ♦ నీక్షించి సలు
శ్రా॥ క్షష్టసింహవిభుఁ డతి
లోక మహాద్భుత విలాస ♦ లోలాత్మకుఁడై, 136

మ॥ “అరరే! యీభువనంబులెల్లఁ దలక్రిం ♦ దై పోవు బల్ విస్తయూ
కర దృశ్యంబిటు సాఁగె నేడిచట! లో ♦ కం బుశ్చవం బంది వ
త్సర సాహస్రములెన్ని దాఁజెనో! మహా ♦ శ్చర్యాస్పదం బిట్టి బం
ధుర కార్యంబును జూచియున్ వినియు నెం ♦ దున్ గాన రెవ్వారలున్ 137

సీ॥ విశ్వంబు తనకనుల్ ♦ విచ్చుటాదిగ దేశ
 భక్తులెందఱూ మాతృ ♦ భక్తి పరత
 సర్వస్వ మర్పించి ♦ శ్రమచేసి కడకు స్వా
 తంత్ర్యంబు నిల్పెను ♦ దారి చెడుదు
 నాత్మరాష్ట్రము వీడి ♦ యరిగి యుండఁగ వచ్చుచు!
 గాని నాదేవుడు ♦ కట్ట కడకు
 మేనాడ విడనాడి ♦ పోవుచు మాతృ పం
 దన మాచరించియుఁ ♦ దనివి సనక

సీ॥ యెచటికిని గానువెల్లిన ♦ నచటఁగూడ
 మాతృదేశ మారాధించు ♦ మమతఁబెంచి
 తల్లి నేలను గల మట్టి ♦ నల్లనఁగొని
 మైరుమాలు చెంగునదానిఁ ♦ బదిల పఱచె!

138

సీ॥ పరిసియూ చేరి సు ♦ స్థిరవాస మేర్పడు
 తఱి నిష్ఠు గొసిన యా ♦ తల్లి మట్టి
 దేవతార్చనమున ♦ సావర్ణ వేటికా
 భ్యంతరంబున నుంచి ♦ యహరహంబు
 ధూప, దీపాది ని ♦ త్యోపచారములు గా
 వించి పూజించి సే ♦ వించు నిజము!
 అద్విగా! యీతని ♦ కాత్మదేశము నడ
 భక్త్యభిమాన మి ♦ భృంగి దనుచు

సీ॥ భువనముల విస్మయాంభోధి ♦ ముంచి తేల్చు
 నీ మహాకార్య మొక్కఁడే ♦ యెఱుక చేయు!
 నప్రతిమ దేశభక్తికే ♦ ద్యాగ దీక్ష
 కీతఁ డధిదేవత యటన్న ♦ నిది ధృవంబు!

139

సీ॥ ఇందు కిర్వదియు మూ ♦ డేండ్లకుఁ బూర్వ మి
 ర్వదిరెండు వేల్చింది ♦ ప్రతినఁ బట్టి
 యప్రతిహత దీక్ష ♦ నాత్మదేశ స్వతం
 త్రతమఁ గట్టించి ర ♦ క్తంబు మాంస

మూడిచి కడకు దై ♦ వోప హతుల మాచు
దేశంబు విడనాడ ♦ దివిరి యుంటి!

మందల మదుల దే ♦ శారాధ నాసక్తి
త్యాగ దీక్ష! సమాన ♦ మగును! గాని,

గీ॥ తల్లి మట్టి చేకొను బుద్ధి ♦ తదితరులకు
నేరికిని దోష! దితఁడె లో ♦ కైక పూజ్య
దేశభక్తాగ్ర గణ్యం! డు ♦ దీర్ఘహృదయు!
దీతఁడే దేవతామూర్తి! ♦ యితఁడె గురుడు!

140

మ॥ అనయం బీతనికున్న యంత నిబిడం ♦ బై దేశపుం భక్తి మా
మనసుల్ నిండిన నెట్టు లియ్యది స్ఫురిం ♦ పక బోవ! దీకారణం
బున నేడొక్క ప్రతాపదేవుఁడె జగం ♦ బుల్ దాటు భక్తుండు! త
క్కిన వారందఱు తక్కులాఁడులై! విత ♦ ర్కింపంగ నొందుండునే! 141

సీ॥ అఖిల లోకాతీత ♦ మైన యీశును మహా
న్నత దీప్తియెఱుంగ కి ♦ న్నాళ్ళు నేను
పొరవడి పలుమాఱు ♦ దరియించు బలుకరిం
చుచు దాకుచును గొల్చు ♦ చును దిరిగితి!
నిది తలంపఁగ నిప్పు ♦ డెడఁద జలదరించు!
నాకును నీమహా ♦ నాయకునకు
నత్తుకు నత్తుకు ♦ నక్కకు నాకలో
కమున కున్నంత దూ ♦ రము రహించు!

గీ॥ దూరమున నిల్చి యితని పా ♦ చారవింద
ములకు మ్రొక్కుచు నాజ్ఞ నొ ♦ దలను చాల్తు!
నితఁడె నాతను ప్రాణంబు ♦ లేలు కొనెడు
ప్రభువు! పరమగురుడు! పర ♦ బ్రహ్మమూర్తి!

142

సీ॥ డెబ్బదియేండ్లు దా ♦ టినవి! భార్యా పుత్ర
కులు సలుంజూ మహా ♦ క్షోణి రాజ్య
మణువంత నాకుఁ బ్రి ♦ యంబులు గావు! నా
జీవిత శేష మీ ♦ పావ నాత్ము

చరణార విందముల్ ♦ పరమ భక్త్యావేశ
మలరారఁ గొలిచి ధ ♦ న్యత వహింతు!

నిది సత్వరాశ్రిత్య! ♦ మిది తరణోపాయ!

మిది సదారాధ్యమా ♦ నేడు గడయుఁ;

గీ॥ గంటిఁ గంటి నేను విముక్తిఁ ♦ గాంచు ప్రాణా!

యని చిహ్నునలేచి వం ♦ దన మొనర్చి

తల్లినుట్టి పెకల్చి ము ♦ స్తమునఁ దాల్చి

వడి వడిగ వెల్లి యుత్తమా ♦ శ్వంబు నెక్కె!

143

క॥ ఆరీతి వీరు లందులు

చేరెడు చేరెడుగ మట్టి ♦ చేకొని తలలఁ

జేరిచి మొక్కుచుఁ బయనం

భారంబించిరి ప్రతాపుఁ ♦ డందఱి నడుపఁ.

144

గీ॥ ఆత్మదేశంబు విడనాడ ♦ నడరు పొడమి

గుండె బరువెక్కె; నెలుఁగు డ ♦ గుత్తిక వడ;

నచలరంగంబు వదలి వా ♦ యన్య దిశకుఁ

దరలి రందఱు మౌనము ♦ ద్రోలు వహించి.

145

సీ॥ తా నెల్ల యపు డభే ♦ దప్రతి పత్తి మై

త్రిసి బెంచి గురుడంచు ♦ దేవుఁ డంచుఁ

దద్దయుఁగొలుచు ప్ర ♦ తాపుఁడు దేశంబు

విడిపోవు ననువార్త ♦ వినిన మొదలు

స్వాంతమంతయు నొచ్చి ♦ పచ్చిపుండ్ల లోనఁ

గుమిలి కుమిలి ప్రేలి ♦ కూలు కతనఁ

దొలి దినంబున నుండి ♦ పలు కొండు రాక యా

కసము పైవ్రాల్చిన ♦ కరణి మౌన

గీ॥ ముద్ర వహించి యెడఁబాసి ♦ పోవఁ గాళ్ళు

రాక, మది రాక వెంట దూ ♦ రమ్ము నడచి

తుది నమస్కార మొనరించి ♦ యొదిగి నిలిచి

భిల్లగూడెంబు దెన మల్లె ♦ భీమ చాందు!

146

గీ॥ ఒకరి నొక్కరు పల్కరిం ♦ పకయె యశు
ధారల దోగి డైనయము ♦ ద్రలను దూగి
యాప్రతాప పురోగము ♦ లగుచు నెల్ల
వార లరిగిరి గిరిపాలి ♦ మేరఁ జేర!

147

— (భామానాహి మేవాడకు వచ్చుట) —

సీ॥ ముడుతలు వడ్డ మో ♦ మునఁ బట్టెవర్ధనం,
బలుత జుదెంబు, బాగ్రి ♦ హ్మణతఁ దెలుప,
నిండార నెరసి పం ♦ డిన శిరోజమ్ములు
కమియ మాఁగిన వయో ♦ గరిమఁ దెలువ,
వ్రాలిన బొమల వె ♦ ల్వడు వాఁడి నునుఁజూపు
లెదిరి డెందముఁ జొచ్చు ♦ పదను దెలుప,
నధరంబుపై నంటి ♦ యంటసి చిటునవున్
తొలకని నిత్య సఁ ♦ తుష్టిఁ దెలుప,

గీ॥ బుజమునను బైరవాసము, ♦ మొగమునందు
బ్రహ్మవర్చస ముదితమై ♦ పరిధవిల్ల,
నుక్కుఁ దునుకఁబోలిన యశ్వ ♦ మెక్కి యొక్క
శాంతమూర్తి బ్రాహ్మణుఁడు నా ♦ తొత్కరించె.

148

సీ॥ ఆగుంపునకు నెల్ల ♦ నగ్రభాగమున న
ర్తించు ప్రతాపేంద్రుగ్రి ♦ దెసను జూచి
యావృద్ధభూసుగుం ♦ డశ్వంబు నిలిపి “యో
వీరపుంగవ! నేను ♦ దూరదేశ
మందుండి వచ్చితి ♦ నయ్య! యే కొండల
యందుఁ బ్రతాపేంద్రుఁ ♦ డధివసించు!
నెఱుఁగుదురే. కద! ♦ యెయ్యది తోవ! నా
కెఱిఁగింతురె కృప వ ♦ హించి” యనిన

గీ॥ నాత్మదేశంబు విడువఁ గొం ♦ డంత వగపు
దోవఁ దలయెత్తుకరుగు పగ్రి ♦ తాపదేవుఁ

డామహీదేవు దివ్య వా ♦ కృష్ణులపుడు
విని వినక తన తోవను ♦ జనుచు నుండె!

149

శా|| “యేమయ్యా; దయయుంచి యిట్లు కనుగొ ♦ మీ! వృద్ధుడ౯ దూరపు
సీమల్ దాటుచుఁ బెక్కు కష్టముల గా ♦ సే బొంది నే వచ్చితి
భూమిశుండు ప్రతాపుఁ డీ గిరుల నెం ♦ దుఁ గాపురం బుండు! నెం
దే మీ రాతనిఁ జూచియున్న సెలవిం ♦ డి” ప్దంచు బ్రార్థించిన౯ 150

క|| కనులెత్తి రాజమణి వి

పురిని వదనముఁ గాంచి యశ్వ ♦ మును నిలుపుచు “నో
యనఘా! మీరెవ! రెందులఁ

జనుదెంచితి” రన ద్విజన్న ♦ సత్తముఁ డంతఁ,

151

సీ|| “పరిషియానుండి నే ♦ వత్తు; భామాసాహి

నా పే”రనినఁ దత్త ♦ గామ ప్రతాపుఁ

డాస్వంబు వికసింప ♦ నశ్వంబు డిగి భక్తి

తాత్పర్య విహిత ప్ర ♦ దక్షిణంబుఁ

జేయుచు నల్లనఁ ♦ జేతులు జోడించి

“నిరతంబు నీసాద ♦ సీరజములు

భజియుంచు నీదూ సే ♦ వగుడు రాణాప్రతా

పుడు మొక్కుచుండె నీ ♦ యడుగు నోయి”

గీ|| నని నిలువ, నంద అనుచుడు ♦ లబ్ధురమున

నశ్వములనుండి దిగి! ధ ♦ రాను రోత్త

ముడు తురంగము డిగ్గి య ♦ ప్పుడమి పోనిఁ

గోఁగిటనుజేర్చి హర్షాభిఁ ♦ దోఁగి నిలిచి,

152

శా|| “నా విశ్వాన్నత దివ్యకల్ప తరువు ♦ నా వజ్ర కొటిరము

నా విస్తార మనోంబుబాత తరణి ♦ నాకీర్తి నిక్షేపము

నా వేల్పుమణి నాదు రాజధనము ♦ నా స్వామి దగ్గించి నా

సేవ గూర్పఁగ వచ్చినాడఁ; గృప వీ ♦ ట్టింపంగదే! భృత్యుని! 153

క|| పరిశుభ్రతర సుధాసా

గర వీచిక లట్లు నీదు ♦ మనకీర్తి కళత్

మెఱసె దెసల; నీయంతటి

వరమోత్తమ ధర్మవీర ♦ వరు డుండెడునే!

154

సీ॥ స్తిమితమై తుదల వి ♦ చ్చి యుదార గంభీర

కాంతు లీను వడంద ♦ కనుల తోడ;

బరువంపు బుగ్గల ♦ వైన రెక్కొను మీస

ల వెలుంగు మోము వా ♦ లకముతోడ;

వీర మహాలక్ష్మీ ♦ విహరించు దుర్గమై

విరిసిన బలితంపు ♦ టురముతోడ;

దలయెత్తు వాడి కుం ♦ తము గేల నూడి ధీ

రత యుట్టిపడ నిల్పు ♦ రాణతోడ;

గీ॥ నాదలఁ దురాయి, వీరతే ♦ జో దురీక్ష

వదనమునఁ గుంకుమపు బొట్టు ♦ వజ్రవర్ణ

మొడల వెలుగొంద నలరు నీ ♦ పొడవుఁ గంటి,

నెంత కళ గల తండ్రి వో ♦ యీ! ప్రతాప!

155

సీ॥ సత్వబుద్ధిని రిపు ♦ పడ్వర్గము నెదిర్చి

శెల్చినా! వరులను ♦ గూల్చి నావు!

తులలేని దేశ భ ♦ క్తులయందు మేటివై

హెచ్చినావు! యశంబుఁ ♦ దెచ్చి నావు!

ఇరువదేండ్లుగఁ బైన ♦ నొకగు నాపదలెల్ల

నోర్చినావు! జయింప ♦ నేర్చినావు!

కుల సనాతన ధర్మ ♦ ములను కుస్థిరముగా

వించినావు! ప్రబోధ ♦ మించినావు!

గీ॥ నొక్కపరి నిన్నుఁ గననెంచి ♦ యుంటి! నిదియె

తరుణ మనుకొంటి! సీదివ్య ♦ ధవళ యశము

నంచు కొనుచుంటి! నితరుల ♦ కిది యలభ్య

మంటి! సూతేండ్లు నీకు దీ ♦ ధ్నాయు వంటి!

156

క॥ అని యాశీర్వాద మొన

ర్చిన విప్రోత్తముని జూచి ♦ నృపగురుడును “దే

పునియట్లు చేరవచ్చిన

నినుఁ గని ధన్యుండ నైతి ♦ నే నియ్యెడలఁ.

158

మ॥ మును చాణక్య యుగంధర ప్రముఖులఁ ♦ బోలెఁ మహానీతి వి
ద్యను మేవాడన్మహాళిక్ గఱపి రా ♦ జ్యం బూర్జితంబై వినూ
తన కల్యాణ జయోదయాదికము లం ♦ దఁ జేసి మాభక్తి కె
ప్పును బాత్రమ్మగు నీదు దివ్యచరణం ♦ బుల్ గంటి నీనాటికిఁ.

159

మ॥ భవదత్యుత్తమనామ మెల్లపుడు మే ♦ వాడేదేవమందెల్ల గౌ
రవధామంబయి యొప్పుఁ గట్టకడ కు ♦ గ్రామంబులందుఁ బ్రజా
నివహం బద్దమరేయి మాటవరుసఁ ♦ నీపేరు విన్నంత భ
క్తివిరాజిల్ల నమస్కృతుల్ సలిపి నిఁ ♦ గీర్తించు నోసద్దుహా!

160

గీ॥ పరిషియా కేగుడెంచి నీ ♦ చరణపూజ

సలుప వలెనంచు నెన్నిమా ♦ టులొ తలఁచితి;

నిమిష మూపిరి వోని యు ♦ ధముల మునిగి

కాలు గడలింపలేక యీ ♦ లీల నుండి

161

గీ॥ అనుచు వచ్చియించి నగతి వా ♦ రాంబుగాళిఁ

దేలి భూదేవమణియు “నో ♦ దేవ! నేను

నిల్లె యుచుకొని యనుకొని ♦ యెట్లొ నేఁడు

కాలు గడలించుకొనుచు రాఁ ♦ గలిగి నాఁడ.

162

గీ॥ అనయ మేఁ గొల్చు పూర్వమ ♦ హా మహీంద్ర

శుభ తపః ఫలమును నిన్నుఁ ♦ జూచు కతన

జన్మ చరితార్థ మయ్యె; నె ♦ చ్చటికి నేటి

పయాన మోయన్న” యనఁ బ్రతా ♦ ప ప్రభుగడు;

163

గీ॥ “స్వామి! నీదివ్యచరణాంబు ♦ జములు గొలువ

పరిషియా చేర నిటునేఁడు ♦ వచ్చు చుంటి?

వెదుకఁ బోయిన తీవయే ♦ యెదుర వడియె

ననఁగ నిందె నీ దివ్య జ ♦ ర్పనము గలిగె!

164

గీ॥ మేరువును బెల్లగించి కో ♦ టీర మిడుదు

నుదయ పురలక్ష్మి కని లోక ♦ మురలఁ దాఁకి

ఇరువదేండ్లు పోరితి; నాయ ధృష్ట మెల్లఁ
జెడియ నీవిధమున నేమి ధేయు వాడ.”

164

—(భామాసాహి ప్రతాపసింహుని దండించుట.) —

సీ॥ అని దైన్య మడరఁ బ ధిక్కినను భామాసాహి
విని విన్నవోయి యా ధ ననము వంచి

“శ్రీహరి! నాదుర ధి దృష్ట మేమందు! నీ
వలన నింతటి వేడి ధ పలుకు వింటి;

నీ వార్తవిని వ్రీల ధ దే! హృదయము శిలా
ఫలకమో! లోహమో! ధ వజ్రమొక్కో!

నూతామడల దూర ధ నిగీతి వచ్చు ను
త్సాహంబు సుడిసి వి ధ ధ్వస్త మయ్యె!

గీ॥ నకట! నామేనఁ గొనయూపి ధ రాడు చుండఁ

జరమపుణ్య స్వరూప మే ధ పాడ లక్ష్మీ,

వైభవ పాభవాంకంబు ధ భాను కులము.

చెడిన నోర్తున! విధి వాల్మీలు ధ తుడుతుఁ గాఁ.

165

మ॥ అకటా! యుత్తమ భారతీయుడవు ఘో ధ రాప త్సమూహంబు నిం

చుక లెక్కింపని విశ్వవీరుడ వటం ధ చు నిన్ను లోక ప్రజా

నికరం బెప్పుడు సంస్తుతుల్ సలుపఁగా ధ నీవే స్వకృత్యంబు నూ

దక పోనాడిన ధర్మమెట్లు కొమరొం ధ ద నేర్చు లోకమ్మున!

166

గీ॥ సడి యెటుంగని కర్త వీ ధ రుడవు నీవు;

నీకు జయమైన నదియు లో ధ కైక జయము;

నవజయంబైన నదియు లో ధ కాప జయము

నై ప్రపంచాప జయము నొ ధ ననఁగ వలయు!

167

గీ॥ పెక్కువేల్ మైశ్య పైనున్న ధ విందు నెపుడు

నీదు పరిపాలనముఁ గూర్చి ధ నీ యఖండ

కదన దీక్షను గూర్చి త్యా ధ గంబుఁ గూర్చి

సాహసముఁ గూర్చి కర్ణ ర ధ సాయనముగ.

168

సీ॥ మాపూర్వ్య లెప్పుడు ♦ మీ పూర్వ నరపాల
 మాభుల చెంగట ♦ మంత్ర లగుచు
 వెలలేని భక్తితో ♦ గొలిచిరి; నిరుపమ
 సాహసాంకుండైన ♦ చండుడును బ్ర
 ధానప్రధాని వ ♦ దము నొందు పిదప రెం
 డవ మూడవ ప్రధాను ♦ లగుచు నాడు
 పితరులు నేను నే ♦ వించుచుంటిమి; నల్వ
 దేండ్లయ్యె బరిసియా ♦ కేగి నేను!

గీ॥ బరమ ధార్మికులైన మే ♦ వాడ నృపుల
 నెమ్మది స్మరింపకయె యీ ది ♦ నమ్ము దాక
 దేవ! పిడికె డాహారము ♦ దిసి యెఱుంగము;
 నాశరీరంబె మీది! పా ♦ ణంబె మీది.

169

మ॥ వితత ప్రేమను నేను గొల్చెడు మహి ♦ భృద్వంశ మందిట్టి ద
 ర్పిత శౌర్యాంకుడు నిన్ను బోలిన మహా ♦ వీరుండు జన్మించె నం
 చతి వార్షమ్మన మండువేసవి నుద ♦ గ్రాయాన భారంబు నో
 ర్చితి; దూర మ్మిటు లేగుదెంచితి; భవ ♦ చ్చీ పాదముల్ గొల్చితి 170

క॥ కడు వృద్ధుడ; మేవాడ్ భ
 క్తుడ; సచివుడ; భూమిసురుడ; ♦ దోచిన మాటలొ
 నుడివెద; విని నీ తోచిన
 వడువున మెలగంగవచ్చు ♦ వలదనను నృపా!

171

సీ॥ మేవాడ విడిచి యిం ♦ కే వాడలకునైన
 బరువెత్తి పోవుట ♦ భావ్య మగునె!
 పాదరసము వోలె ♦ బరిపరి విధముల
 బాటిపోయిన దాన ♦ ఫలము గలదె!
 నిలువుము; ధైర్యంబు ♦ నిలిపి నీ యిప్పటి
 స్థితులెల్ల జక్క యో ♦ జించు కొనుము!
 ఆత్రమేటికి? శాంతి ♦ నందుము; నీ నుండి
 నీవెప్పు దూరంబు ♦ పోవ గలవె!

గీ॥ చక్ర వాళాచలము దాటి ♦ చనినఁ గాని
వనధి సప్తకమున ముని ♦ గినను గాని
కడ కెచటికేగినను బ్రతా ♦ పుడవు గాక
మాటి మఱియొక్కరుడ వగు ♦ మూడి గలదె! 172

గీ॥ చనదు కృషి నిరసింపఁగా ♦ సాధకునకు!
నదియ యన్నిట నరుని యో ♦ గృతను బెంచు;
గృషిని రోయు వానికిఁ జోటు ♦ క్షీతిని లేదు;
వసుధ కెల్ల శుభం బట్టి ♦ వాని పోక. 173

గీ॥ అలజడిసి మున్గినపుడె స ♦ త్యము జూచుచు;
నపజయంబుల నది పెంచు ♦ నాత్మశక్తి!
యనుపను త్యాగమును సత్య ♦ మాప్త మిత్తు
లండు) స్వాతంత్ర్య తత్త్వజ్ఞ ♦ లైన బుధులు. 174

గీ॥ అఖిలదిశ లందు నాపద ♦ లలము కొనుచు
దిక్కు నోవని విషమ సం ♦ దిగ్గ దశల
ధైర్యమును జిక్కపట్టక ♦ తలఁగె దేని
నీ బలము చాలదనియె నే ♦ నిర్ణయింతు! 175

గీ॥ ప్రాణమున కెక్కుడైన మే ♦ వాడ వీడి
వెడలిపోఁగాదు; పోఁగాదు; ♦ వినుఁడు నాదు
ప్రార్థనము! కాదు కూడ ద ♦ టంచుఁ బోవఁ
దలఁతు రేనియుఁ బోసక ♦ నిలువరింతు. 176

ఉ॥ “పూవులు రాలె; నాకులును ♦ బోయెను; ముండ్లును మోడు నిల్చె; నీ
వీవిధిఁ కేతకి విడువ ♦ కేటికిఁ జుట్టె”!దన “వసంత ల
క్ష్మి విభవంబు సోకినఁ జి ♦ గిర్చి తరుల్ కుసుమించు నన్న యా
శావసరంబుచే నిలుతు” ♦ నంచు వచించుఁ గుమార భృంగము” 177

గీ॥ అని వచియింపఁ బ్రతాపుని
కనులను ముతైంపు ట్రుశు ♦ కణములు జాల్యా
రిన విప్రసచివుఁ గని “యే
మని నీవాత్సల్య గరిమ ♦ నభినందింతు”! 178

చ॥ పరిమితశక్తుఁ డొక్కెడ వి ♦ పర్యయవేశ స్వధర్మ మార్గమున్
దొఱఁగునయేని వత్సలతఁ ♦ దోచి మహాపురుషాకృతి బరా
త్పరుఁడు ప్రబోధ మిచ్చుచు న ♦ పాయముఁ గాచి పథంబుఁ జూపునం
చెఱుఁగుదు మిమ్మువంటి విబు ♦ ధేంద్రుల మూలమునన్ గురూత్తమా!

గీ॥ స్వామి! నాపైనఁ బరమ వా ♦ త్వల్య వశత
నింత దూరము వేంచేసి ♦ గుఱు లపార

పురుష కారము నేర్పు న ♦ నూల్య హితము
దైవ నిర్మల్య ముని శిర ♦ సా పహింతు.

180

గీ॥ అఖిల భువనా వనంబు నీ ♦ యన్మృత శీతి!
నాహృదయ తంతులను మీఱి ♦ నను గణించె;
హరగురు పదంబు లటు నీప ♦ దాంబుజమ్ము
లనఘ! యనవరతమ్ము నే ♦ వ్యములు నాకు.

181

సీ॥ అభిలషించినరీతి ♦ నాజ్ఞసేయుచు దేవ!

పనిగొను"మని నచిం ♦ పంగ, విప్ర)

సత్తముండును "క్షణ ♦ క్షణ మమూర్ఖం బిష్ట;

కాలంబు వృథసేయఁ ♦ గాదు మనకుఁ,

జర్చింపఁ దగిన వి ♦ షయము కొంచెమె; నిమే

షము మాటలాడినఁ ♦ బాలు! బ్రకృతి

మనుసరింతము! లేదు ♦ న్యవధి! జాగేటికి!

రమ్మల నింబ వృ ♦ క్షమ్ము దరికి;

గీ॥ మఱియు నొకమాట వినుతు! నీ ♦ మంత్రముకాల్చి

యనుభవజ్ఞుండు! స్వామి భ ♦ క్తాగ్రగణ్యఁ;

డల సలుంబ్రాధిపతిఁ బిల్వ; ♦ మాయనఘుఁడు

లేని మత్రాంగము మనకు ♦ లేని పూజ."

182

మ॥ అని బోధింపఁ బ్రతాపసింహుఁడు సలుం ♦ బ్రాధీశు నన్త్రాముఁ గాం
చిన, నాధన్యుఁడు చేరఁగా నరిగి "మీ ♦ శ్రీపాదరాజీవ ద

ర్శనము జేసెడి యీవిధేయుఁడె సలుం ♦ బ్రాకృష్ణసింహుం"డటం

మని సాష్టాంగ నమస్కృతుల్ సలువ న ♦ య్యాచార్యుడు బ్రీతుఁడై

—(భామాసాహి—ప్రతాపసింహునకు రాజనీతి నుపదేశించుట.)—

క॥ లెమ్మనెఁ జని మువ్వరు వృ
క్షమ్ముదర్శి జేరి; రథిక • సంతోషము చి
త్తమ్మున వెలయఁగ నృపు నా
స్వమ్మును గని “యవధరింపు • మవధానముతో!” 184

గీ॥ స్వామ్యమాత్య సుహృత్తోశ • వైస్య దుర్గ
రాష్ట్రములు నను నివి యేడు • ప్రకృతు లంద్రు;
ప్రకృతి బల మున్న నే కాని • పార్థివునకు
నించుకేనియు నాస్తిక్య • మెసగఁ బోదు.. 185

గీ॥ ఇన్నిటను నెన్నియున్నవో • యెంచి చూత;
ముత్తను కులీనతయు మనలో • దాత్త వీర
వర్తనము సత్యసంధత • వజ్రులు నీకు
రాజరాజుగ నుండ న • గతయ కలదు. 186

మ॥ సునిశాల సిగబుద్ధియై యనుభవ • జ్ఞుడై కడుఁ స్వామి భ
క్తి వికాస స్ఫురితుండునౌ నృపతినీ • తిజ్ఞుండు నుత్సాహ వై
భవఁడే నుంత్రిగ నుండ నర్హుడు; సలుం • శ్రాకృష్ణసింహేంద్రు వం
టి విశేషజ్ఞు గడింపఁగా నగునె! మం • త్రిత్వంబు సంధింపఁగఁ. 187

మ॥ బలవంతుం డనురాగ వంతుఁడును శో • భావంతుఁడు వాహినీ
బలవంతుండును ద్యాగవంతుఁడును శు • భస్వాంతుఁడౌ ధీరుని
దలపఁబోలు సుహృద్వగుండని! కిరా • తస్వామి నీ భీమచాం
దలఘుస్వాంతుఁడు; వాని మించిన వయ • స్యశ్రేష్ఠుఁడే లేడుపో. 188

గీ॥ ధన-చమూ-దుర్గ-రాష్ట్ర సం • తతుల లోనఁ
బ్రథమమే యగ్రగణ్యమై • వాసిఁ గాంచు!
నది ప్రపంచైక సార స • ర్వాత్మ కంబు;
దాసిఁ బట్టి తక్కిన మూఁడు • తనరు చుండు. 189

ఆ॥ ద్రవ్యబలము గలుగఁ • దనరు వైస్య బలంబు;
ధన-చమూ బలములు • దనర, దుర్గ-

రాష్ట్రబలము లలరు; ♦ ద్రవ్య మన్నిట మేటి;
యదియ నీకు లోప ♦ మాది నుడి!

190

గీ॥ ఆశ్ర-యాసన-విగ్రహ- ♦ యాన-భేద-
సంధులను నాటు పద్మణ ♦ సమితి యందు;
రెపు డెటులు వీని నడపు కి ♦ లెఱిగి నట్టి
ధాత్రిపతి యన్నిరీతుల ♦ ధన్యతముడు.

191

గీ॥ అవసరమైన శక్తి త్ర ♦ యమ్ములోన
నతులితోత్సాహశక్తి సీ ♦ కలగు; గాని
మంత్రశక్తి బ్రయోగించు ♦ మాది లేదు
మఱియు బ్రభుశక్తి మొదలంట ♦ మాసియుండె.

192

సీ॥ స్థిరతర ధైర్యోప ♦ జీవినై జంకక,
వెనుబోక, తగ్గక ♦ విసుగుపడక,
కష్టంబులకును జి ♦ క్కక. ప్రపంచోన్నత
ప్రబల విరోధితో ♦ బ్రతిఘటించి
సంగ్రామ మిన్నేండ్లు ♦ సాగించి యుంటివి;
నిన్నెఱుంగని నాడు ♦ నీ యహితులు
భవ దుదార యశము ♦ వర్ణించెదరు; కాని
కోశ-పై న్యబలములే ♦ కొంత గాగ

గీ॥ నెన్నికల్పంబు లని చేసి ♦ యేమి లాభ!
మేటు జయము గల్గు! నీ కక్క ♦ రెటుల లోగు!
'నిర్వదేండ్లుగ నాకాల ♦ మిట్లై వృథగ
జెల్లె'నని మాత్ర మిపుడు చిం ♦ తిల్లె బోగు!

193

ఆ! అదియు నాత్మశిక్ష ♦ కై చెల్లె ననుకొను;
మింక నిట్లై కాల ♦ మేగ నీకు;
దేశ ముద్ధరింప ♦ దివురు; మొంతొక మాట;
వినుతు; వలవ దనక ♦ పని యొనర్పు.

194

మృతమప్రీతిని దేశమాతృపద సే ♦ వాభాగ్యము గోరి నా
మరణ గల్గు ధనంబు నీదు చరణా ♦ బ్జాతంబు లందుంతు; సె

బర మొప్పార బరిగ్రహింపఁదగు; మే • వాడ్ దేశము గొల్చి య
కృరు సాధించి యపార వైభవమున • వర్ధిల్లు రాజోత్తమా! 195

క॥ ననరుంచి నాడు ప్రార్థన

విని దేశము నోము" మనుచు • విపుండన, నా

తనిఁ గని జనపతి "నీవం

పును సలుపుదు"గాక; తోసి • పుత్తునె యెపుడు. 196

మ॥ అనఘా! జేనెడు మేర యేనియును రా • జ్యం బొక్క కాసేనియు
ధనము దొల్తటనుండి లేకయ దరి • ద్రత్వంబును వెళ్ళబో
యనె లోకమ్మునఁ బుట్టు వొందిన యభా • గ్య చ్ఛత్ర సంపన్ను, న
ధనికు జేసి కృతార్థుఁ జేయఁ గరుణ • దైవంబవై తోచితే! 197

చ॥ ధనము నొసంగి, వస్తు సము • దాయ మొసంగి యనర్హత మం
డనము నొసంగి, బ్రాహ్మణుల • నార వివంశజు లెల్లఁ దోల్లి య
ర్చన మొనరించుచుందు; రది • సవ్యము! భూసుర మాల్కివైన నీ
ధన మిపు డేను గైకొనుట • ధర్మపు గాదని తోచె నామది." 198

క॥ అని జంకుచు సంకోచిం

చిన భామాసాహి "మిమ్ము • సేవించి గడిం

చిన ధన మిత్తటి మీక

ప్పన మొనరించుటయ పరమ • భాగ్యము నాకు. 199

క॥ మేవాడదేశ ధనమే

మావాడల నుండు; దాని • మాతృపద శ్రీ

సేవావిధి కర్పింపని

జీవన మేమిటికీ! వట్టి • సిరి యేమిటికీ!

క॥ మనసార సత్తుఁ జేకొను;

వినుము కలిగి నపుడు మఱల • వృద్ధియు మూలం

బు నొనంగుము! కొనెదను; వల

దనకుము; నామాట చూడు; • మగును శుభంబుల్. 201

మ॥ తడవు జేయక బోయెపాలెమునకు • ద్రవ్యంబు సంపింతు! న
క్కడకు మీరును బోయి యాశ బరలో • కస్వామి దర్శించి యె

క్కుడుగా సేనలుఁ జేర్చుకొంఁ దిచట నా • కుఁ నిల్వఁగాఁ దీరఁ ది
ప్పుడె నేఁబోవుదు”నంచు లేచి తురగం • బుఁ డాసి వై నెక్కుఁచుఁ, 202

క॥ తనకభి ముఖముగ నిలుచుం

డిన సేనాధీశ్వరులను • నిఖిల సుభటులఁ

గని వీర రసోత్సాహం

బున భామాసాహిమంత్రి • పుంగవుఁ డంతఁ.

203

—/ భామాసాహి రాజపుత్రులను బురికొలుపుట. /—

సీ॥ “సిరికిఁ దానకమ్మైన • చిత్తూరు పురలక్ష్మి
యనదన్తై పాడఱి • వనట మునుఁగ!

నుర్వియంతయు మెచ్చు • నుదయపుగ విభూతి

బూది పాలగు హామ • ముగఁ జెడంగ!

గోటలన్నిఁటిలోన • మేటి ‘కుంభల్మియర్’

యవనులచేఁ బడి • నవసి పోవ!

బావనోన్నత మేఘు • భవనంబు తురక శు

క్కెముల గాడ్పులు సోకి • కీమవహఁగ!

గీ॥ నట్టై హారావళిపర్వ • తాంతరముల

నిరువదేం డ్లని చేయు పెం • పెల్లఁ బొలియఁ!

గడుపుఁకూటికై వంశ వి • క్రమము మఱచి

వెడలుచున్నారె! మేవాడ • వీరులార!

204

సీ॥ శాస్త్రాలరాజ భు • జాపీతి స్వారి చే

యఁగఁజాలు ఝాలా భ • టాళు లుండ,

బాలురై రిపుసమ • వర్తులై ఖండించు

ప్రబలచొండావన్ను • పాలు రుండ,

విమతరాడ్లర్భ ని • ర్భేదకప్రాధి దీ

పించు రాఠోడ్కుల • వీరు లుండ,

ముజ్జగంబులనై న • ముంజేతఁ గోదోయఁ

గలిగిన చోహణ • బలములుండ,

గీ॥ మాప్రతాపుడు బ్రదికినే ♦ మమున నుండఁ
గృష్ణసింహు నొడల నూపి ♦ రెసఁగి యుండఁ
గులసనాతన వీర్యంబు ♦ గుంటఁ బెట్టి
పాటుచున్నారె! మేవాడ ♦ వీరులార!

205

సీ॥ రాజ్యంబు పోయినఁ, ♦ బాధనం బూడిన,
సకల భాగ్యంబులు ♦ సన్న మైన,
బలమెల్ల జెడినఁ, గో ♦ టలు పోయినను, సారె
కవజయంబులు క్రమ్మి ♦ యడ లొదవిన,
గడ్డి యాహారమ్ము ♦ గాఁ, జెట్లనీడలు
నెల్లవుగా, మృగములె ♦ స్నేహితులుగ,
నిల్లాలి నెడఁబాసి ♦ పిల్లల విడనాడి
కట్టుగుడ్డలు లేక ♦ గాసి పడియు

గీ॥ విడక స్వాతంత్ర్యమును గొల్పు ♦ వీరు లనెడి
యశముఁ బోదొసె యాభి జా ♦ త్యంబు రొసి
కలకల! దేశ మరుల క ♦ గ్గంబు చేసి
విడుచు చున్నారె! మేవాడ ♦ వీరులార!

206

సీ॥ తెఱవల విమల పా ♦ తివ్రత్య మహిమంబు
సన్నిగల్గినఁ గనుల్ ♦ చల్ల వడెనొ!
సకల దిగ్దేశ రా ♦ జన్య ప్రతాపాగ్ని
చల్లార హృదయముల్ ♦ శాంతి గనెనొ!
భరతఖండమున గో ♦ వధలు సాగినఁ జూచి
యంతి గాత్మకు సౌఖ్య ♦ మలవడియెనొ!
దాస్యాంధ కారంబు ♦ దశదిశల్ గవియ జే
హముల నాస్వాయనం ♦ బలము కొనెనొ!

గీ॥ కనులు తిరిగినొ! బాహు వి ♦ క్రాంతి చెడెనొ!
బుద్ధి తఱిగెనొ! చెడువేళ ♦ ముసురు కొనెనొ!
కానిచో మాతృదేశంబు ♦ మాని పోవు
వెట్టి యెటు గల్గె మేవాడ ♦ వీరులార!

207

సీ॥ యవన గజేంద్ర సిం ♦ హఘ్వాతిఁ గాంచిన
 బప్పురాయనిఁ గన్న ♦ భవ్య మాత!
 జీవితం బరికొటిఁ ♦ జెండ నర్పించు హ
 మీర సింహుని గన్న ♦ మేటి తల్లి!
 భానువంశ క్షమా ♦ పతిహాళి యన నొప్పు
 సమరసింహునిఁ గన్న ♦ చల్ల నమ్మ!
 యతి దీక్షతో మొగల్ ♦ యాగముఁ దీర్చు సం
 గ్రామసింహునిఁ గన్న ♦ రాజ జనని!

గీ॥ యందఱను మిమ్ముఁ బెంచిన ♦ యసను ధాత్రీ!
 తల్లి దండ్రీయు గురువునై ♦ తనరు సీమ!
 యకటకట! న్వర్గమున కన్న ♦ నధికమైన
 మాతృదేశంబు విడరాదు ♦ మఱల రయ్య!

208

సీ॥ కడుపు కక్కురితి కీ ♦ గతిఁ జేయఁగారాదు;
 తినినఁ దినకయున్నఁ ♦ జనును గాల;
 మక్కటా! పాణింబు ♦ లంత తీపైయున్నె!
 పిఱికి పంద లటన్న ♦ పేరు రాదె!
 బవరం బనిన నొడల్ ♦ వడఁకెనే మీకు! భా
 ర్యా పుత్రులం దంత ♦ యాస తగునె!
 చిరకాల మపకీర్తి ♦ చేరదే! హృదయాభి
 మాన ధనంబెల్ల ♦ మాసి పోదె!

గీ॥ తగదు పయనింప! వెనుకకుఁ ♦ దరల రయ్య!
 బలముఁ గొనరయ్య! కొటలు ♦ గెలువ రయ్య!
 యరుగవలె నాకు సెలవియ్య ♦ రయ్య;'' యనుచు
 నశ్వమును దిగిప్పి వెనుకకు ♦ నరుగఁ దొడఁగె.

209

గీ॥ విరిసి విరితేనె వాఁక జొ ♦ బిల్విన యట్లు
 వీరరసము పొంగి పొరల ♦ వీరులెల్ల
 వెడలి పోవుచునున్న యా ♦ విప్రుచరణ
 సరసిజములకు మ్రొక్కి య ♦ శ్వముల నెక్కి!

210

క॥ పరివారమ్ములఁ దోడ్కొని
త్వరమై సశ్వముల నెక్కి • తరలెడు తఱి నా
ధరణిపతి నలుంబొగ్గి ధీ
శ్వరుఁగని సంభ్రమము వెఱఁగు • సందడి గొనఁగఁ. 211

సీ॥ “ఎన్నేండ్లు పూర్వమో • యిచట మంత్రిగనుండె
నుపకార వేతన • మొంది యొదిగె!
విప్రు! డంతద్గుళి! • వేదరాశి! విదేశ
ములనుండి యిర్వది • మూడువత్స
రములుగా జెప్ప మా • గ్గుని దృష్టి మన మహా
ద్యమము శోధించి లో • పములు గాంచి!
యెండ కోర్పుచు శత • వృద్ధయు్య నూతా మ
డలువచ్చి హితబోధ • మొలుకఁ జేసె!

గీ॥ నాగ! మేవాడ యనిన ని • య్యనఘ మూర్తి
కెంత యభిమాన మున్నదో • యిపుడు తెలిసె!
దేశధక్తి పురూప మొం • దినటు తోఁచె!
నితని కడనిల్వ మనకు యో • గ్యతయ్య గలదె! 212

సీ॥ మన మపారత్రాత • మును నఖండ త్యాగ
మునుజూపి దేశమా • తను గొలిచితి
మని యుబ్బుచుంటి! టూ • యఖలైక పూజ్యఁ డే
తెంచి యించుక విమ • ర్శించి నంతఁ
జిటి కెల పందిరి • యటు గాజ టిలు మాడ్కి
మనకృషి వృధయైన • మాది తోఁచె!
నిరుపది మూడేండ్ల • యీ మహాద్యమము గా
ధాంధకార నిమగ్న • మగుచుఁ జెడియె!

గీ॥ బ్రాహ్మ రూపంబుతోడ, వి • శ్వము నగల్గు
త్రాత్ర తేజోమహాగ్నిని • జల్లు నప్పు
డాస్యమును గాంచి మాటాడు • టట్లు లుండ
నటుత నిలుచుంటకే నాకు • వెఱపు తోఁచె! 213

మ॥ మునుపా యక్ష్మరు సార్వభౌమునకు జా • బువ్వారికి వంపించి న
 ప్పును నేడిగతి దేశము విడుచు న • ప్పు నేను గొండంత త
 ప్పునె కావించితి! నిక్క! మాధరణి దే • పుం డెంత గాసిల్లె! మె
 త్తని మాటాడఁగ నోచనై తిని మన • స్తాపంబు చల్లారఁగ 214

మ॥ అతిభక్తి స్థితిఁ దానుగొల్పిన ప్రవం • చాతిత జేజ్జో బు
 ధ్ధ తసూర్యాన్వయ మందున బొడమి యీ • తం డిట్టు లాత్మాన్వయో
 న్నతిఁ బాటెంపక వీడె దేశమను సం • తాపాగ్నిచే గోప ఘూ
 ర్ణితుడై నాపయి కెత్తి వచ్చుటెవరే • ని బాడిగా నందురే! 215

ఆ॥ ఆనుహనుభావు • నటుత నేనెంత! నా
 త్యాగ మెంత! బుద్ధి • దార్ధ్య మెంత;
 యువనను శతాంశ • మైనను గానంచు
 గర్వ మెడలి నమృ • గతి వహింతు;” 216

మ॥ అని వాక్రుచ్చినఁ గృష్ణసింహ విభుఁ “డ • య్యాచార్యుఁడు” నేర్పి పో
 యిన బోధం బడి వేదతుల్యము! పరా • కింతేని లేమండ నే
 డనువర్తించి బలంబు జేకొని విప • క్షానీకము గెల్చి గ్ర
 క్కున స్వాతంత్ర్యము మాతృదేశమున నె • క్కొల్పంగ నర్హంబగు.

క॥ కనికరమువెల్లి విరిసెను
 మనమున నరుదెంచి దేశ • మాతృ క్షేమం
 బును మన సేమముఁ జూపెను
 మనోరథములెల్లఁ దీటు • మార్గముఁ జూపె. 218

క॥ మన యత్నమునను లోపము
 కనపడకుండంగఁ గడఁగి • కార్యా చరణం
 బొనరింత! మాలసింపఁగఁ
 జనదిక” నని తాను నృపుఁడు • నైసికు లెల్ల, 219

— రాజపుత్రులు వెనుదిరిగి భీనుచాందు నివాసమునకు వచ్చుట. —

మ॥ త్వరమై నద్దమ రేయికి హిత కిరా • తస్వామి గూడెంబుల
 దరియబోయి బహిః ప్రదేశము కడఁ • ధాత్రీనభోభాగముల్

గీ॥ శ్యామసింహుడు చనుదెంచె ♦ సాద్రినుండి
భిల్సురానుండి సూక్తుండు ♦ వెడలె! దేవ
గృహమునుండి దూడాసింహుఁ ♦ డేగుదెంచె!
దుర్జయుడు వచ్చెఁ జొండావ ♦ తులనుగూడి!

225

గీ॥ అంత నొకనాడు సేవకుం ♦ నరుగు దెంచి
భిల్ల పరివృతుడగు నృప ♦ తల్లజుగని
“స్వామి! మంత్ర భామాసాహి ♦ బండ్లు వచ్చి
నిలిచె! జాతురుగా”నంచు ♦ బలికి కొలిచె!

226

గీ॥ భిల్లనృపతి ప్రతాపుడు ♦ వెడలి సాద్ర
వైపునను రెండుకొంసుల ♦ వజ్రకు నిలుచు
భటులు నాల్గు వేల్గింది ద్ర ♦ వ్యంబు గలుగు
బండ్లు వేయును గని వార్ష ♦ భరితులైరి!

227

గీ॥ నెలకు నైదును బదిరూప్య ♦ మూల కొలంది
పదియు రెండేడ్లదాక ని ♦ ర్వదియు నైదు
వేల భటలకు భృతినీయఁ ♦ జాలుననుచు
భిల్లమణి రాజమణి లెక్క ♦ వేసి రపుడు!

228

— ప్రతాపసింహుడు యుద్ధసన్నద్ధుఁ డగుట —

క॥ “కనఁబడె దివి నింద్ర శర
సన! మిది రణమునకు మంచి ♦ శకునంబ”ని భి
ల్ల నృపాలుఁ డనఁగ జనపతి
యని కాయత్తఁ బొనర్చె ♦ నాత్మ చమురులఁ!

229

క॥ ఎలనవ్వు వెలయుఁగా న
ర్థిలి బిడ్డల నక్కుచేర్చి ♦ మేను నిమిరే చుం
చులు దువ్వి ముచ్చటల ను
ద్దులజడి గుఱియించెఁ గూర్చి ♦ వొంతరకట్టఁ!

230

మ॥ పరమ ప్రేమమునఁ ప్రతాపవిభుఁడు ♦ బాటేశ్వరిఁ జేరియా
పరిపంధి ప్రకరంబులఁ దలిలి నే స్వా ♦ తంత్ర్య సాగ్రామము

జరపగోరి ప్రయాణమాదు నిపుడే! ♦ సంపూర్ణ చిత్తంబుతో
నరవిందేక్షణ! సన్నుతింపుము శుభ ♦ పారంభ యాత్రారతి. 231

గీ॥ నీ సుధాస్వాదు లజ్జా వి ♦ లాసరేఖ
చిత్తమున హత్తి మెఱయుచు ♦ స్మృతికిఁ దెచ్చు!
మనకుఁ గలయుక నెలకొక్క ♦ మాటు గలుగు!
బరమ సంతోషమున నన్ను ♦ బంపు మిపుడు. 232

గీ॥ నీవు బిడ్డలు కొన్నాళ్లు ♦ నిలువుఁ డిందు!
భిల్లు లేవేళ మిమ్ముఁ గ ♦ న్నిట్టి యుండ్రు!
భీమచాందుగా రిపుడు నా ♦ వెంట వత్తు”
రసినఁ గాశేశ్వరీదేవి ♦ యాస్య మెత్తి, 233

— పాశేశ్వరీదేవి ప్రతాపసింహుని విజయయాత్రకుఁ బంపుట. —

ఆ॥ స్థితకథా మరీచి ♦ మీమోమునం దోఁచె!
నింతకిన్న భాగ్య ♦ మేమినాకు!
శైలతలము నిండ ♦ నైన్యముల్ చెలరేగె!
వెడలి విజయలక్ష్మీ ♦ వెంట రండు 234

గీ॥ సిద్ధసంకల్ప భరితమా ♦ చిత్తమందు
వలదు చోరీయ నాకుఁ బి ♦ ల్లలకు” నంచు
వడఁదకనుల ముత్తైపుజాయ ♦ విరియఁ దుదలఁ
గప్పు తెప్పల నాసతోఁ ♦ గాంతుఁ గనియె 235

మ॥ “నినుఁ బ్రార్థించుచు నన్నియోజ్ఞా కడచె ♦ నేడైన మాతండ్రి వె
క్కను గొరుమ్మలఁదాకి పోరఁగ నను ♦ జ్జగ్గూర్చి బాలింపు మొ
క్క నిమేషంబిట నిల్వ లే”నని కలం ♦ గఁ బాటు నీపుత్రు వె
టను గొన్నోడు! మహాగ్నికల్పు నితని ♦ వారింప నాసాధ్యమే!” 236

మ॥ అని పాశేశ్వరి పల్కుచుండఁగఁ బ్రాణా ♦ పాశేశ్వరు డయ్యెడఁ
దనపాదాబుల వ్రాలు నందను సమం ♦ దప్రీతిమై ‘వత్తులె’
మ్మని మన్నించె! నతండుతోడని సలుం ♦ బ్రాధీశ్వరు డాసి భ
క్తి నమస్కార మొనర్చి గౌరవము నొం ♦ దెన్ సేన కధ్యక్షుడై. 237

నీ॥ విజయ సూచకముగా ♦ భిల్లభటులు చుట్టు
 మూఁగుచు గైవార ♦ ముల నొనర్చు!
 బోయగు బౌతలు గుం ♦ పులుగట్టి చిఱునగ
 వలరు మోములఁ బాడి ♦ యాడు చుండఁ!
 బాతుశ్వరీ దేవి ♦ వజ్రములు పౌవాళ
 ములును మాణిక్యముల్ ♦ ముత్తయములు
 హటక పాత్రంబు ♦ లందుఁగై కొని నిజే
 శ్వరునకు మేల్పి ని ♦ వాళి దీర్చి,

గీ॥ రాగమలరఁ గప్పురపు హా ♦ రతు లొసంగి
 నిరుప మామోదమున నెఱ్ఱి ♦ నీర్భు దీసి
 “జరగుఁ గావుతఁ గల్యాణ ♦ జైత్రయాత్ర”
 యనుచు శ్రీపాదములు నుడు ♦ రంట మొక్కి,

238

నీ॥ జంభదై శ్యేంద్రుని ♦ సమయింప నరిగెడు
 నపుడు బిడొజన ♦ కైన జయము!
 ఖరదూషణాది ర ♦ క్షశ్యేణిపై నేగు
 నపుడు శ్రీరామున ♦ కైన జయము!
 నర కాసురునితో ర ♦ ణంబు సేయఁగఁ జను
 నపుడు శ్రీకృష్ణున ♦ కైన జయము!
 కాలకేయాదుల ♦ గసిమసంగఁగఁ బోవు
 నపుడు కిరీటికి ♦ నైన జయము!

గీ॥ సకల శాత్రవ జయము, హా ♦ శ్వత జయంబు,
 భువన జయమును, నిరుపమా ♦ మోద జయము,
 వెల యెఱుంగని జయమును ♦ సులభ జయము
 జయముపై నీకు జయములు ♦ జరుగుఁ గాక.

239

క॥ అని తననాథు మహనాద్యము
 మున కభినందనముఁ దెలిపి ♦ పూర్ణోత్సాహం
 బున నమరసింహు దరియఁ
 జని కడు వాత్సల్య భరము ♦ సంపడి గొనఁగఁ

240

గీ॥ అమర సేనాధిపత్య ప ♦ ట్టాభి పేక
మగుచు, గ్రౌంచాదీ భేదింప ♦ నరుగు నపు డు
మాకుమారున కట్టులు ♦ నామమార!
యమరసింహ! నీ కగుత లో ♦ కైక జయము!” 241

గీ॥ అనుచు నిండారు మనమున ♦ హస్తయుగము
నెత్తి యాశీర్వాదింపగా ♦ నృప గురుండు
నగవు మొలకెత్తు చూపుల ♦ మగువ నెలవు
నంది యచ్చోటు విడిచె! నై ♦ న్యములు నడిచె! 242

గీ॥ గూడెముల నిండ్ల కోపులఁ ♦ గొండ పేలు
లందు, గండ్లోపలము లందు ♦ నధివసించి
శబర సతులెల్ల బూలు లా ♦ జలును జల్లి
గా ప్రతాపుని పైన, నై ♦ న్యముల పైన! 243

క॥ ఛరీతి జైత్రయాత్రా
ప్రారంభము చేసి యర్ధ ♦ రాత్రమునకు ధా
త్ర రమణు డరిగెను దే
వేరీ దుర్గము కవాట ♦ వీధి జేరె. 244

—(దేవేరీ ద్వితీయ యుద్ధము)—

మ॥ “బలముల్ లేని కడు గృశాంగుడు వ్రతా ♦ పస్వామి మాధాటికే
గలఁగఁ జూతెను! గోటకు భయము గ ♦ ల్గ బోవ”దం చెంచి తొ
మ్ములపైఁ జేయిడి, యొడ్లు యావన బలం ♦ బుల్ హుని నిద్రించె! వా
కిను లం దొదాను మన్ను పేరుకొనియె ♦ క్కె మూరెడం తెత్తుగ 245

క॥ అలకొట గవను దెఱచిన
పొలకువఁ గని సకల రాజ ♦ పుత్ర చమూ నా
ఘలు చొరఁబడఁ గడఁగిన వా
రలను ‘నిలు’డు పోకుఁడనుచు ♦ రాణా యంతః! 246

సీ॥ “తురకల బలము ని ♦ ద్దురఁ బోవుచుండు! నీ
స్థలమెల్ల మిగుల ని ♦ శ్శబ్ద మయ్యె!

నిదుర వోయెడువారిఁ • గదిసి చంపుట తొత్ర
 మహితుల యందు ధ • ర్శంబు గాదు!
 బహు శతాబ్దంబు ల • ప్రతిహత శక్తితో
 సీతోట మాపూర్వు • లేలినారు!
 దొంగపోటున దూఱి • దుర్గంబుఁ బట్టుట
 నాకు నచ్చిన వర్త • నమ్ము గాదు!

గీ॥ పోరుషమునన దీనిఁ జే • పట్టుద"మని
 యులుము తెఱఁగునఁ దనశంఖ • మొత్తై! నమర
 సింహుఁడును సింహనాదంబు • చేసె! భీమ
 చాందు బూరగ మోగించె • శైల మదర! 247

ఉ॥ కంపము నొందె ధారిణి! జ • గద్గరుఁ డంతట 'దుర్గము' బ్రవే
 శింపు; డనంగ నయ్యమర • సింహుఁడు గుఱ్ఱముఁ దొల్తలోన దూఁ
 కింపగ సూక్తునశ్వమును • క్రోధిరికె! వడిఁ గృష్ణసింగు గ
 జ్జింపుచు దూఁకె! గంతులడె • సేనలు భూపతి వెంట నంటుచు 248

సీ॥ ఆరాజపుత్ర సే • నా రణోద్భట విజృం
 భణ మహారవము మా • నాజు ఖానుఁ
 డాతని పదివేలు • యవన భటుల్ విసి
 యదరు పాటున గుండె • బెదరి చెదరఁ
 దబ్బిబ్బుపడుచుఁ దొం • దరగ రణోచిత
 వివిధ సాధనములు • వెదకు చుండఁ
 దనసేనకన్న ముం • దఱఁ బ్రతాపుఁడు సింహ
 మలు వారి యెదురఁ బ్ర • త్యక్ష మయ్యె!

గీ॥ నలముకొని యున్న శత్రునై • న్యముల, విలయ
 దండధరుఁ బోలు రాణాప్ర • తాపుఁ చూచి,
 తురకలు వలాయనము చేయు • తెఱవులేక
 పెనఁగిరి రణంబొ మరణమో • యని తెగించి! 249

గీ॥ కాలు చీకట్లు క్రమ్మిన • కాశరాత్రి!
 దుర్గమునఁ జోటలంతి! యు • ధురతఁ బోరు

భటు లటువదైదు వేగురు! ♦ భయము గొలుపు
నాటి రణధాటి యీపాటి ♦ నాఁగ వశమే!

250

గీ॥ యవనులని రాజపుత్రకు ♦ లని తెలియక
యుభయ నై న్యముల్ తలవడె ♦ నుగ్గ రీతి!
నెవరివారల వారె యా ♦ హవము నందుఁ
దటిగిపోసిరి వేడి నె ♦ త్తురులు దొరఁగ!

251

గీ॥ భిల్లభటు లేరితెచ్చి రా ♦ పిడుల రగులఁ
బెట్టు కట్టల దివటీల ♦ వెలుఁగునఁ గను
పట్టె బొలికల నొకచౌట ♦ పట్ట పగిది!
నచటి బలములు కొఱవి ద ♦ య్యముల పోల్కి!

252

గీ॥ అంటగాఁరాని భయద దా ♦ వాగ్నికీల
యతిబలాటోవ దుర్దాంతు ♦ డమరసింహుఁ
డొచట రణ మతిభీమమా ♦ నచట జేర
దాఁట్లుకొనిపోయి శత్రువు ♦ ధ్యమునఁ దూఁకు.

253

మ॥ కరమున్ వెల్గెడు భానుబింబము పతా ♦ కం బొక్కచేనుండ. దా
గ్భర భద్రంబు మఱొక్కహస్తమున నొ ♦ ప్పన్ శ్యామసింహుండు, కే
సరి మాతంగ సమాజమున్ దగులు నో ♦ జన్ రూక్షతామాత్ర భీ
కగుడై బొబ్బలువెట్టి వైరులు వడం ♦ కన్ ముట్ట నత్యుగ్రుడై. 254

మ॥ ప్రళయాంభోధరమున్ హసించుచు సలుం ♦ శ్రాభర్త చెంతన్ నుహః
చట శృంగంబులు వీలి కూలఁ బటు గ ♦ డ్దా రావమొప్పు దురు
మ్ముల స్సన్యంబులఁదాకి నూన్లు పదులం ♦ చున్ లెక్కకున్ రాని నీ
లల శీర్షంబులు కుప్పతెప్పలుగ రా ♦ ల్పన్ సాగె నత్యుద్ధతి! 255

గీ॥ ఆగ్రీ హూదగ్రీ భయద దీ ♦ ప్రాన్యుఁ డగుచుఁ
దన ద్విధారా కృపాణ దు ♦ ర్దాంతధార
నృపగురుఁడు చీల్చి రిపులెల్ల ♦ నేలఁబడిరి
మిదుత గమి చిచ్చుఁ బడి మ్రొగ్గు ♦ వడుపు తోఁప.

356

క॥ హరిదాసుఁ డాగ్రీహమ్మన
హరి రక్షశ్చేణి నొందు ♦ నట్లులు యవనో

త్కరముల పైఁబడి వలకెను

శిరములు రాతోడులెల్లఁ ♦ జిక్కఁగఁ గొలువన్.

257

క॥ ఝాలా భూపతిసింహుఁడు

సాలములన్ బోలెఁ దురక ♦ నైనయము మేనుల్

జీలిచె! మేకొని సూక్తుఁడు

కాలాహి విధాన శత్రు ♦ గర్భముఁ జొచ్చెన్,

258

గీ॥ జేవ గృహదుర్గ సీమలఁ ♦ దిరుగు వ్యాఘ్ర

ముగ్ధిమూర్తి దూడాసింగు ♦ యుద్ధమందు!

దేరిచూడఁగ రానట్లు ♦ దీప్తి మెఱసి

దోమలను బోలెఁ గూల్చె శ ♦ తుగ్రులఁ దాకి.

259

సీ॥ గుణరాశి రాతోణ్ణు ♦ కుంద దాసుఁడు మాపు

రా బునేరా ప్రభుల్ ♦ ప్రకట బలులు

మఱియు బేడ్లారాజ ♦ మోలి కేశవదాసుఁ

డింకఁ గొఱేరియా ♦ నృప వరుండు

తక్కిన రాజపు ♦ త్ర చమూపతుల్ వారి

వారి శౌర్యంబుల ♦ పగిది రిపులఁ

బట్టి నిర్జింపంగ ♦ బగ్గము పాడొచు

నొగిలి పగుల సాగె ♦ మొగలు తెగలు!

గీ॥ సమధి కోద్దండ దోర్దండ ♦ చాపముక్త

భీకరాశుగుత్తై భిల్ల ♦ వీరు లెల్ల

నట్టహాసంబు లొనరింప ♦ నా శిరములు

నాలుకలు గోయుచున్ వాళి ♦ గూలి రరులు-

260

ఉ॥ వీరులలోన మేటియగు ♦ వీరుఁడు భిల్లనృపాల మహాశియున్

జౌరువ రాశియై యడవి ♦ పక్షుల మెత్తని యొకల్ గరుల్

కూరుచు భీకరాశుగము ♦ లుక్ దశకంబు శతంబు గుప్పుచున్

వైరిభట వ్రజంబుల న ♦ పారముగాఁ దునుమాడె నత్తఁక!

261

ఉ॥ యాక్ష పరాక్రమ స్ఫురణ ♦ రోజుచు నాసహబాజుభానుఁ డా

తక్షకమూర్తియై రిపులఁ ♦ దార్కొని పెక్కురఁ గూల్చుఁగా, ఖగా

ధ్యక్షుఁడవోలె బైఁబడి ప్ర ♦ తాప నృపేంద్రుఁ డనూన సాహసా
పేక్షుఁ దదీయ మస్తకము ♦ ప్రేలఁగ నేసె గృహణ ధారలఁ. 262

గీ॥ తనదు సుభటుల నుసికొల్పి ♦ దన్యు తతుల
పై న డీకొల్పి యాప్రతా ♦ ప ప్రభుండు
దుర్గమును శుభముగఁజేసెఁ ♦ దురక పురువు
పేరు లేకుండఁ దుదముట్ట ♦ నేరి వైచి. 263

మ॥ నలినాస్తుండును బూర్వ పర్వతము పై ♦ నన్ దన్యనం బిచ్చె; నా
యిలువేల్పున్ గొలిచెన్ బ్రతాప ధరణీ ♦ భృణ్సౌళియున్ రాజపు
త్రిలు సంశోష మెలర్చ నందుకొని రా ♦ దుర్గంబు! నం దన్ని ది
క్కుల సూర్యధ్వజకోటి క్రాంతి; జెలఁగెన్ ♦ గోలాహల ధ్వానముల్

క॥ నైరులు తుదముట్టి చనం
గా రాణా సంతసంబు ♦ గడలుకొనఁగ“ దే
వేరీ జయంబుఁ దనదే
వేరికిఁ దెలుపు”మని యొక్క ♦ భిల్లుని బనిచెన్. 265

చ॥ మనుజవర్ణేష్వో డంతట న ♦ మాయిత పర్వత దుర్గనీమకున్
జని తనరాజపుత్ర భట ♦ సామముఁ దోడ్కొని లోనదూకి శ్రాం
తినిగొను వైగుల బిలిచి ♦ త్రైల్లఁగనేసి గ్రహించె దుర్గమున్!
దనరె గవిధ్వజంబులు శ ♦ తంబు సహస్రము దృశ్యమానమై. 266

— పృతాపుఁడు కుంభలేమియరు దుర్గమును జేకొన నాలోచించుట. —

మ॥ తనసామంతుల సందఱు బిలిచి చెం ♦ తన్ జేర్చి “యీ దుర్గముల్
గొనుటలే ముఖ్యముగాదు నాకిపుడు! మా ♦ కుంభక్షమాజాని చే
కొని నిగ్గంపఁ బవిత్రము వెలయు నా ♦ కుంభలేమియర్ దుర్గమున్
‘గొనుదాఁక గననొల్ల నిద్దురయుఁ గై ♦ కోనొల్ల నాహారమున్.” 267

మ॥ అను రాజేంద్రుని మోముఁగన్గొని సలుం ♦ బాగ్రీ ధీశ్వరుం ‘డిక్షణం
బుననే పోద’మటంచుఁ గోల్తల దళం ♦ బులే రేపి సాగించి శై
ల నికాయంబులు లోయలు వనులు లీ ♦ లఁదాఁటి యుత్సాహమున్
గొని ముందేగఁగ నాప్రతాపుఁ డరిగెన్ ♦ కుంభలేమియర్ చేరఁగెన్.

గీ॥ శైలసామ్రాజ్యలక్ష్మీ ♦ మస్తకము మాడ్కిఁ
బర్వతముపై న శృంగంబు ♦ వఱలు చుండు!
మూర్ధమున వెల్లు హాటక ♦ నుకుటరాజ
మట్లు కుంభల్మియర్ దుర్గ ♦ మలరు చుండు!

269

సీ॥ అచలనితంబంబు ♦ నలులెక్కుచో దూగ
ముననుండి దుర్గ గో ♦ పురము గోఁప
నా ప్రతాప నృపేంద్రుఁ ♦ డశ్యంత హగ గో
మాంచిత గాత్రుఁడై ♦ మస్త మెత్తి
కనుల పండువు గాఁగ ♦ గని “పదునాళేండ్ల
పై నయ్యె నకట! నిఁ ♦ బాసిపోయి;
నీ “మేఘ భవనంబు” ♦ నీ “భవానీదేవి
కోవెల” నీదు న ♦ రోవరంబు

గీ॥ కనులగట్టిన యల్లు నే ♦ గాంచుచుందుఁ;
గలిగిన దొసంగులకు మదిఁ ♦ గలఁగుచుందుఁ;
గాని కాలము నన్నిట్లు ♦ కట్టి నైచెఁ;
జూచుచుండుమి! యిపుడు నీ ♦ సూడు దీర్చు.”

270

క॥ అని కేల్గవ మొగుచుచు మన
మున నుత్సాహంబు ద్విగుణ ♦ ముగ, బలమును గ
మ్మని హెచ్చరించి దుర్గ
మ్మును డాయఁ దూఁకి శంఖ ♦ మును బూగించెన్.

271

క॥ కల్లోలాబ్ధి తరంగము
వెల్లివిరియు గతిని గవియు ♦ విమత బలము న
బ్దుల్లాఖాన్ మార్కొనెఁ గో
ఘోల్లసితుం డగుచు నిజభ ♦ టోత్కర మెనయన్.

272

గీ॥ కనులు నిప్పులఁ గురియ ఖ ♦ డ్గంబు మోయ
నహిత తొరుష్క వైశ్య మ ♦ ధ్యమనఁ దూఁకు
నావ్రతాపేశ్వరుని ధాటి ♦ కాగి నిలువ,
నదుల మాటేలు! సురల్కై ♦ నం దరంజె!

273

మ॥ అవధూతాఖిల వైరివిక్రమ సలుం ♦ బ్రాధీశ దోఃఖిడ్గ సం
భవ దుర్వార దురీక్ష దావ దహన ♦ జ్వాలా పరివ్యాప్తి ద
స్యవితానాబివి నిల్పె భస్మమయి రా ♦ సుల్ రాసు! లవ్వీరుడా
హవభూమి విహరించె నాప్రళలకా ♦ లాభీల రుద్రాకృతి. 274

చ॥ ఉదధిని రెండుసార్వముల ♦ నుండి యుదగ్రతరంగముల్ భయా
స్పదముగ రేగి తీవ్ర రభ ♦ సమ్మనఁ దాఁకిన వీర, శౌర్యసం
పద పోలివోవనీక యరు ♦ వాగులయోధు లొక ల్లోకశ్లష్టైః
గదియుచు హుంకరించి పయి ♦ గ్రమ్మిరి వీర రసావతారులై. 275

సీ॥ యవన బృహన్నాళి ♦ కాస్త్ర నిర్గత ధూమ
సంఘాతములు మేఘు ♦ సమితిగాఁగ,
రాజపుత్రకుల ని ♦ ర్భర సింహనాదముల్
ఘన ఘనాఘన రణ ♦ ద్దర్జగాఁగ,
భట వాస్త తరళ కృ ♦ పాణధారా తళ
త్తళలు సాదామనీ ♦ తతులుగాఁగ,
శబరనాయక శరా ♦ సన నిస్సర త్తీవ్ర
విశిఖ సంతతి కుంభ ♦ వృష్టిగాఁగ,

గీ॥ నుభయపక్షంబు వీగుల ♦ యొడలఁ దొఱఁగి
వాఱు రక్తప్రవాహముల్ ♦ పర్వతాగ్ర
గళిత గైరిక శోణ శై ♦ వలినిగాఁగ,
సమరరంగంబు నిబిడ వ ♦ ర్షన్తు వమ్యై! 276

మ॥ తన ముత్తాతలనాటి దుర్గమును బొం ♦ దఁ దొందరఁ జెంది ద
స్యనికాయంబును జీల్చి నయ్యమరిసిం ♦ హుం దుగ్గుడై పైకొనె;
దన ముత్తాతలనుండి వచ్చిన యుదా ♦ త్రత్రాత్ర తేజోవిక
తననూ వెచ్చని నెత్తురుల్ మరఁగి యు ♦ తర్నాడులం గోడఁగఁ

గీ॥ రాజపుత్రుల భయద వీ ♦ ర స్వనములు
ప్రగ్ధి మ్రగ్ధు యావనభటా ♦ ర్త స్వనములు
రాజగురుమూళి సింహగ ♦ ర్జా స్వనములు
భూనభోంతరాళమున మా ♦ ర్మోత లీనె! 278

గీ॥ పీన వితత వక్షులును గౌ ♦ పీన ధరులు
 కృష్ణవర్ణ లయఃకల్ప ♦ దృఢ శరీరు
 లాలయస్థ శిలా విగ్ర ♦ హములమాడ్కి
 భిల్లులు రణాంగణమున శో ♦ భిల్లి రపుడు.

279

సీ॥ బవరం బుగాది పం ♦ డువునాఁగ జెల రేఁగి
 యమరసింహుండు దీ ♦ వ్రముగఁ బెనఁగె;
 నతని ప్రతాపాగ్ని ♦ యవన చమూసమూ
 హమ్ములు శలభమ్ము ♦ లట్లు సమసెఁ;
 దుర్వారవీర్యుఁ డ ♦ బ్బుల్లాచమూపతి
 మత్త మాతంగంబు ♦ మాద్రి దాఁకె;
 నందఱు వెఱఁగంద ♦ నావీరమణి వాని
 శిర మూడ్చి ఘోర ని ♦ స్త్రింశఁధార;

గీ॥ నై న్యపతులును జమువులు ♦ శబరవీరు
 లందఱును జేరి యెందఱ ♦ మ్రందఁజేసి-
 రమరసింహుఁ డొక్కఁడ కూల్చె ♦ నందఱ నన,
 వాని విక్రమధాటి వి ♦ శ్వమున కెఱుక.

280

క॥ మెడలు తెగి పుడమిఁ బడఁగాఁ
 బొడుచుచు మోగలుల యుద్ధ ♦ భూమికి బలిగా
 నిడి మోదం బడర బ్రతా
 పుడు కుంభత మియరు దుర్గ ♦ ముక్ గై కొనియె.

281

గీ॥ ద్వారములఁ గ్రాలెఁ బచ్చసి ♦ తోరణములు;
 నలరె దుర్గమంతటను నూ ♦ ర్యధ్వజములు;
 పరగెఁ గ్రమముగఁ బుణ్యహ ♦ వాచనములు;
 మేఘభవనమ్మునక గ్రొత్త ♦ మెఱపు మెఱసె.

282

ఉ॥ పూచిన పూలమొక్క లటు ♦ పొంగి భుజంబులు మూడుగాఁగ సే
 నాచయముల్ తదీశ్వరు ల ♦ సంత ముదంబుధిఁ దేలి; రంత చా
 నోచిన నోముపంటలగు ♦ నూత్నమనోరథ సంచయంబు లెం
 తో చెలరేగి రాజమణి ♦ యొప్పుగఁ గాపుర ముండె నయ్యెడక. 283

మ॥ మును పింగ్లాండుననుండి ఢీల్లి నగరం ♦ బుక్కజేర్చు గొన్నోవు వ
స్తు నికాయంబుల రేవుపీడు పిదపక్ ♦ సూరత్పురీ మార్గముక్
గొని యీశాన్యపు భాగమం దరుగుచుక్ ♦ గుంభల్ మియర్ కోట ప
జను శైలంబుల దాటఁ జేయుటయు నా ♦ చారంబుగా నాగడిక్ 284

సీ॥ నొగల్గిపై నాదమటచి ని ♦ ద్రంగను చోద
కులను శకటమ్ములను నగదుఁ ♦ గల సముస్త
వస్తువుల వృషభములను ♦ బట్టి రాజ
పుత్రు లిడిరి కోటను మూల ♦ మూల లందు. 285

క॥ దినదినము గొల్లగొని కో
టను జేర్చిన విలువగల బి ♦ డారమ్ములు పె
ల్లున భాగ్య సమ్పదగబై
తనరె నామగ్రి బలము ♦ ధరణీశునకుక్. 286

సీ॥ అన్నిమూలలనుండి ♦ యరుగుదొచి ప్రతాపుఁ
జేరు వీరుల సంఖ్య ♦ చెప్పరాదు;
దైనందిన ప్రవృ ♦ ధ్ధగబుగ సేనాబ
లంబును గోశ బ ♦ లంబు దనఁజె!
తైత్ర యాత్రారతుల్ ♦ జరపి ప్రతాపుఁడు
శత్రుల సర్వ నా ♦ శన మొనర్చె!
హారావశీసీను ♦ నచిర కాలమున ము
ప్పది రెండు కోటలు ♦ పట్టువడియె;

గీ॥ నాప్రతాపేంద్రు దిగ్విజ ♦ యాంక కథలు
గుహలు లోయలు దేశంబు ♦ గూడ నిండి
బూగబిలి పొంగి పొరలుచుఁ ♦ బోయి ఢిల్లి
చేరి సూటిగ నక్కరు ♦ చెవిని మ్రోసె. 287

సీ॥ అశగంగికులగు నచూ ♦ త్యాగణులను
వాహినీపతులను సభా ♦ భవన మందా
నవసర విశేష సభకు గా ♦ డనుచుఁ జేర్చి
కడు విషాదంబు శోచు న ♦ క్కరు విభూషు,

—) అక్కరు సార్వభౌముని విషాదము. (—

సీ॥ అకట! దేవేరి ము ♦ హాయుధమున నైన్య
పటలితో నోడె మా ♦ బాజుభానుఁ!
డవ్వల సూర్య ము ♦ హల్ దుర్గమునఁ గడు
దర్పాభ్యుదయ మహాబలీ ♦ భానుఁడోడె!
సచల గృహము దుర్గ ♦ మందు వాహినులతోఁ
గడతేతను ఫరీదు ♦ భానుఁ డింకఁ!
గుంభలేమియర్ కోట ♦ గురు బల్యోద్ధాముఁ డ
బ్బిల్లాపతి స నైన్య ♦ ముగను బడియె!

గీ॥ నణఁగి వెన్నకుఁ బోయిన ♦ యాప్రణాప
సాగర మహాతరంగంబు ♦ సరభసముగ
నిప్పు డుప్పొంగి యట్టె పై ♦ కెత్తి వచ్చె;
నింక నెట్లొద్దు! మేవాడ ♦ యెట్లు నిలుచు!”

289

క॥ అని మోము డిల్లవడిచి

యినఁ గని హరినిజయసూరి ♦ “మన్నెంట్ల రణం
బును దఱుముచు నడవఁగ నో

వని రాణా కిప్పుడింత ♦ బల మొలు టొదవె!”

290

సీ॥ అనిన, నక్కరు విభుం ♦ డతని వీక్షించి “జా
మాసాహాయను పూర్వ ♦ ముత్రి యెఁడు
పరిషియా కడనుండి ♦ వచ్చి దూరపు నీను
కరుగుచున్న ప్రతాపు ♦ నడ్డగించి
కేవల ధర్మ దీ ♦ తా వర్తనము మాన్పి
రాజసీతి ప్రకా ♦ రమ్ముఁ గఱపి
గణుతికి మీఱు పై ♦ కము వేయుబండ్ల నం
పించినాడని మొన్న ♦ వేగు నిది;

గీ॥ యాత్మదేశంబు విడి సరి ♦ హద్దు దాఁకి
చనఁగ నున్న ప్రతాపుఁడు ♦ మనసు మాన్పు

కొని సమస్త బలంబొన ♦ గూర్చుకొనుచు
నీమహా సంగరారంభ ♦ మిట్లు చేసె.”

291

క॥ అన జైన గురువరుం డొ

య్యన “భామాసాహి త్యాగ ♦ మతి వంద్యం; బ
య్యనఘుండు పాత్రదానం

బునను గృతార్థతను గాంచి ♦ పుణ్యం డయ్యెన్. 292

మ॥ పెనుకష్టంబుల మున్గి కాంతి చెడి పి ♦ ప్పి డేలు నాదేశ మా
తను సేవించి సకాలమందు నిరతో ♦ ధారంబు గావించు పా
వన భాగ్యం బది పూర్వజన్మమునఁ గొ ♦ ల్వరాని పుణ్యంబు చే
సిన శుద్ధాత్ముల కబ్బుఁ దక్కింతులకు ♦ సిద్ధింప దెవ్వుట్టునన్. 293

క॥ భామాసాహి బుధేంద్రుని

చౌ మహిత యశో విభూతి ♦ యజరాశురమై

భూమియు దివమును సిండు; మ

హమహుఁ డతఁడనఁగ, నక్క ♦ రార్తి బదుచున్, 294

మ॥ “మనకీరీతి సభాముఖంబునను “భా ♦ మాసాహి పుణ్యాత్ముఁ కుం
డసి, కాడంచని” చర్చ నేటికి! బ్రతా ♦ పాధీశ్వరున్ గెల్చి యా
యన నోరన్ దనకే నధీశ్వరుఁడనం ♦ చన్నితనం చాస లుం
డను గొండంతలుగాఁగ; నిప్పు డవి యూ ♦ డె నామనం బేర్చుచున్.

సీ॥ పదునైదు లక్ష ల ♦ శ్వబలంబు పాదాతి

బల మేబడెడు ల ♦ టలును గలిగి,

యర్చినెల్ల జయింప ♦ నోపు పదాఱు వం

దలమంది వాహినీ ♦ శులను గలిగి,

విశ్వం బదరఁ బది ♦ వేల పిరంగులు

దశసహస్ర ద్విప ♦ తతులు గలిగి,

వరుసలు వరుసలై ♦ వరగు భాండాగార

భవనముల్ నిండ ద్ర ♦ వ్యంబు గలిగి,

గీ॥ రాజరాజుల గెలిచి వి ♦ క్రమము వలచి

భరత ఖండ మేలెడు సార్వ ♦ భౌమాఁడ చయి

పేనయగు ప్రతాపున కోడి ♦ బెండు వడినఁ
'జీ'యనఁగఁ బోదె జగము! నా ♦ సిగ్గు చెడదె!

296

సీ॥ రాజ్యంబు లేక దు ♦ గ్గబలంబు లేక నై
నయ్యబలంబు లేక ద్ర ♦ వ్యంబు లేక
సాయ మేమియు లేని ♦ సమయంబుననె మహా
రాణాప్రతాప దు ♦ గ్వారమూర్తి
యవనుల గళము కొ ♦ ఱు రణంబుల బలి
గొఱుగొఱుగాఁ జేసి ♦ కోయు చుండు!
బలవంతుఁడును ద్రవ్య ♦ వంతుఁడు దుర్గవం
తుఁడు రాజనీతి నుం ♦ తుండు నయ్యె!

గీ॥ దొలుత నగుచరాని మహాగ్ని! ♦ తోడు దవితె
గాలి! గుఱకలోక మంతయుఁ ♦ గాల్చు నుడువె!
యశుని నెలుగెల్లు నను చింత ♦ యంత నింత
కచ్చె! దెగవేడి తోఁప దిం ♦ కేమి సేతు!

297

మ॥ కలవా యింద్రుని కేనిలేని వరభా ♦ గ్య శ్రీరతుల్; పాన మి
య్యలపై మోవఁగనీక కొల్వఁగల వా ♦ రెన్నేని క'ట్లుండు! లే
సిలుగుల్ పైఁబడ; నాప్రతాపు దెసనా ♦ చింతాగ్నియుఁ గేతకీ
దళ గర్భమ్మునఁ జేరు నాగువలె డెం ♦ దు బంది కారించెడు.

298

గీ॥ అమరులకు లేని భోగ భా ♦ గ్యము నొనరియు
నాప్రతాపుని దెస నీర్ష్య ♦ నడఁగు చుంటి;
నేమి లేకున్న జేవుని ♦ కృప గడించి
యతఁడు లోకాతిశాము శౌ ♦ ర్యమున మెఱయు.

299

మ॥ అకటా! యక్ష్మగువాసి లోకములు కొం ♦ డాడంగనే కాని యే
టికి నెక్కు! నిజుపేద తేసి నొకనిఁ ♦ డీకొంచు గల్వంగఁ జా
లక యల్లాడుచు నుండె నంచు జగముల్ ♦ నవ్వంగ జీవింప నే
టికి! బ్రాణంబులపై ననే విసువు పు ♦ ట్టె! వేదంట్ల హెచ్చెడు!

మ॥ అని నిట్టూర్పుచు మోము వాల్చి కడు దై ♦ న్యంబంద నిర్వాత దీ
పనిభంబై కనుపట్టె గొల్వు; సభికుల్ ♦ పాఠాత చంద్రోప మా

ననముల్ వంచిరి; మానసింహుఁ డరిమా • న ప్రిణ విధ్వంసన
భ్వనితాశాంత యశోవిశాలుఁ డపు డ • కృత్ నేత నీక్షించుచున్, 301

-|| { మానసింహ ప్రిభు వక్ష్మగు సార్వభౌమునకు }
{ మనస్తాపోప శమనంబు చేయఁ బూనుట. } -||

సీ॥ అగిరాజ మర్దనో • దురశక్తి గాంధార
సీమ సీసీమగాఁ • జేసినాడ!

నడిగి నంతనె వెల్లి • గడియలో ఢిల్లికిఁ
గాళ్ళీరమును దెచ్చి • కలిపి నాడ!
మానవుల కసాధ్య • మైన కాబూలు గె
ల్చి భవత్పదంబులు • చేర్చి నాడ!
గిడు విశాలములు సుం • గ విహార దేశముల్
గెలిచి నీకు యశోబు • గొలిపి నాడ!

గీ॥ దలలు బలియుట గెలువఁగా • నలవి గాని
దేశముల నెన్నియేని సుం • దిటను దెచ్చి
నీకు లోబడఁ జేయు ని • ర్దిద శౌర్య
పరుడ నేనుండ నీకేల • వనట మునుఁగ!

302

చ॥ వ్యవధి లనాబులేని కల • హంబుల పెల్లునఁ జిక్కి రాజకీ
యవితత కార్యజాలముల • యందు మునింగి విదేశమందు నుం
డవలసి కొన్నిమాసము లె • డంబు జనించి ప్రతాపుతోడి యా
హవము నుపేక్ష చేసినటు • తొటయు నిక్కమ! యేమి చేయుదున్! కిరికి

మ॥ అవనిఁ జూడ్కులు వాల్చి నీవడలి డై • న్యం బందిన నామనం
బవియున్! నాకుఁబ్రతాపసింహునకు గా • ల్యం బాది వైరానిలం
బు విజృంభించుచు నేటి కింకను మనం • బుగల్గుచు జల్లార తే
దు! విఠానేయక తాకి నొంచి యుడికిం • తున్! సుగ్ధజేతుఁబ్రభూ!

సీ॥ చీమయుఁ జొరని కా • శ్మీర దేశములోని
కొండలన్నియుఁ బిండి • పిండి యయ్యె!
మనకుఁ బరిపియాకు • మధ్య సాంద్రాటవుల్
పగిలి బీటలువాటి • బాట లొసఁగ!

దక్షిణాపథము విం • ధ్యము పాదఘట్టన
గురుత కోర్వక భూమి • గురింగి పోయె!

సీగ కనువుగాని • హిమగిరి పొంత రా
జ్యములెల్ల దలక్రిందు • లగుచు దిరిగె!

గీ॥ నా వ్రతాపుఁ డెంత! • యాతని బల మెంత!

త్యాగ మెంత! యతని • ధైర్య మెంత!

పోవ నిమ్మటంచు • నేవీడితిని గాని

కన్నుఁదెఱవ నెపుడో • కాలి సోఁడ!

305

సీ॥ ఆఫ్రికాఖండంబు • నంతయుఁ దెచ్చి వం

గ మహాంబురాశిని • గలిపి వైతుఁ!

బ్రాహ్మణ శైలంబు • శాదూతోఁ జకలించి

యావరణాచలం • బవల దోతు!

సీవదమ్ముల చెంత • నీగోత్పలంబుగా

సీలాంబురాసి త • క్కోలు సేతు!

నుత్తర కురుభూము • లొక క్షణంబున నెల్లి

గురుదక్షిణగ సీకు • గురుగు పరతు!

గీ॥ నాసియాఖండ మెల్ల • నీ యాజ్ఞ నుంతు!

నిట్టిచో నొక్క మేవాడ • మెంత నాకుఁ!

దెలియవే మద్భుజాబలో • దీర్ఘ శక్తి!

తలుపులను మ్రింగువాని క • పృథము లెంత!

306

క॥ కావరము పెచ్చు పెఱిగిన

మేవాడఁ బ్రతాపసింహు • మ్రింగుటకై నా

జీవితము మీఁదు దీయుదు

నే వెలితికి సందు దొరక • నీయకు మెడఁదా!

307

క॥ ఈపని నెరవేర్చునిచో

నాపేరున బిల్వబోకు • “నా విని యక్కడ”

భూపతి యందఱఁ గనుగొని

యీపగిది నికెంత కాల • మిటు వేగింతుక ”

308

నీ! మేవాడ జయము న ♦ మ్మి యనేక లక్షలు
సేనల నాహుతి ♦ చేసినాడ!

సమర సన్నాహముల ♦ జరుపుచో ధనము గో
టులు గోట్లు నట్టేట ♦ గలిపినాడ!

నొక్కొక్కరు జగంబు ♦ మవ్వెత్తు గొనెడు చ
మూనాయకులను గో ♦ లోయినాడ!

నిరువ దేండ్లుగ తుణం ♦ బేని వీడని మాన
సిక తుఱిపరతి శ్లో. ♦ పిల్లినాడ!

గీ॥ బుడగరాని క ♦ స్తంబులు పడినవాడ!

నడువరాని దు ♦ స్పృథముల నడచినాడ

సశ్చ యాసించి యాసించి ♦ యాస యడిగె!

గాల్చి యుడివోయె మిగుల సా ♦ తాప మొడవె!

309

మ॥ ఎవరు జెప్పినగాని నమ్మకము ♦ నాకింతేనియు లేదు నే
సేవరి గోరను సాయము సలుప ర ♦ మ్మియంచు నా కెవ్వరు
లవము మేలొనరింప లేరురక కా ♦ లంబెల్ల నందంగ రా
ని నృధాశారతి జెల్లె! జింత యొకడే ♦ నిల్చె మదీయాంశజ్ఞు.

గీ॥ 'కీడి చనెదె ప్రతాప! మే ♦ వాడనీను!

చాటునికమీదఁ దవ గతి ♦ స్తవ యటంచు

మమగతి ర్మమ'యని చింత ♦ మాని యుంటి!

గూళపాఱుండు నా కొంపఁ ♦ గూల్చె నకట!

311

గీ॥ ఏమిచేయుదు! నాచింత ♦ యిపు డొకింత

యణగఁ గలశోన లేదు! నా ♦ కతనిశోడి

పోదు శలమునకలయ్యె' నం ♦ చీ రసమున

బలుక నట్టిరు రహిమాను ♦ గళము నెత్తి,

312

— అట్లురహిమాను ప్రతాపసింహుని బ్రశంసించుట. —

మ॥ “ఎదురాడగ గలవాడఁ గా నెపుడ! గా ♦ నీ! విశ్వవోక్తక పూ
జ్య దయావాన్ధి ప్రతాపసింహునెడ నీ ♦ యుక్తుల్ వగలబెంచి! నా

యినకులంబు గాలించి చూ • చిన బ్రతాపు
నంతటి మహాపురుషుఁ డుండ • డని వచింతు!

319

గీ॥ ఆమహారాజు కీర్తి చం • ద్రాతపమునఁ
జల్లఁగా జీవితమ్ములు • జరపు కొనుచు
మనము సమకాలికుల మకాచు • మనఁ గలిగితి!
మిదియ దేవేంద్ర భోగ ముం • చెంచ వలయు!

320

మ॥ ప్రకట శ్రీకర మామహాత్ముని క్షమా • భావంబు శ్రీరామ గ
క్షకదా మీ! కతఁ దాసనొందుచు వనా • శా నిమ్న గా దాటి చెం
తకు విచ్చేసిన యానిమేషమే భవ • త్తొరుష్క సామ్రాజ్య ల
క్ష్మీకి నూతేడులు నిండు నిక్కమని ఘో • సింతు నిరాఘాటతఁ 321

సీ॥ వ్రతలేని వైభవ • ప్రభవంబులు నీవు
నెఱపు నీ హస్తినా • పురము నందు
గాడాంధకార నం • గతమైన యొకనాటి
రాత్రి గొంటరిగ నా • రాజ మాళి
యడుగు పెట్టిన గోవి • నాసడి తెలిసిన
క్షణమునఁ బుట్టు న • ఖండ సేన!
విడక నీ విందుండ • వీరానా పాటిపో
వలయునో యోజింప • వలసి యుండు!

గీ॥ శ్రీరమా భర్త సాక్షాత్క • రించి నట్లు
లా వ్రతాపుడు కనుపించు • నపుడు సీద
సేవకుడ నేనె నీ సేవ • చేయఁ గలనా!
యవలఁ దొలఁగుదునో తెలి • యగ రాదు!

322

మ॥ మఱి యేదే నొక కారణంబుమొలు గం • పం బొంది తూఁగాడి యీ
ధరణీచక్రము సర్వ మొక్క మొగి సా • తాళంబున గుంగి యు
క్కఱిన గుంత చలింపఁ బోవను! బ్రతా • సాధీను సజ్జీర్ణ క
ర్వ రసాయం బొనరింపఁ చూచినను నో • ర్వభోను బ్రాణంబుతో!

సీ॥ ఒక నృపాలకుఁ డేలు • నొక్క రాష్ట్రంబులో
నొక టంకసాలలో • నుద్భవించి

పరిపరి విభములై • పరగు నాణెము లట్లు
మతము లన్నియును నీ • క్షీతి రహించు!
మనుజుల నుద్ధరిం • పఁగ వీని నేర్పఱ
చిరి బుధుల్ లోక వ్ర • సిద్ధ మతులు!
ప్రతిమతంబునను న • ర్హత యుండ నేయున్న!
దీశ్వర దృష్టిలో • నిన్ని సమము!

సీ లగ్య మతమువాఁడు ప్రతాపుఁ • డనకుఁ! డతని
దుష్టమోక్షమ మతము! మ • ద్భ్యుండు మాతృ
దేశమున కప్పువడె నంచుఁ • దెలియని నున
యూవన మతం బొకండె ని • రర్థ కంబు!

324

శా! ఆపద్ధౌప కులబ్ధి చంద్రుఁడు ప్రపం • చాతీత సద్ధర్మ ర
క్షాపారింగతుఁ! డుత్తమోత్తమ సృపా • కల్పుండ! స్వాతంత్ర్య ల
క్ష్మీ పుండరూపము! రాజయోగిమణి! య • క్షీణ ప్రతాప ప్రతి
జ్ఞా పారీణుఁ డబుగ్గుఁ డద్యశము వి • శ్వంజెల్లు ఘోషించెడుక. 325

శా! ఎన్నోరీతులఁ జర్చయేటికిఁ! బ్రతా • పేంద్రుండు సౌజన్య సం
పన్నుఁ డద్యత ధర్మనీక్షీతుఁడు! వి • శ్వత్రాత! యేకొంచె మా
పన్నత్విం బెఱుఁగంగఁ బోని ఘను! డా • భవ్యాత్ముతో నొక్క శ్రీ
మన్నారాయణమూర్తి కొంత యుపమిం • పక జెల్లునేమో నుమీ!

చ॥ కటకట! యామహాత్ముఁ డొక • కైవడి లోఁబడ! డీవును జగం
బులులను నిర్వసీత! శ్రమ • మింతయు నొక్కని, గెల్వనే కదా!
గుడికెడు పాల్కె పొదుగుఁ • గోయుదురే! యొకపండు కోసమై
విభవముఁ గూల్తురే! ఫలము • వెత్తి, శ్రమం బధికంబు కాదొకో! 327

సీ రాజపుత్రకులు దు • ర్వార విక్రమయుతుల్!
తెఱవ లఖండ సా • ధ్వీ మతల్లు!
లొగుణమ్మున బాలుఁ • డైన వీరులలోన
నగ్రగణ్యుల నైన • నడఁపఁ గలఁడు!
పరిపుల్ల సురుచిర • ప్రమదావన వతంస!
మనుషమ నిత్య క • ల్యాణ నీమ!

వరమ శోభన నిత్య • వైవాహిక గృహంబు!

త్సాసతీ కంఠ ము • క్తా స్రజంబు!

సీ॥ నైన మేవాడ పైకేగు • టనుచితంబు!

రాజపుత్రుల దొడర ఘో • రతమ పాప!

మాప్రతాప పురోగమ • మైన కులము,

దండనకు నర్హమే! మొక్కు • దగును గాక!

328

గీ॥ దైవమును దూరముంచి గుం • దాఁక వారి

కాచరించిన కొండంత • యథుమే చాలు!

నింక భూదేవి భరియింప! • దెప్పు డెవరి

కెచట నేగతి వట్టునో • యెవ్వఁ డెఱుఁగు!

329

సీ॥ నాల్గేండ్లవాని నిం • తఁగఁ జేసితివి! చదు

వులను నేర్పించితి! • బుద్ధి గఱపి!

తున్నతోద్యోగ సం • పన్నుని జేసితి!

కూరిమి వియ్యూఁబు • గూర్చియుంటి!

వీడేహమే నీది! • యీప్రాణమే నీది!

యీజీవితంబె నీ • దెల్ల యపుడు!

నాశరీరమ్ము నం • దలి రక్తమునఁ బ్రీతి

బిందు వెల్లపును నీ • పేరె పలుకు!

గీ॥ నీదు సేమంబు నెంచి ని • గ్లిద్ర యశమ,

నెంచి నీమెడ గౌరవ • మెంచి నీదు

ప్రభుత కేవేళ మేలెంచి • పలుకు నాదు

ప్రార్థనముఁ ద్రోసిపుచ్చకు" • మనెడు నంత!

330

—! అబ్బారహిమాను మాటల కందఱు హర్షించుట —

సీ॥ “ఈమాట లోక మెం • జేని నొదలఁ దాల్చి

విహితమా”ననె హరి • విజయసూరి!

యద్దిరా! యియ్య వి • యమృత వాక్యమ్ములు

తథ్య మనియె సూరి • దాస సుకవి!

రాజపుత్రుల తోడఁ • రణ మొనర్చుట కలు
షమ్ము పొమ్మనె ఘరి • స్తామసీసి!
యాప్రతాపుఁడు దేవు • నవతారమే యని
విశ్వసించు ననియె • బృథ్విరాజు!

శీ॥ నంద తాడెడు మాటల • వాలకించి,
యందు నందును గలయుక్తు • లాదరించి
యాత్త భావంబుఁ గొంత గో • ప్యముగ నుంచి,
చిఱు నగవు వెల్వరించె న • కృరు విభుండు! 331

—) మానసింహుఁడు యవనసభను దృణీకరించి మాటాడుట. (—

క॥ అందఱు గలయఁగని వగ
చెందిన మదితోడ మాన • సిఁహుండును “మీ
రందె టెటులఁ దఱిమిన నా
కుం దోచినయట్లు నడుచు • కొనఁగల వాడఁ! 332

శీ॥ ప్రతాపుడు భృతి యిచ్చి • యాదరించు
భట్టులవిధానఁ బొగడంగఁ • బాలు పడితి!
రార! యాత్మాభిమాన మిం • తైన లేక
యేమి చెయుదు! మీశౌర్య • మిట్టు లుండె! 333

మ॥ ఇదే నేగాదని పట్టు పట్టితిన యే • నిందున్న యామంత్రులు
బదునార్జుందలు వాహినీశులు ప్రతా • పక్షోధిపుఁ జేరి న
న్నదిరింపఁ జనుదెండు! మీరలిట్లువై • నేమాదురో చూతు! రు
స్సదశాస్త్రాలము చెంగటఁ నిలువ వీ • మార్జున గర్జారృటుల్. 334

మ॥ పరు లాత్మని గుఱించి యేల వలుకఁ! • బ్రత్యేక శత్రుత్వముల్
పఱులు నాకుఁ బ్రతాపసింహునకు! నం • బర్ నేనతో నేగి యు
ద్ధగశౌర్యమునఁ దాకి యాతని జయిం • తుఁ! మానసింహేంద్రుఁడా
క్కిరి సాయంబు నపేక్షసేయమికిఁ దా • ర్కాణంబు చూపించెదఁ.

క॥ సావర జంగమ యుత ధా
త్రీవలయం బెల్ల నదురు • తిరిగి నిలిచినఁ

గావుగొననేర్తు తుణమున

నీవిశ్వము విస్తయమున ♦ నెదపడు చుండు.

331

గీ॥ సేనలు ధనంబు రాష్ట్రంబు ♦ జీవితంబు

నతని గెల్వంగ నర్పింతు” ♦ ననుచు రాక్ష

ముల్లసిల విజృంభింపఁగా ♦ నెల్లవార

లేమనఁగ లేక నిల్చి! రా ♦ పృథ్వీరాజు,

337

—/ పృథ్వీరాజు మానసింహు నధిక్షేపించుట —

సీ॥ అతిపావనుఁడు వ్రతా ♦ సాధీశు నెవనిగా

విశ్వసించితివా! ద్వా ♦ వింశతి యగు

రాజపుత్రక మహా ♦ రాష్ట్రంబులకు రాజు

లకు నగ్రగురుఁడు! కా ♦ లంబు చక్క-

జరిగియుండినను నం ♦ దఱు రాజపుత్రు లా

ధన్యు నంఘ్రుల మోగిల ♦ దాసులె కన!

శ్రీసలుంబ్రా కృష్ణ ♦ సింహునిచే మొట్ట

బడి తల దిమ్మెక్కి ♦ పడియెయుందు!

గీ॥ పాదుసాహి పాపు ♦ పట్టి మిన్నందుడు!

వాదినములు మఱచి ♦ తయ్య! యిప్పు

డీక తోక దొడిగి ♦ యీఁగ బెట్టులిదైన

సాటి మాట నీక ♦ సాటి కెక్క.

338

సీ॥ నై న్యాధిపతులు ప ♦ జనుజేరి “కైలవా

రా నీమ ఫలవృక్ష ♦ రాజి నరులు

నఱకిరి, తిండి చే ♦ కుర”దన్న నవ్వుచు

“వైరులు చేటుపంగ ♦ వలను పడెడు

తిండి చేకొనుట సం ♦ ధిలె లోప; మింక శా

త్రపులెల్ల సంవత్స ♦ రముల కొలది

పనిచేసి చెడుప నో ♦ పని తిండి జూతు; బ

చ్చిక రుబ్బి రొట్టెలు ♦ చేసి తింద”

గీ॥ మనుచుఁ బందొమ్మిదేండ్లు తో • యమును గడ్డి
దినుచు సతతోపవాస మూ • నిన తపస్వి.
యతనిదెస వేల్చి చూపు శౌ • ర్యపరుఁ డున్నె!
విశ్వమంతయుఁ ద్రొటిని స్తం • భింపఁ జేయు. 339

గీ॥ దేవ పూజార్హుఁ డతని నిం • దించి నీవు
గురువులకుఁ బంగనామముల్ • గూర్చు టయ్యె;
దేగి గుడ్డు పిల్లను వెళ్ళ • రించు టయ్యె;
విలగ లేము, పాపాల్లిని • మునుఁగ లేము. 340

సీ॥ భాగ్యంబు లెన్ని సుం • పాదించి యున్నను,
నెన్నేని భోగంబు • లెసఁగి యున్న,
రవి ప్రకాశించు నీ • రాజ్యమంతయుఁ గొన్న,
జయముపై జయ మొందఁ • జాలియున్న,
విక్రమ సూచక • బిగుదముల్ వేలున్నఁ,
జెల్లుబడియుఁ దద్దఁ • జెలఁగియున్న,
బడి యేమి యని మొఱుఁ • లెదురాడ కున్నను,
ధరయెల్ల మనయాజ్ఞఁ • దాల్చియున్న,

గీ॥ ఫల మొకితయు లేదు; రాఁ • గల యుగముల
తేలివిద్రోహులకు వంశ • నాశకులకు
నాల్గ్ గురుమాషకుల కుదా • హరణముగను
నెల్లరును జూపఁగలరు వే • లెత్తి మనల. 341

మ॥ అకటా! కానలఁ బుట్టి యందె బలితం • బై జాలియే లేని ఘా
తుక సత్స్వంబులు గూడ నాత్తుకుల జం • తుచ్చేదము మాని వే
తొడిఁబుల్ గుడ్డి భరించుచుండు! నిజధ • ర్శోద్వాసము జేసి స్వ
య ములధ్వంసము చేయుచుంటివి; మను • ష్యత్వంబు చే దయ్యెనే! 342

సీ॥ పాల మున్నటి గో • పల నెన్నో వస్తులు
దృవ మొందె; నొక చంద్ర • దర్శనమున
నుప్పొంగుచుండుఁ బ • యోధి; యట్టులే రాజ
పుత్ర పావన కులాం • భోధి యందు

మనమందఱము జనిం ♦ చినను రాణా కీర్తి
చంద్రికయే తదు ♦ త్సాహకాః;
మేవాడకే గాద యీ ♦ విశ్వమున కెల్ల
నతఁడు పీరుఁడు గురుం ♦ డగుచు బాలిచె;

గీ॥ నట్టి స్వకులదీపకు స్వామి ♦ నాత్మ వేత్త
నిరత మోదలఁ దాలించి ♦ చరణపూజ
సలుపక తృణీకరించు వి ♦ శ్వాసహంత
యిలను మననేమి! పరలోక ♦ మేగ నేమి! 344

గీ॥ పూల దొరసాని మల్లె పూ ♦ పూచు పజుకు
'నేను సాధారణమైన ♦ నేలనె' యనె
గన్నెశోట! ప్రతాపుని ♦ గన్న పదపఁ
దనరె భూదేవి నిజము పు ♦ త్రవతి యగుచు. 345

గీ॥ భరతఖండ మహాలక్ష్మి ♦ 'భాగ్యమయ్యె'
నని ప్రతాపుని యశము కీ ♦ ర్తనము చేయఁ
శాదుసా చెవి నిలు గట్టి ♦ పచ్చి వినము
నెత్తఁ దగునయ్య! వినపాల ♦ విత్త నగుచు! 346

చ॥ యవన మహామహీశ్వరుఁ డు ♦ దార హృదంతరుఁడొల నెందు నె
పైవ రెటు లాడిక విని న ♦ హించు నటంచు బ్రతాపదేవుఁ గూ
ర్చి వృథగ నిందలాడెదవు! ♦ చేసిన పాపమె చాలు జాలు! నా
చెవులకుఁ జేదు గ్రమ్మెడు; ని ♦ నీ! యని ధిక్కుతిఁ జూచి నిల్వఁగఁ!

క॥ వడిదోకఁ ద్రొక్కు భుజగము
వడువున నంబరు విభుండు ♦ పైదూకఁ దొడం
గెడు సడిఁ గనుఁగొని యక్కరు
కడు సమయ స్ఫురణ గలిగి ♦ కార్యజ్ఞుడై, 348

— అక్కరు సార్వభౌముఁడు శాంత వచనములు పలుకుట. —

చ॥ "పలువురు మీరు మీహృదయ ♦ భావముల దెలియంగఁగోరి నే
నలిపితి నాతని గుఱించి ♦ చర్చ యొకింత! కలంతవట్టు మీ

వలుకుల సారము విశద • భంగి నటింగితి! నామనంబున
గల తెలుఁ గంతయుఁ దెలియఁ • గా వినిపించెద; నాలకింపుఁడి! 349

చ॥ సమరము లొక్కరీతిఁ గొన • సాగఁగఁ జేసితి; నిట్లు కొంతకా
లము కడచన్న నొప్పుఁడె చ • లంబటి నాదు వ్రభుత్వమంచు; ని
క్కముగఁ బ్రతాపభూపు నడఁ • గల్గి దొకించుక యీర్ష్య నాకు; గ
య్యములను బ్రోద్దుపుచ్చుట ప్రి • యంబనఁ జెల్లు నె! యెట్టి వారి! 350

గీ॥ ఆ మహానాయకవతంస • మాప్రతాపుఁ
జెప్పిగతుల యోజించిన • నన్నుబోలు
కోటిమంది రాజులు చేరి • కొలువదగిన
తాత్రనిధియను మాట వ • జ్రాల మూట! 351

సీ॥ ఆరమణీయ దు • ధ్వారజేజోమూర్తి
సూదర్శనమున నా • నంద మొద
వలయు నటంచుఁ గొం • డలుఁ గోట్లుగానాకుఁ
గోర్కులు మదిబోనఁ • గొనలుసాగు!
గాని యిన్నేండ్లుగాఁ • గాలమంతయు నిట్లే
కడచె! నా కట్టిభా • గ్యంబు గలుగ;
దలని దర్శింప నా • కర్హత యున్నదే
యని పలుమాటలు జె • కడరు చుండు;

గీ॥ గురువు దైవంబుఁ జూడక • కూరబుద్ధి
నామహారాజునకును జే • నైనదాక
నగ్గు గావించి తగుదునం • చిపుడు పోయి
చేరి సాన్నిధ్యమున నిల్వ • నగ్గు దోచు. 352

గీ॥ ఆమహాభాగు కీర్తి గా • నామృతమునఁ
జిక్కువాఁ డెల్ల నను నింద • చేసి తిలు;
నతి ధవళమున గూతని • యశము వోలె
నాదు చుష్కీర్తి శాశ్వతం • బై దనర్పు! 353

గీ॥ నాదు జీవితశేష మం • తయుఁ బ్రతాపు
సేవఁ గడిపినఁగాని దు • ష్కీర్తి పోవ;

దా ధరాధీశుతోడి వి ♦ రోధమునకు
నీళ్లు విడిచి నే నుటక శాం ♦ తించువాడ

354

ల॥ బ్రతికి నన్ని వాళ్లు ♦ బ్రదుకము! రాజ్యత్వ
ష్టకును మేర గలదె! ♦ చాలు! నున్న
దానితోడఁ దృప్తి ♦ దనరుట మేలంచు
బలికొ మానసింహు ♦ వైపు చూచి,

355

గీ॥ వట్టి పాండవ నీను మే ♦ వాడనీను,
పరక పాతికె గాని లా ♦ భంబు గలుగ!
దా మహారాజు దేశంబు ♦ నాతోడే గృ
హింప నిమ్మింక; నష్టం బి ♦ దేమి మనకు!

356

క॥ కడచనె నేబదియేడులు;
ముడుతలువడి తెల్లవడియె ♦ మోమును బొమ్ము;
గడిమి చెడె; నొడలు సడలెను;
గడు వృద్ధుడ నైతి; శాంతి ♦ గానఁగ నైతి.

357

మ॥ సకలప్రాభవ వైభవంబుల మొగల్ ♦ సామ్రాజ్య మేలంగఁ న
గ్గ కుమారుండు 'సలీము' దేహము చెడఁ ♦ గా ద్రాగెనుఁజొతయ్యె! మా
మక చిత్తంబును బాయదీ నగులు మ ♦ ర్న శ్చేదియై! దుష్ట నం
శక సంగంబున న్రగ్గు మొగ్గ యది పు ♦ వ్పొందె గుణాశించునే! 358

క॥ పదియేండ్ల ప్రియమాదిగఁ

గదనము కదనం బటన్న ♦ కలతలతో న
ల్వదియేండ్లు కడచిచనె! మన
బ్రదుకులు పోరులనె తెల్ల ♦ వాణిన వకటా!

359

గీ॥ ఆశ్రతాపుతో నింక క ♦ య్యంబు వలదు!
వలదు! నలువుర నోళ్లతో ♦ బడఁగఁ జాల!
మందఱము జీవితమ్ముల ♦ యందలి తుది
రంగముల శాంతితోడఁ దీ ♦ గ్పంగనిమ్ము!

360

— అక్కరు నిర్ణయమును మానసింహుఁడు సమ్మతించక పోవుట —

మ॥ అని శాంతంబు నయంబు నచ్చుపడ మా ♦ టాడంగ నా వాక్యముల్
విని యంబర్పతి “నీ నచస్సులు మది ♦ వేధించు! విశ్వంబు భ
స్మసికాయంబుగఁ జేయు నాజ్వలనము ♦ జల్లారె! నే దెట్లు పో
యిన నీవంతకె యంత మెత్త వడెదం ♦ చే నెంచనైతి జామీ! 361

మ॥ ప్రమదోద్యానము బోలు నీ యవన సా ♦ మాజ్వంబున గంట కొ
గ్ర మహీజంబు నెవ్వగఁ బెనిచె నీ ♦ రాణా ప్రతాపుండు! త
త్సమశాన్తత్య మడంప లేనియెడ నీ ♦ దర్పంబు నే నొల్ల! ఖ
ద్దము నేనొల్ల” నటంచు నేల వినరె ♦ గాలాహి నా రోజుచు. 362

గీ॥ పరమ గంభీర మాతని ♦ వదనమందు

వీర శేజో మహాలక్ష్మి ♦ ద్విగుణితః శ

వెలిగె! సభయెల్ల మాన ను ♦ ద్రలఁ జెలంగె!

నంత నక్కరు నృపమాళి ♦ యతని గాంచి,

363

—/ అప్పుడు సార్వభౌమాడు మానసింహుని శాంతింపఁ జేయుట. —

గీ॥ ననుగవ జేగుఱుగొగ, మన

మన నుడుకఁగనేల! శాంత ♦ మునుగొని నాచె

ప్పిన మాట లాదరమ్మున

ప్పి మన తిరుపురకు సుఖము ♦ వెనుకఁగఁదగదే!

364

మ॥ మనయందు రహిమాను శీలము జగ ♦ న్నానృంబు! స్వచ్ఛంద వ
ర్తను! జీవాడు ససత్యదోషమును జెం ♦ దక బోనివా! దేను పెం
చినప్పటి! బిత డెల్లవేళలను నా ♦ శ్రేయంబు కాంక్షించు! నీ
తని పండుక శిరసావహింపఁ దగుఁ గా ♦ దా! నాకును నీకును. 365

చ॥ సగసుడు పృథ్వీరాజు కవి ♦ చంద్రుడు! మాన్యతయుండు! నీకు సు
స్థిరతర బంధు వర్గమునఁ ♦ జేరిన వాడు! ప్రతాపసింహు సో
దరునకుఁ గూర్చియుల్లుడు! కృ ♦ తం బెఱుగఁ గల పుణ్యమూర్తి స
త్పురుషుఁ డితండు నేర్పు హిత ♦ ముక దలఁ చాల్చకయున్న నేమమే!

గీ॥ వారివిజయ సూరియును భువ ♦ నైక గురుడు!

సూరిదాస మహాకవి ♦ సుగుణ రాశి!

గీ॥ భువనమెల్లెడ నిండి మా • ల్పురము కొల్ల
గొట్టఁబడెనను వార్త లె • క్కుడుగఁ బొంగె!
సిగ్గుచెడి మానసింహుండు • శిరము వాల్చె!
నాప్రతాపుఁడు మొలక న • వ్వలరదాల్చె!

377

గీ॥ ధాన్య ధన హేమ వస్తు పం • తతులతోడ
నిత్యలక్ష్మీ నివాస మం • దిరము నగుచుఁ
దొంటిమాడ్కిఁ గుంభల్ మియర్ • దుగ్గ మపుడు
మేరుగిరి దుర్గముల కాంతి • మ్రొంగి యుమిసె!

378

సీ॥ నలనల మూఁడు వా • నలు కురియఁగ సాఁగె!
బదనై యవని సార • వంత నుయ్యె!
బొలమును దున్ని వి • త్తులు చల్లెఁ గృషికుండు!
పైరు లన్నియుఁ బోదె • వడయ సాఁగె!
గైలవారా మహా • కాననంబున ఫల
తరువులు తామగ • తంపనుయ్యె!
మొలలెత్తు, బీజినే • లల గడ్డి పెంపొందె!
గణనకుమీటి గో • గణము పెరిగె!

గీ॥ గోపురము లందుఁ బలుకొట • కొమ్మలంగు,
నగరముల యందు గ్రామకం • తంబు లందు.
నచల శృంగంబు లందు, సూ • ర్యధ్వజములు
వందలుగ లేచి పూర్వ వై • భవముఁ బాట

379

సీ॥ భువనమందెల్లెడఁ • బూలుపూచిన యట్లు
లాప్రతాపుని కీర్తి • యతిశయించె!
దేశ దేశమునుండి • దినదినం బామహి
విభుని దర్శించి సే • వింప వచ్చు
పుణ్య యాత్రికబృంద • ముల సంఖ్య గుంజయు
నంతని గణన సే • యంగ రాదు!
యవనులుగాక హైం • దవులుగాక సమస్త
కులములవారు సే • వలనొనర్చి!

ఆ॥ రొక్కట వింధ్య శైల • మొక్కట ధారు తెడారి
యొక్కట హిమనగేంద్ర • మొక్కట జలధి
మధ్యగలుగునేల • మనుజ సమ్మర్దమై
కాళె నిసుకవేయ • రాలకుండ!

380

క॥ తనదేశము నుండియు సిం
హా నికాయంబట్టి భట స • హస్రంబును బా
వనమూర్తి కృష్ణసింహాదు
కొని కుంభలోమియను కోట • కును విచ్చేసెన్.

381

—/ స్వాతంత్ర్య దినోత్సవము /—

మ॥ స్వవనీయంబు ముహూర్త మేర్పటచుచు • స్వాతంత్ర్యలక్ష్మీమహా
త్సవముల్ చూడంగ రండటం చఖలరా • జన్యాళికి సర్వభాం
ధవ వర్గంబుల కాశ్రితావళికి మి • త్రశ్రేణి కాహ్వాన ప
త్ర వితానంబులు వ్రాసిపంపెను సలుం • బ్రాకృష్ణసిం గయ్యెడన్. 382

గీ॥ వేనవేల్ పుట్టుధాన్యంబు • దానికి దగు
నన్ని సంభారములు గూర్చి • యచటజేదు
గాజు లాపు లుండంగ గుడా • రంబు లెత్తి
రొక్కొకం డొక్క పురమునా • నొప్పుచుండ!

383

గీ॥ గడియ గడియకు వేలు ల • క్షలుగ వచ్చు
ప్రజల సందడిని హనుమ • ద్ద్వార మలరె
నూలు తిగుగాల్ల లెసగిన • దారి! గోట
వేళు మోపంగ సందు గ • నింపదయ్యె!

384

సీ॥ శుభ వాసరమ్మన • శుభ ముహూర్తమ్మన
నభ్యుజన స్నాన • మాచరించి
పాశ్చాత్యరీజేని • ప్రభుమాలి యనురసిం
హాదు మాత్మవస్త్రంబు • లొనరదాల్చి
సకలకల్యాణ భూ • పణములు ధరియించి
యననీసుగులు మంత్రు • లాప్తవగులు

పార్థివు లనుసరిం + వంగ ముత్తైదువుల్
పాటలు వాడుచుఁ + బజ్జనడుచుఁ

గీ॥ గూడుకొని భవానీదేవి + శోవెలకును
వెల్లిగారిని బూజించి + వివిధరత్న
ఘటితహాటకమకుటంబు + గాన్కయిచ్చి
మ్రొక్కియందలు నాస్థాన + మునకు వచ్చి.

885

నీ॥ వేడిపై దర్బలు + వేసి యాపై రత్న
భర్జననంబులు + వజ్రులు చూడ,
గెంటిపైఁ బాశుశ్వ + రీప్రణాపు లెల్ల
రా మరభట్టార + కార్తేజులును
జంద్రభట్టారకు + సత్పుత్రు లెదురుగా
నున్నపీఠములఁ గూ + ర్చుండి! రవల
వెలుగు నాసనములఁ + గులనృద్ధులును సూక్తుఁ
డఖల సామంతులు + నవని పతులు

గీ॥ గుంపులుం గుంపులుగఁ జేరి + కూరుచుండి!
రవ్వల మనఁజొన్నతెమగు ది + వ్యాసనమున
నుండె సముదార విక్రమో + ధ్ధాడమూర్తి
భిల్ల లోక్తకనాథుఁ జా + భీమచాందు!

886

గీ॥ అతుల సువిశాల వేడి కా + భ్యంతరమునఁ
బ్రముఖ మగునొక్క దివ్యాస + నమున నుండె
శాంతమూర్తి శేజోరాశి + సత్త్వ ఘనుఁడు
మాన్య తముఁడు భామాసాహి + మంత్రమహాళి.

887

గీ॥ అందునిందన కాస్థాన + మందు నందుఁ
దానయై కార్యభారంబుఁ + దలనుదాల్చి
సలలితోత్సాహమూర్తియై + మెలఁగె ప్పాహి
భక్తిపూర్ణార్థకుఁడు సలుం + బ్రావిభుండు!

888

క॥ కలనాదమ్మున శంఖం
బులు మంగళదిన్యతూర్య + మలు దుండుభులు

జెలరేగి మహానందము

గొలిపె బహు విప్ర వేద • ఘోషము చెలఁగె. 389

గీ॥ బ్రాహ్మణోత్తముల్ తాజదం • పతులచేత
గణపతికో బూజ చేయించి • కరము భక్తి
నఖిల దేవతా వాచానం • బాచరించి
స్వస్తి పుణ్యాహ వాచనో • తనము నెఱిపి! 390

సీ॥ పాతేశ్వరిని బ్రతా • ప వ్రభు మౌళిని
నవరత్న సింహాస • నమున నిలిపి
వేదమంత్రా శీర్షి • నాదముల్ వెలయంగ
“విపుల రాజ్యరమాభి • వృద్ధి రస్తు!
శ్రీరస్తు వైభవ • శ్రీరస్తునుచు జల్లి
గమల ప్రసూన లా • జాక్షతములు!
వండులు జయ జయ • ధ్వాన పూర్వముగఁ బ్ర
తాపుని కీర్తి నం • దఱును బొగడి!

గీ॥ గచల నందిని బోలె బు • ణ్య వతు లైన
బ్రాహ్మణ స్త్రీలు పాటలు • పాడుకొనుచు
రాజ దంపతులకును హ • రతుల నిడిరి
బంగరు హారంగు దీపాల • పల్లె రముల! 391

గీ॥ ఆవ్రతాపు సింహాసన • మవల నొక్క
సోమమయ మనోజ్ఞాసన • మెక్కఁ జేసి
యమరసింహుని యశావరా • జ్యంబునకును
బట్ట భద్రునిఁ జేసి నం • బరముఁ గనిగి! 392

మ॥ విమలానర్థ మనోజ్ఞ భూషణములు • విలైవన సౌవర్ణ
స్త్రములు హరిక రత్న పాత్రలు నలుం • బ్రా కృష్ణసింహాది నై
న్య మహానాథులు కాన్కలిచ్చుచుఁ బ్రతా • పాధీశు దివ్యాంభోయ
గ్గము సేవింపిరి భక్తిపూర్వక నమ • స్కారంబు లర్పించుచు. 393

మ॥ తన దేశంబుననుండి సేవకుల చే • త గంపల ముంచి యె
య్యనఁ దెప్పించిన ముత్తియంబులు ప్రతా • పాధీశ్వరు దాసునం

దునఁ గూర్చుండఁగఁ జేసి వాని సరియె • త్తులదూఁచి మేనాడ భూ
జనులం దంతటఁ బంచి వెట్టె శబర • త్సానాథుఁ డత్యాదృతి! 394

క॥ అందఱ హృద్ధ్వని మి

న్నందఁగ సింహసనంబు • నలుత నిలించి కే

లుదమ్ములు ముకుళించుచుఁ

గందో యరమోడ్చి నుధుర • గళసంపదనో,

395

మ॥ “అనిదం పూర్వపు దేశభక్తి యనివా • క్యంబైన త్వాగైక వ
ర్తన మత్తాకలులేని విక్రమకళా • ధార్తి బ్రసాదించి యీ

మన స్వాతంత్ర్య మహోద్యమంబు జయ స • స్నానస్థంబుగా నుద్ధరిం
చిన సర్వేశ్వరు పాద పద్మములు నే • నేవింతు సద్భక్తితో. 396

క॥ మనలోని యోగ్యతాలవ

మును నొరసి ప్రపంచమునకు • స్ఫుటపఱచిన ము

వన నృపతి యశ్వరీశున

కనువు పడెమఁగాక యాయు • రా గోగ్యముల్.

397

క॥ కల్పనైన నొరుల దెసఁ బగ

మొలువక యుండెడిని నెల్ల • పును నా”కని ని

శ్చల హృదయమ్మున దేవునిఁ

దలఁచి ప్రతాపుఁడును భక్తి • దళము కొనంగఁ,

398

—(ప్రతాపుఁడు తనవాడిని సత్కరించుట)—

మ॥ “గురుఁడెల్లప్పుడు నగ్రపూజ్యుడని వా • క్రుచ్చు శ్రుతుల్ పెక్కు! లీ

చరణాబ్జంబులు నా కహర్నిశములు • సంసేవ్యముల్! వీని నే

మఱువ జేసుకు మంచు నీశ్వరుని సఁ • ప్రార్థింతు! మేవాడ నే

మఱువ జాలదు నీమహాప కృతి! భా • మాసాహి మంత్రీశ్వరా! 399

మ॥ నను. నారాజ్యము. నావ్రజావళి నఖం • డ త్యాగము బెంచి పో

చిన దైవబు నీవు! సంతతము నీ • శ్రీపాద సేవా విను

తన భాగ్యంబు స్థిరంబు సేయుము! నిను • ధ్యానించి కీర్తించుచు

మనువాడ! గనువాడ ధన్యతను భా • మాసాహి మంత్రీశ్వరా! 400

గీ॥ అనుచు ముందున కరిగి య ♦ య్యవని దేవు
చరణ పద్మంబులకు మ్రొక్కి ♦ సరస నున్న
తక్కు గురువుల కెఱిగి వ ♦ స్త్రములు కనక
భూషణము లిచ్చి యడుగులు ♦ పూజ చేసి, 401

చ॥ “ఇరువదియైదు వత్సరము ♦ తెన్నియొ బాధల కోర్చి నాపయ్య
దొరఁగు విపత్తవాహముల ♦ నుగ్గడఁబెట్టుచు దేశ సేవలక
గఱపుచు నుద్ధరించిన జ ♦ గన్నుతక్కిరివి! నిన్ను మిత్రుఁడు
గురుఁడును నింక దైవమని ♦ కూడ భజించెద నాదు పాలికే, 402

సీ॥ గణుతింపరాని భో ♦ గములు గల్గి స్వతంత్ర
నృపుఁడవై కష్టంబు ♦ నెఱుంగకుండ
నడచు మహానుభా ♦ వుఁడ వయ్య ననుఁగూర్చి
వలచి వలచి కష్ట ♦ ములను నూర్చి
ధనము నైనయ మొసంగు ♦ చును స్వయమ్ముగ యుద్ధ
ములు చేసి నాయుడు ♦ ములను నీడు
నిడుమలుగా నెంచి ♦ యిత కాలమునుండి
వరమైత్రి నాయెడఁ ♦ బరపినావు!

గీ॥ గిరి తటము లందు భటులను ♦ నెఱిపి వేఱు
కనుల నాయాలు బిడ్డలఁ ♦ గాచినావు!
నిబడమై నిత్యమై యొప్పు ♦ నీదు కృపకు
బారమే లేదు భిల్ల స ♦ ర్వజమూర్తి! 403

క॥ నీయప్పు తీరినది! బ్ర
హ్మయువు నేనొంది యైన ♦ నర్హోప కృతిక
జేయఁగలే! నీమణులును
హేయపు పస్త్రముల నొసఁగి ♦ యీఁగఁగఁ గలనే! 404

క॥ అని శబరలోక నాథున
కును వందన మాచరించు ♦ కొని కొఁగిటి యం
దన నిలిపి సలుఁబాల్ కృ
ష్ణుని జేరఁగఁ బోయి పేర్చి ♦ శోభిలు చుండఁ, 405

మ॥ “నను వీక్ష జన కెప్పుడు మెలగుచున్ ♦ నానీడయ్యబోలె గం
టిని తెప్పవలె గాచి ధర్మవితతిన్ ♦ నేర్పించి, సంపూర్ణ భ
క్తిని నాతోడిద లోకమంచు నను ర ♦ క్షిగొల్పు నీ యీ ఋణం
బును నేదీర్పగఁ జాలఁ బెక్కు భవముల్ ♦ పుత్రుడనై పుట్టినన్ 406

మ॥ కడుదూరంబునఁ దోచు నాపదఁ దొలం ♦ గణజేయఁగా ముందుకున్
బడి యత్నించెదు! సుత సౌఖ్యమునుగణన్ ♦ స్వాగాజ్యమే యబ్బిన
తైక్షణ్య బొంగెదు! నాయభీప్సితమె నీ ♦ యుష్టం బటంచుం! దనూ
త్యుడవం చెప్పుడు చూడ! దేవుడవటం ♦ చూహింతు నాపాలికిన్.

మ॥ త్వ దధీనంబగు నైశ్యమున్ సిరి మనో ♦ వాక్కాయ కర్మణులన్
మ దధీనంబులుచేసి యెల్లయపుడు ♦ నాశ్రేయము బొందు నీ
సదయాంతః కరణంబు నెంతని ప్రశం ♦ సక జేయ! సీగౌహు స
పద మేవాడకు వజ్రదుర్గమగు గూ ♦ ర్పగల్గె గీర్త్యున్నతుల్! 408

మ॥ ఇక రానుండెను కాలమందున జనం ♦ బేదేశ మందైన నూ
తక ప్రస్తావము వేర్చి నొక్కడ ‘సలుం ♦ గా కృష్ణసింహం’ డనన్
మొకముల్ విక్రంగ స్వామిభక్తి మొకచో ♦ ఋహపముజేడి నా
రికి సాక్షాత్కృతియై తనరౌచిని! దం ♦ డ్రీ! యొక పుష్పంకవో!”

మ॥ అని సాదంబుల మ్రోల వాలుచు నమా ♦ త్యాధీశ్వర బూజ చే
సిన నాతండు సమోద గావ్యవయన ♦ శ్రీమీల సాష్టాంగ వం
దనమున్ దీరిచి భక్తితో నిలిచె! నా ♦ భాతీశ్వరుం డంతఁ జెం
తనె సూక్తాది సహోదర ప్రతతి సే ♦ నా భర్తల జూచుచున్, 410

మ “తిన నాహారములేక యుండినను భ ♦ క్తి బొందుచున్ దాడి రీ
తి నను గొల్పుచు, ద్యాగమున్ నెఱపుచున్ ♦ దేశంబు నేవించి శో
భన సత్కీర్తి పరంపరల్ నలుదెసల్ ♦ ప్రాకంగ వర్తించి నా”
రనుచున్ వారిని వారి వారిఁ గడు నా ♦ హ్లాదంబున జేరుచున్, 411

క॥ విలువగల వస్తువుల భూ

మల నొసఁగుచు నర్హరీతి ♦ సన్మానములన్

సలువఁగ భామానాహియు

నిలిపెను సింహాసనమున ♦ నృకలోక గురున్.

— భామాసాహి ప్రతాపసింహు నాశీర్వదించుట —

సీ॥ బహుళ విద్యుద్దీపః పటల బ్రభాభాసి
యగు రాజమార్గంబుఁ ననుకరించు
నీ జీవితంబునుఁ నిరతంబు హైందవు
లనుపమంబగు భక్తిఁ ననుసరింతు!
రసఘ! నీవంటి మఁ హనుభావుల లోక
పావన జీవితఁ పటల మెప్పుడు
దేశ చరిత్రమైఁ తేజరిల్లుచు నుండు!
ధారుణీ జనుల కాఁ దర్శ మదియ!

గీ॥ నీ చరిత దేశదేశముల్ నొడి యుండు!
నీ యఖండ శోభన నామఁ ధేయము విను
వార లాపదలకు జంకుఁ పడక ధైర్య
పర్వతముకొంచు శాశ్వతఁ ప్రభ వహింతు!

413

మ నిను ద్భించుచు నీదరిన్ మెలఁగుచున్ నీతోడ భాషించుచున్
నిను సేవించుచు నిమది దలఁచుచున్ నీపూజల జేయుచున్
మనగాఁ గల్గుట మేటిభాగ్యమనుచున్ మాబోంట్ల మెల్లప్పుడున్
నిను దేవులలెఁ జూచుచున్ గొలుతుమో నిర్ణీత తేజోనిధి!

414

సీ॥ కోటికప్తము లైనఁ గోట మీఠఁగ జాలు
వీక్షులఁ బరమ గాం భీర్య ములర!
నవ శరచ్చంద్ర సౌం దర్య మందికమైన
ముఖము శాంతసమగ్రఁ భూతి నొనఁప!
వ్యాకోచ మల్లికాఁ ప్రసవ రాజంబట్లు
చిఱునవ్వు పెదవిపైఁ సిరులునింప!
అందమై పుష్పమై యాజాను దీగ గా
హర్గళ యుగళంబు హాసుఁబెంప!

గీ॥ నాగి సంస్మృత మేదినీ వలయమెల్ల
వశము చేసికొనఁజాలు పృథుత దనర!

వెలయు నీవిశ్వమోహన • పీఠమూరి

విడక మామనసుల దాండ • వించుగాక!

415

మ॥ అమితోత్సాహము దేశభక్తి రతి సీ • దైయుడు! నీమేని ర
క్తమునందుగల బిందువొక్కొక్కడు స్వా • తంత్ర్యంబు స్వాతంత్ర్యమం
చు మహానీక్షను బల్కు! నీకు సముచిత • క్షోణీ స్థలి తేరు! భ
క్తి మహత్త్వంబున నిన్ను గొల్తు గరుణా • దేవీ కుమారోత్తమా! 416

సీ॥ రవివంశ కలశ సిం • ధువు శాజరత్నాళి

నరతరంబుగ వెలు • నటించు గాత!

మేవాడ ఖనిఁబుట్టు • వౌ వజ్రమెల్ల స్వ

తంత్రితాళాణ దీ • స్తనుగు గాత!

రాజపుత్రాన్వయా • రణిజ శేజము ధర్మ

దీక్ష నానావవేది • దెరలు గాత!

పాశుశ్చరిని బోలు • పతిదేవతలకు హైం

నవభూమి పుట్టిని • ల్లవును గాత!

గీ॥ భూజనులు విష్ణవమ్ముల • బుగ్గిగు నప్పు

డడరు లడచి కొందలిరుల • నలవరింప!

నిన్నుబోలు మాధవుడు జ • స్థించు గాత!

దన్యు గజరాజ సింహ! పృ • తాపసింహ!

417

గీ॥ అనుచు నానంద శాష్పంబు • లతిశయిల్లు

జారునవరత్న సామృత • నారికేళ

ఫలము దోసిట గొనిపోయి • పృథున కిచ్చి

చేతు లెత్తుచు నిట్టు లా • శీర్షదించె.

418

శ్లో॥ స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాల యంతాం

న్యాయ్యేన మార్గేణ మహిం మహిశాః

గో బ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభమస్తు నిత్యం

లోకా స్సమస్తా స్సుఖినో భవంతు॥

ఉపసంహారము.

శా॥ నే నెల్లప్పుడు భావనా బలమునఁ • నీరూప నామ క్రియా
ధ్యానంబుఁ గొని తన్మయత్వమున న • న్యాకాంక్ష లేకుండు! నీ
వే నేనైతిను! నేనె నీవయితో! రూ • పింపంగ రాకుండె! ని
త్యానందంబు ఘటించె నీకృతి ప్రతా • పా! విశ్వలోకార్చితా! 1

మ॥ పదియేం డ్లయ్యెను నిన్నుఁ గూర్చి పరియిం • పకసాగి! యన్నేండ్లు నా
మదిలోనఁ భవదీయ విక్రమ కళా • మాధుర్య సాభాగ్యముల్
కుదురై నెక్కొని వేఱు పాఱుకొనియె • గొండంతలా కోరికల్
వొదలెన్ నిన్ను నుతింప! నీదు చరితం • బుఁ వ్రాసి వార్షించితిఁ! 2

మ॥ చదలే జట్టులు ముజ్జగంబుల భవ • త్వచ్ఛంద కీర్తిచ్ఛటల్
వెదచిందఁ గనుఁగొంటి! భారత మహా • ర్విక వీడి మున్నూట ము
ప్పది యాత్రేడులు దాఁటె! నీచరితము • వర్ణించు భాగ్యంబు నా
కొదవెన్ నేటికీ! నన్ను వంటి కృతకృ • త్యుల్ లేరు లోకంబునఁ! 3

మ॥ దినగాఙ్గాబలె నుగ్రకోపనుఁడవై • లీండ్రించి శైలంబు సిం
డిన తొరుమ్మలదాఁకి నీనడపు వా • ల్దీఘాటు యుద్ధాంగణం
బున విశ్వోన్నతమైన నీదు విభవం • బుఁ గొంత నేఁ బందుకోఁ
గనకున్నన్ నినుగూర్చి యింత యనురా • గం బిట్టు లుప్పొంగునే! 4

చ॥ ఇలఁగల వీరపుంగవుల • నిట్టి బలోన్నతుఁ డిట్టి ధీరుఁడు
గలుగఁ డటంచుఁ బేర్చనిన • గండఁడ వీ! విక నిల్లువీడి వీ
ధులఁ జరిఁగుంపలేని కడు • దుర్బలదేహుఁడ! నన్ను నేగతి
వలచితో! నీచరిత్రమును • వర్ణనచేయఁ బ్రతాపభూవరా? 5

మ॥ “వనజాతాపుని వంశమేడ! కడు న • ల్బుజ్జుండ నే నేడ” నం
చ నే విశ్వోన్నత సత్కవిప్రవరుఁడ • నాకాళిదాసుండు! నీ
వినవఁగాభరణాబ! పుత్రముఁడవౌ! • దీ నీచరిత్రంబు వ్రా
యను గించిజ్జుఁడ నాకు యోగ్యతయు మృ • గ్యంబంచుఁ జింతించెదఁ

గీ॥ భువనశౌర్యాంకమైన నీ • మూర్తిఁ గాంచి
యనుప మంబైన నీకథ • లాలకించి

రసమునను జేలి పొగడని ♦ రసికు లుండ!

రెట్టి నాయకోత్త ముడ వో ♦ యీ ప్రతాప!

7

గీ॥ భవదుదార శౌర్యమును భా ♦ వన మొనర్చి
రసమునను జొక్కి గ్రంథంబు ♦ వ్రాయునపుడు

త్వద్వశుండనై యానంద ♦ బాష్పములను
నాణిముత్యాల వలె రాల్చు ♦ ననారహంబు!

8

గీ॥ నామహోదాత నాయక ♦ స్వామి వీరు!

భవదనఘ కీర్తిగొనియాడు ♦ కవిని నేను

త్వత్కథామృత రుచిర కా ♦ వ్యంబు తోడ

వృందను కుసుమంబు సీకు న ♦ స్మించుకొందు!

9

క॥ ఉత్తమ ధీగోదాత నృ

పోత్తగుడవు! నిన్నుబొగడ ♦ యోగ్యులని నే

కత్తుశమి వృందయరస మే

నెత్తితి దుర్జల కొలది ♦ నీచరితమున!

10

క॥ వరలోకోత్తర నుగుణో

త్తర నాయక చక్రవర్తి! ♦ త్వక్కిర్తికళత

స్థిరమయ్యెడు గాత ముదా

హరణములై చంద్రతార ♦ కార్కశ్శాయికా.

11

మ॥ కరముఖభక్తిని నా రచించిన మహా ♦ గ్రంథంబు నందెందు నీ
చరితంబాంధ్రులు నిత్యముగా జదివి నీ ♦ స్వాతంత్ర్యముగా ద్యాగ వి
స్ఫురణంబుగా సముదార విక్రమకళా ♦ పూర్ణత్వముగా నేర్వఁగ
ల్గిరయేని ననుబోలు ధన్యులిలలో ♦ లేరంచు వార్షించెదన్!

12

ఉ॥ పూలును సౌరభంబు మధు ♦ వున్ జెడువృక్షము పోయినంత! శం
పాలతదాని శోభలను ♦ బాయు నిమేషములోన! నీజగ
జ్జాలము లర్చసేయు పలు ♦ శౌర్య పరాక్రరాశి వైన నిన్
బోలిన ధీరు కీర్తి పాలి ♦ పోవదు లోకము క్రుంగిపోయినన్!

సీ॥ నీవలెనే సర్వ ♦ నృప చంద్రులు స్వధర్మ

నిరతులై దేశమూ ♦ నెదరుగాక!

శ్రీసలుంబా కృష్ణః సింహుః బోల్స్వామి భ
క్తి పరులు పేరు చెంఁ దెదరు గాక!

పాతేశ్వరిని బోలి భారతాంగనలు సా
ధ్వ లటన్న యశము నొం దుదురు గాక!

యమరసింహుని మాడ్కి నాంధ్ర యువకులెల్ల
గురు విక్రమమున వెల్లుదురు గాక!

గీ॥ కమల వనమట్టి భారత ఖండ మెల్ల
వీర రసఖండమై ధాత్రి వెలయుగాక
యాంధ్రులను పేరు ఖండ ఖం డాంతరములఁ
దజ్జు లందఱు శిరములఁ దాల్చు గాక!

14

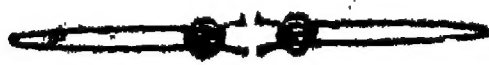
ద్యో:- ఇది శ్రీమత్కామేశ్వరీ కరుణా కటాక్ష వీక్షా సమాసాదిత రసవ
త్కావ్య నిర్మాణ చాతురీ ధురీణ, సుగుణ గణపారీణ, దుర్భాక
వంశ దుగ్ధాంబోరాశి రాకా కైరవమిత్ర, శాలంకాయన గోత్ర
పవిత్ర, సుజన జనానుగ్రహ పాత్ర, వేంకటరామార్య పుత్ర, కవి
సార్వభౌమ - సాక్షాద్వీర ప్రతాపాది-వింశత్యధిక బిరుద విఖ్యాత,
సుకవి రాజశేఖర, రాజశేఖర కవి ప్రణీతంబైన రాణాప్రతాప
సింహ చరిత్రంబను పద్యకావ్యంబు నందు పంచమాశ్వాసము.

శ్రీ

“కవి సార్వభౌముని” కావ్యములు.

వీరమతి-800 పద్యములు-ఘూర్జరదేశ వీరనాగీమణి చరిత్రము వెల	1-0-0
చంద్రావళి చరిత్ర. 750 పద్యములు-భీష్ముని కథ వంటిది.	0-12-0
రాజాప్రతాప చరిత్ర. 2000 పద్యములు-ఉత్తమ పద్యకావ్యము.	3-8-0
స్తీతాకల్యాణము [నాటకము]	0-8-0
స్తీతాపహరణము ,,	0-8-0
కౌవలీ విజయము ,,	1-0-0
పలుకు మాధుర్యము [స్వప్న చంపుపు]	0-8-0
అనాథానసారము. (రాజశేఖర-వెంకటశేషకవులు)	0-8-0
ఆర్యావర్త వీరనాగీమణులు	
[అంగ్లేయ నచనము.]	1-0-0
వృద్ధిమూలమునాటము.	0-4-0

ఇప్పుడే వెలువడినది.

పుస్తకము. 1200 పద్యములు. ఉత్తమ శృంగారము. సింహ హాస్యము కడుపుంతయు నవ్వు. దేహమంతయు నవ్వు. దేశమంతయు నవ్వు. చెల్ల పిల్లవాడు తొలిపలుకును శ్రీ విశ్వనాథవా గుప్తోద్ధాతమును వ్రాసి మోల్చినది. వెల 2-0-0

అమరసింహ చరిత్ర. 1700 పద్యములు ఉత్తమ వీరరసకావ్యము	
[అచ్చులో నున్నది.]	
గోదానము.	0-4-0
స్వయంవరము.	0-4-0
దుర్భిక్షము. [కీ. పి. సుబ్బన్న శతావధాని.]	0-8-0

నలయునాడు:—

డి. రాజశేఖర శతావధాని,
గంభీర విలాస్, ప్రొద్దుటూరు.